IVSTI HENNINGII BOEHMERI, IC
POTENTISS. REGI BORVSS. A CONSIL. INTIMIS DIRECTORIS FRIDERICIANAE EIVSDEMQVE PROFESS. IVR. ORDINAR.

IVS PAROCHIALE

AD

FVNDAMENTA GENVINA

REVOCATVM

A SPVRIIS PRINCIPIIS PVRGATVM

ATQE ITA ADORNATVM

VT

IVS ECCLESIASTICVM

PROTESTANTIVM

ILLVSTRARE

ET

VSVM MODERNVM

LIBRI TERTII DECRETALIVM

QVOAD PRAECIPVAS MATERIAS OSTENDERE QVEAT

ADIECTO INDICE TRIPLICI

ET

SVPPLEMENTO NOVO.

EDITIO SEXTA AVCTIOR ET EMENDATIOR.

HALAE MAGDEB. Litteris & impensis ORPHANOTROPHEI, MDCCLX.

Illustrissimo atque Excellentissimo
DOMINO

DN. PAVLO
LIBERO BARONI
de FVCHS

S. Regiæ Maiestatis Borussicæ
MINISTRO STATVS INTIMO,
Rerum ecclesiasticarum & feudalium
DIRECTORI GRAVISSIMO
Vt &
Sacri Consistorii
PRAESIDI EMINENTISSIMO
&c. &c.

Domino in Malchow, Heinerdorff, Fuchs-
höffen, Roggen ꝛc.

Domino meo gratiosissimo

Salutem & obsequium.

ILLVSTRISSIME BARO

DOMINE GRATIOSISSIME

VIx elapſum eſt ſeptennium, cum hæc Academia, magni Inſtauratoris nomine Fridericiana dicta, colenni in auguratione, Deo boniſque literis conſecraretur, vbi boni ominis indicium interpretabantur omnes, quod Tu, Illuſtriſſime Baro, illo, quo polles, nitidiſſimo eloquio Magni Principis nomine primus iurium priuilegiorumque interpres fueris. Sed nec deerant, qui nouiter propullantem hanc Academiam in herba ſuffocatum iri ſuſpicabantur, quod tot aliis circumſepta eſſet antiquiſſimis celeberrimiſque Academiis, quibus nouæ Fridericianæ luminibus officere, incrementiſque eius obicem ponere, facillimum videbatur. Verum enim vero, quod diſertiſſima oratione Tua tunc palam oſtendebas, futurum eſſe, vt, qui in Fridericiana litteris incubuiſſent, palmam eruditionis ac laudem tuliſſe, & ceteris præripuiſſe cenſeri deberent, hoc euentus ipſe luce meridiana clarius comprobauit, dum, gliſcente licet inuidia vicinorum, caput tamen extulit hæc alma Fridericiana, vt nulli alii vel numero Illuſtrium Generoſiſſimorumque bonas literas excolentium cedat, ſed & varii generis ſpeciminibus publi-

publicis in omni ſtudiorum genere ſemet orbi literario commendare allaborauerit; vt adeo, poſtquam ad Regiæ maieſtatis culmen diuina prouidentia potentiſſimus Fridericianæ noſtræ Inſtaurator euectus, hæc quoque eius filia indies felicior reddita, variisque indulgentiæ Regiæ nouis acceſſionibus aucta. Cum vero & mihi inter alios hæc contigerit felicitas, vt extra ordinem docentium numero clementiſſime adſcriberer, hanc vero gratiam Regiam Tuo, Illuſtriſſime Domine, patrocinio Tuaque apud Maieſtatem Regiam facta commendatione obtinuerim, & mihi incumbere ſenſi, ne inter otioſos titulorum aucupatores ſubſiſterem, ſed ſpartam mihi clementiſſime commiſſam pro viribus a Deo conceſſis exornarem. Hunc in finem, vt publicum quoddam induſtriæ meæ teſtimonium extaret, non in proletaria quadam materia, ſed in illa, quæ publice neceſſaria, hactenus tamen plene non tractata, indeque variis difficultatibus inuoluta, hoc faciendum cenſui. Elegi ergo materiam iuris parochialis, cuius natales ex primitiua eccleſia repetii, eius ſucceſſum apud Pontificios demonſtraui, & quæ in noſtris eccleſiis euangelicis retenta, vel vlterius retinenda vel emendanda, ſubieci. Cum autem neminem facilius ſiniſtram aliorum cenſuram incurrere in comperto ſit, quam qui veritatem ex inueteratis erroribus eruere cupit, inde idem quoque fatum me manſurum, facile ſuſpicari poſſum. Interim tamen me ſolatur, quod veritas ſuis non deſtituatur patronis. Quapropter cum S. R. Maieſtas Boruſſiæ Te, Baro Illuſtriſſime, ſummum negotiorum eccleſiaſticorum arbitrum in ſuis terris conſtituerit, Teque Directore hactenus eccleſiæ Brandenburgicæ hanc felici-

tatem expertæ, vt indies magis magisque verus Dei cultus, vitæque probitas incrementa sumserit, non existimaui alii, quam Illustrissimæ Excellentiæ Tuæ hunc tractatum consecrandum esse, quippe qui inusitata Tua prudentia, tot annorum in sacris profanisque negotiis accedente experientia, omnium optime, quantum in rebus ecclesiasticis distent æra lupinis, iudicare nosti. Accedit immeritus fauor, quo me largissime prosecutus es, potentissimo Regi mea studia ad functionem Academicam commendando, pro quo, cum aliter non possim, iam publico quodam documento gratus esse compellor. Accipe ergo benigna fronte hanc, quam offero, deuoti animi tesseram, & non tantum tractatum hunc Tuo patrocinio dignare, sed me quoque illorum numero accense, qui seriis apud Deum pro salute Tua totiusque Domus Tuæ Illustrissimæ in publicum regni Borussici & ecclesiæ euangelicæ incrementum fusis precibus officium suum explere conantur. DEVS adsit votis, & in seram vsque ætatem Te viuere sinat feliciter!

ILLVSTRISSIMAE EXCELLENTIAE
TVAE

Dab. Halæ d. XXVIII. Sept.
CIↃ IↃCC III.

deuotissimus cliens

IVSTVS HENNINGIVS BOEHMER.

SAMVEL STRYKIVS IC.
REGIAE MAIEST. BORVSS. CONSIL. INTIMVS ET FAC. IVRID. ORDINARIVS

VIRO
NOBILISSIMO ET CONSVLTISSIMO
DN. IVST. HENNINGIO BOEHMERO,
IVRIVM PROFESSORI OPTIME MERENTI,

Salutem!

DElicatum thema aggressus es, Vir consultissime, de iure parochiali publice commentando, quod cum immotis non nitatur fundamentis, facile in vtramque partem, quicquid eo pertinet, disputari posse constat. Verum vtile pariter ac scitu necessarium hoc thema est, vtpote quod ita ecclesias etiam euangelicas inuasit, vt pro limitibus parochiarum defendendis æque pugnetur, quam quidem illi solent, qui finium regundorum iudicio in publicis pariter ac priuatis negotiis coram iudice experiuntur. Quapropter omnino consultum est, in eiusmodi materiis non semper cum vulgo eadem oberrare chorda, sed quid veritatis in vulgaribus eiusmodi certaminibus subsit, eo penitius inquirere, quo

quo grauius quandoque nocent lites inter diuersos parochiarum ministros exortæ, de læso iure parochiali, & commodis inde dependentibus alteri præreptis. Equidem negari nequit, simulacra quædam parochiarum in sacris literis occurrere; vbi Apostoli ciuitatibus certos præfecerunt Presbyteros, vt curam conseruandæ & propagandæ fidei inter conuersos ad Christum gererent; nuspiam vero apparet, aliis ad illum locum venientibus viam fuisse præclusam, in eadem ciuitate verbum DEI prædicandi, aut alias sacræ functionis partes expediendi, sed pronis vlnis fratres aliunde aduenientes, de quorum vitæ doctrinæque integritate constabat, excipiebant, & quousque libuisset, in consortium muneris recipiebant. Imo gratulabantur sibi, si ex aliis locis in publicum producere possent testes veritatis, satanæ opera destructuros, & Christi regnum promoturos. Etenim quid gratius esse debebat genuino Christi ministro, quam si in sancto isto, cui præfectus est, opere, vt scilicet auditorum suorum salutem omni studio promoueat, plures concurrere videat, qui suppetias ferant laboranti, & aberrantes oues ad ouile Christi coniuncta manu reducere conentur. Nec enim quispiam in munere ecclesiastico ita perfectum se censere debeat, quasi nullius opis indigus, ipse auditorum saluti promouendæ solus sufficere possit. Reputandum potius vnicuique, dona Spiritus Sancti non æquali mensura inter illos, qui ecclesiæ inseruiunt, distributa esse; sed, quæ summi Numinis in donis suis distribuendis prudentia est, vni decuplo, vni quintuplo ampliora tributa esse, quam alii; vt hinc alter in altero Spiri-

Spiritus Sancti charismata venerari, non illa contemnere aut odio vel inuidia proſequi, multo minus impedire debeat, ne ex theſauro mentis ſuæ proferat alter, quæ multorum ſaluti proficere poſſint. Sane illorum, qui hic reſiſtunt, non diſſimilis ratio eſt, quam Paſtorum, qui gregis ſui ſecuritati proſpecturi lupo aduentanti clamore maximo reſiſtunt, ſed cum nihilominus gregem lanienæ luporum expoſitum videant, nec ipſi ſuccurrere poſſint, paſtores vicinos opem laturos repellunt, & ſe, contra lupos clamitando, ſuo ſatis feciſſe officio prætendunt. Verum enim vero poſt tempora Apoſtolorum, vbi eccleſiæ ad formam regiminis ſecularis adminiſtrari cœperunt, conſuetudo iſta inualuit, quemque miniſtrorum ita eccleſiæ ſuæ addicere, vt excluſus maneret ab aliorum parochianorum conſortio, ſi non in comedendo aut compotando, certe in myſteriis verbi diuini exponendis, & animarum ægrotantium morbis repellendis. Sane vna Chriſti vinea eſt eccleſia, in qua licet laborandum omnibus pro ratione commiſſæ functionis, non tamen ægre ferendum, ſi inuicem ſibi ſuccurrant in eadem vinea laborantes, quo eo melius & commodius opus Domini promoueatur, & zizania vitibus noxia vbiuis eradicentur. Incrementa vero ſumſit hoc ſacrum monopolium, poſtquam nulla pars functionis eccleſiaſticæ ſine lucro pecuniario exerceri cœpit, vbi eo impenſius & acerbius limites parochiarum vindicantur, non vt animabus Auditorum conſulatur, ſed ne lucrum quoddam parochiale ad vicinum eccleſiæ miniſtrum deuoluatur. Quæ res non tantum inter diuerſas parochias, ſed etiam inter diuerſos eiuſdem parochiæ mini-

ſtros tot odiis & ſimultatibus anſam præbere ſolet, vt iurati quandoque hoſtes fiant, talesque mori malint, quam in gratiam redire cum illis, a quibus ſe commodo quodam pecuniario priuatos exiſtimant. Ne autem hæc temere dixiſſe videar, euoluat, cui volupe eſt, Conſiſtoriorum acta & videat, an vnquam eccleſiæ miniſter alterum de neglectu animarum, diaboli laqueis irretitarum, ex quibus per Dei gratiam, ſi maior paſtorum ſolicitudo acceſſiſſet, liberari potuiſſent, conuenerit; annon vero ſemper de præreptis accidentibus & interuerſo quodam lucello concertatum fuerit? Hæc ſane litium materies vt amputaretur, Magnus quondam FRIDERICVS WILHELMVS ELECTOR BRANDENBVRGICVS glorioſiſſimæ memoriæ, ante quadraginta annos ſpeciali Edicto ſanciendum cenſuit, vt omnia accidentia inter eccleſiæ miniſtros æqualiter diſtribuerentur, ne quisquam præ altero præcipuum quicquam haberet; ſed reſtitit illorum, qui iam in poſſeſſione maiorum commodorum erant, auaritia, ne res ad exitum deduceretur. Quod ſi ergo inter diuerſas eiusdem ciuitatis parochias adhuc ſaluberrima iſta ſanctio introduceretur, & æqualitas redituum inter omnes obſeruaretur; ceſſaret inuidia, exularet odium, quisque ſua ſorte contentus viueret, nec, vt ab vna parochia ad alteram, vbi ditiores degunt Auditores, promoueretur, variis artibus adſpiraret. Verum cum de hac materia ſolide & erudite actum ſit in præſenti tractatu, dicta repetere nolo. Vnicum autem in eo prætermiſſum eſſe ſentio, quod in eccleſiis noſtris, ſi ſalus animarum verbi miniſtris curæ cordiue foret, emendandum omnino eſſet, ſcilicet quod in

qua-

quauis ecclesia tot nouæ exsurgant parochiæ, quot in illa sunt verbi ministri; Vnusquisque enim non Auditorum omnium, sed illorum tantum rationem habet, qui peccatorum confessiones coram ipso exponere solent, reliquorum curam Collegis relinquunt, hoc prætextu, quod illorum confessionarii non sint; vnde euenit, vt sequioris vitæ auditores illos seligant Confessionarios, quos in emendandis vitiis segniores, vel iisdem similiter deditos nouerunt, cum ab his facilius se absolutionem impetraturos confidant, nec aliorum correctioni se obnoxios esse censeant. Quo autem iure, qua conscientia animarum cura in eadem parochia ita diuidatur, & periculum in solum confessionarium deuoluatur, quisque secum, qui mercenarius esse nolit, perpendat; certe præsidium, quo se tutatur, nec diuino nec humano iure inuenit; DEVS O. M. rationes exiget de quauis anima pereunte, nec excusationem tuam admittet, quod, qui periit, Te confessionarium non habuerit; nec vocatio illa, quæ a Patronis proficiscitur, curam salutis restringit ad Confessores, sed vt de salute Auditorum omnium solicitus sit, exigit, a quo nexu nemo liberabitur, quod alius ex collegis confessiones eius audiat, & hinc animarum cura inter ipsos sit diuisa: Non enim maiorem hoc præbebit excusationem, quam si plures vnius pupilli tutores administrationem inter se diuiserint, vbi tamen, si vnus pupillo damnum intulerit, non liberabitur alter, cum sua diuisione se a vinculo iuris, quo in solidum constringuntur, liberare nequeant. Equidem regeri hic posse non diffiteor, in tanto Auditorum numero curam inter diuersos ecclesiæ mini-

 stros

ſtros ea propter diſtribuendam eſſe, vt eo accuratius quisque in vitam ac mores ſuorum Confeſſorum inquirere valeat; Sed hoc dubii remanet, an eo ipſo alii miniſtri a culpa perditionis eximantur, & acquieſcere poſſint, quocunque modo collega officium expediat vel non; Et an, ſi viderint hunc male in officio circa abſoluendos etiam notorios peccatores verſari, neceſſariam correptionem omittere, & ita continuandis peccatis occaſionem dare, ipſi coram DEO excuſati ſint, ſi ad hæc taceant, nec ad inſtar tutorum collegam neglecti muneris conueniant, vel ſua ſponte concurrant ad peccatores in viam reducendos. Porro ſi experientiam & praxin eccleſiarum noſtrarum conſulamus, pauci ſunt ex verbi miniſtris, qui accuratam ſuorum confeſſorum, quantum in fide vel vita profecerint, vel defecerint, cognitionem habeant; plerique enim in eo acquieſcunt, ſi nomina illorum conſignauerint, & ſingulis anni quadrantibus illos ad locum confeſſionis redire obſeruauerint. Imo proh dolor! res eo deuenit, vt ſi tandem aliqui conſcientiæ ſtimulis adacti videant, ſe officio paſtorali, quod ad ſingularum ouium ſalutem ſe extendit, ſatisfacere non poſſe, ſi non ſingulas ouiculas penitius nouerint, & inde ad priuatam inſtructionem ſemet offerant, (ad quam ſane vi reſcripti regii in his terris omnes eccleſiæ miniſtri quantum ad ſuos confeſſores ſine exceptione obſtringuntur) illico reſiſtant alii, ne quid noui in eccleſiam introducatur, & ita quaſi ex compacto, quod ſerio dolendum eſt, in ignorantia credendorum & agendorum plerique auditores relinquantur, cuius negligentiæ rationes quomodo reddituri ſint ſummo iudici, ipſi viderint. Sane emphatica celeberrimi quondam Theologi D. Simonis Muſæi verba ſunt, quæ referuntur a Dedekenno *in Conſil. Theolog. p. 1. P. 920.* Daß ein Prediger nicht allein auf dem Predigt-Stuhl *publice* mit groſſem Ernſt das ſeine thue, ſondern auch *priuatim* desgleichen, und bilde ihm nicht ein, daß er hie oder damit vor GOtt entſchuldiget ſeyn könne, ſondern halte es vor das allergewiſſeſte, daß ſo lange er noch einig Mittel übrig hat, dadurch des irrenden und gefallenen Seele kan und mag geſuchet werden,

den, er für GOtt und seinem Gerichte nimmer entschuldiget seyn kan, er nehme dann dasselbe Mittel aufs äusserste zur Hand, und versuche dadurch das Seine, also daß an ihm mit gutem Wissen und Willen nichts mangele. Cuius generis monita plura iam ante aliquot lustra publice exposuimus in *Not. ad ius eccl. Brunn. Lib. 1. c. 6. m. 2.* quæ apud aliquos non sine fructu fuisse percepi. Vtinam tandem vbique mouerentur conscientiæ illorum, qui concione vna vel altera habita acquiescunt, in reliquum tempus secure degentes, & quod peius est, bonum, quod ipsi in salutem Auditorum facere possent, non tantum negligentes, sed & alios id facturos omni conatu impedientes, parum memores illius dicti Iacobæi *cap. 4. vers. vlt. Qui bonum, quod facere posset, omittit, peccatum committit.* Si hoc, omnium grauissime peccabit, qui bonum ipse non facit, & insuper, ne ab aliis fiat, impedit. Verum, vt ad propositum reuertar, bene de ecclesia meruisti, *Vir nobilissime*, quod in originem, fundamentum, ac legitimum vsum iuris parochialis docte inquisiueris, abusum modeste reprehenderis, vsum autem genuinum, qui merito in ecclesiis retinendus, demonstraueris. Non quidem effugies iniquorum censuras, sed nec deerunt æqui rerum æstimatores, qui veritate conuicti, remoto præiudicio, quo plerique fascinati sunt, defectus huius iuris agnoscent, operamque impendent, vt non amplius ob lucrum temporale scindatur vinea Christi, sed coniuncta ministrantium opera, salus auditorum omnium, in vnitate Spiritus Sancti, promoueatur. De cetero, vt spartam Professoriam, tibi nuper a Potentissimo Rege nostro commissam, porro condigne ornes, pluraque solidæ eruditionis tuæ, in honorem DEI salutemque publicam, edas specimina, a DEO O. M. tibi vires animi corporisque apprecor largissimas.

Bene Vale. Dabam e Museo d. XXVII. Sept.
A. R. S. MDCCI.

 PRAE-

PRAEFATIO AVCTORIS
primæ editioni præmiſſa.

FAciem noſtræ iuris prudentiæ penitius inſpicientes animaduertimus, ius ciuile tum *priuatum*, tum *feudale*, quatenus vtrumque in praxi obſeruatur, ex peregrinis, vt ita loquar, principiis dependere, & ex his quopue tradi: illud quidem ex *iure Romano*, hoc vero quoad partem haud minimam ex *iuris Longobardici placitis*. De *iure ciuili* nemo forſan dubitabit, cum conſtet, nos eo non obligari ratione *legislationis* eius, quippe quæ facta ab eiusmodi Imperatoribus, quibus Germania nunquam fuit ſubiecta. Neque porro *conſuetudines Longobardicæ* vim ſuam propriam vltra Longobardiam extendere poterant, vt adeoque vtrumque ius ex noua & voluntaria apud nos receptione inualuerit, & robur acceperit. Non repetam hic tædioſe occaſionem huius receptionis, neque damna ex hac iurisprudentiæ Germanicæ illata excutiam; id vnice tantum monebo, eadem fere fata quoque adſcribi poſſe *iuri eccleſiaſtico*, prout in terris Proteſtantium obſeruatur. Haud quidem dixerim, hoc ius in totum dependere ex principiis peregrinis. Nam in plerisque terris conſtitutiones, propriæ eccleſiaſticæ reperiuntur. Interim nemo negabit, ex praxi communi ſæpius prouocari ad ius canonicum, tanquam ad *ius ſubſidiarium*, imo non raro interpretationem ordinationum eccleſiaſticarum ex iure canonico, tanquam vltimo quodam principio, ſeu iure quodam communi, deſumi. Neque hoc fieri ſine ratione puto, cum certum ſit, conſtitutiones has in plurimis reſpondere iuri canonico, & iisdem fere principiis fultas eſſe, adeoque non incommode inde aliquando interpreta-

ta-

tationem desumi. At vero ita reuera ostendimus, ius ecclesiasticum nostrum pro parte *peregrinum* agnoscere *principium*. Merito enim in terris protestantium ratione constitutionis eius ius canonicum *peregrinum* dixeris, postquam Germania quoad maximam partem iugum papale excussit, & iurisdictio ecclesiastica papalis cum omnibus iuris speciebus in territoriis protestantium per solenne instrumentum pacis est suspensa, & Principibus nostris ius *circa sacra* rursus vindicatum & restitutum. Vnde &, qui alias iuri canonico multum inter nostros tribuunt, haud tamen diffitentur, id non aliter in nostris obseruari ecclesiis, quam ex *receptione*, vel etiam, si mauis dicere, ex *tacita retentione*, quatenus non est in totum reiectum, sed continuato vsu nostrarum ecclesiarum in plerisque materiis conseruatum. Nam & hoc casu ex noua & tacita approbatione robur habet, cum reiici poterat, nec tamen reiectum est.

Quamuis vero *iura domestica*, quæ cuiuis reipublicæ sunt propria, vigorem suum habeant omnimodo ex legislatoris voluntate, adeo, vt plerique Dd. contendant, hic non opus esse, probari *obseruantiam*, sed illam adeo præsumi, vt neganti incumbat probatio: diuersa tamen est ratio receptionis *iuris extranei*, vbi sæpe quæstio mouetur, an & quatenus hoc in obseruantiam sit deductum? Cum enim hoc demum ex *receptione* valeat; receptio autem ex obseruantia inducatur, ecquis hic obseruantiam, quæ facti est, præsumi assereret? Quamuis vero hæc principiis iuris apprime conueniant; sæpius tamen hic peccari videas, quod vel pro certo habeatur, obseruantiam iuris extranei esse liquidam & vniuersalem, vel ex aliquot actibus, aut Dd. opinionibus & sententiis obseruantiam induci posse. Promouit hanc opinionem nimium erga iura extranea studium, reiectis iuribus patriis, quibus inprimis & principaliter opera danda erat.

Non patitur ratio instituti, vt id ex iure Romano & feudali illustrem; neque etiam hæc res adeo in obscuro posita est loco, vt ingenuo rerum æstimatori scrupulum iniicere possit: vnice ad ius ecclesiasticum, cuius gratia hæc scribo, prouoco, vbi dolendum, quod nimis acriter sæpe inhæreamus principiis papalibus ex solo amore erga ius canonicum, prouocantes ad ob-

ser-

seruantiam fori, ad vsum communem, seponentes interim principia purioris doctrinæ, lucis Euangelii, post reformationem effulgentis. Quid quod adeo sæpe cœco amore ducamur, vt, quæ ex putido hierarchiæ Romanæ fonte profluunt, combinare cum principiis nostræ doctrinæ conemur; vnde tamen, nisi cauillatoria vti velimus interpretatione, non potest non male cohærens iurium moles oriri. Id inde accidisse auguror, quod adhuc valde incertum & ambiguum plerisque esse videatur, in quantum & quatenus sit receptum ius canonicum? Prout ergo aliqua sententia huic vel ille ex iure canonico arridet; eatenus *receptio* statim efformatur, nec difficile est, vel consentientes reperire, quoniam nulla sententia tam improbabilis, quæ non rationibus colorari aut a defensoribus incrustari possit. E contrario si loco fundamenti obseruantiæ iuris canonici substerneretur *recta ratio* & *lux vera Euangelii*, ita vt, quicquid ab his abhorreret, quicquid eorum splendorem & efficaciam impediret, remoueretur, & pro obseruantia inefficaci agnosceretur, sine dubio lux maior iuri ecclesiastico suboriretur.

Quin vero illa per DEI gratiam exoritura sit, non dubitandum est, postquam hisce præsertim temporibus vberiorem mensuram gratiæ diuinæ experti sumus: ita vt *lux veritatis* indies magis magisque nos ex tenebris eripiat, & ea felicitate perfrui possimus, qua maiores nostri ob conditionem temporum & defectum subsidiorum destituti fuerunt. Neque enim hodie solis receptis opinionibus, solis Doctorum auctoritatibus, pugnamus; sed, vt res publica literaria hoc proprium priuilegium merito sibi vindicat, rem sub examen reuocare, & secundum *rectam rationem* & *S. scripturæ* normam iudicare possumus. Promouit hanc operam sedula indagatio *historiæ ecclesiasticæ*, & originum rerum huc pertinentium, quæ, quantam veritati lucem attulerit, mea non indiget confirmatione.

Hæc itaque tria veritatis in hac materia κριτήρια, *S. Scriptura*, *historia ecclesiastica* & *sana ratio*, sunt instar lydii lapidis, ad quem sinceritas & falsitas sententiarum diiudicari debet, ita vt quoties de iuris canonici *obseruantia* quæstio incidit, merito huc recurrendum sit, magis secundum hæc respicientes, quid dici debuerit, quam quid dictum sit. Quod si mihi obiicias, rem to-

tam

tam, definiri poſſe ex conſtitutionibus eccleſiaſticis vbique locorum occurrentibus, haud te diffiteri poſſe autumo, quod illæ adhuc ſæpe interpretationem recipiant, vel in pluribus defectum, aliunde ſupplendum, arguant. Hic vero non indiſtincte recurrendum ad ius canonicum, & inde interpretationem petendam eſſe arbitror: ad minimum absque aliquo temperamento deciſio non eſt formanda. Id facile largior, vbi leges eccleſiaſticæ non admittunt benigniorem interpretationem, in iudicando illis ſtandum eſſe, donec efficacior lux veritatis meliorem conſonantiam indulſerit. Interim non erit contra officium ICti aut doctoris, veritatem ipſam absque vllis coloribus proponere, & ſecundum eandem de hiſce legibus iudicare, quod ſummus ICtus & in iure eccleſiaſtico optime verſatus ZIEGLERVS non vno loco docet, & BRVNNEMANNVS ſuo inprimis exemplo conteſtatus. Quando enim hi, qui veritatem ex tenebris eruere obſtricti ſunt, (quod officium ſingulis incumbit, qui materiam quandam in publicum edere allaborant,) magis amant communes errores defendere, quam eos reiicere, plus nocent quam proſunt, vt ſæpius optandum foret, talia ſcripta non facta fuiſſe publici iuris. Errores enim, vt cetera vitia, citius defenſores inueniunt, quam veritas.

Vtinam ſummus ICtus CARPZOVIVS, cui alias in iurisprudentia noſtra multum debemus, in horum claſſem non eſſet referendus, qui magis receptas ſententias defendere amant, quam illas vlterius excutere. Multum certe præſtitit in iure eccleſiaſtico, ſed multum ipſum etiam nocuiſſe, non diffiteri poſſunt, qui penitius rem inſpexerint. Quodſi enim hunc conſentientem hodie in plerisque locis habeas, in conſiſtoriis palmam obtinebis ſine difficultate. Ita eius ſententiæ in foris ſunt canoniſatæ, vt inſtar oraculi videantur; non raro tamen impingunt in communia illa principia, ab omnibus approbata; quamuis excuſationem in hoc mereatur, quod in conſiſtoriis deciſa collecta ſequi maluerit, neque etiam ob varias occupationes penitius in veritatem inquirere potuerit. Neque is ego ſum, qui ſolus tanto ICto hæc imputare temere audeo, cum etiam alii hoſce næuos iamdudum in eo notarint

& reiecerint. Forsan huius auctoritas nos grauius premeret, nisi plures veritates vindicasset ICtus pientissimus BRVNNEMANNVS in suo iure ecclesiastico, & post eum STRYKIVS in *notis ad eundem*, quibus duobus summis ICtis quantum in hac iurisprudentiæ parte debeamus, nemo est, qui ignoret. Hosce igitur feliciter præeuntes, summo studio sequi, non potest non rei literariæ esse apprime vtile: & sicuti vna veritas fideliter exculta infinitas alias post se trahit; ita non est dubium, quin horum vestigiis insistentibus ad plura egregia adspirare liceat. Sit amicus CARPZOVIVS; magis tamen amica veritas, & sicuti hic prudentissimus ICtus hoc minime intendisse videtur, vt eius opiniones cœco impetu sequamur, ita eadem libertate in eum vtamur, qua is vsus est in alios, vt vbique *veritati* vnice addicti videamur.

Præmonere hæc breuibus e re esse duxi, vt lectoris beneuoli animum præpararem ad ea, quæ in præsenti tractatu aliquot sectionibus, ad ius ecclesiasticum spectantibus, excussa sunt. Selegi ex toto iure ecclesiastico materiam *de iure parochiali*, quæ in illo partem haud exiguam occupat, & quamuis sparsim hæc ab aliis iam sit suscepta, nec infeliciter excussa; ita tamen pertractata est, vt alienæ industiæ adhuc aliquid relictum esse videri posset. Eo magis autem excussionem huius materiæ suscepi, quod & nostris temporibus frequentissimæ sint de *iure parochiali* controuersiæ, quas separatim tractare nimis onerosum & ieiunum videbatur, nisi tota materia huius famosissimi iuris ex intimis principiis veræ iurisprudentiæ ecclesiasticæ erueretur, quod commodius fieri non posse arbitrabar, quam huius iuris breui delineatione. Promouerunt hoc propositum nonnulli ex meis honoratissimis auditoribus, qui priuatos intra parietes hactenus arti disputandi sedulam nauarunt operam, & non reprehendendo studio a me postularunt, vt publice sub meo præsidio dissertationes quasdam eruditorum examini submittere possent. Quos ergo coniunxerat ardor discendi, hos in hoc studiorum genere non disiungendos esse existimabam. Vnde elegi hanc ipsam materiam, quæ & singulis sat amplam occasionem præbere posset

peri-

periclitandi vires ingenii, & vnde quoque vtilitatem sperare possent, haud spernendam.

Denique & hoc non leue incitamentum ad hoc propositum fuit, quod viderim, a nostris peculiari labore, quantum ego quidem memini, hæc iura non esse collecta, cum tamen frequentia controuersiarum & litium mereatur, vt vno quasi syntagmate exhibeantur, & ab illis separentur, quæ alius meditationis sunt. Equidem inter pontificios plures reperi, qui hoc thema in se excutiendum suscepere. Et inter nostros fuerunt, qui vel *sparsim*, vel *incidenter* hac de re egerunt; qui vero hanc materiam vno quasi contextu tractasset, neminem reperire licuit. Inter pontificios commendari solet AVGVSTINI BARBOSAE *tract. de officio & potestate parochi*, in quo plena manu, quæ ad officium eius spectant, pertractantur; plura tamen ex iisdem ad nostras ecclesias applicari nequeunt; neque etiam integrum ius parochiale sistit, quod hoc solo themate non concluditur, sed plura alia quoque comprehendit. *De origine parochiarum* extat IO. FILESACCI tractatus, non ineruditus quidem, spuriis tamen traditionibus repletus, vt sincero rerum indagatori satisfacere non possit. Idem iudicium forte ferendum est de libello IO. FRONTONIS, idem thema tractantis, qui editus fertur Parisiis 1660. cuius copiam habere hactenus non licuit. Cum itaque pontificii infinitis fabulis originem parochiarum inuoluant, sedulo operam dedi, vt hanc rem ex tenebris, quantum licuit, eruerem. Præterea ENGELIVS scripsit *Manuale parochorum*, & de singulis ad ius parochiale spectantibus quædam adduxit; sed intra compendii limites se continuit, neque integrum ius parochiale excussit. Edidit quoque SEBASTIANVS DE ABREV *Institutionem parochi* 1665. ANTONIVS RAGVCCIVS *lucernam parochorum*, DIDACVS SERRANO *directorium parochorum. 1658*. PETRVS DE MVRGA *de iure parochorum vnitarum ecclesiarum 1650.* qui omnes tantum, quæ pro *parochis* facere possunt, adducunt; integrum autem ius parochiale sistere non videntur. Denique allegari etiam solet IO. AEGID. TRVLLENCH. *de iure parochi*, vt iam non tangam commentatores, qui ad *tit. X. de parochis* commentati, vt sunt

GONZALEZ TELLEZ, BARBOSA, GRANNANIETTO aliique, & qui incidenter multa de iure parochiali tradiderunt, vt ALEX. SPERELLVS *in decis. for. eccles.* PETR. *de* MVRGA *in tr. de benefic.* BARBOSA *de iure eccles.* SANCHEZ *de matrimonio* aliique, quorum passim mentio facta in hoc tractatu.

A nostris non eadem cura hoc thema excussum est: nam quæ de illo extant, specialem vtplurimum tantum in hoc themate tangunt materiam. Equidem extat STRVVII dissertatio *de iure parochiali;* sed vix generalia tradit, adeoque qui specialiora desiderat, huc recurrere nequit. Diffusior est SCHVLTZIVS in disp. *de eo, quod iustum est circa parochianos.* Sicuti vero speciale sibi tantum thema excutiendum proposuit; ita totum ius parochiale hic non contineri, omnes fatentur. *De bonis parochialibus* P. MVLLER specialem dissertationem edidit, in qua tamen multa desiderantur, quæ eo referri deberent, vt in *Sect. VI.* demonstraui. *De iure patronatus* plures extant, qui satis copiose hanc materiam tradidere, vnde nolui in ea copiosior esse. De *iure subselliorum* PHILIPPI dissertatio sufficientem informationem præbet, sicuti de *vnione ecclesiarum* SLEVOGTIVS, ICtus Ienensis. *De iuribus stolæ* in Altorfina Academia nuper quoque disputatum vidi, sed concise nimis, vnde supplere quædam necessum fuit. Fusius, quæ ad *salaria clericorum* spectant, excussit FRANCISCVS STYPMANN peculiari tractatu. Ceterum de singulis fere materiis CARPZOVIVS & BRVNNEMANNVS quædam tradiderunt, adeoque huic studio mirifice inseruire possunt. Sed quia integram *iuris ecclesiastici* prudentiam tradiderunt, non omnes conclusiones tangere potuerunt: quin plura quoque alia addere debuerunt, quæ ab eo, qui ex professo hoc de *iure parochiali* thema tractat, omitti possunt.

Non inutilem me itaque laborem susceptum credidi, si quæ ab aliis sparsim tractata, colligerem, & totum hoc ius iusto ordine traderem. Cum vero multa impedimenta mihi occurrerent, circa speciales quæstiones, quæ, vtut praxi communi satis corroboratæ, nimis duræ tamen esse, ne dicam libertati ecclesiæ contrariari videbantur: facile animaduerti, hæc omnia accurate examinari non posse, nisi *genuinus conceptus ecclesiæ* & *iuris ecclesiastici* indagaretur, simul quoque deprehendi, multum latere in accurata inquisitione originis. Vnde duabus sectionibus hanc materiam duplicem excutere volui, & quia in iis, quæ ad conceptum ecclesiæ formandum spectant, infiniti errores deprehenduntur, & tamen veritas sæpe odium parit; operam dedi, vt singulas assertiones probatis autoribus illustrarem, eorum verba ipsissima adducendo, quo eo citius me a *crimine nouitatis* liberarem. Vnde qui in his fundamentis mihi errores imputare præsumserit, næ magis contra illos Autores, qui tamen omnium calculo approbati sunt, pugnaue-

gnauerit, quam contra me ipſum. Equidem veritas calculo & auctoritate aliorum Dd. non indiget, neque dependet ab huius vel illius hominis deciſione, ſi rationibus ſufficientibus fulta ſit; ſed genio ſeculi aliquid dandum cenſui, ſemper ſecurius exiſtimans, ſi hac ratione præiudiciis occœcatos in noſtras partes trahere, vel ſaltim ad mitiorem ſententiam deducere poſſumus.

Ex iis vero, quæ de *origine templorum* & parochiarum adduxi, nemo iure mihi imputare poterit, me tantum hæc omnia congeſſiſſe ad conculcanda templa & diruendas parochias. Longe diuerſa ſunt, vnde quid promanauerit, docere, & rem tanquam pernicioſam plane reiicere. Proprietas rerum ſine dubio exorta eſt ex diſſidiis hominum, & poſtquam amor inter eosdem refrigeſcere cœpit. Ergo malo ex principio ortum duxit. Sed quis inde ſtatim inferret? Ergo proprietas plane eſt reiicienda, & communio rurſus introducenda. Oſtendunt talia, quæ de *originibus rerum* adducuntur, vtrum illa, quæ inde profluunt, ad *bonum ordinarium* an *extraordinarium* ſint referenda? item ne nobis templa ſint inſtar alicuius idoli, cui vnice adhærentes templum internum Spiritus ſancti plane deſeramus, id quod iam alii apertiſſime docuerunt. Abuſum templorum taxare liceat: ſed dum abuſum eruimus, legitimum eorum non tollimus vſum.

In reliquis ſectionibus iura ipſa parochialia aggreſſus ſum, ea tamen methodo, quæ ex natura rei ſe potiſſimum mihi commendauit. Et quia animaduerti, iura noſtra parochialia, quatenus noſtris in eccleſiis in viridi ſunt obſeruantia, vt plurimum conuenire cum placitis iuris canonici, maioris illuſtrationis gratia præmiſi diſpoſitiones iuris canonici, eisdemque ſubiunxi varias ordinationum eccleſiaſticarum conſtitutiones, vt harmonia vtriusque iuris vno intuitu mox haberi poſſet. Cum vero negari nequeat, ſæpius ius parochiale ſupponere *hierarchiæ Romanæ principia*, vel ſaltim vim conſcientiis inferre, ſi rigoroſe nimis a parochis exerceatur, ſtudui ex regulis *bonæ interpretationis* vel principiis *chriſtianiſmi* rigorem eiusdem mitigare, quo ſpeciatim ſpectant, quæ *Sect. IV.* tradita ſunt. In ſinu vero gauiſus ſum, quod plures inuenerim, qui rigorem talem minime approbantes, rem totam ad temperamentum quoddam reducere conati fuerint, quos eo felicius ſequi potui. Quod reliquum eſt, hæc omnia facile cuiusque cenſuræ committo, quæ ſi beneuolum & æquum habitura ſunt iudicem, id vnice operam dabo, vt non mihi aliquid tribuam, vbique enim meam inſufficientiam agnoſco; ſin iniquum & aſperum, facillime quoque etiam ſic patiar, veritatem ab inuidis, quibus odium parit, male, haberi, firmiter tamen perſuaſus, eandem plane conculcari non poſſe. DEVS vero vniuscuiusque noſtrum cogitationes ita dirigat, vt absque vllo metu humano veritatem profiteamur, neque defectus diſſimulemus, qui emendatione indigent. Dab. Halæ d. 1. Oct. 1701.

PRAEFATIO
EDITIONIS SECVNDAE.

DVm manum ad *librum III. Decretalium* admoui, eiusque vſum in foris proteſtantium ad methodum, qua ad *lib. I. & II.* in *iure eccleſiaſtico Proteſtant.* vſus ſum, eruere conſtitui, potiora huius libri capita iam antea a me in tractatu *de iure parochiali* anno 1701. edito, explicata eſſe vidi, ſimulque obſeruaui, labori, quem ſuſcepi, aliquam inde alleuationem adferri poſſe. Quia tamen ſimul (1) cognitum perſpectumque habebam, editionem primam huius tractatus incidiſſe in manum correctoris infeliciſſimi, & quidem ex ſordida typographi, alibi habitantis, auaritia, qui data fide, omnia quæ ad ἀκρίβειαν pertinere poſſe videntur, ſibi curæ cordique fore promiſerat; præterea (2) adhuc quædam materiæ ſcitu neceſſariæ operi deeſſe videbantur, denique (3) ipſius libri copia in bibliopoliis amplius haberi non poterat, de noua editione accuratius & paulo plenius efformanda cogitare cœpi, vt eo rectius ad illuſtrationem *lib. III. Decretalium,* cuius *vſum modernum in terris proteſtantium* iam prelo ſubieci, facere poſſet. Hunc in finem hinc inde quædam mutaui, plenius declaraui, obſeruationibus nouis auxi, & reſponſis, deciſionibusque exornaui. Addidi præterea duas nouas ſectiones, VI. ſcilicet & VIII, quæ iura parochialia intime afficiunt, vt ab iis ſeparari haud potuerint. Quæ adhuc deeſſe videntur, non prætermittam in expoſitione *vſus hodierni* ad *librum III.* Decretalium, in qua ſpicilegium aliquod me facturum eſſe ſpondeo. Dab. in regia Fridericiana d. 1. Dec. MDCCXV.

MONI-

MONITVM
TERTIAE EDITIONI
PRAEMISSVM

TErtia vice prelo ſubiicitur *ius parochiale*, ante viginti annos a me elaboratum, ante quinque vero auctum & a mendis, quibus prima editio infecta erat, purgatum. Quædam etiam in hac noua editione emendaui, idque ſedulo egi, vt in nonnullis materiis mentem meam magis declararem, aliquando etiam priorem ſententiam, ſecundis curis ſolidius examinatam, mutarem corrigeremque. Tot enim in iure eccleſiaſtico occurrunt anfractus, vt in eo repurgando atque in meliorem ſtatum reducendo, omnes neruos mentis intendere debeamus; & tamen poſt tot curas vigiliasque ſemper quædam deprehendimus, quæ, prout in ædibus ruinoſis accidit, quotidiana refectione indigent.

digent. Exemplum occurrit in doctrina de *iure patronatus*, cuius pleniorem repræſentationem nuper admodum in peculiari diſſertatione dedi, & V. D. in *iure eccleſiaſtico proteſt.* ad tit. decretal. *de iure patronatus* ex illis principiis, ibidem aſſertis, ſpecialiores nectam eruamque obſeruationes. Cum vero poſt ſecundam editionem noui caſus, ius parochiale proxime attingentes, facultati noſtræ, vel etiam priuato meo examini oblati fuerint, & doctrinæ iuris, maxime inuolutæ & vexatæ, apprime eiusmodi exemplis illuſtrentur: *ſupplementa* quædam in fine tractatus ſubieci, quæ vſu & fructu haud caritura eſſe, non tam ſpero quam plane confido. Dab. e muſ. d. 12. Mart 1721.

SECTIO

SECTIO I.

DE

FVNDAMENTIS GENVINIS IVRIS PAROCHIALIS.

CAP. I.

De genuino conceptu iuris.

§. I.

Ius Parochiale ex iure Canonico vnice æstimari non debet.

IVS PAROCHIALE vnde æstimari & diiudicari debeat, non omnium eadem eſt opinio. Qui ad *ius canonicum* primario confugiunt, & inde fundamenta hauriunt, illa quidem ibidem deprehendunt; hæc vero talia ſunt, vt pro *genuinis* haberi nequeant, ſi ad examen & amuſſim *S. Scripturæ* & *rectæ rationis* reuocantur. Conclamatum enim expeditumque eſt, ius pontificium tum in conceptu *eccleſiæ*, quam tamquam *rempublicam ſtatumque ciuilem* concipit, erroneas fouere ſententias, tum & ipſum *iuris eccleſiaſtici* ſignificatum tot obſcurare erroribus, vt non poſſint non inde falſæ concluſiones oriri. Cum itaque *ius parochiale pars* non minima *iuris eccleſiaſtici* ſit, & conceptus de *parochiis* recte diiudicari nequeat, niſi accurate ſtatum *eccleſiæ* & *iuris eccleſiaſtici* indolem enucleauerim: ante omnia hoc capite, vbi de *fundamentis iuris*

Fundamenta iur. Paroch. dependent ex genuino conceptu iuris eccleſiaſtici.

iuris parochialis genuinis follicitus fum, dabo operam, vt vtrumque καλδύναμιν præftem, & talia fundamenta fubiiciam, ex quibus *ius parochiale* diiudicari queat. Haurienda autem funt illa fundamenta tum ex *iure naturæ*, quod demonftrat, quale ius *ecclefiæ*, quatenus *focietatem externam* conftituit, conueniat: tum imprimis ex *facris literis*, quæ *rectæ rationis* dictamina firmant, illuftrant, declarant, & ita fepofita *autoritate humana*, quæ veritati obftaculum ingens afferre folet, vnice ponderibus rationum pugnandum, magisque refpiciendum ad id, quid dici debuerit, quam quid dictum fit. Et cum *ius parochiale* quoque conceptum *iuris* in fe contineat, ille vero variis *fignificatibus* & *ambiguitatibus* fit obnoxius: operæ pretium effe duco, præmittere breuibus quædam de ipfo conceptu *iuris*, vt inoffenfo pede in hac materia progredi queam.

Ius primo denotat legem. §. II. *Iuris* vocabulum duplicem imprimis admittit fignificatum. Primo denotat legem, h. e. *neceffitatem agendi* feu *iuffum fuperioris*, *fubditos obligantem*, *vt ad illum tanquam normam actiones fuas inftituant*, vbi neceffario conceptum *imperantis* & *δυνάμεως ἀνα γκαστικῆς* fupponere debemus, tanquam omni legi effentialem. **Conceptus imperantis omni legi ineft.** Et quamuis etiam extra *focietatem ciuilem* agnofci poffit talis iuffus fummi imperantis Dei, ex quo ius naturæ profluit; poftquam tamen in *focietatem* ciuilem gentes coiuerunt, fimul *imperium* aliquod *humanum* & *coactiuum* fupponere, & fic quoque in ipfa lege *humana* conceptum *hominis imperantis* agnofcere debemus. Hoc fenfu vox *iuris*, in ftatu *ciuili* confiderata, tantum circa *actiones humanas*, quatenus fub fphæram externi & ciuilis imperii cadere poffunt, (nam de *internis* folus iudicat Deus, & fic vnice imperium in illa, h. e. in *confcientiam*, ipfi adfcribendum) verfatur.

Ius fecundo denotat facultatem. §. III. Deinde quoque *facultatem* moralem, feu *libertatem* agendi, ein Befugniß, denotat, & fic *poteftas* feu *qualitas moralis actiua*, *perfonæ ex conceffione fuperioris competens*, *ad aliquid ab altero*, *quocum in focietate viuit*, *habendum iufte vel agendum*. THOMAS. *iurispr. diu. l. 1. c. 1. §. 28.* **Facultas fupponit conceffionem fuperioris.** Præfupponit hæc facultas conceffionem fuperioris, quam alii *voluntatem permittentem* appellant, dum eam determinat vel *expreffe*, vel *tacite* indulget, non prohibendo, quod prohibere poterat. Operatur *libertatem agendi* refpectu agentis; nam etiam huic conceffioni fimul inhæret obligatio, refpectu eius, cum quo in focietate viuo, & a quo vi illius iuris iufte aliquid petere poffum.

Iuris correlatum obligatio. § IV. Vnde iuris *correlatum* recte conftituitur *obligatio*, qua alicuius *libertas* reftringitur, & ipfe *neceffitate* adigitur ad aliquid dandum

dum, vel præstandum, vel patiendum. Sic patronus *ius* habet præsentandi candidatum consistorio, & vrgendi, vt vacanti ecclesiæ præficiatur: ipsa ecclesia ergo *obligatur* ad respiciendum pastorem, si patronus debito modo ius suum exercuit, adeo vt præsentatum, & a consistorio confirmatum, repellere nequeat. Vnde & in *iuris* conceptu, quatenus pro *facultate* sumitur, inest *vis coactiua*, *imperium superioris* & illius *iussus*. Ex quo facile concludi potest, quousque legislator alteri *ius* dare, & alterum ad aliquid præstandum *perfecte* obligare possit? scilicet, quatenus *imperium* & *iussum* vel *vim coactiuam* in alterum exercere potest. Cum itaque neminem *perfecte* obligare possit, vt præcise suos conceptus ad alterius formulam instituat, quoniam ea, quæ *intellectui* subiacent, arbitrio legislatoris exempta sunt; inde nec alicui *ius præscribendi* aliis *formulas credendi* & *sentiendi* concedere, nec obligare subditos potest, vt præcise suos ad alterius conceptus efforment. In causis *spiritualibus* hæc obseruatio magnum vsum præbet. Facultas supponit superioris iussum.

§. V. Sicuti vero ius est vel *perfectum* vel *imperfectum;* ita quoque correlatum eius, *obligatio* scilicet, vel *perfecta* est, quando quis ita obligatur, vt mediis coactiuis ad id, ad quod obligatus est, cogi possit: vel *imperfecta*, quæ saltem obligati pudori relinquitur, nec vllis coactionibus subiecta est, ceu de fideicommissis ait Imp. in *pr. I. de fideic. hered.* adeoque ex regulis *amoris*, *virtutis* & *honestatis* magis dependet. Sic doctori iuris competit ius docendi, adhortandi ad virtutem, dehortandi a vitiis. Sed si remediis coactiuis vti vellet, ius *perfectum* sibi tribueret, quod tamen ipsi non competeret: auditores quoque obligati sunt, vt eius monita in praxin deducant; sed obligatio hæc mere imperfecta est. Cum itaque ius & obligatio sint *correlata*, & sic in *duobus subiectis* necessario esse debeant, (nemo enim proprie sibi obligatus dici potest,) simul supponere hic debemus aliquam *societatem*, in qua ius locum habet. Extra societatem enim quomodo *obligationem* in alio mihi conciperem, qui non adesset? Prout vero illa societas comparata est, nam varia omnino est, eatenus quoque & *ius* & *obligatio* concipi debet. GROTIVS *de iure belli & pac. lib. 1. c. 1. §. 3. n. 2.* Obligatio perfecta. Obligatio imperfecta. Ius supponit societatem aliquam.

§. VI. Proprie quidem, quando de *iure perfecto* quæritur, *societas humana* supponi debet, secundum cuius statum *æqualem* vel *inæqualem* hoc æstimandum & iudicandum est. Sed datur etiam *societas hominis cum Deo*, obseruantibus GROTIO *cit. l.* & OSIANDRO *in not. ibid.* quam etiam agnouerunt ipsi Gentiles. Vide THOMAS. *in disp. de philos. iur. c. 1. §. 8.* Hæc longe perfectius ius in Deo, & longe Ius consideratum respectu societatis cum Deo.

ge arctiorem obligationem in homine operatur. Imo in hac illud singulare occurrit, quod *ius* in hac sit penes solum Deum, nec in ea occurrat ius mutuum. Quamuis itaque in respectu ad *reliquos homines* obligatio ad virtutes sit *imperfecta*, vt nemo ad illarum verum exercitium cogi vel propterea puniri possit; respectu tamen Dei est perfectissima, cui vnice conscientias & corda dirigere & scrutari relictum, & qui integram obedientiam ex toto corde, toto animo & totis viribus requirit, grauissimamque suam iram in inobedientes & pœnam minatur. Est vero hæc societas *mere spiritualis*, non corporum sed animorum, SCHILTER *de libert. eccles. Germ. c. I. §. 2.* & omnia remedia coactiua humana respuit. Proinde sedulo cauendum, ne quis *vicariatum Dei* hic ambiat, &, quod reseruatum diuinæ maiestatis est, imperium in conscientias exerceat, sub prætextu talis *vicariatus*, qui nemini concessus est, quem tamen in papatu clerici vrgere, sibique vindicare, adeoque ius in hominum mentem exercere solent. Explicuit hanc fusius SCHILTER in libro singulari, *de societate inter Deum & hominem, eiusque iure & officiis.*

Societas cum Deo spiritualis est.

§. VII. Qualitates *huius societatis analogicæ* (proprie dicta enim tantum humana est) præcipuæ sunt: (1) quod sit *interna:* inde CHRISTVS *Luc. XVII, 20. Ecce regnum Dei intra vos est*, & vita horum, qui in tali sunt societate constituti, *absconditа dicitur cum* CHRISTO *in Deo, Col. III, 3. 1 Pet. III, 4.* vnde *inuisibilis* est, nec ab externis de hoc semper iudicari potest. Nam regnum Dei non venit *μετὰ παρατηρήσεως. Luc. XVII. 20.* (2) Nullius hominis iudicio & arbitrio subiecta, vnde omne imperium humanum hic cessat. (3) Cultura eius quemlibet *per se* obligat. Opera vicaria alterius hic nulla est, nec, quæ in hac societate homini agenda sunt, alteri committi possunt. (4) Subsistere potest, vt sit pura, simplex inter Deum *homines que singulos.* SCHILT. *de lib. eccl. cit. l.* Vnde ad eius culturam *coniunctio plurium hominum* non requiritur. PVFENDORFF *de habit. relig. §. 3.* (5) Finis eius spiritualis, & internam imo immortalem tranquillitatem intendit. Omnes coactiones humanæ hic alienæ sunt. (6) A solo Deo *efficaciter* dirigitur. Vnde hominum operationes magis *suasoriæ* sunt. (7) Absolute, & per se *necessaria* est. Extra hanc enim non est salus; *Es. LX. 12.* Vnde & omnibus hæc societas communis, non solis clericis denen so genannten Geistlichen: externæ, vel *arbitrariæ* vel *hypothetice* tantum *necessariæ* sunt.

Societas cum Deo 1) interna. 2) Arbitrio humano non obnoxia. 3) per se obligat. 4) Simplex. 5) tranquillitatem internam intendit 6) Efficax a Deo 7) Absolute necessaria.

§. IIX.

§. VIII. Cæterum & aliæ qualitates ſunt, quæ tamen non vnice adſcribendæ ſunt huic ſocietati *internæ* cum Deo, ſed & *externæ* aliquando conueniunt. Sic 8) mediis ſpiritualibus diuinis, internis, ſupernaturalibus acquiritur, obtinetur & conſeruatur. Vnde media externa, hominum diligentia accedentia, finem hunc quidem intendere poſſunt, ſed non plene & perfecte in effectum deducere. (9) Non alios admittit, quam, qui ſpiritum Chriſti habent, *νῦν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*, non, qui iuxta carnem viuunt. *Rom. VIII. 1. τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκός, θάνατος, verſ. 6. καὶ ἔχθρα εἰς θεὸν verſ. 7.* Mors autem ſpiritualis & inimicitia aduerſus Deum diſſoluunt vinculum inter Deum & hominem. Repudianda Chriſtianis merito CICERONIS ſententia, ſocietatem hanc cum Deo in *ratione* conſtituentis, *lib. 1. de LL.* quod ex communi illo ethnico principio deducitur, quaſi homines per *rationis culturam* Deo ſimiles reddantur; at vero in his ſemper ſupereſt *φρόνημα τῆς σαρκὸς* & rationis cultura nihil vel parum proficit ad voluntatis emendationem.

8) media ſpiritualia requirit.
9) Homines tantum regenitos admittit.

§. IX. *Independens* porro (10) eſt, nec inter membra plurima, Deo ſociata, aliquis datur reſpectus prærogatiuæ, dignitatis, honoris. Vnde nulli alii ſubordinatur, quin potius omnis alia ſocietas huic ſocietati cum Deo ſubordinari debet; alias ex peruerſa ſubordinatione oritur ein Staats-Chriſtenthum, cum debeat eſſe ein Chriſtenſtaat. Inde porro (11) magis homo obligatur ad culturam huius, quam alterius alicuius. *Matth. X, 37. Act. IV, 19. V, 29.* (12) Per hanc ſocietatem immutatur homo. Fit enim noua creatura, *Gal. VI, 15. εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις, 2 Cor. V, 17.* nouus homo, *Epheſ. II, 15. ὁ κατὰ θεὸν κτισθεὶς, Epheſ. IV, 24.* & ad *ὑιοθεσίαν εἰς Χριστὸν* peruenit. *Epheſ. I, 5. Ioh. c. I.* Vnde *ſpecie* differt ab aliis hominibus, qui extra illam ſocietatem cum Deo ſunt, & nondum exuerunt *τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. Eph. IV, 22.* (13) Vnio illa & ſocietas cum Deo infinitis modis arctior & purior, quam vlla alia. Reddimur enim per illam *κοινωνοὶ θείας φύσεως, 2 Petr I, 4.* & Deus in nobis dicitur eſſe *ὄντως, 1 Cor. XIV, 25.* habitare per fidem in cordibus, *Epheſ. III, 17. 19.* & homines transformari in ipſius imaginem dicuntur. *2 Corinth. III, 18.* Conf. B. Breithaupt. *Theſ. agend. & credend. lib. 4. cap. 1. p. 126. & 169.* (14) Hæc ſocietas ita comparata eſt, vt imprimis ſingulorum ſalus & tranquillitas inde dependeat & obtineatur. Inde gratia Dei vniuerſalis, meritum Chriſti vniuerſale, & quilibet tractum illum diuini Spiritus in ſe ſentit. Natura huius *vnionis & ſocietatis* cum Deo

10) Independens.
11) Principaliter homo ad hanc obligatur.
12) Homo immutatur.
13) Arctiſſima.
14) Singulorum ſalutem intendit.

Deo vel ideo hic explicari debuit, quia (1) debet esse fundamentum *societatis externæ sacræ*, qua homines in cœtum externum coëunt, Deum colendi, & internam societatem stabiliendi gratia: (2) vt præcaueamus, ne prædicata, societati huic spirituali in sacris tributa, ad externam societatem temere trahamus, cum vtraque sæpius dicatur *ecclesia*, sed diuerso in sensu accepta, diuersa etiam prædicata habere debeat, quod *capite seq.* explicabo. (3) Vt fontem aperiamus, vnde clerus, ob prætensum *vicariatum diuinum*, imperium in *interna* & *conscientiam* sibi vindicauerit; vice *Dei* enim agere debere credit.

Iura respectu societatis humanæ. Societas humana 1) externa.

§. X. Si hominem in *societate humana*, quatenus mere talis, considero, alia iura, alia vis obligandi, aliusue modus dirigendi officia societatis ibi occurrunt. Vnde & *ius* & *obligatio* diuersimode hic consideranda, quia plane oppositas qualitates habet. (1) Etenim est *externa*, *visibilis*, & hinc de illa ab externis iudicari debet. Quamdiu enim per *actum externum* non læditur societas, durare illibata censetur, quamuis *interna cultura* hic deficiat. Hinc plerumque externis solennitatibus, externa pompa & ceremonia aliisque externis actibus constat, secus ac regnum Christi. *Luc. XVII. 20.*

2) Arbitrio hominum regitur.

(2) Hominum arbitrio & iudicio est subiecta: nam & ius, quod quis ex hac societate quæsitum habet, regulariter efficaciter petere, & alter regulariter *iudicio ciuili* ad obligationis executionem compelli potest.

3) Operam vicariam admittit.

(3) In societate hac vices nostras alteri vt plurimum committere possumus, ibique sine dubio habet locum regula; *quod quis per alium facit, per se fecisse putandus*, nisi personæ industria electa sit, vel natura rei *vicariam operam* respuat. Sic nihil creditoris interest, an soluam per me, an alius pro me &c. Imo nihil frequentius in societatibus ciuilibus, quam opera vicaria vti. Ipsi summi imperantes, cum omnibus interesse non possint negotiis ciuium, pleraque opera vicaria expediunt.

4) Fortior est, si sit composita.

§. XI. Paucæ (4) sunt societates inter homines simplices, & illæ simplices fere semper continentur in maiori ciuili, vt ita plurium hominum coniunctio magis societati expediat, saltim *ciuili*, quippe quæ securitatis causa constituta est, ita quo fortius vinculum, eo certior defensio.

5) pro fine habet beatitudinem ciuilem.

(5) Finis societatum humanarum primario ad hanc mortalem vitam dirigitur, vt bene beateque in hac vita viuatur, & beatitudo maxime ciuilis, obtineatur. Equidem societatis coniugalis videtur esse finis spiritualis, *Ephes. V.* vbi fit perpetua comparatio coniugii spiritualis & carnalis, vt hoc illud repræsentare videatur. Sed tamen matrimonium per se non intendit *finem spiritualem*, quippe ad quem

quem consequendum inidoneum est, sed præfigurat ὡς ἐν τύπῳ rem spiritualem, vt interim naturaliter consideratum, *negotium ciuile* maneat.

§. XII. Societates humanæ (6) per homines diriguntur, *humano modo*, *humanis mediis*, nec ita directio earum *immediate* dependet a Deo. Multum hic operatur prudentia humana. Multum efficit labor indefessus, consiliorum bene excultorum applicatio. Imo nec raro calliditates, machinationes, sophismata politica, quæ rationem status, proh dolor! hodie non raro repræsentant, sunt fulcra illa societatum ciuilium. (7) Hæ societates humanæ partim sunt arbitrariæ, partim quidem necessariæ, sed *hypothetice* tantum. Sic herilis indigentiam præsupponit, cum defectus adsit in ipso officio domini, quod omnibus rebus ipse præesse non possit. Tolle indigentiam, & luxum, & herilis superuacua erit. Tolle mutuum inter homines metum, tolle rixas, iniurias, damna, insidias, omnemque aliam pestem malorum; & societas ciuilis sua sponte corruet.

6) humano modo dirigitur.

7) non absolute necessaria.

§. XIII. Media (8) in his societatibus externis humani generis, ad finem seu tranquillitatem externam ducentia, plane quoque diuersi generis sunt. Naturalia scilicet & mere humana, saltim non supernaturalia. Inde leges, pœnæ, bella, coactiones. Inde imperium & parendi gloria. Inde fœdera, pactiones & infinitæ aliæ conuentiones. Inde cautiones de non offendendo, & Guarantiæ publicæ, aliaque humanæ prudentiæ inuenta infinita. Ad hanc societatem (9) externam admittuntur omnes, & in ea subsistunt, qui saltim *externe* quietam ducere vitam norunt, imo & pessimi aliquando tolerantur, quatenus tranquillitatem publicam non ita lædunt, vt tanquam putridum membrum resecari & foras eiici debeant. Vnde in societate hac non semper respectus religionum habetur. Imo hic non semper societas perfecta animorum, plerumque tantum corporum. Plurimæ porro (10) dependentes reperiuntur, & vna alteri subordinatur: quin hic maxime sese exserit respectus personarum, ratio dignitatum, prærogatiuæ, imperii, generis, ætatis, sexus, prudentiæ, aliarumque qualitatum infinitarum habetur, & ita omnia ordinantur, vt vnus quasi ab altero in hac societate dependere videatur. Quamcunque vero (11) demum homo eligat societatem, & quomodocunque hominem consideres in societate, manet tamen semper idem homo, licet quoad *respectus externos ciuiles* diuersis ita frui possit iuribus. Iuuenis non fit alius homo, si maritus fiat, si herus, si pater, si princeps &c. Et sic idem specie semper manet.

8) Media humana admittit.

9) malos etiam admittit.

10) Subordinationi fauet.

11) Hominem specie non mutat.

§. XIV.

12) Lubrica.

§. XIV. Quam dissolubiles porro (12) lubricæ & minus stabiles humanæ societates sint, experientia docet. Et qualecunque demum tibi firmum concipias vinculum, nunquam tamen ita arctum erit, ac quidem sanctissimum illud, quod est inter *Deum* & *homines*. Scilicet imperfectum est, infinitis imperfectionibus & casibus obnoxium, fragile, caducum. Quid enim opus foret tam infinitis mediis & frenis ciuilibus, nisi rupturæ adeo vicinæ forent? Societates (13) humanæ, imprimis maiores, primario intendunt tranquillitatem & salutem communem, & non singulorum, nisi per consequentiam. Singulorum certe vtilitas primario dependet ex alia superiori causa. SCHILTER. *intr. de prudent. iur. Christian. c. 1. §. 3.* Hæc si absit, scil. societas cum Deo, nullum regnum erit firmum, nulla societas stabilis, nullius felicitas & salus vera, sed imaginaria, apparens, imo falsa. Extra Deum enim nulla salus, nulla felicitas, nulla tranquillitas.

13) Primario salutem communem intendit.

Societas æqualis.

§. XV. Cæterum societates illæ humanæ sunt vel *æquales*, vel *inæquales*. *Aequales*, vbi neuter alteri imperat, & sic ibi cessat respectus *imperantis* & *parentis*, vt sunt collegia, quæ libera hominum coitione constant. In hac omne ius omnisque obligatio deducitur ex pactionibus eorum, qui illud collegium constituerunt, indeque perfectum ius producit. Quatenus ergo se obligarunt membra illius collegii, & quatenus se obligare potuerunt, eatenus tenentur. *Inæqualis* est inter *imperantem* & *parentes*, & hic obligatio deducitur proxime ex imperio imperantis: quales sunt respubl. & plures minores in republ. GROTIVS *de I. Bell. & P. lib. 1. c. 1. §. 2. n. 2.*

Inæqualis.

Pacta dicuntur quoque leges.

§. XVI. Et cum in iure nostro ciuili non infrequens esse soleat, vt *pacta* dicantur *leges*, quod scilicet eadem efficacia obligandi nitantur; hinc & illa, quæ in societate æquali, puta collegio aliquo, communi consensu comprobantur, *leges* sæpissime nominantur, quæ tamen proprie loquendo leges non sunt, cum *iussu superioris* destituantur. Interim tamen hæ leges illud operantur, vt quamdiu quis membrum huius collegii esse desiderat, tamdiu etiam illis pactis se obligatum agnoscere debeat, nisi forsan eum cæteri ex collegio vlterius obligare velint, quam quidem pietas, ratio & natura negotii admittit.

§. XVII. Atque ita societates *mere humanæ* comparatæ sunt, quatenus finem mere *ciuilem* & *humanum* habent. Dantur adhuc *societates externæ*, quæ non simpliciter humanæ sunt, nec ob *commercium humanum* excogitatæ, sed ad finem spiritualem & diuiniorem institutæ, quæ plura quidem participant a societatibus reliquis mere huma-

humanis, ſed propter finem ſpiritualem, quem intendunt, ab iis in nonnullis differunt, quales ſunt *eccleſiæ*, tam *priuatæ* quam *publicæ*. Equidem non raro *ſchema politicum* induunt, & ad commercium aliquod ciuile degenerant, ſed id ipſum inter abuſus referendum. Ne itaque hic in *defectu* & *exceſſu* peccetur, ſtatus *ſocietatis eccleſiaſticæ* paulo latius & penitius enucleandus eſt, quod *cap. ſeq.* expediam. Interim plura, quæ hanc ſocietatem a *mere humana* diſcernunt, adduxi & explicaui in *diſſert. prælim. ad ius eccleſ. proteſtant. de ſuprema lege eccleſiaſtica.*

CAP. II.
DE
Statu genuino eccleſiæ.

§. I.

Confuſionem ingentem in iure eccleſiaſtico peperit, quod illi, qui huic iuri operam dederunt, *ſtatum* genuinum *eccleſiæ* non indagauerint, ſimulque hunc terminum ab omni æquiuocatione liberauerint. Nam niſi accurate intelligatur, quodnam *ſocietatis* genus conſtituat eccleſia, nec de iuribus eccleſiaſticis recte iudicari poteſt, cum iura ſequantur *ſtatum ſocietatis*. Vt ergo in ſequentibus eo tutius & inoffenſo pede progredi poſſim, de *ſtatu eccleſiæ* ante omnia agendum erit. Vox eccleſiæ ambigua.

§. II. Hoc certum eſt, & omnium Theologorum aſſenſu conſtat, eccleſiæ vocem origine græcam, *ἀπὸ τῦ ἐκκαλεῖν*, ab *euocando*, dictam eſſe, vt idem ſit, ac quædam *euocatio*. Imprimis vero eius vſus fuit in Democratiis, qua Græci notabant *conuentum*, ſeu *congregationem populi*, præconis voce Reipublicæ cauſa ad auſcultandum, conſultandum, decernendumue de negotiis publicis a reliqua turba ſelecti, vel e priuatis ædibus ad communem locum euocati. Et hinc Athenienſibus natales eius adſcribit HILDEBRAND. *in theolog. dogm. cap. 22. §. 2.* cum PVFEND. *de habit. relig. §. 30.* Diſtinguebant vero inter *ἐκκλησίαν νόμιμον legitimam*, quæ, *ſtato tempore*, ter in menſe habebatur, & *σύγκλητον*, *conuocatam* & *indictam*, quæ repente, vrgente quadam ex cauſa, fiebat, vti ex *Suida* obſeruat ZIEGLER. *de dote eccleſ. c. 1. §. 1.* & huc refert, quæ *Act. XIX. 32.* traduntur de Ἐκκλησίᾳ συγκεχυμένῃ, & de eccle- Eccleſia vindicatur. Quid eccleſia apud Athenienſes?

In genere denotat conuentum. fia ἐννόμῳ. Sacri fcriptores vero hac voce varie vſi ſunt, ita, vt in genere *conuentum plurium hominum* ea denotarent, licet vel maxime ob *prauum finem* vel *ex accidente* conuenerint. Hinc de malignantium Eccleſia *Pſ. XXVII*, 5. loquitur. ZIEGL. *cit. l.* VITRINGA *de ſynagog. veter. lib. I. P. I. c.* 1. & 2. Sed poſtea preſſius accipere ſueuerunt hunc terminum *eccleſiæ*, denotauitque κατ᾽ ἐξοχὴν *vniuerſam fidelium multitudinem* ſeu *cœtum ſanctorum*.

Stricte cœtum fidelium.

Accedit eatenus ad ſocietatem diuinam. §. III. Cum vero *vniuerſa fidelium multitudo* non ſit certo aliquo in loco, vel *cœtu viſibili* congregata, ſed vbiuis terrarum lateat, & quaſi in Deo cum Chriſto abſcondita ſit, accedit ad ſocietatem illam diuinam hominum cum Deo, & ſic qualitates, *c.* 1. recenſitæ, illi applicandæ. Vnde etiam dicitur *inuiſibilis*, *interna*, *ſpiritualis*, *myſtica*, & deſcribitur, quod ſit *communio ſanctorum*, *in Chriſtum credentium.* Cum enim communione eiusdem ſpei gratiæque coniungantur, & pariter in vnum corpus ſub capite ſuo Chriſto coaleſcant; hoc ſufficit ad illius eccleſiæ internæ conſtitutionem, licet nullo loco palam congregentur, HVBER. *de iure ciu. lib* 1. *S.* 4. *c.* 1. §. 13. Et ſic dicitur *inuiſibilis*, reſpectu eorum, qui ſunt de hoc mundo, & externæ eccleſiæ tanquam idolo *vnice* adhærent; hi enim non agnoſcunt veram eccleſiam, cuius membra in hac vita vere humilia, nulloque prædita ſplendore degunt. HVBER. *cit. l.* §. 11. Deus autem nouit ſuos, 2 *Tim. II*, 19. *Ioh. X*, 14. illique Deum; imo & ipſi fideles vere ſibi ignoti haud ſunt, quo pertinet elegans locus *Eſaiæ LXI*, 9. licet per demonſtrationes mathematicas id euincere nequeant. Sponſus certus eſſe poteſt de amore ſponſæ. Sed quæſo quibus mathematicis demonſtrationibus id euincet? HVBER. *cit. loc. cap.* 8. §. 20. Et licet inter hos nulla *communio externa* concipiatur, ſunt tamen reuera vniti in redemtore ſuo per vinculum commune cœleſtis gratiæ, & illa vnio myſtica adhuc conſtituit *eccleſiam*, HVBER. *cit. l. c.* 1. §. 29. quæ fortius vinculum habet, quam externum, adeo vt PAVLVS hanc *vnionem* cum matrimonali vinculo comparare non dubitauerit *Eph. V.* Hæc tamen comparatio, quod obiter noto, nullam matrimonio tribuit ſpiritualem qualitatem, ſed tantum exprimit nexum firmiſſimum, qui in eccleſia hac inuiſibili latitat.

Eccleſia vera inuiſibilis.

Eccleſia externa æqualis. §. IV. Facile tamen oritur ex *interna* illa *eccleſia externa* quædem *ſocietas*, quoties inter ipſos homines congregatio & cœtus inſtituitur externus, propter illam internam vnionem, quæ fundamentum huius externæ eſſe debet. Et hinc eſt, quod vocabulum hoc ſit de communibus ab vno ad vnum, ita, vt ſpecies hæ ſibi innicem

non

non *opponi*, ſed *ſubordinari* debeant, vt externa ab interna dependeat, SCHILT. *de lib. eccl. Germ. l. 1. c. 1. §. 6.* vel ad minimum debebat ſubordinari. Praxis enim docet, vtriusque fere eſſe prædicata oppoſita, vti poſt clarum fiet.

§. V. Congregantur autem fideles ita, vt vel priuata autoritate libere conueniant, vel vt ſimul congregationi *publica* accedat *autoritas*, determinatio publica, aliaque ad publicum cultum neceſſaria. Inde eccleſiæ ſunt vel *priuatæ* vel *publicæ*. Hoc certum eſt, olim in ſingulis ciuitatibus, vbi electi Dei reperiebantur, ſemper *eccleſias* quasdam fuiſſe, h. e. congregationes piorum inuocantes vnanimiter Deum, ſed ſine determinatione loci, temporis aliarumque circumſtantiarum. Nec enim dubium eſt, quin talis eccleſia adſcribi poſſit Ipſis Patriarchis veteris teſtamenti. Caueas tamen, ne ſtatim formam externam illius deſumas ex hodierna, v. c. prædicandi more oratorio, muſica, campanarum pulſione, ſanctitate loci &c. Primæua enim ratio erat ſimpliciſſima, vnanimiter colendi Deum, & talem eccleſiam quilibet paterfamilias erigere poterat. Huc videtur inclinare paſſim HVBER. *de iure ciu. lib. 1. §. 4. c. 1. §. 20. 24 25. & lib. 2. §. 3. c. 4. §. 1.* Huc refero etiam *primitiuam eccleſiam*, *Apoſtolorum* temporibus, qui conuentus liberi & arbitrarii ſemper magis puri fuerunt, & maiorem feruorem pietatis ſecum traxerunt, cum ſponte, & non ex conſuetudine quadam inueterata, initi fuerint, præterea quoque maiori libertate *intrinſeca* conſtiterint.

Eccleſia externa priuata

Patriarcharum eccleſiæ

Apoſtolorum eccleſiæ.

§. VI. Congregationes *publicæ*, publica ſub autoritate inſtitutæ, non debebant quidem diuerſæ a prioribus eſſe: ſed tamen, ſi praxin reſpicimus, vt plurimum diuerſæ ſunt, quod inductione plerarumque *eccleſiarum publicarum* oſtendi poteſt. Imprimis vero de hiſce iam agendum erit, quoniam *ius eccleſiaſticum* hic primario ſeſe exerit. Quæ alias ſint differentiæ peculiares inter eccleſias *priuatas* & *publicas*, explicui plenius in *tr. iur. eccl. proteſt. tit. de maior. & obedient. §. 22. ſqq.*

Eccleſiæ publicæ.

§. VII. Hoc ſenſu itaque accepta ECCLESIA, quem hic tantum conſidero, deſcribitur, quod ſit *ſocietas humana libere & publice inita, ad exercendam communionem ſanctorum, ſeu ad communicationem mutuam eorum, quæ ad ſalutem pertinent.* GISBERT. VOET. *de polit. eccl. P. 1. lib. 1. §. 1.* Prolixiorem exhibet BRVNNEM. *de iure eccleſ. lib. 1. c. 1. §. 1.* Rectius HVBER. *de iure ciu. l. 2. Sect. 3. c. 4. §. 2. publicam* illam *externam* definit, quod ſit *multitudo credentium Deo, quæ certo loco publicum.*

Eccleſia externa publica quid?

blicum & stabilem religionis cultum exercet. Sed iuuat, conceptum *ecclesiæ externæ* generatim plenius excutere.

Qualis ecclesia sit societas.

§. VIII. Dum ecclesiam *externam societatem* voco, & vero societatis variæ species dantur, inquirendum, quænam societatis species ei conueniat? Societas, quæ est vnio pluriumad certum quendam finem, alia dici potest, secundum illa, quæ *cap. 1.* exposita, *diuina*, alia *humana*. Diuina certe *pure talis* non est, quoniam hic pleræque illæ qualitates cessant, quæ societati cum Deo adscriptæ sunt *cap. 1.* Etenim in ecclesia esse possunt, qui non sunt de ecclesia interna, seu in societate cum CHRISTO, licet vniti sint cum aliis hominibus in externo illo cœtu. ZIEGLER. *ad Franc. du Roy Inst. iur. Can. lib. 1. tit. 1. §. 1. verb. fidelium.*

Non pure est diuina societas.

Multi & plurimi sunt hypocritæ. Equidem finis quidem spiritualis ecclesiæ etiam externæ est, & media sunt spiritualia, imo obiectum quoque spirituale; sed hæc non sufficiunt ad societatem mere diuinam constituendam. Sic facultates Theologicæ, scholæ Theologicæ, quoad media, finem & obiectum spiritualia sequuntur: quis vero inde inferret, hanc societatem diuinam esse, cum omnes Professores Theologiæ, sacra tractantes, extra sacram illam vnionem esse possint? Imo sæpe tractantur sacra humano modo pro captando quæstu vel gloria, vt media non semper sint spiritualia, quæ πνευματικῶς essent diiudicanda. *1 Cor. II, 13.* Quid quod ecclesiæ tales peruerse spiritualia tractare possint, vt ne quidem finis obtineatur. Est ergo ecclesia externa *societas humana*, quatenus *externo modo* regitur; quatenus vero secundum suum fundamentum & *finem*, qui diuinior est, consideratur, participat quoque de qualitatibus nonnullis, quæ alias societati cum Deo adscriptæ sunt. Sic *quod* Princeps ius in illam recte exercere possit, est & fluit ex natura externæ societatis, in republ. constitutæ: *quomodo* autem illud exercere queat, ex *fine* eius æstimandum, qui non *commercium ciuile*, sed *salutem animarum* respicit, & ita cura & inspectio Principis huc directa esse debet.

Quo sensu dicatur Christiana?

§. IX. Denominationem quidem accipit a Christo, qui *caput ecclesiæ* propterea dicitur. Sed a *dici* ad *esse* non semper valet consequentia, licet vel maxime hic valere deberet. Est tunc demum *Christiana*, quoties *interna* fundamentum *externæ* manet; hoc casu ita dicitur, non quatenus externum cœtum constituit, sed ab interna sua indole, ex qua constituitur. Vnde improbare non possum, quando dicunt, ecclesiam externam nominetenus *Christianam* vt plurimum appellari; cum pauci in ea secundum effatum ipsius Christi sint electi, plurimi vero reprobati.

§. X.

§. X. Putant tamen nonnulli, a potiori hic esse denominationem faciendam, si potior pars in ecclesia externa in vnione cum Deo consistit. Recte: sed vnde hoc constat? Respondent, *vbi verbum Dei pure docetur, & magistratus in puniendis delictis officio suo καθῆκον satisfacit.* Verum hoc γνώρισμα ecclesiæ realiter & vere Christianæ falsum & insufficiens est. Rectius meo iudicio philosophatur ICtus pius, SCHILTER. *de stat. eccles. diuinit. reuel. §. 6.* afferens, *notam veræ ac puræ ecclesiæ esse zelum atque studium perfectionis in praxi Christianismi & charitate erga proximum, & hanc partem a Deo adeo requiri, vt ea deficiente, sola doctrinæ puritas & euitatio externorum scelerum non possit declinare interminatam pœnam exstinguendæ lucis euangelicæ.* Num enim puritas doctrinæ vnit homines cum Christo? Aliter Christus *Matth. VII, 21.* prouocans ad eos, qui *voluntatem patris cœlestis* adimplent, a qua sententia recedit communis doctrina, quæ ex paganizante philosophia eo homines reduxit, vt voluntatem a *rectitudine intellectus* regi & corrigi putent. Inde vero, ni me omnia fallunt, materies omnis mali & semen tot calamitatum, quibus adhuc ecclesia afflicta est. Alterum γνώρισμα eiusdem farinæ est. Num enim coercitio delictorum externa facit homines pios, sanctos, intrinsece bonos? Quis ita crasse philosophatur? Auguror, eos, qui ita sentiunt, incidisse forte fortuna in VLPIANVM, qui *in l. 1. D. de I. & I.* afferit, bonos fieri *pœnarum & præmiorum propositione.* Sed iam ICti animaduerterunt, esse hoc principium vel philosophiæ paganizanti adscribendum, vel de *bonitate externa ciuili* intelligendum, quæ minime illa dicenda, quæ in cœtu fidelium vere talium requiritur. Magnum discrimen sine dubio est inter honestatem *externam* seu virtutes *morales*, & *spirituales*, quod optime & plenissime deductum in disp. PAVL. ANTONII, *de discrimine virtutum moralium & spiritualium, imprimis C. VI. & VII.* Pia sane & veritati consentanea est meditatio BRVNNEMANNI *d. l. eccles. l. 1. c. 1. §. 7.* de corrupto statu nostræ ecclesiæ quoad vitam, ex qua longe aliud iudicium ferendum est, si iudicare velimus, quænam ecclesia dicenda sit *Christiana.*

An a potiori ecclesia possit dici Christiana?

Puritas doctrinæ non sufficit.

Nec publica delictorum coercitio.

§. XI. Vnde liquido ingens discrimen inter ecclesiam *visibilem* & *inuisibilem* oritur. *Inuisibilis* pura est ab omni peccatorum & impurorum fece. *Visibilis* contra admixta est impuris hominibus, hypocritis aliisque improbis. Neque hos semper ab ecclesia remoueri posse & excludi, recte iudicat HVBER. *de iur. ciu. l. c. §. 17.* propterea, quod inter ipsos pastores plurimi a cultu interioris & noui hominis alieni

Differentia inter visibilem & inuisibilem.

alieni cernantur. *Quanto*, inquit porro in *§. 22. rectores ecclesiarum peritiores viarum Domini tum fuerunt, quam deinceps, & quanto maior erat vis Spiritus in ecclesia effusa, quam est hodie, tanto minor erat disparitas ecclesiæ internæ & inuisibilis.*

Transitus ab vna in aliam caute inst tuendus.

§. XII. Cum itaque, quorsum demum te vertas, vbique deprauatio in ecclesiis deprehendatur, neque adeo florentissimum statum earum prædicare possimus: liquidum est, separationem a cœtu externo, & transitum ad alium, caute instituendum; quamdiu scilicet Deus in tali externo cœtu recte coli potest, licet deprauatis vbique repletus sit. Legi hac de re merentur monita, quæ hanc in rem exhibet HVBER. *cit. l. §. 23.* & AVG. HERM. FRANCKII duæ literæ ad amicos scriptæ, nuper publicæ luci expositæ.

Ecclesia in S. Scriptura quid denotet.

§. XIII. Quæ cum ita sint, facile iudicari potest, de qua ecclesiæ specie S. literæ sint intelligendæ? Plerumque videlicet & in sensu excellentiori vox *ecclesia* in S. litteris occurrit, & hinc talia prædicata de illa apparent, quæ *externæ* tribui nequeunt, v. c. quod vocem Christi audiat, quod sit corpus Christi, fundamentum veritatis, ciuitas Dei &c. Aliquando tamen, sed rarius, prædicata occurrunt, quæ *externæ* attribui posse videntur; vti *Matth. XIII, 24. seqq.* quanquam dubitari possit, an *regnum cælorum* & *ecclesia externa* sint vnum idemque, scilicet tales, quales hodie supponimus, quæ consistunt in congregationibus publicis, vel etiam aliquando priuatis: quin potius vel tota ratio Christianismi & Euangelii, non habito respectu ad certas quasdam ecclesias, denotata videtur per *regnum cælorum*. Vnde tales hyperbolæ de regno cœlorum ad *ecclesias externas* non semper commode traducuntur.

Non est societas inæqualis

§. XIV. Porro societas humana est vel *æqualis* vel *inæqualis* secundum tradita *c. 1.* Videamus ergo, qualis societas sit ecclesia, vt de eius iure quoque exactius iudicare possimus. Si est *inæqualis*, imperium & obediendi gloriam supponere debemus, & ita fauemus imprimis clero pontificio, Hierarchiam quandam fingenti & suprematum Præsuli Romano vniuersalem adscribenti, qualem vbique supponunt scriptores Pontificii, vt PETRVS DE MARCA *de concordia sacerdot. & imperii*, MARCVS ANTON. DE DOMINIS *de republica ecclesiastica.* Sed ita obstat in contrarium Regula Christi: *Mundi domini dominantur, vos autem non sic, Luc. XXII, 25. 1 Petr. V, 3.* HERMAN. CONRING. *de Majest. ciuil. autor. & offic. circa sacra §. 36. seqq.* SECKENDORFF. im Christen-Staat, *l. 3. c. 5. §. 2.*

§. XV.

§. XV. Non poteſt eccleſia ſpeciem reipubl. aut ſtatum conſtituere, HVBER. *de iur. ciu. lib. 1. ſect. 4. c. 1. §. 36.* quod pluribus argumentis demonſtraui *in iure eccleſ. proteſtant. tit. de maior. & obedient.* Interim tamen quoddam imperium hic concurrere videtur. Sed *videtur* tantum. Qui ex veteri Teſtamento, vbi religio intime ſtatui innexa erat, vt nec illa ſine hoc, nec hic ſine illa ſubſiſtere potuerit, argumenta pro ſtabiliendo eccleſiæ imperio formant, næ fruſtra argumentantur, & ſic nihil probant. Eſt enim religionis Chriſtianæ diuerſa facies a Iudaica, cum illa omnibus populis per vniuerſum orbem peræque congruat, & ſit *religio vniuerſalis*, nullum reſpectum ad ſtatum publicum habens, illumque nec alterans, nec minuens, nec mutans. *Col. III, 11.* PVFEND. *de hab. relig. Chriſt. §. 11.* Ipſe Chriſtus caput eccleſiæ, non *imperando*, ſed *docendo* ſuis præiuit diſcipulis, amore, non coactione politica vſus. Nec fecit nouum populum politice loquendo, nouo ſtatui addictum, ſed ſaluauit populum potius a ſuis peccatis, doctoris officio ſimul functus. Aſt *imperantis* & *doctoris* officia diſtinctos recipiunt terminos, vti infra docebitur.

An imperium in eccleſia detur?

Differentia inter religionem Iudaicam & Chriſtianam.

§. XVI. Ex his tuto inferre licet: Si ipſe CHRISTVS tantum in hoc mundo doctoris munus voluit gerere, maiorem poteſtatem ſibi eius diſcipuli (ita dicti in reſpectu ad Magiſtrum ſuum) non potuere in propaganda doctrina Chriſti arrogare. HERMANN. CONRINGIVS *de maieſt. ciuil. autor. & offic. circ. ſacra §. 97.* Reuera etiam nullum dominium affectarunt, ſed quæ ſibi concredita erant, amore, manſuetudine, nulla ſub ſpecie imperii, executi ſunt, ſcientes, arma militiæ Chriſtianæ non eſſe carnalia, ſed δυνατὰ potentia, *2 Cor. X, 4.* & πανοπλίαν Chriſtianorum eſſe τοῦ θεοῦ, *Eph. VI, 11.* vbi latius arma ſpiritualia enarrantur.

Chriſtus doctoris officio functus.

§. XVII. *Paſcere* quidem dicuntur diſcipuli gregem Chriſti, ſed τὸ *paſcere* pro indole gregis & ſubſtrata materia eſt accipiendum, ſcilicet verbo, prædicatione pœnitentiæ, ſacramentis &c. Neque enim τὸ *paſcere* ſemper inuoluit *imperium*, ceu docuit ipſe PETRVS *1 Epiſt. V, 3.* Certe ipſe STEPHANVS BALVZIVS, religioni Pontificiæ addictus, *ad Seruatum Lupum* p 425. ſeqq. ingenue fatetur, *paſcere* non ſignificare dominatum aut imperium, neque hunc ſignificatum adaptari potuiſſe PETRO. Equidem in S. literis aliquando Presbyteris adſcribitur regimen, *1 Tim. V, 17.* & fidelibus ſingulis obedientia: *Hebr. XIII, 17.* Verum non *Politicum* intelligitur, ſed tale, quale etiam doctoribus adſcribi ſolet. Vnde nec *imperium* inde euincitur, quando Presbyteri

Remouentur obiectiones.

προεστάμενοι vocantur. Nam & doctores praepositi sunt auditoribus suis, *1 Thess. V, 12.* HVBER. *de iure ciu. lib. 1. S. 5. c. 5. §. 39. seqq.* THOMAS. *in Vindic. iur. Maiest. §. 19. seq.* & praeterea expeditum est, olim presbyteros dependisse ab ecclesia seu coetu fidelium.

Claues coelorum non inferunt imperium.

§. XVIII. Ex iisdem fundamentis recte PVFEND. *de hab. relig. §. 22. seqq.* euincit, *claues regni coelorum*, discipulis concreditos, nullum inuoluere imperium, cum saltim *ministerialem* potestatem denotent, non *despoticam*, ceu fusius & satis accurate hoc explicauit. Addi etiam possunt, quae de *iure clauium* eiusque vero intellectu fusius edisserui *in dissertat. ad Plinium II. & Tertullian. diss. III. §. 7. sqq.* Dubium de *excommunicatione* remouit PVFENDORFFIVS *cit. l.* conf. THOMAS. im Fürsten-Recht in *Theol.* Streit-Sachen th. 3. de qua postea quaedam differenda erunt, vbi naturam huius societatis penitius enucleauero.

Ecclesia collegii speciem repraesentat.

§. XIX. Quod si itaque verum est, vti omnino est, ecclesiam externam esse *societatem aequalem*, h. e. vbi nullus respectus imperantium & parentium occurrit, simul inde colligitur, eam *collegii* cuiusdam speciem prae se ferre. CONRING. *ad Lampad. Part. 1. §. 24.* PVFEND. *de hab. relig. §. 39. seqq.* HVBER. *de iure ciuit. lib. 1. S. 4. c. 1. §. 31. & 36. & Sect. 5. c. 4. §. 33.* Collegii autem natura haec est, vt plures homines certi cuiusdam negotii gratia inter se vniantur, & ad communem finem, propter quem vniti, seu in vnum corpus compositi sunt, collaborent. Prout autem *finis* & ipsum *negotium*, cuius gratia initum est, sese habet, ita quoque iura huius collegii sunt consideranda, & ex fine proposito aestimanda. Si *commercium ciuile* pro scopo habet, ad huius promotionem & incrementum omnia consilia tendere, & quaeuis instituta collineare debent; si *culturam pietatis*, *cultumque diuinum* intendit, hic finis quoque dabit mensuram mediis, quae ita comparata esse debent, ne *cultura pietatis* degeneret in *commercium ciuile* aut *monopolium* aliquod. Quatenus est in Republica, & ab ea approbatur, personam induit compositam, & singularibus inde fruitur iuribus. Hinc tam varia iura corporibus & collegiis data deprehendimus, quae suo modo ad *ecclesias*, ita consideratas, referri possunt. Sed ante omnia *collegii* proprietates in se consideremus, & quatenus ad ecclesias applicari queant, videamus.

Qualitates ecclesiae & collegiorum conferuntur.

§. XX. Qualitates collegii in his fere consistunt: (1) *vt finis propositus ab omnibus idem intendatur.* Finis ecclesiae externae est, vt, coniunctis precibus, Deus colatur, & religio Christiana promoueatur. Huc itaque omnia instituta collineare & ita determinari debent,

ne

ne hic finis impediatur, ſed ſalus *eccleſiæ*, h. e. *populi eccleſiaſtici*, obtineatur, vtpote quæ *ſuprema lex eccleſiaſtica* eſſe debet, (2) *Vt in paucioribus perſonis conſiſtere poſſit.* Tres enim faciunt collegium. Hinc & eccleſia paucioribus conſiſtere poteſt, ſecundum aſſertum ipſius Chriſti, *Matth. XIIX. 20.* vbi duo vel tres congregati ſunt in meo nomine, ero in medio eorum. Exſerit ſe vero ſtatim hic differentia inter eccleſias *publicas* & *priuatas:* nam illæ pauciori numero non ſolent eſſe contentæ, quamuis propterea non deſinant eſſe *collegia*, cum hoc ſaltim collegiis accidat. Differentia inter eccleſias publicas & priuatas.

§. XXI. Apparet ex hiſce duabus qualitatibus, non ſemper *eccleſiam externam* eſſe ad templa alligatam, ſed etiam de aliis piis congregationibus & collegiis iure optimo prædicari poſſe, qualia hodie ſunt celebria *collegia pietatis*, Londini præſertim, vbi duo nota ſunt collegia, *emendationem morum & vitæ* imprimis intendentia, quorum hiſtoriam recenſuit IOSIAH WOODWARD Anglicano idiomate, & ex hoc in vernaculam noſtram tranſtulit DANIEL ERNEST. IABLONSKI ſub titulo: **Bericht von dem Urſprung und Fortgang der Gottſeligen Geſellſchaften in der Stadt Londen, und von derſelben Vorhaben die Beſſerung des Wandels zu befördern.** In hoc libro plura egregia continentur, quæ vtinam ab omnibus, qui tantum orthodoxiam vrgent, penitius conſiderarentur & applicarentur. Sed fere hodie ſurdis naratur fabula. Eccleſia non ſemper ſuppon templa.

§. XXII. Deinde & hoc exinde patet, non præciſe ſalutem hominum ad externum illum cœtum *maiorem* & *publicum* eſſe alligatum. *Scopus religionis*, apprime inquit PVFENDORF. *de habitu relig. §. 31. obtinere poterit, ſi vel maxime quis non ſit coniunctus numeroſo alicui cœtui fidelium. Nec coniunctio cum tanta fidelium multitudine, quanta ad ſtatum conſtituendum requiritur, per ſe facit aut neceſſaria eſt ad finem religionis Chriſtianæ obtinendum. Seu, vt quis ſaluus fiat, nihil intereſt, in magno an in modico cœtu viuat.* PAVLVS quidem *Hebr. X, 25.* deſerere congregationem inhibet, ſed an hoc præciſe ad congreſſus publicos ita applicari queat, vt quis etiam inultus in illos rapi poſſit, valde dubito, quamuis CARPZOVIVS pro neceſſitate horum conuentuum hoc adducat in *iur. eccl. lib. 2. def. 359.* vbi & multa alia ex veteri teſtamento conglomerat, vnde tamen argumentum recte duci nequit ob *Ioh. IV, 21. 22. 23.* Sed & illa, quæ ex nouo teſtamento adducit, non id inferunt, quod inferre debebant, ſi modo animus, a præconceptis opinionibus liberatus, rite illa iudicauerit. Non requirit numeroſum cœtum.

In ecclesia æqualitas locum habet.

§. XXIII. Sed & aliæ qualitates collegiorum superſunt conſiderandæ. Sic (3) *in collegio maxime æqualitas obſeruatur, nullus vero imperii reſpectus.* De *eccleſia* eadem prædicata ſupra adſtructa ſunt. Vnde, quia in collegio eſt æqualitas, inter æquales vero æquale ius obſeruatur, ſequitur, vt & negotia, ad eccleſiam reſpicientia, qua talia a tota eccleſia diiudicari debeant. In eo tamen eccleſia ab alio *collegio ciuili* videtur differre, quod, quamuis vni collegæ poſſint reliqui conferre optionem ſeu votum primarium, cui reliqui ſe conformare vi pacti debeant, non ita ab eccleſia in docendi munere quispiam conſtitui poſſit, cui reliqui ſuam voluntatem ita ſubmittant, vt quam viam aut quæ media ſalutis is propoſiturus ſit, ipſi cœco obſequio amplecti velint aut debeant. PVFENDORF. *de hab. relig.* §. 33. Hæc enim negotia non ſunt talia, vt determinationi arbitrariæ ſubiici poſſint. Optime HVBER *de iure ciu. lib. 1. Sect. 5. c. 4. §. 31. in his, quæ Deus præſcripſit, & certo modo definiuit, non poteſt habere locum prærogatiua ſuffragiorum, ſed quisque tenetur ad rationem conſcientiæ & obedientiæ ſuæ hac parte DEO reddendam.*

Voluntas omnium non poteſt in vnum conferri. Maiora vota hic non ſtringunt ceteros.

An quilibet poſſit præesſe?

§. XXIV. Sed inquis, ſi in eccleſia omnium iura ſunt æqualia, etiam quilibet poteſt prædicare verbum Domini, poteſt ſacram cœnam adminiſtrare, abſoluere a peccatis &c. quod tamen citra manifeſtam hæreſin dici nequit.

§. XXV. Equidem ad hoc dubium quidam reſponderunt concedendo totum argumentum, propterea, quod in vniuerſum nos omnes Chriſtiani diuinitus conſecuti ſimus *ſanctum & regale ſacerdotium, 1 Petr. II, 5. 9.* & agnus nos fecerit DEO noſtro ſacerdotes & reges. *Apocal. I, 6.* Conf. CONRING. *ad Lampad. P. 1. §. 25.* Sed hanc litem non facio meam, cum aliter hoc dubium remoueri queat.

Iura eccleſiæ competunt ſingulis de eccleſia.

§. XXVI. Hoc negari nequit, omnia hæc iura competere eccleſiæ, imo etiam ſingulis de eccleſia, antequam eccleſia aliquos ſelegit, & hisce vnice negotium demandauit. Hoc ſi factum, illi, qui membra huius eccleſiæ eſſe volunt, omnino ſe quoque conformare debent ad illa, quæ ſemel placuerunt, & ſic *ex poſt facto* fit, vt iura illa fiant quodammodo inæqualia. Hoc ipſum ſummus CONRINGIVS *ad Lampad. Part. 1. §. 25.* his videtur expreſſiſſe verbis: *Hactenus Rex quilibet, in quantum eſt Chriſtianus, ſimul & ſacerdos eſt, (vid. 1 Petr. II, 5. & 9.) ac proinde ipſi non minus atque alteri Chriſtiano committi ab eccleſia poteſt epiſcopalis functio ſi ad id fuerit idoneus. Hoc ipſo enim nihil aliud agitur, quam vt id, quod in commune iuris omnium eſt, quodque NB. ANTEA*

TEA NON NISI SVO NOMINE PRIVATIM POTERAT, ex omnium consensu vnus, publico omnium nomine & autoritate possit exercere. Prouocat etiam ibi ad suum tractatum, cui titulus: *Defensio ecclesiæ Protestantium aduersus duo sophismata*, vbi refutauit errorem, quasi ipso iure diuino Presbyteris & Episcopis præcipua aliqua conditione sint ecclesiastica commissa, & laicis negata. Accedit huic sententiæ HVBER. *de iure ciu. lib. 1. Sect. 5. c. 5. §. 13.* inquiens: *Certum est, nihilo plus iuris habere Presbyteria, quam ipse cœtus credentium, a quo ius suum ad curanda, quæ a multitudine commode administrari nequeunt, adipisci debet, habent.* Agnouit veritatem huius rei TERTVLLIANVS *de exhortat. castitat. c. 7.* &, *differentiam*, ait, *inter ordinem & plebem constituit ecclesiæ auctoritas, & honor per ordinis consessum sanctificatus, adeo vbi ecclesiastici ordinis non est consessus, & offers, & tinguis, & sacerdos es tibi solus*, id quod pluribus præterea illustrat HVGO GROTIVS *de administr. s. cœnæ, vbi Pastores non sunt.* Nec SPENERVS ab hoc dissentit, quod loca plurima ex eius consiliis in *tract. iur. eccl. protestant. lib. 1. tit. 24. §. 21. & tit. 33. §. 32.* exerpta docent. His denique accedit SCHILTER. *in instit. iur. can. lib. 1. tit. 3. in f.* aiens: *atque hoc regulariter: ceterum in necessitatis casu etiam in singulis potestas ecclesiæ pro re nata sese exserit.*

§. XXVII. Ex hac commissione certorum negotiorum ecclesiasticorum oritur primaria distinctio inter membra ipsius ecclesiæ, quod sint vel *doctores* vel *auditores*. Sicuti vero doctores multum differunt ab *imperantibus ciuilibus*, ita nec hi doctores in ecclesia vllum imperium prætendere aut exercere possunt. Doctores amore, mansuetudine, adhortatione, precibus, imprimis *exemplo* docere debent. Imperantes finem suum intendunt *remediis coactiuis*, pœnis, iudiciis, legibusque, qualis potestas ministris ecclesiæ ab ecclesia nec commissa est, nec committi debuit. **Ecclesia habet vel doctores vel auditores.**

§. XXVIII. Hinc dupliciter peccari potest, imprimis vero, quando doctores *imperio* potius quam *amore* doctrinam suam propagare intendunt, quod *Papo-Cæsaria* dici solet. *Cæsaro-Papia* autem, si imperantes volunt doctrinam gladio obtrudere. THOMAS. *in spec. Programm. ad disp. de iure Princ. circ. hæret.* Ceterum si absque gladio & imperio docere velint, nemo id ad Cæsaro-Papiam referet, nisi, qui ex pietate commercium, ex Theologia opificium clausum & determinatum facere velit. Inueni tamen nihilominus non neminem, qui etiam hoc ad Cæsaro Papiam retulit, ex ratione, quod hac ratione Pinceps ministrorum ecclesiæ munia sine *vocatione* exerceret. Sed quia **Papo-Cæsaria. Cæsaro-Papia. An Principe docere possint?**

 supremæ

suprema vocatio a principe dependet, reuera se ipsum vocaret, si publice doceret. Deinde *munus docendi publicum* separandum est a *priuati docendi potestate.* Ad hanc non desideratur *specialis* vocatio, sed potius quilibet, & sic multo magis princeps habet vocationem, *qua homo*, ex iure naturæ; *qua Christianus*, ex primis principiis Christianismi. Quando ergo Princeps doceret legitimo modo, hoc facere posset, vel ex obligatione iuris naturæ, quatenus æque homo est, vel vt Christianus, quia per principatum hos duos respectus non amittit. Egregie hanc rem illustrant meditationes adhuc ineditæ viri de ecclesia optime meriti, vbi ita loquitur: Die Obrigkeit ist nicht verpflichtet als Obrigkeit das Volck zu lehren, sondern, das ist die eigentliche Pflicht der Lehrer: so sie es aber thun, thun sie es nach der allgemeinen Liebes-Pflicht, und so fern sie keine Obrigkeit sind; wie es aber wol konte beysammen stehen, daß Samuel zugleich ein Richter und ein Lehrer des gantzen Israels, und David zugleich ein König und Prophet war: als hat man es eben nicht für eine Contradiction zu halten, daß einer eine Obrigkeitliche Person sey, und doch seinem Volcke gute Lehren gebe, auch bey mancher vorfallender Gelegenheit publiquer Amts-Verrichtungen.

Confirmatur distinctio tradita.

§. XXIX. Recte proinde illi, meo quidem iudicio, faciunt, qui duos tantum ordines seu status in ecclesia agnoscunt; *doctorum* scilicet & *auditorum.* Hæc enim distinctio ex genuina indole ecclesiæ, quatenus *collegium* constituit, fluit, quam etiam agnoscit PVFENDORFF. *de hab. relig. §. 32.* in fin. vbi inquit: *Personarum, quæ respectu ecclesiæ oriuntur, simplicissima est diuisio in doctores & auditores.* In eandem sententiam quoque transit CASPAR ZIEGLER. *ad Lancell. l. 1. tit. 4. §. 1. Rectius*, inquit, *diuiduntur apud nos personæ, quatenus constituunt ordines ecclesiæ, in doctores & auditores.*

Reiicitur distinctio in triplicem statum.

§. XXX. Sed quid magis vulgare est, quam quotidie, etiam ex publico suggestu, doceri, tres dari status IN ECCLESIA, der Nehr-Lehr und Wehr-Stand, cum & Theologi asserant, *ecclesiam esse totum aggregatiuum ex his ordinibus a Deo institutis constans, ita vt in ipsa ecclesia singulis suæ partes a Spiritu S. sint delegatæ, pro potestate, qua quisque horum ordinum pollet.* Agnosco quidem hos status certo respectu, sed *in ecclesia* eorum respectus non habetur. Manent imperantes in ipso iure; sed *in ecclesia* non considerantur, vt *imperantes*, sed vt *Christiani*, vt *auditores* & *membra ecclesiæ*,

§. XXXI.

§. XXXI. Hoc enim vel Iustinianeis primis ignotum non est, hominem multiplicem personam gerere posse, pro varietate status, in quo est. Sic princeps aliam personam habet vt Princeps, aliam vt Christianus, aliam vt homo &c. & sic respectus illi inter se non sunt confundendi. In ecclesia tantum vt *membrum ecclesiae* consideratur, & sic nullum ius potius, qua talis, habet, CONRING. *ad Lampad. P. 1. §. 24. & 25.* Optime HVBER. *de iure ciuit. lib. 1. sect. 5. c. 2. §. 10. Ecclesiae membro*, inquit, *vtcunque praecipuo, quatenus pars totius est, nihil iuris, quam consensu ecclesiae adscribi potest.* SECKENDORF im Christen-Staat *P. 2. c. 7. §. 1.* & maxime *c. 8. §. 1.* Extra ecclesiam in regenda ciuitate & ciuium omnium, item collegiorum & consequenter etiam ecclesiae actibus consideratur vt Princeps, & ibi iura sua exercet longe aliter ac in ipsa ecclesia. Homo variam personam habet.

§. XXXII. Eleganter hoc, ni fallor, explicuit PVFENDORF. *intr. de habit. relig. §. 41.* vbi docet, ecclesiam non exuere naturam collegii, quod summus imperans ei accedat, nisi, quod iam collegium ad maiorem securitatem producatur, vel, vt HVBER. *lib. 2. Sect. 3. c. 4. §. 16.* ait, induit *naturam vniuersitatum suo* modo *ciuilium*, h. e. quod ciuiles nanciscatur effectus. Sic, Constantino ad ecclesiam transeunte, ius capiendi ex testamento ei tributum legimus in *l. 1. C. de SS. eccles.* quem effectum ciuilem antea, quamdiu ad *collegia prohibita* referebatur, non habebat. Principi autem hoc casu praeter eam, quam antea gesserat, personam, nunc supperadditur persona *Christiani*, vt eo respectu etiam *membrum ecclesiae* habeatur. *Vnde*, pergit PVFENDORFFIVS *cit. l. & persona illa, quam quisque in ciuitate gerit, eique adhaerens dignitas & potentia, vbi idem ecclesiam ingressus fuerit, quiescit & non attenditur, & Christiani persona tantum sese exserit. Sic, qui supremi Ducis munere in ciuitate fungitur, idem in ecclesia haud plus iuris obtinet, quam gregarius miles.* Haec PVFENDORFFIVS. Deinde considerantur homines vel in statu *politico*, quo respectu distinguuntur in *parentes* & *imperantes*; aut in *ordine ad ecclesiam*, quo intuitu sunt vel *doctores* vel *auditores*: aut in *statu familiae*, quo respectu sunt vel *patresfamilias* vel *matresfamilias* vel *liberi* & *serui*. Nullo modo ergo status clericorum potest opponi statui subditorum, prout in decantata diuisione fit, cum etiam clerici sint subditi. Vid. THOMASIVS im Fürsten-Recht in *theol.* Streit-Sachen *thes. 5. §. 8.* An ecclesia per accessionem principis mutetur?

§. XXXIII. Sed, dicis, parum referre videtur, num diuidatur ecclesia in doctores & auditores, num vero vulgata illa diuisio, quippe iam canonisata, retineatur? Id videtur intendere quidam, qui ad asser- Interesse controuersiae.

 tem

ta THOMAS. *loc. cit.* hæc regerit; *Ecclesia immediate constat ex doctoribus & auditoribus, sed illi auditores doctoribus contradistincti, alio respectu diuiduntur in magistratus & subditos. Si quis igitur*, pergit sat languide, *non per διχοτομίαν velit ordines, qui in ecclesia sunt, proponere, quid obstat, quo minus recte dicat, tres in ecclesia esse ordines.* Putat ergo Autor, in modo proponendi hic latere differentiam, non in re ipsa.

Refutatur dissentientium sententia.

§. XXXIV. Mirifice vero se decipit & decipitur. Admittit, auditores, doctoribus contradistinctos, diuidi in *subditos* & *imperatores*, & ita *subditos* & *imperantes* contradistinguit *doctoribus*, qui per necessariam consequentiam ex ordine *subditorum* excludendi forent, quod pontificii vrgent, qui volunt clericos suos esse debere non-subditos seu *independentes*. Deinde, ex hactenus suppositis fundamentis apparet, minus recte in ecclesia distingui auditores: nam illa distinctio hic est aliena, & spectat ad *statum politicum*, vbi sunt imperantes & parentes. Sed tamen, instat idem, eo ipso negamus, magistratui maiorem in ecclesia competere potestatem, quam reliquis auditoribus. Verum omnino diuersa sunt, vtrum Princeps habeat ius præcipuum in *ecclesiam?* quod affirmo, quia habet ius circa sacra, de quo post: & an habeat præcipuum ius in *ecclesia*, quatenus vt membrum ecclesiæ consideratur? & hoc nego, quia sic cessat respectus politicus. CONRING. *ad Lampad. p. 1. §. 25.*

Damna ex hac distinctione orta.

§. XXXV. Certe ex hac distinctione plura monstra opinionum producta sunt, quæ non possunt non *dominatum clericalem* stabilire. Ipse CARPZOVIUS *in iure eccles. l. 2. def.* 247. statim se prodit, dum ex hoc triplici statu hanc format consequentiam. *Ex triplici*, inquit, *statu conficitur ecclesia: ecclesiastico, sub quo pastores: politico, sub quo magistratus secularis: & populari, sub quo quiuis de populo, qui omnes de rebus ecclesiasticis deliberare debent, ita tamen, vt magistratus populi vices sustineat, quo omnis euitetur confusio, omniaque decenter fiant & ordine. Et hoc est, quod dicitur vulgo, nec monarchicam, neo democraticam esse in his terris gubernationem ecclesiæ, sed aristocraticam.*

Refutatur Carpzouius.

§. XXXVI. Miror summum ICtum ad hanc prouenisse contradictionem. Posito, quod triplex ille status retineri possit; imo posito, quod magistratus populi vices sustineat: quomodo vero gubernatio aristocratica dici potest? cum ita magistratus ius populi exerceat, & per magistratum ad gubernationem concurrat ipse populus, quod alibi non diffitetur *lib. 3 def. 106. n. 12. lib. 2. def. 317. n. 8.* Deinde, si *gubernatio aristocratica* competit ecclesiæ, reuera *status ciuilis* est seu *societas inaequalis*, quod hactenus ex fundamentis plurimis negatum, quia sic gubernarent

Aristocratia non recte ecclesiæ adscribitur.

& im-

& imperarent clerici cum magistratu, cum tamen in ipsa ecclesia nullus detur conceptus imperii nec regiminis politici. Nullum aliud concipi debet regimen in ecclesia, quam quod in ipsis collegiis esse solet. Hinc merito, iudice PVFEND. *de hab. relig.* §.32. sunt omnes quæstiones absurdæ, qualis forma competat ecclesiæ, an monarchica, aristocratica, an popularis? hæ formæ enim cadunt in statum aliquem ciuilem, qualis ecclesia non est.

§. XXXVII. Exinde quoque tanta confusio facta circa potestatem, ecclesiæ vel eius ministris competentem. Potestas ex statu personæ eius, cui competit, metienda. Iam alia potestas est *doctoris*, alia *imperantis*. Qui ergo negat potestatem externam, clericis competentem, hoc sine dubio intelligit de *imperatiua* non *doctrinali*, quæ doctoribus competit. Ast hæc potestas, in comparatione ad imperantes, est imbecillis, *imperfecta*, *sine coactione*, & solo amore continetur. Potestas ecclesiæ qualis?

§. XXXVIII. Ex his diiudicari GISBERTI VOETII tomi *de politica ecclesiastica* possunt. Certe per totum librum eiusmodi regimen ecclesiæ adscribit, quod *statui politico* fere conuenit. Vnde & de forma huius regiminis sollicitus est *part.* 1. *lib.* 1. *tract.* 2. 7. & pure aristocratico-democraticam supponit, populum ecclesiasticum per varios respectus politicos diuidit *P.* 1. *l.* 1. *c.* 1. Porro negat ecclesiam constare debere ex paucissimis, *P.* 1. *l.* 1. *c.* 2. potestatem ecclesiasticam ita definit *p.* 1. *lib.* 1. *tr.* 2. *c.* 1. §. 2. vt externam gubernationem clericis concedat, illamque distinguat in *dogmaticam* & *iudicialem*, & mirifice adeo omnia ibi inuoluit, talesque inde nectit conclusiones, quæ, si essent excutiendæ, vnico tractatu, ne dicam disputatione, absolui non possent. Confundit sæpissime ecclesiam *visibilem* & *inuisibilem*, & quæ huic prædicata in S. literis adscribuntur, illi assignat. Quamuis ergo coactionem & imperium proprie dictum ei adscribere nolit, ceu ex *p.* 1. *l.* 1. *tr.* 2. *c.* 1. §. 4. apparet; talem tamen statum illi assignat, qui per indirectum non potest non vergere in dominatum sacrum. Vnde summa cautione in lectione huius libri opus. Meruit proinde non immerito censuram personati cuiusdam, qui in tr. sub tit. *Papa Vltraiectinus*, papizantia eius principia explodit. Iudicium de Gisb. Voetii libris.

§. XXXIX. Competit porro (4) ceteris collegiis prædicatum *libertatis*, quæ talem inuoluit facultatem, per quam vniuersi de negotiis collegii libere absque *imperio interno*, h. e. in collegio existente, disponunt, nisi iure vel vi prohibiti sint. Hoc prædicatum ecclesiis in gradu excellentiori adscribendum, quo magis in Libertas ecclesiæ qualis?

iis eiusmodi negotia tractantur, quæ omnem *coactionem* & *imperium*, libertati contrarium, in rebus conscientiam tangentibus respuunt. Et cum per dominatum præsulis Romani pleræque ecclesiæ sub iugo, obseruantia, imo seruitute papali continerentur; hinc plerique ex hoc opposito diiudicant libertatem ecclesiæ, & *liberas* illas dicunt, quæ iugum Papale excussere, vti protestantium in Germania, Anglia & alibi. Quoad ecclesias Germaniæ exstat tract. 10. SCHILTER. *de libert. eccles. germ.* vbi per plura secula ostendit, quatenus Germania in illa libertate se conseruauerit. Et sic *cap.* 2. libertatis definitionem ex hoc vnice desumsisse videtur, quod tamen haud sufficit, cum nec illæ *absolute* liberæ dicendæ sint, vbi *episcopi* dominantur, quamuis forsan principes in hisce regnis maiori fruantur libertate, quæ per dominatum aulæ Romanæ aliis regnis prorsus erepta est.

Ecclesiarum Galliæ libertas.

§. XL. Vindicant quoque hoc prædicatum sibi ecclesiæ Galliæ. Constat enim, PHILIPPVM Pulchrum BONIFACII pontificis attentatis mascule restitisse, nullumque locum principiis Papalibus, imperium in ipsa regna & reges sedi papali adiudicantibus, reliquisse, licet vel maxime excommunicationis fulmen in PHILIPPVM subsequeretur. Hinc nec liber sextus Decretalium, libertati huic contrarius, in Gallia vnquam receptus, FRANC. DVARENVS *in tr. de sacr. eccl. minist. & benef. in præfat. p. m.* 25. adiecto *instit. iuris canon.* SCHILTERI. Conseruauit se hactenus in hac libertatis possessione, ita, vt non aliter hodie admittant Galli nuncios Apostolicos, nisi sub certis conditionibus, Pontificis vniuersale imperium prorsus excludentibus. Conf. ZIEGLER. *de orig. iur. can. §.* 56. vbi simul quædam adducit de oratore Galliæ, in Concilio Tridentino contra quorundam sententias de reformandis principibus protestante & asserente, *totum illud caput de reformatione Regum & Principum non alio respicere, quam ad libertatem ecclesiæ Gallicanæ tollendam &c.* Conf. SCHILTER. *de libert. eccles. cap.* 3. *§.* 6. Plenius de hac libertate ecclesiæ Gallicanæ agunt PETRVS DE MARCA tr. *de concordia sacerdotii & imperii, seu de libertatibus ecclesiæ Gallicanæ*, & hi, quos ZORNIVS in speciali tractatu de hac materia collegit *de libertat. ecclesiæ gallic. antiquæ & modernæ.* Conf. GISB. VOET. *Polit. eccles. p.* 1. *lib.* 4. *tr.* 1. *c.* 1. *§.* 6. vbi disquirit, an *libertas Gallicana* vere & proprie dicta libertas ecclesiastica dici possit, certam tamen aliquam decisionem non subiungit.

Iudicium de libertate Gallicarum ecclesiarum.

Equidem ipsi Galli more suo nimis de illa libertate gloriantur, aperte dicentes: suum esse *libertatis*, cetera regna *obedientiæ*. STRVK. *de iur. pap. princ. euangel. c.* 1. *§. vlt.* Verum negari

negari nequit, sæpius hanc libertatem deliquium passam, & mox imminutam, mox vero restitutam quadantenus fuisse, præsertim sub Ludouico XI. Erexit altius caput sub Ludouico XII., controuersiis Regi cum Papa Iulio II. intercedentibus. Et cum in concilio Tridentino multa libertati Gallicanæ contraria sancirentur, concilii huius decreta aperte respuit, nec ea sibi obtrudi passa fuit Gallia. Dn. BVDDEVS *in disp. de concord. relig. Christian. statusque ciuil. c. 4. §. 14.* Exseruit sese nuper quoque illa ecclesiarum Gallicarum libertas, cum a Præsule Romano post varias controuersias tandem solenni bulla d. 12. Martii 1699. illustrissimi ducis Cameracensis, FRANCISCI DE SALIGNAC FENELON, libellus, cui titulus: *Explicatio des maximes des Saints sur la vie interieure*, condemnaretur & prohiberetur, quæ tamen condemnatio ante regis approbationem in Gallia non habuit effectum. Nam in genere censuræ pontificis Romani effectum non habent, nisi prius a rege approbatæ, quod hodierni Regis sanctione repetitum esse, docet BRVNNEMANNVS *de iure eccles. l. 1. c. 2. §. 27.* Ceterum non omni modo circa hunc processum libertatem suam videtur conseruasse Gallia, quin, vt recte obseruat BVDDEVS *cit. l.* magnopere eo ipso fuit imminuta & labefactata, quod causam hanc ducis Cameracensis ad Romani Pontificis tribunal detulerit, quæ in gentis huius concilio reuocari prius sub examen debuisset, si vllam libertatis suæ, quam tantopere alioquin vrgent, rationem habere voluissent. Parem iacturam passa est libertas Gallicana sub controuersia, quæ olim omnium suspensos tenuit animos, de constitutionis Pontificis contra QVESNELLVM receptione, quam illustrissimus Archiepiscopus Parisiensis DE NOAILLES sibi & regno Galliæ obtrudi recusauit, & desuper in concilio nationali cognoscendum esse opinatus, Iesuitarum turba Regem ad contraria incitante. Quicquid sit, licet ecclesiæ Gallicanæ iugum papale non omni modo agnoscant; parum tamen emolumenti inde percipere videntur, quamdiu adhuc sub iugo *Episcoporum* gemunt, & conscientiæ singulorum imperium cleri intolerabile sentiunt.

§. XLI. Neque enim ex hoc solo, ex quo libertatem ecclesiæ Gallicanæ metiuntur, illam esse æstimandam arbitror, cum non solus *pontifex Romanus* imperium exerceat, sed etiam *episcopi* ceterique *clerici* a dominatu alieni esse non soleant, si non vi & palam, tamen *clam.* Equidem libertatem *ecclesiæ internæ*, quæ in excussione iugi peccatorum & diaboli consistit, *Ioh. VIII, 34. Rom. VI, 16. seqq. 2 Petr. II. 19.* intactam relinquo, de qua quædam edisserit SCHILTER. *de libert. eccl.*

Libertas non tantum opponitur iugo papali.

ecclef. c. 2. §. x fed folum de *externa* follicitus fum, illamque in eo conftituo, vt ecclefia ab omni dominatu facro *cleri*, imprimis *fubtili* & *clandeftino*, libera fit. Nam dominatus cleri fefe exferit vel *palam* & vi manifefta, vel *clam*, eiusmodi media adhibens, quæ remotius & per indirectum tendunt ad imperium, licet directo hi, qui tali imperio indulgent, id non admittere videantur. Sicuti vero in politicis *clandeftinæ dominationes* plus nocere folent, quo magis oculi fubditorum excœcati funt, quod exemplo famofiffimi illius fic dicti *Protectoris libertatis Anglicanæ* oftendi poteft: ita in facris dominatus cleri vtroque modo deprehenditur, & clandeftinus eadem ratione admodum nocet.

Dominatus clandeftinus libertati noxius.

Humanæ poteftati non fubeft.

§. XLII. Ratio formalis huius libertatis peculiaris eft, quod quoad illa, quæ regulam falutis a DEO reuelatam concernunt, fit *independens* ab humana poteftate, nullumque adeo admittat imperium humanum. vid. MARC. ANT. DE DOMINIS *de rep. ecclef. lib. 5.* Itaque præ *libertate ciuili* multa fingularia habet, licet de cetero, quatenus *focietatem externam* conftituit, & in Republ. eft, a libertate ciuili non parum adiumenti capiat. Vid. SCHILTER. *cit. l. §. 7.* Neque enim vera illa libertas quoad formale internum, per imperium ciuile, quod ex *iure circa facra* imperanti in ecclefias competit, impeditur, fed capita inde dependentia illibata vtique manent, qualia funt, notante SCHILTERO. *cit. l. §. 8.* ius interpretandi & fcrutandi facras fcripturas, ius iudicium ferendi de fidei controuerfiis &c. qualia non foli clero, fed fimul fingulis in ecclefia competere manifeftum eft. Neque a iudicio de *rebus fidei* excludere poffum feminas cum SCHILTERO *cit. l. §. 21.* quod in facra fcriptura *1 ad Cor. XIV, 34. 1 Tim. II, 11. feqq.* iis omne iudicium de rebus fidei ademtum fit, fola obfequii & difcendi cupiditatis gloria iis relicta intra parietes ecclefiæ priuatæ & domefticæ; *publicum* enim faltim docendi *munus* iis denegatur, non *priuatum iudicium* abiudicatur, ceu contextus docet. Ex hac confideratione diuerfa oritur libertas, oppofita oppreffionibus & perfecutionibus ciuilibus, de qua videri poteft GISB. VOETIVS *fupra §. 40. cit. l.* vbi tamen nimis *occulto dominatui clericali* indulgere videtur.

An feminis interdicatur iudicium de rebus fidei?

Cur libertas vnice iudicetur ex oppofitione dominatus craffi?

§. XLIII. Quoniam vero *dominatus Pontificis* nimis craffus, manifeftus violentusque ftatim fefe prodat, & in omnium oculos currat, adeoque manifeftæ reprehenfioni obnoxius fit, cum ftatim cognofci queat; hinc factum effe reor, quod plerique, qui de *libertate ecclefiarum* fcripfere, *ad dominatum* illum *apertum* prolapfi fint, eumque per refor-

ma-

mationem sublatum, & ita libertatem *ecclesiis* restitutam esse arbitrentur. Conf. HVBER. *de iure ciu. l. 1. Sect. 4. c. 8. §. 17.* Inde etiam SCHILTER. *de libert. eccl Germ.* ex hoc fundamento vnice libertatem æstimasse videtur. Qui enim aliter fieri potuit? Clandestinus *cleri dominantis* dominatus, qui etiam quandoque in iis ecclesiis, quæ de maxima libertate gloriantur, deprehenditur, non omnium in oculos incurrit, sed variis prætextibus, zelum quendam sacrum spirantibus, inuolutus est, vt vel his sæpe imponatur, qui alias iudicio polito & limato præditi sunt. Clandestinum malum vtplurimum plus nocet. Proinde ad hoc iugum recte cognoscendum maturitas iudicii requiritur, vt prætextus a veris caussis secerni queant. Declarabo rem vel notissimo exemplo. Quid magis impedit libertatem, quam *prætextus nouitatis*, quem communiter tamen etiam homines non adeo mali vrgere solent. Sed hic latet anguis in herba. Hæc exceptio *nouitatis* tam antiqua est, vt non mirum sit, sub hoc prætextu etiam hodie libertatem ecclesiæ supprimi. Etiam Christianis a gentilibus sæpissime hæc exceptio obiecta fuit, teste ARNOBIO *aduers. gentil. lib. I. p. 47. 48. ex edit. Elmenhorst.* Idem factum est Euangelicis a Pontificiis, quod LVTHERVS mascule elisit *tom. 5. Ien. Germ. f. 121. 122.* inquiens: Hier muß ich nun mit euch lieben Herren reden, die ihr schreyet, man soll keine Neuigkeit zulassen; saget mir: ist die Kauffmesse nicht eine schädliche Neuigkeit? Warum habt ihr sie lassen auffkommen, und schützet sie noch ietzt? Ja wenn ihr hättet keine Neuigkeit wollen zulassen, lieber was und wie viel würde man doch ietzt wol bey euch finden, das in den alten Canonibus und Vätern stehet ꝛc. Videlicet, qui veteri fermento addicti sunt, *nouitatem* fugiunt, quæ tamen plerumque non est nouitas, sed rem antiquam, tamen fere obliteratam, tantum reducit. Inde miror, BECMANNVM in diss. *de Nouitate c. 2. §. 5.* adeo secure hanc nouitatem *falsitatem* imo *notam hæreseos* esse asserere, nec tamen perpendere, hanc exceptionem esse plerumque præsidium caussæ malæ. Sit ita, aliquando sub *nouitate* latere vitium, an vero hoc in genere prædicari potest de *omni nouitate* etiam in sacris? Certe si vnquam quidquam nocuit libertati ecclesiæ, erit hic dominatus clandestinus, qui sub hoc prætextu latitat. Imo puto, diabolum nullo alio inuolucro maius ecclesiæ potuisse detrimentum inferre, quam hac infausta exceptione. Res ecclesiæ quotidie in deterius ruunt, & ita quidem, vt quotidie fere reformatione indigeant. Sed quid? eis qui hanc vrgent, statim obiicitur exceptio *nouitatis*: vnde etiam fit, vt tam desidiose in restauratione

Clandestinus dominatus.

ecclesiasticæ salutis laboretur. Melius certe fratres Bohemiæ iudicarunt, de quibus IO. AMOS. COMENIVS *in histor. eorum §. 67.* & *Paranes. ad ecclesf. Angl. §. 6.* refert, quod semper propositum habuerint omnia explorandi, & quod vsquam bonum esset, retinendi, vsque adeo, vt sibi etiam canonem conderent, *si qui exsurrecturi essent melius reformati, illis sese iungere posteri vt tenerentur.* Sed sufficiat hæc apologia, eorum potissimum gratia hic adiecta, qui tolerare eos non possunt, quibus veritatem in rebus ecclesiasticis a spuriis principiis liberandi animus est.

Exempla dominatus subtilis.

§. XLIV. Plura adhuc colligere possem, quæ ad hanc speciem dominatus sacri essent referenda, sed liceat hic subsistere, & minus gratas conclusiones intactas relinquere, quæ tamen hinc inde in sequentibus occurrent, & facile ex hactenus dictis colligi poterunt. Postea *Sect. seq.* excutiendum erit illud problema: num iura Parochialia libertatem ecclesiæ tollant? vnde hæc necessario præmittenda censui. Quin & aliæ conclusiones secundum hactenus dicta examinari debere arbitror, veluti: an cum libertate ecclesiæ subsistant iuramenta religionis, præscriptiones formularum fidei, decisiones clericorum in conciliis pro laicis, declarationes hæreticorum, qui decisiones hasce non admittunt, implorationes brachii secularis ad eiiciendos heterodoxos, & alia infinita, quæ & hodie passim sese exserunt. Item an, quæ ius Pontificium de *libertate ecclesiastica* adfert, ad veram libertatem pertineant? annon Pontificii sub *libertate ecclesiæ* intelligant liberum & *independentem dominatum sacrum?* Plura præterea colligi possunt ex *polit. ecclesf.* GISB. VOETII, qui hanc libertatem ecclesiis vindicando mirifice & tecte tamen eandem sæpius conculcat & destruit.

Genuina libertas ecclesiæ.

§. XLV. Sit ergo illa genuina libertas ecclesiæ, vbi ministri verbi diuini *doctoris* limites non transgrediuntur, nec vllum imperium, ne quidem per indirectum, in conscientias affectant, sed amore, pietatis studio indefesso, & viuo exemplo auditoribus suis præesse student, minime excutientes imperium Principis. Nam hoc libertatem non tollit, sed libidinem & petulantiam tantum coërcet. Quatenus vero hoc libertatem veram impediret, dicendum in simili casu cum Apostolis, *Act. V, 29. magis Deo obediendum, quam hominibus.* HVBER. *de iur. ciuit. l. 1. S. 4. c. 1. 33.* i. e. propterea non intermittenda illa, quæ a Deo præcepta sunt. Alia vero quæstio est: an in tali libertate ecclesia se defendere possit armis contra superiorem, implorato auxilio inferioris magistratus? Vid. GISB. VOET. *cit. l. §. 4.* cuius quidem sententiam hic

hic non facio meam, sed quæstionem inexcussam relinquo, quam *iure publico vniuersali P. spec. lib. III. c. 2. §. 15.* enucleaui.

§. XLVI. Hoc porro plerisque collegiis accidit, (5) vt sint in Rep. & sic summæ potestati, sicuti in ceterorum ciuium actiones, ita etiam in collegia directio competat. Vnde duo fluunt, 1) quod ecclesia quidem sit in republ. sed non respublica in ecclesia, neque hæc recte dici possit *pars reipubl.* ita vt ante Constantinum M. sub temporibus Imperatorum ethnicorum per se subsisterit, postea autem pars reipubl. facta sit, aliamque formam induerit, vti philosophatur SCHILT. *instit. iur. can. l. 1. tit. 1. §. 7. in f. & de libert. eccles. germ. c. 1. §. 14.* additque, quod ita forma regiminis ecclesiastici coaluerit cum forma regiminis totius reipubl. Nam ecclesia in respectu ad rempubl. non alium statum induit, quam quem habuit extra rempubl., vt supra fusius demonstratum. Sic anima hominis est quidem in corpore, sed non pars corporis. THOMAS. im Fürsten-Recht in *Theol.* Streit-Sachen *th. 5. §. 8.* Sic etiam ceteræ vniuersitates sunt in republica, sed non sunt pars eius: alioquin regiminis ciuilis participes forent. Ecclesia non est pars Reip.

§. XLVII. In hoc ergo videtur a ceteris collegiis ecclesia differre, quod non habeat *absolute* subsistentiam suam a ciuitate, vt absque ciuitate esse non possit, *nec corpus ciuile sit*: ita enim politico & ciuili modo quoque regenda foret, nec finem obtinere posset, nisi salua ciuitate. Contrarium euici in *dissert. prælim. ad lib. I. iur. eccles. de suprema lege ecclesiastica.* Subsistentiam suam longe sublimiori principio debet, vt loquitur PVFENDORFF *in animaduers. ad Polit. Adrian. Houtuyn. n. 2.* annexis tractatui *de habit. relig.* Conf. CONRING. *ad Lampad. p. 1. §. 27.* Vnde & insciis & inuitis rectoribus ciuitatis talia collegia institui possunt, quod exemplo suo confirmarunt Apostoli dicentes, Deo magis obediendum esse quam hominibus, HVBER. *de iure ciu. l. 1. Sect. 4. c. 1. §. 33.* quamuis amittant effectus ciuiles, collegiis & vniuersatibus alias datos. HVBER. *l. 2. S. 3. c. 4. §. 6. seqq.* Subsistentiam ecclesia non habet a ciuitate.

§. XLVIII. Porro (2) & hoc exinde fluit, licet concedi debeat, Principem in ecclesia non considerari, vt talem, neutiquam tamen *ius circa sacra* ipsi negari posse. Nam cum non amittat ius suum per ingressum in ecclesiam, quod intuitu reipublicæ, cui præest, in quascunque vniuersitates exercet, sine dubio etiam ius circa sacra retinebit. Deducitur hoc ius ex ipsa *maiestatis* natura, quæ circa omnia ciuium negotia, quatenus superioris directioni subiici possunt, versatur. Et cum ecclesia *collegium quoddam* in republ. repræsentet, non potest non, Principi competit ius circa sacra.

 qua-

quatenus collegium, seu externa societas in republica est, summæ maiestatis imperio esse subiecta. Notanter dico, *quatenus collegium est.* Nam quatenus ecclesia interne consideratur secundum suam societatem cum DEO, quam intendit, & quatenus ipsa sacra extra tale collegium, seu societatem externam salua manent, & sic a collegio hoc externo non necessario dependent, nullius imperio est subiecta. Conf. STRYK. *de iure papal. princ. euang. c. 1. §. 2.*

Illustratur ex Zieglero. §. XLIX. Conuenienter satis hac de re edisserit ZIEGLER *de iur. maiest. lib. 1. c. 13. §. 14.* vbi ita: *Et hinc patet, potestatem ecclesiasticam externam ideo principi competere, non, vt sit præses sacrorum, sed, vt sacrorum præsides in officio contineat; non esse sacerdotalem & pontificalem, quæ in executione sacerdotalium officiorum consistit, sed esse imperatoriam, quæ sacerdotes regit, vt suum officium faciant, quaque externam disciplinam in ecclesia tuetur.* Non ergo sunt contradictoria, principi ius compere circa sacra: & principem in ipsa ecclesia, si tanquam eius membrum consideratur, non considerari vt *principem*, sed vt *christianum.* Diuersi enim status diuersas operantur personas & diuersa iura.

Fundamentum iuris circa sacra. §. L. Sicuti ergo principis, qua talis, officium vnice in eo consistit, vt externam tranquillitatem, & pacem in republ. conseruet, stabiliat, & quouis modo fundet: ita quoque exinde iura circa sacra sunt æstimanda. Fini enim debent esse proportionata media. Hinc ius hoc circa sacra non eo primario extendendum, vt etiam principis officium censeri debeat, pios & virtuosos ciues reddere. Hoc sane altioris doctrinæ opus est. Sed quia simul Christianus est, hinc & legibus Christianismi ad hoc obligatur, sed non aliter quam qua Christianus & Christiano modo, i. e. non imperio, sed amore. SECKENDORFF im Christen-Staat *p. 2. c. 9. §. 1.* Et cum Pinceps suo exemplo præire ciuibus debeat, & huius ad exemplum reliqui soleant suas actiones componere, de quo optime disserit SECKENDORFF im Christen-Staat *p. 2. c. 8. §. 2. 3.* eo magis ad hoc tanquam Christianus obligatus est, quo magis suo exemplo pietatem promouere, & sic per hanc quoque ciuilem tranquillitatem stabilire potest. Optime CONRING. *ad Lampad. part. 1. §. 18. debet princeps fidem suadere omnibus modis, quandoquidem vt boni viri, ita cumprimis boni est principis, curare, quantum fieri potest, vt suis etiam æternum bene sit post hanc vitam.* Conf. THOMAS. Fürsten-Recht. *th. 3. & 4.*

Quatenus Princeps subditos teneatur reddere pios.

§. LI.

§. LI. Vi huius iuris circa sacra principi competit *generalis inspectio* in ecclesiam, non secus ac in reliqua collegia, ne in abusum trahatur & collegium pium transformetur in noxiam reipubl. PVFEND. *de hab. relig.* §. 44. quod fieri facile posset, si clerici sua potestate abuterentur, & per conciones vehementes, & zelum immaturum spirantes, rebellionem, seditiones, turbas, tumultusque in republ. excitarent. Bene HVBER. *de iure ciu. lib. 1. S. 4. c. 1.* §. 6. inquit: *Sunt multi ecclesiæ Antistites, qui nisi pareant, terrebunt, multitudine melius parente vatibus quam ducibus.* Hinc est ius dirigendi conciones clericorum, ius controuersias interdicendi, exemplo constitutionis de anno 1681. a Serenissimo Friderico Wilhelmo gloriosæ memoriæ in Pomerania latæ, cuius mentionem quoque plenius facit STRYK. *de iure pap. princ. euang. c. 2.* §. 6. Porro huc pertinet ius potestatem clericorum restringendi, si fines suos extenderint, quale exemplum sistit PVFEND. *cit. l.* in causis matrimonalibus; ius præsidendi conciliis, vbi clerici subditi sunt congregati, ne quid in reipubl. detrimentum ibi peragatur, & ipsi inter se tranquille causam suam agant; ius delicta coercendi, v. c. simoniam, ius condendi leges ecclesiasticas de iis, quæ externum ordinem respiciunt. Sed de hoc iure speciatim agendum erit *capite seq.*

Generalis inspectio Principi competens.

Iura specialia.

§. LII. Neque vero, quod Theologi etiam quidam vrgere solent, concursum fidelium ministrorum in exercitio huius iuris præcise requirimus. Recte enim respondet BRVNNEMAN. *de iur. eccl. lib. 1. c. 2.* §. 16. quod possit interdum dubitatio oriri, quinam sint fideles. Imo, si ex præscripto sacerdotum omnia princeps vellet dirigere, sæpe tyrannidis alienæ carnificem ageret, ceu concinne admodum loquitur PVFEND. *de hab. relig.* §. 51. vbi adhortatur principes, ne iudicium suum resoluant in autoritatem suorum sacerdotum, quantamcunque pietatis & probitatis speciem præ se ferant. Possunt enim errare ex zelo carnali & præconcepta opinione, imo etiam in tanta pertinacia subsistere, vt malint omnia pati, quam aliquod idolum (puto adiaphorum) amittere, quod historia exorcismi in Marchia docet, cuius facit mentionem BRVNNEMANNVS *in iure eccles.* Sic si magistratus vellet a suis sacerdotibus petere definitionem *turbationis sacrorum*, illisque cognitionem relinquere, an in hoc vel illo casu *turbatio sacrorum* esset commissa, facile fieri posset, vt etiam vel leuis turbatio iuris parochialis, limitum parochialium &c. huc reduceretur.

An Theologi in exercitio huius iuris concurrere debeant?

§. LIII.

Distinctio inter interna & externa ecclesiæ examinatur.

§. LIII. Verum quousque ius principis *circa sacra* se extendat, vt fines sacerdotii & imperii recte regantur, hic quidem fusius excuti nequit. Illud interim dissimulare nequeo, distinctionem inter *interna* & *externa* rem non conficere, cum limites *internorum* & *externorum* haud sint determinati, & facile ratio excogitari queat; qua *arbitraria* ad *interna* referantur. Ita enim contingit, vt clerici dominantes quæuis iura principum indubium vocent, confidenter asserentes & conquerentes, principes *interna* tangere, quando adiaphora quædam tollere intendunt. Nullum fere ius *circa sacra* tam certum est, quod a clericis non posset obtorto quasi collo ad *interna* trahi, licet vel per remotissimam consequentiam id demum fieret.

Origo huius distinctionis.

§. LIV. Quod autem hæc distinctio canonisata & a plerisque approbata sit, hoc inde est, quod Constantinum M. ea vsum fuisse credant. Ita enim EVSEBIVS *de vita Constant. M. lib. 4. c. 24. Hinc non immerito ipse in conuiuio recipiens aliquando episcopos, adseruit, se quoque episcopum esse, his fere ipsis verbis nobis audientibus vtens: Sed vos quidem eorum* (τῶν εἴσω τῆς ἐκκλησίας) *quæ sunt in ecclesia; ego vero eorum* (τῶν ἐκτὸς) *quæ sunt extra ecclesiam episcopus a Deo constitutus esse videor.*

Reiicitur distinctio.

§. LV. At iam PVFENDORFF *de hab. relig. §. 42.* demonstrauit, principes eo ipso, quod Christianam religionem profiteantur, haud fieri episcopos, nec inde ministerium ecclesiæ alterari. Deinde, qui hanc Dianam CONSTANTINI M. adorant, adhuc valde de eius mente anxii sunt, ceu patet ex his, quæ disputantur fusius ab HVBERO, *de iure ciuit. lib. 1. Sect. 5. c. 1. §. 21. seqq. & c. 2.* & VEDELIO *de episcopatu Constant. M.* Et qui tandem vtriusque potestatis fines dirigere volunt, næ fines semper turbant, & nunquam possessionem quietam alteri concedunt.

Examinatur explicatio alicuius dissentientis.

§. LVI. Nonnulli, qui de *externa potestate* differunt, distinguunt, quod illa quidem pro obiecto habeat *adiaphora*, seu quæ per se & sua natura *indifferentia* & *arbitraria* sunt, sed illa tamen sint vel *absolute talia*, vel *secundum quid*. Vtraque putant esse obiectum *potestatis externæ*, illa quidem *absolute*, hæc *secundum quid*. Sed cuinam competit illa externa potestas? Sine dubio principi, intuitu reipublicæ, externa potestate armatæ: in *ecclesia* enim externa potestas, seu *vis imperii* non datur. Equidem potestatem circa *absolute adiaphora* concedunt magistratui, sed sub hac limitatione, *modo principes omnes & eorum politici sapientes essent, nec confunderent sæpe, quæ non debebant.* Sed hæc limitatio

est

est ita comparata, vt magis ius principi deneget, quam attribuat. Quodsi enim princeps *ius circa sacra* exercere suo iure intendit, & forsan id ipsum clero haud placet, statim sub hac limitatione de *abusu* excipere possent, quod tamen subditis haud integrum est, quales etiam sunt ministri ecclesiæ.

§. LVII. Sed si fontem eiusmodi oponionum quæris, in propinquo est. Plerisque adhuc arridet decantata illa distinctio, qua duo genera *Christianorum*, *qua talium*, vulgo constituuntur, nimirum *clericorum* & *laicorum*, vel ipso HIERONYMO teste in *c. 7. C. 12 qu. 1.* Sed quid inde? Videlicet ex eodem iure canonico audi vtriusque qualitates: clericos Deus in suos eligit. Sunt namque reges, i. e. se & alios in virtutibus regentes, & ita in Deo regnum habent. Illi sunt mundo mortui, *cit. c. 7.* His secundum *Schol. ad c. 12. X. de haeret.* datum est, noscere mysteria regni Dei, cum contra laici sint simpliciores, non intelligentes abscondita sacræ scripturæ, cum nec *habitu Theologiæ* sint instructi. Interim gratanter illos a clero accipere debere margaritam aiunt, & tunc non esse porcos & canes. Hæ qualitates discernunt *laicos* & *clericos* secundum principia iuris canonici, & *primariarum personarum statum* constituunt in iure ecclesiastico, longe maiorem *iurium* differentiam inducentem, ac quidem triplex *status ciuilis* olim apud Romanos. Distinctio inter laicos & clericos.

§. LVIII. Ais, quid talia ad nostram ecclesiam, quæ purgata est ab his quisquiliis? Vtinam vero, respondeo. Effectus docet, distinctionem hanc *quoad plura* apud nos esse in obseruantia. Et inde fontem opinionis supra refutatæ deduco. Sed audi ZIEGLERVM *ad Lancell. lib. 3. c. 2. §. 12.* qui distinctionem hanc reuocat ad primitiuæ ecclesiæ tempora, &, *ab initio*, ait, *vox* κλῆρος *denotabat totam ecclesiam, siue cœtum fidelium, 1 Petr. V, 3. idque vt videtur propterea, quod is alicui vel aliquibus regendus obueniat. Ecclesiasticorum autem scriptorum nemo fere non vocabulum* κλῆρος *soli collegio ministrorum attribuit, vt ita* κλῆρος & οἱ κληρικοὶ & οἱ ἐν κλήρῳ *sint illi, qui apud eosdem contradistinguuntur* τοῖς λαϊκοῖς. Et alibi ita loquitur: *Cleri nomine in scripturis venit tota ecclesia, non sola turba rasa & vncta, vti apud pontificios. Vid. Menzer. in exeg. A. C. art. 14. p. m. 640. Postquam autem distinctio inter clericos & laicos inualuit, destruere cœperunt statum laicorum, vt ampliarent sub quadam simulata conscientia statum clericorum. Vid.* EVND. *ad Lancell. l. 1. tit. 4. §. 1.* Originem huius distinctionis & abusum euolui *in dissert. ad Plin. II. & Tertull. diss. VI. §. 4. sqq.* Iudicium de illa distinctione.

§. LIX. Scilicet genuina significatio τῶν κληρικῶν petenda ex eo, quod sint *electi Dei*; ὁ κλῆρος enim *sortem* denotat, & sic MATTHIAS ita dicitur electus, καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν. Iam vero hoc Quinam vere dicantur clerici.

hoc prædicatum proprie illis, qui ſunt de *eccleſia interna*, competit. Tunt enim κληρωθέντες ἐν Χριστῷ electi per Chriſtum, *Eph. I, 11.* habentque Spiritum S. qui eſt ἀῤῥαβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν *Eph. I, 14.* & qui nos idoneos reddit εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί, *Col. I, 12.* Conf. SCHILTER. *inſtit. iur. can. lib. 1. tit. 7. §. 1.* Deinde etiam Petrus ad eccleſiam externam, quatenus ſcil. interna eius fundamentum conſtituebat in primitiua eccleſia, hanc vocem applicat, *1 Petr. V, 2.* Sic & ὁ λαὸς in ſacris prædicatur de univerſa eccleſia, & ita doctores ſub ſe comprehendit. Ex quo apparet, quanta peruerſione hæc duo inter ſe diſtinguantur.

Quinam laici.

Diuiſio inter Geiſtliche und Weltliche.

§. LX Reſpondet huic diuiſioni illa, quæ germanico idiomate diſtinguit Geiſtliche und Weltliche, quæ ipſa quantum indicium corruptæ eccleſiæ denotet, alii iam docuerunt. Ita enim factum, vt clericis piæ exercitationes adſcribantur, imo, vt de finibus turbatis querelæ non raro audiantur, ſi laici ſerio ſtudium pietatis exercent. *Spirituales* in ſacris literis opponuntur non illis, qui ſunt in mundo, ſed qui ſunt *de mundo* ſeu *carnales*. Vnde nulla contradictio eſt, quando dicimus, dari *ſpirituales*, qui tales non ſunt, & clericos, qui minime ſunt clerici. Imo & reperi, in ipſis legibus & aliis autoribus, laicos dici *mundiales* & *ſeculares*. SALVIAN. *epiſt. 9.* Nam *ſeculum* & *mundus* ex deprauatione habentur pro ſynonymis: vnde *redire in ſeculum*, *denotat clericalem ſtatum relinquere.* In *l. 55. §. 1. C. de epiſc. & cler.* laici dicuntur *mundani*, & qui ſtatum laicorum relinquunt, dicuntur *in l. 56. §. 1. C. eod. recedere a ſeculari conuerſatione*, *ſeculi vitam contemnere*, *ſeculo renunciare.* Contra, qui ſtatum clericalem relinquunt, dicuntur in *ead. l. ad ſecularem conſuetudinem remeare.* Sic etiam in *nou. 6. tit. 1. §. 2. & nou. 137. c. 6.* laici dicuntur *Idiotæ*. Conf. SECKENDORFF im Chriſten-Staat *p. 3. c. 1. §. 4.*

Finis iuris circa ſacra.

§. LXI. Poſtulauit hanc digreſſionem conceptus deprauatus de *indole eccleſiæ*, de eius poteſtate, & quæ alia adhuc hodie inde erronee deducuntur. Vt ergo, vnde digreſſi ſumus, redeamus, fines iuris circa ſacra ex fine rerumpubl. dirigendi ſunt. Tanta enim in dubio præſumitur principi competere poteſtas, quanta ſufficit ad obtinendam tranquillitatem, quo intuitu etiam princeps omnia iura, quæ *circa ſacra* exercet, ad eum finem potiſſimum expedit, vt ſalua ſit reipublicæ tranquillitas. Decidere controuerſias theologicas non proprie ſpectat ad officium principis, interim quando turba & tumultus ex hiſce litibus metu-

metuuntur, decernere poteſt, quænam doctrina *publice* doceri debeat, vt ita pax publica conſeruetur, de quo pluribus ediſſerui *in iure eccleſ. lib. I. tit. 1.* Hoc ſenſu accipio GROTIVM *de iure circa ſacra C. 3.* docentem, ſummum imperium extendere ſeſe ad omne illud, quod iure diuino non eſt determinatum. Conf. THOMASIVS *in vindic. iur. Maieſt. circ. ſacr. §. 27.* BRVNNEM. *de iur. eccl. lib. 1. c. 2. §. 34.* ZIEGLER. *de iur. Mai. lib. 1. c. 3. §. 14. 15.* CONRING. *de Maieſt. ciuil. aut. & offic. circ. ſacra §. 15 ſeqq.* & imprimis *§. 28. ſeqq.* & *in not. ad Lamp. part. 1. §. 15. ſqq.* Ad hoc principium demum recurrit ipſe HVBER. *de iure ciuit. lib. 1. ſect. 5. cap. 2. §. 2. ſqq.* quamuis ſecundum illud velit determinare, quænam ſint illa, quæ *externa eccleſiæ* dici ſoleant. Multa videlicet ſunt in eccleſiaſticis, quæ aliter ſe habere queunt, vt verbo Dei non aduerſentur, eaque imperio ſummo ſubiecta. Videatur HVBER. *cit. l. §. 8.*

§. LXII. Denique quoque (5) hoc omnibus collegiis accidit, vt, qui ſemel nomen ſocietati addixit, ſtatutis illius collegii ſe conformare debeat, id quod ſi non fecerit, ſed plane in contraria iuerit, coercitio ipſius collegii vlterius procedere nequit, quam vt eodem eiiciatur. De ſocietate hac ſacra idem dicendum erit. PVFEND. *de hab. relig. §. 39.* Hinc excommunicatio non alium effectum habere deberet, quam excluſionem ab illo collegio, ſalua manente dignitate politica & ciuili. CONRING. *ad Lampad P. 1. §. 27.* PVFENDORFF *cit. l.* Sed hic quoque in *ſtatum ciuilem* videtur tranſiiſſe eccleſia, dum excommunicatio hodie reuera infamat, & ſic *effectum ciuilem* habet, quod vlterius quidem proſequi nolo, cum id pleniſſime iam excuſſum ſit a THOMAS. im Fürſten-Recht *th. 13.* Conf. CONRING. *cit. l.* vbi fatetur, quod maiori ex parte ciuilis punitio ſit. Proinde merito quoque princeps de hac *excommunicatione* cognoſcere & præcauere debet, ne quis per iniuriam eccleſia eiiciatur. Recte ait HAVEMAN. *de iure epiſc. tit. 10. §. 3.* cenſetque, *magiſtratum politicum ab inſpectione diſciplinæ eccleſiaſticæ nequaquam ſubmoueri debere, quia vtriusque tabulæ cuſtos eſt, imo,* addit, *quod amplius eſt, nec minor, nec maior excommunicatio aut priuatio ab vno aliquo eccleſiæ miniſtro, qualis qualis etiam ille ſit, inſtitui poteſt abſque conſenſu ſenatus eccleſiaſtici ſiue conſiſtorii*, id quod omnino a principe dependet. De aliis qualitatibus collegiorum, quæ etiam eccleſiis applicandæ, dicetur *Cap. ſeq.*

Fundamentum cenſurarum eccleſiaſticarum.

§. LXIII. Diximus etiam in definitione *eccleſiæ §. 7.* eam eſſe ſocietatem *libero initam*, h. e. *arbitrariam*, non *neceſſariam*, quod tamen de *publica* illa congregatione tantum intelligi debet. *Priuata* enim con-

Eccleſia ſocietas arbitraria.

congregatio maiorem necessitatem habere videtur, quia vix sine hac potuit gentibus annunciari euangelium. Atque ita intelligo SCHILTERVM *de libert. eccles. German. cap. 1. §. 5.* inquientem: *Etsi ad esse societatis spiritualis externa sociorum communicatio non pertineat, pertinet tamen ad bene esse, & diuturnitatem constantiorem in hoc seculo.* Conf. *obseruat. Hallens. select. ad rem liter. spect. tom. 1. obs. 3.*

Ecclesia repræsentatiua,

§. LXIV. Et hactenus de *externæ ecclesiæ* genuina indole satis. Iam vlterius adhuc de aliis significatibus *ecclesiæ* breuiter videndum erit. Occurrit adhuc *ecclesia*, quæ cum addito dicitur *repræsentatiua*, quorsum referre solent, (1) *ministerium* seu *collegia clericorum:* (2) *concilia*. Sed de ipsa definitione adhuc dissensus superest. Solent rem declarare & illustrare hoc simili. Legatus Imperatoris est Imperator *repræsentatione*, seu persona, quæ repræsentat Imperatorem, sed non est ipse Imperator, nec repræsentat ipsum in omnibus, sed quousque instructio eius se extendit. Sic & clerici sunt *ecclesia repræsentatiua*, & in negotiis, quæ ad ecclesiam spectant, repræsentant ecclesiam, & nomine ecclesiæ omnia expediunt. Quod autem quis per alium facit, per se fecisse putandus est. Sic, pergunt, quando dicitur Matth. *XVIII*, 17. *Dic ecclesiæ*, interpretandum hoc ita, i. e. die Aeltesten und Vorsteher der Gemeine.

Dubia contra hanc doctrinam.

§. LXV. Verum enim vero hæc ipsa acceptio ex papatu desumta, & ita comparata est, vt non possit non *statum ecclesiæ æqualem* plane peruertere. Notum enim est, quod is, qui *repræsentare* alterum vult, debeat esse instructus speciali mandato, & ipsi simul attribui *character repræsentatitius.* Probent ergo prius oportet, qui hanc chimæram adorant, characterem hunc repræsentatitium ipsis ab ecclesia datum esse; non enim præsumitur, sed probandus. Vrget hoc ipsum, ni fallor, CONRING. *in concuss. fundam. fid. p. 12. axiom. 2. seqq.* vbi *vicariatum* conculcat: at in *vicariatu* latitat idem *ius repræsentandi.* Imo nec hic confugere possunt ad mandatum præsumtum: hoc quippe non sufficit, vbi speciale & expressum requiritur, vti hoc in casu.

Vbi repræsentatio locum habere possit.

§. LXVI Deinde ibi saltim repræsentatio locum habere potest, vbi æque commode res alii committi & per alium expediri potest. Nam *repræsentare est, nomine alterius esse & facere.* Et sic videtur absurde simile a politicis negotiis hic petitum esse. In ciuilibus enim vices nostras alteri demandare possumus: ast non ita in rebus, ad salutem spectantibus, vbi de propriis factis quilibet rationem reddere tenetur.

tiis. Egregia hac de re sunt verba HVBERI *de iure ciuit. lib. 1. sect. 5. c. 4. §. 36.* inquientis: *In spiritualibus pluralitas suffragiorum nullius conscientiam obligare potest ad faciendum, ad patiendum potest.*

§. LXVII. Sed instant quidam: *ministerium est ecclesia repraesentatiua, dum ex ministerii publici doctrina intelligimus doctrinam, ecclesia sitne orthodoxa, nec ne?* Sed ita fere habemus fidem carbonariam. Cur? quia, quae doctrina est ministerii, illa etiam est singulorum in ecclesia. Ratio connexionis, quia ministerium tanquam *ecclesia repraesentatiua* ex commissione ecclesiae, & doctrinam ita propriam per repraesentationem facit omnium & singulorum in ecclesia. Egregia sane Philosophia! quis crederet, tam euidenter absurdissima publice doceri. Conf. interim SECKEND. im Christen-Staat *l. 3. c. 12. §. 2. & 3.* vbi docet, quod clerici sub hoc praetextu omnem autoritatem decidendi exclusis laicis ad se traxerint. Vt paucis me expediam, desumta est haec ratio loquendi a statu politico. In republica is, qui imperio praeest, dicitur *repraesentare* vniuersum populum, cum *voluntas imperantis* censeatur esse *voluntas populi.* Sic etiam, qui *ecclesiam* volunt esse rempublicam, in qua clerici imperium exercent, non possunt non clericos dicere *ecclesiam repraesentatiuam*, vt *voluntas clericorum* sit voluntas plebis. Obiectiones resoluuntur.

§. LXVIII. Sed dicis: saltim concilia sunt *ecclesia repraesentatiua.* Imo nec illud admitto. Nam non potest decisio doctrinae ab altero fieri pro me in rebus fidei. Repraesentatio non est sine obligatione personae, quam repraesentat. Ast ecclesia non obligatur ex decisis conciliorum, ne quidem eius, qui a tali ecclesia ad concilium missus dicitur. Nec admitto, si quis me vellet ablegare ad concilium illud Hierosolymitanum, de quo in actis Apostolorum. Ibi enim nulla ecclesia repraesentatiua, sed tota ecclesia Hierosolymitana praesens erat, SCHILTER. *Instit. iur. can. lib. 1. tit. 1. §. 3. in not. lit. C.* & conclusum non per maiora fiebat, sed vnanimi consensu controuersiam, ibi agitatam, decidebant. *Act. XV, 22. 28.* Sed dicis: decisum ecclesiae Hierosolymitanae obligabat reliquas ecclesias. Imo nulla obigatio proprie dicta hic aderat, sed vt *vers. 31.* innuitur, *spontanea voluntate* decisa haec a reliquis accipiebantur, praesertim cum decisio haec fuerit *θεόπνευστος, vers. 28.* quod de reliquis conciliis dici nequit, si modo historia ecclesiastica conciliorum in subsidium vocatur. Vnde infero (1) quia *res fidei* in alterius voluntatem conferri nequeant, nec decisio in iis quoque, obligans reliquos, fieri potest. (2) Nec si tota ecclesia esset congregata,

An concilia sint ecclesia repraesentatiua.

De concilio Hierosolymitano.

 sin-

ſinguli ſuas ſententias ſubmittere tenerentur vniuerſis, quamuis hoc velit SCHILTER. *de libert. eccl. Germ. c. 2. §. 21.* quia hic tale negotium ſubeſt, quod ſingulorum ſalutem tangit, ergo a ſingulis quoque approbandum, nec a pluralitate votorum dependet, vti optime monet SECKENDORFF im Chriſten-Staat *l. 3. c. 12. §. 3.*

Eccleſia prædicatur de templis.

§. LXIX. Vltimo demum notandum, quod vox illa *eccleſiæ* applicari quoque cœperit ipſis *templis*, vbi Chriſtiani congregabantur. Conf. MARSILIVS PATAVINVS *defenſ. pac. P. 2. c. 2.* qui alios varios ſignificatus huius vocis recenſet, & cuius verba adduxit ZIEGLER *de dot. eccleſ. c. 1. §. 3.* quod quidem hactenus tolerari poſſet, niſi dolendum foret, quod prædicata, *veræ eccleſiæ* tribuenda, *templis* adſcribantur. In hoc ſignificatu vox *eccleſiæ* ſæpe occurrit in codice. Sic in *t. t. C. de SS. eccleſiis* fere ad *templa* reſpicitur. Hic vero ſtatim ſe prodit confuſio prædicatorum. In *l. iubemus 14. C. cit. l.* bona eccleſiæ alienationi eximuntur. Ratio hæc additur, vt, *ſicut ipſa religionis & fidei mater* (ſcil. eccleſia die Gemeinde) *eſt perpetua*, *ita eius* (eccleſia pro templo ſumtæ) *patrimonium iugiter ſeruetur illaſum.* Hic *religionis fideique* prædicatum primo tribuitur *externæ eccleſiæ*, deinde *templis*. Quæ contra *eccleſiam* ſeu *templa* facta, fieri dicuntur *contra ipſum religionis orthodoxæ Deum*, *l. decernimus 16. C. eod.* Eccleſia pro *templo* ſumta *ead. l.* dicitur; *Mater pietatis & Chriſtianorum omnium orthodoxæ religionis.* Tribuitur iis *cœleſtis fauor* in *l. 22. C. eod.* &c. De deprauatione vocabulorum in iure eccleſiaſtico pluribus edifferui in *dedicat. ad emendat. & additamenta ad Schilteri inſtit. iur. canon.*

Iudicium de l. 26. C. de SS. eccl.

§. LXX. Inde deciſio formata in *l. quoniam 26. C. eod.* quod ſi Dominus noſter IESVS CHRISTVS fuerit ſcriptus hæres, *templo* hæreditas debeatur, quod ille quaſi reſideat in templo, cum potius profiteatur, ſe eſſe in medio eorum, qui in ſuo nomine congregati ſunt, imo potius talia rectius *pauperibus* eſſent diſtribuenda, cum Chriſtus dicat, hoc ſibi videri præſtitum, quod in pauperes, egenos, orbos &c. eſt erogatum. Sacrilegium dicitur, quando loco ſeu *templo* aliquid iniuriæ infertur, *l. ſi quis 10. C. de epiſc. & cler.* ex quo clerici rigidiores ſedem turbationis ſacrorum petunt. Extra *eccleſiam* conuenticula dicuntur tumultuoſa & illicita *l. 15. C. eod.* &c. Pertinet quoque ad hunc ſignificatum *tit. C. de his qui ad eccleſ. confug.* Hinc *ſacrilegium* committere dicitur, qui ex *templo* aliquem extrahere ſatagit, *l. pateant. 3. C. eod.* Qui ad *templa* confugiunt, *muniti dicuntur melius religionis nomine*

mine, *quam armorum præsidio.* Conf. *tit. C. de his*, *qui in eccles. manum.* Miror proinde, qui factum, quod etiam ex Theologis nostris quidam hanc acceptionem defendant, nec hic papisticum quoddam latere dogma opinentur.

CAP. III.
DE
Iure ecclesiastico, secundum exposita principia considerato.

§. I.

HActenus euictum est, *ecclesiam* institutam seu *externam* esse *collegium* quoddam, non partem *reipubl.*, sed tantum *in republica* ad modum ceterarum vniuersitatum, & summo imperanti ius circa sacra in ipsum collegium competere. Exinde de iure ipso ecclesiastico iudicium formandum erit. Connexio.

§. II. Leges ferre, summum quidem arguit imperium, *l. f. C. d. LL.* & politicum statum supponit; sed id de *legibus proprie dictis* intelligendum est. Dantur vero etiam leges *improprie dictæ*, ex conuentione sodalium ortæ, & vim quidem obligandi perfectam habentes, ex iussu tamen superioris *immediate* haud fluentes, quæ etiam *collegiis* & *vniuersitatibus* attribui queunt. Cum enim societas nulla absque certis legibus seu conuentionibus possit subsistere, quippe in qua τάξις aliqua est obseruanda: legislatores quoque, collegia approbantes, non potuerunt collegiis abiudicare ius condendi statuta, saluo tamen vbique supremo iure & imperio. *Habent hoc omnia collegia*, inquit PVFENDORFF. *de hab. relig. §. 39. non minus quam ecclesiæ, vt communi consensu statuta condere queant, ad peculiarem eorundem spectantia finem, saluis communibus ciuitatis legibus.* Recte proinde applicari potest ad leges ecclesiasticas illud ICti *in l. 1. de LL.* quod sint *communis ecclesiæ sponsio.* Et si hoc modo *leges ecclesiasticas* consideramus, apparet, per *ius ecclesiasticum* eo sensu intelligi (1) ipsam *facultatem*, quæ alicui ex pactis competit, (2) modum constituendi statuta, scil. ipsa *pacta.* Quænam leges ad collegia spectent? Ius ecclesiasticum quo sensu veniat?

§. III.

Ius ecclesiasticum in primitiua ecclesia.

§. III. Et siquidem hæc cum temporibus primitiuæ ecclesiæ conferimus, antequam Christianam assumserunt religionem imperatores; genuinam faciem eorum, quæ hactenus dicta sunt, inuenimus. Postulabat τάξις καὶ εὐσχημοσύνη certas *regulas:* fiebant illæ vel *communi consensu* tam *expresso*, quam *tacito*, vel saltim τῶν προεστώτων suasu, accedente totius ecclesiæ approbatione; nec apostoli & successores eorum vllum imperium hac in re sibi arrogarunt, vid. *1 Petr. V, 3.* Dicebantur talia statuta & placita *regulæ* seu *canones*, eo intuitu, quod vel *legis* proprie dictæ forma destituerentur, SOCRAT. *l. 3. c. 6. & lib. 6. c. 36.* priuatæque plerumque essent autoritatis, vel etiam quod *regulæ quædam viuendi* in ecclesia ab illis, qui ei præerant, præscriberentur. Sed hæ posteriores ad instar *doctrinæ* & *dogmatum* sese habeant, non inculcabantur pœnis, sed amore; non coactione, sed suasione; non absolutæ potestatis iussu, sed ostensione veritatis & vtilitatis. Et hoc intuitu recte dicit GISBERT. VOET. *in polit. eccl. P. 1. l. 1. tr. 2 c. 8. §. 2.* quod *lex canonica* illud proprium habeat, ab aliis veris legibus discrepans, *quod non sit armata, sed inermis, destituta scilicet imperio & potestate.* Quia tamen primi Christiani magis de *pietate* quam *legibus ecclesiasticis* & canonibus condendis erant solliciti, pleraque *consuetudine*, *obseruantia* & *moribus* constabant, vt ius ecclesiasticum primæuum primario *non-scriptum* fuisse videatur, quamuis etiam hoc appellatione *canonis* vel *legis ecclesiasticæ* venerit, quod plenius ostendi in *diss. de obseruantia eccles.* & *in tr. iur. eccles. protestant. tit. de consuetudine.*

Canones vnde?

De quibus canones disponant?

§. IV. Sicuti autem horum canonum necessitas non est absoluta, sed tantum ad *bene esse* ecclesiæ spectat, GISB. VOET. *polit. eccl. P. 1. lib. 1. tr. 2. c. 9. probl. 1.* ita & *regularum* harum obiectum tantum ex fine externo quoque determinationem suam accepit. Et cum hic tantum in eo consistat, vt τάξις καὶ εὐσχημοσύνη aliqua in ecclesia obseruetur: merito quoque de aliis disponere non potuerunt, nisi de *actibus adiaphoris* & *mediis*, ZIEGLER. *ad Lancell. lib. 1. tit. 3. §. 1.* & quæ tantum ad *externum ecclesiæ ordinem* spectant. Sed de actibus, in S. scriptura determinatis, & ad *fidei essentiam* pertinentibus, nullam condendi canones potestatem habet ecclesia, sed *iudicandi*, quæ potestas tamen, vt bene monet ZIEGLER. *cit. l.* non nisi *delegata ministerialis* & NB. ἑρμηνευτική, non *imperatiua* existit. Videlicet prior potestas toti ecclesiæ communis est, quatenus *collegium* constituit: altera *doctorum* officium concernit, quod non aliter quam in *docendo* consistit. *Docere* autem duo complecti-

Quid docere?

tur

tur (1) interpretari doctrinam ipsam: (2) applicare eandem per admonitionem, hortationes, preces, mansuetudinem, imprimis viuo *exemplo*, quod expressius docet.

§. V. Equidem & canones circa ea, quæ sunt *fidei*, & ex S. Scriptura decisionem capiunt, antiquitus constitutos fuisse, notum est. Imprimis hæc cura & finis erat *conciliorum*, vt controuersias fidei examinarent, & contra dissentientes firmarent, ex quo postea tam infiniti canones sunt orti. Imo primarium fere posthac opus conciliorum fuit, condere symbola (prout olim plerumque *decisiones fidei* nominabantur peculiariter, ad differentiam canonum, qui de *disciplina morum* conscripti, SCHILT. *instit. iur. can. l. 1. tit. 11. §. 4.*) quæ essent *norma credendorum*, & quibus adhuc vt plurimum insistitur. Nec a nostris temporibus consuetudo, formulas symbolaque conficiendi, aliena est. Sed cum in hisce constituendis vnice doctorum officium sese exserat, obligatio quoque non alia esse poterit, quam quæ *officio doctoris* conformis est, ideoque ad leges ecclesiasticas talia symbola referri non possunt. Imo licet vel maxime eiusmodi symbola a tota ecclesia, von der Gemeinde, essent approbata: non tamen obligatio quoad singulos inde nasceretur ex mutua conuentione; nam deficit habile obiectum conuentionis, nec de his, quæ de *scripturæ sacræ sensu* & *fidei articulis* per interpretationem constituuntur, pactio iniri potest, sed tantum de *adiaphoris*, & rebus *mediis*, & quæ τάξιν externam respiciunt. Eo ipso tamen non nego, posse principem nonnunquam, pro reducenda pace ciuili, determinare doctrinam publicam, eique effectus ciuiles tribuere, quod distincte explicui *in iure eccles. protest. lib. 1. tit. 1.*

Canones de rebus fidei.

An Symbola ad LL. eccles. spectent?

§. VI. De hisce canonibus, a primitiua ecclesia confectis, adhuc plurima extant documenta. Vetustissimi, qui extant, sunt illi, qui dicuntur *apostolici*. Autores horum canonum dicuntur apostoli fuisse, ipsique eorum autoritate conscripti, & collecti a CLEMENTE Romano. Indicat hoc vel ipsa rubrica, quæ in corpore nostro iuris Romani, cui in calce adiecti sunt, habetur. Ita enim illa: *Canones sanctorum & venerandorum apostolorum per Clementem a Petro apostolo Romæ ordinatum episcopum in vnum congesti.* Sed de hac traditione plerique dubitant, ostendentes, eos non pertingere ad ætatem CLEMENTIS, quod in iis quædam aperte decisa contineantur, de quibus tamen acriter seculo tertio quartoque disputari cœptum est, quæ sine dubio non fuissent in dubium vocata, si apostolorum autoritate fuissent conscripta. ZIEGLER. *de orig. iur. can. §. 9.* IO. DALLAEVS *de pseud-epigraphis apostolic.*

Canones apostolici.

De autoritate eorum.

Eſt potius origo horum canonum maxime incerta, quamuis antiquiſſima, cum & vetuſtiſſimi ſcriptores horum mentionem faciant. Nec videtur improbanda ZIEGLERI coniectura *cit. l.* relata, *quod collectio ipſa ſit farrago plurium canonum, diuerſis temporibus editorum.*

Iuris canonici diſſenſus de horum autoritate.

§. VII. De horum canonum autoritate in iure canonico *c. 1. D. 16.* valde dubitatur. Teſtatur enim in *cit. c.* ISIDORVS, quod eosdem ſedes apoſtolica non receperit, nec ſancti patres illis aſſenſum præbuerint, quia ab hæreticis ſub nomine *apoſtolorum* compoſiti; vnde & inter apocrypha eosdem reiicit. Aſt in *c. placuit. 4. D. 16.* rurſus ſtabilitur eorum autoritas, & plane contrarium aſſeritur, atque, quod mirandum, etiam ISIDORI ibi mentio iniicitur, ex quo concludit ZIEGL. *de orig. I. Can.* diuerſos hic autores eſſe ſupponendos, & prioris canonis autorem eſſe ISIDORVM Hiſpalenſem, poſterioris ISIDORVM mercatorem. Quicquid ſit, illud interim certum eſt, autoritatem eorum inter ipſos pontificios eſſe exiguam, & vt ſuppoſititios merito reputari debere. Recenſentur adhuc *conſtitutiones apoſtolicæ*, quæ CLEMENTI itidem adſcriptæ: & in collectione COTELERII relatæ ſunt; dudum vero reiectæ ab eruditis, quod ex profeſſo oſtendit DALLAEVS *cit. tr.*

Conciliorum canones.

§. VIII. Acceſſerunt poſtea variorum conciliorum canones, imo tanta eorum copia hodie ſiſtitur, vt integris voluminibus editi conſpiciantur. Ipſos canones apoſtolicos cum commentario edidit GVILIELM. BEVEREGIVS, Anglicanæ eccleſiæ presbyter ſub titulo: *Συνοδικόν ſiue pandectæ canonum SS. apoſtolorum & conciliorum.* Variæ præterea collectiones factæ canonum, quarum primarias duobus tomis ſiſtunt IVSTELLVS & VOELLIVS in *biblioth. antiqu. iur. canon.* Inſtituti vero ratio non fert, fata harum collectionum referre, quod alibi feci, præſertim in *diſſert. prælim. de orig. & apparatu iur. canon. ad Artneri inſtit. iur. canon.* & *in tract. eccleſ. proteſt. tit. de conſtitut.* Neque hic ſubſtiterunt collectores, ſed canonibus admiſcuerunt dicta patrum, leges ciuiles, pontificum decreta ſeu epiſtolas, & ſimiles floſculos, quo ipſo imprimis patrum doctrina canoniſata, & inſtar legum aſſumta eſt, quæ ante priuatæ prorſus auctoritatis erat. Conf. LAVNOIVS *de reg. in matrim. poteſtate p. 306.*

Natura horum canonum. Abuſus poteſtatis eccleſiaſticæ.

§. IX. Quamuis itaque natura horum canonum & ſymbolorum indicet, *illorum* quidem obligationem *in eccleſiis priuatis* dependere ex pacto, *horum* vero ex genuina conuenientia cum S. Scriptura: non tamen primitiuæ eccleſiæ membra ſemper hic ſubſtiterunt, ſed ſæpe limites officii & poteſtatis ſuæ extenderunt, legislatorum quod-

dam

dam ius & imperium politicum affectantes. Factum est hoc imprimis seculo III., imo iam seculo II. circa finem VICTORIS Romani episcopi audacia latius processisset, nisi ceteri occidentales intercessissent. Seculo vero tertio, quo opinio de *regno sacerdotali* fabricabatur, sequentibus temporibus perfectius exædificata, magis gliscere æqualitas in ecclesia, & simplicitas antiqua in statum politicum inclinare cœpit, quod pluribus documentis ostendi posset, si ratio instituti id admitteret. Nec brachii secularis imploratio defuit; EVSEBIVS *lib. VII. H. eccl. c. 24.* iudiciorumque ecclesiasticorum vigor, & disciplinæ ecclesiasticæ seueritas mira incrementa sumserunt, vt ad fundamenta hierarchiæ collocanda nihil deesset.

§. X. Ceterum obseruandum est, canones illos ecclesiasticos, ad externam ecclesiæ τάξιν & decorum pertinentes, non tollere libertatem ecclesiæ, quæ magis *interna* seu *conscientiam* respicit, & ab iis omnem dominatum arcet; quin potius illi, qui obtrudere *articulos fidei*, in certis conciliis constitutos, conscientiis voluerunt, in libertatem ecclesiæ grauiter peccarunt, quod etiam circa hæc tempora, de quibus *§. antec.* locutus sum, factum est. Canones quatenus libertati non obsint?

§. XI. Sed circa ecclesias, in isto statu constitutas, quæstio oritur: *annon imperantibus ethnicis ius aliquod competierit, leges ecclesiasticas condendi?* Si enim principi in genere competit ius circa sacra legislatorium, nec *principi gentili* hoc ius denegandum videtur. Ostendit iam PVFENDORFF. *de hab. relig §. 44.* omnino principi, etiam infideli, eo ipso, quo in sua ditione sedem ecclesiæ concedit, competere *generalem* quandam in hancce, non secus ac in reliqua collegia, *inspectionem*, ad minimum vt videat, ne quid in sui præiudicium ibi agatur. Quo minus ergo rationibus publicis id ita suadentibus, quandoque leges ecclesiis dare, vel ab ecclesiis receptas restringere & limitare possit, nullus dubito, quamuis forsan rariora exempla reperiantur. Vt plurimum enim sacra peregrina, a republica improbata, negliguntur, opprimuntur, & variis afficiuntur incommodis, vt penitior principum cura non adeo exspectanda sit. An principes ethnici habuerint ius circa sacra christiana?

§. XII. Equidem quibusdam absurdum visum fuit, adscribere velle imperatoribus gentilibus *ius circa sacra christiana*; sed in quo absurdum hoc lateat, doceri non potuit, prout optime obseruat HVBER. *de iur. ciu. lib. 1. sect. 5. c. 2. §. 12.* cum discrimen religionis per se iura maiestatica non alteret, licet aliunde his impedimentum iniiciatur. STRYK. *de iure papal. c. 1. §. vlt.* Quin ipsos christianos hoc ius in subsidi- Dubia resoluuntur.

ſidium aliquando vocaſſe, docet exemplo epiſcoporum Antiochenorum, AVRELIANVM implorantium, SCHILTERVS *de libert. eccl. c. 2. §. 10.* quamuis circa hoc exemplum plura monenda ſint. Interim certum eſt, orthodoxos rem eo deduxiſſe, vt AVRELIANVS ſanciuerit, ne quid in religione Chriſtiana ratum haberetur, niſi quod cum Romano ceteri Italiæ epiſcopi decernerent. EVSEB. *hiſt. eccleſ. lib VII. c. 30.* BRVNNEM. *de iur. eccl. lib. 1. c. 2. §. 30.* Adeſt hic ergo reuera exemplum conſtitutionis eccleſiaſticæ gentilis imperatoris, quamuis orthodoxorum proceſſus hic non omnino probandus ſit.

Ius circa ſacra imperantibus ethnicis actu primo fuit.

§. XIII. Ceterum, prout dixi, rara exempla eiusmodi eccleſiaſticarum conſtitutionum occurrunt, præſertim cum a fide alieni rebus eccleſiæ, quam pro tali non agnoſcunt, ſe non miſcere ſoleant. HVBER. *de iur. ciuit. cit. l. §. 14.* Inde omnino recte ſe habet diſtinctio BRVNNEM. *de iur. eccleſ. lib. 1. c. 2. §. 26.* habuiſſe ſcilicet ethnicos Imperatores ante CONSTANTINVM M. ſummum ius in ſacra, magis tamen *actu primo* quam *ſecundo.* Imo & actu ſecundo, quatenus ius hoc legitime exercent. Inde infert HVBER. *cit. l. §. 14. Patriarcha græcus ex ordine clericorum eiusdem nationis, a Turcico Imperatore conſtitutus, pro illegitimo non magis habendus, quam qui olim a Chriſtianis Imperatoribus electi fuerunt.* Et quis denegaret principibus Chriſtianis ius circa ſacra gentilium & alia peregrina? quibus tamen ob religionem plus tribui nequit iuris, quam aliis imperantibus. Sunt adhuc inter Chriſtianos iudæorum ſacra, in quæ principi nemo inſpectionem negabit. Exemplo notabili id declaraui *in diſſert. de cauta iudæor. tolerantia in f.* Denique addo, etiam hoc inde liquidum eſſe, fallere eos, qui principi, *vt primario eccleſiæ membro,* tribuunt ius circa ſacra, id quod ſi verum eſſet, ſane in ſacra, quibus non eſt addictus, ius ei eſſet abiudicandum.

Leges eccleſiaſticæ ab imperatoribus latæ.

§. XIV. In eo vero tales *conſtitutiones* a principibus latæ a canonibus hactenus explicatis differunt, quod tanquam *lex proprie dicta* obligent, & ſic iura eccleſiaſtica in eminentiori gradu conſtituant. Canones vim *conuentionis* tantum habent, quatenus priuatorum conuentione conſtituuntur. Præterea nec dubium eſt, quin potuerit a principe ethnico ius, de quibusdam rebus, eccleſiam concernentibus, leges ferendi, eccleſiis concedi, non tamen niſi ſubordinate, *vt propter conceſſionem hanc & repercuſſum ad Principem,* ſunt verba ZIEGLERI *iur. Maieſt. lib. 1. c. 13. §. 30. reuera leges eſſent & dicerentur, quamquam propter perpetuas illorum temporum perſecutiones tale quid aſſerere difficile ſit.*

§. XV.

§. XV. Ex hisce declaratis apparet, vtrumque significatum *iuri ecclesiastico* in statu, sub ethnicis imperatoribus florenti, posse adscribi, scilicet quatenus vel *pacta* denotat, vel *leges* proprie dictas. Quin cum ex pactis & legibus ius, pro *facultate* sumtum, nascatur; sua sponte tertius quoque significatus sese exserit, vt adeo omnes tres significatus, diuerso tamen cum effectu, hic concurrant. Iuris triplicis significationis applicatio.

§. XVI. Perlustranda paucis quoque sunt iura ecclesiastica sub temporibus *Christianorum Imperatorum*. Primus CONSTANTINVS M. fertur Christianus fuisse, sub quo epocham ecclesiæ florentissimæ inchoant. Si scilicet ecclesia florentissima foret, vbi externe clericis bene est, bonisque abundant, & imperium suum in conscientias exercere possunt. Refutauit iam dudum hanc communem, falsam tamen, opinionem ARNOLD in der Abbildung der ersten Christen, tum quoque in der Ketzer-Historie *P. 1. lib. 4. cap. 3.* Ecclesiæ status sub Constantino M.

§. XVII. Videtur hunc errorem voluisse indicare ZIEGLERVS *de iure Mai. lib. 1. c. 13. §. 31.* qui ea ob conditionem temporum prudentia vtebatur, vt veritates tectæ & obiter proferret, illas maxime, quæ communibus sententiis aduersari videbantur. Merentur verba, vt integra hic adducantur: *Ex quo*, inquit, *per Constantinum & sequentes Imperatores effectum est, vt possessio Christiana non tuta tantum, sed NB. HONORATA ESSET, MVNDO VELVT INTRVSO IN ECCLESIAM, cœpit hac sensim humana prehendere adminicula, cum antea solius Dei præsidio munita fuisset. Et ab eo tempore cœpit constitutionibus ecclesiasticis assensus summæ potestatis inseri his verbis; Præcipiente Rege, decreto gloriosissimi Principis, consultu piissimi & religiosissimi Domini, annuente religiosissimo Principe constituit aut decreuit Concilium* Iudicium Ziegleri de illo statu.

§. XVIII. Cœperunt ergo ab eo tempore canones vim *legis* habere, quatenus confirmati a Maiestate ciuili erant, scilicet illi, qui de eiusmodi negotiis disponebant, ad quæ ius principis circa sacra spectabat. Vnde obiectum statutorum ecclesiasticorum suis terminis inclusum est, & ad ea tantum porrigitur, quæ religionem circumstant, externamque eius τάξιν respiciunt. BRVNNEM. *de habit. relig. §. 48.* Nec necesse est, leges ecclesiasticas semper per personas ecclesiasticas administrare, vt prudenter animaduertit ZIEGL. *ad Lancell. lib. 3. tit. 1. §. 2.* aut cum canonistis principi solum *custodiam* seu *tuitionem* aut *executionem* harum legum dare: nam principi cuique summo non circa *profana* tantum, sed etiam circa *sacra* competit potestas legislatoria, & Canones vim legis habentes.

 iure

iure proprio quidem, non aliunde aut ex conceſſione alterius. ZIEGLER. *cit. l.* Conf. STRYK. *de iure Pap. Princ. euangel. c. 1. §. 1.*

Principis poteſtas circa ſacra quandoque latius extenditur.

§. XIX. Quin cum ius circa ſacra determinationem ſuam accipiat a fine reipub.; ſæpe ſtatuta eo porrigenda, de quibus alias princeps non diſponeret, ſi tranquillitas publica alio modo conſeruari poſſet. Sic ob hunc finem recte prohibet princeps, controuerſias quasdam publice ventilari, quæ fidei eſſentiam non neceſſario tangunt, quo pertinet edictum ſereniſſimorum Ducum Brunſuicenſium de intermittenda controuerſia de *Vbiquitate carnis Chriſti*, de quo mentio facta in diſp. mea inaug. *de iure epiſtalm. ſub Præſ.* STRYKII habita c. 2.

Ius decidendi controuerſias Theologicas.

Sic ius decidendi controuerſias theologicas, nec principi, qua tali, nec ordini ſacro competit, vt deciſio talis inſtar *legis* valeat. Sed ob tranquillitatem publicam neceſſitas ſæpe extorquet talem legem a principe, per quam alteram opinionem publice doceri prohibet, alteram eligit, quæ tamen ſingulos non obligat in conſcientia, vt ſuos conceptus ſecundum opinionem, a principe approbatam, formare debeant; ſed publicum ſolummodo exercitium hæc tangunt. HVBER. *de iur. ciu. lib. 1. Sect. 5. c. 3. §. 18.* SECKENDORFF im Fürſten-Staat *l. 2. c. 9. §. 6.* Vnde qui publicæ doctrinæ tanquam doctor præeſt, ex hac lege obligatur, vt vel ſecundum approbatam ſententiam doceat, aut vt eccleſiam relinquat, THOMAS. im Fürſten-Recht *th. 17.* quod ſocietatis iura poſtulant, ſi vel maxime abſtrahamus ab imperio. Vbi enim ſocii diſſentiunt, & vident, ſe non amplius poſſe in vna ſocietate ſubſiſtere, diſſentientes libere diſcedere queunt. Sic quoque in eccleſiis reliqua membra denunciandi diſſentientibus, ius habent, ſe non poſſe cum illis habere eundem cultum communem & ſigna communis gratiæ, quamdiu ita ſentire ſe profitentur, vt in ſummam doctrinæ ſalutaris impingere videantur. HVBER. *de iure ciuit. lib. 1. ſect. 5. c. 3. §. 8.*

Iudicium Huberi de LL. codicis eccleſiaſticis.

§. XX. Ex hoc fonte defendit HVBER. *de iure ciuit. lib 1. ſect. 5. cap. 3. §. 16.* leges codicis eccleſiaſticas, quod, quia receptum erat in eccleſia ſacroſanctæ Trinitatis dogma, Imperatores *tit. C. de ſumma Trinit. & fid. cathol. & vt nemo publ. de ea contend.* recte ſanciuerint, ne quis de ea publice contendere audeat.

Abuſus conſtitutionum eccleſiaſticarum.

§. XXI. Neque hoc improbarem, ſi modo exploratum eſſet, (quod tamen hiſtoriæ eccleſiaſticæ vix patiuntur) nihil aliud imperatores intendiſſe, quam vt publicæ tranquillitatis gratia publicam doctrinam ſtabilirent, eosque, qui aliter ſtatuerent, ad munus publice docen-

di non admitterent. Sub his enim limitationibus demum concessum hactenus est, leges ecclesiasticas de *controuersiis fidei* fieri posse. E contrario potestas summorum principum eo neutiquam pertinet, vt penes ipsos sit, christianæ religionis dogmata per modum *legis ciuilis*, proprie dictæ, obligantis singulos in conscientia, imo sub *pœna* sancire, seu iisdem sanctionem *legis ciuilis* addere, aut pœnis temporalibus aliquem cogere ad amplectendam religionem, vel ad profitenda aut abneganda certa dogmata, de quibus inter christianos lis est &c. Ita enim reuera Cæsaropapia introduceretur, de qua iam supra. Conf. PVFENDORFF. *de habit. relig. §. 48.* & quæ fusius hac de controuersia disputaui *in iure eccles. protestant. lib. 1. tit. 1.* Optime SECKENDORFF im Christen-Staat *P. 2. c. 9. §. 6.* inquit: Die Fürsten müssen sich nicht zu Herren über den Glauben selber machen, oder mit ihrer Hoheit und Gewalt denen Lehrern der Kirchen oder Gemeinden Glaubens-Articul aufdringen, denn dieses kömmt keinem Menschen zu, sondern ist ein Vorbehalt, der GOtt allein gebühret, und aus seinem Wort zu verstehen ist.

§. XXII. Ex hisce præsuppositis iam facile iudicare licet de ipsis legibus codicis. Si verum fateri volo, leges plerasque ex dominatu clericali, qui eo tempore aulas imperatorum occupauerat, latas persuasissimum habeo. Tenebat solium iam tempore CONSTANTINI M. Papa seu dominatus clericalis, & ille imperium suum in conscientias quouis modo exercere contendebat. Hinc imperatorum auxilio vel potius executione opus erat, vt formulas fidei, a clericis dominantibus conceptas, iussu publico laicis proponerent & iniungerent. Vnde nescio, an non probanda sit illorum opinio, qui plerasque leges, ab ipso clero confectas, autument, ita vt tantum sub nomine principis suum dominatum exercerent. *Applicatio ad leges codicis.*

§. XXIII. Liceat paucis rem exemplis declarare. Equidem tit. C. ita conceptus est, ac si solum de *publica doctrina* intelligendus foret, quod sub certis limitationibus supra concessi. Sed leges vlterius progrediuntur, & conscientias onerant certis formulis, sub *pœna publica*, infamiæ, imo mortis, sustinenda ab iis, qui non eodem conceptu instructi sunt; *l. 1. C. de summa trinit.* Quin in *l. 3. eod.* vltimum supplicium dictatur iis, qui libros hæreticos legere sustinuerint, & anathematizantur hæretici in *l. 6. eod.* Imo expresse in *l. cum recta 5. eod. in fin.* hæc notabilis occurrit clausula: *Si aliqui post hanc præmonitionem, certo & liquido id* *Legum ecclesiasticarum codicis iniquitas.*

cogno-

cognoscentibus & comperientibus locorum episcopis Deo amantissimis, inuenti fuerint, post hac in contraria his opinione esse, hi nullius indulgentiae expectent veniam &c. Hic reuera episcopis *ius inquisitionis* firmatur, dominatus in singulorum conscientias stabilitur, & id lege publica ecclesiastica pœnali sancitur, quod obiectum *potestatis ciuilis* non est. Et quis omnia argumenta, dominatum sacrum indigitantia, recenseret? Subodoratus id ipsum est CORVINVS, qui, vt pontificiis inseruiret, scripsit *Iustinianum catholicum*, & ex *codice* flosculos illos collegit, qui hierarchiam defendere possent, quod eo facilius exequi potuit, cum eo tempore sincerus ecclesiæ status prorsus iam declinauerit, & in intimam corruptionem deiectus fuerit.

Pœnis dogmata fidei non inculcanda.

§. XXIV. Apprime hic PVFENDORFF. *de habit. relig. §. 48.* loquitur: *Per vim pœnasque humanas intentatas illuminatio mentis & intrinsecus assensus dogmatum, rationis sibi relicta captum exsuperantium, haud quicquam produci potest*, & paulo post: *Summi imperantes non sunt constituti religionis causa, nec aliquo colore postulare queunt, vt ciues fidem suam absolute submittant fidei ipsorum, aut si ciues ad hoc obsequium descendere velint, id ipsos de salute sua certos reddere potest.*

Pontificum conatus circa ius ecclesiasticum.

§. XXV. Quamuis vero ius ecclesiasticum, quatenus *legis vigorem* habere debeat, ex iure circa sacra deduci mereatur: extorsit tamen hoc ius postea imperatoribus Hildebrandina illa tyrannis, omnia iura ad se trahens, quæ alias imperatoribus de iure in ecclesiasticis competebant. Peperit hæc res varios motus, donec demum eo res redacta fuerit, vt, languescentibus ipsis imperatoribus, & non amplius resistentibus attentatis aulæ Romanæ, pontifices omne ius in sacra sibi solis attribuerent. STRYK *de iur. pap. c. 1. §. 3.*

§. XXVI. Accessit postea solennis quædam approbatio per concordata nationis Germanicæ, imo & imperatores a temporibus CAROLI V. solenniter per capitulationes constricti fuere, es bey dem Pabst dahin zu bringen, damit denen concordatis Germaniæ nachgelebet werden möge. Conf. fusius de hac materia STRYK. *de iure papal. princip. euang. cap. 1. §. 7.*

Iuris ecclesiastici status sub tempore reformationis.

§. XXVII. Sub hoc iugo papali totum imperium gemebat, donec tandem, accedente reformatione, lucem euangelii acciperet, & principes imperii in iura sua inquirere inciperent. Secuta deinde pace publica, ipsis quidem principibus euangelicæ religionis ius circa sacra plenissime confirmatum *in instr. P. art. V. §. ius Diœcesanum 48.* & tota iurisdictio

dictio

dictio papalis ecclesiastica cum omnibus suis speciebus suspensa est in territorio euangelicorum, ita vt hæc se intra terminos cuiusuis territorii continere debeat, quæ omnia latius exposita sunt in *iure eccles. protestantium.*

§. XXVIII. Ceterum circa leges illas ecclesiasticas principibus nostris obstant vel pacta imperii publica, quæ habentur *in instrument. pac.* & principem constringunt, ne possit exercitium religionis, quod *d. 1. Ian. 1624.* obtinuit, immutare: vel etiam obstant pacta cum statibus prouincialibus inita, quæ pariter confirmata per *Instr. P. art. 7.* BRVNNEMANN. *de iur. eccles. lib. 1. c. 2. §. 28. iuf.* Vnde leges ecclesiasticas eatenus condere possunt, quatenus hisce pactis non aduersantur.

§. XXIX. Hoc ergo modo consideratum ius ecclesiasticum vel denotat *leges principis*, quæ vi iuris sacrorum ad regimen externum ecclesiæ salutemque publicam constitutæ sunt: vel etiam *salutem moralem*, personis competentem, in ecclesia ad iuste aliquid habendum ab alio vel petendum, quorsum pleraque iura parochialia reducenda sunt. Denique si *in complexu* vel *systematice* omnia iura & leges ecclesiasticas consideres, IVS ECCLESIASTICVM erit *complexus seu congeries iurium ecclesiasticorum, collectorum eum in finem, vt quid iustum sit, nec ne in caussis ecclesiasticis, inde iudicari apte & facile possit.* Ipsa porro *iuris ecclesiastici prudentia* inde conficitur, quæ nihil aliud est, quam *habitus recte ratiocinandi seu iudicandi de negotiis ecclesiasticis secundum leges ecclesiasticas.* Quid enim sunt iura, nisi sint, qui iura regere possint? vt optime iudicat ICtus in *L. 2. § 13. D. de orig. iur.* hoc est, nisi adsint ea prudentia instructi, vt possint iudicare de negotiis ecclesiasticis secundum leges ecclesiasticas. Sicuti vero *iudicium* illud primario perficitur (1) ex idoneo legum intellectu, & (2) earum ad facta singularia applicatione; ita facile liquet, omnem iuris ecclesiastici prudentiam potissimum in his duobus capitibus esse occupatam: & cum in præsenti tractatu non vniuersam iuris ecclesiastici doctrinam, sed eam tantummodo, quæ *parochias* concernit, traditurus sum; operam dabo, vt (1) sensum *legum ecclesiasticarum*, quæ huc spectant, ex veris suis rationibus euoluam, simulque (2) ostendam, quatenus inprimis in foris protestantium ad speciales casus & controuersias occurrentes applicari prudenter & commode possint ac debeant.

Ius ecclesiasticum quid significet?

SECTIO II.

DE

NATVRA ET ORIGINE IVRIS PAROCHIALIS.

CAP. I.

De

Iure parochiali in genere.

§. I.

Iura parochialia sunt pars iuris ecclesiastici.

CVm ius ecclesiasticum, quatenus pro *complexu omnium iurium*, quae *ecclesiastica dirigunt*, accipitur, totum aliquod constituat, omnino etiam varias partes recipere debet, quatenus natura obiecti & aliarum circumstantiarum specialia quaedam iura postulare visa fuerit. Oppido id liquet in *iuribus parochialibus*, quae pars sunt *iuris ecclesiastici*, dicto modo considerati, vnde non rectius intelligi poterunt, nisi praemissa fuerit accurata iuris ecclesiastici, in genere considerati, delineatio & cognitio, quod praecedente sectione expeditum est.

Methodus.

§. II. Quamuis autem *ecclesiae* & *iuris ecclesiastici* indolem quis nouerit; non tamen hic subsistere, sed penitius in specialia quaedam iuris parochialis capita inquirere debet, qui huius accuratam delineationem sistere satagit. Vnde antequam ad ipsa iura specialia pergam, e re esse duxi, generalius naturam huius iuris praemittere, & in *originem parochiarum* inquirere. Hactenus enim experientia docuit, historiam cu-

cuiuscunque doctrinæ genuinum aditum ad solidiorem scientiam parauisse.

§. III. PAROCHORVM nomen varias admittere significationes reperio, quarum enucleatio viam parabit ad inuestigandam *iuris parochialis* naturam. Deriuant id vulgo a græca voce *παρέχω præbeo, suppedito.* ZIEGLER. *ad Franc. de Roye ius can. lib. 2. tit. 14. §. 1.* LINKIVS *ad ius can. l. 3. tit. 29. §. 1.* STRVVIVS *de iure paroch. c. l. §. 1.* Inde apud ethnicos *parochi* etiam noti erant, qui legatis publice Romam missis salem & ligna præparabant, h. e. qui omnium rerum copiam legatis regum, principum, populorum hospitio receptis præbebant. Antiquis enim reipublicæ temporibus solebant illis sumtus decerni itineris, ne sociis vel prouincialibus molesti esse cogerentur. Hinc. HORAT. *L. 1. serm. Satyra 5.* — Parochorum nomen vnde deductum.

Proxima campano ponti, quæ villula tectum
Præbuit, & Parochi, qui debent ligna salemque.

Vid. BARB. *de officio & potestate Parochi p. 1. c. 1. n. 1.* SCHVLZ. *de eo, quod iust. est circa Paroch. c. l. §. 6.* HOSPIN. *de origine Templ. l. 1. p. 51.* CICERO *l. 13. ep. 2. ad Atticum.* SAMVEL PITISCVS *in lexic. antiquit. roman. sub voce parochus.* Hoc intuitu *ministros certæ ecclesiæ* recte quoque PAROCHOS dici autumant, quod *præbeant* eis, qui ipsis commissi sunt, pabulum vitæ & salutis æternæ per prædicationem verbi diuini & administrationem sacramentorum, M. ANTONIVS MARSIL. COLVMNA *de reditibus eccles. orig. & iur. p. 2. c. 1. n. 6.* BARBOS. *cit. l. n. 2.* Si vero quis ideo *ἀπὸ τοῦ παρέχειν* a *præbendo* Parochias dici putet, quod præbeatur parochis a parochianis certum tributum quasi loco præbendæ, non repugnabo, cum parochiæ magis in *vtilitatem cleri*, quam *parochianorum* introductæ videantur, vti post apparebit. — Parochos a Præbendo dici putant.

§. IV. Videtur tamen, meo iudicio, hæc deriuatio nimis altius repetita esse. Interim facilius tolerari potest, quam si cum HIERONYMO DE MONTE *tr. de finib. regund. c. 13. n. 1.* velimus asserere, parochiam dici quasi *partitionem curæ*, aut si a *παροχέω* illam vocem velimus deducere. Hoc quidem diffiteri non possum, aliquando inde deriuari debere, sed tunc hæc significatio hic aliena est. *Parochi* scilicet etiam olim dicebantur, qui in biiugum currum conscendebant, & animalia regebant, ceu ex SVIDA notat ZIEGLER *de iur. Mai. lib. 2. c. 18. §. 22.* vel etiam, qui sponso, sponsam domum ducenti, assidebant in curru. PITISCVS *cit. l.* SCHVLZ. *cit. l. §. 7.* Verum illa deriuatio minime huc quadrat. — Parochorum nomen alio significatu.

 §. V.

Parochiæ vox barbara.

§. V. Illi rem acu tangere mihi videntur, qui vocem hanc *barbaram* esse existimant, ceu iam obseruarunt plurimi, vt BVDAEVS *ad l. vlt. D. de muner.* & CAROL. DV FRESNE *in Gloſſar. voce parochia*, adeoque alii rectius a πάροικος nomen *parochi* deducunt, & παροικίαν *plurium domorum viciniam* denotare autumant, vt FILESACCVS *de orig. parœc. c. 1.* ZIEGLER. *ad ius can. du Roye cit. l.* LINKIVS *cit. l.* STRVVIVS *cit. l.* quo ſenſu incolam Pomponius in *l. 239. §. 2. de V. S.* nominat eum, qui in aliquam regionem domicilium ſuum transtulit, quem Græci πάροικον, *iuxta habitantem*, appellant. Ita vero rectius diceretur *parœcus* & *ius parœciale*, ceu & IOHANNES FILESACCVS tractatum ſuum inſcribit *de parœc.* & *origine parœc.* Proinde non contemnenda eſt coniectura Voſſii *de vitiis ſermon. lib. 1. c. 2. parochiam* poni pro *parœcia* addito ſc. *h.* poſt *c*, & contra omiſſo *e* poſt *o.* Conf. SCHVLZ. *c. 1. §. 3.* Quicquid tamen horum ſit, a iuris eccleſiaſtici ſcriptoribus hæ duæ voces promiſcue vſurpantur, nec antiquiores hic aliter incedunt. Proinde mihi vitio verti non poteſt, ſi in hac materia magis conſuetum loquendi vſum ſequar, quam nimis delicate vocibus accuratioribus quidem, minus tamen vſitatis & cognitis, inhæream.

Rectius parœcus dicitur.

Parochia quid vt & parochiani &c.

§. VI. Secundum hanc deriuationem *parochia* ſeu *parœcia*, ad præſentem iuris eccleſiaſtici doctrinam applicata, erit *vicinia ſacra*, ſeu *vicinorum ad vnam aliquam eccleſiam collectio, certis finibus comprehenſa.* ZIEGLER *ad ius can. du Roye cit. l.* vnde locum ipſum ſeu ambitum vel diſtrictum, vbi parœciani degunt, continet. BARBOS. *l. c. n. 19.* HOSPIN. *de orig. templ. l. 1. p. 51.* Parœciani ſunt inhabitatores viciniæ eiusdem ſacræ; parochus vel parœcus dicendus, qui eiusmodi viciniæ in ſpiritualibus præponitur. GONZ. TELLEZ. *ad c. l. de paroch.* a LINK. *ad tit. de paroch. §. 1. & de iure epiſc. c. 6. §. 29.* BRVNNEMANN. *iur. eccleſ. l. 2. c. 2. §. 2.* ibique STRYK. *verb. parochialis.* & cum nec parochus nec parochiani ſint ſine templo quodam, hinc & *eccleſia parochialis* dicitur, quæ certis limitibus populum diſtinctum habet, cum obligatione quadam ad audienda & percipienda ſacra in illo templo, cuius parœciani ſunt.

Relatio inter parochos & parochianos.

§. VII. Ex his generalius quodammodo prælibatis reducimur ad contemplationem *parochiarum* ſpecialem. Id ſcilicet §. *antec.* audiuimus, parœcias complecti parochos & parochianos, vt & ipſam eccleſiam, vnde quidam reſpectus ſeu relatio inter eosdem eſt ſupponenda. Primus reſpectus eſt inter *parochos* & *parochianos*, qui adeo relationem inter ſe inuoluunt, vt neuter abſque altero eſſe poſſit, ſicuti nec

pa-

pater eſt, vbi non eſt filius. Hinc primus conceptus *ſocietatis* inter ipſos oritur, & quidem talis, qualis eſt inter doctores & auditores, ceu *cap. 1.* oſtenſum. Qualis vero hæc ſit ſocietas, non aliter iudicari poteſt, niſi membra huius ſocietatis penitius conſiderauerim.

§. VIII. Membra ſocietatis huius ſunt *parochi* & *parochiani*. Illi alias *rectores* populi dicuntur, & ipſa parochia *rectoria* dici ſolet. *Regere* enim dicuntur populum ſibi commiſſum in omni pietate & cultus diuini exercitio. Hi *populi* vel *plebis* nomine plerumque veniunt, quod rectori ſuo obedientiam præſtare, & huic vnice addicti eſſe debebant, in ſenſu Romanis viſitato, quo *plebem* ordini, ſibi præpoſito, opponebant, qua locutione primum TERTVLLIANVM *de exhortat. caſtit. c. 7.*, quamuis non adeo commode, vſum fuiſſe, autumo, quam diſcipulus eius CYPRIANVS, fideliter & bona fide propaguit, & in vſum conſtantem traduxit. Ceterum *intima* eſt illa *relatio*, & quoad cultum diuinum obligationem quandam conſtituit inter vtrumque ad certa quædam præſtanda. Magis tamen obligatio ſtringit *populum*, quam *rectorem*, quippe cui magis ius *exigendi* quam *præſtandi* competit.

Societas inter parochos & parochianos.

Obligatio inter parochum & parochianum.

§. IX. Societas illa porro ex obligatione hac neceſſario quædam officia inuoluit, quæ cum cuique propria ſint, non poſſunt promiſcue a quocunque exerceri. Parochorum officium in adminiſtratione ſacrorum, & parochianorum in adminiſtrationis illius vſu & applicatione conſiſtit. Hinc parochiani ſe non immiſcere poſſunt in ea, quæ parocho propria ſunt, ſine crimine turbationis ſacrorum.

Parochorum & parochianorum officia diuerſa.

§. X. Cum autem hæc ſocietas certo *loco* & *finibus* circumſcribatur; apparet, *ſpecialem* eſſe hanc ſocietatem, & in eo differre ab eccleſia externa, quam *c. l.* perluſtrauimus, quod hæc conceptum *in genere* de congregatione & vnione doctorum & auditorum inuoluat, nec certo loco, certoque diſtrictu ſit circumſcripta, & ſic non præciſe obligationem & ius in certum populum & certum rectorem eccleſiæ inuoluat, vti quidem hæc ſocietas parochialis. Vnde hæc plura habet iura ſpecialia, quæ in illa deficiunt.

Societas ſpecialis eſt.

§. XI. Eſt ergo PAROCHIA *ſocietatas quædam eccleſiaſtica*, ſaltem vulgo pro tali habetur, GONZALEZ. TELLEZ. *ad c. 2. x. de Paroch.* quamuis nonnulli ab hoc prædicato ſeſe temperent, præuidentes forſan difficultates, quæ ſeſe hic exſerunt. Vid. SCHVLZ. *de eo, quod iuſtum eſt circa Paroch. c. 2. §. 2. in fin.* Quodſi enim vt *ſpecies* ſub *eccleſia externa*, tan-

An ſit ſocietas eccleſiaſtica?

tanquam suo *genere*, continetur, necessario ei omnia prædicata *generis* adscribi debent, quod paucis excutiendum est.

Parochialis & ecclesiastica societas conferuntur.

§. XII. Ecclesia externa *humana societas* est. Parochialis multo magis, imprimis cum officia potiora & iura eius *humano ciuilique modo* exerceantur. In ecclesia externa generatim considerata, non vbique adest *obligatio* & *ius perfectum*, quia illa vnio & congregatio externa vnice *finem* habet *spiritualem*, nimirum rationem recte colendi Deum. Neque relatio inter *doctores* & *auditores* diuersum admittit, vbi obligatio perfecta & ius perfectum non vbique occurrit. Ast societas parochialis *ius perfectum* & *obligationem* vtrinque *perfectam* habet, nec tantum finem indigitatum respicit, sed & plura alia mere humana tangit, cum species sit *ecclesiæ publicæ*, quæ plura iura peculiaria ex reipublicæ dispositione exercet, ceu ex infra dicendis iuribus apparebit. Inde IVS PAROCHIALE oritur, quod definitur a STRVVIO *de iure paroch. c. 3. §. 1.* quod sit *facultas competens ecclesiæ parochiali*, (rectius *parocho*: illi enim pleraque competunt iura respectu *ecclesiæ* parœcialis:) *in personas & res sub parochia sua degentium, vt ibi accipiant sacra, & sustineant onera parochialia.*

Societas parochialis ius perfectum habet.

Ius parochiale quid?

Parochia requirit templa.

§. XIII. Ecclesia, generatim considerata, non præcise requirit templa, nec certum ordinem, certum prefectum &c. Ast formalis conceptus huius *parochialis societatis* templum certum includit, cui destinati sunt parochi & parochiani, seu in *sequent.* plenius ex *prima origine parochiarum* declarabo, ostendamque. Hinc erat *ecclesia simplex* antequam vllæ *parochiæ* essent.

Plura templa supponuntur in conceptu parochiarum.

§. XIV. Ecclesia licet *templa* non respuat, vel vnicum tamen sufficere potest, quod vel Iudæorum ecclesia docet, quæ ad vnum templum Hierosolymitanum erat adstricta. Parochialis societas multiplex est, per varia loca, ciuitates, pagos vicosque dispersa, & *plura templa* supponit. Cum enim certis finibus circumscribatur, & intra illos fines ius suum exerceat, necessario extra fines illos aliæ societates parochiales supponendæ, quæ rursus suos certos fines habent, a quibus excludunt alios, ceu in *iuribus bannariis* fieri solet. Hinc & iudicium finium regendorum non potest concipi, nisi vbi sunt certi fines, fines autem plures eiusdem naturæ res supponunt. Sic & ecclesia *in se* paucioribus contenta esse potest personis, adeo vt quot sint familiæ, tot esse possint ecclesiæ. BRVNNEM. *in iur. eccl. lib. 1. c. 6. memb. 2. §. 8. 8.* Ast ad *parochialem societatem* ad minimum decem distinctas familias vulgo requirunt. HERC. MARESCOTTVS *var. resol. l. 2. c. 95. n. 2.*

§. XV.

§. XV. Ecclesia externa non quidem peculiarem *statum ciuilem* personae, ad illam spectanti, tribuit, vt diuersis iuribus ciuilibus eo ipso videatur frui, quod fit de ecclesia; ast parochialis societas statum certum, eumque *ciuilem*, inducit tam ratione *parochi*, quam ratione *parochianorum*. Status enim est conditio ciuilis, secundum quam iura eius variant; iam vero alia sunt *parochorum*, alia *parochianorum*. Vtrinque iura sunt *ciuilia*; quia respectus ciuiles habent, in *commercio* quodammodo *ciuili* sunt, & inde etiam ciuili modo exercentur per actiones, aliisque remediis ciuilibus. E contrario potest quis esse membrum ecclesiae, nec tamen diuersis propterea iuribus frui. Erat ecclesia vera primitiua, sed vbinam diuersa iura? vbinam certus peculiaris status? vbinam conditio ciuilis, quae effectum ciuilem haberet? — *Statum certum inducit.*

§. XVI. Equidem facile praeuideo, hanc sententiam non omnibus arridere, quia regulariter parochialem societatem, vt *ecclesiasticam*, a ciuili & politica secernunt, quae tamen eo ipso confundi videntur. Verum non aliter considerari possunt parochiae, quam prout reuera ex iure canonico, quod *statum ciuilem politicumque* in ecclesiam introduxit, compositae sunt. Constat autem, experientia teste, per *domicilii* constitutionem simul quemlibet in *statum parochianorum* euehi, qua alias *forum domicilii* acquiritur, & sic *respectus ciuiles* ex *hierarchia* principiis hic omnino concurrere. Porro animaduerto, vi huius status peculiaria iura parochianis attribui, cum *plena efficacia ciuili*; eosdem quoque obligari ad aliquam *subiectionis* speciem, ex mutato genuino *ecclesiae* statu per artes cleri dominantis, & ad onera huius parochiae ferenda, quae varia sunt. Imo pontificii parochias ad instar *paruarum ciuitatum ecclesiasticarum* considerant, quae magistratu suo *peculiari ecclesiastico* gaudent, & sic est pars illius magnae *hierarchiae*, quam *ecclesia* in sensu curiae Romanae constituit. — *Illustratur haec assertio.*

§. XVII. Ecclesia externa societatem *aequalem* constituit, nullumque admittit imperium in conscientias, sed omnem respuit coactionem. In societate parochiali plus *coactionis* occurrit, imo illa fere per *remedia coactiua* dirigitur. Cum enim arctius vinculum inter paroecum & paroecianos deprehendatur, non raro remedia *coactiua* & *imperatiua* hic concurrere animaduertimus, id quod rationes, §. *anteced.* adductae, demonstrant: ideo enim potissimum parochiae exstructae videntur, vt clericus quilibet proprium suum territorium & districtum haberet, intra quem potestatem suam sacram exercere valeret. Quid notius, quam homines a suis parochis non tantum precario, sed imprimis vi, adhibito brachio seculari, adigi ad S. coenam, ad confessiones &c. — *Aliquam coactionem continet.*

§. XVIII.

Libertati contraria.

§. XVIII. Porro cum *ecclesiae* genuinum ἀξίωμα conspiciatur in *libertate*, haec sane nimis a parochiis videtur esse remota, quippe quae iure pontificio sunt efformatae secundum schemata politica. Imo si vel maxime externum imperium cessare videatur, *clandestinus* tamen *dominatus* in conscientias vel ex ipsa obligatione parochianorum erga suum parochum elucescit: v. c. quod sint obligati sacris ecclesiae, ad quam pertinent, interesse, quod ex ratione domicilii certae ecclesiae adscribantur, sacramenta ibi percipere, a parocho solo in mortis periculo expectare solatia & benedictionem, eumque habere *necessarium* & *immutabilem* confessionarium debeant. Et denique pleraque iure parochialia ad hanc classem reduci possunt, ceu vbiuis demonstrabo.

Est societas necessaria.

§. XIX. Vnde porro pleraque attributa *collegii aequalis*, quae etiam alias *ecclesiae* adscribi possunt, in hac societate cessare videtur. Equidem ecclesia externa in se est collegium *arbitrarium*, eique pro arbitrio suo quis interesse, vel etiam sibi ecclesiam propriam in aedibus constituere potest, & sic a *iure bannario*, quod vulgo vocari solet das Zwang-Recht, aliena est. Ast parochialis societas est *necessaria*, adeo vt asserant, ad ostendendum, ecclesiam esse parochialem, non sufficere, vt rector administret sacramenta, nisi etiam ostendat, quod de *necessitate* administret, & populus ab eodem *de necessitate* recipiat, BARBOSA *de off. paroch. p. I. c. I. n. 28.* vnde demum constituuntur *actus*, quos vocant, *parochiales*, ex quibus aliquem *parochianum* esse ostenditur. HARPRECHT. *cons. XII. n. 4. sqq.* KLOCK. *tom. II. cons. 55. n. 4.* Hinc adeo inimica est congregationi priuatae in aedibus, a piis hominibus institutae, vt a solis fere parochiis vim persecutionemque patiantur, quarum ius in duobus consistit: (1) in *iure probibendi*, (2) in *iure cogendi*. Vtrumque ius effecit, vt conuenticula extra *ecclesiam*, h. e. *templa*, illicita pronunciarentur. Inde ius habendi templum priuatum in castro, cum iure ibi exercendi sacra, nobilibus propria autoritate non competit, sed demum id ex speciali concessione superioris impetrandum est. Et denique *ius bannarium* & *monopolii* annexum habet, hoc effectu, vt intra fines illos, quibus inclusa est, alia ecclesia non possit erigi. HIERON. CAROC. *de iurib. paroch. tit. 2. c. 1.*

Dependentiam a ciuitate accipit.

§. XX. Ecclesia externa, *qua talis* & *in se* considerata, suam subsistentiam a *ciuili* societate necessario non habet, sed sublimiori principio illam debet, quamuis in ciuili societate esse possit. Hinc ante ciuitates ecclesiae fuerunt. Ast societates parochiales, qua tales, dependentiam suam a *ciuitate* quoad maximam partem accipiunt, & non sunt, nisi societate

ciuili

ciuili constituta. Id vero facilius cognoscitur ex modo constringendi parochianos, adeo, vt qui sunt ciues alicuius ciuitatis, sint simul parochiani certæ ecclesiæ. Denique quomodo parochiæ constitui aliter quam in *societate ciuili* potuerunt, cum determinatio finium, templorum liber vsus, imploratio brachii secularis pro exsequendis iuribus parochialibus & plura alia, inuoluant respectum ciuilem? Vnde in statu persecutionis possunt dari *ecclesiæ*; sed *parochiæ*, vere tales, non adsunt, id quod adhuc hodie experientia comprobatur.

§. XXI. Inde, ni fallor, a veritate haud aberrauerit, asserens, parochialem societatem fere tantum respicere *subditos*, non ipsum *principem* simul. Cum enim in hanc societatem quis incidat ex constitutione domicilii, idque ex lege ciuili, principes autem tale domicilium non habeant, nec ita certæ parochiæ adstricti sint, ideoque parochianorum iura, qua talia, ipsis proprie applicari non possint: sequitur, vt eo magis societati ciuili vnice adscribendæ sint parochiæ. Contra ecclesia externa principem simul, vt *christianum*, complectitur, nec hic *principis* respectus attenditur. Ast *parochianum* esse, simul inuoluit respectum ad *subditum*.

Respicit tantum subditos.

§. XXII. Constitutio *ecclesiæ externæ* non vtique a principis determinatione & permissione præcise dependet, id quod praxis primitiuæ ecclesiæ indicat. Ast *societas parochialis* eius autoritate omnino suscipienda, quia dependet ex diuisione ciuitatis in certas curias, quæ principi attribuenda est, & ita *ecclesia parochialis* est species ecclesiæ *publicæ*. Pontificiorum opiniones, qui episcopis suis *parochianorum* determinationem adscribunt, nos non tenent, nec necesse est, principibus in exercitio huius iuris adscribere *episcopalem qualitatem*, cum hanc determinationem *suo iure*, qua tales, faciant. Accedit, quod constitutio parochiarum plurimos effectus ciuiles habeat, quales sine principis autoritate eis competere non possunt.

Superioris autoritate constituitur.

§. XIII. Ecclesiæ externæ plures dari possunt, nullum respectum ad se inuicem habentes, nec dependentes ab alia, sed suo quasi iure viuentes. Enimuero societates parochiales plerumque *subordinationem & dependentiam* inuoluunt, & *hierarchiam* supponunt, ex quo putido fonte sine dubio quoque natales ducunt: quod de iure canonico expeditum est, quin etiam moribus id plerisque in locis adhuc obtinet, ceu suo loco ostendam. Illud præterea in ciuitatibus animaduertere licet, parochiales cœtus constituere quidem peculiares ecclesias, sed eas inuicem conglutinatas esse, vt dirigantur non tantum per ministros ec-

Subordinationem inuoluit.

clesiæ proprios, sed etiam per commune quoddam ministerium, h. e. clericos omnium parochiarum, collectiue consideratos, hunc in finem societatis lege colligatos, vt quicquid nomine ecclesiæ expediendum sit, per hos fiat. Conf. VOET. *de polit. eccles. p. 1. l. 1. c. 5. §. 1.* Quamquam de certo suæ ecclesiæ parochiali quilibet parochus solus præsit cum iure excludendi, scilicet quoad regimen.

In ecclesia primitiua nullæ certæ præstationes.

§. XXIV. Ecclesia externa non necessario inuoluit præstationem certorum onerum, oblationum, primitiarum: imo in primitiua ecclesia licet illis, qui ecclesiis denen Gemeinden præerant, certa subsidia fuerint a membris ecclesiæ decreta & data, id tamen magis spontaneo motu, absque certa determinatione factum esse legitur. Ita enim IVSTINVS Martyr. *apol. 2. in f.* οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ, ὃ βούλεται, δίδωσι, καὶ τὰ συλλεγόμενα παρὰ τῷ προεστῶτι ἀποτίθεται. *Qui autem per facultates possunt & volunt, pro arbitrio quisque suo, quod lubet, conferunt, & quæ collecta fuerunt, apud præpositum seu antistitem deponunt.* Sic & TERTVL. *apol. c. 39. Modicam vnusquisque stipem menstrua die vel cum velit, & si modo possit, apponit. Nam nemo compellitur, sed sponte confert.* Ast necessarium huius societatis consectarium & onus est in certa præstatione positum, videlicet in quarta canonica, primitiis, oblationibus, contributione ad refectionem, &c. de quibus suo loco agendum.

In parochiis præstationes necessariæ.

Parochiæ in multis amiserunt conceptum ecclesiæ.

§. XXV. Quodsi iam conceptum *ecclesiæ externæ*, in genere consideratæ, & *societatis parochialis* ex hactenus dictis formamus & conferimus, distinctæ definitiones & multum distantes inde strui debent. In hisce quidem *parochiæ* conceptum *ecclesiæ* non amiserunt, quod sint societates externæ humanæ, & quod in illa tractentur sacra. Ast in eo conceptum ECCLESIAE peculiarem & proprium induunt, (1) quod prædicatum *libertatis* ipsis attribui nequeat, propter obligationem, qua certæ ecclesiæ addictæ sunt &c. (2) Quod absque templis esse nequeant. (3) Quod statum ciuilem personæ superaddant. (4) Ius perfectum, efficaciam in foro ciuili habens, inducant. (5) Certis oneribus obstringant populum. (6) Coactionem admittant. (7) Ius quoddam Bannarium, cum *iure prohibendi* & *cogendi* coniunctum, inferant; vti comparata sunt molendina Bannaria Zwang-Mühlen. (8) Absque ciuili societate esse nequeant, & solos *subditos* respiciant. (9) Subordinationem vel saltem connexionem cum aliis parochiis inuoluant. (10) Ipso facto res & personas parochianorum afficiant. (11) Actiones confessoriæ & negatoriæ vtiles his applicentur &c. Hæc sunt peculiaria γνωρίσματα,

quæ

quæ ecclesiæ, qua tali, partim repugnant, vti illa, quæ sub *n. 1. 3. 6. 7. 8.* recensentur, partim accidentalia sunt, & sic ei necessario non cohærent, sed ex *publica approbatione* & *ratione status ciuili*, quæ omnes fere ecclesias corrupit, infecitque, ei supperadditur. Vnde apparet, quid iudicandum sit de iuribus parochialibus, de quibus speciatim suo agendum loco, & quanta reuera facta sit mutatio seu potius discessio a simplici conceptu ecclesiæ, in constituendis parochiis. Neque vero hæc ideo assero quod hæc sint mutanda, sed vt naturam *societatis parochialis* eo accuratius euoluere queam. Habet hæc ipsa plura incommoda, quæ tamen pro præsenti rerum statu non possunt mutari; interim tamen demonstrant, caute hic incedendum esse, ne omnia nimis amare & πολιτικῶς exigantur, & quæcunque tradita pontificiorum, qui *ius* hoc *bannarium* exstruere, in praxin applicentur, sed potius primario *salutis ecclesiastica*, h. e. populi in ecclesiam collecti, ratio habeatur.

§. XXVI. Proinde a veritatis tramite me aberraturum non esse arbitror, si secundum hæc prædicata definitionem quandam *parochia tradidero*. Quamuis enim forsan quædam ex illis non semper in *societate parochiali* deprehendi possint, sufficit tamen, quod vt plurimum hæc concurrant. Cum enim parochiæ sint *humanum inuentum*, & sic variare possint, adeoque directo, sicut res artificiales, non sint in prædicamento, accurata certe definitio postulari nequit. Est ergo *parochia societas quadam* (hoc ideo additur, quia omnia attributa ecclesiæ ei applicari nequeunt) *publica ecclesiastica ex parochis & parochianis composita, in certo districtu constitutis, & certis limitibus circumscriptis, vi cuius parochiani ecclesiæ, in illo districtu sitæ, obligantur ad peragenda ibi sacra, & ad onera cum parocho tum ecclesiæ præstanda, parochus vero ad illa, quæ sui officii sunt.*

Definitio parochiarum quomodo tradenda?

Parochia pro societate sumta quid sit?

§. XXVII. Quodsi singula membra huius definitionis percurrere, & secundum illa necessitatem & vtilitatem parochialis societatis examinare vellem, appareret sine dubio conclusio minus grata, & quæ inprimis panegyristis parochiarum bilem moueret. Sed cum illa prædicata, quæ hactenus parochis adscripsi, adhuc pleniori excussione indigeant, & hunc in finem singulatim de singulis in sequentibus agendum sit, meditationem hanc eo vsque suspendam, & ad doctrinam, vbi de officio principis circa *ius parochiale* agendum erit, reliqua reiiciam.

Cur explicatio definitionis hic omittatur?

§. XXVIII. Ex hactenus explicatis iudicari facile potest de ipsa natura *iuris parochialis*, quod ex his recensitis attributis parochianorum nascitur. Non vnius generis est, sed varium pro conditione per-

Ius parochiale varium.

 sonæ,

fonæ, cui competit. In parochia confideramus, vt dictum, *parochos, ecclefiam parochialem*, & *parochianos*. Refpectu PAROCHI ius parochiale eft *facultas moralis, vi cuius parochi ab illis, qui in parochia viuunt, perfecte exigunt, vt quoad perfonam facra ab eo percipiant, quoad bona vero ea praftent, quæ ex iure vel confuetudine praftari folent*, & ita *ius parochiale* potiffimum confiftit in *iure probibendi & agendi*. Illud pertinet ad actus, qui in eius præiudicium tendere poffunt: hoc vero ad obligationem omnium parochianorum. Quoad ipfam ECCLESIAM fere eadem definitio locum habet, cum etiam illi ad certa onera, vt & ad facra in illo templo, & non in alio peragenda, obftringantur. Sed hoc ius parocho magis proprium eft. Cum enim in plerisque folum fere eius præiudicium vertatur; non tam ecclefiæ quam eius confenfus requiritur, fi alibi parochianus facra peragere defiderat. Vnde nefcio, an admitti poffit STRVVII *de iure paroch. c. 3. §. 1. &c.* fententia, vbi ius parochiale magis *ecclefia* quam *parocho* attribuit. Nam fi illi primario competeret, non huius renunciatio fufficeret.

Ius parochiale refpectu parochi.

Refpectu ecclefiæ.

Obligatio refpectu parochianorum.

§. XXIX. Exinde refpectu *parochianorum* oritur obligatio, ad omnia illa parocho & ecclefiæ parochiali præftanda, ad quæ ius exigendi vtrique datum eft. Ex hac obligatione quoque optime definitur PAROCHIANVS a SCHVLZIO *in difp. de eo quod iuft. circa paroch. c. 2, §. 13. in fine*, quod fit *perfona, parocho illius parochiæ, cui fubeft, pro beneficiis fpiritualibus ab ipfo acceptis & accipiendis obligata ad varias præftationes, ad parochi fuftentationem & ipfius parochiæ conferuationem conftitutas*. In hac tamen definitione duo defidero: (1) quod obligatio hic tantum ad onera parochianorum reftricta, & non fimul ad peragenda facra in ecclefia parochiali: (2) quod adminiftratio facrorum *beneficium* dicatur. Ad quod enim quis cogi poteft, vt ab altero neceffario accipiat, hoc *beneficium* vix dici poteft.

Quid defideretur in hac definitione.

An parochianis etiam ius perfectum competat erga parochum? Formatur ftatus controuerfiæ.

§. XXX. Deinde fecundum eius mentem nec fimpliciter *beneficium* dici refpectu *dantis* feu *parochi* poteft, cum per totam difputationem oftendat, parochianos obligatos effe ad illa exhibenda & præftanda fuis parochis, quæ eorum funt officii. Vnde quæritur, an etiam parochianis *ius* feu *facultas moralis* competat, vi cuius a parochis fuis queant exigere perfecte illa, ad quæ ex officio obligati funt? Vt hæc quæftio recte decidatur, pnænotandum, (1) fermonem hic effe de parochianis, *qua talibus*, an illi propterea, quod fint *parochiani*, fpeciale ius habeant? Vnde illa hic intacta relinquimus iura, quæ etiam aliis non-parochianis competunt, v. c. audiendi facra, percipiendi facram cœnam &c.

&c (2) Quæstionem esse, an ius habeant *speciale*, *intuitu parochi*, vt vi illius iuris a parocho exigere quid possint? Vnde iura eligendi parochum, subselliorum &c. hic sequestramus, quia hæc illis competunt respectu *ecclesiæ parochialis*, cui addicti sunt. (3) An ius aliquod *perfecte quæsitum habeant*, vt possint per media coactiua a parocho quid exigere?

§. XXXI. In formata quæstione nego secundum principia *iuris canonici*, quo *ius parochiale* fabricatum est, parœcianis, qua talibus, aliquid iuris *perfecti* aduersus parœcum competere. Quæ enim administrationem sacrorum respiciunt, vel illis non sunt propria & specialia, vel coactionem non inferunt & admittunt. Vnde etiam, qui de *iuribus parochialibus* scribunt, illa restringere solent ad iura parochis competentia. Vid. BARBOSA *de officio paroch. p. 3.* vbi generalem facit rubricam de iuribus parochialibus. Optime hac de re SCHVLZ. *Disp. cit. c. 4. §. 1.* ait: *Parochianorum conditio non multum discrepare videtur a subditorum quatenus talium, quorum iura, vt abusiue ita loqui liceat, potiora consistunt in necessitate & gloria parendi.* Hoc ex statu parochiarum, a Pontificiis formato, originem traxit, qui ecclesias in *statum quendam ciuilem*, reipublicæ affinem, coniecerunt. Scilicet in societate ciuili ius superioris in inferiorem semper perfectum est: e contrario vero ius inferiorum in superiores, qua tales, regulariter est imperfectum. THOMAS. *in iurisprud. diuin. l. 1. c. 1. n. no. & m.* Inde non incongrue, praxi plerarumque parochiarum inspecta, concludit SCHVLZ. *citato loco*, parochianorum conditionem fere eandem esse, quæ *inferiorum* seu *subditorum*, qua talium, quod deprauato conceptui iuris Pontificii circa *ecclesiam*, quam societatem *inæqualem* esse voluit, acceptum ferendum est. Hoc vero euidens indicium est, magnopere parochiales societates a conceptu genuino *ecclesiæ* recedere, in qua iura sunt æqualia; in illis vero inæqualia vtplurimum, vt parochianis vix præter *gloriam parendi* aliquid supersit.

Negatur quæstio.

Ratio decidendi.

§. XXXII. Inuenta scilicet pleraque iura parochialia sunt iure pontificio, quod ICti protestantes sine maturo examine sequuntur, propter ipsos parochos, propter templa, seu ecclesias: neque enim in hierarchia papali ex qua originem suam trahunt, ceu *cap. sq.* ostendam, aliter licuit, cum rudi plebeculæ sat gloriæ relictum videbatur, si obedientiam, venerationem & onera ecclesiæ & parocho præstanda non denegaret.

Iura parochialia inuenta propter parochos.

Iura parochialia qua talia tantum huc spectant.

§. XXXIII. Hinc nemo adeo mirabitur, si in sequentibus vel nihil vel parum de iure, specialiter *parochianis* competente, disseram, cum iura parochialia primario traditurus sim, quæ *societati parochiali* propria, nec aliis, extra societatem peculiarem hanc constitutis, communia sunt. Quæ communia sunt, iis relinquenda censeo, qui systema integrum iuris ecclesiastici sistere conantur. Huc refero omnia illa, quæ fusius Dd. tradere solent de officio parochi, quæ tamen ei, qua tali, non sunt propria, sed etiam illi competerent, licet vel maxime parochus non esset, sed *simplex tantum ecclesiæ pastor*. Quantum ergo potero ab his quæstionibus me temperabo: quanquam aliquando, si rei necessitas & vtilitas id postulauerit, digressio aliqua non inutilis erit.

Ius parochiale sumitur vel pro lege, vel pro facultate, vel pro complexu iurium.

§. XXXIV. His ita præmissis, facile diiudicari potest, quid per *ius parochiale*, quod iam tradere animus est, intelligatur. Vel enim ius *legum* significatum habet, quo casu denotat *maiestatis ordinationem circa parochias, & leges ipsas parochiales complectitur*. Vel *facultatis moralis* conceptum inuoluit, quo ipso denotat *facultatem moralem, parochis vel ecclesiæ parochiali qua tali* (aliquando etiam parochianis) *competentem, ad licite aliquid exigendum ab eis, qui sub illa parochia sunt, vel etiam ab ecclesia parochiali;* (si de iure parochiarum quæstio est.) Denique si *pro complexu iurium & systematice* ius parochiale accipiatur, denotat *totam congeriem legum & iurium parochialium, quæ specialiter illis competunt, & respiciunt eos, qui in societatem parochialem coiuerunt.* Omnes tres acceptiones suo modo hic locum habere possunt.

CAP. II.

De
Origine parochiarum & iuris parochialis.

§. I.

Notitia originis variam præstat vtilitatem. Applicatio ad ius parochiale.

Accurata *originis* indagatio cuiusque rei deducit veritatis studiosos in intimam eius naturam, adeo vt, origine non euoluta, errorum infinitorum lata seges sua sponte subsequatur. Qui hactenus *iuris parochialis* capita illustrarunt,

runt, non raro hic lapsi deprehendentur, quod vel plane ad illam non respexerint, vel cœco impetu traditiones pontificiorum secuti fuerint, qui tamen, vti omnia sua solent incrustare tali origine, quæ a praxi primitiuæ ecclesiæ arcessitur, ita quoque in hac materia iisdem prætextibus vti solent.

§. II. Qui ex professo de *origine parochiarum* scripserunt, vt IOHANNES FILESACCVS & FRONTO, refutandi quidem sat amplam præbent occasionem, sed si dicendum, quod res est, magis originem huius iuris obscuram reddunt, quam vt illam illustrent. Vnde in horum traditis non subsistendum, sed altius & quasi a capite origo parochiarum repetenda. Iudicium de iis, qui hactenus parochiarum origenes recensuere.

§. III. Cum vero in *capite praecedente* supposuerim parochias inuoluere respectum necessarium ad *templa*, & absque his parochias tales, quales ex praxi communi descriptæ sunt, concipi non posse, fere deducor in eam meditationem, vt afferam, eandem originem videri *parochiarum*, quæ & *templorum* inter christianos, vnde de horum origine quædam putaui necessario præmittenda esse. Origo parochiarum ex templorum origine dependet.

§. IV. TEMPLA, quoad primæuam originem considerata, sunt *locus certus, numini alicui eiusque cultui religione rituque solenni dedicatus, & separatus ab aliis locis profanis, ideo quod numen, cui dedicatum est, illic habitare credatur.* IOH. SPENCER. *de LL. Hebraeor. ritual. lib. 3. dissert. 6. praef.* vel vt dicitur in *§. 8. I. de R. diuis. sunt aedes sacrae, quae rite ad ministerium Dei dedicatae sunt.* Vnde & *aedes Dei*, *habitaculum Dei* &c. in sacris scripturis templa dicuntur; nam etiam apud gentiles templa duo supposuerunt: (1) *proprietatem Dei*, cuius respectu extra omne commercium, & in iure dicuntur esse *nullius iurisque diuini*. Hunc in finem accedebant solennes *dedicationes* & *consecrationes*, quæ nihil aliud erant, quam traditiones solennes templorum in proprietatem Dei, de quibus plura singularia congessit ANTONIVS VAN DALE *diss. de consecrat. ethnicis*, quam tract. *de oraculis* adiecit; (2) *Praesentiam Dei specialem*, vnde nullum apud gentiles templum, in quo non idolum quoddam seu eius forma exposita publice ad adorationem fuerit. Vnde tales Dii gentilibus dicebantur *incolae, praesentes, inquilini*. Vid. MINVCIVS FELIX *in Octau. p. m. 68.* Templa quid? Duplex conceptus in templis.

§. V. Non autem e via aberrauero, si cum SPENCERO *c. l. sect. 1.* originem templorum *idololatriae gentilium* adscribam. Hoc certe constat, templa prima non erecta fuisse a fidelibus, sed ab illis, qui a vero Templa ex idololatria gentilium orta.

vero Deo desciuerunt, vt gentilismi origo originem *templis* quoque dedisse videatur. De *fidelibus* enim *patriarchis* non constat, quod templo cuidam addicti fuerint; & tamen eorum tempore infinita multitudo inter gentes iam numeratur.

Quinam primi fundatores templorum?

§. VI. Si HERODOTO credimus, Aegyptii veteres fundatores primi templorum fuisse videntur. Ita enim ille in *Euterp. c. 4. Dicunt, Aegyptios duodecim Deorum cognomina primos instituisse, & ab illis Graecos fuisse mutuatos. Illos etiam primos Diis & aras & simulacra & templa statuisse.* Id quidem iam non praefracte tuebor; nam ipsi gentiles inter se videntur certare de hac gloria, quis primus templorum conditor fuerit? Latini suum IANVM laudant: Cretenses hanc gloriam IOVI addicunt &c. Vid. HOSPINIANVS *de orig. templ. l. 1. c. 5. p. 19.* vbi plures sententias in medium profert.

Patriarchae templa non habuere.

Sufficit, si ostendero, antiquissima esse templa ethnicorum, patriarchas autem templis nullis vsos fuisse. Ipse HOSPINIANVS *de orig. templ. c. 5.* IOVIS temporibus, vbi turris Babylonica aedificata dicitur, templorum originem adscribit, quod IOVI BELO IVNONIQVE a filio Nino diuini honores habiti fuerint. Vid. SPENCER. *l. cit.* BVDDEVS *in histor. eccles. vet. testam. p. 1. sect. 3. p. 388.*

Plura habuere templa gentiles.

§. VII. Plura autem fuisse gentilium templa, indicio est, quod veterum Cananaeorum templa tam saepe in scriptura commemorentur, & Deus Israelitis non vna vice in mandatis dederit, vt ipsa destruerent. Sic *Num. 33. 52.* dicit: *Disperdite cunctos habitatores terrae, statuas comminuite, atque omnia templa vastate.* Templa enim in montibus vt plurimum erant posita, vnde simpliciter *excelsa* dicuntur. Conf. *Exod. 34, 13. Deut. 7, 5. Leuit. 26, 30.*

Templa gentilium religioni valde congrua.

Quo purior gentilium religio, eo magis a templis abstinuere.

Germani templa non habuerunt.

§. VIII. Congruebat autem apprime religioni paganicae templorum erectio, cum conceptus de Diis, quem habebant, adeo saepe rudis esset, vt illos includi certis locis posse putarent. Vnde, quo purior conceptus de Deo mansit, eo magis a templis abhorruere gentes. Germani, qui Romanis *barbari* dicuntur, de Deo longe puriorem conceptum habebant, nec tam infinitis Diis erat immersa eorum religio. Diu imaginibus eos abstinuisse certum est. Cultus eorum erat simplicissimus, & a templis prorsus abstinebant; ita enim TACITVS *de mor. German. cap. IX. Ceterum nec cohibere parietibus Deos, neque in vllam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine caelestium arbitrantur,* (quod nulla imago reperiri possit, sub qua magnitudo caelestis Numinis repraesentari queat) *Lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant secretum illud, quod sola reuerentia vident.*

§. IX.

§. IX. Si traditionibus de *origine Germanorum* credendum, quod scilicet originem Asiæ debeant, inde vero a rege Assyriorum Belo pulsi in Europam penetrauerint, credibile est, hanc puriorem eorum doctrinam a patriarcharum & fidelium in Asia degentium consortio promanasse, & in Europam translatam, sancteque apud eosdem cultam fuisse. Mox enim ostendam, patriarchas nec imaginum cultum, nec templa habuisse, sed in nemoribus sacra peregisse &c. Ipsi Romani centum septuaginta primis annis, templis, simulacris, Deorumque statuis caruisse dicuntur. ROSINVS *antiqu. Rom. l. c. 2. z. p. 193.* Idem & de Persis vulgo refertur, vid. *§. seq.* HOSPIN. *de origine templor. l. 1. c. 1.* vbi de Scythis idem ex HERODOTO refert, quamuis hi populi inter barbaros numerati fuerint; aperte enim contestabantur, *eos impie facere, qui Diis templa exstruerent.*

Coniectura huius rei.

Alii gentiles non habuere templa.

§. X. Vnde, quod obiter noto, diiudicari potest, quantopere barbaræ gentes moratioribus sint præferendæ. Apud ho. πολυθέωσις vbique deprehensa, & superstitio adeo inualuit, vt quicquid pro Numine acciperent, & cultum idololatricum ei exhiberent, cum tamen *prudentiores* præ cæteris haberi vellent, vnde fere *gentibus moratioribus* templa adscribuntur. HOSPINIANVS *de orig. templ. l. 1. c. 5. p. 19.* Optime de hoc iudicat THOMASIVS *iurisprud. diu. l. 1. c. 3. n. 52. Miranda est Dei sapientia, quod inter gentes, quæ sanctissimam eius reuelationem sepofuerunt, passus fuerit eos, qui maxime rationales haberi volebant, in magis absurdas idololatriæ species illabi, quam gentes barbaras. Hi enim fere corpora cœlestia aut potentias inuisibiles adorarunt. At quid absurdius cultu Aegyptiorum, Graecorum, Romanorum? &c.* Nihilominus sapientiores inter ethnicos vanitatem templorum agnouerunt, ceu de pluribus philosophis testatur HOSPIN. *de orig. templ. l. 1. c. 1. ab initio*, imprimis adducens ZENONIS dogma, quod erat: ἱερὰ Θεῶν μὴ οἰκοδομεῖν. Nonnulli approbarunt quidem illa, magis tamen ex timore, ne crimen heterodoxias alicuius incurrerent quo refero, quod CICERO *l. 2. de leg. p. m. 422.* explicans LL. XII. Tabb. asserit, scilicet, se non sequi Magos, quibus autoribus Xerxes templa Græciæ inflammasse diceretur, quod parietibus includerent Deos, quibus omnia deberent esse patentia & libera, quorumque hic mundus omnis templum esset & domus. Directo enim has rationes non reiicit, sed talem substituit, ex qua de genuina indole religionis ethnicæ iudicari potest. Ingenue fatetur, opinionem de templis & aliis externis ritibus *vtilem ciuitatibus* esse; *Melius*, pergit, *Graci & nostri, qui vt augerent pietatem in Deos, easdem illas vrbes, quas nos*

Barbaræ gentes prudentiores ipsis moratioribus.

Iudicium Thomasii.

Sapientum gentilium de templis iudicium.

Iudicium Ciceronis de templis excutitur.

incolere voluerunt. Affert enim hac opinio religionem vtilem ciuitatibus, quod pereruditè illustrat BVDDEVS *in disp. de concord. christ. relig. statusque ciuilis c.3. §.4.* concludens, religionem gentilem vel ex hoc capite vsibus ciuilibus perquam accommodatam fuisse, quod sensus ipsos feriret atque perstringeret, indeque plebeias mentes eo fortius commoueret. Applicat hoc ibidem ad ipsa templa, docens, eorum nitorem & cultum per ciuiles rationes ad continendos in religione miseros praecipue comparatum fuisse.

Cur gentiles Deos templis incluserint?

§. XI. Apparet ergo, ideo quoque gentiles diis suis exstruxisse templa, quod crederent, eos parietibus includi & coerceri, adeoque e proximo statim, necessitate ingruente, in auxilium vocari posse. Discimus hoc ex sententia gentilium relata ab ARNOBIO *aduersus gentes l. 6.* vbi templorum vsum his commendat verbis: *Non idcirco attribuimus Diis templa, tanquam humidos ab his imbres, ventos, pluuias aut soles arceamus, sed vt eos queamus coram & comminus contueri, affari de proximo, & cum praesentibus quodammodo venerationum colloquia miscere. Sub axe enim nudo, & sub aethereo tegmine inuocati si fuerint, nihil audiunt, & nisi de proximo his admouentur preces, tanquam nihil dicatur, obstructi atque immobiles stabunt.* Pluribus, si opus foret, haec gentilium de Deo sententia probari posset, sed antiquitatis studiosis haec res minus dubia erit. Vid. interim SPENCER. *c. l. Sect. 3.*

Deus non habitat in templis.

§. XII. Hac de causa sine dubio saepius in scriptura S. negari animaduertimus, Deum in templo habitare. Sic enim *1 Reg. 8, 27. Etenim an vere Deus habitabit in terra? Ecce caeli ipsi, & caeli caelorum non capiunt te, quanto minus domus haec, quam aedificaui.* Protomartyr Stephanus idem inculcat contra iudaeos, *Act. 7, 47. 48.* inquiens: Salomon aber bauete ihm ein Haus; Aber der Allerhöchste wohnet nicht in Tempeln, die mit Händen gemacht sind, wie der Prophet spricht: Der Himmel ist mein Stuhl, und die Erde meiner Füsse Schemel. Conf. *Esa. 66, 1.* In eadem sententia perstitisse Athenienses, docet PAVLVS contra eos disputans *Act. 17, 24. seq.* Ostendit enim, eos nimia duci superstitione & idololatria; vnum omnino esse Deum; hunc non habitare in templis, nec hominum cura indigere.

Patriarchae templis caruere,

§. XIII. Cum itaque structura templorum ex gentilium idololatria & vano de Deo conceptu originem duxerit; non adeo mirandum est, quod de Patriarchis aliisque fidelibus non legamus, eos templis vsos fuisse. BVDDEVS *in histor. ecclesiast. vet. testam. part. 1. sect. 3. p. 387.*

p. 387. Sacrificia Deo obtulisse dicuntur, sed non praecise certo tempore, nec certo loco, nec necessitatis ratione. Conf. LINKIVS *de iur. templ. c. 3. n. 10.*

§. XIV. Equidem nun ausim negare, patriarchas inuocasse nomen Diuinum, sacrificasse, & hunc cultum aliquo in loco fieri debuisse; ast quis inde *templum* seu *locum* quendam *sacrum* conficiet? Potuit fieri quocunque in loco congregatio, quae *ecclesiae* alicuius speciem quidem prae se fert, quatenus pro *spontanea congregatione sanctorum* accipitur, minime tamen inde euinces, congregationem illam fuisse *ordinariam*, certo *loco consecrato*, certoque tempore circumscriptam. Quin tota S. scriptura indicat, omnem talem cultum spontaneo spiritu fuisse peractum. Conf. HOSPIN. *de orig. templ. l. 1. c. 1. ab initio.* An ex sacrificiis patriarcharum possint concludi templa.

§. XV. Vnde GISBERTVS VOETIVS *de polit. eccles. p. 1. l. 4. tr. 4. S. 2. c. 1. §. 6. probl. 1.* nimis se prodit, quando stabilire conatur, patriarchales ecclesias loca certa fuisse, quibus & orationes & sacrificia essent adstricta. Refugium quaerit in *Gen. XII, 8. XIII, 4.* vbi dicitur, quod Abraham altare in loco, vbi sedem suam fixerat, exstruxerit, & nomen Domini inuocauerit, vel vt dicitur in text. germ. **und predigte von dem Namen des HErrn.** Sed vero talis conclusio ex textibus hisce non sequitur. Quid enim? Num exstructio altaris necessario post se trahit cultum Dei ad certum locum adstrictum? Concedamus, sacrificasse patriarchas certo in loco, vbi altare exstruxerant, inde tamen nulla necessitas oriebatur, vti non alio in loco sacrificium offerre possent. Neque enim loci sanctitas hoc impediebat, quam fideles non agnoscebant, sed ethnicis propria erat. Quod vero de concionibus ibidem factis addit, adhuc magis improbabile est, cum textus non loquantur de certo loco, sed tantum de glorificatione nominis diuini. Ast haec variis occasionibus medios inter labores fieri potuit, nec necesse fuit, vt praecise in loco illo, vbi altare exstructum erat, fieret, cum nullum praeceptum de hoc exstaret, nec regulae sapientiae praecise hoc exigerent. Refutatur Voetius.

§. XVI. Certe sub patriarchis sacrificandi ratio mere voluntaria videbatur, & vt opus fidei singularis apparebat. Hinc externae circumstantiae certae necessario cessabant. Sub Mose vero diuersa sacrificandi & colendi Deum ratio inducta, certis ceremoniis, tempore, loco &c. circumscripta, ob rationem, quam ex CASPAR. GRAIAR. *comment. in Mich. 6.* affert 10.) SPENCER. *de LL. Hebr. ritual. l. 3. diss. 2. c. 1. S. 4. p. 133.* *Sacrificia*, inquiens, *quae diis falsis oblaturi essent Israelitae, sibi macta-* Sacrificia patriarcharum voluntaria.

mactari & offerri iussit Deus; & de his mactationibus legem sanxit, modumque praescripsit; & hoc, vti sancti patres aiunt, eorum duritia coactus. Nam nisi adeo duros & proteruos eos reperisset, & ad idololatriam pronos, haec omnia pro lubitu faciendi, sicuti in lege naturae, reliquisset, ET VBIQVE SACRIFICIA OFFERRE LIBERVM ESSET, SICVTI OLIM PATRIBVS FVERAT. Egregie porro variis testimoniis ostendit idem SPENCERVS, sacrificia praecepta Israelitis fuisse ob duritiem cordis, vid. *c.1. Sect. 2. p.124.*

Ex Gen. 22, 33. non probatur, patriarchas habuisse templa.

§. XVII. Neque vero plus firmitatis habet alterum VOETII argumentum, quod deducit ex *Genes. 21, 23.* vbi ita dicitur: Abraham aber pflantzete Bäume zu Bersabe, und predigte daselbst von dem Namen des HErrn, des ewigen GOttes. Inde concludit, locum certum in arboreto ab ABRAHAMO ad inuocandum nomen Domini fuisse exstructum & electum. Id quidem exinde colligo, quod in loco commorationis suae vbique glorificauerit nomen Domini. Sed de determinatione certi loci sacri & temporis ne gry quidem habetur: vox enim, ibi in textu occurrens, se refert ad *locum commorationis*, & quis crederet, fideles, queis verum sapientiae studium adhuc cordi erat, certo loco, qui instar *templi* esset, & tempore circumscripsisse cultum Dei? Certe Christus, optimus sapientiae magister, nullibi praedicationem verbi diuini certo loco sacro alligauit, sed vbiuis occasionem arripiens nomen patris sui inuocauit, in monte, naui, horto &c.

Locus a patriarchis ad sacrificandum electus non fuit sacer.

De sabbatho patriarcharum.

§. XVIII. Vnde porro nulla apparet probabilitas in eo, quod VOETIVS *cit. l.* asserit, quasi locus talis non propria electione, sed extraordinario signo, apparitione, aut interna inspiratione designatus fuerit; item quod *hic locus sanctitate appropriatiua, reuerentia &c. distinctus fuerit ab iis, quae quotidianis & sabbathicis exercitiis lectionis & praedicationis verbi inseruiebant.* Multa certe hic occurrunt, quae petunt id, quod est in principio. Equidem quae de sabbathicis exercitiis sub patriarchis affert, altioris sunt indaginis, & multis adhuc dubiis inuoluta, vid. SPENCER. *l.1. c. 4. S. 7. §. 39. & seq.* & quamuis RVDOLPH. HOSPINIANVS *de festis iudaeorum & ethnic. l.1. c. 3. p. 16.* eandem foueat sententiam, eam tamen aliunde non probat, quam quod supponat, patriarchas certum tempus, quibus conuenirent, habuisse, adeoque verisimile esse, illos non alium diem elegisse, quam hunc; quae coniecturae tamen non exhauriunt hoc negotium. Consuli interim potest SPENER. *Theolog.* Bedencken *p. 2. c. 3. art. 1. S. 8.* Deinde intempestiua sunt, quae VOETIVS ex more nostro supponit, de exercitiis quotidianis, prae-

dicatione verbi diuini, quæque de *loci sanctitate* & *appropriatione* addit. Hæc enim omnia supponit ex hodierno more colendi Deum, pro indubio habens, hunc ab æterno ita fuisse, nec potuisse aliter esse.

§. XIX. Ita scilicet sunt comparati homines, vt de rebus absentibus & præteritis imaginem sibi forment secundum statum rerum præsentium. Et cum plerique optime de rebus præsentibus iudicent, facile inducuntur, vt credant, eandem rationem colendi Deum & olim sub patriarchis fuisse, quæ hodie ob oculos versatur. Sic quando de *concionibus patriarcharum* mentio in sacris iniicitur, statim incauti de iis sibi imaginem formant secundum hodiernarum concionum rationem, quod conuocauerit ABRAHAM fideles, textum quendam e cathedra proposuerit, eumque præmisso generali & speciali exordio explicauerit, & per varios modos rhetoricos ampliauerit, vsusque omnes inde deduxerit. Ecquis vero talia sibi persuaserit? Næuum hunc fere communem iam suo tempore obseruauit GABRIEL ALBASPINAEVS *lib. 1. de veter. eccles. ritib. obs. 1. n. 1.* &, *multa*, ait, *in vsu & consuetudine hominum posita sunt, qua etsi a maioribus nostris manasse tradantur, longo tamen temporis tractu sunt ita mutata, aut in alium vsum translata, fere vt nihil aliud quam nomen ex pristino instituto retineant. - - Inde vero magni errores consecuti sunt; nam harum rerum si forte nunc incidat mentio, eas non vti fuere, sed quales hodie ante oculos nostros versantur, concipimus, atque de iis disserimus. Animus enim se a consuetudine rerum, quas videt, quas cernit, quibus vtitur, non patitur abduci, neque potest mente complecti, eorum, quorum nomen vsque adhuc permansit, vim quoque & naturam non permansisse.*

De præteritis iudicamus male ex præsentibus.

§. XX. Nihilominus ab hac persuasione non alieni fuerunt viri pii, & eruditi. Non ipsum excipio LVTHERVM, qui passim hic quoque lapsus deprehenditur. Sic *Genes. 4, 26.* dicitur: Zu derselbigen Zeit fing man an zu predigen den Namen des HErrn, vbi in Glossa subiecta hæc deprehendo: Nicht daß zuvor nicht GOttes Wort wäre geprediget, sondern nachdem durch Cains Bosheit der Gottesdienst gefallen war, war er dazumal wieder aufgerichtet, und irgend ein Altärlein gebauet, dahin sie sich versammlet, GOttes Wort zu hören, und zu beten. Vt iam nihil dicam de vario sensu & explicatione huius loci adducti, (de qua vid. *t. 1. obseruat. select. ad rem. literar. spect. obs. 19. §. 14.*) apparet ex glossa hac, LVTHERVM sibi eiusmodi repræsentasse in animo conciones, quales hodie certo in loco & certo tempore fiunt. Apparet mens LVTHERI clarius ex alio quodam loco ad-

Sententia Lutheri de concionibus patriarcharum.

Lutheri sententia de concionibus in Paradiso.

adducto *in cit. obs. §. 3.* Sic enim *in comment. ad Gen. 2.* ait: *Si Adam non fuisset lapsus, esset arbor scientiæ boni & mali ceu commune templum seu basilica quædam, ad quam homines confluxissent: sicuti postea in corrupta natura certus locus cultui diuino destinatus est tabernaculum & Hierusalem;* & postea ad verba: *ex omni ligno Paradisi &c. Hæc arbor scientiæ boni & mali fuisset ecclesia, ad quam ADAM cum posteritate sua die sabbathi conuenisset, & post refectionem ex arbore vitæ prædicasset Deum, & laudasset eum pro tradito dominio omnium creaturarum supra terram, prædicasset Adam summum beneficium, quod esset cum posteritate conditus ad similitudinem Dei; hortatus esset, vt sancti & sine peccato viuerent posteri, vt operarentur fideliter in horto, vt custodirent eum diligenter, vt summo studio cauerent sibi ab arbore scientiæ boni & mali. Hunc externum ritum, verbum, locum, cultum habuisset homo, postea rediisset ad operationem & custodiam, donec præfinitum tempus impletum esset, quo esset translatus in cœlum cum summa suauitate.* Sed vtrum reuera etiam ecclesiæ in *statu integritatis* fuerint, apparebit tunc, quando euictum fuerit, cuinam statui *ecclesiæ externæ* sint adscribendæ. Illud denique obseruandum, in SS. literis etiam aliquando tempore patriarcharum mentionem fieri *domus Dei.* Sic *Gen. 28, 17.* de loco illo, quem *stupendum* appellat, dicit, quod sit *domus Dei*: אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים *non est hic nisi domus Dei*, quam ipsam *domum Dei* etiam vlterius explicat per *portam cœli*, quia Deus se IACOBO ibi manifestarat. Sic *v. 19.* vocat locum illum בֵּית־אֵל *domum Dei*, & *v. 22.* de lapide, quem posuerat, asserit, quod sit futurus *domus Dei*, בֵּית אֱלֹהִים. Verum neminem, puto, tam ieiunum fore, qui inde ad *templa* proprie dicta argumentum ducere vellet. Deum ibi *habitare* asserit, quod se ipsi manifestarat, quo sensu quoque simul hic *portam cœli* esse exclamat. At vero quis inde *templum* inferret? Sic etiam *Gen. 49, 6.* versio LVTHERI seductioni ansam dare posset, vt quis crederet, iam tempore patriarcharum templa fuisse, cum tamen vox Kirche in textu Hebraico exprimatur per *cœtum* seu *congregationem*.

Remouentur dubia ex Gen. 28, 18. seqq. & & 49, 6.

§. XXI. Euici hactenus, templorum originem deberi cultui gentilium, & originem *idololatriæ* templis ortum dedisse, & hæc quoque superstitionem magnopere promouisse, cum templa externum splendorem præberent, & inde facile homines incautos in sui admirationem & quandam deuotionem rapere possent. Populus Israeliticus, sub Aegyptiis degens, cultui idololatrico nimis indulgebat, querente ipso Propheta

Populi Israelitici pruritus ad idololatriam.

pheta AMOS c. 5, 25. 26. quod repetitur *Act.* 7, 41. *sqq.* Ihr nahmet die Hütten Moloch an, und das Gestirn eures Gottes Remphan, die Bilde, die ihr gemacht hattet, sie anzubeten. Ad huius loci intellectum plurima conferunt, quæ annotat in omni antiquitate versatissimus SPENCER. *l. 1. de legib. Hebræor. ritual. c. 1. S. 1. p. 4.* inquiens: *Gentes antiquæ tribus rationibus cultum profanum exercebant, quæ verbis hisce clare continentur. Vel enim Deorum suorum σκηνώματα fabricabant, eosque in σκηναῖς aut lecticis ouanter circumgerebant: vel sidera colebant eorum splendore perculsæ, Deosque suos in sidera translatos existimantes: vel denique Deorum suorum typos, symbola & imagines effinxerunt, quibus etiam cultum religiosum exhibebant.* Plenius hunc locum explicat IDEM *l. 3. diss. 1. c. 3. S. 1.* Exhibebat se ille pruritus, idololatricum faciendi cultum adhuc in ipso deserto variis modis; & quidni postea aucti sunt Israelitæ, licet vel maxime de Dei directorio supremo satis superque essent conuicti?

§. XXII. Sacrificiis erant dediti, quæ quidem a patriarchis vtique adhibebantur, secundum ductum sapientiæ mysticæ, τυπικῶς omnia adumbrantibus. Sed Aegyptii externis inhærentes, & latentem sapientiæ thesaurum sub sacrificiis ignorantes, totum sacrificandi vsum deprauauerunt, & Israelitas hoc veneno infecerunt. Inde porro templa Aegyptica ipsorum semper obuersabant animis, vtpote quibus per tot annos interfuerant, & quia quo semel est imbuta recens seruat odorem testa diu, ita quoque ad hunc cultum idololatricum auide rapiebantur. Deus itaque videns, populum hunc impetu præcipiti ruere in idololatriam, mori & ingenio non nihil indulsisse, & ad palatum eius se quodammodo accommodasse videtur, vt *per ind. rectum* populum illum ab idololatria abduceret. Permisit itaque Israelitis extructionem tabernaculi in deserto; quin certis legibus illam approbauit. Ex ipsa enim historia *Exod.* 25. apparet, populum adeo fuisse in oblationibus liberalem, ad hoc tabernaculum constituendum, vt etiam modus oblationibus statui tandem debuerit a MOSE. Ex quo inclinatio huius populi nimia ad cultum illum externum, qui sensus externos ferit, apparet. Quin ipsa verba Dei ad MOSEN ostendunt, Deum magis *indulsisse*, quam *præcepisse* structuram huius tabernaculi; interim ne Iudæi cortici tantum inhærerent, tota structura tabernaculi repræsentare statum ecclesiæ veræ, & typice adumbrare debuit, quæ spirituali modo erant intelligenda. Optime hac de re disserit BVDDEVS in diss. *de eo, quod decet circa solem. Princ. §. 3.* inquiens: *Exemplum illustre pro-*

Corrupti Israelitæ ab Agyptiis.

Cur Deus Israelitis externum cultum præscripserit.

De exstructione tabernaculi.

Dei intentio in structura tabernaculi.

probat sapientissimus Hebraicæ gentis legislator Moses, qui, cum videret ritibus & ceremoniis ita deditos Israelitas, vt sine illis vix contineri in officio possent, plures dare ritus ac ceremonias illis indulsit, sed ita, vt mandato diuino eas selegerat, quæ nullum per se inuoluerent vitium, aut cupiditatem quandam temere irritarent, simulque vt illis significationem rerum sublimium, scituque ad veram felicitatem consequendam necessariarum, adiungeret.

Cur Deus noluerit sibi templum exstrui a Dauide?

§ XXIII. Postea cum DAVID decreuisset, DEO templum splendidissimum exstruere, & propheta NATHAN hoc propositum approbasset, ecce Deus plane in contrarias videbatur abire partes. Sic enim prophetam alloquitur *2 Sam, 7, 5.* So spricht der HErr, soltest du mir ein Haus bauen, daß ich darinnen wohne? Hab ich doch in keinem Hause gewohnet, sint dem Tage, da ich die Kinder Israel aus Egypten geführet, bis auf diesen Tag, sondern ich hab gewandelt in der Hütten und Wohnung, wo ich mit allen Kindern Israel hinwandelte: habe ich auch ie geredet mit irgend der Stämme Israel einem, dem ich befohlen habe, mein Volck Israel zu weiden, und gesagt: Warum bauet ihr mir nicht ein Cedern-Haus? Egregium certe argumentum diuinæ voluntatis! quod indigitat, Deum templis non indigere, nec aliter templi exstructionem populo suo indulsisse, quam quatenus videret, eum hoc ipso a cultu idololatrico abduci, & ad veram Dei cognitionem deduci posse.

Cur Salomoni structuram templi permiserit?

§. XXIV. Præterea inde quoque diuini numinis summa indulgentia apparuit, quod, vbi SALOMO post mortem Dauidis ex permissione summi Numinis magnificentissimum illud templum Deo exstrueret, se ad populi genium accommodauerit, & splendore ingenti admirandaque magnificentia illud exstruere præceperit, quia populus externo splendore templorum ethnicorum admodum illectus erat. Optime hoc obseruauit CHRYSOSTOMVS *tom. V. serm. 31.* referente SPENCERO *l. 3. diss. 6. c. 2 Sect. 1.* *Quo tempore ex Aegyptiacis turbis, & barbara Pharaonis tyrannide Hebraeorum populum liberauit Deus, videns, eos secum adhuc impietatis reliquias habere, rebusque omnibus, sub sensum cadentibus, addictos, templorumque magnitudinis ac pulchritudinis admiratione duci, templum ipsis ædificare cœpit, quod non modo materiæ magnificentia, atque artis varietate, sed & structuræ forma cetera omnia, quæ vbique terrarum erant, templa obscuraret &c.* Conf. HOSPINIANVS *de orig. templ. c. 24. p. 316.* Simul tamen, vt *§. antecedenti* monitum, exstructionem templi huius sanctificauit, vt typus & symbolum *templi spiritualis* esset, & illa repræsentaret, quæ ad *ecclesiam internam* sub regno

CHRI-

CHRISTI spiritualiter referenda essent, quod nec SPENCERVS diffitetur, qui præter causam de *idololatria Ægyptiaca* etiam hanc adducit.

§. XXV. Mirabitur forsitan quispiam, in quem finem hæcce adduxerim, cum vix inde argumentum ad *originem paræciarum* duci posse videatur. Nam, exstructo templo Iudaico, parochiarum vlla ratio habita fuisse nec videtur, nec vllibi legitur. Proinde vlterius inquirendum est, quomodo ex *templorum multiplicatione* inter christianos parochiarum distinctio ortum duxerit. Cur hæc de templis sint adducta?

§. XXVI. Scilicet caute *templorum multitudinem* parochiis originem dedisse dixi. Vnde non adeo mirum, quod in populo Iudaico nulla ratio *parochiarum* fuerit, apud quem plura templa, quæ tamen in *parochiali iure* necessario supponuntur, haud deprehenduntur. Vnum sufficiebat ei templum, *quia cum ab idololatris cingeretur, in diuersas quidem superstitiones distractis, sed æque veri Dei ignaris, multum eius intererat, coniunctos esse communibus sacris omnium animos, ciuesque proinde vnum in locum colendi Dei causa conuenire, ne paululum in partes irent, & idololatria corrumperentur, quod contigit, diuiso in duo regna Israele*, vt optime ratiocinatur clariss. CLERICVS *in comment. ad 1 Reg. VIII, 30.* Quamuis itaque Deus templi exstructionem indulgeret, tamen plura templa ipsi vnquam placuisse, nullibi legitur. Quin contrarium apparet ex eo, quod non nisi vnum templum sibi ædificari passus fuerit, cum gentilismus sub infinitis templis quasi gemeret. Quis enim nescit, quantis templis idololatricis superbierint ciuitates? Roma in flore suo numerasse dicitur 5400. idololatricas ædes, præsertim cum sepulchra heroum templis plerumque occasionem præberent. Hinc PRVDENTIVS *l. 1. contra Symmachum* ita canit: Multitudo templorum parochiis ansam dedit. Cur Deus Israelitis plura templa non permiserit? Multitudo templorum apud gentiles.

Et tot templa Deum Romæ, quot in Vrbe sepulchra
Heroum numerare licet.

Conf. ROSIN. *antiqu. Rom. l. 1. c. 12. seqq.* vbi secundum quatuordecim regiones, in quas Roma diuisa erat, recenset omnia templa & ædes, diis consecratas, quæ si in vnum congeruntur, insignis multitudo inde enascitur. Celebriora gentilium recenset ALEX. ab ALEXANDRO *Genial. dierum l. 2. c. 2.* Quin adhuc hodie gentilium nationes quædam tot templa fere habent, quot horas habet annus, vt regni Iapanici exemplo testantur historici, vbi olim vna in ciuitate 3800. eiusmodi ædes fuisse dicuntur. Et quid mirum? Cum enim gentiles Deos infinitos adorarent, non potuere non singulis singula templa exstruere. Enim vero ne Ratio multitudinis.

Iudæi in eandem πολυθέωτιν inciderent, sed *vnum* tantum verum Deum esse cogitarent, vnum sibi tantum templum exstrui voluit.

Multitudo templorum ordinem requisiuit.

§. XXVII. In tanta *multitudine templorum*, gentilibus vsitata, certo aliquo ordine opus fuit. Sicut enim ciuitates ob magnitudinem suam, qua circumscribuntur, in certas regiones distribui solent, vt ordo in eis rectius obtineri queat, ita non dubitandum est, quin olim etiam inter ethnicos, ciuitatibus in certas regiones diuisis, templorum & sacrorum quædam diuisio iuxta regiones ciuitatum facta fuerit. LIVIVS *l. 1. c. 20.* testatur, NVMAM sacerdotum creandorum inprimis curam habuisse. Hic ipse quoque certas parochias cuique sacerdoti assignasse videtur. Ita enim de eo DIONYSIVS *l. 2.* referentibus ROSINO *antiqu. Rom. l. 3. c. 13. p. 463.* & PAVLO MERVLA *de sacerdot. Roman. c. 2. §. 7.* *Numa omnia, quæ ad religionem ac ceremonias pertinent, octo libris iuxta totidem sacerdotum genera complexus est. Primus sacra triginta curionum continebat, quorum erat, publice pro suis curialibus rem diuinam facere.* ROMVLVS scilicet, populo in tres tribus & curias triginta diuiso, *LIV. l. 1. c. 11.* singulis curiis præposuit virum quendam, quem *Curionem* dixit, qui sacra pro *curia* sua curaret. Hisce vnus præerat, quem *curionem maximum* dicebant, vnde etiam *æs curionum* natum est, quod dabatur curioni ob sacerdotium. ROSIN. *c. l.* PAVLVS MERVLA *de sacerdot. Romanor. c. 2. §. 7.* Idem DIONYSIVS Halicarnass. *c. l.* expressius de hac assignatione loquitur: *Sacra sua*, inquit, *Romulus cuique curia partitus est, assignatis in singulas Diis & Dæmonibus, quos perpetuo colerent, sumtusque in hæc attribuit ex ærario publico, quæ quoties celebrarentur, aderant curiæ suis vicibus, epulumque diebus festis præbebatur curialibus (i. e. iis, qui erant eiusdem curiæ) in aula cuiusque curiæ propria.* Add. SAMVEL. PITISCVS *in lexic. antiq. Rom. voce curiæ.* FESTVS quoque *lib. 3.* idem confirmat asserens: *Curiæ etiam nominantur, in quibus vniuscuiusque partis populi Romani quid geritur, quales sunt ea, in quas Romulus populum distribuit, numero 30, vt in sua quisque curia sacra publica faceret, feriasque obseruaret.* Idem de *tribubus* dici potest. Diximus ab initio, Romam in *tres tribus* diuisam fuisse, quarum vnaquæque rursus in decem curias distincta fuit, inde 30. *curiæ ortæ.* ROSINVS *antiqu. Rom. l. 6. c. 15. p. 1010.* Sed postea illæ tres tribus auctæ A TARQVINIO PRISCO, & ex tribus sex factæ. ROSIN. *l. 1. c. 12. p. 39.* Hinc rursus quoque noua quædam circa sacra diuisio. Ita enim FESTVS POMPEIVS *l. 17.* inquit: *Sex Vestæ sacerdotes constituti sunt, vt populus pro sua quaque parte haberet ministrum sacrorum, quia ciuitas Romana in sex est distributa partes.*

Diuisio templorum secundum diuisionem ciuitatum.

Romulus curiis curiones præposuit.

Romulus parochias introduxit.

Ex diuisione tribuum diuisio circa sacra orta.

§. XXVIII.

§. XXVIII. Continere videntur hæc verba genuinam quandam faciem & repræsentationem parochiarum, quod nec dissimulare voluit prælaudatus ROSINVS *p. 1017.* inquiens: *Hoc quoque addere visum est, curias Romæ fuisse populi tales quasdam partes, quales sunt nostro tempore in vrbibus quibusdam Paræciæ. Vt enim nostræ Paræciæ habent destinatas quasdam ædes & domus, in certa quadam vrbis parte sitas, quæ communia sacra, ipsam ædem communem, & sacrorum communem ministrum i. e. Paræcum habent: ita curiæ erant incolarum vrbis partes, non modo locis, sed etiam sacris sibi peculiaribus distinctæ, quibus qui præerant, curiones vocabantur.* Hæc ingenua viri confessio facit, vt eo minus dubitandum sit, parochias ex *templorum multitudine* primitus introductas fuisse. Collineat huc etiam PAVLVS MERVLA *cit. l.* inquiens: *ab his curionibus hodieque passim per Galliam appellantur Curez, Pastores singularum parochiarum.* Erant enim gentilibus *curiones* sacrorum curatores, curiis singulis præpositi, in quibus sacra administrabant, teste SAMVELE PITISCO *cit. loc. voc. curiæ.*

Applicatio ad nostras parochias ex mente Rosini.

§. XXIX. Hoc ipso quoque fontem & originem videmus affecuti, quare etiam apud nos parochiæ *curiæ* quibusdam vocatæ fuerint. Cum enim vocabulum *parochia* barbarum sit, elegantioris linguæ studiosi substituerunt pro voce *parochiæ* vocabulum CVRIAE: vnde porro parochos more Romano *curiones*; parochianos *curiales*; ecclesias parochiales *ædes curiatas* nominarunt. Vid. BVDAEVS *in annot. ad l. vlt. D. de muner. & honor.* ONVPHRIVS *in interpret. obscur. vocab. ecclesf.* verb. *parochia*, & VARRO *de lingua Lat. l. 5.* Viderunt enim ICti humaniores, insignem quandam inter curias ethnicas, & nostras parochias affinitatem, & quidem talem intercedere, vt vere dicere possis, Romanas curias parochiis nostris originem dedisse, imo quasi *matris* cuiusdam loco appellandas esse. Porro dicuntur quidem parochi etiam *curati*, & ecclesia parochialis *curata* in iure canonico (quamuis hæ voces plane inter se differant, vt latius & angustius. Vid. ENGEL. *in manual. paroch. p. 1. c. 1. n. 7.* VALENS. *ad tit. de paroch. n. 2.*) Sed tunc non respectum haberi ad *curiæ* vocem, sed potius hanc denominationem descendere a *cura* putant, vt sic *curatus* dicatur ille, qui accepit *curam animarum* ex natura officii, BARBOSA *de offic. paroch. p. 1. c. 1. n. 11.* quamuis probabilius sit, etiam *curatorum* vocem a *curiis* originem traxisse, haud id negantibus VALENSI *c. l. n. 7.* & ZIEGLERO *ad du Roye ius canon. l. 2. tit. 14. n. 2.*

Parochiæ nostræ inde dicuntur curiæ.

Alio sensu dicuntur parochi Curati.

Noua diuisio Augusti vrbis Romæ.

§. XXX. Posset huc quodammodo trahi noua diuisio vrbis Romanæ in certas regiones, tempore AVGVSTI facta, quam refert SVETONIVS *in Augusto c. 30.* ad quam prouocat TACITVS *l. 15. annal. p. m. 311.* inquiens: *In regiones quatuordecim Roma diuiditur.* Habuit quælibet regio sua propria templa, ædes & ædiculas, quæ describuntur plenius ab ONVPHRIO PANVINIO, & ex hoc referuntur a ROSINO *in antiquit. Rom l. 1. c. 12. seqq.* vt, sicut ipsa ciuitas a regionibus diuisa fuit, & quælibet regio suos limites habuit; ita non sit dubitandum, quin iisdem terminis ipsa templa quoque inclusa fuerint. Antea SERVIVS TVLLIVS, Rex sextus Romanorum, in nouendecim tribus diuiserat populum Romanum, teste CAROLO SIGONIO *antiqu. iur. ciu. Rom. c. 3.* & vnamquamque tribum in certas curias, & cuique curiæ suum templum & sacerdotem addixerat, quo videtur respicere GONZALEZ TELLEZ. *in com. ad c. 2. de paroch.* aiens: *Parœciarum autem istarum imaginem quandam habuit antiquitas. Nam cum Roma in nouendecim tribus vrbanas, & vnaquæque tribus in decem curias esset distincta, nemo nescit, vnicuique curiæ suum fuisse templum & proprium sacerdotem.* Adducit subinde locum ex M. VARRONE inquiente: *Curiæ duorum generum, & vbi curarent Sacerdotes res diuinas, vt curiæ veteres, & vbi Senatus humanas, vt curia Hostilia, quam primus ædificauit Hostilius Rex.*

Seruii Tullii diuisio in curias.

Comparatio tribuum cum nostris Parochiis.

§. XXXI. Quod hactenus de *tribuum* diuisione varia, de qua legi meretur ROSINVS *antiqu. Rom. l. 6. c. 15.* diximus, etiam quoad ius ipsum maxime congruit cum nostris *parœciis.* Tribus enim nihil aliud erat, quam pars aliqua vrbis, vel agri Romani, quæ habitationem sequebatur, mutatoque domicilio mutabatur, quique in ciuitate erant, iidem in aliqua tribu vt essent, necesse erat. ROSINVS *c. l. p. 1053.* Certe nostrum *ius parochiale* parochianum etiam ex *domicilio* constituit, ita vt simili ratione, mutato domicilio, parochia mutetur, & vix quisquam in ciuitate esse possit, qui ad aliquam parœciam referri non debeat, ceu infra videbimus.

Conclusio ex hactenus dictis formatur. Hierarchia gentilium.

§. XXXII. Sic itaque euictum esse arbitror, penes gentiles obtinuisse quandam imaginem parœciarum nostrarum, hanc vero ortum debere duplici occasioni: (1) *templorum multitudini* vel saltim sacrorum distinctæ, quoad curam, locum, ritus aliaque ratione; (2) *diuisioni ipsius ciuitatis in certas regiones & curias*; inde concludere licet, iam gentiles sacerdotes affectasse aliquod regimen in certo quodam, vt ita loquar, territorio, & sic rationem status huic diuisioni innexam fuisse Hanc enim gentiles in rebus *religionis* pro scopo habuisse, supra §. 11. deductum,

&

& in ſpecie exemplo NVMAE, ſacra ordinantis, illuſtratum eſt. Optime enim videbatur *hierarchiæ gentili* conuenire talis in certos fines quoad ſacra diuiſio, cum primates ex populo plerumque hiſce centuriis præficerentur, & populus ſub ſpecie religionis eo rectius in obſequio retineri poſſet.

§. XXXIII. Quando, his præmiſſis, ſtatum Chriſtianismi ſub nouo Teſtamento conſidero & parœciarum originem inueſtigare intendo, ad hæc capita reſpiciendum eſſe arbitror: (1) vt inquiramus, quo tempore templa inter Chriſtianos exſtructa, & Epiſcopi ad hierarchiam adſpirarint? Nam inde dependere parochiarum conſtitutionem, hactenus declaratum eſt. (2) Vt inueſtigemus occaſionem & rationem, qua factum, vt gentiliſmus in eccleſiam ſit introductus, & ex illo tam multa ſimul retenta fuerint? (3) Vt optime & dextre diiudicemus ea, quæ adhuc ſub priori ſtatu eccleſiæ vulgo, quamquam inepte, ad parochias referuntur, ſecundum κριτήρια, *capite anteced.* data. Nam hoc non obſeruato, nihil facilius eſt, quam vt nobis imaginemur, parochias tales, quales hodie ſunt, iam in puriori eccleſia fuiſſe. (4) Vt antiquas fabulas, quas canoniſtæ de parœciis primis, & diuiſione eccleſiarum ab Apoſtolo & eius ſucceſſoribus proximis communiter in ſcenam producere ſolent, euitemus.

Quomodo parochiarum conditio in ſtatu N.T. ſit conſideranda?

§. XXXIV. In membro primo, iamiam explicando, coniunxi *templorum* originem & *hierarchiæ:* ſororio enim vinculo ita coniuncta hæc duo eſſe videntur, vt tunc demum vera hierarchia euidentius prorupiſſe videatur. quo *templorum pluralitas* exiſtere cœperit. Nam antea iam aliis quoque ex cauſis fundamenta eius iacta fuiſſe negari nequit, cum vnius rei plures dari poſſint cauſæ, & hierarchia papalis potiſſimum variis occaſionibus incrementa ceperit Ratio connexionis ex ſequentibus apparet. Illud ex hiſtoria eccleſiaſtica euidens eſt, Chriſtianos ſub illibata & pura adhuc eccleſia templa nulla habuiſſe. Vt vero hæc theſis eo rectius intelligatur, præſupponendum, quid per *templum* intelligatur & per *illibatam eccleſiam?* Niſi enim hæc rite explicentur, ſtatus controuerſiæ non recte formatus erit. Intelligo ergo per templa *loca, Deo conſecrata, & humanis vſibus prorſus exemta, adeoque conſtantia & certa.* Id omnibus templis ineſſe, inductione omnium templorum, ad oculum oſtendi poteſt. Per *puriorem eccleſiam* intelligo eam, quæ adhuc vacua a mundo & dominatu eccleſiaſtico fuit. Quatenus enim mundus in eccleſiam introductus eſt, puriorem ſtatum reliquit, quod potiſſimum tempore CONSTANTINI M. factum eſſe, ZIEGLERVS non vno loco

Chriſtiani in primitiua eccleſia templa nulla habuere.

Templa quid?

Purior eccleſia quid?

fatetur

fatetur. Vid. *de iur. mai. l. 1. c. 13. §. 31.* & *de dote eccleſ. c. 2. §. 14.* ARNOLD. in der Abbildung der erſten Chriſten *libr. 8.*

Congregationes primorum Chriſtianorum non negantur.

§. XXXV. Quocirca non nego, tempore primitiuæ eccleſiæ Chriſtianos ſæpius conueniſſe, & quandoque pro conditione temporis, certum elegiſſe locum, vbi congregarentur. Enimuero ad illum locum non erant adſtricti, nec talis locus vllam rationem *templi* habebat. Sic Apoſtoli *Act. 2.* die Pentecoſtes dicuntur fuiſſe vnanimiter *in eodem loco.* Interim ad hunc locum non erant adſtricti, qui mox congregati in templo Hieroſolymitano, mox in ſynagogis iudæorum, mox etiam in fidelium priuatis ædibus leguntur. Plura loca ex actis Apoſtolorum huc referri & trahi poſſent, niſi euidentia rei pro nobis pugnaret. Equidem noui, pontificios quosdam, inprimis BELLARMINVM, vt omnia ſua conuenire cum ſtatu primitiuæ eccleſiæ demonſtrent, iam Apoſtolorum temporibus ædes publicas fuiſſe, aſſerere, quos tamen merito exſibilant ZIEGLERVS *de dot. eccleſ. c. 2. §. 1. & 2.* HOSPIN. *de orig. templ. l. 1. c. 6. ab initio.* POLYD. VIRGIL. *l. 5. de inuent. rer. c. 6.* quibus etiam addi poſſunt, quæ *diſſ. II. ad Plin. II. & Tertull.* adduxi, vbi eorum argumenta, qui ſæculo I. & II. Chriſtianis templa tribuunt, examinaui & reſolui.

Pontificiorum commenta de templis Chriſtianorum.

Chriſtianorum primorum teſtimonia de templis.

§. XXXVI. Audiamus Chriſtianorum ipſorum propriam confeſſionem. Oſtendit hiſtoria eccleſiaſtica, ethnicis propterea Chriſtianos deſpectui fuiſſe, quod absque *templis* Deum colerent. Maſcule his reſponderunt ex rationibus, maxime eo collineantibus, templis non indigere Deum: ſuperſtitioſum eſſe, Deum velle templis alligare vel includere. Eiusmodi obiectiones imprimis Chriſtiani patiebantur a duobus gentilibus, CAECILIO & CELSO; Illi ſe opponebat OCTAVIVS apud MINVCIVM FELICEM *in Octauio* inquiens: *Putatis, nos occultare, quod colimus, ſi delubra & aras non habeamus. Quod enim ſimulacrum Deo fingam? cum, ſi recte exiſtimes, ſit Dei homo ipſe ſimulacrum. Templum quod ei exſtruam? cum totus hic mundus eius opere fabricatus eum capere non poſſit, & cum homo laxius maneat, intra vnam ædiculam vim tantæ Maieſtatis includam? Nonne melius in noſtra dedicandus eſt mente, in noſtro imo conſecrandus eſt pectore?* Huic, ſcilicet CELSO, reſiſtebat ARNOBIVS *aduerſus gentes l. VI. ab initio,* qui tamen circa finem tertii ſeculi floruit, inquiens: *Conſueſtis crimen nobis maximum impietatis affingere, quod neque ædes ſacras venerationis officio conſtruamus, non Deorum alicuius ſimulacrum conſtituamus, aut formam, aut alta-*

Octauii ſententia de templis.

Arnobii ſententia de templis.

altaria fabricemus. QVAE QVIDEM NOS CESSAMVS, non ideo vel exaedificare vel facere tanquam impias geramus & sceleratas mentes, aut aliquem sumserimus temeraria in Deos desperatione contemtum, sed quod eos arbitramur & credimus (si modo Dei certi sunt, & nominis huius eminentia praediti:) honorum haec genera aut risui habere, si rideant, aut indigne perpeti, si motibus exasperentur irarum &c. Prolixius & elegantius ibidem hoc thema pertractatur, nec instituti ratio patitur, vt omnia inde excerpere possimus. Vid. interim ZIEGLER. *de iur. dot. c. 2. §. 8.* vbi *§. 9.* adducit testimonium ORIGINIS ADAMANTII aduersus CELSI imputationes inanes, indeque concludit, christianos, si illis talia templa fuissent cognita, potuisse facili negotio calumnias gentilium diluere, prouocando ad propria templa, quod tamen factum nullibi.

Christiani prioribus duobus seculis templa non habuere.

§. XXXVII. Concedunt inde plerique nostratium, primis duobus seculis, & quod excurrit, imo nequidem ARNOBII tempore templa christianis *proprie dicta* fuisse. Allegauit in hunc finem plures summae autoritatis testes ARNOLD in der Abbildung der ersten Christen *l. 2. c. 3. §. 4. lit. 5.* Congregationes suas tempore persecutionis habuere in syluis, cryptis, agris, aedibus priuatis, hortis, carceribus ipsis coemeteriis, de quibus vid. ONVPH. *in append. ad Platinam.* EVSEB. *hist. eccles. l. 9. c. 2.* quae vocabantur *conuenticula*, imo ECCLESIAE. vid. ARNOLD. *c. l. §. 10.* Quin si per conniuentiam imperatorum maiori libertate gauderent, non ausim negare, eos aliquando certa conuenticulis destinasse loca. Ast in his nulla *templorum* ratio apparebat, non loca erant consecrata, nec sanctitas singulari eis propterea adscribebatur, quod demum temporibus subsequentibus factum, licet forsan fieri potuerit, vt talis locus, quantum conniuentia imperatorum permittebat, vsibus aliis profanis eximeretur, non aliqua dedicatione, sed, vt bene loquitur ZIEGLERVS *cit. l. §. 8. in f.* ipso facto, & per voluntariam abstinentiam. Quid enim frequentius, quam hodie in academiis quoque loca quaedam in aedibus professorum vsibus eximi aliis, & solummodo eo destinari, vt lectiones ibi academicae haberi possint. Ast talis temporalis separatio templum non facit, nec loco peculiarem induit qualitatem.

Congregationes christianorum primorum in certis locis nullam faciem templorum prae se ferebant.

Refutantur qui templa sub initium seculi tertii reiiciunt.

§. XXXVIII. Illud obiter annotare placuit, plerosque, qui iam seculi tertii primordiis templorum exstructionem adscribunt, quod etiam non nemo ZIEGLERO obiecit, decipi verbis EVSEBII *hist. eccles. l. 8. c. 1.* asserentis, ante motam a DIOCLETIANO persecutionem gra-

vissi-

uissimam, factum esse, *vt priscis aedificiis iam non contenti in singulis vrbibus spatiosas ab ipsis fundamentis exstruerent ecclesias.* Qui vero inde *templorum* exstructionem inferunt, rursum rem metiuntur secundum hodiernam praxin, vbi *ecclesia* & *templum* sunt synonyma. ARNOBII testimonium supra citatum satis euincit, proprie dicta templa eos tunc nondum habuisse, nec EVSEBIVS aliud intendit, quam vt ostendat, prisca aedificia multitudinem christianorum non amplius potuisse capere, indeque factum fuisse, vt, cessante paulisper persecutione, spatiosiores aedes exstruerent. Ast quaenam inde conclusio ad *templa* inferri potest? Ecclesiae vtique tunc erat synonymum *loci*, vbi congregatio fiebat, sed non *templi*, vt *§. antec.* dictum, quid quod tales ecclesiae non diu subsisterent, sed, ingruente noua persecutione, diruerentur. ARNOLD. *c. l. §. 21.* Ex quo apparet, aedificia eiusmodi, licet spatiosa & ampla fuerint, quaeque *ecclesiae* vocatae, non fuisse stabilia, adeoque nulla ratio est, cur iis *templorum* proprie dictorum praedicatum tribuere possimus. Confer. HOSPIN. *de orig. templ. l. 1. c. 6. p. 28.* vbi respondet BARONIO, qui ante tempora ARNOBII itidem christianis adscribit templa. Quae Anglus, IOANNES MEDE, pro templorum apud christianos vsu in medium produxit argumenta, examinaui in *diss. de iur. eccl. antiqu. ad Plin. II. & Tertull. diss. II.*

Quando templa apud christianos exstrui coeperint.

§. XXXIX. Si ergo dicendum, quod res est, templa proprie talia demum introducta sunt eo tempore, quo corda christianorum desierunt esse templa spiritus S. Explicabo hoc potius ZIEGLERI, quam meis verbis. Hic vero *c. l. §. 14.* ita: *Durauit illa christianorum in latebras atque loca abdita receptio vsque ad tempora Constantini M. quibus religio christiana, antea fugata, atque eiecta, in ipsam nunc imperatoris aulam recepta, & per totum orbem propagata fuit. Otium ille & quietem ecclesiae fecit, & libertatem christianis restituit, tanto cum successu, vt non tuta tantum ea professio, sed & honorata esset, MVNDO VELVT INTRVSO IN ECCLESIAM. Atque illa templa vbique terrarum christianis aedificari non permisit tantum, sed publicis etiam sumtibus exstrui edicto praecepit. &c.* Vid. EVSEBIVS *de vita Constant. l. 2. c. 44.* Ipse praeterea imperator, cum aedes, sacris conuenientibus destinatae, a persecutoribus fisco publico essent addictae, edicto praecepit, (quod refert EVSEB. *l. c. hist. eccles. c. 5.*) vt absque vlla pretii repetitione sine omni mora & dubitatione restituerentur. Inde manifestum est, tales aedes quidem fuisse amplissimas, sed *templorum* rationem non habuisse, nam alias sacerdotes

Christianis restitutae aedes ad congregationem destinatae a Constantino M.

dotes ethnici fine dubio ad fe has ipfas traxiffent, nec fifco illæ fuiffent addictæ, ficuti chriftiani templa ethnicorum fibi addixere, vbi poftea dominari inceperunt. Qua de caufa nec HOSPINIANVS *de orig. templ. l. 1. c. 6. p. 30.* diffitetur, tempore CONSTANTINI templa demum fuiffe exftructa. Secuti funt CONSTANTINVM reliqui imperatores, in templis exftruendis ftudiofiffimi, totque templis ciuitates impleuerunt, inprimis IVSTINIANVS, (de quo PROCOP. *de ædif.*) vt plura effent templa, quam neceffitas efflagitaret. Vid. HOSPIN. *c. l. p. 32.* Sicuti enim πολυθέωτις gentilium ad multitudinem infinitam templorum multum conferebat, ita multitudo *fanctorum*, quibus templa dedicabantur ex fuperftitione in ecclefia corrupta, dabat anfam augendi immenfum in modum templorum numerum.

§. XL. Simul vero aperit fontem ZIEGLERVS, quo factum, vt gentilismus & mundus, h. e. auaritia, ambitio & luxuria ecclefiam occupauerint. Binis id ipfum verbis exprimit: *Quo ecclefia cœpit fieri tuta, fimul honorata extitit.* Tranquillitas externa fecuritati dabat locum CONSTANTINI profufiffima liberalitate, de qua conqueritur optimo iure FRANC. BALDVIN. *l. 1. de leg. Conftant.* epifcopi & clerici adeo capti erant, vt nihil magis, quam bonis inhiarent. ZIEGLER. *præf. ad tract. de epifc.* Dominatus facer occupabat eorum animos, & humilitate fere abiecta, honores ambire non detrectabant, hierarchiam aucupantes. Publice populo indulgebantur omnis luxuriæ occafiones, & infinitum foret, fi omnia expendere vellem, quæ iam fufius funt expofita ab aliis. Interim qui adhuc finceriori corde præditi erant, aperte querelas mouebant de tam corrupto ftatu, de magnificentia in exftructione templorum &c. quorum teftimonia adducit HOSPIN. *de orig. templ. c. l. §. 36.* Imprimis merentur legi verba LACTANTII: *Non templa Deo, congeftis in altitudinem faxis, ftruenda funt, in fuo cuique confecrandus eft pectore, in quod fe conferat, cum adorat Deum.*

Dominatus cleri cum templis cœpit.

Querelæ de ftatu corrupto tempore Conftantini M.

§. XLI. Imprimis autem *ambitio* tunc inter clericos prorumperat. Epifcopi fingularem prærogatiuam præ ceteris prætendebant, adeoque fubordinationes inde variæ deducebantur, quæ fubfequentibus temporibus ita auctæ, vt in infinitos ordines excreuerint. Inde infinitæ concertationes inter clericos ratione proëdrias ortæ in conciliis, vt docent de concilio Nicæno EVSEB. *de vit. Conft. M. c. 12.* SOCRAT. *l. 3. c. 5.* SOZOM. *l. 1. c. 16.* Ipfi determinabant fuam prærogatiuam, hac infipida comparatione, quam ex GELASIO refert ARNOLD. in der Ketzer-Hist. *p. 1. l. 4. c. 7. §. 23.* Die Clerisey, inquiebant

Ambitio clericorum fubordinationibus variis anfam dedit.

Patres concilii, soll ein Vorbild der himmlischen Orden præsentiren, der Bischof soll den Platz inne haben, als das Haupt derjenigen Gemeine, die er angenommen hat. Der Elteste soll den Platz und Rang der Seraphinen, der Diaconus der Cherubinen behalten, der Diener aber soll diesen aufwarten. Inter illos, qui ecclesiam regimine suo tenebant, quatuor præcipui erant, qui præ reliquis eminebant, indeque *patriarchæ* dicti, vt Romanus, Antiochenus, Constantinopolitanus & Alexandrinus, qui pluribus prouinciis præerant. *Conc. Constant. c. 2.* In prouinciis *Metropolitani* primum locum tenebant. *Conc. Nic. 7.* Quin sicut in statu politico imperium Romanum varias accipiebat diuisiones, clerici, politicis rationibus iam toti immersi, varias quoque in regiones, diœceses, & partes ecclesiasticum regimen diuidebant sub prætextu alicuius *decori* & *ordinis*, vt in nullis rebus cederent politicis, sed horum regulas, statui ciuili valde conformes & accommodatas, suo statui ecclesiastico quoque applicarent, ceu erudite demonstrat ZIEGLER. *de episc. c. 4. §. 21.*, vbi diserte ait: *ecclesiam fuisse æmulam regiminis ciuilis & secularis.* In minoribus ciuitatibus & pagis Chor-episcopi constituebantur, episcopis illius loci subiecti. Conf. *concil. Ancyr. c. 13. Antioch. c. 8. 10.* Ceterum nomina archidiaconorum, diaconorum, subdiaconorum, lectorum, acoluthorum, exorcistarum, cantorum non adeo tangam, cum partim hoc tempore demum introducta, partim etiam ad scopum meum non adeo faciant. Equidem ante CONSTANTINVM *episcopi* & *presbyteri* iam quadam prærogatiua gaudebant, sed non tam *potestatis* quam *dignitatis;* prærogatiua vero potestatis plenissime demum sub CONSTANTINO M. sese exseruit.

Patriarchæ.

Regimen ecclesiasticum diuisum secundum ciuium ordinem.

Ante Constantinum episcopi gaudebant prærogatiua dignitatis non potestatis.

§. XLII. Hæc omnia fiebant sub prætextu *boni ordinis;* sed ambitio & auaritia clericalis potiores partes in tali regimine habebat, & ex illis *subordinationibus* demum fiebat, vt quilibet clericus *suum proprium quasi territorium acciperet*, in quo regimen sacrum exercere, & ex quo simul reditus pleniores percipere posset. Neque enim clerici veteribus reditibus amplius contenti, de quibus vid. ZIEGL. *de dote eccl. c. 3.* proprietatem strenue sectabantur; *inducta* autem *turpissima & perniciosissima proprietate*, vt loquar verbis M. A. DE DOMINIS *l. 9. de rep. eccl. c. 3. n. 11. quod erat accessorium & annexum sacro officio, factum est præcipuum.* Hinc porro termini cuilibet sui constituti, & iuris parochialis fundamenta iacta. Promouit hoc institutum CONSTANTINI conniuentia, qui variis legibus potestatem eorum firmabat, *Constantinus* *Im-*

Proprium clericis datum est territorium.

Parochiarum origo. Constantini liberalitas.

Imperator, ſcribit ADO VIENN. *ad A. C. 306.*, *de perſecutore Chriſtianus factus, licentiam dedit Chriſtianis, libere congregari, & in honorem Chriſti vbique eccleſias conſtrui, ac pene per totum imperium Rom. priuilegia ſingulis ciuitatibus dedit, vt populus Chriſtianus ſub iure & ordinatione Epiſcopi libere viueret, ac Dei templis libere honoris ſtructuram componeret.*

§. XLIII. Verum ratio inſtituti iam poſtulat, vt plenius & exactius demonſtrem, qua ratione epiſcopi & clerici hoc tempore, exſtructis vbique templis, & firmata eorum poteſtate, ex rationibus politicis totum ſyſtema ſui regiminis eccleſiaſtici diuiſerint, & terminis cuiuslibet poteſtatem propriis incluſerint; nam inde *iuris parochialis* fundamenta propius repetenda ſunt. Oſtendi iam ſupra, ethnicos ipſos adminiſtrationem ſacrorum ſecundum *regiones ciuitatum* peregiſſe, ita vt cuilibet ſacerdoti proprium *templum* & propria *curia* aſſignata fuerit. Quid mirum, ſi Chriſtiani, poſtquam gentilium templa ſibi vindicarant, & propterea gentilismum ipſum, ſeu *mundum*, vt loquar cum ZIEGLERO, in eccleſiam introduxerant, hunc morem imitati fuerint. Neque enim, regimine politico ſibi adſcripto, aliter commodius fieri poterat, quam vt certos ordines, gradus, ſubordinationes, fines aliaque inſtituerent, quæ ad *regimen politicum* neceſſaria ſunt. In Rep. Romana tales ſubordinationes magiſtratuum eſſe, animaduerterant. Quælibet regio, ciuitas &c. ſuum peculiarem magiſtratum habebat, certis finibus incluſum, quos egredi non poterat, ceu quoque dicitur in *l. f. D. de iurisd.* De Byſantio vrbe XIPHILINVS *in hiſtoria Seueri* ita: τὴν πόλιν τε καὶ χώραν αὐτῆς (id eſt vrbem eiusque regionem ſ. Parœciam) ἐχειρίσατο, & DIO PRVSAEVS de Tarſo vrbe loquens *orat. XXXIV. de I. Cæſare*: παρεῖχε χώραν νόμους τιμήν. Inde exempla capiebant, optime iudicantes ex regulis politicis, regimen abſque ordine tali politico non ſubſiſtere, ſed in *ἀναρχίαν* potius incidere. Inprimis vero hoc quoque notandum eſt, per tria priora ſecula in ſingulis ciuitatibus locisque, vbi Chriſtiani reperiebantur, vnam tantum, non plures fuiſſe eccleſias, cui præerant epiſcopus, presbyteri, & diaconi. Diœceſes epiſcoporum incognitæ erant, & cuiuslibet regimen tantum ciuitatis limitibus includebatur, adeo, vt etiam epiſcopus Romanus paſſim dicatur *Romanæ vrbis epiſcopus*, teſtibus EVSEBIO *lib. V. H. E. c. 24.* SOCRATE *lib. V. hiſt. eccleſ. c. 22.* quod pluribus argumentis Anglus quidam in *tract. de regimine eccleſ. trium primor. eccleſ. Chriſt. ſecul. c. II.* demonſtrauit, quem IENKINVS THOMASIVS latinitate donauit. Vbi vero CONSTANTINI M. indul-

Chriſtianorum parochiæ ad imitationem gentilium introductæ.

Parochiæ ad ſimilitudinem regiminis ciuilis introductæ.

gentia templa ædificata sunt, id potissimum egerunt Christiani, vt in ciuitatibus maioribus *plura* exstruerent *templa*, ex qua multitudine ortæ sunt ecclesiæ *cathedrales* & *parochiales*. Diuisere quippe episcopi plebem, & singulis templis assignarunt portionem populi, ita vt, cui ipsimet præerant, diceretur *cathedralis*, quod ibidem esset *cathedra episcopi;* ceteris vero præponerentur ex clero episcopali presbyteri, qui ibidem sacra plebi administrarent, sub cura & inspectione episcopi. Testis est EPIPHANIVS *hæres. 68. n. 4.* de Alexandrina ciuitate hæc tradens: *nam vnicuique ecclesiæ, quæ tum multæ erant, hodie vero plures sunt, suus attribuebatur presbyter: & hæres. 69. n. 1. quotquot Alexandriæ catholicæ communionis ecclesiæ sunt, vni archiepiscopo subiectæ sunt, cuique præpositus est presbyter, qui ecclesiastica munera iis administret, qui circa ecclesias illas habitant.* Hoc modo ergo limites singularum ecclesiarum constituti, iisque proprii dati sunt presbyteri, sub episcopi inspectione & iurisdictione regimen ecclesiasticum in illa *viciinia* seu *paræcia* exercentes. Sicut vero episcopi pedetentim ad maiorem dominatum adspirabant, ita quoque minorum ecclesiarum presbyteri, exemplo hoc edocti, ambire dominatum in suis ecclesiis, & magistratum quendam ecclesiasticum exercere incipiebant, hoc effectu, vt contra alios iure quodam bannario, h. e. facultate *cogendi* & *prohibendi*, vterentur.

Declaratur ex concil. Nic.

§. XLIV. Nec de episcoporum *ambitu* & *dominatu* vllum superest dubium, quin omnia ad ciuilia schemata componere studuerint. In concilio Nicæno occurrit *Can. VI.*, qui haud obscure nostram firmat sententiam. Disponitur in eo de *potestate Metropolitani.* Sicuti enim in qualibet ciuitate constitutus erat episcopus, ita in qualibet prouincia ciuitatis metropoleos episcopus τὸ κῦρος & ius ordinandi summum per suam prouinciam obtinebat. SCHILTER. *de libert. eccles. c. 9. §. 3.* Hac de causa in *c. 4.* eiusdem Synodi dicitur: *Eorum, quæ in quaque prouincia geruntur, autoritas & confirmatio tribuatur Metropolitano. Itaque ius*, addit SCHILT. *c. l. Metropolitanum censebatur regulariter secundum constitutionem prouinciarum, earumque Metropoleon, vt episcopus Metropoleos prouinciæ iura etiam ecclesiæ Metropolitanæ haberet.* In *cit.* tamen *Can. VI.* Alexandrino episcopo *ius Metropolitani* confirmatum est, non tantum in Aegypto, sed etiam in Libya & Pentapoli. Rationem deducit SCHILTER. *c. l. §. 14.* ex ciuili Aegypti diuisione. Sicuti enim Augustali præfecto, qui Alexandriæ degebat, præ fides Libyarum & Pentapoleos parebant; vid. *l. 2. C. de off. præf. aug.* ita & Metropolita-

nus

nus Alexandrinus terminos suæ potestatis eo vsque extenderat, & in eo *can. cit.* confirmatus est.

§. XLV. Finibus ita constitutis, & iuribus intra cuiuslibet regionem & ciuitatem conclusis, variæ postea hac de re in conciliis sunt factæ constitutiones. In *concilio Constantinopolitano*, vbi *patriarchæ* quoque constituti, repetita hæc materia in *c.* 2. & expresse prohibitum, *ne episcopi extra suos terminos ad alienas ecclesias accederent*, item, *ne transeant vltra diœcesin ad administrationes ecclesiasticas:* id quod etiam docet SOCRATES *lib.* 5. *c.* 8. inquiens: *patriarchas constituerunt, distribuentes prouincias, ne vllus episcopus vltra propriam diœcesin alienas ecclesias inuaderet. Id enim antea propter persecutiones promiscue factum fuerat.* Idem in *c.* 8. *concilii Ephesini* plenius repetitur. Imo in *concilio Chalcedonensi* seculo V. regimen ecclesiasticum adeo ad ciuilia se conformauit schemata, vt patres sanciuerint *cap. XVII.* τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν ἡ τάξις ἀκολουθείτω. Quid vero hac propria confessione apertius? Scilicet constituit canon, vt, si forsitan ciuitas aliqua ab imperatoria autoritate innouata fuerit, ciuiles & politicas formas ecclesiasticarum quoque parochiarum ordo sequeretur, quod deinceps repetitum in *concilio sexto in Trullo c.* 38.

Parochiæ conciliis confirmatæ.

§. XLVI. Eum in finem autem tales diuisiones & assignationes *proprii* alicuius *territorii* factis fuisse, vt quilibet clericus se inter fines sibi præscriptos contineret, nec in alterius parochia quid tentaret, omnino euidens est. Inde in *conc. Nic. c.* 15. consuetudo illa tollitur, qua inductum videtur fuisse, vt de ciuitate in ciuitatem episcopi, presbyteri diaconique transirent, & simul iniungitur, vt ecclesiæ suæ restitueretur, ἐν ᾗ ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἐχειροτονήθη, cui episcopus vel presbyter ordinatus fuerit. Iam obtinuisse videtur persuasio illa, quæ tam altas radices in iure canonico habet, quod per *ordinationem* ordinatus suæ ecclesiæ desponsaretur, & ita alligaretur ad illam, vt absque summo scelere non possit extra illam actus quosdam ministeriales edere. Vlterius id explicatur in *can. seq. XVI.* hac subiuncta clausula, ne in aliena ecclesia vllo modo recipiantur, sed omnino cogantur ἀναστρέφειν εἰς τὰς ἑαυτῶν παροικίας *in suas ipsorum parochias*, id quod iisdem pene verbis continetur in epitome huius canonis, & in exegesi subiuncta ARISTENIS. Vid. BEVEREGIVS *in pandect. canon. tom.* I. *p.* 77. Nemo ergo forsan amplius dubitabit, clericos suis propriis parochiis strictissime alligatos fuisse, & cum primitus omne *ius parochiale* propter ipsos *parochos* potissimum introductum videatur, quilibet quoque iudicabit, pa-

In quem finem decisiones tales factæ.

An per ordinationem clericus desponsetur ecclesiæ?

rochianos iam tum alligatos fuiſſe ſuis eccleſiis & parochiis, propter mutuum reſpectum, qui inter *parochos* & *parochianos* intercedit. Ceterum ne parochianis forſan occaſio daretur, recedendi a propriis parochi~s, quod aliis in eccleſiis ſibi ſuæque ſaluti rectius conſuli poſſe forſan putarent, quam maxime operam dederunt, vt omnia ſimiliter in omni parochia ſeruarentur, nec vna parochia peculiare quid præ altera haberet, ceu ex *can. 20. conc. Nic.* apparet, vbi legimus conſtitutum eſſe, vt in quauis parochia, die Dominica & ipſis diebus Pentecoſtes non genu flectentes, ſed ſtantes preces ſuas ad Deum funderent.

Ante Conſtantinum de parochiis nihil reperitur.

§. XLVII. Hæc ſufficere poſſunt ad demonſtrandum, tempore CONSTANTINI, quo hierarchia eccleſiam corrupit, *iura parochialia*, *iure cogendi* & *prohibendi* munita, quoque inualuiſſe. Ne vero quis putet, iam ante CONSTANTINVM parochiarum diuiſiones fuiſſe factas, vlterius oſtendendum erit, nil tale reperiri in eccleſia puriori, quod *parochiali iuri* conueniat. Equidem in *apocalypſi* ſeptem eccleſias reperimus, & ſimul ſeptem hiſce eccleſiis præpoſitos. Sed abſurde & inepte ſine dubio argumentaretur, qui inde *parochias* tales, de quibus hic ſermo eſt, eruere vellet. Neque enim aliud ibi indigitatur, quam ſeptem particulares eccleſias fuiſſe; χειτήςια vero ipſius *parochiæ* ibi nulla apparent, nullum iuris parochialis veſtigium, quod nec per rationem temporis licuit, vnde vlterius huic dubio non inhæremus.

An ſeptem eccleſiæ in apocalypſi fuerint ſeptem parochiæ.

Præpoſitio eccleſiæ nullam inuoluebat parochialitatem.

§. XLVIII. Illud quoque facile concedo, creſcente cottidie eccleſia, certo loco alicui præpoſitos fuiſſe epiſcopos, quæ præpoſitio tamen minime ita comparata fuit, vt *iuris parochialis* vllam haberet rationem, ſi modo ſecundum proprietates, ſupra *c. l.* taxatas, illam velimus examinare. Nulla terminorum & finium diſcretio, nulla *coactio* & iuris *bannarii* executio, & cum ipſa deficerent templa, non potuit eccleſia diuidi ſecundum ordinem ciuitatis. Quæ conferebantur ad ſuſtentationem miniſtri eccleſiæ, ſponte conferebantur, nec ex quadam obligatione, aut intuitu iuris parochialis. Neque presbyteri præciſe certo alligati loco erant. Optime hac de re diſſerit ARNOLD. in der wahren Abbildung der erſten Chriſten, *l. 2. c. 11. §. 3.* So hielte mans in der erſten Kirchen, und zwar ohne Einſchränckung in gewiſſe Gräntzen und Abtheilung ſonderbarer Bezircke, darinn ſolche vom Geiſt GOttes getriebene Leute hätten bleiben ſollen. Die Begierde den Namen GOttes

zu

zu verkündigen, und allen Menschen geholfen zu wissen, war viel zu groß, als daß sie sich einspannen und umschräncken lies. Und nachdem die Gemeinen nun zugerichtet, und gewissen Vorstehern übergeben waren, hielten doch gewissenhafte Leute für nützlich, wenn andere Freunde, auch wol die, so noch keine ordentliche Lehrer waren, das Volck öffentlich unterrichteten, quod ipsum fusius per varia exempla ibi deducit. Quo propius tamen accessit ecclesiæ status ad tempora CONSTANTINI M., eo magis cœpit etiam subordinationes & politicas admittere rationes, h. e. ius *cogendi & prohibendi.*

§. XLIX. Equidem in canonibus sanctorum apostolorum, qui per CLEMENTEM episcopum in vnum congesti dicuntur, plura de parochis & parochiis occurrere manifestum est. Sic in *c. 13.* dicitur: *Episcopo, qui parœciam suam dereliquerit, alteri insilire nefas esto, licet a pluribus ad hoc compellatur*, & *can. 14.* ita: *Si quis presbyter aut diaconus aut quicunque tantum de clericorum consortio relicta parœcia sua in aliam concesserit, & omnino, transmigratione facta, contra voluntatem sui episcopi in alia parochia moram traxerit, hunc iubemus, ne porro in ministerio publico sit ecclesiæ &c.* Imo in epitome huius canonis apud GVILIELM. BEVEREGIVM *in pand. can. t. 1. p. 10.* pœna excommunicationis clerico, non redeunti ad proprium parochiam, dictatur. Sed autoritas horum canonum non tanta est, ceu *sect. 1. c. 3.* ostendi, vt inde colligere tuto queamus, iam tempore apostolorum *parochiarum diuisiones* factas fuisse. Neque enim hactenus doceri potuit, canones hosce pertingere ad ætatem CLEMENTIS, & quamuis eos antiquos omnino credam, tamen cum incertum sit, ipsis eruditissimis fatentibus, quo tempore sint conscripti, nihil inde certi concludi potest. Accedit, quod ZIEGLER. *de origine iur. canon. §. 20.* aperte doceat, collectionem horum canonum esse veluti farraginem plurium canonum, diuersis temporibus editorum, adeoque ab initio hos canones paucos, temporis successu vero auctos fuisse, vt diiudicari non possit, quo tempore duo illi canones adiecti fuerint.

Iudicium de parochiis, quarum fit mentio in canon. apostol.

De autoritate horum canonum.

§. L. Deinde quoque sedulo cauendum, ne decipiamur ambiguo vocis παροικίας sono. Non nego, apud scriptores *primitiuæ ecclesiæ* sæpe occurrere vocem τῆ παροίκια, quin ecclesiam aliquando dici παροικοῦσαν: ast nullum inde argumentum ad *parochias nostras*, bannario iure instructas, duci potest. *Ecclesiæ*, h. e. cœtus fidelium certo loco vtique commorabantur, & hoc intuitu hi, qui in vno eodemque loco

Vox παροικίας quid denotet apud veteres scriptores.

loco habitabant, dicebantur parœci, vt oſtendit inſcriptio epiſtolæ CLEMENTIS *ad Corinthios*, quæ latine ita commode reddi poteſt: *Dei eccleſiæ, quæ Romæ diuerſatur, eccleſiæ Dei, quæ Corinthi habitat.* Eadem locutio occurrit in *epiſtola eccleſiæ Smyrnenſis* apud EVSEBIVM *lib. IV. c. 10.* ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἡ παροικοῦσα σμύρναν, τῇ παροικούσῃ ἐν Φιλομηλίῳ καὶ πάσαις ταῖς κατὰ πάντα τόπον τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας παροικίαις. Eſt ergo eccleſia παροικοῦσα ipſe *cœtus fidelium*, qui in vna ciuitate habitat & commoratur, tanquam *incola* quidam. Sic etiam in ſacris literis fit mentio τοῦ τῆς παροικίας χρόνου, *1 Petr. 1, 17. temporis incolatus*, & πάροικοι, *Epheſ. II, 19.* opponuntur συμπολίταις, vt indigitetur, Chriſtianos in hoc mundo non eſſe ciues, ſed *peregrinos* & *hoſpites*, veramque patriam alibi eſſe quærendam, ſcilicet in cœlis vbi verorum chriſtianorum eſſet πολίτευμα, quo ſignificatu quoque τὸ παροικεῖς, *peregrinus es*, occurrit *Luc. 24, 18.* Aſt corrupto eccleſiæ ſtatu ſub imperio CONSTANTINI M. accedente, manſit quidem vox ipſa, ſed ſignificatio falſiſſima tunc & hypocritica facta, quaſi adhuc *parœcia* diceretur tanquam *peregrina* & *inquilina* in his terris eccleſia, vti HENRIC. VALESIVS *in not. ad Euſeb. l. 1. c. 1.* arbitratur. Quomodo enim hæc ad templa applicari poſſunt, quæ nihil minus quam *peregrina* ſunt, vna cum ſuis circum habitantibus cultoribus, τὰ ἐπίγεια amantibus? Quomodo talis ſignificatio conuenit cum ſtatu politico, in eccleſiam CONSTANTINI M. tempore introducto? An talis ſtatus adhuc ſano ſenſu dici poterat παροικία, cum nihil niſi *proprietatem*, *poſſeſſionem* & omnia, quæ ſunt de hoc mundo, ambiret? Eiusmodi prætextibus clerus ſuum regnum firmauit, vt videatur talis, qualis non eſt. Meliori forſan iure in primitiua eccleſia cœtus chriſtianorum vocari poterant παροικίαι, quia in illis omnia attributa, quæ poſt parœciis adſcripta ſunt, ceſſabant, & ſic hi cœtus comparati ad hodiernas porochias ſignificatum *parochiarum* non admittebant. Singularem ſine dubio proderet ruditatem, qui ex his vocibus concludere vellet, tempore primitiuæ eccleſiæ iam fuiſſe tales parochias, quales hodie habemus, h. e. diſtinctis terminis eccleſias inter ſe diuiſas, cœtum certis finibus incluſum, certo epiſcopo, certoque templo fuiſſe addictum &c. hæc enim omnia attributa poſtea cum *hierarchia* ſuperuenerunt.

Quid ſit parœcus ſenſu ſcripturæ S.

Significatio genuina poſt deprauata.

An ex Tit. 1, 5. poſſint probari parochiæ?

§. LI. Cum vero pſeudo-chriſtiani ordinarie antiquitatem apoſtolicam mentiri ſoleant, non mirandum, quod etiam hic prodant myſterium iniquitatis. Certe pontificii *parochiarum diuiſiones* ex ipſa

ipsa scriptura deducere non erubescunt, prouocantes eo nomine ad *Tit. I, 5. Huius rei gratia reliqui te in Creta, vt ea, quæ desunt, corrigeres, & constitueres per ciuitates presbyteros, sicut & ego tibi disposui.* Addunt scientiam THEOPHYLACTI in *commentar. l. cit.* ita dicentis: *Paulus noluit vniuersam insulam* (Cretam) *ἐπιτετράφθαι ἑνὶ, vni committi, ἀλλ' ἑκάστην πόλιν ἴδιον ποιμένα ἔχειν, sed vt qualibet ciuitas proprium pastorem haberet.* Inde vero concludit TVRRIANVS in *defensione constitutionum apostolicarum l. 1. c. 9.* necessarium etiam iudicasse apostolos, vt diuiderentur parochiæ certis finibus. Verum illa conclusio haud stringit. Constitutio presbyterorum per ciuitates nec *parochias*, nec *diuisionem parochiarum* inducit, sed indicat tantum curam apostoli, ne illa ciuitas esset, quæ presbyterio careret. Alii, vt PETRVS DE MARCA, inde concludunt, episcopos in vnaquaque *ciuitate*, non *agris*, esse constitutos, quod tamen solide reiicit ZIEGLER. *de episc. c. 4. §. 18.* vbi in fine addit: *Nec probari potest, Titum certæ alicuius sedis fuisse episcopum perpetuum & ordinarium, certo loco quasi affixum, & certæ diœcesi adstrictum habentem sub se episcopos, presbyteros, diaconos, præsertim, cum frequentibus itineribus & peregrinationibus fuerit occupatus.* Pluribus hoc exemplis illustrat ARNOLD in der Abbildung der ersten Christen *l. 2. c. 11. §. 4.* vbi etiam adducit PAVLINVM *epist. 6.* ita loquentem: Ich habe mich mit der Bedingung endlich in der Gemeine zu Barcellona bestellen lassen, daß ich mich an diese Gemeine nicht binden liesse. Ich bin nur zu einem Diener GOttes, nicht aber an dem Ort dieser Gemeine eben angewiesen worden. Fabulam quoque inanem sapit THEODVLFI Aurel. episcopi in *epist. ad suos parochos* assertum, episcopos scilicet esse successores apostolorum, & parochos 70. discipulorum, vel vt BARBOSA *de offic. paroch. p. 1. c. 1. n. 18.* refert, ab ipsis apostolis factam esse parochiarum diuisionem. Nec enim status primitiuæ ecclesiæ admittit, a quo longe remota erant duo famosissima illa vitia, *AVARITIA* & *AMBITIO*, vt tales diuisiones fierent.

Refutata eorum opinio, quod Titus in Creta parochias fecerit.

§. LII. Alii, vt ANASTASIVS *in Euaristo sub Traiano*, PANVINIVS *in append. ad Platin.* PLATINA *in vita Euaristi*, parochiarum diuisionem adscribunt EVARISTO pontifici, circa annum Christi 105. sub Vlpio Traiano imperatore viuenti. Etenim ex PLATINA refert VALENS. *ad tit. de Paroch. 16.* illum distribuisse sacerdotes per singulas curias, qui præberent sacramenta & alia sacra populo, & vicissim ab illo necessaria ad victum acciperent, indeque partes illas vrbis, sic distribu-

An Euaristo possit adscribi parochiarum diuisio?

tas, dictas fuisse *parochias* & subditos *parochos*. Huc etiam collineare videtur BARONIVS *ad ann. Christi 270. n. 17.* contendens, non demum a Dionysio, sed aliis antecessoribus Romanis Pontificibus suis limitibus distinctas parochias fuisse. Idem quoque euincere conatur IO. FILESACCVS *de orig. paroec. c. 9.* asserens, sub dicto pontifice Christianam religionem tantum coepisse incrementum, vt iste ne quid inordinate & cum rerum sacrarum aliqua perturbatione a Presbyteris, quibus sacrorum cura commissa erat, in ea multitudine fieret, *titulos*, i. e. paroecias in V. R. ipsis presbyteris diuiserit, quo a se inuicem seiuncti suo quisque *titulo* seu *paroecia* vicinos fideles erudirent; postmodum vero Pontifices HYGINVM & DIONYSIVM, nec non MARCELLVM, constitutionem & distributionem hanc parochiarum, ab antecessoribus suis factam, tam confirmasse, quam auxisse.

Fabulae de Anacleti diuisione

§. LIII. Alii ANACLETVM Pontificem quoque hic in suas trahunt partes, prouocantes ad *c. episc. 3. D. 80.* vbi ita: *Presbyteri per castella & modicas ciuitates atque villas debent ab episcopis ordinari & poni. Singuli tamen per singulos titulos suos*, i. e. paroecias. Cui textui adiungi potest *c. Prouinciae 1. D. 99.* qui eiusdem ANACLETI esse fertur. Conf. DVARRENVS *c. l.*

reiiciuntur.

§. LIV. Verum explosit has fabulas iam dudum luculentissime HOSPIN. *de orig. templ. l. 1. c. 8. p. 51.* ostenditque, conditionem temporum tales fabulas prorsus prosternere. Nam sub TRAIANO miserrimam passi sunt Christiani persecutionem, & immani crudelitate in Christianos est saeuitum. Hinc recte concludit, se nullo modo adduci posse, vt credat, licuisse EVARISTO & HYGINO per vrbem Romam, veluti suam, titulos, paroecias & diaconias, h. e. templa, sacras aedes, ecclesias & hospitales domos exstruere, presbyteris assignare, & alia munia distribuere. *Longe vero similius*, pergit, *videtur, Romae doctores aliosque fideles potius doctrinae & orationi incubuisse in eo, quod datum fuerit, tuguriolo, ac paratos, pro Christo ceruicem praebere, quam vt iurisdictionem aliquam seu dominium sibi vindicare, vel in animum induxerint. Absque dubio enim Romani imperatores Christianae religioni minus Romae, quae ipsorum sedes fuit, quam alibi vspiam locum aliquem dare voluerunt, tantum abest, vt paterentur, Christianos eam inter sese TANQVAM SVAM, PARTIRI AC DISTRIBVERE*, vnde & epistolam ANACLETI, superius relatam, cum STRVVIO *de iure paroch. c. 2. §. 2.* spuriam esse existimo, quod etiam luculentissime demonstrauit DAVID BLONDELLVS in *Pseudo-Isidor.* vt & ZIEGLER. *de episc. l. 1. c. 2. §. 2. seq.*

§. LV.

§. LV. Tandem quidam diuisiones parochiarum DIONYSIO papæ adscribunt, nixi autoritate *c. 1. C. 13. qu. 2.* vbi habetur dicti papæ epistola ad Seuerinum episcopum Cordubensem, ad quam etiam prouocatur in *c. pastoralis 9. X. de his quæ fiunt ad Prel.* Audiamus verba ipsius epistolæ, quam integram recitat DVARENVS *de benef. l. 1. c. 7. De ecclesiis*, inquit, *parochianis, vnde apostolicam sedem consulere voluisti, qualiter sint custodiendæ per Cordubensem prouinciam, ac diuidendæ sacerdotibus, nihil tuæ charitati melius nobis videtur intimare, quam vt sequaris, quod nos in Romana ecclesia nuper egisse cognoscitur, ecclesias vero singulas singulis presbyteris dedimus. Parochias & cœmeteria eis diuisimus, & vnicuique ius proprium habere statuimus, ita videlicet, vt nullus alterius parochiæ terminos, aut ius inuadat: sed sit vnusquisque suis terminis contentus, & taliter ecclesiam & plebem sibi commissam custodiat, vt ante tribunal æterni iudicis ab omnibus sibi commissis rationem reddat, & non iudicium, sed gloriam pro suis actibus accipiat. Hanc quoque normam, charissime, te & omnes episcopos sequi conuenit, & quod tibi scribitur, omnibus quibuscunque potueris, notum facias, vt non specialis, sed generalis fiat ista præceptio.* Eandem fabulam PANVINIVS plenius refert, relatus ab HOSPINIANO *de orig. templ. cit. l. p. 50.* & ANASTASIVS *in Dionys. ad princip. tert. secul.* Verum verba citatæ epistolæ satis produnt, autorem eius non esse DIONYSIVM, sed alium, qui eo tempore floruit, quo ecclesiæ non amplius erant ἀδέσποται, sed *proprietatem* & *honorem* iam occupauerant. Neque enim eo tempore cessauerant persecutiones, neque templa exstructa erant. Quomodo ergo diuisiones ecclesiarum concipi possunt tales, quales hic supponuntur? Hinc HOSPIN. *cit. l.* autores tanquam suspectos reiicit, & pernegat, parœcias fuisse institutas in sæuissimis tyrannorum persecutionibus. Accedit, quod hæc epistola a pontifice alio, & quidem tali emanasse videatur, cuius tempore hierarchia iam erat constituta, vnde de huius asserti fide nobiscum dubitat LINKIVS *de iure episc. c. 6. n. 33.*

Fabulæ de diuisione Dionysii.

Refutatur diuisio Dionysii.

§. XVI. Ceterum ne absque omni autoritate hæc asseruisse videar, non inutile erit, meditatione de hac materia ICti, in iure ecclesiastico celeberrimi, LINKII hic annectere, qui in *tr. de iur. episc. c. 6. n. 21. seqq.* de *diœcesium diuisione* disquirit, quæ tamen eodem modo ad *parochiarum* diuisionem adduci recte possunt. Ita vero ille: *In tanta opinionum varietate largimur equidem, ecclesiam esse & fuisse semper in republ. neque denominari & circumscribi aliter posse, nisi ex loco, cui quasi*

Iudicium Linkii de hac diuisione adducitur.

affixa est, vt puta ecclesia Hierosolymitana, Antiochena &c. Neque enim visibilis ecclesia, de qua hic agimus, aliter esse potest, nisi intra fines cuiuscunque prouinciae, ciuitatis, pagi ac vici, quo respectu certissimum est, quod hac ipsa distinctio iam ab apostolorum temporibus obtinuerit. Nam hae denominationes ecclesiae inhaeserunt, quam primum fundamenta christianae fidei in illis posita fuerunt, etsi de regimine aliquo eminentiori nulla adhuc cogitatio suscipi potuerit. Petrum tamen prouincias ita instituisse, hac de re nullum vnquam in sacris extat vestigium. Neque adeo Ponti, Galatiae, Cappadociae, Bithyniae & Asiae nomina recenset Petrus, quod ipse prouincias ita diuiserit; sed quod in prouinciis illis essent ecclesiae a se institutae, quae nec aliis nominibus compellari potuerunt. Praeterea dissentientibus concedimus, ab apostolis, christianae fidei propagatoribus, vtique constituendos fuisse, qui curam haberent animarum, & ecclesias iam fundatas in vera fide conseruarent, vel in nouas quasi colonias producerent; & sic regnum Christi dilatarent, hocque vt Titus expediret, quem hunc in finem in Creta reliquit, voluit Paulus. Neutiquam tamen illi, quos Titus constituit, tales fuerunt presbyteri, quales sunt nostri episcopi, habentes certos districtus, nec ipse Titus in simili schemate Metropolitanus, aut certae alicuius sedis episcopus perpetuus & ordinarius, certoque loco quasi affixus extitit, habens sub se suffraganeos presbyteros & diaconos, quin potius a Tito constituti siue episcopi, siue presbyteri, pares cum eodem fuerunt, nec vllam potestatem superiorem aut praerogatiuam Titus habuit, nisi quod ab apostolo ordinatus esset. Atque haec denominatio ecclesiarum a prouinciis, intra quarum fines constituta fuerunt, permansit, vsque dum ecclesia hac in parte aemula regiminis secularis & ciuilis facta est. Postquam enim temporibus imperatorum in certos tractus ita diuisum fuit, vt vnusquisque tractus plures contineret dioeceses, ac dioecesis certas prouincias, quarum quaedam iterum suas habebant metropoles, quas vel frequentia populi, vel praefectorum potestas, vel iudiciorum ordo commendabat; instar imperii ecclesia quoque in dioeceses & prouincias separari tantaque cum autoritate & προεδρία episcoporum, in istis ciuitatibus celebrioribus residentium, nasci coepit &c.

SECTIO

SECTIO III. DE PAROCHIS, PAROCHIANIS, VT ET PAROCHIIS.

CAP. I. De Parochis eorumque constitutione.

§. I.

Propius ad ipsa *iura parochialia* accessurus, necessarium esse duco, quaedam de *statu parochorum* praemittere. Personae enim qualitas & conditio ante omnia inuestiganda est, vt accurate iura, personae attributa, explicari queant. Ad tria autem maxime capita totam causam reducam: (1) exhibebo modos vocandi & eligendi parochos: (2) ordinationem, vt & introductionem, seu inuestituram eorundem percurram: (3) denique qualitates & propria parochorum requisita enucleabo. Methodus dicendorum.

§. II. PAROCHI, die Pfarrer, *sunt personae ecclesiasticae per legitimam vocationem seu electionem ecclesiae parochiali populoque, in parochia illa degenti, praepositae, ad docendum verbum Dei, intra limites sibi praescriptos, ius habentes exigendi a parochianis omnia illa, quae vi iuris parochialis ipsis debentur.* Definitionem hanc fusius explicare supersedeo, Parochi quid?

cum si conferantur illa, que de *origine parochiarum* dicta sunt, & adhuc in sequentibus dicentur, apparebit, illam ad praxin valde esse accommodatam.

Quid intelligi debeat per personas ecclesiasticas?

§. III. Illud vnicum saltim moneo, me *parochos* ideo nominasse *personas ecclesiasticas*, vt stylo consueto me accommodarem. Quamuis enim non ignotum mihi sit, *personas ecclesiasticas* plerumque opponi *secularibus*, & ita quoque germanice inter se distingui Geist und Weltliche, indeque fere ortum sit, vt pietas & omnia eius exercitia ad solos clericos sit reiecta, mundo secularibus personis relicto; hoc tamen in sensu minime hanc vocem hic intelligendam esse volo. Etenim hoc sensu distinctio ipsa est friuola & spernenda, cum potius omnes ea ratione debeamus esse *ecclesiastici*, Geistliche. *Seculares* & *mundani* de hoc mundo sunt, & ita regnum Dei non videbunt. Dicamus ergo, parochos dici κατ' ἐξοχὴν *ecclesiasticos*, quia certæ alicui ecclesiæ seu templo inseruiunt, eique tanquam glebæ adscripti sunt, ibi iura sua exercent, & regimine suo (loquar ex praxi communi) omnia in illa parochia complectuntur; generali enim in sensu etiam *parochiani* dici possunt *ecclesiastici*, quatenus sunt membra ecclesiæ, quamuis communi loquendi sensu ita non dicantur. Ratio eius sine dubio est, quia ab antiquissimis iam temporibus *ecclesia* in solis clericis posita est, indeque inualuit, vt ipsi soli *ecclesiastici* dicerentur, qua metamorphosi nec in nostris abstinemus ecclesiis.

Legitima vocatio quid?

§. IV. Feci præterea mentionem in definitione parochorum *legitimæ vocationis*, oppositæ ei, quæ *illegitimis modis* extorqueri solet. Plerique ad *legitimam vocationem* requirunt, *vt sit diuina*. Hactenus bene. Sed vnde iudicari possit, an sit *diuina*, nec ne, in hypothesi? non caret difficultate. Plerumque externa illa vocatio simul diuina esse censetur, ita vt si modo parochi literas suæ vocationis in publicum ostendere possint, se sufficiens testimonium habere putent de diuina vocatione. Sæpius vero quæstio cum Christo institui posset: τίνος ἡ εἰκὼν, καὶ ἡ ἐπιγραφή; Apud plurimos prætextus inseruiendi Deo pro vera causa ventilatur, cum, si larua vocato detrahatur, vel cupiditas lucrandi vel ambitio vocatum traxerit, vt mediante patronorum, quos hactenus sibi acquisiuit, auxilio & gratia magis obtrusus sit populo, quam legitime vocatus. Et certe rarissime in praxi obseruari videmus monitum imperatorum in *l. si quenquam 31. C. de episcop. & cler.* vbi ita. *Tantum ab ambitu debet esse sepositus, vt quæratur cogendus, rogatus recedat, inuitatus effu-*

Vnde sit diuina?

Parochus se non debet ingerere.

effugiat; indignus enim est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus inuitus. Pluribus consuli potest ZIEGLER. *in tr. pecul. de clerico renitente.*

§. V. Vnde non satis mirari possum praxin parochorum modernorum, qui ab vna ecclesia ad aliam vocati, certitudinem de vocatione *diuina* ab aliis vnice petere solent, non a se ipsis. Plerumque enim consulunt Theologicam quandam facultatem; & si haec respondeat, posse vocatum salua conscientia aliorsum migrare, & vocationem illam *diuinam* esse, se satis suae consuluisse conscientiae arbitrantur, cum tamen alii inidonei sint, de mea respondere conscientia, & cuilibet testimonium conscientiae suae indicare debeat, vtrum in corde suo conuictus sit, se legitime esse vocatum? Nec deerit & fidelibus ministris ecclesiae testimonium Spiritus S. si vocatio ab illo peruenit; quod tamen illis deest, qui eo in statu sint constituti, vt tractum Spiritus S. sentire non possint *διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν. Ephes. IV, 18.* Nisi ergo quis ipse conuictus sit de *vocatione diuina*, vel mille aliorum testimonia non sufficient ad tranquillandam conscientiam. Breuibus: *Externam vocationem confirmare debet interna, & ita illi subordinari* CARPZOV. *iurispr. consist. lib. 1. tit. 5. def. 62. n. 4.* Exinde iudicabitur, an sit diuina vocatio nec ne?

Quilibet de vocatione iudicare debet, an sit diuina, non aliorum sequi iudicium.

§. VI. Illud certe obseruari meretur, rarissime vocationem pro *diuina* reputari, quando parochus ad talem ecclesiam vocatur, vbi non tantos reditus percipere potest, maioribus tamen laboribus se onerari videt. Cur? Neque enim tunc tam DEVS ipsum vocauit ad ecclesiam priorem, quam potius cupiditas lucri & commoda viuendi ratio. Contra vbi minuuntur labores, augentur reditus, ibi sine dubio secundum captum eiusmodi carnalium parochorum vocatio pro *diuina* reputanda. Non contra amorem hic iudico, sed ex praxi communi, & potius ex singulari miseratione, cum voto, vt quilibet, ita carnaliter vocatus, naeuum hunc agnoscat.

Cur non reputetur vocatio diuina, vbi reditus in translatione minuuntur.

§. VII. Denique quoque *legitima* illa vocatio intelligitur, quae ab iis facta, quibus ius vocandi competit. Quod si rem ex suis consideramus fundamentis, non dubium est, ius eligendi parochum penes totam ecclesiam parochialem esse, cum naturaliter coetui cuilibet permittantur ea, quae ad sui conseruationem finemque sunt necessaria. Iam autem quatenus parochia adhuc retinet faciem alicuius ecclesiae, coetum certum & societatem designat, & consequenter, *quatenus nihil aliud constitutum*, ius vocandi parochum toti ecclesiae adscribendum est. Obser-

Ius eligendi ecclesiae competit.

seruarunt hoc ipsum adhuc leges Suecorum, cum in *l. 1. c. 5.* ex editione IO. MESSENII ita disponatur: *Ecclesia ergo consecrata, parochiani praesentabunt presbyterum, quem volunt, si concordes fuerint. Cuius scientiam legitimam ordinationem considerabit episcopus, & illi ecclesiam conferet, si ita visum fuerit. Quod si parochiani in praesentando non fuerint concordes, adibunt ipsi episcopum, petendo, vt ecclesiae de parocho prouideatur, tenetur tunc illi episcopus ecclesiam conferre, cui ipse fauet, & qui in illa ecclesia dignoscitur ius patronatus habere.* Et quod ita olim vocatio a multitudine & vniuerso coetu Christianorum facta fuerit, apparet ex *Act. 1, 15. Act. 6, 5.* vt & *Act. 14, 24.* vbi vocem χειροτονίας per *consensum populi* & *suffragium* exponunt. VOETIVS *polit. eccles. p. 2. l. 2. tr. 2. c. 3. p. 601.* Nec primitiuae ecclesiae scriptores aliud euincunt. Vid. inter alios CYPRIAN. *Epist. 68.* BRVNNEMAN. *de iur. eccles. l. 1. c. 5. §. 4.* GISB. VOET. *cit. l. c. 5. p. 617.* ZIEGLER. *de episc. lib. 2. c. 1. §. 5. seqq. & §. 11.* BLONDELLVS *de episc. & presbyter. p. 379. sqq.* conf. *c. 16. D. 61. c. 1. D. 62, c. 1. D. 62. c. 10. 11. 13. 19. 20. 26. 27. 34. D. 63.*

Ius vocandi aliis conferri potest. §. VIII. Dixi praeterea, haec tunc obtinere, *quatenus nihil aliud constitutum.* Nam ius vocandi parochum *facultatem* tantum, ecclesiae competentem, denotat, quae tamen sine dubio mutari, & vel vni vel pluribus a tota ecclesia, seu iis, quibus antea ius vocandi competit, conferri potest, id quod etiam in aliis societatibus & coetibus vsu venire solet.

Ius patronatus quid. §. IX. Inde legitimari potest ius illud decantatum PATRONATVS, das Pfarr-Lehn, quod est *facultas eligendi, praesentandi & vocandi parochum, competens certae personae ex fundatione vel dotatione ecclesiae ad hoc, vt praesentatus constituatur ad munus ecclesiae.* STEPHAN. *de iure patron. P. 1. c. 3. n. 3.* FINCKELTHAVS. *de iur. patron. c. 2. n. 1.* BRVNNEMAN. *l. 2. c. 8. §. 1.* FRANC. DV ROYE *de iur. patron.*

Ius patronatus regium & vulgare. §. X. Facile autem apparet, nobis non esse hic sermonem de iure patronatus *regio*, quod tantum ius protectionis, domino territorii competens, infert, sed de *vulgari* & *priuato*, cuius essentiam vulgo statuunt in electione & *praesentatione*, cuiusque natales euolui in diss. *de vera iuris patronatus repraesentatione.*

Nominatio fit vel a patrono. §. XI. Quae vt rectius intelligantur, sciendum est, tria vulgo hic distingui in iure patronatus. Primum est *nominatio*, quae vel fit a patrono ipso, & respicit personam a patrono electam, quam ille ecclesiae in suggestu ad videndum & audiendum sistit: FINCKELTH.

CKELTH. *c. l. n.13.* vel ab aliis, quam patrono, & ita nihil aliud denotat, Vel aliis.
quam *ius commendandi patrono personam, in parochum eligendam*, cuius rei illustre exemplum occurrit in *instr. pac. art. 7. in f. §. 1.* vbi prouisum, quod patronus, religionem mutans, non possit ecclesiæ alterius confessionis obtrudere parochum, sed potius hoc mutationis casu ipsis communitatibus, *nominare* patrono ecclesiarum ministros, integrum esse debeat; ex quo apparet, *ius nominandi* seu commendandi candidatos quandoque ius patronatus admodum restringere.

§. XII. Deinde succedit *vocatio* die Berufung, quando patronus Vocatio.
ecclesiæ nominato, atque a parochianis approbato, literas vocationis transmittit, vt futurus sit illius loci parochus. FINCKELTH. *cit. l. n. 14.* CARPZ. *iurispr. consist. lib. 3. def. 22. n. 4.* Hæ literæ sunt hodie, proh dolor! asylum illud vnicum, ad quod confugere solent, vbi de *legitimitate vocationis* quæstio instituitur. Verum nec hoc ius semper cohæret iuri patronatus, sed parœcianis aut senatui aliquando competere potest. Vnde a iure *vocandi* ad ius *patronatus* non indistincte valet consequentia. SCHILT. *cit. l. §. 11.*

§. XIII. Denique superest *præsentatio*, quæ primarium patroni Præsentatio essentiale pa-
& essentiale negotium est, quando patronus nominatum & vocatum troni nego-
cum literis præsentationis & vocationis ad consistorium ablegat, vt, an tium.
dignus officio tali sit? exploretur, & post instituatur. Cum itaque stricte loquendo nonnunquam differant *nominatio*, *vocatio* & *præsentatio*, adeo vt hi distincti actus (quamuis contra *regulam*) possint esse dispersi inter diuersas personas & collegia: imprimis hic respiciendum ad consuetudinem & obseruantiam inueteratam, quem in finem tam sæpe in *ordin. ecclesiasticis* ad hoc principium decidendi prouocatur. vid *ord. eccles. Magd. Augusti c. 14. §. 1. 2. §. 17.* ibi: Wo nicht ein anders beständig hergebracht. §. 19. ibi: Wie es überall bräuchlich und herkommen. §. 20. ibi: Wie es iedes Orts hergebracht. §. 22. ibi: Worin gleichwol überall auf den unverrückten Gebrauch zu sehen. Sic etiam prouocatur ad obseruantiam in hisce iuribus in instr. pac. *art. V. §. 11 & 13.* Vt vero rem declaremus exemplo illustri, producamus obseruantiam ecclesiarum Hallensium, prout illam ex actis addiscere potui. Videlicet senatus ius patronatus ibi prætendit, & vulgatum assertum est, daß die drey Pfarr-Kirchen zu Halle bey dem Rath zu Lehen gehen, der *vociret* die Pfarrer mit Zuthuung der Kirch-Väter und 8. Männer nach vorgehabter *consultation* mit dem Superintendenten und andern beyden Pfarrern, sunt verba *visitat.*

ftat. ann. 1563. Quia ita administratores bonorum ecclesiasticorum vna cum Octo-viris, qui ecclesiam repræsentant, concurrunt ad negotium electionis, his quidem ex obseruantia antiqua competit ius *electionis & nominationis* ad concionem δοκιμαστικὴν (conf. *ordin. Magd. eccl. c.* 4. §. 3. *c.* 5. §. 2.) senatui vero ius *præsentandi* ad examen, ordinationem, confirmationem & inuestituram, non tamen *solitarie*, & exclusis ærarii ecclesiastici Præfectis & Octo viris: his enim ius *compræsentandi* ex antiqua obseruantia competit. vid. *ordin. Magd. eccl. c.* 4. §. 3. & *c.* 5. §. 5. Hoc quidem a senatu hactenus eis in dubium vocatum fuit, interim ecclesia Mariana in possessorio summario confirmata fuit per sequentem sententiam: In Sachen des Stadt Magistrats zu Halle an einem, derer Kirch-Väter und Acht-Männer der Kirchen zur Lieben Frauen daselbst, am andern Theil, erkennen wir Friedrich von GOttes Gnaden, König &c. &c. auf eingeholten Rath der Rechts-Gelehrten vor Recht, aus denen Acten so viel zu befinden, daß ermeldte Kirch-Väter und Acht-Männer bey dem iure compræsentandi so lange zu schützen, bis Gegentheil im possessorio ordinario, oder petitorio ein anders, wie recht, ausgeführet, V. R. W. quæ sententia postea in leuterationis instantia confirmata est.

Origo iuris patronatus.

§. XIV. Quod igitur ius antea omnium erat, in ecclesiis patronatis ad certum postea indiuiduum restrictum est. Quo iure vero id factum fuerit, non rectius intelligemus, quam si *originem huius iuris* indagauerimus. Plerique illam adscribunt IVSTINIANO imperatori, qui in *Nou.* 57. *c.* 2. *Nou.* 123. *c.* 18. diserte constituit, vt hi, qui ecclesiam ædificarunt, vel de suo præbent clericis annonas, habeant ius statuendi clericos. STEPH. *de iur. patr. p.* 1. *c.* 5. *n.* 8. SCHILT. *inst. iur. can. cit. l.* §. 3.

Male Iustiniano adscribitur.

In alia omnia iuit STRYK. *in not. ad Brunn. ius eccl. lib.* 2. *c.* 8. §. 1. censuitque, iam in concilio *Toletano I.* occurrere huius iuris vestigia, & ita multis ante IVSTINIANVM annis eius rationem fuisse habitam. *Vbi enim*, inquit prælaudatus Auctor, *ædificari cœperunt templa, & multi ex priuatis quoque ex sententia consilioque antistitis sui pio religiosoque affectu res suas Deo consecrarunt, æquum fuit visum, vt, amissa proprietate rei, aliquid tamen iuris prior dominus retineret, quod pietatis ipsius singularisque in ecclesiam voluntatis perpetuum monumentum esset. Et cum antea ipse rei dominus fuisset, post consecrationem & dedicationem vero dominus ipse amplius manere non posset, patroni appellatio magis quam domini ei competere visa fuit.* Ex eodem fonte quoque deducere videtur hoc ius FRANC. DV ROYE *de iure patron. in prolegom. c.* 3. & sic fere ad tempora CONSTANTINI M. illud reducit, quia ibi certatim templa ædificabantur.

Quam

Quamuis vero admittere nolit, ideo ius patronatus ædificatoribus datum fuisse, vt fideles excitarentur ad ecclesias ædificandas, quod eo tempore tot ecclesiæ essent ædificatæ, vt etiam homines per leges publicas ab hoc prurit u reduci debuissent; ad hoc tamen regeri posset, causam iuris patronatus imprimis constitisse in vlteriori prouocatione liberalitatis hominum non præcise ad ædificandas, sed etiam ad ditandas & dotandas ecclesias. Vnde ingenue fatetur CARPZ. *iur. eccl. l. 1. t. 2. d. 13. n. 8.* ius patronatus ad opes ecclesiæ augendas apprime conducere. Præterea etiam distinguendum videtur inter ecclesias vrbanas & rurales. Illæ exstruebantur communiter *sumtu publico*, adeoque vix iuris patronatus proprie ibi exempla occurrunt: hæ vero vt plurimum *priuato* a ditioribus, suasu episcoporum, & ita inde ius præficiendi ecclesiæ ministrum sibi acquirebant. Liquet hoc ex CHRYSOSTOMI *homil. 18. in acta: Fora quidem*, ait, *& balnea faciunt multi, ecclesias non item, & omnia magis quam hoc. Ideo oro, & supplico, & gratiam peto, imo & legem pono, vt nullus, qui habeat villam, appareat carere ecclesia.* Vtilitatem quoque iuris patronatus illis ob oculos ponit in sequentibus: *Educa magistrum, educa diaconum & sacerdotalem ordinem, quasi vxore ducta, dotem adscribe. Quid non erit illic bonorum.* Ceterum quantum veritatis hisce sententiis discrepantibus insit, & vnde vera origo peti debeat, ostendi in diss. *de vera iuris patronatus repræsent.*

Causa introducti iuris patronatus fuit prouocatio vlterioris liberalitatis.

§. XV. Produxit videlicet structura templorum, maxime *priuata* nobilium & potentiorum, varia iura, quæ in *iure patronatus* occurrunt. Illud quidem haud nego, potuisse ab ecclesia vni committi electionem; sed an ita ab ecclesia *expresse* vnquam commissa sit, valde subdubito. Postquam enim clerus bene animaduertebat, ex tali iure reditus ecclesiasticos incrementa capere, templorum numerum augeri, inuitari ambitionem potentum & ditiorum, facile passus est, tolerauitque, vt potentiores ecclesiis suis, quarum patroni & domini erant, presbyteros præficerent. Talis præterea iam status rerum erat, vt laici minorum gentium contra attentata clericorum, regimen ecclesiasticum iam tenentium, ne hiscere quidem auderent, sed patiendo nolentes volentesque omnia approbare tenerentur, præsertim cum conciliorum confirmatio & imperatorum autoritas accederet. Vnde & STEPHAN. *de iure patron. P. 1. c. 5. n. 21.* fatetur, quoad primam originem hoc ius magis *tolerantia & conniuentia* niti, quam *debito iustitiæ*. Neque adeo refragabor, si quis cum LOPEZ *in practic. c. 54.* PETRO GREGOR. *in Syntagm. iur. lib. 17. c. 4. n. 20.* ANDR. DALNER. *de iur. patr. n. 14.* FRANC. DV ROYE *de iu-re*

An ab ecclesia vni ius vocandi vnquam commissum?

Analogum quid apud gentiles reperitur.

re patron. prolegom. c. 2. p. 5. altius aſcendere, & ſimilitudinem quandam ab ipſis ethnicis petere velit, cum conſtet, eos conſtituiſſe & exſtruxiſſe ſuo arbitratu templa ipſisque ſacerdotes præpoſuiſſe. Poſtquam enim cum templis gentilium gentiliſmus inuaſit eccleſiam, non incredibile eſt, plura quoque iura ex gentiliſmo ſimul in eccleſiam irrepſiſſe. Confirmabo id verbis BARONII *tom. 2. ad ann. 200. n. 5.* qui id hoc excuſare voluit prætextu: *Conſulto poſtea introductum videtur, vt, quæ erant gentilitiæ ſuperſtitionis officia, eadem veri Dei cultu ſanctificata in verum religionis cultum impenderentur.* Verum euentus & experientia docuit, gentilitia ſuperſtitione eo ipſo omnia repleta, & Chriſtianos a vera ratione colendi Deum abductos fuiſſe. Conf. ZIEGL. *de dot. eccl. c. 4. §. 26.*

Diſtinctio inter curam vocationis & ipſam vocationem.

§. XVI. Ne vero his, qui inter proteſtantes hoc ius defendunt, & recte retineri autumant, ratio defendendi illud deficiat, diſtinguere ſolent inter *curam vocationis*, & ipſam *vocationem*. Illam patrono adſcribunt, hanc vero nihilominus *toti eccleſiæ* reſeruant. CARPZ. *iurispr. eccl. lib. 1. tit. 3. def. 27.* exinde porro infert *n. 3.* cum eccleſia ex triplici ſtatu conſiſtat, *eccleſiaſtico, politico* & *populari*, non modo ſecularem magiſtratum, ſed etiam clerum & populum omniumque parœcianorum der Eingepfarreten conſenſum ad vocationem accedere debere. Quomodo vero accedit? Id explicat SCHULTZ. in diſp. *de eo, quod iuſt. eſt circ. paroch. c. 4. §. 3. in fin. Patronus*, ait, *repræſentans ſtatum politicum, nominat, vocat, præſentat. Clerus, ſtatum eccleſiaſticum conſtituens, examinat, ordinat, iudicat, conſtituit: parochiani denique ſub œconomico ſtatu comprehenſi aſſenſum ſuum præbent.* Breuius CARPZ. *cit. l. def. 32.* hoc exprimit aiens: *Eccleſiaſticus ſtatus debet conſulere de perſona idonea, popularis approbare, politicus decernere.* Conf. *conſil. theol. Witteb. p. 2. p. 18.*

An triplex ſtatus hic concurrat.

§. XVII. Verum hæc figmenta iam *ſect. I. c. 1. §. 30. ſeqq. p. 20. ſeqq.* reiecta ſunt, quamuis ſi vel maxime hic *triplex ſtatus* in eccleſia adeſſet, minime tamen ex ea doctrina oſtendi poſſet, patronum peculiarem in eccleſia ſtatum deſignare. Cum vero ſtatus hic triplex in eccleſia non attendatur, hinc peculiaria iura in eccleſia cuiuis attribuere, perabſurdum eſt. Electio miniſtri eccleſiæ eſt negotium, ad *eccleſiam* der Gemeinde ſpectans, non *primario* ad *rempublicam* ſeu *ſtatum* politicum, qua talem: hinc princeps & magiſtratus, vt membrum eccleſiæ conſideratus, nullam prærogatiuam ratione electionis prætendere poteſt, niſi ſpeciatim hoc ab eccleſia ei fuerit demandatum, vel ratio circumſtantiarum quarundam id poſtulet. Ceterum quod addit WEBER *de iure conſiſtorii Sect. 5. p. 355.* ſic eccleſiam deferre eligendi ius magiſtratui, vti populus

pote-

potestatem principi per L. Regiam, ansam potest dare dubitandi, an vnquam talis potestas fuerit delata? sicuti de L. regia dubitamus. Scilicet hæc assertio vnice eo collineat, vt princeps omne ius, quod circa electionem exercet, ecclesiæ acceptum ferre debeat, atque adeo non *proprio*, sed *delegato* iure vtatur, quod quantam cladem sublimi principum iuri inferat, satis exprimi nequit. Optime hac de re loquitur SPENER in theol. Bedencken *P. 1. c. 1. Sect. 56.* Keiner dieser Stände (Lehr- und Wehr-Stand) eignet sich die geistliche Gewalt proprio iure zu bey den Evangelischen, wie in dem Papstthum die Clerisey thut, sondern sie erkennen alle das Recht der Gemeine, nur, daß sie dieselbe von dero Uebung aus andern Vorwenden abhalten, und, sonderlich die Obrigkeit, dasjenige was sie thut, auch im Namen ihrer Unterthanen zu thun, und sie also zu repræsentiren vorgiebet, wie sie in andern weltlichen Dingen sie gleichfalls zu vertreten pfleget. Nun bezeuge nochmals, daß ich solche repræsentation nicht billige, sondern darauf bestehe, man solte es bey der ersten Ordnung gelassen haben. Indessen so ist doch ein solcher Staat der Kirchen, welchen wir nicht loben, aber, so lange es GOtt noch also lässet, dulden müssen.

Iudicium Speneri de his fabulis Doctorum.

§. XVIII. Ceterum si distinctionem inter *curam vocationis* & *ipsam vocationem* paulo penitius inspicio, primo intuitu sat commoda esse videtur, quæ tamen vera & genuina interpretatione nihil aliud evincit, quam quod dicitur *c. 26. D. 63. Sacerdotum est eligere, fidelis populi est, humiliter consentire.* Equidem in omni iure patronatus non quidem excluditur consensus populi, sed ita, vt patrono *votum decisiuum* in electione tribuatur, populo *negatiuum*, vt possint dissentire, non tamen aliter, quam si *iustas dissensus caussas* allegare queant. Hunc in finem, finita concione δοκιμαστικῇ, sine qua parochus non recte vocatur a patrono, CARPZ. *cit. l. def. 34.* parochiani, congregati in loco aliquo congruo, interrogari solent per Superintendentem, an, quod contra Candidati electi doctrinam & vitæ integritatem allegare possint, habeant? quod & diserte statutum *in ordin. eccles. elect. Sax. sub tit.* vom *examine* aller Kirchen-Diener §. also ist auch ibi: darauf nochmals der Superintendent die Pfarr Kinder befragen soll, ob sie ihn zum Pfarrer und Kirchen-Diener, Lehr und Lebens, seiner Sprache halber oder in andere Wege leiden möge, oder nicht.

Examinatur distinctio inter vocationem & eius curam.

Plebi competit votum negatiuum.

§. XIX. Verum *votum* hoc *negatiuum* non sufficit, vt possit libere parochus a tota ecclesia electus dici. Sæpe iustæ dissentiendi causæ non sunt in promtu, neque ex vna concione de denominati a patrono qua-

Votum negatiuum non sufficere ostenditur.

qualitatibus iudicare possunt, præsertim cum nemo tam imprudens sit futurus, qui non vna aliqua concione, eleganter elaborata, ita se gerere possit, vt placere populo queat. Patronorum porro *nominatio* plus momenti habet, quam parochianorum *dissensus*: illi sola nominatione acquiescunt; si exquisitas dissensus causas coaceruare debent, quod tamen admodum difficile est. Vnde solatii loco parœcianis commendari meretur dictum ICti *in l. 30. de testam. tut. Vobis quidem non deficit ius dissentiendi, sed probatio.* Est itaque votum *negatiuum* in effectu nihil aliud, quam humillima acclamatio, & gloria approbandi illum, quem patronus nominat. Quod si libertas ecclesiæ hac in re non aufferretur, cur ecclesia *libera* opponeretur patronatæ? Cur ius patronatus instar alicuius *seruitutis* consideretur a Dd. & inde deduceretur, ecclesiam semper præsumi liberam? CARPZ. *iurispr. eccl. lib. 1. tit. 2. d. 21. n. 1.*

Votum negatiuum quid sit in effectu?

Ius patronatus a pluribus reiectum.

§. XX. Quæ cum ita sint, reperti fuerunt, qui ius hoc patronatus, das Pfarr-Lehn, aperte improbarunt & tamquam papisticum quemdam partum traduxere. Quidam damnationem huius iuris adscribunt quoque LVTHERO, quod is statim in ipsa reformatione docuerit, *ius vocandi* ministros verbi diuini pertinere ad *ecclesiam*. Verum plerumque theologi nostri LVTHERVM aliter interpretantur, eumque solum respexisse ad impios ecclesiarum patronos autumant. vid. GERHARD. *in loc. commun. tom. 6. de ministr. eccl. Sect. 7. p. 194.* Ego quidem hanc litem non facio meam; sed GISBERTVM VOETIVM in medium adduco, qui aperto marte ius hoc impugnauit *polit. eccl. p. 2. lib. 3. tr. 1. c. 2. seqq.* cui tamen postea se opposuit MARTIN. SCHOCKIVS peculiari differt. *de iure patronatus.* Dum itaque ius hoc ad *iura parochialia* proxime referri debet, non alienum a scopo me facturum confido, si laconico more argumenta, quæ contra hoc ius proferuntur, in medium producam, & lectoris sinceri committam iudicio.

Voetii argumenta contra ius patronatus.

§. XXI. GISBERTI VOETII argumenta sunt hæc: (1) Quod nulla ratione probari possit, illud esse iuris diuini, vt electiones ecclesiasticæ in vnum aliquod ecclesiæ membrum transferantur, quotiescunque dotatione aut fundatione lapidei & externi templi visum fuerit alicui ius illud acquirere. (2) Quod ecclesiis competat ius eligendi. *act. VI. c. 1. 2. 3. 6.* &c. (3) Quod huius iuris fundamentum sit malum, scil. contractus nominatus, do vt des, adeoque simonia subsit. (4) Quod pari ratione oblatæ donationes ditiorum fundare possent ius eligendi ad diaconiam, quod tamen absurdum. *act. 6. 1 Tim. 3.* (5) Quod pari iure vendi potuisset destitutio & remotio ministrorum. (6) Quod hac ratio-

tione electiones ministrorum ad catechumenos pueros, feminas, atheos, libertinos, apostatas, hæreticos, idololatras, & quoscunque religionis & ecclesiæ iuratos hostes transferantur. (7) Quod ita sæpe indignissimi ecclesiæ obtrudantur, ob lucrum, quod inde patroni quærere solent. (8) Quod in hoc iure adsit species mali & collusio cum monarchia papali & oligarchia pseudo-clericali. (9) Quod ius illud necessario annexum & implicitum sit τοῖς βιωτικοῖς i. e. negotiis secularibus, quorum translatio & professio millenis fori vitilitigationibus obnoxia est. (10) Quod Deus huic inuento humano semper maledixerit. (11) Quod ita ciues tenues & pauperes in perpetuum a iure eligendi excludantur, ditiores autem admittantur. (12) Quod monstrosum sit, potestatem aliquam ecclesiasticam *hereditario iure* transferre vel vendere. (13) Quod in V. T. illi, qui fundarunt aut dotarunt templum, inde nullum ius sibi acquisiuerint. (14) Quod hoc ius patronatus, sequioribus ecclesiæ seculis, decrescente fide ac pietate, introductum. (15) Quod licet antiquitus per errorem & male ius qualecunque stabilitum fuisset, tamen hodierni maximam partem eo excidissent, non præstando conditiones, nec onera subeundo a prædecessoribus suis in acquisitione patronatus suscepta. (16) Quod ius illud repugnet libertati, ecclesiis iam restitutæ. (17) Quod sublato fundamento; hierarchia papali, cessare quoque debeat effectus, scilicet ius patronatus. (18) Quod ecclesiis patronatis minus libertatis & potestatis relictum sit, quam cœtibus anabaptisticis aliisque, quos hæreticos vocant, imo ipsis iudæis. (19) Quod ius patronatus hodiernum magis eccesiis præiudicet quam sub ipso papatu, cum hodie sit absolutum & fere independens, sub papatu vero limitatum & restrictum. (20) Quod ius constituendi ministros patroni eripiant supremis potestatibus, quod argumentum est *ad hominem*. (21) Quod ita sæpe patroni conscientiis suis vim inferant, præsentandi diuersæ confessioni addictos. Hæc sunt tela Voetii, quibus ius patronatus conculcare studet.

§. XXII. Quamuis vero iuri patronatus aduocatum dare possem MARTINVM SCHOCKIVM, qui tela Voetiana exciperet, tamen vereor, ne sub hoc patrono totum hoc ius succumbat. Ita enim respondet, vt dubia illa Voetiana non penitus soluat, quamuis quibusdam omnino suum robur & efficaciam auferat. Ceterum si, quæ dixi in *dict. diss. de origine huius iuris*, ponderantur, facile satisfieri potest argumentis Voetianis, quæ ostendunt, VOETIVM parum in antiquitate ecclesiastica fuisse versatum. Interim non diffiteor, in exercitio huius iuris multa Iudicium de responsione Schockii.

oc-

occurrere incommoda, adeoque summa opus esse cautione, vt illud ab iniquitate liberemus. Optime de hoc ipso iudicauit summus ZIEGLER. *de episcop. lib. 2. c. 3. §. 13. Quod si*, inquit, *ius praesentandi ita explicetur, vt solum denotet ius nominandi & proponendi certam aliquam personam, de ea autem & qualitatibus eius iudicium relinquat, non episcopo tantum, sed toti etiam ecclesiae, & electio ita ab omnibus ordinibus, quotquot ecclesiam constituunt, perficiatur: causae nihil erit, cur ius patronatus, tot iam seculis receptum, reiici debeat, & ex ecclesia prorsus eliminari. Sane necessarium est in omni societate, vt sit aliquis, qui primum habeat suffragium, quique de rebus agendis primo loco suam dicat sententiam. Quod si igitur placuerit, vt circa electionem ministri ecclesiae laicus aliquis, de ecclesia bene meritus, primum habeat votum, non exclusis reliquis, qui eiusdem ecclesiae membra sunt, quid est, quod reprehendi in tali ordine queat? Et ita se habet hodie ius patronatus in ecclesiis Saxonicis, in quibus non aliam ob finem concionem δοκιμαστικὴν ad populum habere iubentur candidati, duo, tres, quatuorue a patrono nominati, nisi vt ex illis eligi deinceps possit maxime idoneus.* Haec ZIEGLERVS, quae si eo modo obseruarentur in ecclesiis, tolerari hactenus posset, quamuis de praxi communi fere dubitem.

Iudicium Ziegleri de iure patronatus.

§. XXIII. Postea itaque in exercitio huius iuris peccari tum a *patronis*, tum etiam ab ipsis *candidatis*. Abusus, qui a *patronis* committuntur, infiniti sunt, quorum principalis est, si parochias venum exponunt, & plus licitanti eas vendunt, quod priuatione *iuris patronatus* merito coercendum. Huc pertinet IO. FRIDERICI gloriosae memoriae Ducis Brunsuicensis & Luneb. ordinatio de anno 1675. d. 6. Mai. wie sich Patroni mit Verleyhung der Pfarren zu verhalten haben, quam integram hic subiicere lubet.

Constitutio Ioh. Friderici Ducis Brunsuic. & Lun. contra abusus patronorum.

Von GOttes Gnaden Wir Johann Friedrich, Hertzog zu Braunschweig und Lüneburg ꝛc. entbiethen allen und ieden unsern Unterthanen, auch ausländischen Patronen, so in unsern Fürstenthümern und Landen Pfarren zu verleyhen haben, nach eines iedweden Standes Erheischung, unsern geneigsten Willen, Gunst und Gnade zuvor, und fügen denenselben hiemit zu wissen.

Obwol in GOttes Wort und den allgemeinen beschriebenen Rechten versehen, auch unsere in GOtt ruhende Vorfahren, insonderheit Heinrich Julius, Bischof zu Halberstadt und Hertzog zu Braunschweig und Lüneburg, in einer am 1. Iunii anno 1597. publicirten Constitution ausdrücklich und heilsam verordnet, daß die Pfarrdienste nicht um Geld, Geschencke noch einiges andern Nutzen

tzen und Vortheil willen, wie die Namen haben oder erdacht werden möchten; sondern allein GOtt dem Allerhöchsten zu Lob und Ehren, auch Ausbreitung seines allerheiligsten Namens und allein seligmachenden Worte gratis verliehen und conferiret werden sollen, auch danebst dahin zu sehen, daß zu solchem schweren und wichtigen Amte Gottesfürchtige, ehrbare, gelahrte und tüchtige Leute vorgeschlagen und verordnet werden möchten: So müssen wir doch nicht ohne sonderbaren Mißfallen vernehmen, welcher gestalt von etlichen Patronis schändliche Simonie und Finantzerey mit den Pfarren, und derselben Patronaten getrieben, grosse Summen Geldes zu Lehn-Waaren gefordert, auch genommen; dieselbe dennoch beschönet, und honoraria sponte oblata getauffet werden, einer den andern mit Gelde aussiechen, ja wol gar die Patroni mit dieser ausdrücklichen Condition, daß Præsentati diese oder jene ihm vorgeschlagene Weibes-Person eheligen wollen, verleihen und ausstellen, und also eine lautere in GOttes Wort und dem Recht hochverbothene Simonia, nundinatio und quæstus mit den Pfarren exerciret werde. Wenn nun solches nicht allein widerrechtlich und zum höchsten unbillig, sondern auch dem Predigamt überaus schimpflich ist, daß mit dessen Bestellung also liederlich umgegangen, und dergleichen höchst strafbare Finantzerey getrieben werde; So wollen wir die ausländische Patronos hiermit freundlich und gnädig ersuchet und ermahnet, unsern Unterthanen aber ernstlich und bey Vermeidung unserer höchsten Ungnade auferleget haben, daß sie sich solcher ungeziemenden und ihnen selbst schimpflichen exactionen und Schinderenen in und bey Verleyhung ihrer und in unsern Fürstenthümern und Landen habenden Pfarren hinführo äussern und enthalten. Da aber einige Patroni, etwas an Lehn-Geld, pro recognitione zu nehmen, berechtiget, und solches beständig hergebracht hätten, können Wir geschehen lassen, daß ein solcher Patronus von einer guten vermögsamen Pfarre etwa 4. Thaler, von einer mittelmäßigen 3. von einer geringen 2. Thaler nehme, mit der Verwarnunge, da hinführo sich befinden würden, daß ein Præsentatus mehr zu Lehn gegeben, oder sonst den Pfarrdienst zu erlangen sich ehelich versprechen müssen, (welches dieselbe vermittelst cörperl. Eydes auszusagen angehalten werden sollen) daß er denn zu der erledigten Pfarre keinesweges gelassen, sondern stracks abgewiesen, der Patronus seines Patronatus vor dasmal verfallen seyn, und die erledigte Pfarre, mit Hindansetzung des Patroni, von unserm Consistorio be-

bestellet werden solle; Darnach sich ein jedweder zu richten. Und damit diese unsere Verordnung zu männigliches Wissenschaft kommen möge; so soll dieses Edict allenthalben in unsern Fürstenthümern und Landen von den Cantzeln abgelesen, und darauf an gewöhnlichen Orten angeschlagen werden. Gegeben in unser Residentz Stadt Hannover unter unserm Consistorial Secret den 6. May 1678.

Per virginem nemo ambire debet munus sacrum.

§. XXIV. Non tantum vero peccari potest in exercitio iuris patronatus, quando plus licitanti addicuntur parochiæ, sed etiam, quoties ius eligendi parochum virgini alicui a patrono, ex causis arcanis, conceditur, vt scilicet ille huic officio sit præponendus, qui illam vxorem ducere velit, qualis concessio repugnat naturæ *vocationis diuinæ*, quod illustratur sequenti responso *Mens. Iul. 1701.* ab illustri Facultate iuridica Hallensi concepto:

Hat ein Fürst einem wohlgezogenen Mägdchen, von guten und honetten Leuten, auch guter Gestalt, und auf dero Leben und Wandel nichts zu tadeln, imgleichen auch von solcher Aussteuer und Mitteln, als eine im Lande seyn möge, eine Pfarre mit diesen Formalien geschencket:

> Se. Hochfürstl. Durchl. haben gnädigst versprochen und zugesagt, daß der Jgfr. N. N. die durch den Todesfall des seligen N. N. erledigte Pfarrstelle solchergestalt überlassen werde, daß, wann sich dazu ein tüchtig subiectum sie zu heyrathen angiebet, demselben sothane Pfarre conferiret werden solle.

Und entstehet nun daher die Frage: Ob ein Landes-Herr solches wol thun könne, und so sich ein tüchtig subiectum, so der gantzen Gemeine gefällig ist, finden möchte, derselbe sich wol Scrupel des Gewissens zu machen habe, ob er auch durch wohl-berufene Wege ins Predigt-Amt trete?

Ob nun wol solche vocation nicht unrechtmäßig zu seyn scheinet, indem alhier zum voraus gesetzet wird, daß der Vocandus ein solches Subiectum, an dessen Lehre und Leben nichts zu tadeln, und welcher auch der gantzen Gemeine gefällig ist, folglich, da, secundum principia Protestantium, denen Predigern zu heyrathen frey stehet, auch diesem nicht verwehret werden mag, gedachte Jungfer zu heyrathen, und über dem von unterschiedenen, so wol Theologis als ICtis, davor gehalten wird, quod sub conditione, si viduam, vel filiam antecessoris ducat, ad functionem ecclesiasticam aliquem vocare liceat:

CARPZ.

CARPZ. *iurispr. consist. l. 1. def. 42. n. 4. & ab eo citati.*
Gleichwie auch solches an vielen Orten gebräuchlich, und es dahero das Ansehen gewinnet, daß in hoc casu simili wol ein Gleiches müste vergönnet seyn;

Weil aber unter denen Stücken, so der Apostel *1 Tim. 3. v. 2. seqq.* zu einem rechtschaffenen Lehrer erfordert, dieses keinesweges enthalten, daß er eine gewisse Person heyrathen müsse, welche der Patronus ihm vorschläget, und wann gleich daselbst stehet, daß ein Bischof eines Weibes Mann seyn soll, dennoch solches nicht præceptiue, sondern permissiue, und zwar also zu verstehen, daß ihm zwar zu heyrathen soll erlaubet seyn, er sich aber mit einer Frauen soll begnügen lassen, und vielmehr Paulus an einem andern Orte *1 Cor. 7. v. 7. seqq.* ausdrücklich mit vielen argumentis darthut, daß es besser sey, wenn jemand ledig bleibe, indem er also besser sorgen könne, was dem HErrn angehöret, welches auch vornemlich bey den Predigern statt finden soll, und wann anderer Gestalt, vornemlich niemand zur Pfarre gelassen wird, wo er nicht die Person heyrathe, das Matrimonium nicht liberum bleibet, noch einem solchen Prediger verstattet wird, nach der Lehre Pauli das Beste zu erwehlen, daher auch die Theologi Dillingenses *in compos. pacif.* die Lutheraner beschuldigen, sie hätten zwar die verbothene Priester-Ehe abgeschaffet, und das Freyen als ein Adiaphorum zugelassen; aber ietziger Zeit würde der Zwang zu der Ehe denen angehenden Lutherischen Predigern bey ihren vocationen angemuthet, daß sich die Lutheraner dadurch des Religions-Friedens verlustig gemacht, weil bey der Prediger Beruf nicht mehr die Priester-Ehe frey gelassen, sondern bald diese bald eine andere aufgedrungen würde; Ueberdem auch viele andere inconuenientia daraus entstehen, sintemahl solcher gestalt das gantze ius eligendi Pastorem auf ein Weibesmensch ankommt, indem auch diese wider ihren Willen eine Person zu heyrathen nicht kan gezwungen werden, und also, wann gleich ein tüchtiges Subiectum vorhanden, solches allein auf den Willen der Jungfer beruhet, ob er ihr anstehe oder nicht, auch nicht zu glauben, daß eine solche Person auf die Tüchtigkeit, so zum Predigtamt erfordert wird, welche zu prüfen ohne dem eine Weibes-Person insgemein unfähig, sondern nur darauf sehen werde, was ihrem Fleische möchte gefällig seyn; deshalben ein Prediger zu Hamburg, Namens M. Warnikenius, in einer Predigt zu St. Nicolai anno 1669. gehalten, solches eine Schandthat nennet, daß gleich wie Rahel die

Götzen Labans unter sich in die Streu geleget, Gen. 31. also auch die Simonisten aus denen Vocationen lauter Götzen machen, und gleichsam solchen Beruf ins Predigamt unter den Rock dieser oder jener Magd, die den Priester machen solte, stecken; auch nicht hindert, was oben von denen Wittwen und Töchtern der Prediger angeführt, indem allerdings besser, daß wegen angezogener Ursachen solche übele Gewohnheit abgeschaffet würde, gleichwie auch die ration, warum CARPZ. *cit. l.* solche vocation billiget, nemlich: quia vocato pastori ista conditio est admodum proficua, quia vidua, vel filia defuncti pastoris exquisitiorem parochiæ & redituum cognitionem habere præsumitur, vt sic maiori cum vtilitate rei familiari præesse queat, quam extraneus, gantz unerheblich, und nur auf den Nutzen des Predigers, keinesweges aber auf den Nutzen der Seelen der Zuhörer gerichtet ist; oder so ja solche Gewohnheit einigermassen zu dulden, dennoch diese Art keinesweges ad alios casus zu extendiren, vti docet BRUNNEM. *de iur. eccles. lib. 1. c. 5. §. 16. in f. aliique*, und also von dieser Gewohnheit auf diesen casum keinesweges argumentiret werden kan, in mehrer Erwegung nur dadurch Gelegenheit gegeben wird, das Predigamt mehr und mehr zu verachten, zumal solches nicht die rechte Thür ist, dadurch Christus einen Prediger einzugehen befohlen. *Ioh. 10. v. 1. seq.* unzehliger andern inconuenientien, so daraus entstehen, nicht zu gedencken: So halten wir davor, daß ein Fürst nicht wohl thue, auf solche Art einen Prediger zu einer Pfarre zu berufen, und sich ein Vocandus Scrupel wegen solcher vocation in seinem Gewissen wohl machen könne, es auch pro diuina vocatione keinesweges zu achten. V. R. W.

Candidatorum nævi in ambiendis parochiis generaliter taxantur.

§. XXV. A *candidatis* similiter, qui parochiis præfici desiderant, magnopere peccari potest, & quotidie peccatur, vtpote qui sæpius pro *pane lucrando* quærunt parochias, & huc omnes animi sui neruos intendunt. His merito ob oculos ponendum exemplum fratrum Bohemorum, de quibus IO. AMOS COMENIUS *in histor. eorum*, & speciatim *in paranesi ad eccles. anglic. §. 9.* testatur, quod in eorum ecclesia *nemo currat, nemo aliis præcurrat: omnes tantum veniant vocati* (non currentes, instantes & sollicitantes, vti plerumque apud nos fieri solet) *eant missi eo, quo mittuntur, non alio, & tum cum mittuntur, non aliàs.* [illegible] d rursus currentibus obseruandum est: *nec ad vllam functionem quisquam promouetur vnius alicuius arbitrio, (vt prosopolepsia peccari possit) sed ceu communi omnium iudicio cunctorum minus periclitante, quam singulorum. Et quia omnes etiam singuli sunt, errareque possunt, recte semper in consilium*

lium adhibetur, qui errare non potest, Deus, praemissis in omnibus synodis ante singulas ministrorum electiones ad Deum (cum totius diei ieiunio) precibus, Act. XIII, 2.3. Praxin apostolicam in his ecclesiis resuscitatam esse videmus, & quam facile quoque resuscitari in nostris posset, si *sinceritas apostolica*, quae fere emortua esse videtur, reuiuisceret, nec tot lucris reditibusque parochiae essent instructae, quibus, tanquam esca quadam, capiuntur, qui ventris gratia parochiale munus captant. Non inuidenda fidelibus ministris lucra parochialia; sed illud tamen simul dolendum, quod haec ipsa tot candidatorum animos fere vnice allicere soleant, ad occupandas parochias.

§. XXVI. Proinde caute maiores nostri constituerunt in *ordinationibus* ecclesiasticis, vt vacante ecclesia, ardentibus precibus totum hoc negotium Deo commendaretur, ne indignus & mercenarius parochus ecclesiae obtruderetur. Nec enim hoc arduum negotium, quod in *constitutione parochi* occurrit, *persunctorie* tractandum, sed a Deo fidelis pastor expetendus, alioquin non mirandum, quod saepe Deus malignis hominibus, qui curam animae suae susque deque habent, talem mittat pastorem, qui magis obsit, quam prosit ecclesiae. Illustrabo hoc verbis ORIGENIS *homil. IV. in lib. iudic.* relatis in *c. 18. C. 8. q. 1. Non semper*, ait, *princeps populi, & ecclesiae iudex per Dei arbitrium datur, sed prout merita nostra deposcunt. Si mali sunt actus nostri, & operamur malignum in conspectu Domini, dantur nobis principes secundum cor nostrum. Et hoc tibi de scripturis probabo. Audi namque, quod Dominus dixit: fecerunt sibi regem, & non per me; principem, & non per consilium meum. Et hoc dictum videtur de Saul illo, quem vtique ipse Dominus elegerat, & regem fieri iusserat. Sed quoniam non secundum voluntatem Dei, sed secundum peccatoris populi meritum fuerat electus, negat eum cum sua voluntate vel consilio constitutum. Tale ergo aliquid intelligamus etiam in ecclesiis fieri, quod pro meritis populi aut in verbo aut in opere potens a Deo tribuatur rector ecclesiae: aut si malignum faciat populus in conspectu Domini, talis ecclesiae iudex datur, sub quo famem & sitim populus patiatur, non famem panis neque sitim aquae, sed famem audiendi verbum Domini.* Cum itaque a Deo, fonte omnis boni, pastores quoque bonos accipere debeamus, merito viduata ecclesia ad hunc fontem recurrere & pastorem gregis ab eo expetere debet. Salubriter proinde in *ordin. Magd. eccles. c. XIV. §. 8.* cautum: Auch soll die Gemeine alle Sonntage von dem Prediger, der immittelst das Amt verwaltet, fleißig vermahnet werden, von GOtt zu bitten, daß er ihnen wiederum einen tüchtigen gottseligen Lehrer senden

Parochi non perfunctorie vocandi, sed praemissis seriis precibus.

und geben wolle, welcher ihre Seligkeit von Hertzen meyne, zu befördern, und soll solches Gebet so lang mit Andacht geschehen, bis der grosse GOtt die Gemeine hinwiederum mit einem treuen Lehrer versorget hat. Eadem verba occurrunt *in ordin. eccles. Saxo-Vinariensi lib. 2. c. 1.* Sic quoque in der Kirchen-Ordnung der Graffschaft Ost-Friesland und der beyden Herrschaften Essens und Witmund *de anno 1631. c. 2. §. 5.* disponitur: Es sollen auch die benachbarten Pastores, so oft sie predigen, in der Hirten-losen Kirchen die Kirchspiels-Leute zu andächtigem Gebete und wahrer Anrufung GOttes vermahnen, daß ihnen der Allerhöchste wiederum einen getreuen Seelsorger zuweisen und bescheren wolle, nach dem Befehl unsers einigen Ertz Bischofs: Die Erndte ist groß, aber wenig sind der Arbeiter, darum bittet den HErrn der Erndte, daß er treue Arbeiter in seine Erndte sende: in quo fere reliquarum prouinciarum ordinationes ecclesiasticæ omnes conspirant.

Neque enim quiuis ad munus pastorale idonei sunt;

§. XXVII. Scilicet qui secum animo reputat grauitatem huius pastoralis curæ, non poterit non ingenue confiteri, non quosuis huic muneri sufficere, sed illos demum, qui & satis probati sunt in *fide*, & præterea tanta præditi innocentia, vt *exemplum gregis* esse possint, quod intueantur, & ad imitandum propositum habeant. Hi vero admodum rari apparent; plures candidati ministerii hodie ex academiis prodeunt, sed tales, de quibus non inconuenienter dici possit, quod adhuc sint νήπιοι tum *doctrina* tum *moribus*, & tamen mox *duces gregis* esse cupiunt. Iam vero *miserum est*, vtor verbis INNOCENTII *in c. 4. d. 61. eum magistrum fieri, qui nunquam discipulus fuit, eum summum fieri sacerdotem, qui nunquam in vllo gradu obsecutus sacerdoti*, vel vt GREGORIVS Nazianzenus, *in orat. funebr. Athanas.* edisserit; *simul discipuli & praeceptores pietatis, heri sacrilegi, hodie sacerdotes, heri extra sacra, hodie præsules mysteriorum.* Cum vero hæc satis inconuenientia & plane saluti ecclesiarum aduersa sint, primitiuæ ecclesiæ patres magnam curam adhibuere in promouendis iis, qui ecclesiæ poterant esse vtiles, & non sine ratione iudicauere, teste HORMISDA in *c. 2. D. 61. in sacerdotibus eligendis curam oportere esse perspicuam. Irreprehensibiles enim esse conuenit, quos præesse necesse corrigendis.* Hinc vlterius inferebant, *longa debere vitam suam probatione monstrare, cui gubernacula committuntur ecclesiæ. Discere prius quisque debet, antequam doceat, & exemplum religiosæ conuersationis de se potius aliis præstare quam sumere, emendatiorem esse conuenit populo, quem necesse est orare pro populo c. 3. D. 61.* Et quemadmodum in veteri testamento hi, qui altari ministrabant, nullo defectu corporis laborare debe-

maxime, qui adhuc discipuli sunt.

debebant, ita cum in nouo testamento *perfectius ministerium* nobis concreditum sit, merito hoc applicamus ad *integritatem animæ*, id quod egregie & plenissime, sensu mystico, illustrat GREGORIVS in *c. hinc etenim, d. 49.* vbi ostendit, quinam pastores *sensu spirituali* sint claudi, paruo, grandi vel torto naso, fracto pede, vel manu, gibbi, lippi &c. Idem etiam variis conciliis olim magna sollicitudine inculcatum. Sic in Laodicensi *c. 12.* conclusum: *Non eligantur, nisi hi, quos multo ante nota probabilisque vita commendet, & nihil minus si in sermone fidei & recta operatione per suam conuersationem fuerint probati. c. 6. d. 61.* Breuiter ita debet esse pastor fidelis gregis comparatus, vti CAROLVS M. imperator depinxit HADRIANVM teste LAMBECIO *in bibliotheca Vindebon. lib. 2.*

Vir, cui vita Deus, pietas lex, gloria Christus,
Pastor apostolicus, promtus ad omne bonum.

§. XXVIII. Hanc grauitatem huius officii cum sollicita cura ponderauerint viri sinceri: non dubitarunt nonnulli, officium semel susceptum deponere; alii vero, non nisi coacti, & plane reluctantes, hanc curam pastoralem subiere. Prioris exemplum est in GREGORIO Nazianzeno, qui rationes suæ renunciationis potissimum in *grauitate* huius *officii* collocauit, & satis neruose de ea in apologia iudicauit. Ipsam apologiam germanico idiomate exhibet ARNOLDVS im Denckmahl des alten Christenthums *p. 2. p. 303.* Nolo rationes eius in *hypothesi* examinare, an & quatenus sufficientes fuerint ad deponendum officium sacrum: interim ipsæ rationes, grauitatem officii expendentes, tales sunt, vt potius vocatum deterrere quam inuitare possint, ad suscipiendum officium sacrum. Concreditur pastoribus non cura *corporum*, sed *animarum*, non nuda aliqua rei temporalis expeditio, sed officium, quantum est, spirituale est, occupatum circa thesauros vitæ cœlestis, & qui in his dispensandis negligens est, non homini sed DEO rationem eo nomine reddere debet. Semper graue iudicatum fuit, se ipsum regere; quanto grauius ergo erit, alios regere, & qui sibi vix sufficiens est, quis temere se sufficientem iudicabit in aliis dirigendis? Hic minime agitur de glande legenda, vt loquar cum ICtis, sed de cura tot animarum, sanguine Christi redemtarum, quas qui perire patitur, se ipsum perdit. Conf. ISIDORVS PELVSIOTA *lib. 4. epist. 6. ad Palladium.* Cardinalis IO. BONA *de principiis vitæ Christi. c. 43.*

Hinc ob grauitatem muneris quidam officium sacrum deponere maluere quam retinere.

§. XXIX. De posteriori casu, *fugæ* scilicet curæ pastoralis, itidem exempla non desunt, quæ pleno numero collegit CASPAR. ZIEGLERVS *in tr. de clerico renitente* seu *fuga muneris eccles.* Sicuti enim in ne-

Quidam illud suscipere plane recusarunt.

negotiis ciuilibus suspectus est, qui se oneri alicui, tutelæ veluti, ingerit, & magis suum lucrum quam commodum pupilli captare præsumitur: ita quin idem de iis dicendum sit, qui maximo conatu adspirant ad officium sacrum, nullus dubito, vt merito calculum mereri debeat dicterium GREGORII in *c. 9. C. 8 q. 1. sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus.* Interim non statim omne desiderium improbandum, & fuga muneris sacri approbanda est. Desiderium, quod *temerarium* est, quod stimulante *ambitione* excitatum est, vel turpis *lucri* causa occupauit hominem, merito reiiciendum & damnandum est; hoc ipso enim quis non, quæ Christi, sed quæ sua sunt, quærit; suam tantum prauam voluntatis inclinationem explere intendit, minime autem voluntatis diuinæ ductum sequi studet, & hunc tractum carnalem non raro homines pro *tractu internæ & diuinæ vocationis* reputant, sui satis immemores, nec intima cordis satis diiudicantes. Vbi vero desiderium *purum* est, nullisque falsis respectibus inuolutum, ibi locum habebit illud PAVLI: *qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*, quatenus sincero desiderio ad hoc onus ducitur. Sed cum hoc valde periculosum sit, non incongrue AVGVSTINVS in *c. 11. C. 8. q. 1.* circa hunc locum sequentia monet: *Locus superior, sine quo regi populus non potest, etsi ita teneatur atque administretur, vt decet, tamen non decenter appetitur. Quamobrem otium sanctum quærit charitas veritatis: negotium iustum suscipit necessitas charitatis, quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipienda est, propter charitatis necessitatem.* Solent tamen communiter carnales candidati egregie hoc apostolico dicterio abuti, quos proinde prudenter vel satis neruose reprehendit ISIDORVS PELVSIOTA *lib. 4. epist. 219.* ostendens, apostolum non *præcipere*, vt desideretur episcopatus a quoquam, sed eum non simpliciter desiderium *improbare*, quin potius cuicunque diiudicationem virium suarum committere, vt sedulo se exploret, an satis sufficiens sit, vt tale onus desiderare possit?

Quando ambitus improbandus?

§. XXX. Idem iudicium formandum est, de *fuga muneris ecclesiastici*: nam hæc æque vitiosa esse potest, vti *desiderium*. Qui fugit curam pastoralem, commodioris vitæ intuitu, & vt vitam in otio absque omni cura transigere possit, vel etiam humilitatem quandam præ se fert, vt eo magis quæratur & rogetur, ad exemplum eorum, qui per *affectatam fugam* inuitant alios, vt eo magis eosdem quærant & quasi cogant, vel alio timore humano desistunt, illi certe æque indigni ad munera sacra reputandi sunt, ac quidem temere desiderantes. Et licet haud negem, maiorem sinceritatis speciem hoc præ se ferre, ac quidem

Quando fuga muneris ecclesiastici vitiosa sit?

dem *desiderantes*, eo tamen magis obsunt, quo se aliosque per hypocrisin decipiunt. Huiusmodi hypocritas ita depingit IOANNES SARESBERIENSIS *in policrat. l. 7. c. 18.* inquiens: *Stupidi obstupescunt, nomen dignitatis abhorrent, refugiunt onus, & vt auidius impellantur, more, vt dicitur, arietis, vt fortius feriat, recedentis, cum suspiriis, gemitibus & singultibus, interrumpentibus simulatas lacrymas, retrocedunt. Notum siquidem est, quia sedes haec trahit & impellit inuitos, & quos notat ambitio, repellit. Nituntur ergo rationibus & autoritatibus docere, quare eos episcopatus non deceat. Non sum, inquit, medicus, & in domo mea non est panis, nec penes me thesauri sunt, vnde in necessitatis articulo noua & vetera indigentibus proferam. Possum itaque vti excusatione prophetica, quoniam loqui nescio, & quia puer ego sum, etsi non aetate, reuera scientia & leuitate morum. Sordidis vestibus ab initio indutus sum, & eos nunquam sanguine agni aut vestibus studui dealbare. Quomodo ergo sancta tractabo pollutus, aut quod sacerdotem oportet, polluta mundaba &c.* Illa itaque fuga demum legitima & laudabilis erit, qua quis ex propriae infirmitatis vel inhabilitatis conscientia se imparem vel insufficientem tanto oneri iudicat, paratus interim, omnem subire curam pastoralem pro gloria Dei, si Deus ipsum ad eam digne praeparauerit. Ita etiam se ipsum explicat GREGORIVS in *c. 27. C. 1. q. 1. in f.* his verbis: *Quisquis ergo sacerdotium non ad elationis pompam, sed ad vtilitatem adipisci desiderat, prius vires suas cum hoc, quod subiturus, onere metiatur, vt, si impar est, abstineat, & ad id cum metu etiam, cui se sufficere existimat, accedat.* Pertinet huc eiusdem sententia in *c. 1. C. 3. q. 6.* quae tamen itidem secundum praedictum sensum est capienda: *Sicuti is*, ait, *qui inuitatus renuit, quaesitus refugit, sacris est altaribus remouendus, sic qui vltro ambit, vel importune se ingerit, est procul dubio repellendus. Nam qui sic nititur ad altiora conscendere, quid agit, nisi vt crescendo decrescat, & ascendendo exterius interius ad profunda descendat.* Huic congruit egregia constitutio in *l. 31. C. de episc. & cleric.* quam ZIEGLERVS in *tr. de cleric. renitente* explicuit, & hic quoque inserendam e re esse duxi. *Si quenquam*, inquiunt imperatores, *vel in hac regia vrbe vel in ceteris prouinciis, quae toto orbe diffusa sunt, ad episcopatus gradum prouehi, Deo autore contigerit, puris hominum mentibus, nuda electionis conscientia, sincero omnium iudicio proferatur. Nemo gradum sacerdotii pretii venalitate mercetur, quantum quisque mereatur, non quantum dare sufficiat, aestimetur. Profecto enim quis locus tutus, aut quae causa poterit esse excusata, si veneranda Dei templa pecuniis expugnentur? quem murum integritatis aut vallum fidei prouidebimus, si auri sacra fames*

Quando laudabilis.

in penetralia veneranda proserpat? Quid denique cautum esse poterit aut securum, si sanctitas incorrupta corrumpatur? Cesset altaribus imminere profanus ardor auaritiæ, & a sacris adytis repellatur piaculare flagitium. Itaque castus & humilis nostris temporibus eligatur episcopus, vt quocunque loco peruenerit, omnia vitæ propriæ integritate perficiat. Nec pretio, sed precibus ordinetur antistes.* TANTVM AB AMBITV DEBET ESSE SEPOSITVS, VT QVAERATVR COGENDVS, ROGATVS RECEDAT, INVITATVS EFFVGIAT, *sola illi suffragetur necessitas excusandi: profecto enim* INDIGNVS EST SACERDOTIO, NISI FVERIT ORDINATVS INVITVS &c.

Sed hodie magis concursus candidatorum in parochiis vacantibus deprehenditur, quam fuga.

§. XXXI. Verum non adeo necesse est, vitia taxare, quæ in *fuga muneris* ecclesiastici occurrere solent, cum *fugientes* admodum rari, neque adeo abusus hi metuendi sint. Longe grauiores abusus deprehenduntur circa vacantes parochias, quibus præficiendus est pastor, vbi plerumque *concursus candidatorum* cernitur, & quilibet se alteri præferendum esse existimat. Nouæ quotidie excogitantur cautelæ & modi indirecti, occupandi vacantem ecclesiam, non secus, ac si esset res pro derelicto habita, quæ occupanti cedere deberet, vt non incongrue IOANNES SARESBERIENSIS, vel, vt alii eundem nominant, SARISBVRIENSIS, Carnotensis episcopus, qui seculo duodecimo floruit, hoc vitium descripsit. Ita enim ille in *policrat. l. 7. c. 17.* edifferit: *Ecclesia data est in direptionem, aliis palam, aliis clam occupatur; eo forte, quod in nullius bonis est. Non est enim inuentus, nisi perrarus, qui accingatur gladio super femur suum, ad præsumtionem ambitionis reprimendam. Illa namque machinas multiplices erigit, vt eam expugnet, nemine defendente. Alius enim de nobilitate confisus aut viribus potestatum violenter in sancta irruit, & si forte pulsat ad ostium, parietem aut limina suffodere non veretur. Nam & seditionem concitabit in Moysen, & alienum ignem in templum inferet, & vasa sanctuarii contaminabit. Alius sperans in multitudine diuitiarum, Simone docente, ingreditur, non inueniens eum, qui eum & pecuniam suam iubeat ire in perditionem. Alius in muneribus ad Petrum reformidat accedere, clanculo tamen per impluuium auri, si per tegulas Iupiter elabatur in gremium Danais, sic in sinum ecclesiæ procus descendit incestus. Alius obsequio quasi muneris ignarus adest: ac si obsequia non cadant in muneris rationem; profecto nullum maius est munus, quam cum homo se ipsum hominis deuouet seruituti. Alium collusione quadam vocantis liberalitas præuenit; sed postmodum collatam gratiam suo Giezi plenius compensabit. Alius agit, ne ipsum pulsare oporteat, sed ad ingrediendum compellatur inuitus, & quasi obnubilans lucernam DEI, vt eum im-*

impune irrideat fraudulentus. Diu siquidem alius simulauit; ambitionem namque multis indiciis prodidit, & se diuitem, potentem, insignem velle fieri confessus est, sed alia via, sed in alio statu, sed in minore periculo, maiore libertate. Voluit esse nobilis inter laicos, aut certe magnus in clero. Ob hoc principum virorum quaesiuit gratiam, familiaritatem iniit, ab iis quascunque suscepit functiones. Scriniis forte praelatus est, aut consignandi suscepit officium, aut cimelii custodiam, aut publici claues aerarii, aut ratiocinii varias cautiones, aut si quid aliud nequit, vt corbibus praeficeretur, obtinuit. &c.

§. XXXII. Quemadmodum autem modo laudatus episcopus Carnotensis fere plerosque modos *occupandi ecclesias vacantes* quasi in compendio retulit, ita e re foret, peculiariter singulos modos percurrere, id quod tamen fieri non aliter potest, quam si quis se vellet in immensum quendam immittere gurgitem. Sufficiat itaque hic tantum sordidiores notasse modos. Primarius est (I) quando quis *pretio* redimit ecclesiam parochialem vacantem, quod facinus quamuis seuerissimis poenis in legibus notatum fuit, vti apparet ex *l. 31. C. de episcop. & cleric.* tamen in corrupta semel ecclesia non satis exstirpari potuit. Qui vero hoc modo occupant parochiales ecclesias, iudice GREGORIO VII. in *c. 113. C. 1. q. 1. non per ostium, i. e. per Christum, intrant, sed, vt ipsa veritas testatur, fures sunt, & latrones.* Merito itaque in *c. 33. C. 7. qu. 1.* statutum, vt talis deiiciatur a clero, his verbis: *Sancitum est, atque omnibus modis prohibitum, vt si quis presbyter inuentus fuerit alicui clerico vel laico munera dare vel dedisse, aut aliam pecuniam tribuere, vt alterius presbyteri ecclesiam surripiat, aut vacantem pretio redimat, pro hac cupiditate seu praesumtione turpis lucri gratia deiiciatur a clero, & alienus existat a regula.* Similia plura in conciliis hinc inde statuta sunt, quo etiam pertinet *Nou. 6. c. 1.* vbi eadem poena confirmatur. Conf. ZIEGLER. *de episcop. lib. 2. c. 5. per tot.* Illud vnicum hic adhuc disquirere placet, vtrum tali demum casu quis vacantem ecclesiam parochialem pretio non possit redimere, si consuetudo in quadam prouincia vigeat, non aliter, nisi soluto certo pretio, pastorale officium impetrari posse? Cum enim in nonnullis regionibus pleraque officia venalia sint, quid mirum, si officia sacra quoque tandem in turpem quaestum coniiciantur? Equidem non deesse videntur rationes, quae eiusmodi redemtionem legitimare possint, si forsan quidam se trahi sentiat desiderio intimo, Deo inseruiendi, & praeterea existimet, se non quaerere, quae sua, sed quae Christi sunt, non autem alia ratione posse sine suo potiri, nisi pretium semel constitutum exsoluat, cum alias

Sordidiores modi occupandi parochias referuntur.

Primus est, si quis pretio redimit parochiam.

Quid, si consuetudine hoc approbatum?

P 2 me-

metuere debeat, ne forsan indignior, sui tantum lucri causa, ecclesiam inuadat. Hæ rationes sunt adinodum plausibiles, & forsan in foro humano ad pœnam remotionis euitandam efficaces; sed tamen, meo iudicio, haud sufficientes ad tranquillandam conscientiam. Si medium est malum consequendi sacerdotale officium, vti procul dubio est, non potest, meo iudicio, sincera esse eius intentio, vtut vel maxime sibi ipsi hoc persuadere audeat. Non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona. Si dicis; atqui ego aliter non possum adspirare ad sacrum officium: regero, nec hoc præcise necessarium est, forsan Deus aliam tibi ostendet occasionem, qua proximo inseruire possis: expectanda est vocatio a Deo, qui, si te destinauit & vocauit in hoc loco ad curam pastoralem, etiam media legitima ostendet, vt absque hoc turpi quæstu possis alibi eius ouile intrare. Præterea vt plurimum, quæ de *sincera intentione* adducuntur, falsi prætextus sunt, quibus quis se & alios decipit.

Secundus est, si quis solius lucri & ambitionis gratia parochias captat.

§. XXXIII. Porro (II) ad illegitimos modos, occupandi vacantem ecclesiam parochialem, pertinet, si quis solius *lucri* vel *ambitionis* causa ambiat sacerdotale officium. Vereor certe, ne plerique hoc solo desiderio ducantur, postquam fere plerorumque mores ita sunt compositi, vt studio theologico propterea se dare soleant, quo vel sibi suisque victum parare, vel gloriolam inde famamque aucupari possint. Contra tales grauem dixit sententiam GREGORIVS in *c. 11. C. 1. qu. 1.* inquiens: *si quis neque sanctis pollens moribus, vel neque a clero populoque vocatus, vel pulsatione coactus, impudenter Christi sacerdotium, iam qu libet facinore pollutus, iniusto cordis amore, vel sordidis precibus oris, siue comitatu, siue manuali seruitio, siue fraudulento munusculo episcopalem seu sacerdotalem, non lucro animarum, sed* INANIS GLORIAE AVARITIA FVLTVS, *dignitatem acceperit, & in vita sua non sponte reliquerit, cumque insperata mors pœnitentem non inuenerit, procul dubio in æternum peribit.* Tales sunt, quos apostolus *mercenarios* vocat, quod non quærant, quæ Christi, sed quæ sua sunt, vti AVGVSTINVS in *c. 19. C. 8. qu. 1.* huc dicterium sacrum apte trahit, aiens: *Sunt in ecclesia quidam præpositi, de quibus Paulus apostolus:* SVA QVAERENTES NON QVAE IESV CHRISTI. *Quid est,* SVA QVAERENTES? *non Christum gratis diligentes, non Deum propter Deum quærentes, temporalia commoda sectantes, lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes: Hæc quando amantur a præposito, & propter hæc seruitur Deo, quisquis est talis, mercenarius est, & inter filios se non computet.* Vtinam vero hodie non eadem luderetur fabula! Plerique

rique in hoc AVGVSTINI dicterio suam aperte deprehendunt expressam imaginem, cum ex fructibus diiudicari satis possint. Quorsum tot lites in consistoriis, nisi de iuribus stolæ, de denegatis reditibus? Vnde tot æmulationes & odia clericorum inter se, nisi ex inuidia, si forsan alter collegarum plus lucri percipiat, vel plus admirationis eloquio suo apud auditores excitare possit? ægre enim inuidus sine dubio fert, quod non æquali afficiatur honore, nec eosdem reditus habeat; quales æmulationes sæpe in apertas erumpunt dissensiones & lites. Qui vero ex eiusmodi pessima intentione vacantes ecclesias parochiales occupant, semper maiora appetunt, non contenti officio præsenti, ex quo forsan non satis vberes prouentus percipiunt: vnde fit, vt *desertores gregis proprii* fiant, & in maiores ecclesias irruant. Quocirca eiusmodi translationes olim odiosæ habitæ fuerunt, vt ex variis conciliorum decretis constat *c. 19. sqq C. 7. qu 1.* cuius ratio vnice olim deducta fuit ex *ambitione clericorum & lucri cupiditate.* Ita enim in Concilio Sardicensi *c. 1. Non tantum mala consuetudo, quantum perniciosissima corruptela est ex ipsis fundamentis penitus extirpanda; ne cui Episcopo liceat, a parua ciuitate in aliam migrare. Eius enim causa prætextus est manifestus, propter quem talia aggreditur. Nullus enim episcopus adhuc inueniri potuit, qui a maiori ciuitate in minorem transire studuerit. Vnde constat, eos ardenti plura habendi cupiditate succendi, & magis arrogantiæ seruire vt videantur maiorem habere potestatem.* Neque hodie aliter sese res habet: quem enim mihi dabis, qui, relicta opulenta ecclesia, ad egenam sese transferri patietur, licet vel maxime forsan ibidem plus possit ædificare? Quod certissimum indicium est, plerosque magis duci honoris & lucri maioris cupiditate, quam sincera intentione, adeo vt ferme in prouerbium abierit, *clericos esse auaros.* Iam suo tempore HIERONYMVS in *c. 23. D. 93.* hoc cacoethes notauit his verbis: *Nunc autem, ex quo in ecclesiis, sicut in Romano imperio, creuit auaritia, periit lex de sacerdote & visio de propheta. Singuli quique per potentiam episcopalis nominis, quam sibi ipsi illicite absque ecclesia vindicarunt, totum quod leuitarum* (Diaconorum) *est, in vsus suos redigunt, nec hoc sibi, quod scriptum est, vindicant, sed cunctis auferunt vniuersa.* Et post pauca: *Solus incubat bonis, solus ministerio vtitur, solus vniuersa sibi vindicat, solus inuadit partes alienas, solus occidit vniuersos.* Tandem vero concludit: *Hinc propter sacerdotum auaritiam odia consurgunt, hinc episcopi accusantur a clericis, hinc principum lites, hinc detractionis causa, hinc origo criminis.*

Tertius committitur per intrusionem violentam.

§. XXXIV. Sunt praeterea (III) alii, qui se ingerunt & obtrudunt omni conatu inuitis, qui ab his, de quibus dictum est, in eo distingui possunt, quod in simoniacis, & qui *lucri* & *honoris* causa ambiunt officium sacrum, non semper talis *manifesta* adsit intrusio, sed magis *latens*; in his vero, de quibus nunc dicendi locus est, etiam *violenta* & *aperta*, contra voluntatem gregis deprehendatur occupatio vacantis ecclesiae parochialis, quae eo minus toleranda est, quo maiorem alienationem animorum operatur. Recte proinde COELESTINUS in *c. 13. D. 61.* ait: *Nullus inuitis detur episcopus, cleri, plebis & ordinis consensus & desiderium requiratur.* Quamuis vero hodie adhuc ius patronatus in nostris ecclesiis toleretur, nihilominus tamen ita exerceri debet, ne *inuitis* obtrudatur, praesertim si parochiani iustam dissentiendi causam allegare possint, de quo supra §. 22. actum est. Illustrabo hoc sequenti responso, ab Ill. facultate iuridica *anno 1669. M. August.* hac de re concepto.

Ist euer Prediger M. C. R. verstorben, an dessen Stelle die Herren von L. als Patroni der Kirchen einen Studiosum T. S. zu solchem Pfarr-Amt wieder berufen, welchem ihr euch wegen seines ärgerlichen Lebens opponiret, und jetzo berichtet seyn wollet:

Ob erwehnter T. S. wider euren Willen euch zum Prediger könne gegeben und verordnet werden?

Ob nun wol an dem, daß das ius vocandi denen Zuhörern nicht, sondern denen Patronis ecclesiae zustehet, und die Zuhörer sich denenselben in casu dubio zu conformiren verbunden seyn:

Weil aber dennoch denen Patronis gleicher gestalt oblieget, dahin zu sehen, daß solche Personen, so ein ärgerlich Leben geführet, zum Predigt-Amt nicht berufen werden mögen, allermassen wenn Lehr und Leben nicht übereinstimmet, durch böses Leben einer Gemeine ein grösserer Seelen-Schade zugefüget, als etwan durch die Lehre gebauet werden möchte, und von diesem T. S. berichtet wird, daß derselbe sich mit den Mägden hin und wieder geschleppet, ihnen Hoffnung zur Ehe gemacht, nichts desto minder sie wieder verlassen, er auch propter stuprum in die inquisition gerathen, und sonst ein zänckischer und eingebildeter Mensch ist, aus welchen Umständen nicht unbillig eine praesumtio eines auch künftig zu führenden ärgerlichen Lebens fliesset:

So erscheinet hieraus so viel, daß dieser T. S. zum Pfarr-Amte nicht zu lassen, und da es dennoch geschehen solte, hättet ihr euch bey der hohen Landes Obrigkeit darwider billig zu beschweren, es wäre dann, daß dieser T. S. bey der inquisition unschuldig befunden, auch sonst

sonst gnugsame Anzeigung eines gottfürchtigen und Christlichen Lebens von sich verspüren liesse, also, daß man zu sorgfältiger und einem Christlichen Lehrer geziemender Verwaltung dieses wichtigen Amts gute Hoffnung von ihm schöpfen könne, und die von L. als Kirchen-Patroni dessen zureichende Versicherung hätten, alsdenn wäret ihr euch diesem T. S. ferner zu opponiren nicht befugt. V. R. W.

Ceterum si vel maxime inuito populo haud videatur dari, vel ex eo tamen adhuc potest vitium in ipsa occupatione ecclesiæ parochialis vacantis adesse, si nihilominus se ingerat per *clandestinas artes, machinationes, fraudulentas persuasiones, callidasque circumuentiones*, ad hoc tantum susceptas, vt videatur a populo desideratus esse. De his intrusionibus cauetur in *concilio Antiocheno c. 21.* relato in *c. 25. C. 7. q. 1. episcopus se ipsum ingerat, ne quidem si a populis violenter fuerit attractus.* Similiter in *concil. Sardic. c. 11. Si quis autem adeo insanus aut audax inueniatur, vt de iis videatur aliquam afferre excusationem, asserens, sibi a populo allatas esse literas, clarum est, potuisse paucos aliquos mercede & pretio corruptos in ecclesia seditionem mouere, vt eundem vtique velint habere episcopum: omnino ergo has fraudes & artes puniendas esse existimo &c.*

§. XXXV. His (IV) affines sunt, qui per solam viam *gratiæ*, non *meritis*, nec adeoque diuinitus vocati, ouile Christi occupant. In hac *via obliqua* plerumque latitat mysterium iniquitatis, quia ita latenter serpit, vt haud possit adeo facile cognosci. Peccant in hac re imprimis patroni, qui rarissime eum quærunt præsentandum, qui ecclesiæ digne possit prodesse, sed quem gratia sua singulari complectuntur, propterea, quod hactenus vel pædagogus vel præceptor liberorum patroni fuerit, vel ipse candidatus per nimiam subiectionem gratiam eius omnibus modis quæsierit. Et sic α) a *parte patroni* adest peccatum, si propter solam *gratiam* aliquem ecclesiæ præficere intendit, id quod simoniæ alicuius occultæ species, quamuis minus propriæ, a GREGORIO reputatur in *c. 114. C. 1. q. 1. Sunt nonnulli*, inquit, *qui quidem nummorum præmia ex ordinatione non accipiunt, & tamen sacros ordines* PRO HVMANA GRATIA *largiuntur.* De his porro in sequentibus asserit, quod *simoniaci* videantur, *cum nummum expetant fauoris.* Tandem vero concludit: *Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in diuinis rebus non solum nullam pecuniam, sed etiam* HVMANAM GRATIAM *non requirit.* Hunc in finem grauiter idem admonet episcopos in *c. 116. C. 1. q. 1.* aiens: *Oportet ergo, vt neque per commodum,*

Quartus committitur per viam gratiæ,

tum a parte patroni.

NEQVE PER GRATIAM, *aut quorundam supplicationem aliquos ad sacros ordines consentiatis, vel permittatis adduci.* Deinde β) etiam *a parte candidati*, qui promouendus est ad officium sacerdotale, idem vitium adest, si propter solam *gratiam humanam*, non ex meritis, inuadit ecclesiam parochialem. De his HIERONYMVS *in epist. ad Gal. c. 1.* ita censet: *Tertium apostolorum genus, quod ab homine, non a DEO est, cum hominum fauore & studio aliquis ordinatur, vt nunc videmus plurimos, non DEI iudicio, sed redemto vulgi fauore in sacerdotium subrogari.* Hæc praxis proh dolor! nostris etiam continuatur in ecclesiis, & hinc est, quod tot inutiles & plane inidonei parochias regant pastores, qui cum ab *homine* & non a DEO sunt, quid mirum, quod tam parum prosint ecclesiis? IDEM grauius adhuc iudicium de huiusmodi vocatis fert in *c. 14. C. 8. q. 1.* his verbis: *Qui vos spernit, me spernit. Ex quo manifestum est, eos, qui apostoli lege contemta ecclesiasticum gradum non merito voluerint alicui deferre*, SED GRATIA, *contra Christum facere.* Si itaque tales antichristi sunt, quomodo digne possunt gregem pascere, quomodo eius ministerium subire?

Tum a parte candidati.

Quintus modus per potentiam fit vel deprecationes potentiorum.

§. XXXVI. In horum classem quoque (V) referendi sunt, qui vel aliorum *potentiam*, cui resisti non facile potest, in auxilium vocant, vel etiam per *supplicationes* seu *deprecationes* aliorum officium sacrum ambiunt. Si prius contingit, parum abest, quin per *concussionem* ecclesiæ vacanti se obtrudant, quæ vti in ciuilibus caussis merito damnatur, ita multo magis reprobanda est in officiis eiusmodi, ad quæ quis purissima mente omnino accedere debet. Nec tantum illa hic intelligitur potentia, quando quis mediante imperio eius, qui terrere potest, vacantem ecclesiam occupat, sed etiam si potentis alicuius nudis *precibus* & *commendatione* vtitur, quia principum preces plerumque sunt iussiones. Notat rursus hoc vitium GREGORIVS in *c. 120. C. 1. q. 1. Nulla sit in ordinatione venalitas;* POTENTIA VEL SVPPLICATIO *personarum nihil aduersus hac, quæ probibemus, obtineat. Nam procul dubio DEVS offenditur, si ad sacros ordines quisquam non ex merito, sed ex fauore (quod absit) aut ex venalitate prouehitur.* Idem hoc vrget in *c. 119. C. 1. q. 1.* inquiens: *Eorum, qui in sacro ordine sunt collocandi, prius vitam moresque discutite, & vt dignos huic officio adhiberi possitis, non vobis* POTENTIA *aut* SVPPLICATIO *quarumlibet subrepat personarum.* Si posterius, per *supplicationes* & *deprecationes*, sese exserit, manifestum adest documentum, tales non a Deo, sed ab hominibus & per homines vocationem suam quærere. Quis vero nostrum hoc hodie reprobare solet? rarissime contin-

tingit, vt quis admoueatur officio sacro, nisi tot intercessiones, commendationes, supplicationesque præcesserint, vbi quisque tantum quærit commendationem suam in effectum deducere, haud inquirens, an commendatus officio sit sufficiens, nec ne? Imo hæc praxis hodie tam vsitata est, vt communiter id ipsum ne quidem pro vitio reputetur, quale tamen reuera est. In adductis textibus satis hoc confirmatur, quo etiam facit *c.117. C.1. q.1.* vbi rursus GREGORIVS ita: *Ideoque hortamur, vt nullus vestrum denuo hoc fieri patiatur, sed neque gratia alicuius, neque* SVPPLICATIONE *aliquos ad sacros ordines audeat promouere, nisi eum, quem vitæ & actionis qualitas ad hoc dignum esse monstrauerit.* Conf. *c.116. C.1. q.1.*

§. XXXVII. Denique (VI) pluribus aliis modis contingere potest, vt ideo vitium habeat vocatio, quia, neglecta communi vtilitate, ex aliis variis *falsis & illegitimis respectibus* facta est. Ecclesia est corpus aliquod morale, collegium, vbi non vnius alicuius lucrum spectandum, sed potius communis vtilitatis ratio habenda. Egregie hoc explicat GREGORIVS in *c.2. C.8. q.2.* inquiens: *Dilectissimi filii, officii nostri censura commoniti suademus, vt in hac suscipiendi antistitis causa nullus vestrum, neglecta vtilitate communi, suo lucro prospiciat; ne si quisquam propria commoda appetit, friuola æstimatione fallatur: quia nec libero iudicio praeferendam sibi personam examinat mens, quam cupiditas ligat. Pensantes igitur, quæ cunctis expediunt, & quem vobis diuina gratia prætulerit, integerrimam semper in omnibus obedientiam præbete.* In hunc finem in electionibus prælatorum iuramentum præmittitur, vi cuius eligentes promittunt, se in eligendo vnice *ecclesiæ salutis* rationem habituros esse. Sed plerique *salutem ecclesiæ* non ex vero æstimant, & in quo forsan suis cupiditatibus vel desiderio aliorum satisfaciunt, in eo illam sitam esse autumant. Plures inepti sunt, vt, quid ecclesiæ conducat, perpendere vel nequeant, vel nolint, quod non sint ipsimet membra ecclesiæ, uti sunt patroni, Catholicæ religioni addicti, intuitu parochiarum, Augustanæ confessioni addictarnm, qui non tam ecclesiæ prodesse, quam suo lucro & commodo præsentationem facere, merito præsumuntur. Alii impediuntur ob alias rationes vnice intenti esse saluti ecclesiæ, quo etiam imprimis refero, si προσωποληψία vnicum vocationis fundamentum sit, quam canones antiqui, vti ex hactenus dictis patet, exclusam voluerunt. Pertinet huc, quod ex capitular. CAROLI & LVDOVICI Pii repetitur in *c.34. D. 63.* *vt electiones fiant, remota personarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum & sapientiæ donum, vt exemplo & verbis sibi subiectis vsque quaque prodesse valeant:* & quod GREGORIVS in

Sextus modus irregularis consistit in falsis & illegitimis respectibus.

c.1. C.8.q.2. inculcat inquiens: *Illud quidem præ omnibus tibi curæ sit, vt in hac electione nec datio quibuscunque modis interueniat præmiorum, nec quarumlibet personarum patrocinia conualescant. Nam si quorundam patrocinio fuerit quisquam electus, voluntatibus eorum, cum fuerit ordinatus, obedire, reuerentia exigente compellitur: sicque fit, vt & res illius minuantur ecclesiæ, & ordo ecclesiasticus non seruetur. Talem ergo, te admonente, personam debent sibi eligere, quæ nullius incongrua voluntatis deseruiat, sed vita ac moribus decorata tanto ordine digna valeat inueniri.*

In nonnullis ecclesiis parochialibus adhuc obtinet electio. §. XXXVIII. Sed hæc quidem de *modis illegitimis*, occupandi parochias, sufficiant, qui vt plurimum *iuri patronatus* cohærent, & difficulter præcaueri possunt, quamdiu *ius patronatus*, vt *mercimonium* aliquod ciuile, exercetur. Reuertor vero ad *ecclesias parochiales*, non-patronatas, in quibus *electio* adhuc obtinet, cuius ritus variant. **Ratio eligendi.** Vt plurimum moris esse solet, vt vel a curatoribus ecclesiæ denen Kirch-Vätern, vel a senatu oppidano tres vel quatuor candidati ministerii proponantur parochianis, qui, antequam electio solennis celebretur, prius ad concionem δοκιμαστικὴν admittuntur, quo facto dies electioni præfigi, & omnes parochiani per æditum ad *actum electionis* vocari & citari solent. Post vbi in ipsa electionis die parochiani in ecclesia parochiali sunt congregati, præmittitur hymnus, & parochiani sui officii admonentur, vt secundum conscientiam suam eligant, talem scilicet, quem idoneum putant. Quo facto, viritim ad chorum accedunt, singulique vota sua in charta expressa offerunt scrutatoribus, qui, absoluta votorum collectione, ex votis maioribus designant futurum parochum. Hæc ratio eligendi, quo magis accedit ad morem apostolicum & primitiuæ ecclesiæ, ceu declarat ZIEGLER. *de episc. lib.2 c.1. §.8. seqq.* eo magis sine dubio probanda, quamuis, quod obiter notem, nec hic fraudes soleant deesse, præsertim si ante electionem vota coemuntur, vel aliæ fraudes in supputatione votorum fiunt, quæ tamen vitia non sunt *electionis*, sed *hominum eligentium*. Ceterum quid circa vota, modum votandi aliaque obseruari soleat, partim ex *tit. X. de elect.* partim ex consuetudinibus ecclesiarum addiscendum. Conf. *ius eccles. protestant. ad tit. de election.*

Ordinatio. §. XXXIX. Legitime ita vocatus, vel a patrono præsentatus, si ministerio ecclesiastico nondum præfuit, *ordinatur*. Est autem ORDINATIO actus, quo vocatus, seu electus segregari dicitur a laicis, & in ordinem ecclesiasticum recipitur, per preces & manuum impositionem, solennibus adhibitis formulis, ita vt ei hoc ipso potestas docendi & admi-

ministrandi sacra conferatur ab ecclesia parochiali, BRVNNEM. *iur. eccles. l. 1. c. 5. §. 10.* SCHILT. *instit. iur. can. lib. I. tit. 15. §. 1.* ZIEGLER. *de episcop. lib. 2. c. 9. §. 1.* vel, vt accuratius loquar, *vt potestas, per vocationem & electionem iam collata solenni ritu corroboretur & publicetur.*

§. XL. Ordinationem hanc esse iuris diuini, tralatitium est, idque communiter euincere solent *ex Act. 13, 2. 14. 20. 1 Tim. 4, 14. Act. 9, 12.* vbi Apostoli dicuntur *manus imposuisse* iis, qui ad sacrum ministerium segregati erant. Sed distinctæ quæstiones hic omnino excutiendæ sunt, quæ non raro negliguntur: (1) an *manuum impositio* vnice eo in casu facta fuerit, quando quidam segregati sunt ad sacrum ministerium? Contrarium euincitur ex *Act. VIII. 17.* adeoque ordinationi soli non competit. (2) An *manuum impositione* Apostoli intenderint id, quod hodie in ordinatione intendere solent ordinationes, vt videlicet per ordinationem transferetur facultas docendi & administrandi Sacramenta? Certe Apostolorum temporibus manuum impositionem singulare donum fuisse constat. Cui manus imponebantur, participes fiebant gratiæ Spiritus sancti. Inde SIMON hoc *donum* pecunia sibi acquirere tentabat, vti constat ex *Act. VIII. 18. 19.* & PAVLVS ipse *1 Tim. IV. 14.* hoc tanquam *singulare donum* prædicat in TIMOTHEO. Adhibita ergo quidem fuit *manuum impositio* ab Apostolis, etiam tunc, cum quidam singulariter destinarentur ad sacrum ministerium, non hoc tamen effectu, vt eo ipso demum acciperent facultatem administrandi sacra & docendi, sed vt Spiritu S. implerentur. (3) An nemo admissus fuerit ad sacrorum administrationem sine tali manuum impositione? Hoc de MATTHIA, per sortem electo, non lego *Act. I. 26.* PAVLO quidem ANANIAM manum imposuisse constat: sed non alium in finem, quam vt visum reciperet, & gratia Spiritus S. repleretur. *Act. IX. 17.* Sic & BARNABAS iam sacrorum administrationi vacabat, antequam manus ei imponerentur, vti constat *Act. XIII. 1.* & Saulo, licet iam ab Anania manus impositæ fuissent, & publice sacra administrasset, *Act. IX. 20. sqq.* nihilominus tamen de nouo manus imponebantur. Ex quo apparet, *manuum impositionem*, ab apostolis factam, non *singularem ordinationem* indigitasse, vti apud nos, sed alium habuisse finem.

An sit iuris diuini?

Rationes dubitandi.

Manuum impositio singulare donum.

Non vbiuis adhibita.

§. XLI. Quod si ergo ordinationem ita considero, non possum admittere, illam esse *iuris diuini*. Vnde vt ex his laqueis se extricent, varie distinguere solent, v. c. inter *necessitatem medii & finis*, quam hic adesse negant, & inter *necessitatem mandati* morisque apostolici, vt & *expedientiæ*. Sed bene animaduertit STRYK. *in not. ad ius eccles.*

Quatenus sit necessaria?

Q 2 *Brun-*

Brunnem. lib. 1. c. 5. §. 19. verb. sequitur ordinatio, vix mandatum Apostolicum *de necessitate ordinis* exstare in sacra pagina, nec promisisse Deum, se per hunc ritum daturum gratiam; erat enim manuum impositio, vti dixi, singulare donum apostolicum. Libera ergo & indifferenti vsurpatione ab Apostolis adhibitus fuit ille mos, nec ad solam ordinationem alligatus, vt ait ZIEGLER. *de episc. l. 2. c. 9. §. 2.* simulque ostendit, ritum illum χειροθεσίας apud Iudaeos maxime vsitatum & solennem fuisse in omni tam sacra quam ciuili promotione, eumque ab apostolis libera vsurpatione retentum fuisse.

Indifferens fuit.

An sit iuris diuini quoad segregationem?

§. XLII. Quodsi cum SCHILTERO *inst. iur. canon. lib. 1. tit. 15. §. 1.* velim asserere, illam esse iuris diuini, quoad *separationem a laicis*, & *destinationem ad ministeria sacra*, non amplius videtur ordinatio necessaria esse. Nam per solam *vocationem* seu *electionem* ad *munus* sacrum quis destinatur ad hoc munus, & ita illa foret iuris diuini, nec vlteriori ordinatione amplius opus, vti de MATTHIA electo constat. Deinde talis separatio a laicis, qualis hodie fit per ordinationem, incognita erat Apostolis; quomodo ergo potest dici esse iuris diuini? Separabantur PAVLVS & BARNABAS *Act. XIII. 2.* non a *laicis*, sed ad *certum ministerium*, h. e. a Spiritu S. *immediate* destinabantur ad illam expeditionem, ad quam vocati erant, & ita quasi ablegabantur.

Separatio quomodo olim facta.

§. XLIII. Est ergo ordinatio mos quidem antiquissimus ecclesiae, sed indifferenti ratione adhibitus, nulloque mandato diuino constans. Interim cum in ecclesiis nostris retineatur, non dubium, quin non nisi summae necessitatis casu omitti debeat, vel saltim propter scandalum *nouitatis* (quod infirmioris ingenii homines facile inde trahunt) euitandum. STRYK. *cit. l.* Interim vt praecise velimus omnem efficaciam sacrorum suspendere ac hoc ritu, nemo facile asseret, nisi qui superstitioni totus immersus. ZIEGL. *c. l.* Confer, quae pluribus hac de materia dixi in *iure eccles. protest. lib. 1. c. 11. §. 10. seqq.* vbi etiam consensum nostrorum theologorum adduxi.

Non facile omittenda hodie.

§. XLIV. Sicuti vero ordinationis actus *indifferenti vsurpatione* in primitiua ecclesia adhibitus, ita facultas ordinandi episcopis quidem in concilio Nicaeno *c. 4.* adscribitur; verum non iure diuino, vti falso existimat M. A. DE DOMINIS, cui satisfacit SCHILT. *tr. de libert. eccles. germ. c. 2. §. 15. sqq.* sed itidem mere humano. Quamuis itaque nostris in ecclesiis expediatur per superintendentes, non dubium tamen, quin etiam per alium fieri possit, cui ab illo, cui iura *circa sacra* competunt, hae vices demandatae sunt. BRVNNEM. *I. eccl. lib. 1. c. 5. §. 15.*

Quatenus episcopis competat.

§. XLV.

§ XLV. Illud propius ad ius parochiale spectat, quod nemo ordinari possit *absque titulo*, h. e. nisi quis vocatus sit ad certam ecclesiam seu munus ecclesiasticum actuale. SCHILT. *inst. iur. can. cit. l. §. 5.* ZIEGLER. *de episc cit. l. §. 5.* Sicuti vero ordinatio ipsa iuris diuini non est; ita nec hoc ipsum ad ius diuinum referri potest. Prouocare quidem solent ad *Act. VI, 6. XIII, 2. 3.*; verum inde nulla necessitas colligitur; vti iam supra dixi, & si ex manuum impositione liceret inferre ordinationem, conspicuum est, Paulum fuisse ab Anania ordinatum non ad certam aliquam ecclesiam, sed *in genere* ad ministerium verbi diuini. Imo qui ablegabantur ab apostolis iussu Spiritus S., non ad certam aliquam parochiam vel ecclesiam destinabantur, vti de BARNABA & PAVLO constat, sed *in genere* ad prædicandum euangelium & conuertendos gentiles, eosque, qui CHRISTVM non agnoscebant. Vnde in Anglia ordinari solent magistri absque speciali vocatione ad certam aliquam parochiam, vt ex HVGONE GROTIO docet STRYK. *cit. l. ad §. 22.* Ordinatio non est absque titulo.

§. XLVI. Ordinatus ita parochus confirmatur a consistorio, quem in finem ei *literæ confirmationis* tradi solent. CARPZ. *iurispr. eccl. lib. 1. tit. 4. def. 52.* Equidem CARPZ. *cit. l. n. 2.* dicit, optime conuenire hoc cum præcepto Apostoli, cum hic velit, vt episcopus bonum habeat testimonium ab extraneis, *1 Tim III, 7.* sub quibus etiam intelligendos putat esse eos, a quibus ordinatus est, vt qui plerumque sint extra particularem illam ecclesiam, quæ ordinando commissa fuit. Verum PAVLVS potius videtur respexisse ad testimonium *practicum*, & ipsis moribus demonstratum, quam *chartaceum*, h. e. vt tali innocentia vitæ præditus sit, per quam etiam aliis iam optime sit cognitus. Neque apostolus per *extraneos* hic intelligere potest illos, qui sunt extra parochiam, vti CARPZOVIVS existimat cum suo BALDVINO; vbi enim tunc erant parochiæ? Ita misere sæpe detorquentur dicta Biblica, dummodo inde necessitatem quandam *iuris diuini* inferant. Confirmatio. An ex S. Scriptura probari possit.

§. XLVII. Illud vero non prætermittendum est, plerumque hodie solere ordinatos, antequam confirmantur, adigi ad *iuramentum religionis*, quo adstringuntur ad credenda & docenda ea, quæ in symbolis ab ecclesia, vt loquuntur, *repræsentatiua* confictis traduntur, per quod quidam iuramentum nullam vim conscientiis inferri volunt, quamuis de hac tortura iam plurimi, iique non soli Arminiani, ceu panegyristæ eiusdem docent, conquesti sint. Iuramentum religionis.

Eius iniquitas.

§. XLVIII. Certo respectu de huius iuramenti iniquitate edisserui *in diss. de contractu non praelecto c. 2. §. 16 sqq.* Si dicendum, quod res est, iuramentum illud originem ducit a *fide formularia*, qua semel per symbola introducta, & hominibus praescripta, nihil facilius fuit, quam homines ad talem fidem formulariam per *iuramenta* adigere, ne vel quoad syllabam quidem inde recederent, id quod tamen iis, qui iurant in verba magistri, h. e. sectariis, relinquendum erat. Frustranei certe sunt omnium, quotquot sunt, conatus, quando hoc iuramentum a *coactione* & *constrictione conscientiarum* liberare intendunt. Nonne satius erat, ordinatum sui officii admonere, & ipsi sine iuramento electionem dare, vtrum verbum Dei secundum interpretationem Symbolorum, in illa parochia, cui praeficitur, receptorum, tradere velit, an vero plane non suscipere officium? Cur praecise per *iuramentum* ad hoc adstringendus? Scilicet illud, qui hoc defendunt, intendere videntur, non vt solum publice doctrinam, symbolis illis receptis conformem, ordinatus tradat, sed imprimis, vt hoc vinculo adigatur, ne ipse quoad suam fidem aliter credat, quam quatenus libris symbolicis ipsi praescriptum. Latent adhuc in scriniis magni alicuius ICti meditationes manuscriptae, ante plures annos ab ICto quodam Saxonico, IACOBO SCHVLTESIO, constructae contra hoc religionis iuramentum, quae suo tempore lucem respicient, & fusissime iuramentum hoc conculcabunt. Conf. interim Arnold in der Ketzer-Historie *P. 2. lib. 16. c. 18. §. 5. sqq.*

Hypotheses, secundum quas iudicatur de iuramento religionis.

§. XLIX. Breuibus totum negotium hisce comprehendi potest hypothesibus; (1) omne iuramentum habet tres comites: *veritatem, iudicium* & *iustitiam.* Iudicium exactam totius negotii scientiam requirit. Iustitia obiectum respicit, de quo licite iuretur. (2) Iuramentum ideo praestatur, vt vel de eo, quod factum est, testimonium perhibeam, vel vt religiose fidem faciam de iis, quae in futurum sunt peragenda. (3) De iis tantum potest quis a magistratu compelli ad iuramentum, quae magistratus & hominum dispositioni sunt subiecta, & in quae imperium exerceri potest. (4) Quae ad *intellectum* & *credenda* spectant, & vnice *spirituali operatione* in animis hominum perfici debent, nullo vinculo externo possunt constringi. (5) Per vocem *religionis* in hoc iuramento nihil aliud intelligi potest, quam *fides formularia* & *conceptus intellectualis* de spiritualibus & mysteriis. (6) Spiritualia spirituali ratione sunt tractanda. (7) Interpretatio voluntatis alienae dubiae parit *fidem*, non indubiam *veritatem*.

§. L.

§. L. Ex hisce hypothesibus, quae a dissentientibus in dubium vocari nequeunt, *iuramentum religionis* diuelli potest. (1) Non iuratur ibi de iis, quae in futurum agenda vel omittenda, sed quae quis *intellectuali conceptu* credere velit. (2) Si vrgent, fidem formulariam esse *veram & salvificam fidem*, (& quidni vrgerent, cum symbolum Athanasianum id constantissime vrgeat, & plures θεοπνευστία in symbolis nostris agnoscant? vid. WERNSTORFF *de libr. Symbol.*) medium hoc iniustum est. Spiritualia enim humanis modis non sunt pertractanda. Symbola sunt interpretatio ipsius S. Scripturae. Ergo ad *intellectum* spectant: absonum autem est, per iuramentum aliquem ita adigere, vt promittat, se non aliter velle Scripturam S. intelligere, quam quatenus alter eam intelligit. Interpretatio Scripturae S debet esse libera, & nullis aliis vinculis constricta, quam quae in sacris literis sunt praescripta. Deinde interpretatio Scripturae S. opus intellectus est illuminati. Qui itaque iuramento homines adigunt, vt non aliam recipiant interpretationem, quam quae iis praescripta est, efficaciam illuminationi Spiritus S. detrahunt. (5) Nemini competit ius in conscientiam alterius. Et tamen per *iuramentum religionis* exercetur imperium & ius alterius in conscientiam, dum adstringitur ad sequendam alterius fidem formulariam. (6) Symbola, quatenus *normae & legis* instar sunt, per se iam a iustitiae tramite deflectunt, quidni ergo iuramentum, quod ad talia symbola praestatur? (7) Iuramentorum praestatio inprimis eo respicit, vt ei, cui iuramentum praestamus, ius acquiratur; cui vero ius acquiritur *ex iuramento religionis?* Ecquis propter religionem ius in me praetendere potest? Nullius ergo erit momenti hoc iuramentum, cum soli Deo propter meam religionem rationem reddere debeam, non hominibus. (8) Iuramentum non debet esse otiosum & frustraneum. Ast religionis iuramentum revera est frustraneum, cum qui dubia circa symbola concipit, putat, se hactenus errasse, & inde statim concludit, se ad errorem retinendum haud fore obligatum, cum iuramentum vinculum iniquitatis esse non debeat. Conf. THOMA. im Fürsten-Recht der *Theol.* Streit Sachen *th. 14. §. 3. sqq.* Non verbosus ero in reiiciendis argumentis contrariis, cum tam inania sint, vt refutatione peculiari non indigeant, & iam hoc praestitum in *cit. disp. de contractu non pral.*

Applicantur hypotheses ad iuramentum religionis.

§. LI. Parochus, ita ordinatus & *confirmatur*, tandem *inuestitur*. Hac INVESTITVRA, vt loquar cum CARPZOVIO *lib. I. tit. 4. def. 54. n. 3.* inter ecclesiam h. e. paroecianos & clericum siue parochum contrahitur

Inuestitura.

Effectus inuestiturae. tur vinculum ad instar *coniugii*. Respexit videlicet CARPZOVIUS ad indolem iuris parochialis, vti est, non vti esse debebat. Sicuti enim vinculum firmissimum in coniugio deprehenditur, ita vt vxor marito adhaerere teneatur: ita itidem volunt, per hanc inuestituram constitui tale vinculum inter parochum & parochianos, vt nec ille suam ecclesiam deserere, nec hi alibi sacris vacare possint. Procedamus vlterius ex mente vulgi: sicuti vxor marito publice per copulationem sacerdotalem traditur, ita & per inuestituram hanc paroeciani parocho traduntur, & obligatio parochianorum consummatur. Quod si aliud simile ab *inuestitura feudali* alicui arrideat, quasi hac ratione simul aliquod *dominium vtile* in paroecum transferatur; me quidem non habebit dissentientem, cum vtique in tertio quodam conueniant. Haec quidem & talia similia rem quodammodo exprimunt, sed non vltra id, in quo tertium comparationis continetur, extendenda. Sic inde non inferre licet, quasi ecclesia ita desponsetur pastori suo, sed potius Christo per pastorem tanquam paranymphum.

Inuestitura est instar vinculi.

Inuestitura quid? §. LII. Imprimis itaque ad *ius parochiale* haec inuestitura referenda, cum actualiter demum per illam ipsam quis parochus certae alicuius ecclesiae constituatur, electione tantum ius aliquod *certum*, sed non *actuale*, & per *traditionem vel quasi* confirmatum, tribuente. Vnde recte etiam definitur a CARPZ. *cit. l. n. 1.* quod sit *actus ecclesiasticus solennis, quo persona ad ministerium legitime vocata & ordinata, gregi in ecclesiam suam instituitur, & in possessionem officii sui actualem deducitur, & quidem palam ac publice, vt omnis euitetur suspicio.* Vnde etiam Germanice vocatur die Einweisung, oder Einführung, Introducirung. De hac videtur intelligenda lex Suecor. *lib. 1. c. 5.* ex edit. 10. MESSENII, vbi ita disponitur: *Postquam presbyter assumtus est de episcopi & parochianorum consensu, assignabunt parochiani ecclesiam presbytero & ipsius ecclesiae ornamenta, quae presbyter deinde campanario demandabit.*

Necessitas inuestiturae. §. LIII. Ex quo facile apparet, quantum parochorum intersit, ne haec inuestitura omittatur. Quamuis enim ad praeuiam *electionem* electus administrauerit officium suum, vt, necessitate forsan ita ferente, inuestiri solenniter non potuerit, & ecclesia parochialis ei tradi; nihilominus tamen eum adhuc inuestiendum esse volunt. *Est enim institutio*, inquit MEV. *3. D. 133. n. 7. quaedam velut traditio potestatis verbi & clauium in ecclesia, quae ideo publice necessaria, vt nemo se in ecclesiam eiusque curam intrudat, ecclesia verum suum pastorem noscat, pastori illa concredita habeatur, & quod inter vtrumque indissolubile esse debet,*

bet, inter commendationes & preces eo solidius firmatur, omnisque suspicio & ausus tollatur. Hæ rationes id quidem euincunt, *vtile* omnino esse, vt talis solennis inuestitura adhibeatur, neque adeo omittatur, quod non nego: interim si semel omissa, si quis iam per aliquot annos functus est officio, si ecclesia parochialis hunc pro suo parocho agnoscit, & ita parochus talis iam in *actuali possessione* sui officii constitutus est; superuacanea videtur omnis *ex post facto* superueniens inuestitura. Aut enim inanis tunc ceremonia est, aut dicendum, quod omnes actus, ante inuestituram superuenientem in ecclesia gesti, a tali parocho, non inuestito, sint illegitimi. Posterius admitti nequit, cum omnium confessione *inuestitura* non sit de substantia ministerii. Ergo, vt prius admittatur, necesse est. Neque obstat, quod omissio piæ solennitatis non sit sine peccato. Nam & nimia superstitio quoque non est sine peccato, quasi quis non possit legitime administrare, nisi de nouo inuestiatur.

An omissa supplenda?

§. LIV. Illud interim non nego, inuestituram ipsam *ab initio* vtilissime adhiberi. Solent enim huic actui regulariter adiungi preces, & cohortationes ab inuestiente fieri, quibus tum parochus tum parochiani sui officii admonentur, quales hodie omnino necessariæ sunt, si modo recta ratione & absque omni zelotypia fiant. Quandoque enim inuestientes suis affectibus indulgent, & cum amorem parœcianis erga parochum placida exhortatione & commendatione conciliare debuissent; ansam potius dant verbis ambiguis ad diffidentiam, quod ne fiat, omnino totius ecclesiæ interest.

Cur vtilissime adhibeatur?

Inuestitura debet esse affectibus libera.

§. LV. Inuestitura illa communiter fit a *superintendente*. Alicubi ab inspectore & *pastore primario*, vti hic loci: alicubi a collega illius ecclesiæ, cui inuestiendus adiungitur. In genere requirunt, vt is inuestiat, qui ipse est inuestitus. SCHILT. *instit. iur. can. lib. 1. tit. 16. §. 11.* Hinc laicum admittere non vult MEV. *P. 3. D. 134.* quod etiam approbat BRVNN. *iur. eccles. 9. l. 1. c. 5. §. 27.* cum actus proprius sit *ecclesiæ*, nec magistratui, qua tali, competat. Sed nullam rationem video, quare etiam magistratui oppidano, præscriptione immemoriali munito, hoc ius competere non possit, cum hic actus sit *iurisdictionis ecclesiasticæ*, quam etiam magistratus oppidanus, legitima præscriptione munitus, exercere potest, prout ostendi *in tract. iur. eccles. protest. lib. 1. tit. 31. § 55.* Sic etiam in nonnullis locis ad patronos spectat, qui eam expediunt per personas, ad id qualificatas, & idoneas. KOPPEN. *dec. 1. enucl. 2. n. 50.*

A quonam fiat?

Censentur quoque bona parochialia tradita.

§. LVI. Cum itaque inuestitura coniunctionem quandam realem inter parochum & parœcianos ex praxi, ita recepta, inducat; simul inde omnia bona parochialia parocho eo ipso *tradita* censentur, ad exemplum *inuestituræ feudalis*, quæ *symbolicam* quandam *traditionem* continet rerum, in feudum datarum. SCHILT. *in comm. ad ius Allem. feudal. c. 4. §. 2. & 3.* Hinc etiam remedia retinendæ possessionis huc vulgo applicant; vid. FRANC. DVAREN. *de sacr. eccles. minist. lib. 7. c. 11. p. 393.*

Cur remedia ciuilia his applicentur?

Neque mirum hoc cuiquam videatur, quod de officiis hisce sacris remedia dentur ciuilia. Postquam enim ius parochiale *ciuili modo* acquiritur, possidetur & pertractatur, & *proprietatem* quandam inuoluit, adeoque, prout ius parochiale hodie in praxi exercetur & approbatur, in *bonis parochi* esse recte dicitur: necessario quoque *remedia ciuilia* producere debuit.

Cur dimissionem ministrorum ecclesiæ denegent etiam principi?

Inde quoque colligunt, parochum talem sine sufficientissima causa remoueri aut dimitti non posse, adeo vt, qui tale quid suscipere audeat, *sacrilegium*, einen Kirchen-Raub committere dicatur. Prouocant ad *tom. V. Ienens.* LVTHERI *fol. 328.* vbi formulam præscribit cuidam, cui remotio imminebat, pro cathedra sacra pronunciandam: Bedinge hiemit, daß diese Pfarre meine sey, und mir befohlen, das Predigamt zu versorgen und zu bestellen, will solches Amt auch nicht lassen, noch übergeben, aber weil es mir mit Gewalt genommen und abgedrungen wird, will ichs leiden, und mir lassen geraubt und genommen seyn, und also eine Zeitlang weichen von hinnen, bis mirs GOtt wieder einräumet. Will indessen zusehen, wer so dürstig seyn will, der sich in meine genommene und geraubte Pfarre setzen darf, und mit was Gewissen er mein Amt besitzen möge. Equidem non hic locus est, agendi de *dimissione ministrorum ecclesiæ;* interim obiter tantum obseruo, parochis reuera hoc ipso talem *proprietatem* in parochiam assignari, vt ipsi quidem, aliorsum vocati, eam pro lubitu relinquere queant, si modo *diuinæ vocationis* prætextum vel causam allegare queant; sed nemini, nec principi, nec episcopo, vt sat imprudenter quidam sentiunt, integrum sit, eos dimittere, antequam plenissime de facinore quodam, processu legitimo interueniente, conuicti sint. Cur? quia deturbantur ex sua parochia, tanquam proprio quodam territorio. Non approbo *iniquas depositiones*, quæ sine vlla iusta causa nonnunquam fieri possunt: possunt hæ esse iniquæ in se, vt tamen, si fiant, *effectum iuris* sortiantur, nec princeps obstrictus sit, vt se cuidam iudicio humano, aut cognitioni, vtrum recte dimissus sit minister ecclesiæ? subiiciat. Hoc tamen merito reprobandum, si dimit-

tendus

tendus se opponit suo principi, si minatur, si *scriptis* & *viua voce* clamat, & si post dimissionem suam adhuc pristinos titulos sibi arrogat, prætenditque, se nec esse dimissum, nec potuisse dimitti; non fuisse in arbitrio principis, ipsum dimittendi. Sane si princeps vel magistratus peccauit in dimittendo, hic multo magis peccat in contumacia, inobedientia & resistentia, quasi parochia ita sit in patrimonio, vt ab ea nullo modo, nisi propria voluntate, diuelli possit. Tales non cogitant; *quod vni iustum, alteri quoque iustum esse debere*. Sibi libertatem adscribunt, vt possint deserere ecclesiam & officium deponere; sed vt princeps, parem libertatem, eos dimittendi, habere debeat, admittere nolunt. In priori casu, non necessariam esse causæ cognitionem & sententiam, aiunt: sibimet ius dicunt, sibi sententiam ferunt, declarantque vocationem esse legitimam, si discedere volunt; posteriori casu autem ad processum, ad legitimam probationem, ad sententiam prouocant, alioquin *furtum parochiæ* fieri credunt, imo cum principe de *sacrilegio commisso* contendere intendunt, quo nihil absurdius dici, vel fingi potest. Sed hæc ὡς ἐν παρόδῳ.

§. LVII. Illud interim certum est, quamuis *causæ parochiales* vulgo ad *consistoria* referantur: vbi tamen de *retinenda* vel *recuperanda possessione* tantum agitur, cognitionem ad *magistratum secularem* etiam spectare, non tantum ad ecclesiasticum. DVARREN. *cit. l.* Ipsum enim possessorium rei alias spiritualis, vt vulgo dicitur, non est spirituale, quia; licet respectu ecclesiæ agatur, non tamen de *iure spirituali* disputatio instituitur, sed tantum super *facta possessionis* quæritur. GAIL. *1. obs. 38. n. 2.* Equidem in contrarias abit partes ALEX. SPERELLVS *decis. for. eccles. 8. n. 25.* motus præcipue ea ratione, quod in iis possessoriis *titulus* sit probandus, & ideo hoc possessorium *spirituale* dici mereatur, cum simul de *iure* quæstio vertatur. Responderi tamen posset, probationem tituli tantum fieri *summariter* & *per accidens*, vt alio modo tantum de *iustitia possessionis* constet: non tamen propterea mutari naturam *possessorii*, nec *petitorium* definiri.

Possessorium de parochiis ad secularem iudicem spectat.

Refutatur Sperellus.

§. LVIII. Vnde illud quoque hic obseruandum, licet inuestitura *possessionem* transferat, & effectum agendi ex interdicto *retinendæ possessionis* producat; non tamen possessorium inde nasci *purum* sed *mixtum*, h. e. non sufficere solam possessionis allegationem, sed etiam illam ipsam *titulatam* esse debere. DVARREN. *cit. l. p. 394.* Quamuis enim alias nemo titulum suæ possessionis edere teneatur, per *l. cogi 11. C. de petit. hæred.* aliud tamen est in *beneficiis ecclesiasticis*, quia hæc absque *legitimo*

Possessorium de parochiis est mixtum.

 titulo

titulo possideri nequeunt. *c. 1. de R. I. 6. ibique* BRVNNEM. *in not.* GVIL. PAT. *decis. 85.* PVTEVS *decis. 39. lib. 1.* ALEX. SPEREL. *decis. for. eccl. 8. n. 22.* STRYK. *diss. de necessit. edend. titul. possess.* vbi toto *cap. 5.* necessitatem edendi titulum possessionis in *beneficiis ecclesiasticis* erudite examinat & explicat, ad quam B. L. breuitatis studio iam remitto.

Oritur inde necessitas residentiæ. §. LIX. Denique ex hac per *electionem* & *inuestituram* orta reali coniunctione oritur quoque is effectus, vt parœcianos suos parœcus nec deserere, nec temere a parochia abesse queat. Nam etiam iure canonico diserte prouisum, vt parochi in sua parochia *personaliter* resideant, cum aliter non possint recte fungi proprio officio. BARBOSA *de offic. vel potest. paroch. p. 1. c. 8. n. 1.* Hoc *iure diuino* quoque præcipi & constitutum esse, canonistæ volunt, quorum congeriem adduxit BARBOS. *cit. l.* quod omnino admitto, quia curam gerere debet ouium, sibi commissarum. Neque enim potest parochus absens facere illa, quæ sui sunt officii, hortari, consolari, statum omnium explorare, tentatos erigere, ægrotis adesse &c. Conf. GISB. VOETIVS *polit. eccles. p. 2. l. 2. tr. 3. c. 4. qu. 4.*

An papæ dispensatio hic admittatur? In eo tamen sibi non constant, vtrum dispensatio hic admitti queat? Quidam papæ eam tribuunt; docentque, præcise voluntatem DEI non esse, vt parochus teneatur residere, quando pontifex eum ab *obligatione residendi* liberet. Verum quilibet facile animaduertit, hanc decisionem redolere vicariatum prætensum CHRISTI, quem non agnoscimus, ne dicam, eam nos proprie non tangere, qui maiestatem papæ reiicimus.

Parochi absque graui causa abesse nequeunt. Illud interim concedimus, parochum, præsertim si alios non habet collegas in parochia, absque legitima & prægnanti causa a sua parochia abesse non posse. Cum enim parœciani semel se ei addixerint, & plerique se alios adorare Deos existiment superstitiose, si alia in parochia sacris vacent, imo per leges parochiales ne quidem id permissum esse videatur, vti suo loco docebimus, & denique absente parocho rudis plebecula omnem suum cultum diuinum conquiescere conqueratur: *præsentia* parochi omnino est necessaria. Proinde parochorum peregrinationes promiscuæ, solius recreationis causa susceptæ, ansam dare possunt suspensioni vel remotioni ab officio, quippe qui non recte eo ipso funguntur. Ea de causa pronunciatum ab illustri facultate iuridica Hallensi, Mens. Iul. 1700. daß Beklagter die von ihm selbst zugestandene excesse, nach der geschehenen ernstlichen Verwarnung, dennoch abermal eigenmächtig vorgenommenen Reise, und wider die Kläger gebrauchte heftige ärgerliche Predigten, alles Ernstes zu verweisen, und wieder darüber auf ein

ein halbes Jahr cum effectu und auch in Ansehen des Salarii ab officio billig zu suspendiren, auch ist er nach Verfliessung solcher Zeit, ehe und bevor er seinen Unfug öffentlich erkant, selbigen der Gemeine abgebeten, und ins künftige rechtschaffene Besserung zugesaget, nicht wieder zum Amte zuzulassen, sondern es ergehet sodenn, im Fall der Wegerung, seiner Person halber ferner, was recht ist. V. R. W. Hunc in finem quoque in concilio Sardicensi *cap. 12.* constitutum, ne clerici vltra tres septimanas extra suam parochiam degant, ne res propter ipsorum absentiam aliquid detrimenti patiantur. An autem & quatenus tempore *pestis* vel *persecutionis* parochus a sua parochia recedere possit, plenius disquirit BRVNNEM. *in iur. eccles. l. 1. c. 6. m. 10. §. 12.* ibique STRYK. *in not.* & ab hoc allegatus BOVVLES in *pastor. euangel. lib. 3. c. 8.* Ipsemet BARBOSA *c. l. P. 1. c. 8. n. 34.* tria requirit, vt parochus vere resideat: (1) vt in propria ecclesia, (2) vt personaliter, (3) vt continuo, cui addi potest (4) vt etiam *cum effectu* resideat. Quamuis enim parochus *personaliter* resideat, otiosus tamen sit, & ita *materialiter*, vt loquitur BARBOSA *cit. l. n. 40.* resideat, curam suarum ouium mercenariis quibusdam committens: non videtur residere. Conqueritur hac de re IO. SANCI *Select. Disp. 47. n. 7.* cuius verba a BARBOSA *cit. l. n. 41.* adducta sunt hæc: *Hinc inferas prob dolor! quam male aliqui parochi se gerant, Sacramenta* (adde conciones) *nunquam aut fere nunquam administrantes, & suarum ouium curam mercenariis committentes: qui cum vt plurimum Sacerdotes egentes & inopes sint, timeri non imprudenter poterit, potius rationem habituros, quærendi ab ouibus victum, quam curam medendi infirmitatibus animæ: complacere eis studentes, quando respuendæ, & reprehensionis gladio sunt feriendæ. Nec scio, qua cæcitate dicti parochi hæc non aduertant tam clara & quasi cæcis nota.* Ceterum non residentes, nec seruitium debitum facientes, fructibus quoque parochialibus indigni sunt, vnde & hos recipere non possunt; modo aliunde alimenta habeant, ne alias cum dedecore clericatus mendicare teneantur, vt ait ALEX. SPERELL. *decis. for. eccles. 67. n. 6.* quæ tamen ratio apud nos non attendi solet, vt praxis testatur.

Quomodo parochus vere resideat?

§. LX. Superest, vt quædam addamus de vltimo huius capitis membro; scil. de *qualitatibus* & *proprietatibus* parochorum. Plenius has exhibent & pertractant Canonistæ ad tit. *de vita & honestate clericorum*, quo etiam referri potest DANIEL HANNIBAL FABROTTVS *de vita & honest. cleric.* BARBOSA *de offic. & potest. paroch. P. 1. c. 2. n. 6. & 7.* vbi plena manu totam hanc materiam sistit, quæ omnia sub examen reuocare,

Qualitates parochorum.

 non

non lubet. In compendio eas recenset BRVNNEM. *de iure eccles. lib. 1. c. 5. §. 12. sqq.* vbi & requisita quædam necessario attendenda præmittit. Ego, ne tædiose omnia Dd. consarcinata tradita repetere velle videar, quæ quoque ita comparata, vt parocho vnice non sint propria; vnicam tantum & principalem in parocho quolibet requiro qualitatem, quæ a plurimis tamen, proh dolor! abest, videlicet: *Vt sit Christianus.*

Debet esse Christianus; et quidem verus.

§. LXI. Tam hebetis ingenii arbitror fore neminem, qui non intelligat, me non loqui de *Christianis*, prout omnes hoc titulo insigniuntur, etiam hypocritæ & pessimi. Illi *vocantur* tantum, sed non *sunt* Christiani. Parochus autem debet *vere* esse Christianus, sub qua qualitate omnia illa comprehenduntur, quæ alias in quouis clerico commendari solent. Communiter quidem *eruditionem* principaliter requirere, & primo loco nominare solent, cuius rei ratio manifesta est, quia plerique *intellectu* tantum credunt, & omne suum solatium vnice in *orthodoxia*, seu in *recta opinione de Deo* quærunt, quæ vtique eruditionem multam requirit, præsertim si subtili ingenio mysteria sacra secundum formulas præscriptas indagare, populoque inculcare allaborant. Verum tales suo sensu abundent. Repono tantum iis illud BRVNNEMANNI *de I. eccles. lib. 1. c. 5. §. 9.* vbi ita: *Mundus hodie non opus habet multa eruditione, sed in pietate informetur, quæ plane videtur mortua. Experientia docet, pios ecclesiæ ministros plus ædificare in ecclesia, quam doctos semipios. Plus enim possunt in ecclesia exempla, quam nuda verba.* Huc quoque respexit PETRVS DE ALLIACO Cardinalis Cameracensis in *Canonibus suis reformandi ecclesiam*, in Concilio Constantiensi oblatis, vbi *cap. 6. in f.* ita loquitur: *Nihil est, quod tam efficaciter possit siue ad bonum siue ad malum Principes & alios laicos inducere, sicuti facta ecclesiasticorum exemplaria. Ideo exemplaria ecclesiasticorum sunt necessaria. Ideo super illud Matth. XXI. intrauit Iesus in templum &c. dicit Chrysostomus. Sicut de templo omne bonum egreditur, ita de templo omne malum procedit. Si enim Sacerdotium integrum fuerit, tota ecclesia floret; si autem corruptum fuerit, omnium virtus & fides marcida est. Sicut cum vides arborem pallentibus foliis, intelligas, quod vitium habeat in radice: sic cum videris populum indisciplinatum, sine dubio agnosce, quod sacerdotium non sit sanum.* Vid. *concil. Constant.* ex edit. von der Hardt, *t. 1. P. 8.*

An eruditio imprimis in parocho quærenda?

Quod si tamen ad praxin respicias, heu in contraria ruunt! *Pietas* sincera & vera statim suspecta est. Qui vero *puritatem doctrinæ* simulant, & *spiritu persecutionis* prædici sunt, ita vt quotidie pro concione in pios

Querela de praxi.

pios ecclesiæ ministros detonare possint, illi auide quæruntur, expetuntur omnibus votis, modo populi miseri aures, loco verbi diuini, diebus dominicis rixis & calumniis repleri possint. Ita sub prætextu zeli pii sæpe parochi se & suos decipiunt. Rationem huius peruersi status, bene explicat ZIEGLER. *de iur. maiest. lib. 1. c. 14. §. 1.* inquiens: *Nullum fere vnquam seculum feracius fuit religionum, pietatis vero sterilius, vsque adeo, vt non solum prouinciæ, sed etiam ciuitates, & in singulis fere ciuitatibus ciuium parœciæ, interdum & singulæ domus opinionum dissidiis inter se conflictentur.* Dum itaque *opinionibus* homines tantum vt plurimum student, facile ipsis *vera pietas* suspecta redditur, quippe quæ non *opinionibus*, sed ipsa *realitate* & *veritate* ducitur.

Pietas vnde æstimanda?

§. LXII. Quod si hoc requisitum *pietatis* recte expendere vellemus, & ab eius prædicato remouere omnes illos, qui *externe* honestatem quandam & sic pietatem quoque præ se ferunt, (nam de his, qui aperte *honestatem* quoque *externam* impugnant, nemo dubitat) dum interim veteri suo Adamo indulgent: plura specialia hic possemus addere & excutere requisita, quæ tamen ad forum theologicum reiicimus. Specialia referuntur a PAVLO *1 ad Timoth. III.* qui etiam *cap. IV, 7.* i[illegible]nis *exercitium pietatis* Timotheo inculcat, quæ ad omnia vtilis e[illegible] *v. 12.* eum admonet, vt exemplum præbeat reliquis in *verbo, vita amore, spiritu, fide & castitate.*

Parochi quomodo verbo debeant pollere?

§. LXIII. Sint ergo parochi exemplar reliquis in VERBO. Non id intendo, vt tantum possint eleganter concinnatam, vel ex postillis emendicatam & consarcinatam concionem elaborare; hæc reuera absque omni virtute & efficacia esse solet; ad minimum enim *spiritualiter* non mouet, licet *naturaliter* admirationem animis audientium ingeneret, præsertim si exclamationes, interrogationes aliæque figuræ rhetoricæ ambitiosæ concioni inserantur; *1 Cor. 4, 19.* sed vt in *spiritu & veritate* proferant verbum Dei, & nihil aliud loquantur, nisi quod *experientia propria* sunt edocti. Qui tantum ex auditu, præceptis homileticis aut naturali aliquo dono vel multa lectione in verbo sunt potentes, reuera impotentes existunt. Regnum enim Dei non consistit in *verbis*, sed in *efficacia, 1 Cor. 4, 20.* PAVLVS *1 Cor. 2, 1.* de se prædicat, se non venisse ad Corinthios *verbis magnis*, & *altitudinem spirantibus*, prædicando verbum Dei, neque verba sua in sermonibus, ex sola ratione productis, constitisse; sed in *demonstratione Spiritus & virtutis*, id quod docet quoque *1 ad Cor. I, 17.* Ratio additur *2 Petr. I, 16.* quod viderint ipsi

Defectus concionum.

ipsi Apostoli & experti essent eius virtutem & maiestatem. Quod tam parum proficiant conciones hodiernæ, quæ tamen in tanta copia sunt, vt fere quotidie iis vacare possimus, caussa *fere* in ipsis parochis quærenda. Concionantur plurimi, vt saltim suo satis faciant officio. Nimis frigidi sunt ex sententia BRVNNEMANNI *de iur. eccles. lib. 2. c. 1. m. 1. §. vlt.* ex concionibus opus operatum facientes: hos pios & beatos prædicant, qui suis concionibus frequentes intersunt: contra reprehendunt eos, qui concionibus interesse non possunt, cum sæpe vtique e re sit, eis non interesse, & tempus priuatis meditationibus & precibus domesticis consumere, quam talia audire, quæ veram salutem auide spiranti non possunt non displicere. Pluribus hanc materiam excutit SECKENDORF. in dem Christen-Staat *l. 3. c. 10. §. 1. seqq.*

Prælucere debet vita sua.

§. LXIV. Præbeat quoque aliis exemplum VITA SVA. Quomodo enim sequentur ducem, quando ipse dux viam salutis non calcat? Inculcant id ipsum satis bene variæ dispositiones ecclesiasticæ. In *ordin. consist. March. tit. 2.* hæc habentur: Die Pfarrer sollen auch nicht Wucherer, geitzig, noch keine Krämer, Händeler oder Bierschencken seyn, 2c. sollen mit ihren Stipendien zufrieden seyn, und da die gleich etwas geringe sind, GOtt um Hülfe und täglich Brodt bitten, 2c. So gebühret auch den Pfarrern, ihre Weiber, Kinder und Gesinde in aller Gottesfurcht und ehrbaren Sitten dermassen aufzuziehen, daß sie ja denen andern nachzufolgen Christliche Anleitung geben, und da sie es nicht thun, und hierin säumig und lässig seyn werden, sollen sie ihres Amts hierdurch priuiret seyn. Egregie hoc ipsum etiam iniungit *concil. Trident. sess. 22. de Reform. c. 1.* his verbis: *Nihil est, quod alios magis ad pietatem & Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita & exemplum, qui se diuino ministerio dedicarunt. Cum enim a rebus seculi in altiorem sublati locum conspiciantur, in eos tanquam speculum reliqui oculos coniiciunt, ex iisque sumunt, quod imitentur &c.* Pecularia hinc emergentia vitia notarunt BRVNNEM. *iur. eccles. p. 2. lib. 2. tr. 3. c. 3.* BARBOSA *de potestate & offic. paroch. part. cap. 6.* CARPZ. *iurispr. eccles. lib. 1. def. 65. seq.* FABROTTVS *de vita & honestate clericorum*, in genere canonistæ, qui commentati sunt *ad tit. X. de vit. & honest. cleric.* Speciatim vero vitia & ἀταξίαν parochorum peculiari libello persecutus est BALTHAS. KOEPKE *de ἀταξίᾳ vitæ parochialis*, vbi plena manu hac de re per dialogum edisserit.

§. LXV.

§. LXV. Caueas vero, ne intelligas hoc tantum de *vita honesta*, politice tali, seu de honestate *externa*: hanc plerique ambiunt. Talis potius est intelligenda, quæ est abscondita in CHRISTO, renouatione Spiritus & induitione noui hominis clara, *Eph. IV*, 23. 24. ita vt quis sit factus *noua creatura*, *Gal. VI*, 5. particeps naturæ diuinæ, *2 Petr. 1*, 4. sanctificans DEVM in corde suo *1 Petr. III*, 15. & fructus Spiritus vberrime edens, scilicet amorem, pacem, patientiam, mansuetudinem, fidem &c. *Gal. V*, 22. in abnegatione sui & mundi confirmatus, & mysterium crucis, probato per tentationes corde, magnifaciens *1 Cor. II*, 2. Honestas externa hic non intelligitur.

§. LXVI. Sint porro conspicui in AMORE. Amori maxime opponuntur odia, persecutiones, rixæ, calumniæ &c. Quid igitur magis conuenit parocho, quam talem se gerere, vt ex omnibus eius operibus & factis *amor* eluceat? Longe a se remotum sciat *spiritum persecutionis*, etiamsi vel maxime errantes deprehendat, persuasus, amore tales in rectam viam rectius deduci posse, quam violentia, aut brachio seculari adhibito. Calumniæ, quæ pro concionibus sæpe euomuntur, licet sub prætextu *zeli*, omnium in oculos incurrunt, vt eas pluribus notare non sit opus. Studium *hæretificandi*, (sit venia verbo) ex inueterata clericorum consuetudine plurimis adhuc valde amicum est, delictum, quod pauci *delictum* esse censent. Videant vero tales, qua ratione in amore subsistere possint, cum hoc ipsum adeo affectum impurum prodat, vt recte in nonnullis ordinationibus ecclesiasticis restrictum sit, LINKIVS *de iure episc. c. 8. n. 36.* præsertim cum hæretificationes hodie adeo frequentes sint, vt etiam in innoxios eosque exerceantur, qui studio pietatis ardent, & exercitia pietatis innoxia exercent. Sed Deo sit gratia & laus, quod principum summorum aliorumque politicorum, qui regimini præsunt, oculos aperuerit, vt iniquissimorum machinationes effectu careant. *Rixosos* parochos quoque hic merito notamus, præsertim si publicum documentum rixarum suarum edant, veluti actiones iniuriarum strenue gerendo, vbi tamen magistratus recte suum interponit officium, vt demonstratum in *tr. de iniust. & ini uit. act. iniur. c. pen.* Simili censura sunt digni, qui se totos *disputationibus* dedunt, & in iis enucleandis maximam temporis partem, quæ *curæ animarum* impendenda erat, collocant. Præcauere hoc vitium voluere fratres Bohemi, teste COMENIO *in paranasi ad eccles. anglic §. 3.* suosque instruxerunt, vt potius praxi charitatis christianæ, quam subtilibus circa fidem speculationibus exerceantur: *neque*, pergit COMENIVS, *quisquam ad-* Debent esse conspicui in amore; alieni a persecutione; a studio hæretificandi, a rixa.

uerſus alium diſputando, aut ſcribendo, inſurgit, (cuius rei alibi triſtia exempla) quia propter communis ordinis vincula nec audet nec poteſt.

Debent ſpiritu abundare.

§. LXVII. Poſtea abundent SPIRITV, non aëreo aut aſtrali, qualis eſt *ambitionis*; ſed *diuino*: *Eph. V*, 18. vt ſciant orare in ſpiritu & veritate, *Ioh. IV*, 23. 24. prædicare in demonſtratione ſpiritus & virtutis *1 Cor. II*, 4. talia proferre verba, non quæ *humana arte* addiſcuntur, ſed ex *Spiritus S.* ſchola veniunt, diiudicantes ſpiritualia ſpiritualiter, *1 Corinth. II*, 13. errantes in viam deducere ſpiritu manſuetudinis, *Gal. VI*, 1. ambulare in ſpiritu, *Gal. I*, 16. qui in ipſis habitat, *Rom. VIII*, 11. edere fructus ſpiritus, *Gal. V*, 22. conſeruare vnionem in ſpiritu per vinculum pacis, *Eph. IV*, 3. pugnare non armis carnalibus, ſed ſpiritus, *ad Eph. VI*, 17. ſtare cum fidelibus in vno Spiritu, *ad Phil. I*, 27. colere Deum in Spiritu, *Phil. III*, 3. conſeruare ſpiritum efficaciæ, & amoris a Deo datum, *2 ad Tim. I*, 7. eſſe feruentes in Spiritu; *ad Rom. XII. 11. &c.* Quod ſi hæ qualitates in quouis parocho deprehenderentur, quanta meſſis foret exſpectanda fidelium & conuertendorum? Sed quia plurimi pauperes ſunt ſpiritu diuino, diuites ſpiritu aëreo, contra præceptum Chriſti, *Matth. V*, 3. quid mirum, quod tam rara & ſterilis ſubſequatur meſſis?

Debent eſſe in fide clari.

§. LXVIII. Porro FIDE præluceat parochus aliis in ſua parochia, non quod velit eſſe *dominus fidei* ſuorum parœcianorum; *2 ad Cor. I*, 24. *1 Petr. V*, 3. hoc enim dominanti clero relinquat, ſed talem foueat fidem, quæ conſiſtit in virtute Dei, *1 Cor. II*, 5. non humana ſapientia, formuliſque nudis, adeoque credat ſecundum operationem magnæ DEI virtutis, *Eph I*, 19. & fidem non *cerebrinam*, ſed talem, quæ ſit *ὑπόστασις*, *ad Ebr. XI*, 1. in corde ſuo gerat, & quæ per amorem actiua eſt; *ad Gal. V*, 6.

Parci in controuerſiis.

Imprimis vero caueat, ne ad vulgi morem fidem talem auditoribus ſuis inculcet, quæ nudis controuerſiis eſt immerſa. Quid enim diſputationes conducunt ad fidem, parochianis inculcandam? Iuſte hac de re conqueritur BRVNNEMANNVS *lib. 1. c. 1. §. 7. de iur. eccleſ.* poſtquam, inquiens, *in diuerſas ſectas diuiſa eſt Europa, noſtrorum opera præcipua fuit, polemica tractare, quaſi tota Theologia & totus Chriſtianiſmus in diſputationibus ac decidendis controuerſiis conſiſteret. Pietatis ſtudium magna ex parte neglectum &c.*

§. LXIX. Tandem CASTITATE parochianis ſuis exemplum præbeant. Neque vero cum pontificiis illa ad *cælibatum* eſt adſtringenda, quod a noſtris theologis fuſius eſt demonſtratum: ſed imprimis huc

reuo-

reuoco omnem omnino temperantiam, de qua canonistæ plura obseruant, v. c. quod parochus debeat fugere conuiuia inhonesta & commessationes, non conuersari cum fœminis suspectis, non ingredi tabernas, choreis, comœdiis & saltationibus non interesse, nec ludere, aliaque intermittere, quæ fusius pertractata sunt a BARBOSA *de potest. & offic. paroch. P. 1. 6.* aliisque iuris canonici Dd. Præterea hic conferri meretur IO. RIVII tr. *de officio pastorali Ministrorum ecclesiæ in Pagis*, cui accessere BALTHAS. MENZERI *centum capita potiora vitanda ministro ecclesiæ.*

CAP. II.
De
Parochianis.

§. I.

Cum relatio sit inter parochos & parochianos, modis constituendi parochos enucleatis, proximum est, vt quomodo quis *parochianus* fiat, tradam. Vnde autem id potissimum euoluam? Certe non aliunde, quam ex eo iure, cui debetur fere omne *ius parochiale*, id est, canonico; quanquam cum hoc ad *iuris ciuilis* principia vbiuis hac in materia prouocet, huius quoque iuris placita in subsidium adducenda sunt, obseruata tamen vbique æquitatis & veri Christianismi legum ratione. Cum autem *parochianos* considero, prout communiter considerari solent, describi possunt, quod sint *personæ laicæ certo parocho & ecclesiæ addictæ, obligatæ ad hoc, vt in illa ecclesia a parocho sacra, & quæ huc vulgo referuntur, percipiant, & onera parochialia subeant.*

Ex quo iure æstimandum, vtrum quis sit parochianus?

Parochiani quid?

§. II. Parochianum aliquem fieri ex *habitatione*, plerique afferunt, si videlicet intra limites alicuius parochiæ habitat. PETR. DE MVRGA *de benef. eccl. qu. 2. §. 9. Sect. 1.* Plures tamen hic occurrunt dubitandi rationes, quæ Dd. ingenia valde torserunt, vt hac in materia infinitis modis fluctuauerint. Non ipsum excipio CARPZOVIVM, qui maxime *lib. 2. iurispr. eccl.* de *oneribus parochialibus* sollicitus, titubat in hac materia, nec certam definitionem *parochianorum* tradit. Cum vero plerique de *domicilio* accuratum ex iure ciuili non habeant conceptum, inde

An ex habitatione quis fiat parochianus?

Fluctus Dd. hac in re.

inde alii ad *originem* respexerunt, & inde *parochianum* æstimare voluerunt. E contrario alii ad *domicilium habitationis* totam hanc materiam restrinxerunt, & sic omnem parochianorum statum exinde iudicarunt. Interim de vagabundis, mercatoribus, studiosis &c. vbinam illi parochiani essent, valde titubarunt, vti in subsequentibus apparebit.

Fundamentum controuersiæ ex origine parochiarum eruitur.

§. III. Tota huius disquisitionis ratio dependet ex accurata cognitione *originis parochiarum.* Iam supra ex antiquitate demonstratum est, secutos esse clericos, imperandi studio addictos, politicorum status rationem, vt sicuti illi diuiserint ciuitates in certas *curias*, ita etiam clerici parochias suas formauerint & ad ductum *ciuilis* & *politici imperii* regulas & iura inde pendentia construxerint. Vt itaque olim quis *curialis* curiæ huius vel illius euaderet, necesse erat, vt intra illam curiam sedes fixas constitueret, ceu supra dictum. Neque enim probabile, solam ad tempus breue commorandi rationem aliquem *curialem* fecisse; quin potius tunc, quæ in iure ciuili occurrunt de *domicilio*, applicata fuisse, ita vt *curialis* dictus fuerit, qui domicilium, intra curiam constitutum, habuit.

Ex domicilio quis fit parochianus.

§. IV. Nihil ἄτοπον me commissurum esse confido, si ad hunc modum *parochianos* quoque consideraturus sum. Nec aliter eos considerare possum, cum ratio originis me ad hanc meditationem ducat, & doctores plerique principiis iuris de *domicilio* & *habitatione* in hac materia insistant, iure pontificio præeunte. Vt quis ergo parochianus huius vel illius parochiæ fiat, requiritur *domicilium habitationis.*

An detur domicilium originis?

§. V. Communiter Dd. distinguere solent inter *domicilium originis & habitationis.* Minus tamen accurate, si rem ex vero æstimare volumus. Domicilium enim *originis* vel opponitur loco *habitationis*, vt si alibi quis natus, & alibi quis domicilium constituerit; vel non opponitur. Posteriori modo, si in eodem loco quis habitat, vbi natus, admitti potest *domicilium originis*, cum ratio constitutiua domicilii sit *habitatio.* Priori vero secundum ius Romanum domicilium *originis* non recte dicitur, cum *origo* & *domicilium* perpetuo in iure opponantur, *l. 6. §. 1. l. 27. pr. ff. ad munic.* Conf. THOMAS. *dissert. de vagabundo.*

Origo an faciat parochianum?

§. VI. Cum itaque communiter hæc duo non accurate inter se distinguantur, aliter fieri non potuit, quin in hac materia etiam Dd. misere lapsi fuerint. Primo enim dubitare inceperunt, vtrumne *locus ori-*

originis, domicilio oppositus, sufficiat ad constituendum aliquem parochianum? Mouit plerosque, vt in hanc secederent sententiam, *l. 11. ff. de Senator.* vbi dicitur, Senatores, licet in vrbe *domicilium* habere videantur, tamen & ibi, vnde oriundi sunt, domicilium habere. Hæc tamen lex non loquitur de Senatore, Romæ habitante, sed in *loco originis*, qui tamen Senatoris *honorarii* priuilegia ab Imperatore acceperat. Vid. *cit. disput.* THOMASII. Quid quod locum *originis* potentiorem esse quolibet alio, cum deperdi nunquam possit, & sic a potiori debere fieri denominationem, afferant. Accedit, quod locus *originis* sit *naturalis*, domicilium autem tantum *accidentale*. Vid. PANORM. *in c. proposuisti de for. compet. n. 7.* SANCHEZ. *de matrim. lib. 3. disp. 23. n. 6.*

§. VII. Verum enim vero nec ipse SANCHEZIVS *cit. l. n. 2.* nec alii hanc sententiam approbant, quoniam, vt quis *parochianus* alicuius parochiæ fiat, requiritur *domicilium*, quo nomine non venit locus originis, vt *§. V.* assertum, cum *domicilium* in iure vbique *actualem* inuoluat *habitationem*. In dubio autem verba in propria accipienda sunt significatione; *l. non aliter D. de leg. 2.* Et sicuti loco originis mutato, & alibi domicilio constituto quoad iurisdictionem quoque mutatio saltim hodie fit; ita non dubium, quin de *parochianis* idem asserendum sit, quippe secundum principia iuris canonici in parochianos parocho quædam *iurisdictio* saltim *fori interni* adscribitur. *AFFLICT. dec. 384. n. 7.* BARBOSA *de appell. verb. signif. voc. domicilium n. 1.* PETR. DE MVRGA *tom. 1. tract. 8. disquis. 2. de parochia dub. 1. sect. 1. n. 10* IDEM *de benef. eccles. quæst. 2. §. 9. sect. 1. n. 670.* Hæc quæstio hodie apud nos eo minus dubii habet, cum constet, consuetudine Germaniæ vniuersali, alibi domicilium constituentem, forum *originis* amplius quoad iurisdictionem non habere, STRYK. *vs. modern. tit. de iudic. §. 17.* STRVV. *ex. 9. th. 19.* FRANTZK. *tit. de iudic. th. 16. fori* autem rationem quoad constituendos parochianos exacte sequuntur mores. Non sola origo hic sufficit.

§. VIII. Sicuti vero in dubio, si de *domicilii translatione* non constat, locum *originis* quis retinuisse censetur, cum res potius in eodem statu, in quo antea fuit, non vero mutatio præsumatur, COTHMAN. *V. 2. consil. 73. n. 38.* ideoque quis potius habere præsumatur domicilium in foro originis: PAVL. CHRISTIN. *Vol. 5. decis. 1. n. 12. & 13.* ita idem de *parochiarum mutatione* asseri posse secundum principia, hactenus recepta, non ambigendum est, ita scilicet vt, quoties non constat de actuali habitatione, alibi translata, censeatur retinuisse parochiam in eo loco, vbi natus est. In dubio quis parochianus ex origine æstimatur.

est. Inde etiam liberi adhuc infantes, cum proprium constituere non possint domicilium, nec se declarare, an alibi illud velint transferre, quoad iura parochialia parochiani esse dicuntur in loco originis. Vid. SCHVLZ. diss. *de eo, quod iust. est circ. paroch. c. 2. §. 20.*

Duo requiruntur ad constituendum domicilium.

§. IX. Sicuti vero porro ad *domicilium constituendum* duo requiruntur: (1) *actualis habitatio* & (2) *animus perpetuo ibi remanendi*, atque duo ita coniunctim desiderantur, vt nec sola *animi contestatio*, nec *sola habitatio* domicilium constituat; *l. 20. l. 27. §. 2. in f. ad munic. l. 17. §. 5. & 13. cod. l. 27. §. 2. cod.* PAVL. CHRIST. *Vol. 5. decis. 38. n. 6.* FRANC. DE AMAYA *ad l. 7. C. de incol. n. 99.* MENOCH. *l. 6. praes. 42. cas. 86.* SANCHEZ. *de matrim. lib. 3. disp. 23. n. 1.* ita quoque exinde parochianum constitui, communiter arbitrantur. Hoc ipsum quidem facile concedi potest, si vna tantum in *ciuitate vel pago* ecclesia parochialis adest, ad quam omnes, inibi degentes, colliguntur, qualis in alma Salana, alibique habetur. Sed maior oritur difficultas, pluribus in loco quodam constitutis parochiis, vbi quidem quis in illo loco habitare, & animum habere potest, perpetuo ibi manendi, vt tamen constantes non habeat ædes in ipsa ciuitate, sed mox has, mox illas inhabitet. Hoc itaque casu euidens est, ad hoc principium recurri non posse: retinere enim potest animum, perpetuo domicilium ibi habendi, mutatis licet sæpe ædibus.

An illa etiam necessaria in parochiano?

Si vna est parochia in ciuitate, an tunc sola habitatio faciat parochianos?

§. X. Distinctius ergo procedamus, considerantes primo loco casum, vbi *vna* tantum est *parochia* in ciuitate vel pago. Duæ hic occurrunt sententiæ, relatæ a SANCHEZIO *de matrim. lib. 3. disp. 23. n. 11. seqq.* Prima contendit, vt aliquis dicatur *parochianus*, exigi animum, *domicilium* ibi constituendi. Ex quo infertur, quod, si quis habet domicilium in loco certo, transfertque se in alium, non tamen animo ibi permanendi, sed ex caussa limitata ad tempus, qua finita, rediturus est ad proprium, non censeatur illius loci, in quo *ad tempus* est, parochianus, sed loci domicilii permanentis. Qui hanc sententiam sustinent, prouocant (1) *ad c. is qui de sepult. in 6.* vbi ratio decidendi posita videtur in eo, quod animum redeundi habeat, nec velit in villa perpetuo remanere: (2) *ad l. 1. §. hæc autem verba. D. de his qui deiec.* vbi hospes *peregrinanti* æquiparatur, vt ita habitator non sit is, qui saltim ad tempus aliquo in loco est; (3) quod alioquin parochia duplex alicui assignari debeat,

Rationes negantium.

debeat, altera domicilii, altera *habitationis*, quod tamen falſum, cum ad hoc, vt quis duplicem *parochiam* habeat, requiratur, vt in vtraque æqualiter ſe colloceт. Conf. ALEX. SPERELL. in *deciſ. for. eccleſ. dec. 87. n. 4.*

§. XI. Altera ſententia pugnat pro ſola *habitatione*, dummodo ea breuis temporis non ſit futura, nec requirit animum perpetuo ibi remanendi: quam etiam tanquam veriorem eligit SANCHEZIUS (1) quia in c. *noſtra de ſepult. c. f. de paroch.* ſolius *habitationis* mentio fit; (2) In c. *cum nullus de tempor. ordin. in 6.* ſpeciale quid videtur ſtatutum in caſu *ordinationis*. Ergo *regulariter* habitatio non requiri videtur: (3) quia in eo loco quis habitare videtur, vbi maiori anni parte habitat &c. Rationes affirmantium.

§. XII. Si definitionem *parochianorum* conſideramus, prior ſententia regulariter præferri debet, partim ex rationibus, §. 10. allatis, partim etiam ex hoc fundamento, quod ius parochialitatis imitetur rationem *iurisdictionis forenſis*, adeoque ſicuti ad *forum domicilii* conſtituendum animus perpetuo ibi permanendi; ita idem ad ius parochialitatis adipiſcendum requiritur. Sola habitatio, ſicuti *forum competens* in *quibuscunque cauſis & negotiis* non facit, ita nec ſola commoratio facit *parochianum plene talem*, qualis nobis deſcriptus eſt. Approbatur ſententia prior.

§. XIII. Si itaque habitatio non breuis temporis ſupponi debet, vix eſt, vt parochus ius aliquod in talem *temporalem habitatorem* acquirere poſſit. Ponamus, peregrinantem in loco quodam morbo diuturno conflictari, vt per tempus non breue ibi commorari neceſſe habeat, an propterea ibi parochianus, ein Eingepfarreter, dici poteſt? Imo ponamus caſum, quem communiter fingere ſolent, ob peſtem vel bellum aliquem alio ſe transtuliſſe, per tempus non breue ibi ſubſiſtere, an propterea hunc ſtatim ſubiiciemus oneribus parochialibus? Hoc facilius concedi poteſt, poſſe ex ſpatio temporis non breuis induci præſumtionem pro *conſtitutione domicilii*, & ſic etiam pro *parochialitate*; admittitur tamen probatio in contrarium. Ex ſola habitatione non fit aliquis parochianus.

§. XIV. Dixi autem, hanc ſententiam *regulariter* præferendam eſſe. Nam aliquot adhuc obſeruationes hic adiiciendæ. Obſeruaui ſupra, parochianum per hoc, quod ſit parochianus, addici certæ alicui eccleſiæ, quoad duplicem obligationem: (1) ad percipienda ibi ſacra, (2) ad onera parochialia ſubeunda. Priorem quod concernit, ipſa domicilii conſtitutio ad hanc non ſufficit, ſed præterea etiam requi- Domicilium non ſufficit, ſi non inhabitans ſit religionis eiusdem.

requiritur necessario, vt, quoniam scissa est in varias sectas religio christiana, *ipse domicilium in parochia constituens eiusdem quoque religionis sit.* SCHILT. *instit. iur. can. lib. 1. tit. 20. §. 4.* Fieri enim quam facillime potest, vt, quoniam legibus publicis in Romano-Germanico imperio tres illæ religiones approbatæ sunt, in vna ciuitate commorentur hisce tribus religionibus addicti ciues, quo casu catholicæ religioni addictus non potest dici parochianus ecclesiæ illius, in qua protestantes rem diuinam faciunt, nec cogi, vt ibi sacris suis vtatur; cum libertas, religionem exercendi, legibus publicis hisce sit stabilita. Fiunt enim *receptione in certum cœtum ecclesiasticum* parochiani, h. e. sodales eiusdem parochiæ; at tales recipi nec potuerunt nec voluere, quam diu adhuc diuersæ religioni adhærent. Diserte hoc prouisum in *instr. P. art. V. §. 34.* vbi simul data est libertas, in *vicinia* publico religionis exercitio interesse.

Dissentientes in religione parochiani non sunt, ne quidem quoad onera,

§. XV. Quod ad alterum membrum attinet, an inhabitatores, qui diuersæ religioni sunt addicti, hoc effectu parochianis ad minimum sint accensendi, vt sint obligati ad *onera* subeunda *parochialia*, v. c. ad conferendum ad reparationem ecclesiæ parochialis, aut alia onera consueta, parochis præstanda ab his, qui in illa parochia sunt? *Regulariter* & *generaliter* id asseri non posse puto, cum onus hoc incumbat parochianis, qua talibus, & quia sacris huius vel illius ecclesiæ vtuntur, seu propter sacrorum administrationem, quæ eorum gratia fit. Multum tamen hic dandum moribus locorum, præsertim, cum plurimis in locis receptum, vt *ius parochialitatis* quoad *certa onera* inhæreat ædibus ipsis, ex destinatione vel diuisione ad certam parochiam spectantibus, quo casu inhabitatores harum ædium, diuersæ licet sint religionis, ad onera illa, cum sint *realia*, omnino tenentur. Interim per horum præstationem illius ecclesiæ *parochiani* proprie non fiunt, sed onera hæc præstant, intuitu rerum, quas possident, cum parochiani habeant respectum ad parochum. At vero tales non subsunt curæ & inspectioni parochi diuersæ religionis.

Nisi onera inhæreant ædibus.

Illustratur rescripto Augusti Administratoris Ducatus Magd.

§. XVI. Confirmabo hanc obseruationem notabili rescripto AVGVSTI gloriosæ memoriæ, postulati Administratoris in Ducatu Magdeburgensi: qui, cum hac de re dubium incideret, ad senatum amplissimum Hallensem ita rescripsit:

Von GOttes Gnaden Augustus ꝛc. U. G. Z. Ehrsame liebe getreue! Demnach bey unterschiedenen Visitationen der Kirchen alhier zu Halle

Halle, Zweifel vorgefallen: Ob das Opfer-Geld (certa pecunia danda pro vino in S. Cœna adhibendo) von denen Häusern oder Personen zu entrichten; so auf unsere resolution gestellet worden, und wir nach eingenommener Erkundigung befunden, daß bemeldtes Opfer-Geld jederzeit von den Häusern gleichförmig eingebracht, so ist unser gnädigster Befehlig, daß dasselbe, wie es bisanhero von denen Häusern gefordert, noch weiter von denen Eigenthums-Herren, oder so dieselbe die Häuser andern vermiethet, von denen Miethleuten, die es am Hauszinse wieder zu kürtzen haben, gefordert, und ohne Unterschied eingebracht werden solle. Begehren darauf hiermit gnädigst, ihr wollet es denen Vorstehern der Kirchen also andeuten, und, daß deme nachgelebet werde, ihnen auf ihr Suchen gebührlich die Hand biethen. Daran ꝛc. Und sind ꝛc. Halle den 28. August. 1650. Hac de causa etiam iudæi, intra parochiam habitantes, ad onera parochialia *realia* tenentur. Quin non iniquum foret, eos *in genere* ad hæc onera adstringere, cum sufficiat, quod inhabitent ædes, ex quibus alias parochus *iura stolæ*, & ecclesia parochialis *subsidia varia* sperare poterat. Ita olim censuerunt patres concilii Viennensis apud LAMBECIVM *Lib. II. de biblioth. p. 66. adiicientes, vt iudæi sacerdoti parochiali, intra cuius parochiæ terminos manserint, pro eo, quod loca, in quibus Christiani manere deberent, occupant, iuxta quantitatem damni, quod ei ex hoc referunt, ad arbitrium diœcesani omnes prouentus loci, quos, si ibidem manerent Christiani, sacerdos perciperet, refundere compellantur.*

§. XVII. Ex hisce facile quoque iudicium fieri potest de iis, qui ad *certum tempus* prædia rustica conduxere, alibi tamen domicilium retinent, nec animum habent, ibi quoque *domicilium* erigendi, vbi prædia conduxere. Hoc quidem non est dubium, eos ad onera, prædio inhærentia, teneri: per hoc vnicum tamen non fiunt parochiani. Ergo ex *sola* illa *habitatione temporaria* non possunt adigi, vt quoque se ecclesiæ rurali eius loci addicant, sacra ibi percipiant, & reliqua præstent parochis, quæ parochianis, qua talibus, sunt præstanda. Potest talis conductor adhuc in propria parochia sacris vacare, quo facto parochianus ibi manet. Certe si consuetudine vel statutis ecclesiasticis, quæ variant, introductum est, vt *sola habitatio* hoc effectu parochianos constituat, vt ad consueta præstanda obstricti sint; ad hoc quidem tenentur: sed parochiani tamen per hoc *in vniuersum* non efficiuntur, cum potior ratio, vt quis parochianus certæ alicuius ecclesiæ fiat, inde desumi debeat; quod receptus in certam ecclesiam, eique addictus sit quoad

Conductores prædiorum an fiant parochiani?

ſacra, ibi percipienda, id quod regulariter diiudicatur *ex domicilio*, non ex *temporaria* eius *habitatione*, vel conductione, quæ ne quidem habitationem ſemper coniunctam habet. Sunt enim conductores, qui plura prædia in diuerſis locis conducunt, qui ſane vbique ſimul habitare non poſſunt, quamuis famulitium eius ruſticum ad parochiam illam ſpectet, quamdiu in prædio tali commorantur.

Cur ſola habitatio non faciat parochianum?

§. XVIII. Sicuti itaque nec ſolum domicilium aliquem parochianum, *plene talem*, facit; ita quoque, vt dictum, nec ſola *habitatio*. Hoc vltimum etiam non diffitentur canones, aſſerentes, eum, qui habet domicilium in alio loco, ſeque in villam ruralem pro breui tempore confert, vel recreationis gratia, vel vt ibi ruralia exerceat, non cenſeri parochianum illius eccleſiæ ruralis, ſed eius, in qua domicilium habet, *c. is qui 3. X. de ſepult.* ABBAS *in c. in noſtra. de ſepult. n. 10.* PETR. DE MVRGA *tr. de benef. eccleſ. qu. 2. §. 9. ſ. 1. n. 679.* SANCHEZ. *cit. l.* MENOCH. *lib. 4. conſ. 398. n. 5. 7. 37.* Quamuis vero communiter hunc textum reſtringere ſoleant ad *habitationem modicam*, quæ ſe non extendit per maiorem anni partem, vti SANCHEZ. *cit. l. n. 19.* ad hunc textum reſpondet: non video tamen, quid reſponſurus ſit ad dubia, ſupra propoſita, veluti, quando quis vltra anni ſpatium certo in loco morbo detinetur? Sic quoque qui ruralia exercet, non vno alteroue anno tantum illa exercet, ſed per plures annos, quo rus illud colit. Quid ſi itaque per *æſtatem* ſemper ruri degat?

Reiicitur diſtinctio inter modicam & nonmodicam habitationem.

Quomodo ex ſola habitatione aliquando quis poſſit fieri parochianus.

§. XIX. Vt itaque hoc caſu *ſola habitatio* parochianum faciat, puto reſpiciendum eſſe ad inhabitantis *animum* & *voluntatem*, an huic eccleſiæ, in qua per non-modicum temporis ſpatium habitare debuit, ſeſe addicere interim vere voluerit, nec ne? Antequam enim ſeſe ei addixerit, minime pro parochiano *in vniuerſum* haberi poteſt. Colligi vero *animus* ex circumſtantiis poteſt, veluti ex propoſito, diutius in aliquo loco commorandi, quod accidere ſolet in iis, qui, ob belli calamitates, proprias deſerere ſedes coguntur, alibi ſe conferentes. Dum enim alibi degentes, ſacris eius loci interim vtuntur, nec ſpem habent mox redeundi, & ita ipſo facto in illam eccleſiam ſeu cœtum parochialem ſeſe receperunt, (expreſſa enim declaratio nec neceſſaria nec vſitata eſt) interim pro parochianis haberi poſſunt. Et quamuis *domicilium* non ſit mutatum, diuerſa tamen ratio eſt in *parochialitate* quoad perceptionem ſacrorum. Illud enim ſolo animo retineri poteſt; aſt ſacris hoc applicari nequit, quibus interim vacare debet, adeoque neceſſitas rei facit, vt dum certæ eccleſiæ ſe addicit, interim pro parochia-

no

no habeatur, ficuti quoque *ciuis* illius loci *temporarius* talis recte dici potest. Hinc quoque MVRGA *cit. l. n. 679.* dicit, acquiri parochiam quoad *facramenta* & *fepulturam* absque *domicilii habitationis* acquifitione per folam *habitationem* per *tempus* notabile.

§. XX. Dixi, hoc ex eius arbitrio dependere, vtrum fe huic ecclefiæ, quoad percipienda ibi facra, ita addicere velit, vt fit parochianus: nam fi in vicina forfan ecclefia fe commodius facris vacare poffe autumat, quod ipfius arbitrio relictum eft, habitatio ipfum non facit illius loci ecclefiæ parochianum. Vnde aliud effe puto in *ftudiofis*, ftudiorum gratia ad aliquod temporis fpatium in Academiis degentibus, vel *mercatoribus*, in exteris regionibus commercii gratia commorantibus, qui, licet in illis facra hactenus percipiant, non recte tamen tales parochianis, *proprie talibus*, accenfentur, cum non præfumi debeat ex *temporali* hac *habitatione*, tales fe voluiffe ecclefiæ huic *conftanter* addicere, fcientes, fe mox redituros effe. Idem quoque dicendum de his, qui *tempore peftis* alibi fe conferunt, cum fpes mox redeundi excludat animum, fefe illius loci ecclefiæ *in perpetuum* addicendi. Quod fi tamen hic gloffatores confulimus, vel communem Dd. opinionem infpicimus, de qua teftatur MENOCH. *cit. conf. 398. n. 26. & 31.* ei parocho ftudiofi & mercatores fubiiciuntur, vbi commorantur, & fic ex *fola commoratione* illi fierent parochiani. Aperte quoque hanc tuetur fententiam ALEX. SPERELLVS *in decif. for. ecclef. decif. 87. n. 5.* inquiens: *In parochia agnofcenda confiderandum non eft domicilium, fed præfens ftatus, ita vt vbi quis ad præfens habitat, & animum habet ad aliquod notabile tempus permanendi, licet non conftituendi domicilium, ibi dicatur habere parochiam, vt contingit in officialibus, in fcholaribus, famulis, nutricibus, & fimilibus in conducentibus domum ad annum, tametfi morte præuenti illum non compleuerint.* Decepti fine dubio funt hi, quotquot funt, qui hanc fententiam fouent, *ex effectibus quibusdam*, qui alias ex *parochialitate* defcendunt, & in talibus perfonis quoque locum habere poffunt, v. c. ratione *fepulturæ*, de qua fuo loco agendum: inde enim ftatim eos *parochianos* effe voluerunt, cum tamen ex *vnico effectu* non poffit concludi, hunc vel illum huius loci effe *proprie dictum parochianum*, h. e. cœtui huic parochiali infertum, ficuti ex temporali habitatione & commoratione peregrinantes etiam interim fubiiciuntur iurisdictioni loci, vbi commorantur, licet *domicilium* ibidem non conftituant. Præterea hæc quoqoe adhuc fubeft differentia, quod domicilium in certo habentes loco, parochiam quoque neceffario *in vniuerfum* ibi habere de-

Poteft tamen quis alibi parochum eligere.

Vbinam ftudiofi & mercatores parochiani?

Sententia diffentientium.

Refutatio.

beant, peregrinantes autem ad certam in plerisque ſacris haud alligentur eccleſiam, ſed in quacunque velint, plerisque ſacris frui queant. Quid ergó, ſi peregrinans nunquam ſacris eccleſiæ illius loci, vbi iam commoratur, vocauit, cum ad hoc iure compelli non poſſit? An poteſt dici, receptus eſſe in hanc eccleſiam? Imo quamuis per breuius tempus ſacris huius eccleſiæ vacauerit; attamen hoc non *ex neceſſitate* factum, adeoque non recte *parochianus* illius loci dici poteſt, ſicuti qui in alienis terris ad tempus viuit, ciuis temporaneus a GROTIO dicitur; non quod ciuis vere talis fiat. Poſſent ergo quidem ita dici abuſiue *parochiani*, ſed reuera tamen non ſunt.

An hic reſpiciendum ſit ad habitationem per maiorem anni partem.

§. XXI. Quod vero MVRGA & SANCHEZIVS *cit. l.*, *ille* quidem *n. 681. ſeqq.*, *hic* vero *n. 12.* vt & MENOCH. *l. 5. conſ. 446. n. 13. & 14.* præciſe reſpiciendum eſſe putent ad hoc, vtrum peregrinantes maiorem anni partem ibi ſint commoraturi, & inde inferant, parochum, qui *ſolius habitationis* per *maiorem partem anni* intuitu talis eſt, poſſe matrimonio illorum, qui in ipſius territorio domicilium non habent, aſſiſtere, & non opus eſſe exſpectare, vt maiori anni parte hi in parochia habitent, ſed ſtatim hos, ac animum talem habent, effici parochianos, &c. illi itidem decepti eſſe videntur ex male intellecto *c. quæſt. 46. C. 16. q. 1.* vbi Pontifex aſſerit, dari ibi debere decimas, vbi infantes eorum baptizantur, & *vbi per totum anni circulum miſſas audiunt*. Non enim videtur fuiſſe intentio pontificis, determinandi, quod parochiani præciſe exinde diiudicari debeant: ſed quod ex his actibus, h. e. *habitatione per integrum annum*, & *perceptione ſacrorum* in certa eccleſia, præſumtio vrgens *in dubio* oriatur, hunc parochiam agnouiſſe pro ſua, ex qua agnitione onera quoque parochialia ipſi adiudicantur. At ſolam *annalem habitationem*, absque *vſu ſacrorum*, in illo loco, vbi quis hactenus commoratus eſt, cum parochiæ illi addicere, inde non euincitur. Saltem in noſtris eccleſiis hæc pontificiorum ſententia obtineri non debet, cum Chriſtiana libertas peregrinis hanc facultatem concedere debeat, vt prætento loci parocho alibi ſacris vacare poſſint.

Vagabundi vbinam parochiani?

§. XXII. Cum vero *vagabundi* domicilio careant, licet forum *originis* retineant, hinc quoque quæri ſolet, vbinam illi parochiani ſint? Ego ex iisdem principiis aſſererem: nullibi. Neque enim in foro *originis* amplius parochiani eſſe poſſunt, cum domicilio illius loci renunciauerint, & ſic quoque parochiæ; nec alibi etiam nouum domicilium conſtituerint. Huc referri poſſunt, qui in itinere ſunt, & nouas ſedes quærunt, relicto in totum priori domicilio, *l. is qui manumiſſi*

27. §.

27. §. *Celsus D. ad munic.* SANCHEZ. *de matrim. lib. 3. disp. 23. n. 2.* Interim in locis, per quæ iter suum instituunt, sacris vti non prohibentur, quibus intersunt ex *libera voluntate* & *electione*, non *necessitate*, quæ alias parochiano incumbit, quamuis quidam effectus *parochialitatis*, in quibus sola præsens commoratio attenditur, in eos cadere possint, veluti ratione *sepulturæ*, *matrimonii &c.* de quibus suo loco. Agnoscere id ipsum videtur SANCHEZIVS *cit. l. n. 4.* inquiens: *Qui relicta parochia nondum statuit, ad quam migraturus sit, sed quærens domum interim in aliqua parochia hospitatur ad breue tempus, dicitur vagus, respectu parochiarum illius oppidi.* Et paucis interiectis: *Hic sine parochia est, priorem enim amisit, & non aliam acquisiuit.* Maiori ergo libertate præditi sunt *vagabundi* & *peregrinantes*, quam qui *domicilium* constituerunt: dum hi certæ alligantur parochiæ ex *necessitate iuris;* illi vero neutiquam, adeoque iura parochialia proprie in eos exerceri nequeunt quoad plerosque effectus, vt suis locis videbimus, non diffitentibus SANCHEZIO *cit. l.* & PETRO DE MVRGA *cit. n. 695.*

Quomodo quis duplicem habere parochiam possit. An æqualis in vtraque parochia habitatio requiratur?

§. XXIII. Solet etiam illa moueri quæstio: *vtrum duplicem quis possit habere parochiam, sicuti quis potest duobus in locis domicilium constituere?* Quod communiter affirmant, requirentes tamen, vt parochianus *æqualiter* in vtraque habitet, videlicet hyeme in vna, æstate in altera. SANCHEZ. *cit. l. disp. 24. n. 2.* SPERELLVS *decis. for. eccles. decis. 87. n. 10.* vel vt ait PALVDANVS citatus a MENOCHIO *consil. 308. n. 28.* *Si in vtraque parochia habet domum, in vna manerium hyemale, in alia æstiuale, vtriusque sortitur forum, non simul, sed successiue, secundum quod habitat hic & ibi, vt tunc hic recipiat Sacramenta, quando hic habitat, alias ibi.* Conf. PETR. DE MVRGA *cit. l. n. 692.* vbi addit. *vbi vero inæqualitas habitationis datur, maior temporis pars eum facit proprium parochianum, in quo habitatio fit.* Conf. PETRVS DE VBALDIS *de canon. episc. & paroch. c. 7. n. 12.*

Fundamentum huius sententiæ excutitur.

Fundant vero se, qui hoc requisitum exigunt, in *l. 6. §. 2. & l. 27. §. 2. D. ad municip. & c. 2. X. de sepult. n. 6.* vbi dicitur, quod quia duobus in locis possit domicilium habere, si quis sit instructus in duobus locis *æqualiter*, vt neque minus hic neque minus illic frequenter commoretur, ex quibus textibus iuris ciuilis pontifex decisionem suam quoad *parochialitatem* formasse videtur. Sed hoc requisitum non nisi ex captatione verborum inde elicitur. Proponebat enim ita casum ICtus in *l. 27. cit.* & quærebat, an in tali casu quis duplici domicilio instructus dici possit? Respondet, posse hoc admitti, si vtrobique sit destinato animo; hoc est, non præcise respiciendum est ad hoc, vt æqualiter

liter in vtroque loco habitet, sed sufficit, si vtrobique domicilium habere, animo destinauerit. Ergo idem quoque de *parochialitate* dicendum esse arbitror, vt scilicet vtrobique parochianus sit, quoad onera & commoda, parochis inde redundantia, quamuis, vt vtrobique quoque æque sacris intersit, cogi non possit, vt suo loco indicabo.

Quid iuris, si plures sint parochiæ in aliqua ciuitate.

§. XXIV. Atque ita expeditum est, qua ratione quis *parochianus* dici possit, si in loco quodam *vna* tantum adest *parochia*. Si plures sunt, quod frequentius accidere solet, certum est, eo casu respici non posse ad qualitatem *domicilii*. Illa enim consideratur quoad totam *ciuitatem* & *iurisdictionem forensem*, non quoad partem eius singularem. Potest itaque quis domicilium, h. e. *habitationem* cum *animo* perpetuo in ea ciuitate permanendi, constituere, vt tamen adhuc dubitetur, cuiusnam parochiæ in ea ciuitate parochianus sit? Hoc itaque casu dicendum esse puto, ex *habitatione* quemlibet parochianum censeri illius ecclesiæ, cui domus, in qua habitat, est addicta. Neque enim aliter hoc determinari posse arbitror, præsertim si ita diuisæ fuerint ædes, quemadmodum hoc in casu fieri solet, vt ad certam ecclesiam parochialem relata sint. Verum hic rursus mores nostri distinguere solent, vtrum possideat tales ædes, vt *proprias*; an vero saltim iure *conductionis*. Priori casu hactenus dicta locum habent; posteriori non item, sed conductores quoad *sacra pleraque*, quæ non simpliciter ad *habitationem præsentem* alligata sunt, liberam habent facultatem, eligendi parochiam, quam velint, saluo interim iure *parochialitatis*, ædibus inhærente. Hoc videtur itidem ex moribus Romanorum promanasse; cum constat, apud Romanos Prætores iurisdictionem exercuisse quoad certam loci portionem, seu curiam. Vnde regula: extra territorium ius dicenti impune non paretur, *l. vlt. D. de iurisd.* & quod Prætor tutores creauerit *secundum suam iurisdictionem*, *§. 4. I. de Attil. Tut.* h. e. secundum terminos suæ iurisdictionis, seu intra suum territorium. HOPPIVS *ad cit. l.* Probabile autem omnino est, ad *habitationem* imprimis prætores respicere debuisse, an scilicet pupillus intra suum territorium domicilium habuerit, nec ne?

Sola habitatio ibi facit parochianum;

modo possideat ædes iure proprio.

Quid dicendum de his, qui ad tempus in tali loco morantur.

§. XXV. De his vero, qui plane in ciuitate tali non constituere domicilium, sed ad tempus ibi morantur, ita statuendum esse existimo, vt in iis casibus quidem, in quibus *sola habitatio* parochiæ quemlibet subiicit, veluti quoad *sepulturam*, interim quoad *commoda parochorum* illi ecclesiæ parochiali addicantur, cui domus, in qua *interim* habitant,

tant, est addicta. Et sic pluribus in locis receptum esse memini, vt etiam peregrini, commorantes in diuersoriis, & ibi decedentes, præstare *funeralia* teneantur parochis, in quorum parochia diuersorium situm est. Sed hi rursus proprie dicti parochiani non sunt, sed tantum quoad hunc & similem effectum pro talibus habentur. Vnde nec hoc casu studiosos proprie parochianis adscribere possum, vt scilicet ex loco *habitationis* teneantur ecclesiam parochialem eligere, & percipere ibidem sacra, cum studiosorum habitationes sint incertæ, vagæ, sæpeque mutabiles, vnde quoque eueniret, vt ita mutabilis esset parochia.

§. XXVI. Cum itaque ex hactenus dictis constet, parochianum quidem aliquem fieri *de iuris necessitate* ex *domicilii constitutione*, STRVV. *ex. 9. th. 39. secundum quid* etiam & *quoad quosdam effectus* ex *sola habitatione;* adhuc breuibus addendum censui, vtrum reliqua iura, quæ de *domicilii constitutione* traduntur, huc etiam applicari possint? Ad domicilii constitutionem vulgo duo requirunt; *habitationem* & *animum* perpetuo ibi commorandi. Inde inferre solent, infantes proprium sibi domicilium constituere non posse. Quod si tamen alibi se confert, & maiorem rerum suarum partem transfert, videtur ibi *re ipsa* & *facto* nouum constituisse domicilium, vel vt BALDVS loquitur *lib. 4. cons. 134. n. 1. lex eis constituit hoc casu domicilium.* Hoc sensu quoque infantem alii parochiæ se subiicere posse existimant, quamuis etiam hoc casu non ad solius *domicilii* constitutionem respiciendum esse existimet ALEX. SPERELL. *in decis. for. eccles. decis. 87. n. 11. Licet infans,* inquiens, *qui a matre vel tutore ad aliquam parochiam translatus, nec animum habeat mutandi proprium domicilium, nec habere possit, nihilominus, quia in dignoscenda parochia non attenditur domicilium, sed locus præsentis habitationis ad tempus considerabile, ideo parochus huius infantis erit is, in cuius parochia moratur.* Verum decisio SPERELLI in eo se fundat, quod infans non possit sibi domicilium constituere, quod quidem de *vera constitutione* concedimus: sed si ex doctrina communi supponimus, leges infanti, facto tutorum interueniente, aliquando domicilium constituere; facilior erit decisio, vt parochianus eius loci fiat, vbi lex ei videtur domicilium constituisse. Quod si tamen maiorem suarum fortunarum partem ibi non habuerit, vbi moratur, vix admitti potest sententia SPERELLI ex eis, quæ dicta sunt §. VIII. nisi forsan ex *sepultura* velimus quemlibet parochiæ subiicere, quod tamen fieri nequit. Hoc casu

An infantes sibi constituere possint parochiam?

Sententia Sperelli examinatur.

Quando infans retineat pristinam parochiam? casu ergo censetur retinuisse propriam parochiam in loco domicilii, quod hactenus non mutatum est. Et vix infantis *sui iuris actus parochiales* exercere potuerunt, nisi forte, vt diximus, casum *sepulturæ* supponamus.

Vxor sequitur parochiam mariti. §. XXVI. Sicuti porro vxor per *matrimonium* transit in domicilium mariti; *l. f. §. 3. ad municip. l. vlt. C. de incol.* ita *regulariter* quoque parochiæ mariti subiicitur, modo matrimonium sit consummatum. Sola *desponsatio*, sicuti domicilium non mutat; ita nec parochiam, *l. 32. ad munic.* Et sicuti vidua facta domicilium mariti retinet, ita & parochiam, *cit. l. §. 1.* Ex quo infert SANCHEZ. *de matrim. lib. 3. disp. 23. n. 15.* aitque: *Si mulier coram parocho suæ parochiæ nubat viro, & constante matrimonio eodem die se transferat ad viri parochiam, si matrimonium forte fuit nullum, sitque iterandum; quamuis eadem die coram parocho: non posse iam assistere priorem illum fœminæ parochum, quia mutatione illa statim desiit esse parochiana illius, nouamque parochiam acquisiuit. Quare interesse debet parochus domus, ad quam cum viro se transtulit.*

An ex matrimonio nullo transferatur parochia? Sed hæc sententia non cohæret. Ponamus enim, matrimonium ita esse nullum, vt reiterari non possit, an eo casu domicilium transtulisse, & parochiam mariti elegisse, censeri potest? Matrimonium enim nullum nullos potest producere effectus, & maxime tales, qui huic proprie cohærent, qualis est constitutio domicilii in foro mariti. Nec obstat, quod semel habuerit *animum*, transferendi domicilium & parochiam: habuit enim voluntatem mutandi *domicilium* & *parochiam secundum quid*, seu *propter matrimonium*, adeoque eius intentio fuit limitata & intelligi debet sub clausula vulgata: *rebus sic stantibus*, si scilicet matrimonium constiterit, quo cessante, parochiam non censetur transtulisse.

Limitatio. Supponendi tamen hoc casu sunt semper termini habiles. Si enim vxor sit *diuersæ* a marito *religionis*, non potest dici parochiana facta parochiæ mariti, sed hoc casu retinebit priorem suam parochiam. Quod vero actus alios parochiales, qui vxoris personam non tangunt, concernit, varie de iis a principe statui potest, & solet non raro hic ratio haberi ad *caput familiæ* seu ad *maritum*, ita vt cuius ille religionis sit, etiam parochus eiusdem religionis actus parochiales, quatenus vxoris religioni vim non inferunt, in illis ædibus exercere queat, qua de re adducere lubet serenissimi electoris in Palatinatu IOANNIS WILHELMI mandatum: **Demnach uns vorkommt, daß, obschon unser in GOtt ruhenden Herrn Vaters Churfürstl. Durchl. Hochseel. Gedächtniß mit des Hrn. Bischoffen zu Würtzburg Liebd. veranlasset, daß um Abwendung aller zwi-**

schen denen Catholischen und Reformirten Pfarrern besorgenden collusion der Catholische Pfarrer die actus parochiales bey unsern Chur-Pfältzischen Unterthanen zu verrichten, wo das caput familiæ, nemlich der Mann im Hause Catholisch, und also vice versa der Reformirte Pfarrer, wo das caput familiæ Reformirter Religion ist, sothane beyderseits beliebte Abrede gleichwol nicht allein bishero gebührend nicht obseruiret, sondern so gar auch unserm Kirchen-Rath und von diesem den Reformirten Pfarrern zur schuldigsten Gelobung nicht einmal intimiret worden, als habt ihr nur, woher solche Veranlassung gerühret, gehorsamst zu berichten, und gedachtem unserm Kirchen-Rath alsobalden gemäß zu befehlen, angeregter Abrede gemäß sich zu verhalten, und in geringsten dargegen nichts zu handeln, denen Reformirten Pfarrern ernstlich aufzutragen, und Wir ꝛc. Benroth. den 28 Junii 1694.

Johann Wilhelm, Churfürst.

Renouata est hæc constitutio anno *1705. d. 21. Nov.* simulque pactis dotalibus, hanc rem determinandi, potestas subditis facta his verbis: **In matrimoniis mixtis stehet denen Eltern frey, ihre Kinder in der Religion taufen zu lassen, und zu erziehen, wie es die Gerichtsordnungsmäßige Ehe-Pacta oder ihre stante matrimonio authentische Abrede mit sich bringet. Wo aber weder Ehe-Pacta, noch dergleichen Abrede, so viel diesen Punct angehet, befindlich; da folgen die Kinder dem capiti familiæ, iedoch bleibet denen Kindern die vollkommene Gewissens-Freyheit, wenn sie ad annos discretionis kommen, auch dem letztlebenden Vater oder Mutter bevor, die Kinder nach Belieben in ihrer Religion zu erziehen.** Integram constitutionem habet ANTONIVS FABER **in der Staats-Cantzley** *tom. X. p. 803.*

§. XXVIII. Quid vero, si vxor nolit mutare suam parochiam, sed desideret, vt in priori parochia eiusdem loci possit parochiana manere, vtrum sit audienda, quæritur? Quid enim si parochus mariti de hoc protestetur? Nescio sane, an moribus nostris absque speciali concessione parochi mariti hoc impetratura sit, cum eius interesse ratione *iurium stolæ* hic simul versetur. Quod si tamen ex veris principiis iuris ecclesiastici, quæ *monopolium tale* reprobant, nec parochorum interesse ex solo lucro æstimandum esse censent, res foret decidenda, putarem, vxorem cogi non posse, vt præcise mariti parocho se subiiciat, maxime si parochum mariti indemnem præstare velit, h. e. præstare omnia illa, quæ alias a parochianis exiguntur. Sic enim exceptio;

An vxor audienda, parochiam priorem retinere desiderans?

ceptio: *tua non interest*, repellit omnem agentem. Neque enim quoad *curam animae* quis videtur cogi posse, vt inuitus se alteri subiiciat, cum ita omnis *fiducia* cesset, atque natura ecclesiarum tali *coactioni* resistat, quae vnice *iuri parochiali*, seu *bannario* debetur. Primario vsus huius quaestionis sese exserit, si confessionarium priorem vxor mutare nollet, quamvis per matrimonium ex vna parochia in alteram eiusdem ciuitatis transiisset. Securius certe agit, si id a principe impetret.

Quomodo parochia mutetur?

§. XXIX. Sicuti porro domicilium pro lubitu *regulariter* mutari potest: ita etiam parochia mutatur, mutato domicilio vel habitatione. *c. vlt. X. de paroch.* IO. KOEPPEN. *dec. 1 enucl. 2. n. 18.* Hoc vltimum ideo addo, quia aliquando ex sola *cohabitatione* parochia constituitur, vt supra dictum. Potest enim *habitatio* mutari, vt non mutetur *domicilium.*

Mutatio debet fieri b. f.

Hoc tamen casu requirunt Dd. vt talis mutatio habitationis non fiat *fraude.* Nam habitatio fraudulenter in praeiudicium parochi proprii vel alterius parochi mutata, ad effectum acquirendi nouum parochum non sufficit, quod fraus & dolus nemini patrocinari debeat, & quod malitiis hominum non sit indulgendum. FRANCISCVS MARIA SAMVELLIVS *in Prax. de sepult. tr. 1. disp. 8. controu. 8. concl. 4.* NAVARRVS *tom. 1. consil. tit. de paroch. cons. 1.* Sed vnde de tali constabit fraude? Imo quamuis, si constaret de fraudandi animo, hoc admitti posset, vt non possit talis se subducere oneribus parochialibus iam *instantibus*, & mox praestandis; illud tamen expeditum est, mutata habitatione, eum non amplius in parochia priori habitare, & sic quoad onera parochialia *futura* amplius pro tali haberi non posse, nisi forsan simulet mutationem *habitationis*, & saltim *ad tempus* se alio transferat, vt modo a certo onere se liberet; nam tunc talis mutatio foret dolosa & intempestiua.

Argumentum a iurisdictione ad parochiam non stringit.

§. XXX. Quamuis vero parochiani communiter, vt dictum, aestimari soleant ex *domicilii constitutione* & *habitatione*, & ita sequi videantur normam iurisdictionum: hoc tamen non perpetuum est, quin potius contingere potest, vt quis *parochianus* huius loci esse queat, & tamen alius in eum vsurpet iurisdictionem, non ordinarius iudex loci, veluti, si iurisdictione eiusdem exemtus sit. Vnde ab *exemtione iurisdictionis* ad *exemtionem a parochia* non valet consequentia, sicuti non sequitur: huic iudici subiectus est: ergo quoque parochianus est illius loci, cuius iudicem agnoscit, *c. 5. X. de parochiis*, ibique BARBOSA *n. 2. & 3.* Vnde noui, in certo aliquo casu, vbi parochus ideo praetendebat ius parochiale in quosdam homines exercere, quod iurisdictioni loci illius

lius

lius, vbi parochia est, essent subiecti, licet vel maxime intra parochiam suam non habitarent, contra parochum fuisse responsum.

§. XXXI. Vltimo demum quæritur, vtrum etiam reges & principes proprie *parochiani* dici possint? Quæstio hæc forsan Domitiana quibusdam videri posset, cum illi habeant proprios sacerdotes, Hof-Prediger, adeoque ad nullam parochiam referri possint. Enim vero & aulici sacerdotes sibi hodie ius quoddam parochiale vindicare solent, præsertim cum pluribus in locis ministri aulici sint parochiani ecclesiæ, ad aulam spectantis, der Schloß-Kirche Eingepfarrte, adeoque ibi sacris interesse teneantur; hinc non mirum, si in his ecclesiis quoque quandoque parochiani reperiantur. Sed de ipso summo *principe* iam quæstio instituitur, non de eius *ministris*. MENOCHIVS *consil. 389. n. 30.* ex GABRIELE BIELE de rege Galliæ ita loquitur: *Rex Francorum etiamsi assidue vagetur & nunquam Parisiis moretur; quia tamen in Metropolitana ciuitate præcipuum habitaculum habere præsumitur, eius ciuitatis archiepiscopo tanquam proprio sacerdoti subiicitur.* Ergo ex mente MENOCHII Rex Galliæ est parochianus Archiepiscopi Parisiensis. Similiter de rege Angliæ EADMERVS *lib. VI. histor. pr.* hæc refert: *Comprobatum ab aliis est, magis ad Archiepiscopum Cantuariensem id pertinere, ea ratione, quod rex & regina speciales ac domestici parochiani sunt ipsius, nec diœcesin cuiusuis episcopi ei posse præcipere; quod sui iuris dignoscitur esse, cum tota terra, lege primatus Cantuariæ, parochia sua sit, & omnes episcopi totius insulæ parochias, quas habent, non nisi ab ipso & per ipsum habeant.* Inter protestantes quoque ministros ecclesiæ aulicos idem ius parochiale in principem, Augustam, & principalem domum prætendere, aliquoties ex actis obseruaui, adeo vt nec principi integrum esse velint, confessionarium sibi eligere, quem velit, sed potius ex proprio aulæ clero eum eligendum esse contendant. Ast, si dicendum, quod res est, non quidem inficias ire possum, principes habere suos proprios sacerdotes aulicos, & eorum sacris interesse. Sed, vt puto, id non fit ex aliqua *necessitate*, ex qua ceteri parochiani suis parochis subsunt, sed ex *mero arbitrio*, cum *leges parochiales* ipsimet constituant, has vero non sibi sed subditis suis ferant. Adeoque si princeps proprium sacerdotem habere nolit, in eius arbitrio erit, huius vel illius ecclesiæ sacris vacare, non obstante, quod Rex Galliæ sit *quasi-parochianus*: huius enim instituta nostros principes non obligant. Vnde etiam ædes principum rurales, die Fürstl. Amt-Häuser, parochiis non esse subiectas, certum est;

An reges & principes sint parochiani?

præsertim si inhabitans simul nomine principis easdem ædes inhabitet, & iura principis ibidem exerceat. Et ita ipse potentissimus Rex Borussiæ FRIDERICVS gloriosæ memoriæ in rescripto quodam, in materia *de iure parochiali circa sacra* adducendo, rescripsit.

CAP. III.

De
Parochiis & terminis parochialibus.

§. I.

Anacephaleosis de origine parochiarum.

De *origine parochiarum*, ni fallor, satis *sect. II.* dictum puto. Ostendi ibidem, parochias demum introductas fuisse, postquam clericorum *potentia* & *dominatus* sacer ad ἀκμὴν suam peruenit, cum antiquitus sub primitiua ecclesia tales non essent, fatente ipso AVGVST. BARBOSA *tr. de offic. & potest. paroch. P. 1. c. 1 n. 17.* vbi *n. 18.* addit, postea tamen fuisse constitutum sub DIONYSIO, (quod tamen *ibidem* reiectum) vt singulæ ecclesiæ singulis sacerdotibus assignarentur, *vt vnusquisque proprium haberet territorium, nec vnus alterius fines ingrederetur.* Vnde parochiæ sæpius *territoria episcoporum* dicuntur, *c. 19. Synod. Arelianens. 1. & c. 18. concil. Aurel. 3. c. 3. concil. Vacens. 1. it. in capitul. Carol. M. lib. 1. c. 9. 40. & 66. in LL. Allemann. tit. 11. §. 11. tit. 13. §. 2.*

Parochiæ dicuntur territoria.

Parochiæ lata acceptio.

§. II. Accipitur vero parochia vel *late*, pro tota diœcesi, vt apud AVGVSTIN. *epist. 261.* & hac significatione apud Christianos sequioris æui denotabat *territorium* & *regionem episcopi.* LINCKIVS *ad Decretal. tit. de paroch. §. 1.* & in *tr. de iure episc. c. 6. n. 28.* GONZALEZ TELLEZ *ad c. 2. 10. de paroch.* FRANC. DE ROYE *instit. iur. can. cit. 1. §. 1.* vel *stricte* pro districtu ecclesiarum quarumuis *particularium*; quæ significatio eo inualuit tempore, postquam nomen diœceseos, regionibus episcopis assignatis, tribui cœpit. LINCK. *cit. l.* Hoc sensu quoque hic accipimus *parochiam*, eamque ita delineamus, quod sit *certus districtus limitibus suis seu terminis distinctus, & parochis tanquam proprium ter-*

Stricta.

Parochia pro districtu sumta quid?

territorium assignatus, continens in se ecclesiam parochialem, populumque illi ecclesiæ addictum, vt & ædes finibus parochialibus inclusas. Germ. ein Kirchspiel, Pfarre. Alio sensu *parochia* quoque denotat *societatem parochialem*, de qua *sect. II. c. 1.* abunde dictum puto. Vt vero ordine procedam, singula requisita *parochiarum* excutienda sunt.

§. III. Primo requiro *certum districtum*. Natales huius rei iam supra excussi in *sect. II. c. 2.* vnde constabit, ad modum *regiminis ciuilis* tales districtus parochiis fuisse assignatos. Ea ita opponitur *diœcesi*, quæ, notante ZIEGLER. *de iur. maiest. lib. 1. c. 15. §. 24.* phrasi ecclesiastica plures alicuius regni prouincias metropolitanas seu ἐπαρχίας complectebatur, quarum singulis erat suus metropolitanus, velut ἐπαρχία plures ἐκκλησίας aut παροικίας, quæ sub episcopo ciuitatis erant. Ostendit porro idem ZIEGLERVS, hæc omnia ita introducta fuisse *ad exemplum regiminis ciuilis*, vti *diœcesis* seculo CONSTANTINI multarum erat prouinciarum complexus, quæ in vnum coactæ, per præfectos prætorio & eorum vicinos regebantur, *l. vn. C. vt omn. iudic. l. 3. C. Theod. de equor. collat. l. 9. C. Theod. de legat. & decret. legat.*

Requiritur certus districtus.

Ad modum iurisdictionis ciuilis.

§. IV. Eiusmodi certos districtus præsertim ex ciuitatibus earumque magnitudine & amplitudine fuisse constitutos, antiquitatum studio dediti non ignorant. Postea inualuit, vt *parochiarum* nomen primario attribueretur *pagis*, & sic parochiæ ciuitatum ecclesiis opponerentur. IAC. SYRMONDVS *de Aeymo c. 5.* CAROL. DV FRESNE *in glossario, voce parochia.* Optime id explicat GONZALEZ. TELLEZ. *ad c. 2. X. de paroch. n. 9.* inquiens: *Primis ecclesiæ temporibus, antequam adeo numerosa seges extaret sementis euangelicæ, primi illi ecclesiarum conditores bifariam operam suam, & operæ ministros partiti fuerunt, in vrbem & vrbi adiunctum territorium: atque intra muros quidem vna sufficiebat ecclesia ad synaxes & sacros conuentus habendos, vbi præerant episcopi; extra vrbem in pagis & locis rusticis aliæ ecclesiæ construebantur, quas Græci parœcias, latini parochias dixere, & in eis presbyteri seu Chorepiscopi constituebantur. Postea tamen, aucto fidelium numero, etiam in vrbe constitutæ fuerunt diuersæ parochiæ.* Addit porro ibidem, necessitatem & populi frequentiam parochias tales in ciuitatibus exstruxisse. *Nam cum*, pergit, *insignes ciuitates vnus prælatus regere non posset, neque magnum populum vnius sedis spatio includere, visum est episcopis, in legiones & centurias populum diuidere & regiones ciuitatis certis limitibus describere, vt vnicuique eorum suus sacerdos & Curio præficeretur &c.* Quamuis ergo olim inco-

Origo horum districtuum.

Ecclesiæ rurales olim parochiæ dicebantur.

incognita fuerit distinctio parochiarum in *rusticas* & *vrbanas*: postea tamen satis nota fieri cœpit.

Parochia rustica.

§. V. Est itaque *parochia rustica* districtus ille, in pagis seu ruri constitutus, in quo degunt rustici, ad certam ecclesiam parochialem deputati. Neque enim hodie quilibet pagus habet suam *ecclesiam parochialem*, propriumque parochum; sed plures pagi sæpe vni ecclesiæ deputati sunt, vt adeoque talis parochia latius se extendat. Hoc vero duplici modo accidit, vt aut aliqua vniuersitas habeat ædes sacras, absque proprio tamen parocho, & ita vocatur *filialis*, opposita ecclesiæ *matri*, quæ sub se alias ecclesias habet, BARBOS. *de iure eccles. lib. 2. c. 3. n. 20.* vt tamen ibi parochus residentiam suam habeat, quamuis ecclesiæ quoque filiali prospicere teneatur, ibique sacra administrare: aut vero pagus nullas ædes sacras habet, sed in alterius loci ædibus sacris cultui diuino interesse tenetur, & hinc eius inhabitatores vocantur simpliciter *parochiani*, Eingepfarrete. SCHILT. *instit. iur. can. lib. 1. tit. 3. §. 12. inf.* HERTIVS *de ecclesia filiali.*

Ecclesia filialis & mater.

Filialis & mater ecclesia vnam constituunt parochiam.

Priori casu plures quidem videntur esse parochiæ, cum filialistæ suum proprium templum habeant: vnio tamen & incorporatio harum ecclesiarum facit, vt, dum vni parocho subsunt, illeque omnibus prospicere teneatur de sacris, certo respectu pro vna parochia reputentur: respectu scilicet *parochi*, qui in toto illo districtu tanquam in suo proprio territorio, (vt cum canonistis & vulgato sermone loquar) ius parochiale suum exercet: extra hunc respectum adhuc filialis & mater quoad onera, ecclesias ipsas respicientia, pro diuersis cœtibus reputantur, vt suo loco dicetur. HARPRECHT. *consil. XII. n. 51.* Potest tamen aliquando parochi, in matre ecclesia habitantis, potestas restringi, si filia in diuerso territorio sita, & filia ecclesia diuersæ religioni addicta est, vt plenius ostendunt HARPRECHT. *cit. l. n. 53.* KNIPSCHILD. *de iur. ciuit. imper. lib. II. c. 3. n. 177.* BESOLD. *cons. 298. n. 57. seqq.* Posteriori casu res clarior & euidentior est, & non adeo multum difficultatis occurrit circa iura parochialia, cum propriis destituantur ecclesiis seu ædibus sacris.

Parochiæ vrbanæ duplicis generis.

§. VI. Parochias *vrbanas* districtus certos in ciuitatibus denotare, facile patet. Sunt autem duplicis generis; vel enim, quod potissimum & principaliter accidit, hic supponuntur plures ecclesiæ parochiales, in vna ciuitate, ita vt vnicuiuis certus ciuitatis districtus sit assignatus, & in vnaquauis ecclesia proprius parochus, qui intra illum districtum sibi assignatum, ius suum parochiale exercet: vel vna tantum

adest

adest ecclesia parochialis, & sic districtus quoque ipsius parochiæ non adeo in obscuro est, sed ipsius ciuitatis terminus inclusus, adeo vt per totam ciuitatem parochia sese diffundat, neque *certum* & *distinctum districtum* habeat. Accidere tamen potest, vt talis ciuitas *suburbia* habeat, & ita forsan de *districtu* quæstio moueri posset, quousque se extendat, vtrum solis mœnibus contineatur, an vero etiam *suburbia* contineat? id quod ex loci cuiuslibet natura & consuetudine diiudicandum. In dubio tamen in suburbiis degentes, ad parochiam ciuitatis referendi sunt, quia suburbia sunt pars ciuitatis, etsi non vrbis, & sic vrbano iure iudicantur, *l. Pupillus 239. §. 2. d. V. S.* MEV. *P. 3. decis. 165. n. 4.* nisi forsan suburbia ædes sacras proprias habeant, & ita euidenter a ciuitatensi parochia distinguantur.

§. VII. Deinde requiro *distinctos fines & limites parochiarum.* De his diserte disponit concilium Tridentinum *sess. 24. de Reformat. cap. 13. in f.* *In iis ciuitatibus aut locis, vbi parochiales ecclesiæ certos non habent fines, nec eorum rectores proprium populum, quem regant, sed promiscue petentibus sacramenta administrant: mandat sancta synodus episcopis, pro tutiori animarum eis commissarum salute, vt distincto populo in certas propriasque parochias, vnicuique suum perpetuum peculiaremque parochum assignent, qui eos cognoscere valeat, & a quo solo licite sacramenta suscipiant: aut alio vtiliori modo, prout loci qualitas exegerit, prouideant. Idemque in iis ciuitatibus ac locis, vbi nullæ sunt parochiales, quam primum fieri curent, non obstantibus quibuscunque priuilegiis & consuetudinibus etiam immemorialibus.* Postquam enim ad formam ciuilis *iurisdictionis* vel *imperii ciuilis* parochiarum diuisio facta, non potuere non *distincti fines* cuiuis attribui parochiæ. Requiruntur (2) fines distincti.

§. VIII. Proinde non mirandum est, quod sæpe querelæ de *finibus turbatis* parochiarum fuerint motæ, cum multoties in conciliis inculcatum constet, ne quis alterius parochiæ fines turbet, sed suis se liminibus contineat; id quod ex ratione *iuris parochialis* fluit, quod in iure *cogendi* & *prohibendi* consistit, vti aliquoties iam dixi. Quodsi enim alterius parochiæ sacerdos actum quendam sacrum in alterius parochia exercere conaretur, statim inde subnascuntur querelæ de *turbatis finibus:* si intra limites eius parochiæ alia exstruenda videatur ecclesia, mox *ius prohibendi* parochiæ huic largiuntur, licet, vel maxime *salus populi* hoc vrgeat. Iam olim certarunt sæpe acriter episcopi propter fines suarum diœcesium turbatos. *In concil. Constantinop. c. 2.* diserte prohibentur episcopi, vltra diœcesin in ecclesias extra suos termines Querelæ sæpe motæ de finibus.

ac-

Varia conciliorum decreta de finibus non turbandis.

accedere, nec ecclesias confundere. *In concilio sexto in Trullo c. 20.* disponitur, ne episcopo liceat in alia, quæ ad se non pertinet, publice docere. Maxime autem respiciendum esse canones volunt in finibus determinandis ad *quietam possessionem* 30. annorum, *concil. eod. c. 25.* vt & ad fines ciuilis iurisdictionis. Ita enim in *c. 38. cit. concil.* expresse dicitur: *Si qua ciuitas ab imperatoria potestate innouata sit vel post hac innouanda, ciuiles ac publicos typos & ecclesiasticarum quoque rerum ordo consequatur*, id quod iam antea quoque constitutum erat *in concil. Chalcedonensi c. 17.* *In concil. Antiocheno c. 10.* hi, qui sunt in vicis vel regionibus, admonentur, vt suum modum sciant, & sibi subiectas ecclesias administrent, earumque cura & sollicitudine gerenda contenti sint. *Conf. c. 18. concil. Ancyran.* Inde quoque cauetur, ne quis actum aliquem vltra fines sibi præscriptos faciat, vt in *c. 22. concil. Antioch.* vbi prohibentur episcopi extra suam regionem, quæ ad ipsos non pertinet, ordinationi vacare. Conf. *c. 15. concil. Sardic.* item ne in causa finium ius sibi ipsis dicant, alioquin ius suum perdant, *c. 121. concil. Carthag.*

Constitutio finium parochialium.

§. IX. Quæ cum ita sint, ante omnia videndum est, qua ratione *fines parochiales* constituantur, & probentur. Quoad *constituendos* fines illud certum est, parochias non semper limitari & distingui secundum distinctionem territoriorum, quamuis in conciliis quibusdam id disertim cautum legamus, quo iure non amplius vtimur, quia vna parochia aliquando se extendit ad partes multorum territoriorum. HIERON. DE MONTE *de finib. reg. c. 13. n. 3.* Vnde licet vel maxime hodie contingat, vt territoria quoad iurisdictionem mutentur, & diuersis dominis territorialibus subiiciantur, parochiarum fines tamen inde non mutantur, quo pertinet NICOLAI Papæ assertum *in c. 1. D. 10. non visum est, ad mobilitatem necessitatum mundanarum* DEI *ecclesiam commutari.* BARBOS. *de iur. eccles. lib. 1. c. 20. n. 41. & de offic. & potest. episc. P. 1. tit. 1. c. 7. n. 15.*

Autoritate episcopi fines constituuntur.

Constituuntur autem secundum ius pontificium fines *autoritate episcopi*, etiam inuitis parochis in ipsorum dioecesibus, cum illi in tota dioecesi præsint parochis, vid. concil. Trident. *sess. 21. de reform. c. 4.* BARBOSA *de offic. & potest. episc. p. 3. alleg. 68.* Hoc tum maxime fit, quando plane nulli fines parochiales sunt determinati: tum etiam, vbi noua parochia per *dismembrationem* (vulgo Auspfarrung) quandam exstruitur, vt ex vna parochia fiant duæ, & sic fines veteris parochiæ coarctentur.

In dismembratione parochiarum requiritur iusta causa.

Hoc casu tamen merito requiritur *iusta causa*, ne scilicet erigatur noua parochia in præiudicium veteris parochi, & illi absque casu populus subtrahatur; vel si pa-

parochorum intereſſe non adeo attendendum eſſe videatur, ex alia ratione tamen ad *dismembrationem* non eſt deueniendum, quia hæc quandam *alienationem* continet, quæ ſine iuſta cauſa ſuſcipi nequit. IO. BAPTISTA TVRRICELLIVS *de benefic. vnione c. 7. n. 8. ſqq.* LEVRENIVS *de for. benef. P. III. q. 949. Cardin.* DE LVCA *tom. III. theatr. verit. & iuſtit. de regular. diſc. 5. n. 4.* Imo quia regulariter prohibita eſt, hinc absque iuſta cauſa ſuſcipi nequit, *c. 3. X. de eccleſ. ædif.* LEVRENIVS *cit. l. qu. 947.* Ad ſufficientem cauſam refert BARBOS. *in collect. ad cit. c. 4. Concil. Trid. n. 7.* ſi aliqua pars veteris parochiæ ſit in ſuburbio extra portas vrbis, quæ de nocte firmiter claudi, & non niſi cum magna difficultate aperiri ſolent. Quid enim ſi parochiani ægrotent, & ita parochi ſui auxilio deſtituantur? Hanc quidem cauſam omnino ſufficientem eſſe puto. Huc etiam refero diſtantiam loci: quamuis enim BARBOSA hanc cauſam iuſtam haud exiſtimet in *tract. de off. & poteſt. epiſc. tit. l. n. 1.* contrarium tamen ſtatuit *in tr. de iure eccleſ. l. 1. c. 20. n. 23.* cum itinerum incommoditas & difficultas ſæpe cauſa ſit, vt ægrotantes absque parochi ſolatio relinquantur. ANTON. GRANNANIETO *ad C. vn. X. vt eccl. benef. ſine dimin. confer. n. 9.* de qua re notabile præiudicium occurrit apud FINCKELTH. *de iure patron. c. 5. n. 63.* Quam vero *in ſeq.* BARBOSA addit, magis ridicula eſt, quam ſufficiens. Videlicet ſi parochiani, ruri commorantes, coguntur venire ad parochiam, in vrbe ſitam: quia enim, ait, id decenter facere non poſſunt, cum mulieribus & familia, communiter indutis ruſtico habitu, præſertim diebus ſolennioribus, nec ſe commiſcere honeſtioribus ac ditioribus, idonea inde eſſe cauſa videtur, erigendi nouam parochiam, ne ob diſparitatem conditionis, fortunæ & morum, riſui & ludibrio exponantur, & ſic retrahantur ab audiendis diuinis. Generaliter *cauſa* debet eſſe *rationabilis;* alias non facile admittitur, BRVNNEM. *de iur. eccleſ. lib. 2. c. 4. §. 11.* & quia quandam alienationem inuoluit, hinc eædem in hac dismembratione requiruntur ſolennitates, quæ alias in alienatione rerum eccleſiæ; BARBOS. *de offic. & poteſt. epiſc. P. 3. alleg. 67. n. 16.* TVRRICELLIVS *cit. l. n. 9.* imo & parochi conſenſus neceſſarius, quatenus de eius agitur præiudicio. Quod ſi tamen ille inique diſſentiat, & tamen *iuſta cauſa* adſit, fines parochiales reſtringendi, nihilominus ad *dismembrationem* procedi poteſt. BARBOSA *cit. l. n. 20.* In noſtris eccleſiis, ſicuti *vniones* eccleſiarum autoritate principum fiunt, quibus iura parochialia competunt; ita eodem modo autoritate eorum *dismembrationes* eccleſiarum ſunt ſuſcipiendæ, quicquid etiam contradicat incaſſum pontifex per ſuas bullas. Vid. LIN-

Quando non attendatur diſſenſus parochi.

In eccleſiis euang. conſenſus principis requiritur.

LINK. *de iure episc. vlt. n. 28.* dummodo parocho veteri, in cuius praeiudicium talis *dismembratio* tendit, satisfiat, quod commode fieri potest, si ei reditus ad vitam suam relinquuntur, cum nouo parocho non alii debeantur, quam qui ipsi in introitu officii assignantur. Quod si enim ecclesia antiqua plures reditus habet, certa portio ex antiqua ecclesia nouae ecclesiae deputari potest. *Concil. Trid. Sess. 21. de reform. c. 4.* GRANNANITTO *ad c. vn. vt benef. eccl. sine dimin. conf. n. 9.* Hoc ipso veteri ecclesiae ius patronatus in nouam parochiam, quae instar coloniae cuiusdam censenda est, acquiritur, quo intuitu etiam non raro *filia* dici solet, sed non eodem, quo supra dictum est, significatu

Ex veteri ecclesia quandoque nouae prospiciendum.

§. X. Quod vero dixi, *dismembrationem* parochiarum fieri ex *autoritate principis*, vel apud pontificios autoritate episcopi, hoc restringi debet, ne talis dismembratio fiat contra Instrumentum Pacis. Neque enim parochiani euangelici qui anno 1624. d. 1 Ian. parochiae euangelicae subfuerunt, ibique decimas praestiterunt, addici ecclesiae, catholicae religioni addictae, possunt, vt ibi sint parochiani, ibique soluant decimas, aliaque onera praestent. Diserte enim prouisum est in *Instrum. P. art. V. §. 47.* vbi ita: *Reditus etiam, nec non decimae, canones & pensiones Augustanae confessionis statibus, fundationibus iam destructis & collapsis, ex alienis territoriis debita, iis exsoluantur, qui anno 1624 d. 1. Ian. in possessione perceptionis vel quasi fuerunt.* Similiter in *§. 48. ad consequendos reditus, census, decimas & pensiones in iis A C. statuum ditionibus, vbi catholici anno 1624. notorie in possessione vel quasi exercitii iurisdictionis ecclesiasticae fuerunt, vtantur eadem post ac quoque, sed non nisi in exigendis hisce pensionibus, nec procedatur ad excommunicationem, nisi post tertiam demum denunciationem.* Alioquin enim exercitium religionis mutaretur, & publicum religionis exercitium impediretur, contra *Instr. P. art. V. §. placuit. 34.* ex quo ipso fundamento *ius* illud *simultanei*, quod in publicis imperii comitiis tam acriter in controuersiam vocatum est, destrui potest. Idem quoque ad Ducatum Silesiae applicari posse autumo. Quamuis enim *iurisdictio ecclesiastica* non videatur suspensa respectu Silesiae: quia tamen imperator inuictissimus Silesiae principibus A. C. *art. V. §. 38. Instr. P.* liberum exercitium Augustanae confessionis indulsit, reliquisque subditis *art. 39.* idem exercitium permisit: episcopi catholici non possunt parochianos A. C. addicere parocho catholico, sed iure tantum suo ita vti, ne contra inuictissimi imperatoris placita veniant, & liberum exercitium A. C. addictis auferatur; quod necessario fieret, si parochiae catholicae subiicerentur.

Dismembratio non debet fieri contra I. P.

Applicatur ad Ducatum Silesiae.

§. XI.

§. XI. Sicuti vero per *dismembrationem* coarctantur fines parochiales, ita per *vnionem* sæpius extenduntur, de qua vnione ecclesiarum cum PHILIPPVS SLEVOGTIVS & ante eum IO. BAPTISTA TVRRICELLIVS, & LEVRENIVS *de for. benef. P. III. Sect. 2.* aliique fusius egerint, binis verbis saltim fundamenta huius vnionis hic delineabo, B. L. quoad specialiores conclusiones ad cit. Autores ablegans. Varia genera *vnionis* vulgo habentur, ex quibus duo tantum ad scopum meum faciunt, quando vel ecclesia vna cum altera confunditur: vel quando ecclesiæ ita vniuntur, vt quidem suum statum non prorsus amittant, sed tantum vni parocho subiiciantur, id quod ex iis, quæ dicta sunt *§. V. huius cap.* intelligi potest. Vt tamen talis vnio legitime fiat, præsupponenda sunt certa requisita. Nam (1) in nostris ecclesiis consensu & autoritate *principis* fieri debet, cum huius autoritate, vt dictum *§. antec.*, constituantur fines parochiales. Auctoritas *consistorii* vix sufficit, cum status ecclesiarum ita mutetur, & præterea inter ipsos pontificios *vicariorum* autoritas haud sufficiat, sed episcopi accedere debeat, LEVRENIVS *de vicario episc. qu. 603.* ad quorum instituta consistoria nostra sunt composita. (2) Accedere debet *causæ cognitio*, vt inquiratur, vtrum *necessitas* vel *vtilitas* ecclesiarum postulet, vt vniantur. (3) Adhibendus est *consensus* tum *patroni*, quoniam eius interest propter ius præsentationis: tum *parochianorum*, quoniam & horum conditio potest fieri deterior, si, proprio relicto templo, remotiorem ecclesiam frequentare debeant. Parochorum consensum non adeo hic supponimus, quoniam rarius vniones fiunt, viuente adhuc parocho, sed tum demum, cum ecclesia vacans est.

Extenduntur fines per vnionem parochiarum.

Requisita vnionis.

§. XII. Quod si contentio de *finibus parochialibus* confusis inciderit, per finium regundorum iudicium fines dirigendi, vbi tota res in *probatione* finium parochialium consistit. Possunt autem probari hi fines per libros antiquos, testes senes, & famam *c. 13. de probat.* In antiquis enim testibus senibus multum creditur. Equidem in *c. plures 54. C. 16. q. 1.* disponitur, vt si contentio fuerit de terminatione duarum matricum, plebs vtrarumque discernere debeat, & si non conuenerint, *Dei iudicio* discernendum sit. Ex hoc textu ANTON. GRANNANIETO *ad c. 4. X. de paroch. n. 4.* putat, concludi posse, libris antiquis fines parochiales probari non posse. Quamuis vero duplici ratione ad textum respondeat, non tamen videtur ei satisfecisse. Equidem videre non possum, quomodo ille textus possit adduci pro contraria sententia. Scillcet populus vtriusque parochiæ omnino de finibus discernere, h. e. legi-

Probatio finium parochialium quomodo suscipienda?

An ex libris antiquis?

X 2 timo

no est, vtrum *fines parochiales* possint præscribi, an vero *fines prædiorum ecclesiasticorum?* Posterius omnino admitto, cum ibi fines priuata autoritate sint constituti, & huc spectat *c. 9. de præscript.* vbi quadraginta annorum præscriptio admittitur. Conf. GONZALEZ. TELLEZ. ad *cit. c.* GRANNANIEFO *cit. l. n. 5.* Hoc præterea palam est, hanc assertionem tantum intelligendam esse de finibus, quatenus *fines parochiales* sunt: si considerantur, non in quantum *fines* sunt, sed respectu *soli*, quoad *dominium*, tunc vtique admittenda præscriptio. BARBOS. *de offic. & pot. epi. c. cit. l. n. 11.* Denique inde recte colligitur, ius parochiale, prout hodie exercetur, inter res *meræ facultatis* non posse referri, hoc effectu, vt præscriptione acquiri nequeat. Totum enim, quantum est, consistit in iure quodam *bannario*, quod limites suos habet, adeoque hi quoque præscriptione acquiri possunt, etiam extra districtum domini territorii, quod notabili responso, *Mens. Iun. 1708.* Facultatis nomine concepto, illustrabo.

Fines ecclesiasticorum prædiorum præscribuntur.

Facti species.

Haben die Gevetter und Brüder von R. in ihrem Gebieth von etlichen Seculis her, drey uhralte Pfarr-Kirchen mit dem iure patronatus & episcopali, nemlich zu Lüeß, Schmöltz und Bürckersdorf besessen, wohin nebst andern Hoch-Fürstl. Bamberg- und Sachsen Coburg- und Brandenburg-Bareutischen, auch mehrern Adelichen die R. N. Unterthanen, zu N. Ober- und Unterlagenstadt, Tüschnitz, Münchfeld eingepfarret gewesen, auch der Hr. von R. und seine Hrn. Brüder und Geschwister selbst, nebst ihrem Gesinde des Gottesdienstes, quoad omnes actus parochiales zu Schmöltz sich bedienet, und ihre Kirchen Stände daselbst gehabt, auch im geringsten deswegen keine Neuerung vorgenommen, bis wegen der Kirchen Stühle, der Hr. von N. und einer von den Hrn. R. in grossen Zwietracht gerathen. Hat hierauf der Herr von N. in seinem Ritter Sitze eine neue Kirche gebauet, solche dotiret, mit einem Evangelischen Pfarrer besetzet, und seinen Unterthanen anbefohlen, solche nunmehro an statt der R. Kirche zu besuchen, doch die R. Familie sich so fort darwider gesetzet, und bey dem Ritter Ort, Orts Gebürg, eine Klage erhoben, und in possessorio sich zu schützen begehret, darauf zwar der Hr. von N. exceptionem suspecti iudicis opponiret, dennoch, hac non obstante, ein widerliches Urtheil erhalten, des Inhalts, daß er seine Unterthanen in die R. Kirche schicken, alle Unkosten bezahlen, und die iura stolæ dem R. Geistlichen vergnügen solle, davon der Herr von N. an Ihro Käyserl. Maj. appelliret, doch auf geschehenen Bericht der Appellation nicht deferi-

 ret

ret werden wollen. Hat nun ferner der Herr von N. in ipso executionis termino an die Röm. Käyserl. Maj. prouociret, durch Notarium und Zeugen gegen die execution protestiret, und hierdurch dieselbe zu hemmen gesuchet, und zu dem Ende unterschiedliche fauorable responsa für sich in den Druck gehen lassen. Demnach gefraget wird: **Ob nicht die Herren von *N.* in ihrer Klage gegen die Herren von *R. fundi*ret, und also die *N.* Unterthanen in ihrer Kirche zu zwingen befugt sind?**

Quæstio.

Rationes dubitandi.

Wann nun gleich hierbey eingewandt werden möchte, daß der Ort Nagel ein freyer immediater Ritter-Sitz sey, so unmittelbar Sr. Käyserl. Maj. unterworfen, mithin sich aller derjenigen Rechten bedienen könne, welche andere Fürsten in ihren territoriis haben, zumal in instr. pac. *art. V. §. 28.* die iura Sacrorum denen immediatis nobilibus gleichfalls mitgetheilet, his verbis: quod libera & immediata imperii nobilitas omniaque & singula eius membra vna cum subditis & bonis suis feudalibus & allodialibus, vigore pacis religiosæ & præsentis conuentionis in iuribus religionem concernentibus, & beneficiis inde promanantibus idem ius habeant, quod electoribus, principibus & statibus competit, nec in iis, sub quocunque prætextu, impediri vel turbari debeant, turbati vero omnes omnino in integrum restituantur. Und da nun die Anrichtung neuer Pfarrer und Erbauung der Kirchen von dem iure circa sacra dependiret, und ein connexum iuris territorialis ist, so möchte daraus inferiret werden können, daß auch die Herren von R. bey ihren Unterthanen eben diese Anordnung zu machen, wohl befugt wären, und dieses um so vielmehr; da (2) bekannt, daß wenn gleich ein filial und matrix ecclesia in unterschiedenen territoriis gelegen, ein Landes-Herr wohl befugt sey, das filial von der matrice abzusondern, und eine Haupt-Pfarre daraus zu machen, und seinen Unterthanen einen eigenen Pfarrer vorzusetzen. Und obgleich (3) des Herrn von R. Unterthanen lange Zeit des Herrn von R. Kirchen sich bedienet, und die sacra daselbst sich administriren lassen, doch dagegen bekannt wäre, quod tempus, sua natura, non sit modus inducendi ius & obligationem & nullam vim effectricem habeat.

GROTIUS *de I. B. & P. lib. II. c. 4. pr.*

Bevorab da (4) sich dieses oder jenes Gottesdienstes zu gebrauchen, eine res facultatis meræ sey, welche nicht könne præscribiret werden, quam diu non accesserit prohibitio & alterius acquiescentia, dergleichen prohibitio doch hier nicht vorhanden, indem nicht zu befinden, daß die Her-

Herren von R. denen Unterthanen zu Nagel iemals zugemuthet, daß sie ihre Kirche besuchen solten, diese hergegen dazu stille geschwiegen und pariret. Wie denn auch (5) nicht beygebracht worden, daß eine vnio ecclesiarum solenniter geschehen sey, ohne welche doch kein ius prohibendi statt finden könne, einfolglich (6) aus demjenigen, was die Nagelschen Unterthanen ex liberrimo arbitrio gethan, keine possessio manutenibilis zu erzwingen.

LVDOVICVS POSTIVS *obs. 53. n. 1. 2. 7.*

Zugeschweigen, daß (7) solche vniones pro odiosis zu achten, und also in dubio gegen dieselbe zu sprechen, es auch besser sey, daß eine jede Gemeine, so fern es seyn kan, seinen eigenen Priester habe, wie INNOCENTIVS III. solches nachdrücklich bezeuget *lib. I. epist. 51. c. singula D. 81. l. 11. C. de episc. & cler.* und (8) nicht zu befinden, daß durch einiges pactum, Vertrag, Recess oder sonsten auf einige Art und Weise die Herren von R. sich verbindlich gemacht, in der Hrn. von N. Pfarr-Kirchen alleine ihre Sacra abzuwarten, wodurch also denen Herren von R. ein titulus legitimus possessionis ermangelte. Und obgleich (9) dem Prediger der R. Pfarr-Kirchen etwas abgehen solte, doch solches alhier nicht geachtet werden könte, zumal solche lucra aus keiner Verbindlichkeit, sondern blossen Willkühr der Herren von N. ihnen angewachsen; und da sie inskünftige keine Mühe mehr haben dürfen, also über den Abgang der accidentien sich zu beschweren nicht befugt wären, neque ob solam lucri decrescentiam vllum ius prohibendi nascitur, RICHTER *l. cons. 55. n. 29.* und endlich so wäre (10) ad parochialitatem ostendendam nicht genug, daß bishero die Nagelsche Unterthanen daselbst den Gottesdienst abgewartet, sed ostendendum etiam est, quod ex necessitate hoc factum sit. AVGVST. BARBOSA *de offic. & pot. parochi P. 1. c. 1. n. 28.* Hinc testes, deponentes de sola sacramentorum administratione, nec deponentes de potestate & necessitate cogendi, non concludunt parochialitatem, *gl. in clem. dudum verb. impediant. de sepult.*

Dieweil aber dennoch die Verfassung und Anstalten der Kirchen von allen Zeiten deutlich weisen, daß (1) alle Gemeinden in gewisse Pfarren abgetheilet, und nachgehends einer jedweden Gemeinde ein besonderer Prediger, qui curam animarum haberet, vorgesetzet worden, wovon die alten concilia, und die darauf folgende praxis offenbare Zeugnisse zur Gnüge an den Tag legen. Nam cuique congruit ecclesiæ, proprium habere presbyterum, secundum *concil. Aquisgr. II. ann. 836.* habi- Rationes decidendi.

tum

tum, welches die Alten vornemlich aus dieser Absicht gethan, damit die dazu bestellete Prediger ihre gewisse anvertrauete Gemeinde hätten, welcher sie mit aller Sorgfalt vorstehen, gleichwie auch die Gemeinde an ihren gewissen Seelsorger iederzeit ist verwiesen gewesen, daß sie sich zu demselben halten müssen, *c. 2. X. de paroch. c. 4. C. 9. q. 3.* BARBOSA *cit. l. lib. 1. c. 11.* und da also (2) in der gantzen Christenheit gewisse Gemeinden angerichtet, denenselben gewisse Gräntzen gesetzet, und also allmählig daraus gewisse districtus parochiales erwachsen, mit Bestand Rechtens nicht behauptet werden mag, daß eine Gemeinde an keinen gewissen Prediger gebunden sey, und also nach ihrem Gefallen sich trennen, und eine absonderlich anrichten könne, so daß die Bischöfe selbst solches nicht ohne erhebliche Ursache thun mögen, LVDOVICVS THOMASSINVS *P. 1. de vet. & nou. eccles. discipl. lib. II. c. 25. §. 10. seq.* iure enim optimo distinctæ fuerunt diœceses & parochiæ, ac vnicuique gregi proprii attributi pastores, & inferiorum ecclesiarum rectores, qui suarum quisque ouium curam habeant, vt ordo ecclesiasticus non confundatur. *Concil. Trident. sess. XIV. de reform. c. 9.* Deswegen auch aus eben dieser Absicht vorgemeldtes Concilium folgendes decerniret und gesetzet hat, in iis ciuitatibus, aut locis, vbi parochiales ecclesiæ certos non habent fines, nec eorum rectores proprium populum, quem regunt, sed promiscue petentibus sacramenta administrant, mandat sancta synodus episcopis, pro tutiori animarum iis commissarum salute, vt distincto populo in certas propriasque parochias, vnicuique suum perpetuum peculiaremque parochum assignent, qui eos cognoscere valeat &c. *Concil. Trident. XXIV. de reform. c. 13. in f.* Wobey denn (3) dieses mit in consideration zu ziehen, daß auf dem Lande anfänglich solche Pfarren aus gewissen Dorfschaften sind constituiret worden, weil in Städten es unnöthig war, da eine iedwede Stadt anfänglich eine Gemeinde ausgemachet, und also der Unterscheid der Pfarren vornemlich auf dem Lande sich mercklich geäussert, da es nicht practicabel schiene, daß ein jedwedes Dorf auch eine eigene Gemeinde ausmachen könte, GONZALEZ. *ad c. 2. X. de paroch.* absonderlich, wenn nicht viel Christen daselbst befindlich, und also aus unterschiedlichen Dörfern eine Gemeinde zusammen geschlagen würde, welches nachgehends in Teutschland (4) einen grossen Fortgang genommen, da die Edelleute auf ihren Häusern anfänglich für sich oratoria gebauet, und pedetentim ihre Unterthanen auf dem Lande dahin gezogen, woraus die meisten rurales parochiæ entstanden, LVDOVICVS THOMASSINVS *cit. tr.* *P. I.*

P. I. l. 2. c. 94. §. 4. und die Edelleute das ius patronatus über solche Pfarr-Kirchen acquiriret, es also ihnen gar leicht gewesen, die ihnen untergebene Dorfschaften in gewisse Pfarr-Gemeinden einzuschliessen. Aus welchen Umständen denn (5) von selbsten folget, daß es in der Unterthanen und gantzen Dorfschaften schlechten Willkühr nicht beruhe, zu welcher Gemeinde und Kirche sie sich halten wollen, vielweniger ein actus meræ facultatis genannt werden mag, wenn sie von vielen Zeiten her zu einer gewissen Gemeinde beständig, als Eingepfarrete, sind gerechnet worden; sunt enim res meræ facultatis, quæ sine conuentione, sine obligatione vlla cuiusvis libero arbitrio, quandocunque illis vtendi, easque exercendi, relinquuntur, adeoque eorum exercitio nulli fines, nulli termini, nec a lege nec ab homine præscripti sunt: BERLICH. *P. 2. concl. 3. n. 8.* welches sich auf die Gemeinde auf dem Lande gar nicht schicket, absonderlich wenn von etlichen Seculis her die Dorfschaften in gewisse Pfarren eingetheilet gewesen, wie in præsenti casu zu befinden, da der Hn. von N. Unterthanen nicht erst vor 30. oder 40. Jahren sich zu der Kirchen der Herren von R. gehalten, und daselbsten als eingepfarret consideriret worden, sondern auch (6) primordialiter & a prima origine die Verfassung dieser Pfarren so gemacht sind, daß die Nagelische Unterthanen an die drey R. Pfarr-Kirchen sind verwiesen worden, angerwogen das Ritter Gut Nagel selbst, wie auch Tüschnitz uhralte R. Geschlechts-Güter sind, und erst im vorigen Seculo von denen Herren von R. an die Herren von N. verkaufet worden, wie solches in actis deutlich und plenissime erwiesen, einfolglich, weil die Nagelische Unterthanen anfänglich der Herren von R. Unterthanen gewesen, daraus nothwendig folgen muß, daß sie nicht ex libera voluntate, sondern ex necessitate, primordialiter zu denen R. Pfarr-Kirchen gehöret; und obgleich (7) nachgehends diese Unterthanen anderer Herrschaft unterworfen sind, so mag doch nicht daraus geschlossen werden, daß sie dadurch qualitatem parochialem verloren, theils weil die nachfolgende beständige obseruantz das contrarium bezeuget, theils weil solche dismembratio nicht wohl geschehen könne, da denen Predigern einmal ab initio & prima fundatione gewisse reuenüen und accidentia, welche in actis specificiret sind, zu ihrer sustentation aus denen Nagelschen Dorfschaften sind assigniret worden, die ihnen nicht so leicht haben wieder entzogen werden können, cum etiam præterea diuisiones parochiarum speciem alienationis habeant, quæ in ecclesiasticis rebus maximopere prohibetur. SLEVOGT. *de vnione eccles. dis. IV. c. I. §. 2.* und also sine vrgentissima & prægnanti causa dergleichen dismembratio nicht vorgenommen

men werden kan, FINCKELTH. *de iur. patron. c. 8. n. 63.* sondern pleniſſima cauſæ cognitio vorgehen muß, SLEVOGT. *cit. l. §. 13.* und da nun (8) nicht zu befinden, daß solche dismembratio bey denen Nagelischen Unterthanen jemals geschehen sey, solche auch in facto beruhet, und also nicht præſumiret wird, vielmehr erwiesen und deswegen das decretum & inſtrumentum diſſolutionis produciret werden muß, SLEVOGT. *cit. l. diſſ. 2. c. 1. §. 23.* so doch niemals von Seiten der Hn. von N. geschehen kan, welche vielmehr dadurch, daß ihre Unterthanen nach wie vor zu denen R. Pfarren sich gehalten, gnugsam bekannt, daß solche diſſolutio niemals geschehen sey, so ist abermals daraus zu schliessen, daß die bisherige actus parochiales keine res meræ facultatis gewesen, und obgleich (9) die iurisdictio über die Nagelsche Unterthanen verändert worden, so kan doch hieraus keine mutatio ratione parochiarum inferiret werden, licet enim contingat, vt territoria quoad iurisdictionem mutentur, parochiarum fines tamen inde non ſtatim mutantur, *c. 1. D. 10.* BARBOS. *de iur. eccleſ. lib. I. c. 20. n. 41.* IDEM *de offic. & poteſt. epiſc. P. I. lit. 1. c. 7. n. 5.* Worzu noch kommt (10) die vnanimis depoſitio tot teſtium, die in actis angeführet sind, welche alle einmüthig deponiren, daß die N. Unterthanen in die R. Pfarren eingepfarret sind, auch die uhralten Kirchen-Register und Bücher über dem zur Gnüge darthun, daß die R. Pfarrer die actus parochiales über die Nagelschen Unterthanen von vielen Seculis her exerciret haben, welches nicht allein in poſſeſſorio denen Hn. von R. zu gute kömmt, sondern überdem ihr Pfarr-Recht über die Nagelschen Unterthanen völlig bestärcket, cum etiam ſtatus parochialitatis præſcriptione triginta vel quadraginta annorum conſtituatur & acquiratur, *c. cum beneficio de præb. in 6.* PRVI. RVBEVS *deciſ. 143. n. 3.* und ist (11) solchen Zeugen, die de parochialitate atteſtiren, um desto mehr allhier zu glauben, weil sie auch so gar die Grentzen der dreyen Pfarren, und deren dahin gehörenden Dorffschaften anzeigen können, und also nicht allein atteſtiren, daß die Nagelschen Unterthanen den Gottesdienst bishero in denen R. Pfarren besuchet, sondern solchen auch als Eingepfarrete besuchen müssen; *vid. teſt. ad art. 10. ſqq.* Worzu denn noch (12) ferner kommt, daß so gar die N. Unterthanen der iurisdictioni eccleſiaſticæ der Hn. von R. unterwürfig gewesen, vor die Kirchen-Gerichte erschienen, und die ihnen aufgelegte Kirchen-Busse præſtiren, auch sonsten in Ehe Sachen und andern geistlichen Fällen Erkäntniß und Strafe daselbst annehmen müssen, *vid teſtes ad art. 15. ſqq* welcher geistliche Zwang ein gewisses indicium iuris in parochianos competentis angie-

giebet, und also pro re meræ facultatis naturalis nicht gehalten werden mag, als welche keinem Zwang de sua natura unterworfen, zu geschweigen, daß (13) die Zehenden von denen nach Schmöltz Gepfarreten und sonsten alle andere iura stolæ, welche abermal ein indicium parochialitatis ausmachen, von denen N. Unterthanen præstiret werden müssen, anderer in denen Acten angeführten Gründe zu geschweigen.

Und hindert hiewider nichts, was in rationibus dubitandi angeführet worden, zumal quoad primam der angezogene locus instrumenti pacis denen Hrn. von N. kein Recht giebt ius alienum zu infringiren, sondern derselbe vielmehr das contrarium anweiset, ne sub quocunque prætextu impediantur aut turbentur, turbati autem omnes in integrum restituantur, *I. P. art. V. §. 28.* welche Worte nothwendig von demjenigen müssen verstanden werden, qui ius quæsitum habet, ille enim turbari & impediri potest; welches alhier die Hrn. von R. sind, als welche durch die Herren von N. in iure sacro turbiret sind, und also secundum literam I. P. restituiret werden müssen. Und ob zwar vi iuris circa sacra ein jeder in seinem Land und district eine und andere Veränderung in denen Parochien machen kan, modo dominus territorii non mutet religionem; *I. P. art. VII. §. 1.* so ist doch alhier nicht die Frage inter dominum & subditos, sondern unter zweyen Reichs-Freyen von Adel, da einer den andern in iure quæsito circa sacra turbiren will, welches obgedachter locus I. P. nicht zuläst. Bey der andern dubit. ratione ist sonst bekant, quod dissolutio vnionis non fieri possit, nisi vocatis iis, quorum interest, und da so gar des patroni consensus darzu genommen werden muß, so ist leicht zu erachten, daß solche Zergliederung der Pfarr Grentzen und Gemeinden mit Consens desjenigen auch nothwendig geschehen muß, qui ab antiquo ius habuit, wie sich alhier bey denen Herren von R. befindet. LEVOGT. *de vnion. eccles. diss. IV. c. 1. §. 7.* Die dritte ratio ist gleichfalls von keiner Wichtigkeit, da die Rechte zur Gnüge anzeigen, quantum efficaciæ sit in tempore. SIMON. CRAVETTA *de antiquit. tempor. per tot.* Gleichwie auch die quarta alhier gar nicht hergehöret, zumal, wie erwiesen, alhier nicht gehandelt wird de acquirendo iure parochiali, sondern de eo, quod legitime primordialiter acquisitum est, conseruando, wie denn auch allerdings nicht mag zugelassen werden, daß es eine res meræ facultatis sey, sich dieses oder jenes Gottesdienstes zu gebrauchen, wie hauptsächlich in rat. decid. ist ausgeführet worden, nächstdem auch die quinta ratio alhier impertinent

Responsio ad rationes dubitandi.

tinent ist, weil alhier wieder nicht die Frage de ecclesiarum vnione, als welche præsupponiret, daß vor dem unterschiedene Gemeinden gewesen, so nach der Zeit in eins geschlagen, so alhier nicht zu finden, quando enim pagus nullas hactenus ædes sacras habuit, sed alterius loci ædibus cultui diuino interesse tenetur, tunc tales vocantur simpliciter die Eingepfarrete, SCHILTER. *in instit. iur. Canon. lib. 1. tit. 3. §. 12. in f.* sondern vielmehr einmal ab initio die Pfarr-Grentzen so gesetzet sind, daß zu denen drey R. Pfarren die quæst. Dörfer iederzeit gehöret, einfolglich anietzo de dismembratione ecclesiæ die Frage ist, so nicht kan erwiesen werden, und fallen aus diesen præsuppositis die sechste und siebende rationes von selbsten weg, gleichwie auch die achte ratio offenbar contra acta ist, wie denn bereits gezeiget worden, daß, weil die Nagelschen Güter primordialiter denen Herren von R. zugehöret, also auch von denenselben die Eintheilung der Pfarren gemacht worden, und bis dahero immer geblieben, und gründet sich die neunte ebenfalls in einem falschen præsupposito, als wenn die iura stolæ ex sola liberalitate, non tanquam ex debito, gegeben worden, dessen contrarium aus dem, was in rationibus decid. angeführet, hervor leuchtet; und so viel die decimam rat. dubit. betrifft, ist dieselbe so wol durch der Zeugen Aussage, als andern fundamentis bereits abgethan, und zur Gnüge erwiesen worden, daß die Nagelschen Unterthanen ex necessitate in die R. Kirchen gehen müssen.

Decisio.

So sind dahero die Herren von R. in ihrer Klage wohl fundiret, und die N. Unterthanen in ihre Kirche zu zwingen wohl befuget. V. R. W.

Effectus finium est, ne parochus vltra fines quid agat.

§. XIV. Effectus *finium constitutorum* maxime in hoc sese exserit, vt quisque parochus proprium ius propriumque *territorium* habeat, in quo resideat, & iura sua parochialia exerceat, ita vt nemo alterius parochiæ terminos aut ius inuadere possit; sed vnusquisque suis contentus esse debeat terminis. GRANNANIETO *d. c. 4. X. de paroch. n. 2.* Neque aliud dicere possum, si faciem nostrarum parochiarum inspicio, cum & hic fines alterius alter ingredi non debeat, seu falcem in alterius messem mittere, adeo vt vix ac ne vix quidem admittatur, vt parochus alterius parochiæ subditum possit inuisere, & preces cum eo ad Deum fundere. Cur? terminos seu limites parochiales transgreditur. Sed de hoc alibi. Vnde & quæ in iure ciuili de *finibus regundis*, item de *termi-*

mi-

mino moto diſpoſita ſunt, hic quoque applicari ſolent, quæ tamen hic latius exequi mei inſtituti eſſe non reor.

§. XV. Continet autem diſtrictus ille parochialis in ſe *eccleſiam parochialem*. Variæ alias ſpecies eccleſiarum a canoniſtis tradi ſolent. *Parochialis* dicitur, quæ habet ius, conſiſtens in cura animarum ipſorum parochianorum, certis limitibus conſtans, ipſis ſacramenta miniſtrans, & proprium habens parochum, BARBOSA *de offic. & pot. paroch. P. 1. c. 1. n. 6.* HERC MARESCOTTVS *var. reſolut. lib. 2. c. 95. n. 1.* ſine prælatione tamen & prærogatiua ſeu dignitate; nam *perſonatum* tantum gerunt parochi. IDEM *de iur. eccleſ. lib. 1. c. 20. n. 17.* Vnde vulgo ad eam requirunt: (1) vt in ea ſit ſacerdos, habens poteſtatem ligandi, quæ poteſtas *fori pœnitentialis* dicitur: (2) vt habeat certos fines, intra quos populus, eccleſiæ illi deputatus, viuat: (3) vt parochus ibi curam exerceat *ſuo nomine*: nam nonnunquam extra ordinem *commendas*, vt vocant, parochi habent, quibus interim, tanquam *fiduciarii paſtores*, præſunt, in quibus tamen non ſunt inſtituti, ſeu, vt loquuntur, *incardinati*, ſeu *intitulati*, cum tantum *ad tempus* curam animi ibi gerant, donec *proprius* conſtitutus ſit: (4) vt ſolus & non cum aliis adminiſtret, CAMILL. BORELL. *deciſ. 2. n. 17.* BARBOS. *de offic. paroch. cit. l. n. 27.* & *de iure eccleſ. c. l. n. 18.* non excluſis tamen Diaconis. ZIEGLER. *ad Lancell. lib. 2. tit. 18. §. 3.* Verum hodie in noſtris parochialibus eccleſiis plures parochi eſſe poſſunt, vt adeoque hoc vltimum requiſitum non attendatur. Alii adhuc tres notas eccleſiæ parochialis conſtituunt: (1) vt *ſuo iure* habeat baptiſterium: (2) vt *ſuo iure* decimas capiat in ſuo territorio, non etiam ſi ex aliena conceſſione: (3) vt habeat ſepulturam. FRANC. DE ROYE *inſtit. iur. can. lib. 2. tit. 14. §. 3. 4. 5.* Verum enim vero hæc *præſumtionem* non leuem inducunt pro eccleſia parochiali, ſed tamen non neceſſario ex iis infertur ad curam parochialem, BARBOS. *de iur. eccl. lib. 2. c. 1. n. 26.* adeoque exinde vnice *eccleſia parochialis* probari nequit. Imo & ſi vel maxime hæc requiſita tria deſint, non tamen neceſſario inde inferri poteſt, eam non eſſe parochialem. ZIEGLER. *ad Franciſc. de Roye inſtit. iur. can. cit. l. §. 3.* BARBOS. *de offic. & poteſt. paroch. P. 1. c. 2. n. 29. ſeqq.* Sic porro *parochialitas* non probatur ex campanis, ex cœmeterio &c. BARBOS. *cit. l. n. 34.* Quæ cum ita ſint, in probatione *parochialitatis* prioribus requiſitis adductis inſiſtendum eſſe arbitror.

Requiritur eccleſia parochialis.

Eccleſia parochialis quid?

Requiſita parochialis eccleſiæ.

Cathedralis ecclesia.

§. XVI. Huic opponitur ecclesia *cathedralis* & *collegiata*. *Illa* dicitur, in qua episcopus ipse cum capitulo residet, sic dicta a *cathedra:* quia episcopi, quorum munus proprium & præcipuum est, docere, *c. inter cetera de offic. ordin.* sedentes olim in solio & cathedra docebant, & quoties episcopi creabantur, collocari in eo solio atque throno solebant, velut possessionis cuiusdam apprehendendæ gratia. FRANC. DVARREN. *de sacr. eccl. ministr. lib.* 7. *c.* 5. *n.* 1. STRYK. *ad ius eccl. Brunnem. lib.* 2. *c.* 2. *§.* 2. *verb. cathedralis.* ZIEGL. *ad instit. iur. canon. Franc. de Roye lib.* 2. *c.* 14. *§.* 2. Vnde quoque notum est *cathedraticum*, quod in honorem cathedræ soluitur, LINCK. *de iure episc. c.* 10. *n.* 65. DVARREN. *cit. l.* de cuius taxa videri potest BARBOSA *de iure eccles. lib.* 3. *c.* 20. *n.* 10. & alias *Synodaticum* appellatur; *c. vlt. de caus. poss & propr.* Fusius de *ecclesia cathedrali* agit BARBOS. *de iure eccles. lib.* 2. Ecclesia *collegiata canonicorum* est, quæ collegium seu capitulum, das Unterstift, quidem habet, nullum tamen apud se episcopum, interim episcopo ecclesiæ cathedralis subest, quippe qui plures collegiatas ecclesias, tanquam *filias*, sub se habere potest. ZIEGL. *ad Lancell. lib.* 2. *tit.* 18. *§.* 3. *verb. & parochialibus* Requirunt canonistæ ad minimum numerum trium canonicorum ad constituendam ecclesiam collegiatam, quia tres dicuntur facere collegium, inter quos primus *decani* vices gerit, & *capitulo* seu *collegio* præsidet. STRYK. *ad ius eccles. Brunnem. lib.* 2. *c.* 2. *§.* 3. *verb collegiata.* Quæ autem sint indicia & notæ huius ecclesiæ collegiatæ, fusius expendit BARBOSA *de iure eccl. lib.* 2. *c.* 6. Differunt hæ ecclesiæ, CATHEDRALIS & COLLEGIATA, a parochiali, quod in illis omnes clerici sint in *dignitate* constituti, eæque annexam habeant dignitatem, quod secus in PAROCHIALI, vt supra dictum, ZIEGL. *cit. l.* Neque hæc distinctio post reformationem est sublata, sed pluribus in locis adhuc ecclesiæ cathedrales & collegiatæ reperiuntur, iuribus episcopalibus *per instr. pac. art. V. §.* 12. penes principes territorii residentibus; LINCKIVS *de iure episc. c.* 9. *n.* 59. ita tamen, vt curam animarum supremam hi ipsi per Superintendentes exerceant, qui particulam quandam iuris episcopalis concessam habent. LINCK. *cit. l. n.* 63. Quando autem nouæ ædificantur ecclesiæ, illæ plerumque sunt *parochiales:* nec enim *cathedrales* aut *collegiatæ* inter protestantes de nouo eriguntur, vt adeoque de ecclesiis parochialibus, apud nos erigendis, & de *modo* non adeo debeamus esse solliciti. Illud vel binis verbis addere sufficit, autoritate principis in nostris terris exstrui templa, adeoque &

Ecclesia collegiata.

Differentia harum ecclesiarum a parochiali. Distinctio hæc etiam apud euangelicos retinetur.

Parochiales ecclesiæ exstruuntur autoritate principis.

& parochiales ecclesias eadem autoritate constitui. LINCK. *de iur. templ. c. 5. n. 28.*

§. XVII. Continent porro districtus parochiales in se *populum* illi ecclesiæ, tanquam glebæ suæ addictum, adeo vt ad parochiæ constitutionem non minus quam decem distinctæ domus & familiæ requirantur, iuxta ius canonicum, *vid. c. vnic. 3. C. 10. Q. 3.* FACIAN. *de probat. lib. 2. c. 31. n. 23.* LINCK. *de iure episc. c. 6. n. 30.* HERCVL. MARESCOTT. *var. resol. lib. 2. c. 95. n. 2.* Sufficit autem, si populum sufficientem ab initio habuerit. Si enim propter temporum discrimen forte populus aufugiat, parochia nihilominus adhuc est, vt ecclesia parochialis manet talis *in habitu*, vt loquuntur, licet non in *exercitio*, PELAEZ A MIERES *de maior. Hispan. P. 1. qu. 23. n. 107.* & illo reuerso rursus dicitur parochialis *actu.* HERC. MARESCOTT. *cit. l. n. 2.* Recuperat enim statum iure quasi postliminii, h. e. vt ego intelligo: manet ius parochialitatis tam in *ecclesia*, quam *parochiali districtu*, quamuis propter temporum discrimen illud ius *interim* quasi quiescat, exerceri nequeat, & ita forsan distinctio metaphysica inter *actum primum* & *secundum* hic suum habet vsum. Vnde inferunt canonistæ ex principiis doctrinæ suæ, parochum ibi amplius residere non teneri, cum populus, intuitu cuius primario *residentia* desideratur, deficiat, ANTON. RICCIVL. *de iur. person. extr. eccl. grem. existent. lib. 1. c. 14.* nec talem parochiam impedire pluralitatem beneficiorum: PELAEZ A MIERES *cit. l.* quod eatenus quidem admitti potest, quatenus proprio populo interim destituitur. Verum pontificii hoc prætextu abutuntur, & perpetuam pluralitatem inde constituunt, licet parochia, antea desolata, postea populum proprium recipiat.

Requiritur (4) populus.

Quatenus parochia possit esse absque populo.

§. XVIII. Quod si remanserint parochiani, dictum est, ecclesiam parochialem manere talem *actu.* Hoc extendunt, etiamsi vel maxime parochiani ex aliqua causa vel culpa ibi non percipiant diuina, ita vt parochus nullum sustineat laborem, quia *ad effectum*, vt ait MARESCOTTVS *cit. l. n. 2. vt parochus consequatur iura parochialia, sufficit, quod per eum non stet, quod non ministret ecclesiastica sacramenta,* quem tamen casum vix dabilem puto, in nostris præsertim ecclesiis. Necessario enim culpa supponenda in parochianis, qui si recusarent ecclesiæ suæ sacris interesse, mox ad hoc cogerentur, vti exempla testantur. Quod si supponamus casum in imperio nostro, vbi A. C. addicti anno 1624. adhuc fuerunt parochiani ecclesiæ catholicæ, quod in pagis facile fieri potuit, vbi plures vni ecclesiæ sunt deputati: tunc qui-

Parochia manet, licet vel maxime populus ibi non percipiat sacramenta.

Negligentia parochi non mutat statum parochiæ.

quidem quoad *reditus* & *decimas* nulla mutatio oritur, *I. P. art. V. §. 47. & 48.* interim quoad exercitium religionis non amplius possunt dici parochiani, adeoque vix hic casus huc pertinet. Quod si tamen parochus neglexerit, sacra administrare, vt parochiani ea ratione cogantur accedere ad alia loca, ad ea percipienda, hæc negligentia non potest mutare statum ecclesiæ, MARESCOTTVS *cit. l. n. 6.* præsertim si constet, parochiam habere certos limites, intra quos adsint habitatores. Et sicuti fines parochiales sunt inpræscriptibiles: ita & hoc casu populus, licet per longissimum tempus, suam propriam deserens ecclesiam, ad aliam ecclesiam accesserit, se præscriptione contra propriam ecclesiam non posset tueri, prout supra iam dictum est.

Requiruntur (5) ædes in parochia existentes.

§. XIX. Denique & *ædes, finibus parochialibus inclusas*, continet. Ad quem effectum autem ædes huc referamus, suo loco, vbi de oneribus parochialibus agendum erit, patebit. Breuibus: ius parochialitatis diuidi potest, quod sit vel *personale* vel *reale*, instar seruitutum. Illud potissimum personas concernit, intra parochiam habitantes, quamdiu ibi habitant; mutatione enim habitationis facta, exspirat. Hoc vero *prædiis* & *ædibus* inhæret, quoad onera, commoda, & iura alia parochialia, quæ simpliciter a possessoribus præstantur, cuiuscunque sint religionis. Hoc intuitu etiam prædia & ædes spectant ad illam parochiam, intra cuius fines sitæ, vt ita hic applicari possit vulgatum illud: *Quicquid est in parochia, est etiam de parochia.* Hinc quæstio exsurgit, quid iuris, si domus aliqua in medio duarum parochiarum sit constituta, cuiusnam parochiæ censeri debeat? BARTOLVS & qui eum sequuntur, argumentum deducere solent *ex l prædiis. 9. §. pen. D. de leg. 3.* vbi ex *aditu* iudicatur, an hortus cedat legato domus? Ex quo inferunt, ædes illas eius parochiæ esse, per quam habet aditum. IOAN. BAPTIST. SAMINIATO *controu. 40. n. 11.* Quod si ab vtraque parte aditum habeat, attendi debet, per quam partem sit aditus *principalis & frequentior.* IAC. CANCERIVS *var. resol. P. 3. c. 20. n. 147.* PETR. DE MVRGA *de benef. eccl. quæst. 2. §. 9. Sect. 1. n. 693.* Ex *aditu* nimirum iudicatur, an hortus sit *accessorium* domus, sic quoque ex *aditu ædium*, tanquam parte potissima earum, iudicari debet, cuiusnam parochiæ sint ædes? Verum nescio, an hoc argumentum sit stringens. Non enim hic quæstio est de aliquo accessorio ædium, quod ex *aditu* iudicari potest; sed de ipsis ædibus, ad quam parochiam spectent? neque aditum ædium pro *parte principaliori* earundem re-

Domus in finibus parochiarum posita cuiusnam censeatur parochiæ esse?

Iudicium de doctorum in hac quæstione sententia.

reputare possum; præsertim in hoc casu, vbi ædes intra fines vtriusque parochiæ sunt positæ. Hinc rectius videtur sentire BARBOSA *ad c. 1. X. de paroch. n. 9.* in dubio ædes vtrique parochiæ adiudicans, vt iura inde dependentia inter parochos alternis vicibus diuidi debeant.

§. XX. Dixi ædes, in parochiali districtu positas, *regulariter* censeri de parochia esse, quod ad hoc proficit: (1) vt quilibet parochus habeat intentionem fundatam contra omnes ædes, in sua parochia positas; sicuti episcopus contra omnes, in sua diœcesi existentes; (2) vt, qui in *exceptione* se fundant, *priuilegium* exhibere, vel de *præscriptione* fidem facere teneantur. ENGEL. in *colleg. iur. can. lib. 5. tit. 33 n. 27.* Nam exemtionem, vel per *priuilegium*, vel per *præscriptionem 40. annorum* acquiri posse, communiter probant *C. tum olim 18. de præscript.* PANORMIT. *in C. tum non liceat. 12. in f. de præscript.* Quod si de *exemtione ædium* constat, non censentur esse de illa parochia, adeo, vt tales ædes inhabitantes pro parochianis haberi nequeant, sed plane pro extraneis. BARBOS. *de offic. & potest. episcopi P. 3. alleg. 89. n. 27.* Sic in hac celeberrima vrbe Hallensi ædes quædam, residentiam proxime tangentes, sunt exemtæ, quæ vulgo vocantur Frey-Häuser, quia ipsius *residentiæ principalis* accessorium sunt, adeoque eius exemtione fruuntur. Proinde hæ nulli certæ parochiæ addictæ sunt, vt interim inhabitantes eius parochiæ esse censeantur, in cuius ecclesia sacris interfuerunt; id quod optime obseruauit illustre *Consistorium* huius Ducatus, in casu quodam eiusmodi decretum dando: Demnach N. N. Ehefrau in der Churfürstl. Brandenburgischen Residentz alhier ohnlängst verstorben, und denn zwischen dem Ministerio der hiesigen Kirchen zur Lieben Frauen und dem Ministerio auf dem Neu Marckte, wegen des Begräbniß actus Streit entstanden, wobey sich der Churfl. Brandenb. Hof-Prediger alhier protestando gemeldet; so ist bey dem heutiges Tages gehaltenem Consistorio geschlossen worden, daß weil besagte Residentz zu keiner gewissen parochie gehöre, die bisher geschehene actus zu keiner Consequentz gezogen, in Zukunft aber es damit also gehalten werden solle, daß, wenn jemand in der Residentz oder den dazu gehörigen Häusern versterben und der Verstorbene sein Begräbniß bestellet haben würde, derselbe an den Ort, wohin er beerdiget zu seyn verlanget, gebracht; wo aber nichts verordnet, in die Parochie, zu welcher er sich bey seinem Leben gehalten, begraben, und da-

Parochus habet fundatam intentionem contra ædes, in parochia positas.

Exemtio ædes parochiis subtrahit.

durch der Churfl. Schloß-Kirchen in ihren Rechten nichts benommen werden solte, welches zur Nachricht anhero registriret, und Abschrift davon jedweder Kirchen zu ertheilen befohlen worden. Actum Halle den 9. Junii 1698.

Parochialis ecclesia possessore constituta contra exemtos manutenenda.

§. XXI. Quod si de tali exemtione non constat, parochialis ecclesia, in *possessione vel quasi* iuris parochialis constituta, manutenenda, quæ quasi-possessio parochialis constituta in summariissimo possessorio acquisita censetur per exercitium curæ animarum & actuum parochialium, cum scientia & patientia exemtorum effectuatum. HEROLD. *in obs. forens. obs. 23.* Hoc tamen ad illum casum minime applicari posse puto, vbi ecclesiæ alicui ius parochialitatis in controuersiam vocatur, ab alia, quæ ex sola possessione in *ordinario* quasi manutenentiam prætendit. Supra enim *c. 1. de parochiis §. 43.* ostensum est, possessorium tale de parochiis non esse nudum, sed *mixtum*, adeoque requiri *possessionem titulatam*: h. e. ecclesia, quæ se in possessione parochialitatis fundat, simul titulum allegare debet, quod præsertim tunc obtinebit, si ecclesia incorporationem quandam seu vnionem prætendat.

(o)

SE-

SECTIO IV.

DE

IVRE PAROCHIALI

CIRCA

ADMINISTRATIONEM SACRORVM.

CAP. I.

De

Iure parochiali circa cultum diuinum, confessiones & sacram cœnam.

§. I.

Quamuis *cultus diuinus principaliter* ita sit comparatus, vt præcipue in *spiritu & veritate* consistere debeat, & hunc in finem internam cordis deuotionem, inclinationemque mentis ad summum Numen desideret, adeoque secundum indolem euangelii magis *spiritu spontaneo* & *desiderio sincero* expediri debeat, quam frenis & compulsionibus legum externis: pleraque tamen circa *cultum externum* legibus coactiuis iure pontificio sunt determinata, hominibus metu pœnæ externæ proposita, & proh dolor! *quodammodo* etiam inter protestantes recepta. Nec enim aliter fieri potuit, postquam iura parochialia ex iure pontificio retinuimus, vnde *ius coactiuum* & *prohibitiuum* circa cultum diuinum quoad maximam partem dependet. Examinandum ergo hac sectione ius illud parochiale circa *cultum diuinum*, adeoque non tam ad *internum*, quam ad *externum exercitium* respiciendum erit. Cultus diuinus in quonam consistat?

Sanctificatio Sabbathi vnde dependeat?

§. II. Exserit autem *cultus externus* se imprimis in *sanctificatione SABBATHI & CONCIONIBVS* publicis. De necessitate sanctificationis huius, apud Christianos seruanda, varie disputatur inter Theologos, plerisque ad legem *moralem* eam referentibus; aliis ad *ceremonialem*, quod IOANNES SPENCER, Theologus Anglus in *tr. de LL. Hebraeor. Ritual.* operose contendit speciali differt. *de Sabbatho*, quam praedicto tractatui adiecit. Non euoluam argumenta, quae in vtramque partem adferuntur, nec regustabo, quae *in differt. iur. eccles. antiq. ad Plin. II. & Tertull. diss. I. & in tr. iur. eccles. protestant. tit. de feriis*, hac de materia obseruaui, sed hic tantummodo referam, quid maiores nostri hac de re senserint; vt inde *ius parochiale circa cultum diuinum* quodammodo temperare possim. Ita autem in *Catechismo maiori ad praeceptum 3. p. m. 424.* hac de re censuere: *Nos dies festos celebramus, non propter intelligentes & eruditos Christianos: hi enim nihil opus habent feriis, verum primo etiam corporalis cuiusdam causae & necessitatis gratia, quam & natura docet & exigit, nimirum COMMVNIS MVLTITVDINIS GRATIA, seruorum, ancillarum, qui per totam hebdomadem laboribus seruierunt, vt & ipsi diem habeant, qua ab operibus respirantes semet ex labore reficiant, & corpora fessa quiete formare queant. Deinde eam ob rem potissimum, vt die Sabbathi, quando alias ei rei vacare non licet, otium & tempus sumatur cultui diuino seruiendi, ita vt conueniamus ad audiendum & tractandum Dei verbum, & deinceps Deum, hymnis, psalmis, canticis & precibus laudemus, sed hoc, inquam apud nos NB. NON PERINDE CERTIS TEMPORIBVS, SICVTI APVD IVDAEOS ALLIGATVM EST, vt ei rei hic aut ille dies dictus aut praestitutus sit: NVLLVS ENIM DIES ALTERO MELIOR ET PRAESTANTIOR: verum haec quidem quotidie fieri debebant, sed quando MVLTITVDO, praepedita negotiis, interesse nequeat, ad minimum vnus aliquis dies per hebdomadem huic rei seruiendae eligendus est &c.*

Maiorum nostrorum sententia de Sabbatho.

Propter rudes apud nos retinetur Sabbathum.

Ex hac maiorum confessione, ni fallor, quilibet cognoscere potest, sanctificationem illam externam imprimis & praecipue propter *multitudinem*, h. e prppter *rudiores* esse institutam, non vero propter eos, qui iam exercitatos habent sensus, quales sunt omnes veri christiani: illi enim quotidie Deum sanctificant in cordibus suis. Rectius tamen eos facturos esse omnino persuasissimum habeo, si etiam negotiis profanis abstineant, & ita, quia ecclesia vnanimiter Deum colit, hunc diem praecipue cultui diuino *in totum*, quamuis non Ἰουδαϊκῶς, destinent. Et huc maxime respexisse videtur *Magnus* FRIDERICVS WILHELMVS, gloriosae memoriae, elector Brandenburgicus, in speciali edi-

edicto; quod contra profanationem diei Dominicæ *anno 1672. d. 22. Febr.* publice in terris suis proposuit, quodque refertur a STRYK. *in not. ad Brunnem. ius eccl. lib. 2. c. 1. membr. 1. §. 8.* cuius verba procemialia ita se habent: Nachdem wir nicht ohne sonderbares Leidwesen mehr und mehr vernehmen müssen, welcher Gestalt der Tag des HErrn auf vielfältige Art und Weise entheiliget, und es fast dahin kommen, daß aus dem Sonntag ein Sünden-Tag worden.

§. III. Ceterum, quas hic CARPZOVIVS *lib. 2. tit. 15. def. 251. seqq.* limitationes adiicit, specialim vero, quod per artem sagittariam, palæstram, lusum comœdiarum &c. non putet profanari Sabbathum, operose non refutabo, cum talia sint, quæ a vero Christiano *hoc die* merito aliena esse debeant. Progressurus ergo ad *ius parochiale* circa *sanctificationem Sabbathi*, constitutum inuenio in *concilio Nanetano*, vt dominicis vel festiuis diebus, presbyteri, antequam missam celebrent, plebem interrogent, si alterius parochiæ parœcianus in ecclesia sit, qui, proprio contemto presbytero, ibi velit missam audire? hac addita comminatione, vt si talem inuenirent, statim ecclesia eiicerent, & ad suam parochiam redire compellerent. Vid. *c. 2. X. de paroch. c. 4. C. 9. q. 2.* Ratio huius constitutionis non adeo in obscuro est posita, si saltim originem parochiarum & earundem determinationem per *limites* certos nobis ob oculos ponimus, vnde hoc *ius cogendi* oues ad propria sua stabula propullulauit. FRANCISCVS DE ROYE *instit. iur. canon. lib. 2. t. 14. §. 8.* duplicem allegat causam: (1) *Quia fideles ea die Deo* (i. e. clericis) *aliquid offerunt*: (2) *vt pastor suas oues cognoscat & doceat, quid vere & sincere credendum, quomodo viuendum iuxta regulas euangelii.* Priorem quodammodo admitto: si enim liceret sacris alterius parochiæ interesse, detraheretur proprio parocho, quod ei offerendum erat; cum olim moris fuerit, vt singulis diebus dominicis *oblationes* fierent. quæ quidem apud nos cessant vtplurimum, non tamen cessant alii respectus, propter quos parochi ægre ferunt, si parochiani cultui diuino in aliena parochia intersunt, cum potius sibi dictum putent: *compelle intrare.* Posteriorem vanam reputo: rarissime parochi omnes, qui sunt de parochia, cognoscunt, licet semper hoc argumento pro iure suo tuendo incedant. Ita enim Großgebauer in der Wächter-Stimme c. 5. inquit: Ach leider! wir haben acht auf die gantze Heerde, wir haben nicht auf die halbe, ja nicht auf den zehnten Theil der Heerde acht, wie sich gebühret, da doch GOtt die gantze Heerde und ein jegli-

Limitationes Carpz. circa sanctific. ionem Sabbathi reiiciuntur.

Concilii Nanetani constitutio.

Cur parochiani præcise sacris ecclesiæ parochialis interesse teneantur?

Parochi raro cognoscunt parochianos.

ches Schäflein mit seinem Blut erkauft hat. Je grösser die Gemeinen sind, ie grösser ist die Unwissenheit der Prediger an ihren Pfarr-Kindern ꝛc. Et si vel maxime aliquando alterius parochiæ sacris intersunt, non tamen ab eius cognitione propterea remouentur, & denique, quid vere & sincere credendum, etiam in alterius parochia audire possunt. Ex quo *primum ius parochiale* oritur, scilicet ius *cogendi* parochianos, vt non alibi, quam in *propria parochia*, sacra audiant & percipiant, quod, sicuti natales ex iure canonico habet, ita etiam repetitum est *in Concil. Trident. sess. 24 de Reform. c. 4.* vbi ita: *Moneat episcopus populum diligenter, teneri vnumquemque parochiæ suæ interesse, vbi commode id fieri potest, ad audiendum verbum Dei.*

Ius cogendi circa cultum diuinum.

§. IV. Nec a nostris ecclesiis putes hoc alienum esse: siquidem in plerisque ordinationibus ecclesiasticis id diserte cautum legimus. Sic *in ordin. eccles. Magdeb. c. 6. §.* vom Gottesdienst diserte iniungitur, daß ein ieder zum Gehör Göttl. Worts, vornemlich in der Kirchen, darin Er gepfarret, sich unausbleiblich einfinden solle. Idem etiam ICti protestantes passim inculcant, quamuis negari nequeat, quod hoc sæpe sine iudicio fiat, vid. IO. COPPEN. *dec. 1. emucl. 2. n. 19. 20.* SPEIDEL. *in spec. voce* Pfarr-Kind. HARPRECHT. *consil. 55. n. 298.* Verum cum huiusmodi sat prouidæ constitutiones ecclesiasticæ a parochis plerumque in abusum trahuntur, penitius de sensu earundem ero sollicitus. Scilicet sicuti in doctrina *de sanctificatione Sabbathi* respexerunt maiores nostri ad plebem seu multitudinem rudem, contra vero Christianos eruditos huc trahere noluerunt; ita non putandum, mentem legislatorum eousque extendendam esse, vt &, exercitatos qui habent in fide sensus, comprehendat. Quoad illos conducit; si parochiæ suæ sacris frequenter intersunt, vt eo rectius in *viam veritatis* reduci queant. Deinde quoque parochi in exercendo iure tali non minus stricti esse debent, quod serenissimus legislator *in dict. ordin. eccles.* verb. vornemlich intendere voluit; quo ipso tamen non negatur, parochianos etiam in alterius parochia sacris quandoque vacare posse. *Consilia* magis & *monita paterna* eiusmodi constitutiones denotant, non *absolutam necessitatem*, si secundum *libertatem euangelicam* rem æstimare velimus, quam euangelici potissimum contra pontificios defendunt. Et quamuis *ius* illud *bannarium* ex iure pontificio retinuerimus: ita tamen temperandum est, ne in idem iugum, quod per Dei gratiam excussimus, incidamus. Proinde omnibus parochis magnopere commendo monitum sincerum STRYKII *ad ius eccles. Brun-*

Adducitur harmonia nostrarum ecclesiarum.

Sensus ordinationum ecclesiasticarum circa hanc materiam eruitur.

Brunnem. lib. 2. c. 1. membr. §. 1. 7. inquientis: *Minime ægre ferendum ecclesiæ ministris, si auditores suos aliorum quoque conciones visitare viderint, præsertim, si inde ab ordinariis concionibus se non subtrahant.* Et quamvis alias Pontificii sat rigidi sint in exercitio sui iuris parochialis; saniores tamen fatentur, Concilium Tridentinum *loc. cit.* non loqui de *obligatione*, quæ descendit ex *præcepto ecclesiæ*, sed ex *lege charitatis*, vid. BARBOSA *ad concil. Trid. a. l. n. 15.* Quod si etiam constitutiones circa hanc materiam cum SCHVLTZIO *disp. de eo, quod iust. est circ. paroch. c. 5. §. 3.* restringere velis ad parochias *rusticas*: me quidem non adeo habebis dissentientem, cum ratio Christianismi vix videatur admittere, vt ad parochias *in ciuitate*, vbi plura inueniuntur templa, id extendi debeat. *Imo potius*, sunt verba SCHVLTZII *c. l. credo, hoc ipsum aduersari libertati Christianæ, cum nunquam S. Scriptura præcepit, vt promiscue & absque iudicio ac delectu quiduis ex quouis audiant, sed velit potius, vt iudicium discretiuum adhibeant parochiani, agnoscantque optima dona in parocho; add. Luc. 8, 18. 1 Thess. 5, 21.* *Ergo*, concludit denique cit. Autor, *modo absit reliquorum parochorum contemtus, nescio quid amplius obstet, quo minus parochiani, quibus ea contigit felicitas, vt viuere possint in loco, vbi plures inueniuntur parochi, quorum vnus alterum quoad prædicandi donum antecellit, eo in casu illius parochi conciones, ex quibus probiores ac perfectiores se reddere possent, diligentius frequentent, quam istius, qui propria præest parochiæ.* Porro parochis eiusmodi, qui vbique brachio seculari in parochia erga nos vtuntur, iudicandum relinquo, vtrum ita, iure suo vtentes, verum scopum sibi propositum obtinere possint, i. e. promouere salutem suorum? Preces, admonitiones, & amoris declarationes plus efficient. Qui *coactus* & tantum ex *legis necessitate* sacris interest, quomodo is Deo cultum potest acceptabilem præstare? Videtur huc respexisse LVTHERVS *tom. I. Ien. Lat. fol. 134. a.* vbi ita: *Cogitur populus ad parochiam & non obedit, quia coguntur sacerdotes euangelizare, & non faciunt.* Deinde non infrequens est, dari in aliqua parochia parochos, qui vel concionibus suis plane populum non ædificant, vel ob alios defectus naturales parum proficiunt in parochiis: cum contra in proximiori pabulum animæ efficacius deprehendant, & inde se rectius instrui & emendari posse autument. Hisce in casibus puto ex *interpretatione restrictiua* legem parochialem esse limitandam. Quamuis enim dispositum sit, daß einer in der Kirche, in welcher er eingepfarret, das Wort GOttes hören solle; ex Christianismi tamen regulis, ad quas *legislator Christianus* in dubio se conformasse præsumitur, subintelligi de-

Male agunt parochi, si brachio seculari hic vtuntur.

Coactus cultus nullus cultus.

Lex parochialis de frequentanda ecclesia parochiali restringenda, modo inde emendari possit parochianus.

debet: (1) modo verbum Dei eo modo proferatur, vt inde animæ parochianorum ædificari possint. Si enim parochi volunt, vt parochiani suis intersint concionibus, facere vtique debent ea, quæ sunt sui officii, & ita conciones suas instituere, ne contra ordinationes ecclesiasticas ipsimet peccent, ad quas alias sat rigide prouocare solent. Quod si autem negligant illa, quæ sui sunt officii, quomodo possunt implorare auxilium legis, aduersus quam ipsimet peccant? Audiant modo, quæso, quæ leges ab ipsis requirunt, & secundum ea examinent suas conciones; quo facto sine dubio se plerumque in culpa esse, cur parochiani suis concionibus non intersint, animaduertent. Producam hic solummodo elegantem locum ex *ordin. Magd. eccles. c. 17. §. 4.* quem omnibus parochis commendo: Alle Lehren und Vermahnungen in den Predigten sollen sie dahin richten, wie sie vermercken werden, daß es dem Volcke zur rechtschaffenen Besserung am nöthigsten sey, und dienen möge zu GOttes Ehren, zur Erbauung der Gemeine Christi, zu Christlicher Zucht und Ehrbarkeit und zu der GOtt wohlgefälligen Einigkeit. (Sed hic vbique peccatur) §. 5. Sollen insonderheit mit Fleiß treiben NB. **die Lehre von der Rechtfertigung der Sünder vor GOtt, von der wahrhaftigen Busse und Bekehrung, vom rechten Christenthum,** (loco scil. fabularum & historiarum) **von dem wahren Erkenntniß unsers einigen Erlösers und Seligmachers JEsu Christi, von denen Sacramenten der Taufe und Nachtmals, und NB. vom lebendigen und durch die Liebe thätigen Glauben, damit der falsche Wahn und sehr gemeine Irrthum, als ob der wahre lebendige seligmachende Glaube ohne die Früchte guter Wercke seyn könne,** denen Leuten ausgeredet, und das wahre innerliche Christenthum recht gepflantzet, JEsu Christi völliges Verdienst aber für der gantzen Welt Sünde denen Eingepfarreten zu Trost fleißig eingebildet werde 2c. Antequam igitur parochi conquerantur, quod parochiani suas deserant conciones, prius doceant, se in suis concionibus hæc omnia, quæ hic in compendio referuntur, eo quo par est modo, obseruasse, nec inutilibus poetarum & ethnicorum dictis tempus consumsisse. Deinde quoque hoc intelligi debet, modo (2) alias iustas & legitimas causas non habeant, propter quas interesse sacris suæ parochiæ nequeant. Denique (3) hic quoque respiciendum est ad praxin primæuam, quæ, introductis licet parochiis, populo

tamen

tamen *libertatem* non *in totum* ademit, sed magis omnia *ex lege charitatis* temperauit. Cogitandum est, hinc non agi de opificio quodam clauso, de *monopolio ecclesiastico*, sed de salute hominum, vbi alteri manus adiutrices præbere, neutiquam vero inuidere alteri debet, si quidam concionibus eius intersint, cum sufficiat, si modo animæ hominum ad veram salutem reducantur.

§. V. Quæritur vero, quid iuris, si parochiani concionibus vllis plane interesse nolint, an ad hoc possint cogi per pœnas? Quod si CARPZOVIO. decisionem committeremus, res esset clara. Ita enim ille *in iurispr. consist. lib. 2. t. 16. d. 255. n. 3. seqq. Cum parochiani sæpe de seruore pietatis quid remittant, & cultum negligant, officium magistratus requirit, eos ad hunc adigere & hortari.* Coniungit hic quidem τὸ *adigere & hortari*, sed mox addit, qualem admonitionem intelligat, scilicet talem, qualem imperatores intelligunt *in l. 3. pr. C. de SS. Trinit.* vno verbo: *armatam*. Pergit enim: *Quin & nolentes & inobedientes pius magistratus cogit & compellit indictione certæ saltim arbitrariæ alicuius mulctæ*, quam pœnam putat esse substitutam lapidationi, qua transgressores Sabbathi in V. T. afficiebantur. Sed plura dubia hic supersunt, quæ, antequam mihi eximantur, non permittunt, vt CARPZOVII sententiæ possim subscribere. Nam (1) auditio verbi diuini supponitur esse cultus diuinus: coactus Deo est abominationi. Colendus est *in spiritu & veritate.* (2) Oderunt peccare mali formidine pœnæ. (3) Deficit finis ipsius cultus Dei, imo (4) magis profanatur nomen Dei, quam vt glorificetur. (5) Lapidationis exemplum minus conueniens est. Num enim putamus, sanctificari Sabbathum, quando quis coactus *formidine pœnæ* intrat ecclesiam? Cur ergo non eodem modo a magistratu punitur, qui ex frequentatione templorum facit *opus operatum*, & ita eodem modo sanctificationem Sabbathi violat? Nemo tam ieiunus erit, vt putet, ex frequentatione externa ecclesiarum Sabbathum sanctificari, sicut contra non statim violatur Sabbathum, quoties quis templa plane non frequentat. Id enim licet concludere ex verbis *Catechismi maioris*, supra adductis §. 2. Accedit (6) quod magistratus, qua talis, circa ea, quæ *conscientias* & *salutem æternam* tangunt, non possit procedere *vt magistratus*, h. e. per *vim coactiuam*, sed potius admonitionibus, non pœnis. At tamen, vrges, ita magistratus est in causa, vt semper talis homo in perpetuo peccato viuat. Respondeo: quid si iam magistratus eum cogat, vt intersit sacris, num propterea emendatur? quid quod in causa esse videtur, vt magis profanet nomen Dei. Idem foret, ac si Iudæos velle-

An quis remediis ciuilibus cogi possit ad audiendam concionem? Sententia Carpzouii affirmans.

Reiicitur sententia Carpzouii.

Obiectio de lapidatione in violatores Sabbathi remouetur.

An ita magistratus non cogens sit causa moralis peccati alterius?

mus cogere, vt nostris interessent sacris, & ita eos conuertere. Iniustum certe foret, si rigido hoc iure vellemus superare ipsos pontificios, quippe qui negant, posse *pœnis* aut *mulctis* cogi populum, vt eat ad audiendam concionem in ecclesia parochiali; vid. BARBOSA *ad concil. Trid. sess. 24. de reform. c. 4. n. 12.* GONZALEZ TELLEZ. *ad c. 2. X. de paroch. n. 2.* Ergo, pergis, si non brachio seculari, tamen censuris ecclesiasticis ad hoc adigendi sunt. Ego vero nescio, qualem tu censuram ecclesiasticam intelligas. Meo iudicio illa consistit in exclusione a cœtu fidelium. At talis se ipsum iam excludit. Potius ergo eiusmodi contemtor sacrorum a cœtu fidelium repellendus esset, quam cogendus ad cultum sacrum peragendum. Caueas tamen, ne putes, me talem exclusionem hic supponere, qualem pontificii & rigidiores orthodoxi, vt infamiam & capitis diminutionem secum afferat: hanc scriptura sacra ignorat, & praxis primitiuæ ecclesiæ quoque respuit.

An quis ad audiendum verbum Dei censuris ecclesiast. cogi possit?

An parochus in aliena parochia conciones habere possit? An ita turbatio sacrorum fiat? Quomodo committitur hoc crimen?

§. VI. Sicuti vero parochiani non possunt interesse alterius parochiæ sacris, ita & parochus suis se continere debet terminis, nec in alterius parochia concionem habere, inuito illius loci ministro. STRYK. *in not. ad ius eccles. Brunnem. lib. 2. c. 1. m. 1. §. 7.* Hoc si fieret, facile inde *turbationis sacrorum crimen* alteri imputari posset, quod vt recte diiudicemus, præmittendum breuibus, quid clerici intelligant per hoc crimen. CARPZOVIUS magis hic exempla ponit, quam vt definitionem quandam tradat. Scilicet tunc committi hoc crimen dicit, quando v. c. in concione tecte notati, alione modo irretiti, verbis iniuriosis ecclesiæ ministris, vel palam in suggestu stantibus, vel alias sacra tractantibus, sese opponunt, iisque contradicunt; aut sacra ista & operas alio modo turbant, aut impediunt, *iurispr. eccl. lib. 3. def. 95 n. 1.* Equidem fundamentum illud habet in iure ciuili, vt patet ex *authent. sed nouo iure C. de episc. & cler. & ex l. si quis 10. C. eod.* vbi ad crimina publica refertur, &, si *sano sensu* accipitur, vtique delictum erit. Sed quia hoc crimen certos non habet limites, quibus includatur, facile fieri potest, vt in abusum rapiatur. Sic ex CARPZOVII verbis si definitio quædam esset struenda, talis foret: *TVRBATIO SACRORVM est delictum, quo quis sacra & omnia illa, quæ vulgo huc referuntur, vt & operas clericorum, quouis modo turbat aut impedit.*

Fundamentum huius criminis.

Definitio huius delicti.

§. VII. Illud *quouis modo* tam late patet, vt omnia fere huc referri possint, quando vel *leuiter* saltim clerici offenduntur, vel sacra vix *per indirectum* turbantur. Quis crederet, turbari sacra, quando is, qui

Crimen hoc vulgo nullos habet limites.

qui ab altero iniuriarum conuentus, quærit in templo ſeſe reconciliare cum eo, eo tempore, quo actor S. Synaxi vti deſiderat? & tamen hoc aliquando ad *turbationem ſacrorum* relatum fuiſſe, memini. Faciles proinde ſine dubio erunt parochi in effingendo nouo turbationis ſacrorum crimine, quando alter parochus fines ſuos transgreditur, & forſan preces cum parochiano non ſuo miſcet, præſertim ſi prarochus proprius præſens ſit. Qui enim, ex CARPZOVII mente, operas parochorum quouis modo impedit, huius criminis reus eſt. Atqui talis parochus extraneus per ſuas preces, quas fundit, facit, vt alter non poſſit facere officium, Ergo. Certe e re reipublicæ Chriſtianæ foret, huic crimini, adeo late patenti, certos limites præfigere, vt turbatoribus veris non daretur occaſio, omnia ad *turbationem ſacrorum* referendi.

An committatur turbatio ſacrorum, quoties Parochus in aliena parochia conciones habet?

§. VIII. Si dicendum, quod res eſt, non puto, committi turbationem ſacrorum in quæſtione, §. VI. propoſita, niſi forſan alia turbatio acceſſerit. Nam licet forſan inuito proprio parocho in parochia aliena quis exerceat actum parochialem; ille tamen ita comparatus eſſe poteſt, vt nulla vera turbatio inde oriatur. Et quamuis forſan fines turbari dicantur, fines tamen nihil ſacri in ſe continent. Deinde quoque diiudicandum, vtrum actus, qui alteri in dubium vocatur a parocho alieno, ſit parochialis ſtricte ſic dictus, an vero etiam non parochis communis? Hoc caſu ne quidem vlla culpa imputari ei poteſt, quo refero, quando parochus alienus inuiſit ægrotum amicum, in parochia non ſua conſtitutum, & ea occaſione precibus ac conſolatione ipſi præſto eſt. Nam hoc officium non facit qua *parochus*, ſed qua *Chriſtianus* & amicus; male proinde ex hoc turbatio finium vel ſacrorum deduceretur, vt *cap. vlt. in f.* pluribus docebitur.

An eccleſiæ parochiali competat ius prohibendi, ne in eccleſia parochiali habeantur conciones?

§. IX. Ex hoc iure, eccleſiæ parochiali circa conciones competente, deducunt ius *prohibendi*, ſeu excludendi alias eccleſias non parochiales ab hoc exercitio concionatorio, ſi ſcilicet hactenus nullæ aliæ conciones habitæ fuerint, quam in eccleſiis parochialibus, & ciuitas ita diuiſa, vt quilibet diſtrictus ſuam *parochialem eccleſiam* habeat. Veluti ſi templum monaſterio olim addictum adeſſet, & in eo conciones nouæ, ſine vllo iuris parochialis reſpectu, ſolius gloriæ Dei gratia, inſtituerentur, rigidiores parochi ſibi inde iniuriam fieri cenſent, non quæ Chriſti, ſed quæ ſua ſunt, quærentes. Solent proinde ſe eccleſiæ parochiales fundare in poſſeſſione vel quaſi *ſolitarii exercitii* circa conciones, diebus dominicis habendas, &, vt in illa *quaſi-poſſeſſione* manuteneantur, pete-

re. Rationes, quibus hoc *ius parochiale exclusiuum* incrustant, peti inde solent, quod tota ciuitas iam in certos districtus sit diuisa, & ecclesiæ suum populum deputatum habeant, quibus ille subtrahi per nouum exercitium concionatorium non debeat. Nam secundum principia papizantia, vt hactenus dictum, populus non aliis potest interesse concionibus, quam quæ in parochiali sua ecclesia habentur. Sicuti itaque *molendina bannaria* eodem iure prohibendi exstructionem molendinorum vtuntur; ita etiam ecclesiæ parochiales. Iam vero in cuius præiudicium quid intentatur, ille *ius prohibendi* seu contradicendi habet. Præterea, vt prætextu quodam pio vtantur, periculum animarum ibi concurrere putant, dum proprius parochus, cuius curæ commissi sunt parochiani, ita deseritur, vt non amplius pro eorum animis possit vigilare. Porro, aiunt, esse actum parochialem, conciones habere, quod ecclesiis non-parochialibus non concedendum. Equidem non dissimulo, eiusmodi conclusiones ex *iure parochiali papizante* secundum rigorem suum posse deduci, quæ tamen in nostris non sunt tolerandæ eccesiis, nisi cultum diuinum secundum regulas & leges *opificum*, der Zwang-Zünfte, qui *ius excludendi & prohibendi* pro more suo seuerissime exercent, velimus diiudicare, & instar *monopolii* cuiusdam pietatem exercere. Promouendus potius est quouis modo cultus diuinus, nec ita per eiusmodi infaustas iuris parochialis conclusiones restringendus. Deinde quoque sicuti episcopi, vi iuris sibi competentis, possunt parochiales ecclesias *dismembrare* & *vnire*, vti dictum suo loco, ita nihil obstat, quo minus etiam ecclesiis non-parochialibus, quales sunt conuentuales & Academicæ, parochialitatem possint tribuere, vel saltim disponere de cultu externo, in iisdem exercendo: vt ita hoc non mere dependeat ex ecclesiarum parochialium consensu. Neque enim auaritiæ & inuidiæ parochorum est indulgendum, si dicant, se eo ipso lædi. Nam in tanta multitudine parochianorum, vni vel duobus parochis commissa, ipsis quidem parochis bene est, sed non æque parochianis, quippe quorum curam singularem habere nequeunt. Hic potius si alia parochia adhuc constitueretur, solatium inde capere debebant. Sed debebant. Prouide omnino potentissimus Rex Borussorum FRIDERICVS, gloriosæ memoriæ, cum de ecclesia, Gymnasio Hallensi addicta, controuersia incideret, vi iuris supremi circa sacra ita rescripsit:

Ratio iuris prohibendi.

Iudicium de hisce rationibus.

Von

Von GOttes Gnaden Friedrich der Dritte &c. Unsern gnädigen Gruß zuvor. Würdige, Veste, hochgelahrte Räthe, liebe Getreue. Was der Magistrat zu Halle wegen der Früh-Predigten, so Krafft unserer albereit ergangenen Verordnung in der Schul-Kirche zu Halle von 9. bis 11. Uhr, denen Studiosis zum besten, von den Professoribus Theol. aldort gehalten werden sollen, an Uns allerunterthänigst gelangen lassen, und dargegen vorgestellet, auch zu verordnen gebeten, das weist der Beschluß. Wann wir aber die darin enthaltene Vorstellungen, was das Predigen anbelanget, von keiner Wichtigkeit, oder sonst erheblich finden; als lassen wir es bey Unseren dieserhalb ergangenen Verordnungen allerdings verbleiben, und befehlen euch nochmalen hiemit allergnädigst, dieselbe zum Effect zu bringen, und deßhalben gebührende Versehung zu thun. Was aber das Ius Parochiale betrift, solches wird und soll die Theol. Facultät alldort in bemeldter Schul-Kirchen nicht einführen. Weshalb denn die Vorsteher und Achtmänner der dreyen Parochial-Kirchen alldort um so viel weniger Ursache, sich über nachtheilige Neuerungen zu beschweren haben werden. Seynd euch mit Gnaden gewogen. Cölln den 3. Febr. 1690. Rescriptum Friderici Regis Boruss.

Friedrich.

§. X. Pergimus ad *CONFESSIONES.* Hoc ius confessiones audiendi parochis adhuc videtur esse relictum in papatu, dum interim Prælati alia omnia ad se traxerunt. Concinne id explicat RIPA *de peste c. 8, n. 20. & 30.* inquiens: *Religiosi mendicantes pauperrimi Sacerdotes soli sunt, qui confessiones audiunt, & soli sunt, qui peccata populi comedunt. Prælati autem bona pauperum devorant, & nisi lautum ventrem inflatasque genas ostentent, se Prælatos esse, & plenam prælaturæ professionem adeptos fuisse, non credunt.* Vnde suo loco dictum, requisitum essentiale ecclesiæ parochialis esse, vt habeat *forum pœnitentiale,* h. e. vt parochiani præcise confessiones ibi facere debeant. Ius audiendi confessiones parochis relictum.

§. XI. Curam vero, confessiones excipiendi, & ius a peccatis absoluendi, rursus canonistæ ad parochum restringunt. Ita enim *c. 2. X. de pœnit. & remiss.* dicitur: *Omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia sua peccata, saltim semel in anno, fideliter confiteatur PROPRIO SACERDOTI.* Huc etiam pertinet *concilii Tridentini* decretum *in sess. 24. de reform. c. 13.* vbi iniungitur, vt a Ius parochiale circa confessiones.

solo parocho *licite* sacramenta suscipiant. Vnde inferunt canonistæ, ab alieno sacerdote neminem posse absolui vel ligari, *c. quod autem 4. de pœnit. & remiss.* Sicuti enim clericorum politia rationem status ciuilis accurate sequi solet; ita & in hoc passu id ne quidem diffitentur. Scilicet inquiunt, in *foro contentioso* non potest quis absolui vel condemnari a non-suo iudice, ita & in *foro pœnitentiali.* Et licet quilibet, pergunt, per ordinationem accipiat *ius ligandi vel absoluendi*, illam tamen potestatem exercere nequit nisi habeat subditos. PETR. DE MVRGA *de benefic. eccl. qu. 2. §. 2. sect. 1. n. 486.* Ex his ita positis non potest non inferri, quod confessio alteri facta, quam proprio parocho, nulla fit & irrita. MVRGA *cit. l. n. 487.* Quod si tamen licentiam proprii parochi parochiani habent, tunc demum *licite* & *valide* eosdem confiteri posse, definiuit Pontifex in *c. placuit. 3. de pœnit. D. 6.* Vnde duo requisita regulariter hic canonistæ tradere solent: (1) vt *subsit causa:* nam *sine causa* confitens alteri parocho peccat, quia videtur contemnere proprium sacerdotem. Talis causa est, proprii parochi imperitia, *cit. c. 3.* (2) Vt *licentia* postuletur & obtineatur. Non ergo sufficit petere, nisi obtineatur. MVRGA *cit. c. l. n. 484.* Sufficit tamen, si quis a pontifice hanc potestatem obtinuerit, *Id. n. 496.* Hæc est doctrina Pontificiorum, quæ vtinam longe remota foret a praxi nostrarum ecclesiarum. Nec enim credendum est, hanc doctrinam tantum pontificiis propriam esse, cum animaduerterim, etiam ab ipsis protestantibus prouocari ad hæc principia, non satis examinata aut perpensa. In iisdem enim terminis cum pontificiis philosophatur HARPRECHT. *conf. LV. n. 293.* atque (1) prouocat ad *c. 2. X. de paroch.* vbi cautum: *vt dominicis vel festiuis diebus presbyteri, antequam missam celebrant, plebem interrogent, si alterius paræcianus in ecclesia sit, qui proprio contemto presbytero, ibi velit missam audire? quem si inuenerint, statim ab ecclesia abiiciant.* Mallem hunc textum vir celeberrimus omisisset, cuius rigorem saniores pontificii agnoscunt. (2) ad *c. 12. X. de pœnit.* quod antea recitaui. (3) Prouocat vlterius A. C. consortes, qui idem docent ex ratione constitutarum parochiarum, durchgehends aber, addit. *n. 301.*, wird dieses sollicite beobachtet, daß kein Pfarrer oder Kirchen-Diener iemand, der in seine Pfarr: nicht gehörig, das Hochwürdige Sacrament des Heil. Abendmahls ohne Erlaubniß des Superintendenten reiche, prout ex CARPZOVIO, DEDEKENNO, MENGERINGIO, MENCERIO aliisque illustrat. Sed argumenta quoque (4) ex sacris addit, veluti *1 Petr. V, 2.*, vbi presbyteris iniungitur, vt pascant gregem illum, qui

Philosophia pontificiorum circa confessiones.

Confessio parocho alieno facta nulla est. Nisi licentia proprii parochi accesserit.

Sententia protestantium refertur, quæ ex prædictis principiis fluxit.

qui ipsis commissus est. Qualis vero inde consecutio trahi debeat, non video. Multo minus stringere videtur ratio deducta ex *Hebr.* X, 25. vbi christiani admonentur, ne cœtum derelinquant, quod minime faciunt, qui extra suam parochiam confessionarium eligunt. Aliud est, deserere in totum cœtum: aliud, pro *libertate* alium eligere confessionarium. Sed alius locus in promtu est, *1 Cor. XIV, 40.*, quo *εὐταξία* commendatur; sed *iugum parochiale*, aut *ius bannarium* non praecipitur. His subiungit varia loca nostratium, quae regustare nolo. Liquet ex his adductis, fundamentum primarium huius restrictae libertatis collocari in *iure canonico*, quod ius illud *cogendi & prohibendi* instruxit. Loca Scripturae sacrae sunt admodum aliena, nihil concludentia, & ita comparata, vt ante INNOCENTIVM III. nemo ex iis hanc necessitatem in iis inuenerit Hic enim, obseruante DALLAEO *de sacram. confess.* construxit confessiones, prout hodie habentur: hic primus voluit, vt quilibet *proprio sacerdoti* peccata sua confiteri teneatur, quod antea liberum erat; prout alibi ex professo ostendendum est. Et tamen tanti ponderis argumenta pro contraria sententia plerisque esse videntur, vt rigidiores ne quidem principibus protestantibus *libertatem* relinquere velint, confessionarium mutandi. Imo eousque progrediuntur, vt illicitam credant mutationem confessionarii in eadem parochia, cui plures pastores praesunt, ad quem casum tamen ne quidem haec argumenta, quae protuli, applicari queunt.

§. XII. Quod si rem ex *principiis christianismi genuinis* velimus diiudicare, hoc quidem non nego, *nimiam* mutationem confessionarii, absque causa susceptam, *aliquando* & *sic ex accidente* posse praebere scandalum, imo dare licentiam peccandi: dum enim auditores ab vno parocho ad alterum vagantur, nemo adeo ipsorum accuratam curam habet. STRYK. *in not. ad Brunn. ius eccles. lib. 2. c. 1. m. 4. §. 3.* Illud tamen altioris indaginis esse videtur, annon quis possit libere alium confessionarium perpetuo eligere, praeterito eo, cuius in parochia est constitutus? Certe si ipsam confessionem secundum internam suam considero constitutionem, requirit illa necessario *fiduciam* quandam erga eum, coram quo confessionem edo. Aut enim confessio nostra est tantum opus operatum, h. e. consistens in *externa confessionis recitatione*; atque haec quidem cuilibet parocho, etiam cum quo inimicitias gerimus, fieri potest: aut vero est *sincera cordis denudatio*: & haec omnino praesupponit *fiduciam erga personam*, cui pectus meum aperire volo.

Nimis mutatio confessionarii periculosa.

Ex principiis christianismi quilibet potest libere eligere confessionarium.

Prius

Prius quis admittet? ergo posterius verum erit. Neque nostra sententia inde infirmari potest, quod magis DEO, quam confessionario, confessio talis fiat. Nihilominus enim cor suum denudare cupit pœnitens coram confessionario, & ab eo solatium petere: quomodo vero id facere potest, si fiducia destituitur erga proprium parochum? Sæpe enim angor conscientiæ talem pleniorem denudationem requirit. Quomodo vero quis exspectabit consolationem a tali, in quo nullam ponere potest fiduciam intimiorem. Equidem apud DEDEKENNVM *vol. 1. P. 3. lib. 1. sect. 4. n. 2. p. 717.* fusius hanc quæstionem ab HIERONYMO MENCELIO pertractatam vidi: sed argumenta certe tam infirma & futilia sunt, vt sua sponte corruant. Nam omnes fere rationes adductæ eo collineant, vt supponant, tempore Apostolorum iam adfuisse parochias. At quis hoc MENCELIO credat? Loca, ab eo adducta, plane id ipsum non probant. Sic nimis torquere solent vocem ἀλλοτριοεπισκοπεῖν, quod vitium tunc committi dicunt, quoties quis alterius fines ingreditur. Sed vbi erant tales fines tempore apostolorum?

Contraria Mencelii sententia reiicitur.

Praxis moderna conformis principiis papizantibus.

§. XIII. Quibus præmissis non nego quidem, hodie æque ius parochiale ita receptum esse, vt quis *regulariter* non alium, quam parochum suum *confessionarium* habere possit, quemadmodum variis constitutionibus ecclesiasticis id diserte cautum est: sed tamen rursus præcauendum, ne in applicatione huius iuris rigidiores simus ipsis pontificiis. In *Ordin. Magd. eccles. c. 5. §. 1.* von der Beichte, diserte continetur, daß ein jeder vor seinem ordentlichen Pfarrherrn des Kirch-Spiels, darin er wohnet, beichten und absolution erhalten solle, quod & in variis constitutionibus Saxonicis inculcatur. Tentabo tamen, annon hic æque admitti possint quædam limitationes? (1) In ciuitate, vbi plures dantur parochiæ, facile fieri potest, vt quis sæpius mutet ædes. Quod si itaque ex *mutatione ædium* semper quoque confessionarius foret mutandus, conciderent nostrorum assertiones, quod mutari confessionarius non adeo facile debeat, cum ex mutatione confessionarii oriatur scandalum publicum. Nonne igitur permittendum foret hoc casu, vt is, qui cum ædibus suis parochiam mutat, priorem parochum possit retinere confessionarium, præsertim si proprio suo parocho illa præstare velit, quæ alias præstaret, si confessionarium eum haberet? Magis hoc applicandum censeo ad casum, vbi quis duplicem parochiam habet. Quamuis enim forsan in vtraque ratione *habitationis* sacris vtriusque interesse possit: tamen, cum mutatio confessionarii

Limitationes constitut. eccles. circa confessiones.

An mutata parochia mutandus quoque sit confessionarius?

Quid hoc casu iuris, si quis duplicem habeat parochiam?

narii sit odiosa & non suadenda, quis eum cogere vellet, vt pro duplici sua parochia duos quoque eligeret confessionarios? quin potius hoc casu ipsi liberum erit, eligere confessionarium perpetuum. Ceterum si mutare forsan hunc velit, hoc ipsi denegari nequit, modo alteri parocho confiteatur. (2) Admittunt canonistæ, quod vbi parochus præsumere possit, parochianum suam habere iustam causam confitendi alieno, debeat ei petenti licentiam dare, in tantum, vt si parochus iniuste hanc licentiam deneget, ipse possit absque alia facultate alieno sacerdoti confiteri. BARBOS. *de offic. & potest. paroch. P. 2. c. 19. n. 25. 26.* Quidni ergo & nos hanc admitteremus limitationem? Nihilominus tamen sæpius nimius rigide ad suum *ius bannarium* prouocant nostri parochi, veluti quando parochiani ex quibusdam circumstantiis recte possunt coniicere, parochum priuatis duci affectibus contra se, & sic absolutionem magis fieri coacte, quam vt singulari consolatione eius confortationem sperare debeant, quis dubitet, hoc casu iuste posse postulari, vt liceat confiteri coram parocho non-suo, &, si parochus licentiam dare deneget, hoc non obstante, alium eligere? quamuis hoc casu tutius existimem, impetrare consensum consistorii seu principis, qui hoc in casu non adeo difficilis erit, præsertim si *libertatem conscientiarum* attendat. Et hoc ipsum respexit potentissimus Rex Borussiæ *FRIDERICVS*, gloriosæ memoriæ, qui imploratus a quodam, vt liceret ei coram parocho non-suo confiteri, anno 1696. ad Consistorium illustre huius ciuitatis ita rescripsit:

Ex iusta causa potest confiteri parochianus coram alieno parocho.

Aliquando licentia confitendi coram parocho alieno a principe vel consistorio impetranda.

Von GOttes Gnaden Friedrich rc. Ihr werdet aus dem Anschluß ersehen, welcher gestalt unser Rath und Oberamtmann zu C. I. P. V. P. bey Uns angehalten, daß ihm erlaubet werden möchte, bey dem Vorstädtischen Pfarrherr zu C. M. H. und nicht præcise bey dem Prediger in der Stadt und Inspectore M. H. zur Beichte und Abendmahl zu gehen. Ausser dem nun, daß in dergleichen Dingen unter den Evangelischen einem jeden billig seine Christliche Freyheit gelassen werden muß, sonderlich wenn denen Predigern dadurch an ihren accidentien, weßhalb sich der Supplicant mit dem Inspectore abfinden will, nichts abgehet, so ist auch dieses dabey zu consideriren, daß gedachter P. als unser Ober-Amtmann, und der unser Amthaus zu C. bewohnet, ratione desselben an keine gewisse Pfarre gebunden, sondern eo respectu, und weil er unsere Iura in dem Amte vertritt, billig die Freyheit haben muß, sich, zu welcher

Rescriptum Friderici regis Borussorum.

Gemeinde, Er will, zu halten, immassen Ihr denn solches auch gedachtem Inspectori gebührend zu remonstriren, und ihn dahin anzuweisen, daß er hierin dem Supplicanten seinen freyen Willen lassen muß, und wenn Er und seine Familie zu der Vorstädtischen Kirchen sich halten, und in derselben zur Beicht und Abendmahl gehen wollen, ihm darinn keine Hinderung machen solle, ꝛc. Moyland d. 21. (31) Aug. 1696.

Parochi iure suo non debent rigide vti.

Non quiuis extraneus promiscue est admittendus.

§. XIV. In hoc æquissimo rescripto potentissimi Borussorum Regis eiusmodi rationes decidendi continentur, quæ si ab omnibus ponderarentur diligentius, sine dubio ius illud parochiale non adeo rigide exercerent. Duo extrema tamen hic esse euitanda facile appa-ret: (1) Vt parochi non adeo rigide iuri suo insistant, si videant, parochianum quendam non animo maleuolo, sed bono duci consilio. Sæpe enim euenire potest, vt quis maiorem fiduciam in hunc quam illum parochum ponat, licet de cetero cum suo parocho nullas foueat discordias. (2) Vt non promiscue quemuis, ex quauis parochia accedentem, admittant, quod bene exponit HESHVSIVS apud DEDEKENNVM *vol. 1. p. 3. lib. 1. n. 4. p. 711.* inquiens: Viel Heuchler und halsstarrige Sünder, wenn sie etwas ernstlich von ihren Pfarrherren gestrafet, und ihrer Sünden erinnert werden, meyden sie ihren Pfarrer, und laufen in anderer Kirchspiel, da man sie nicht kennet, da meynen sie unvermerckter Dinge durchzuschlupfen, und unserm HErrn GOtt sein heilig Nachtmahl heimlich abzustehlen. Ne vero, quæ hactenus de libertate, confessionarium mutandi, dicta sunt, auctoritate careant, subiungam iudicium SPENERI, theologi prudentissimi, qui *vol. vltim. consil. Theol. germ. p. 425* de hac *libertate* ita disserit: Insgemein wünschte ich in der Sache eine mehrere Freyheit in der Wahl, und aus gewisser Maaß Aenderung eines Beichtvaters, aus der Ursache, weil das mehrere oder wenigere Vertrauen gegen dem Beichtvater ein grosses thut, zu mehrer oder weniger Frucht der Erbauung von dem Dienst desselben. Daher ich nicht in Abrede bin, wo ich die Sache einzurichten hätte, daß ich eine ziemliche Freyheit gestatten würde, den Beichtvater zu ändern, wo man entweder vorigen mit alzuvielen Geschäfften beladen siehet, oder durch eines Collegæ Gaben sich kräftiger gerühret befindet, welches sonderlich bey neuen Ersetzungen Platz hat, oder da eine andere redliche Ursache wäre. Wie wir in Franckfurt am Mäyn solcher Freyheit uns nicht widersetzten, wie daher unterschiedliche, die da nach wie vor gute Freunde blieben,

ben, meiner Arbeit zu schonen, in Liebe von mir abgetreten, andere hingegen zu mir sich gewandt, ohne einigen daher entstandenen Mißverstand, welches immer frey bleibet, excepto solo casu, ob fugam disciplinæ. Daher der neue Beichtvater von dem vorigen nichts anders zu fragen hätte, als ob es aus Verdruß seiner Amts-Treue geschehen wäre, da mans nicht bloß hingehen liesse, sondern es vor den conuentum brächte. Mit solcher Ausnahme will ich auch die Freyheit, die ich wünschete, verstanden haben, daß nemlich keiner einen, der den collegen verliesse, weil er sein Straf-Amt an ihm verrichtet hätte, vor sich anzunehmen befugt wäre. Weilen aber an meisten Orten die Verbindung des Beicht-Kindes an dem Beicht-Vater legis instar ist, so hat an solchen Orten die obgedachte Freyheit, es geschähe denn aus aller einmüthiger Einwilligung, nicht Platz, sondern es wird, wie auch, da die Sache als eine constitutio ecclesiastica angesehen wird, nicht unbillig ist, darüber zu erkennen, vor das forum ecclesiasticum gezogen.

§. XV. Prudenter itaque & recte faciunt parochi, si prius inquirunt in causas mutati confessionarii, nec ita temere omnia credunt, nisi de omnibus circumstantiis fuerint probabiliter edocti. Equidem canonistæ hic nimis creduli sunt, adeo vt asserant, parochum alienum teneri credere pœnitenti, dicenti, se habere licentiam a proprio parocho, coram eo confessionem suam edendi. HVGOLINVS *de offic. episc. c. 15. §. 8. n. 3.* Nam hoc si simpliciter admitteretur, quot fraudibus dari posset ansa? Sæpe enim euenit, vt parochiani rixas foueant cum suo parocho, & reiecta omni reconciliatione, ad confessionem admitti petant ab alio parocho; quo casu male faceret parochus alienus, si hunc *simpliciter* admitteret, non quod is sub sua parochia non degat, sed quod notorie impœnitens sit, quem magis reiicere, quam admittere debet. Vid. DEDEKENN. *cit. l. p. 715.*

Parochi recte in causas mutati confessionarii inquirunt.

§. XVI. Posset hic quoque adiici illa limitatio, *casum necessitatis* parochianos eximere ab obligatione, ne in propria parochia confiteri teneantur: veluti si pestilentia vel bello vel alia necessitate adacti peregrinentur, propria relicta ad tempus parochia: CARPZ. *iurispr. eccl. lib. 2. tit. 18. def. 291.* vel si alia honesta absentia eos impediat, quo minus possint coram proprio parocho confiteri. Vnde & canonistæ admittunt, studiosos & mercatores a quouis parocho absolui posse, licet vel maxime ad certum tempus in aliquo loco morentur. Conf. BARBOSA *de offic. & potest. paroch. P. 2. c. 19. n. 10.* Habitatio enim bona

Casu necessitatis parochiani alieni admittendi.

na fide & non fraude suscepta in aliquo loco, vnde quis non potest commode reuerti ad sumenda sacramenta in loco parochiae, *interim* eum, quoad haec sacramenta, parochianum efficit, ceu supra declaratum.

Irrita non est absolutio, quae fit a parocho alieno.

§ XVII. Vlterius duo maxime hic noto, quae in nostris ecclesiis merito reiiciuntur. Primum est, quod irritam dicant pontificii confessionem & inualidam, quae fit coram alieno parocho, quasi efficacia eius a *parocho proprio* vnice dependeat. Illi hoc ideo asserunt, quia parocho cuilibet adscribunt *iurisdictionem ordinariam* in foro poenitentiae erga omnes fideles illius parochiae: ergo cum intra limites parochiae haec potestas se contineat, putant eam extra fines ad exemplum *iurisdictionis ciuilis* esse omnino inualidam, praesertim cum *confessionem* omnium & singulorum peccatorum mortalium edere, parochi veri poenitentiam conuenientem illis imponere teneantur, quod secundum illorum hypothesin duntaxat *competens iudex* facere potest. Verum efficacia confessionis & *absolutionis* non dependet a *competentia parochi*, sed a *poenitentis conditione*. Si vel maxime parochus dixerit: *Peccata tua tibi erunt remissa*, non tamen haec verba operabuntur remissionem, nisi ipse poenitens sinceram egerit poenitentiam. Adeoque non puto reiterandam confessionem, si quis coram parocho non-suo confessus iam fuerit, praesertim inter protestantes, quibus nec poenitentia per modum *iurisdictionis* imponitur, nec iis necesse est, vt omnia & singula peccata mortalia enumerent. Repudiata ergo hac *putatiua iurisdictione*, maior quoque libertas parochianis danda foret. Alterum est, quod adeo confessionis efficaciam a parochi *habilitate* metiantur, vt si forsan parochus absque omni titulo vsurpet potestatem parochialem, reuera tamen non sit sacerdos, talem absolutionem non tenere aiant; aliud tamen esse velint, si communi errore pro parocho habitus, & admotus ad parochi officium fuerit, quamuis latenti vitio laboret, quem in finem prouocare solent *ad l. Barbarius. 3. D. de officio praetoris;* vid. SPERELLVS *decis. for. eccl. decis. 30. n. 11.* Sed satis absurde. Nam & ipsi canonistae adhuc dubitant, vtrum huius legis dispositio in *spiritualibus* locum habere possit? *Id. cit. l. n. 13.* Certe absolutio vnice dependet ex *poenitentia confessionem edentis*. Hinc licet vel maxime nulla confessio facta foret; de absolutione tamen poenitens dubitare non posset. Cor Deus scrutatur & respicit.

Efficacia confessionis dependet a poenitentis qualitatibus.

Confessio coram parocho putatiuo facta subsistit.

§. XVIII.

§. XVIII. Equidem confessio in nostris ecclesiis plerisque recepta, & quamuis contra eam acriter disputatum fuisse nostra ætate, notum sit, nonnullæ tamen circumstantiæ admittere noluerunt, vt penitus & vbique aboleri posset, quamuis FRIDERICVS potentiss. Rex Borussiæ, gloriosæ memoriæ, hic egregium & genio christianismi sat conforme temperamentum elegerit, vt apparet ex *deciso* quodam, wegen der Freyheit des Beicht-Stuhls in Sr. Königl. Majest. Residentien, de anno 1698. vbi inter alia hæc habentur: Als decidiren und verordnen Sie hiemit ernstlich und beständig: Daß die Privat-Beichte, wie sie bisher üblich gewesen, vor diejenige, so sich derselben gebrauchen wollen, nach wie vor bleiben und gehalten, auch darunter nicht geändert werden solle; Nur damit gleichwol die Communicanten recht und beweglich zur Erkäntniß der Sünde, zur aufrichtigen Busse und zur Besserung des Lebens angemahnet werden, soll alle Sonnabend um 1. Uhr nach Mittag ein Buß-Sermon in der Kirche vorm Altar gehalten werden, und können nach Endigung derselben die Diaconi gewöhnlicher massen in ihre Beicht-Stühle gehen, und Privat-Beichte halten.

Temperamentum potentiss. Regis Boruss. circa necessitatem confessionum.

Libertas confessiones edendi.

Weil es aber wider GOttes Wort, wider die Christliche Lieb und wider die Gewissens-Freyheit laufen würde, wenn man diejenigen, so sich einen Gewissens Scrupel über die Privat-Beichte machen, von dem H. Abendmahl deßhalb ferner abhalten wolte, ungeachtet sie sich sonst als gesunde Glieder zu der Evangelischen Lutherischen Kirchen bekennen, solches auch mit ihrem Christlichen Wandel bestärcken; Und dann bekant ist, daß in unzehlig vielen Evangelisch-Lutherischen Kirchen, als nemlich in denen Königreichen Schweden und Dännemarck, in vielen Orten von Ober-Teutschland, und in allen Lutherischen Kirchen in Holland, und daherum, kein Beicht-Stuhl oder Privat-Beichte zu finden, der Gottselige Lutherus auch selber die Freyheit, zur Privat Beichte zu gehen oder nicht, in seinen Schriften öffentlich statuiret hat, wie davon nachzusehen *Tom. VII. Altenb. fol. 10. b.* und *fol 12. b.* Als wollen und verordnen höchst gedachte Seine Churfürstl. Durchl. hiermit ernstlich, daß keiner hinfüro aus der Ursache von dem heiligen Nachtmahl abgewiesen werden solle, weil er nicht zum Beicht Stuhl gangen, sondern daß vielmehr dieselbe, wenn sie sonst keines offenbaren är-

Nemo cogendus ad confitendum.

Exempla plurium ecclesiarum Luth. vbi confessiones non sunt in vsu.

Nemo a S. cœna repellendus propterea, quod confiteri nolit.

 ger-

Prouisio, ne hæc concessio in abusum trahatur.

gerlichen Wandels überführet, gleich denen andern, so zum Beicht-Stuhl gangen, admittiret werden sollen; Jedoch damit durch diese Concession nicht etwa rohen Leuten, welche aus anderer Ursache, und entweder ihrer Unwissenheit oder bösen Lebens willen sich der Privat-Beichte entziehen wolten, Anlaß gegeben werde, das Heilige Sacrament zu prophaniren, sollen alle diejenige, welche sich des Beicht-Stuhls enthalten, die Woche vor dem Sonntage, da sie das Nachtmahl zu nehmen gesonnen, bey einem der Prediger sich erst anmelden, damit derselbe sein Amt darunter beobachte.

Assignatio certi salarii loco cessantis nummi Confessionarii.

Wie aber Seine Churfürstl. Durchl. nicht gemeynet seyn, denen Predigern durch Abgang des Beicht-Pfenniges von denenjenigen, so sich des Beicht-Stuhls enthalten, etwas von dem, so Ihnen pro salario mit gegeben worden, zu entziehen: So erklären sie sich hiermit aus sonderbaren Gnaden, daß Sie denenjenigen, so Beichte sitzen, in denen dreyen Kirchen St. Nicolai, St. Petri und St. Mariä, einem jeden 200 Thlr. jährlich wegen dieses Abgangs zahlen lassen wollen. Und weil Seine Churfürstl. Durchl. diese Christlöbliche Decision mit gutem Vorbedacht und nach Anleitung Göttl. Worts, und nach der Obseruanz so vieler Evangelisch-Lutherischen Königreiche und Landen ergehen lassen: So wollen Sie hiermit männiglichen verwarnet haben, dieselbe weder auf den Cantzeln, noch sonsten bey Zusammenkünften zu sugilliren, weniger sich darwider zu setzen, und fromme Christen darum, daß sie nicht zur Privat-Beichte gewesen von dem Nachtmahl abzuweisen, und das bey Vermeydung höchster und exemplarischer Bestrafung. Wornach sich männiglich zu achten, und vor Schaden zu hüten hat. Uhrkundlich unter Sr. Churfürstl. Durchl. aufgedruckten Insiegel, Gegeben zu Cölln an der Spree, den 16. Nov. 1698.

Friedrich.

Retinetur Confessio propter plebeculam rudem.

§. XIX. Et huc videtur quoque collineare *ordin. eccles. elect. Saxon. ord. gen.* 7. §. denn ob es wol, vbi ideo retinendam confessionem iniungit legislator Serenissimus, von wegen der Christlichen Zucht und besonders um der Unverständigen willen, dieweil der gemeine Pöbel allein um alter Gewohnheit willen zum Heil. Sacrament läuft, und nicht weiß, was Sacrament ist, vt ideo illi ante informari debeant a suis parochis, vt in sequentibus dicitur: darinnen die Einfältigen,

gen, wie von nöthen, unterrichtet. Et hoc intuitu ius parochiale circa confessiones faciendas itidem restringere possemus ad plebem rudem, non vero eodem constringere etiam eos, qui iam exercitatos in fide & pietate habent sensus, quod ipse LVTHERVS, citatus a CARPZOVIO *lib. 2. def. 276. n. 8.* sedulo præcauere voluit, damit nicht wieder ein neuer Pabst Zwang oder nöthige Gewohnheit aus solcher Beichte werde, die wir sollen und müssen frey haben. Vnde inprimis parochi in casu, vbi ægroti magno desiderio ad S. Synaxin feruntur, de quorum vita & moribus satis eis constat, non adeo sint rigidi in exigenda confessione, præsertim cum ægroti eiusmodi tentationibus subiici soleant, vt nihil magis appetant, quam hunc cibum sacrum. Conf. CARPZ. *loc. cit.*

Ius parochiale secundum limitationem restringendum.

§. XX. Cum confessionem *EVCHARISTIA* subsequi soleat, hinc, quod de iure parochiali circa *confessiones* dictum, id quoque ad S. Cœnam applicari debere, certum est, quamuis diuersitas appareat in necessitate: cum confessiones aboleri possint, vt dictum *in §§. anteced.* Hac de caussa clarissime cautum in *ordin. Magd. eccl. c. 7. §. 17.* Weiln es auch mancherley Unrichtigkeit und Zwiespalt in Städten und Dörfern verursachet, wenn ein Prediger denen Personen, so in seine Kirche nicht gehören, das Heil. Abendmahl reichet, und Beichte höret, so soll solches hiermit allen Predigern in Städten und auf den Dörfern verbothen seyn, es geschehe denn aus bewegenden Ursachen mit der Hohen Landes-Obrigkeit oder Regierung und Consistorii sonderbarer Erkänntniß. Es sind aber hierunter nicht gemeynet reisende Personen, Krancke, und andere, so ihres ordentlichen Beicht-Vaters nicht können mächtig seyn, wie auch diejenigen nicht, so in der Nachbarschaft den rechten Gebrauch des Heil. Abendmahls bey ihnen nicht haben können. Ceterum de iure canonico parochiani obligati sunt, ad minimum in festo Paschatos S. cœna vti, quod *præceptum ecclesiæ* vocant, adeo vt, licet quis secundum eorum opinionem indigne suscipiat eucharistiam, & sic mortaliter peccet, is tamen quoad substantiam præceptum ecclesiæ impleuisse, & ecclesiasticam legem seruasse dicatur. BARBOSA *de offic. & potest. paroch. P. 2. c. 20. n. 12.* Magis ergo pontificii respiciunt ad *externum vsum* quam *internum* S. cœnæ, cum tamen hic genuinus demum sit, & vtinam nostræ ecclesiæ hic aliquando cautiores & prudentiores forent! Equidem in hoc a doctrina pontificiorum discessimus, quod non ita certo tempore ad sacram cœnam susci-

Ius parochiale circa S. Cœnam.

Pontificii magis respiciunt ad vsum externum.

suscipiendam adstringamur. Sed in eo inhaeremus adhuc principiis papisticis, quando cum CARPZOVIO asserimus, *diutius sacra coena abstinentes ad vsum eius comminatione carceris alteriusue poenae, imo relegatione adigi debere.*

Sententia Carpz. de adigendis parochianis ad S. coenam recensetur.

§. XXI. Ne vero iniurius in CARPZOVIUM videar, ipsius doctrinam cum epicrisi referre lubet. In *lib. 2. consist. iurispr. def. 294.* ostendit, grauissimum esse peccatum abstinere a S. coena, neque eius vsum esse *arbitrarium*, sed *necessarium.* Hinc parochorum *officium* esse concludit, impoenitentes sedulo hortari, vt resipiscant, nec S. synaxin contemnant; cui admonitioni si non paruerint parochiani impoenitentes, denunciandos eos esse consistorio vrget, cum in finem, vt contemtores sacramentorum seuere coërceantur, aliique imposterum a simili contemtu deterreantur. *Facta*, pergit *definit. 295. n. 3., denunciatione, consistorium haud acquiescit, sed abstinentes a S. communione seueriori admonitione, & in contumacia perseuerantes, comminatione carceris vel poenae alterius, ad vsum epuli huius sacratissimi adigi facit.* Equidem praeuidit obiectionem, quod nihil absurdius sit, quam fidem in anima, quae spiritus est, cogere velle; sed respondet *n. 10.* hoc modo: *Longe diuersum est, aliquem ad fidem cogere, & contemtorem fidei, quam iam complexus est, coercere. Quid ergo obstat*, concludit, *vt poena iis indicatur, & sub comminatione ad vsum excitentur, non minus quam blasphemos coercere licitum iudicatur.* Quod si vero nec comminationibus hisce adigi ad vsum sacrae coenae possunt, tunc secundum mentem CARPZOV. *def. 296.* ab ecclesia & coetu publico segregandi, & ex prouincia expellendi, iniuncta iis venditione bonorum & emigratione: (1) quia tales non sunt christiani; (2) quia mandati diuini contemtus pro leui facinore non est habendus: (3) quia ingens praebetur scandalum christianis. Atque haec est doctrina CARPZOVII.

Responsio Carpzouii ad obiectiones.

Eiiciuntur denique ex prouincia, qui S. coena non vtuntur, secundum Carpz. sententiam.

Catechismi maioris sententia opposita Carpzouii opinioni.

§. XXII. Antequam vero illam excutiam, opponam ei maiorum nostrorum aliorumque ICtorum piorum doctrinam. In *catechismo maiori de sacramento altaris p. m. 592.* haecce reperio: *Et profecto, quandoquidem ad hanc coenam, tam grauate & fastidiose affecti sumus, ita nauseantes illam, satis apparet, quales in papatu christiani fuerimus, vt qui tantum coacti & metu humani praecepti accessimus, sine omni animi voluptate, & amore praecipientis Christi, nullo respectu habito. Sed enim nos neminem cogimus, aut violenter impellimus, nec quisquam in nostri gratiam huius coenae conuiua esse dignetur. Hoc vero impellere & vltro cogere te debebat, quod Christus id requirit & placet id illi. Hominibus*

vtique non concedendum est, vt ab illis aut ad fidem aut ad vllum opus adigamur. Nos non plus facimus, quam vt doceamus & moneamus, quid facto opus, non in nostri, sed in tui gratiam. Ipse pellicit te ac omnibus modis ad se prouocat: hunc si arroganter contemseris, vide vt ipse pro te respondeas. Imo p. 563. dicitur, quod tales abstinere debeant a sacramento, *qui S. coenam non desiderant, nec libenter probi esse student.* Ad quod vero *poenis* vel *metu* earum cogor, id non desidero, nec appeto. Quod si hanc doctrinam *publicam* nostrarum ecclesiarum cum CARPZOVII *priuata* doctrina confero, doleo certe, tam magno alias ICto haec & similia excidisse. Sed magis miror, quod CARPZOVII doctrina hodie fere recepta, contra doctrinam publicam nostrarum ecclesiarum, esse videatur.

§. XXIII. Non tamen, tantis licet sub tenebris temporum, potuit adduci BRVNNEMAN. *de iur. eccl. lib. 1. c. 6. m. 4. §. 2.* vt CARPZOVIO subscriberet, qui aperte contrarium docet hisce verbis: *Non puto praecise compellendos ad hoc sacramentum contemtores huius sacramenti; quae enim quaeso erit deuotio in conuiua ad communionem compulso? Eos contemtores satis praemonitos a S. coena repellere oportebat. Haec fuit veterum disciplina. Nulla maior poena ecclesiastica, quam a sacra communione repelli. Hac afficiendi & a sacro coetu, imo & ab honestis conuentibus excludendi illi contemtores sacramenti, & antequam recipiantur, examinandi, an dignos poenitentiae fructus ediderint.* Et hanc sententiam vlterius declarat STRYK. in *not. ad cit. l.* distinguens inter *compulsionem violentam* seu *physicam*, externis remediis procuratam, qualem admittit CARPZOVIVS, & compulsionem *ecclesiasticam* seu *moralem*, per seriam admonitionem & impoenitentis informationem, cum demonstratione certissimi salutis aeternae naufragii factam. Illam non admittit, sed hanc omnino probat, quae tamen in *sano*, non illo, qui ex schola pontificiorum desumtus est, sensu accipienda est, quia *ecclesiastica compulsio* iuris pontificii & vera & proprie dicta coactio externa est.

Brunnemanni sententia opposita Carpzouio.

Strykii sententia Carpzouio opposita.

§. XXIV. Ceterum argumenta CARPZOVIANA adeo imbecillia sunt, vt sinceriores in suas trahere partes non possint. Ipse concedit, impoenitentes non esse admittendos ad S. synaxin. Quinam vero magis impoenitentes sunt, quam qui *metu poenarum* adacti S. Synaxi indigne vtuntur? Et cum *poenitentia vera* nihil aliud inuoluat, quam *veterem hominem magno adoriri animo, vt eius concupiscentiae coerceantur, & nouam vitam amplecti*, vt dicitur in *catechismo maiori p. m. 547.* poenitens esse nequit, qui obtorto collo ad hoc diuinissimum pabulum

Refelluntur argumenta Carpzouii.

Reiicitur distinctio inter τὸ cogere ad fidem, & contemtores fidei coercere.

rapitur, cum non possit dici magno animo adoriri hominem veterem. Praeterea vana est distinctio, quam affert CARPZOVIUS, quod aliud sit, *aliquem ad fidem cogere*, & *contemtorem fidei coercere*. Reuera enim verba profert, quae sonum, non mentem aut rationem habent. Omnis coercitio in *coactione* consistit, & si haec distinctio alicuius foret momenti, nos pontificiis subministraremus gladium, quo in nos vti possent. Quid enim facilius est, quam si nobis ex CARPZOVII doctrina ita respondeant: *nos neminem cogimus ad fidem, sed coercemus tantum contemtores fidei nostrae, quales sunt omnes haeretici.* Quid vero tunc responderemus? Deinde si coercendi sunt contemtores fidei, cur non magis coercendos eos existimat, qui *coacte*, & sic *impaenitentes*, accedunt? Denique hic praetextus, quod ita coerceantur contemtores, ex erroneis superest quisquiliis. Quando haeretici eiiciuntur, simili modo dicere solent Iesuitae: *Non cogimus ad fidem, sed contemtorem fidei nostrae eiicimus.* Rationes vero, cur tales ex prouincia sint expellendi, sunt parum stringentes. Cur enim ex iisdem rationibus, qui gulae suae, qui auaritiae, qui ambitioni indulgent, non eiiciuntur? Sane (1) nec hi sunt christiani, (2) contemnunt mandatum Christi, (3) scandalum aliis christianis praebent. Sed *arcana* forsan *ratio* subest, cur hi eiiciendi esse videantur, non illi, quam denudare nolo.

Verus contemtus sacramentorum alia ratione potest coerceri.

§. XXV. Id facilius concedi potest, si constat de *contemtu vero sacramentorum* (qui potissimum ex vita sordida, epicurea, & omnibus vitiis inquinata, colligi potest, vtpote quorum DEVS venter est) nec vlla genuina ratio, cur abstineant, adest, tales merito indignos reputari debere, quibuscum alii christiani pii conuersentur, adeoque non inique contra tales a principe constitui, daß, da jemands also in Verachtung Göttliches Worts und rohem Leben fortfahren, und nicht bey Zeiten zur Busse schreiten würde, derselbe zu Gevatterschaften und andern Christlichen Versammlungen und Handeln nicht solle zugelassen, vielweniger, da sie verstürben, auf die Kirchhöfe als Christen zur Erden bestätiget werden, sondern ohne einige Christliche verordnete Gesänge als die unvernünftigen Thiere anders wohin sollen begraben werden, ceu dicitur *in ordin. consist. Marcb. tit. 10.* adducta a STRYK. *in not. adius eccles. Brunnem. l. 1. c. 6. m. 4. §. 2.* Hoc enim casu nulla adest *coactio*, sed tantum in terrorem aliorum, vt ab eiusmodi vita improba abstineant, tales contemtores post decessum suum inhonesta afficiuntur sepultura. Conf. CARPZOV. *lib. 2. def. 297.*

§. XXVI.

§. XXVI. Eandem fere esse rationem exclusionis a S. *cœna* & *absolutione* volunt, quam ex *iure ligandi* parochis competere vulgo contendunt, de quo prolixe edisserit DEDEKENN. *Vol. 1. p. 586.* modo sint impœnitentes notorii, quorsum etiam referendi, qui actionibus iniuriarum impliciti ad S. cænam admitti postulant, ceu fusius declaratum in *tr. de iniust. & iniquit. act. iniur.* Ante omnia vero disquirendum, an non parochi semper adstricti sint in exclusione a S. cœna ad consensum consistorii? Id quidem in multis ordinationibus ecclesiasticis requiri, certum est, ne parochi, priuatis ducti affectibus, pro lubitu parochianos excludant. Quanquam enim hoc non extendendum esse videatur ad peccatorem *notorium*, v. c. qui negat se peccatis suis posse abstinere, BRVNNEM. *d. iur. eccles. lib. 1. c. 9. in 4. §. 10.* vix tamen est, vt talis casus concipi possit, præsertim cum in *casu contradictionis*, vtrum quis sit impœnitens? iudicium non sit relinquendum parocho, ne rursus *iurisdictionem* quandam in parochianos exercere velle videatur. In *thesi* satis proba est sententia, notorie impœnitentes non esse admittendos; sed in *hypothesi* vt plurimum dubium superest, quinam sint notorie impœnitentes, quamuis in ordinationibus ecclesiasticis vt plurimum hæc distinctio confirmetur. Sic in recessu generalis visitationis Francofurt *de anno 1600.* ita disponitur: Aber es sollen und müssen gleichwol nicht allein die *delicta*, besondern auch die Unbußfertigkeit *notoria* seyn. Sonsten ist keinem die *Absolution* ohne erhebliche Ursache und *Cognition* des *Consistorii*, vielweniger *ex priuata vindicta* oder *affectu*, wie es auf den Dörfern oftmals aus liederlichen Ursachen geschehen soll, zu sparen. Quid ergo consilii in hoc casu dubio? Secure meo iudicio parochus agit, si SPENERVM audit. Hic enim *vol. vlt. consf. theol. germ. c. 1. sect. 2. p. 11.* ita censet: Ich sehe nicht, wie unserer Kirchen in gegenwärtigem Zustand, was diese Sache anlanget, völlig geholfen werden könne, aus Mangel der gehörigen Anstalt. Wie ich denn nicht in Abrede bin, daß dafür halte, es komme denen Predigern für sich das Urtheil nicht zu, wer für würdig oder unwürdig zu achten, und also, wer zu admittiren oder zu excludiren sey, sondern das Gerichte gehöre der Kirchen: und also solte bey ieder Gemeinde ein Collegium presbyterorum oder Kirchen-Aeltesten, so von der Gemeinde verordnet, sich finden, welche, wo der Prediger über eine Person ein dubium hätte, mit ihm die Sache cognosciren und sprechen, der Prediger aber nach solchem Spruch sich halten solte. Wie denn einmahl die Schlüssel nicht dem Predigamte, sondern der Kirche zustehen. Ob denn wol dieselbe solche

An parochi habeant ius excludendi a S. cœna impœnitentes, & an in exclusione requiratur Consistorii consensus? An consistorium cogere possit parochum, vt aliquem admittat ad S. Cœnam?

Speneri iudicium.

che ordentlich durch die Prediger zu verwalten pfleget, gehet doch solche ihre Verwaltung nicht weiter, als so lange es keine Contradiction giebet; wo aber er einen für unwürdig hält, und solcher will für würdig gehalten seyn, so stehet die decision nicht bey ihm, sondern gesagter massen bey der Kirchen. So lange also diese Ordnung nicht eingeführet wird, zu dero es aber die wenigste apparentz noch hat, sehe ich nicht, wie dem Unheil zu steuren ist. Denn einem Prediger die Macht zu überlassen, finde ich selbst nicht rathsam, noch der Weißheit unsers Heilandes, mit dero er seine Kirche angeordnet hat, gemäß. Denn wo wir einen Prediger finden würden, welcher klüglich, gewissenhaft und ohne affecten seine Gewalt gebrauchen möchte, so sorge ich, solten wol zehen dagegen seyn, denen es entweder an gehöriger Klugheit, oder moderation, oder sonsten, was zu fruchtbarer Verwaltung dieses Wercks gehörig, mangeln dürfte, daß der Jammer der Kirchen nur desto grösser werden könte. IDEM *c. l. cit. l. 1. sect. 25. p. 140. sq.* penitius distinguit: jedoch mache ich einen Unterscheid unter der absolution und communion. Jene kan ich absolute keinem wissentlich Unbußfertigen ertheilen, von dieser, als einem algemeinen Guth, darf ich ohne diejenige, denen dieses Recht zukommet, keinen ausschliessen. Kommet also einer vor dem Beichtstuhl, der notorie ein gottloser Mensch gewesen, so habe ich ihn seiner Sünden ernstlich zu erinnern; will er nicht Buß und Besserung versprechen, so bekenne ich, daß ich ihm keinen Trost zusprechen, sondern den Zorn GOttes verkündigen muß, auch ihm anzeigen, daß ihm das Heil. Abendmahl zum Gerichte gedeyen werde, und man ihn nicht anders als wie den Judam darzu lassen könne. Quidsi itaque constat, parochum ex mero affectu aliquem excludere a S. cœna, per mandatum pœnale ipsi iniungitur, vt parochianum ad S. cœnam admittat. Formulam exhibet ELVMIVS *in supplicat. camer. tit. 8. p. 336.* Hierum so gebieten wir euch samt und sonders, von Röm. Käyserl. Macht und bey pœn. 10. Marcklötiges Goldes, halb in unserer Käyserl. Cammer, und zum andern Theil osterwehnten impetranten, unnachläßig zu bezahlen, hiemit ernstlich und wollen, daß ihr alsobald den nächsten nach Uberantwort- und Verkündigung dieses klagende sämtliche W. von ihrem gewöhnlichen Gebrauch des Heil. Abendmahls, wegen rechtlicher Verfolgung ihres dis Orts hangenden processes, weiter nicht ausschliesset, ꝛc.

§. XXVII.

§. XXVII. Denique superest, vt videamus, qua ratione *ius parochiale* exerceatur circa administrationem *BAPTISMI*. De iure pontificio decisio certa est, quod, licet omnes sacerdotes baptizare valeant, ille tamen mortaliter peccet, qui baptizare contendat aliquem in alterius parochia sine propria parochi licentia. PETRVS DE MVRGA *de benefic. eccl. qu. 2. §. 1. n. 475.* Excipiendus tamen casus necessitatis, in quo etiam non-sacerdos baptizare valet. ID. *ibid.* BARBOS. *de offic. & potest. paroch. P. 2. c. 18. v. 7. 11. 12.* Rationem vero, cur alienum parochum ad hoc munus non admittant, hanc esse putant, quod quis ita aggreget baptizatum ecclesiae, cuius nullum regimen sibi commissum est. Non per baptismum, aiunt, baptizatum admitti in membrum vniuersalis ecclesiae & singulariter illius, in qua baptismum suscepit. MVRGA *cit. l. n. 476.* Nostrae ecclesiae pleraeque idem ius parochiale exercent, vt regulariter quis extra casum necessitatis ab illo parocho sit baptizandus, in qua parochia infans natus. Sic diserte cautum in *ord. Magd. eccl. c. 3. §. 2.* Die Tauffe sollen verrichten jedes Orts Prediger, in der Pfarre, darinn das Kind gebohren. Idem quoque inculcatur in *constit. elect. eccl. gener. art. 16. & 24.* & aliis plerisque ordinationibus ecclesiasticis.

Ius parochiale circa baptismum.

Cur requiratur ad baptizandum proprius parochus.

Praxis nostrarum ecclesiarum.

§. XXVIII. Vt autem parochus hac in re officium suum recte exerceat; haec requisita obseruari debent: (1) vt ipse parochus temperanter ad baptisma accedat. Vnde dicitur in *ord. eccl. Sax. tit.* von der Taufe: Derhalben es auch wohl billig und recht ist, daß man nicht trunckene noch rohe Pfaffen taufen lasse, quod quoque repetitum legimus *in constit. eccl. in Ducatu Vinar. l. 7. c. 2.* Qui enim minus sobrie accedit ad hunc actum, poenam suspensionis, imo etiam aliquando depositionis meretur, qua de re vid. LYNKER. *disp. de baptism. c. 2. §. 9.* ibique alleg. DEDEKENNVS. (2) Vt, quantum fieri potest, baptismus fiat in conspectu totius ecclesiae. Conqueritur de omissione huius requisiti merito BRVNNEM. *de iure eccles. lib. 1. c. 6. m. 7. §. 4.* quod in plerisque ecclesiis fiat vix praesentibus quinque personis. In nonnullis tamen ecclesiis, praesertim in nonnullis locis Westphaliae, hoc requisitum sancte obseruari scio, vbi post publicas preces ante administrationem sacrae coenae baptismus pie & conuenienter *die dominico* expeditur. (3) Vt non tamen diutius differatur baptismus. In der Gothischen Landes-Ordn. *P. 1. c. 1.* vers. dieweil auch dicitur: es soll niemand sein Kind, aus was Ursachen es auch geschehen möchte, über den andern Tag ungetauft liegen lassen, bey Straf 5. oder nach Gelegenheit der Per-

Parochus temperanter ad hunc actum accedere debet.

Baptismus fiat in conspectu ecclesiae.

Non differendus baptismus &

In forma consueta fieri debet.

Personen 10. Rthlr. Conf. *ordin. eccl. Magd. c. 3. §. 4.* (4) vt in forma consueta expediat baptismum; quod ita intelligendum, modo parochus se salua conscientia eiusmodi ritum adhibere posse existimet. Notae sunt controuersiae hactenus acriter agitatae de *exorcismo*, de quo varia iudicia & consilia attulit STRYK. *ad ius eccl. Brunnem. lib. 1. c. 6. m. 3. §. 3.* Certe cum res sit indifferens: imo magis scandalum praebere possit, quam solatium: hinc omissionem eiusdem sinceriores parochi merito vrgent. Et quidni omitterent, si videant, se talia absque ingenti abusu retinere non posse?

Augustanae confess. addicti in pago catholico habitantes alibi baptismo offerre possunt infantes.

§. XXIX. Sed & alia hic quidem scitu necessaria sunt, veluti de *patrinis*, de *muneribus baptismalibus*, de *conuiuiis* aliisque, quae tamen directo ad iura parochialia spectare non videntur. Ceterum cum in *Instr. P. art. 5. §. 34.* quoad religionis exercitium dispositum legatur, vt hi, qui anno 1624. *publicum* vel etiam *priuatum* religionis suae exercitium nulla anni parte habuerunt, patienter a Domino territorii tolerari, & conscientia libera domi deuotioni suae sine inquisitione aut turbatione priuatim vacare; in vicinia vero, imo & quoties voluerint, publico religionis exercitio interesse, vel liberos suos exteris suae religionis scholis aut priuatis domi praeceptoribus instituendos committere, prohiberi non debeant, merito parochianis, Augustanae confessioni addictis, sed in pago pontificio habitantibus, permissum erit, alibi in vicinia infantes, ex se natos, baptismo offerre, qua de re affert ZIEGL. *de iure maiest. lib. 1. c. 14. §. 4.* hoc responsum: Wenn nun gleich N. so wol dessen Eltern und Vorfahren, ungeachtet sie der Augspurgischen Confeßion verwandt und zugethan gewesen, der Taufe, Begräbniß und ehelichen Copulution sich jederzeit in der Catholischen Pfarr-Kirchen des Dorfs N. bey dem Pfarrer daselbst erholet, und denn so wol das öffentliche als priuat-exercitium religionis der Catholischen Stände Unterthanen, die der Augspurgischen Confeßion zugethan, anders nicht, als auf solche masse, wie sie im Jahr 1624. gehabt, im Oßnabrückl. Friedens Schluß gelassen worden. Dennoch aber und dieweil N. N. der Lutherischen Religion zugethan, und zu N. im Jahr 1624. gewesen, kraft angezogenen Frieden-Schlusses der Catholischen unmittelbaren Stand-Land-Sassen, Vasallen und Unterthanen, so sich zur Augspurgischen Confeßion bekennen, verstattet und nachgelassen, in der Nachbarschaft, und weß Ortes es ihm belieblich, dem öffentlichen Religions-Exercitio beyzuwohnen, zu welchem denn der freye Gebrauch der heiligen Sacramenten gehörig ist,

Praeiudicium.

und

und die Taufe für ihre Kinder, als ein vornehmes Stück solches exercitii, davon nicht getrennet, noch ausgeschlossen werden könne. So mag auch ermeldter N. oder andere zu N. wohnhafte Lutherische Unterthanen sich der Taufe für die Ihrigen an einem Lutherischen Orte ausserhalb Landes zu erhalten, nicht abgehalten, noch, da er oder sie solches thun, ihnen deswegen einige Strafe von den Beamten auferleget werden &c. Quod si vero in vicinia non adsit parochus Augustanæ confessioni addictus, tunc recte parocho pontificio offerri baptizandum infantem statuimus, quia sufficit, substantialia baptismi ab eo obseruari, nec enim dependet, vt loquar cum theologis, efficacia baptismi a fide ipsius baptizantis. Idem dicendum existimat LYNCKER. in *disp. de baptis. c. 3. §. 6.* in casu, vbi mater per locum aliquem transiens, qui totus constat ex personis, religioni pontificiæ addictis, enitatur filium, quod tunc sit obligata infantem pastori loci deferre, ibique vt baptizetur curare, adeo vt ipsa non possit talem filium baptizare, cum valeat baptismus, ex necessitate peractus. Dubitari tamen posset de obligatione *absoluta*, præsertim cum notum sit, quanta inter euangelicos & pontificios sit antipathia. Vix ergo mater secure, præsertim in terris intime religioni catholicæ addictis, infantem suum parocho tali baptizandum offerre posset. Saltem excusanda foret mater, si ipsa infantem baptizasset.

An, vbi in vicinia non adest parochus Lutheranus, infans baptizari debeat a parocho catholico. Quid dicendum de matre Lutherana transeunte per terras catholicas & infantem edente.

§. XXX. Curare autem imprimis parochi baptizantes debent, vt libri baptismales in ecclesia parochiali habeantur, quibus inscribi debet dies baptismi & natiuitatis, addito nomine & cognomine baptizati. MASCARD. *de probat. concl. 163. n. 2.* Quin & parentes vt & patrini annotari in eo debent. BARBOSA *de offic. & pot. paroch. P. 1. c. 7.* vbi simul formulam inscriptionis refert. Maxime tales libri ad hoc vtiles sunt, vt ex illis probari possit, tum ipse baptismus, tum ætas baptizati, vt & eius parentes. Regulariter enim *libri tales ecclesiastici* propter antiquitatem probant, maxime si reperti & semper custoditi fuerint in archiuo ipsius ecclesiæ. AYMON CRAVETTA *consil. 158. n. 4. seqq.* CARPZOV. *iurispr. consist. lib. 2. def. 315. n. 3. 6. 10.* ALOYS. RICCIVS *P. III. decis. Neapol. 6. n. 2. seqq.* NICOL. BOER. *decis. 205. n. 11.* NICOLAVS DE PASSERIBVS *de script. priuat. lib. V. q. 1. n. 16. seqq.* Hoc intuitu in *concilio Trident. sess. XXIV. de reform. §. 1. in f.* parochis satis prudenter iniungitur; vt librum habeant, in quo omnia illa, quæ ad officium eorum spectant, fideliter annotare & describere debeant. Conf.

Parochi libros baptismales habere debent.

NAR-

An libri baptismales ætatem infantis probent?

HARPRECHT. *conf. XII. n. 10. seqq.* Distinctius vero hic procedendum esse existimo. Nam (1) quod ad *ætatem baptizati* attinet, rarius libris baptismalibus tempus natiuitatis inferitur, & cum sæpe post aliquot a die natiuitatis elapsus dies baptizetur, baptismus quidem inde probatur, non ipsa baptizati ætas, si accurate velimus loqui; quamuis enim vel *hora natiuitatis* huic libro inserta est, illa tamen *plene* inde probari nequit, cum parochus illam habeat ex *relatione aliorum*, adeoque tantum *testis de auditu* sit.

An parentes ex his libris probentur?

Deinde (2) circa parentes quoque magna est diuersitas. Parocho quippe non creditur, nisi circa commissa de baptismate tantum, & *cum*, inquit HECTOR CAPYCIVS LATRO *decis. 166. n. 52. scribit in libro baptismatum parentes baptizati, id non facit ex eorum scientia, sed ex relatione aliorum, nec est necessarium, vt in dicto libro parentes describantur, sed tantum nomen baptizati ac illorum, quos elegerint &c.* Ex quo *n. 55.* infert, ex fide parochi de *legitimatone baptizati* non posse statui, quod scilicet parocho non credatur, quæ ex *certa scientia* affirmat: at vero dum parentum baptizati mentionem facit, hoc tantum facit ex *relatione* vt plurimum. Vnde facile diiudicari potest, quid iuris, si meretrix aliqua spurium baptizandum parocho offerat, & patrem huius nominet, illumque parochus libro baptismali inseri curet, an exinde indicium contra patrem oriatur? Quod negandum puto; liber enim baptismalis plus operari non potest, quam ipsa relatio meretricis. Ast diffamatio personæ infamis neminem grauare potest.

An ius colligendi eleemosynas in templis soli competat ecclesiæ parochiali?

§. §XXXI. Antequam vero hoc caput concludam, appendicis loco quædam de *iure colligendi eleemosynas per sacculum sonantem*, vulgo Klinge Beutel, annectere lubet, cum in controuersiam venire possit, an ius colligendi eiusmodi eleemosynas *per sacculum sonantem* spectet ad actus parochiales, vt ecclesia parochialis hoc ius tantum sibi adscribere, & alias ecclesias non-parochiales ab vsu eiusdem excludere vigore *iuris bannarii* recte possit? Videtur hæc quæstio in vtramque partem varie disputari posse, quam plenius illustrauit, variisque obseruationibus exornauit WILDVOGEL *de oblation. quæ fiunt in eccles. per saccul. sonantem.*

Rationes affirmantis sententiæ.

Qui inde *actum parochialem*, connexum cum *iure parochiali* circa sacra, conficiunt, his potissimum duci solent rationibus: (1) Quod ecclesia parochialis suos ordinarios reditus habeat, quibus vel ipsa, vel ministris eius, vel pauperes sustentari debeant, inter quos quoque referri debeat ius eleemosynas colligendi per sacculum sonantem in ecclesia. (2) Quod in hoc iure ecclesia parochialis non possit turbari,

aut

aut in praeiudicium eius aliquid fieri, quod tamen fieret, si ecclesia non-parochialis de nouo ius colligendi eleemosynas, per sacculum sonantem, sibi attribueret, quod eo ipso multum detraheretur reditibus ecclesiarum parochialium. (3) Quod *arg. c. 13. & 14. C. 10. Q. 1. oblationes*, ecclesiae factae, non possint vsurpari ab aliis, sed soli ecclesiae seu potius parochis relinquendae. Vid. AVGVSTIN. BARBOS. *de offic. & potest. paroch. P. 3. c. 24. n. 5. & 24.* (4) Quod ipse colligendi ritus ad *liturgiam* pertineat, cuius dispositio soli potestati ecclesiasticae relicta est. Contra vero, qui nullum *actum parochialem* inde concludi posse autumant, haec pro se allegare solent: (1) Quod eiusmodi oblationes seu eleemosynae sunt *voluntariae*, nullis iurium vinculis constrictae, atque pudori cuiusque relinquatur, vtrum aliquid contribuere velit, nec ne? cum iura parochialia & quicquid eo pertinet, *obligationem perfectam* in se contineant, etiam ratione *onerum parochialium*, vt scilicet parochiani ad id compelli & cogi possint. Quod (2) collectio illarum eleemosynarum ad *opera charitatis* sit reducenda, ex quibus nullus actus parochialis cum *iure prohibendi* deduci possit. (3) Quod actus parochiales, *qua tales*, fiant inter eos, qui sunt de illa parochia; ast cum etiam alii, quam qui sunt de illa parochia, interesse soleant concionibus consuetis, ab his quoque illae eleemosynae colligantur. (4) Quod etiam Ius colligendi illas eleemosynas passim obtineat in ecclesiis non-parochialibus, v. c. aulicis, oratoriis, domesticis. Sic nihil notius, quam quod, vbi in coemeteriis quaedam capellae sunt, in quibus ordinarie solent haberi conciones funebres, etiam ibi, quando tales conciones habentur, passim colligantur tales eleemosynae. (5) Quod ius colligendi eleemosynas etiam cuilibet patrifamilias sua in domo competat, adeoque actus parochialis esse nequeat. (6) Quod ecclesiae parochiales inde nullum damnum sentiant, cum & collectio talis, quae fit in ecclesiis non-parochialibus, fiat in fauorem pauperum, adeoque perinde sit, vtrum pauperes eleemosynas percipiant ex ecclesia parochiali, an ex alia?

Negantium rationes.

§ XXXII. Ex his in vtramque partem adductis rationibus patet, rationem decidendi vnice in eo positam esse, quidnam proprie dicatur *actus parochialis?* Hoc vero non rectius diiudicari potest, quam si in subsidium sumamus attributa *parochiarum*, & exinde actus diiudicemus. Hinc breuiter hanc regulam constituo. Omnis actus, qui ecclesiae parochiali, qua tali, competit *ex iure perfecto*, cum *iure prohibendi, excludendi & cogendi*, ille potest dici *parochialis*. Hanc regulam

Confirmatur sententia negantium, quod collectio haec non sit actus parochialis.

Actus parochialis quid? vno ore confirmant canonistæ. Perceptio decimarum regulariter competit ecclesiæ parochiali, sed tamen pro actu parochiali solitarie haberi nequit, quia dantur ecclesiæ parochiales, quæ non percipiunt decimas; imo aliquæ percipiunt decimas, cum tamen non sint parochiales. Vid. BARBOS. *tr. de offic. & potest. paroch. P. 1. c. 1. n. 31.* Administratio sacramentorum, absolutio, dicuntur actus parochiales, quia ecclesiæ parochiali, *qua tali*, competunt &c. Hoc posito fundamento, quilibet facile iudicabit, rationes eorum, qui negant, ius colligendi eleemosynas esse actum parochialem, fortiores esse, vt secundum has merito pronunciandum sit. Et ita quoque censuit FRIDERICVS rex Borussiæ gloriosæ memoriæ in *rescripto*, quod adducit WILDVOGEL. *cit. l. c. 6. §. 4.*

Von GOttes Gnaden Friedrich der Dritte Churfürst &c. Würdige, Veste, Hochgelahrte Räthe, L. G. Aus dem Beyschluß werdet ihr ersehen, welcher gestalt sich die Kirch-Väter und Achtmänner der dortigen dreyen Parochial-Kirchen, über den bey der Schul-Kirchen daselbst eingeführten Klinge-Beutel beschwehren, auch wie sie dabey bitten, daß, weiln hierdurch gedachte Schul-Kirche zu einer Parochial-Kirche gemacht werden wolte, solches abgestellet werden möchte. Nun lassen wir dahin gestellet seyn, ob der Gebrauch des Klinge-Beutels ad iura parochialia gehöre oder nicht, und werden sich ohne Zweifel bey den Evangelischen Exempla gnug finden, da auch in Kirchen, so eigentlich keine Pfarren seyn, der Klinge-Beutel gebrauchet wird. Dafern auch dasjenige, was bey denen dortigen Kirchen der Klinge-Beutel einbringet, den Armen zu gute kömmt, so sehen wir nicht, was den Supplicanten dadurch abgehet, und was sie für Ursachen haben, sich dawider zu setzen, daß durch die Einführung dieses neuen Klinge-Beutels die Almosen alldort vermehret werden. Im Fall aber der Ertrag des Klinge-Beutels etwa zum Unterhalt der Prediger bey den Parochial-Kirchen angewendet wird, so wird die theologische Facultät daselbst vermuthlich auch keine Difficultät machen, dasjenige, was auf diese Weise in der Schul-Kirchen eingesammlet wird, zu solchem Behuf abzugeben, inmassen ihr es denn eo casu auch dahin zu veranlassen. Seynd euch mit Gnaden gewogen. Geben Potsdam den 20. (30) May. 1696.

Postea,

Postea cum hinc inde de nouo ex vtraque parte hac de re disputatum esset; nouum rescriptum hac in causa publicatum est huius tenoris, quod WILDVOGEL *cit. l. §. 5.*

VOn GOttes Gnaden Friedrich der Dritte ꝛc. Veste, Hochgelahrte Räthe, Liebe Getreue. Wir haben aus eurer gehorsamsten relation vom 29. Nou. jüngsthin vernommen, was ihr wegen des Klinge-Beutels-Streits in der Schul-Kirchen zu Halle ausführlich berichtet und fürgestellet habet. Wann Wir aus denen von Euch angeführten Ursachen und Umständen, und insonderheit, daß die Facultät sich aller actuum parochialium, worunter die *Collecten* im Klinge-Beutel mit gehören, freywillig begeben, euer Gutachten approbiren, und wollen, daß besagter Klinge-Beutel dem Rathe zu Gewissenhafter disposition überlassen werde: Als habet ihr der theologischen Facultät anzudeuten, daß sie das in der Schul-Kirchen in dem Klinge-Beutel eingesammlete Geld in die Allmosen-Cassen auf das Hällische Rath-Haus iederzeit einliefern lassen sollen, damit dasselbe dazu angewendet werden könne, wozu es anfänglich destiniret worden, und ferner Streit vermieden werde. Seynd euch mit Gnaden gewogen. Cölln an der Spree, den 24. Nouembr. 1699. Cum vero Theologica Facultas rursus instaret, & per hanc collectionem eleemosynarum nullos actus parochiales exerceri, aut ceteris ecclesiis parochialibus praeiudicium inferri, fusius ostenderet: tandem Rex potentissimus temperamentum adhibuit, voluitque, vt collecta per facculum sonantem pecunia pro *dimidia parte* Senatui, vt patrono ecclesiarum parochialium, cederet, altera dimidia vero in pauperes a Facultate Theologica diuidenda esset.

CAP. II.

De

Iure parochiali circa sepulturam.

§. I.

EQuidem ἀμεθοδίαν committere videor, qui, vbi de *iure parochiali* circa *sacra* ago, simul infero caput de *sepultura;* cum tamen nihil *sacri* in sepulturis resideat. Verum venia sine dubio mihi dabi-

Cur caput de sepultura hic inseratur?

 dabi-

dabitur, si perpenditur, quod magis ex *communi hypothesi* materiam hanc connectere, quam ex *veriori* disiungere voluerim. Omnino concedo, ad *res religiosas* hodie non recte referri sepulchra, nec actum sepulturae ad cultum diuinum, STRYK. *in vs. mod. ad tit. ff. de relig. & sumt. fun. c. 1. §. 4.* adeoque *nihil sacri* circa sepulturam proprie occurrere. Si tamen *modum funerandi* inspicimus, solet ille plerumque hymnis, precibus & concionibus absolui, adeoque si non *in totum*, tamen *in tantum*, liturgiam quandam continet, & eius intuitu sacris annumeratur causis.

Cognitio circa sepulturam spectat ad consistoria.

Vnde & pontificii cognitionem circa sepulturam episcopis adiudicant, & hodie quoque dispositio circa sepulturas quoad ea, quae ad *liturgiam* spectant, ad consistoria refertur. STRYK. *cit. l. §. 5.*

Sepultura apud Romanos libera.

Locus vnde dicatur religiosus?

§. II. Quamuis vero dictum fuerit, iura parochialia in pluri-mis referre iura, circa curias Romanas olim constituta: quoad *sepulturam* tamen diuersa intercedit ratio, quia illa de iure Romano *libera* fuit, vt quilibet mortuum in suum locum inferre potuerit, qui inde dicebatur apud ethnicos *religiosus*, ex superstitiosa quadam dedicatione, Diis manibus facta, & persuasione, quasi animae defunctorum ibi pererarrent, vbi corpus esset conditum. Sed paullatim haec libertas restricta & *coemeteria* condita, quorum originem & fata retuli in *tr. de origin. prac. mater. iur. eccles. c. XXII. & diss. de iur. exstruend. coemet. c. 1.* Inde hodie non amplius licet, priuata autoritate, locum quemcunque ad sepulturam eligere, cum coemeteria ad hoc publica sint constituta, vbi sepelienda sunt cadauera mortuorum, de quibus consuli potest STRYK. *cit. l. c. 1. §. 9. sqq.*

Vnde ius parochiale circa coemeteria & ius funerandi descendat?

Et cum olim illa ordinarie prope ecclesias constituerentur, pro illarum accessoriis habiti fuerunt, & sicuti parochis in ecclesia parochiali ius suum parochiale concessum fuerat, ita quoque in coemeterio sibi aliquod ius parochiale adscripserunt. Vnde ius *funerandi* computatur inter *iura parochialia*, ita vt secundum doctrinam Canonistarum ecclesiae, quae populum aut parochiam non habent, vt sunt monasteria, non aliter quam *consuetudine* aut *episcopi constitutione* ius funerandi habere, & sic nec extraneos defunctos recipere possint. ENGEL. *in colleg. iur. can. tit. de sepult. n. 4.*

Sepeliendi parochiani in ecclesia parochiali.

§. III. Habet itaque parochus intentionem fundatam in suos parochianos, vt non alibi quam in *ecclesia parochiali* sepeliantur, quod ius in iure canonico adeo corroboratum esse legimus, vt ex dispositione *c. ex parte 5. X. de sepult.* parochianum alienum sepelientes, quem sepelire non debebant, *mortaliter* peccare dicantur, & cogantur, restituere corpus proprio parocho. Inferunt enim inde, quod *spoliatus*

tus eo ipso fuerit corpore iam sepulto, adeoque parochus ante omnia restituendus. Sepelientes, aiunt, hoc in casu rem alienam, ad quam ius nullum habebant, vsurpant, inuito illo, ad quem de iure vel consuetudine pertinebat. PETR. DE MVRGA *de benef. eccl. qu. 2. §. 1. sect. 2. concl. 2. n. 701.* BARBOSA *in collect. ad cit. c. 5. n. 5.* modo constet de *iustitia spoliati* in possessione. Inde parocho, spoliato corpore iam sepulto, remedium ex *c. redintegranda 3. C. 3. q. 1.* tribuunt & quidem per *c. 6. X. de sepult.* vid. THOMAS. GRAMMATICVS *decis. 82. n. 3.* Hoc tamen merito ridiculum esse iudicat ZIEGLER *in comm. ad can. cit. cap. VI. §. 5.* quam inseruit *praelection. publ. ad decret. tit. de restit. spoliat.* *Humanitatem*, ait, *omnem mihi videbitur exuisse iste sacerdos, qui eo vti, & restitutionem cadaueris petere velit. Manes non esse inquietandos, neque sepulchra violanda, non christianorum tantum, sed gentilium etiam ex pietate naturali profecta fuit sententia. Et quae haec ergo,* pergit post pauca, *impietas esset, petere, vt cadauer, quod sine praescitu sacerdotis sepultum fuit, effodiatur, & in pristinum statum reponatur, tantum abest, vt remedio huic in isto casu locum demus.* Ita recte & pie censet vir celeberrimus, contra rigorem iuris canonici, quod *ius bannarium* suum adeo extendit, tam rigide exercet, & auare peragit, vt in ridiculas conclusiones inde dilapsum sit.

Quinam habeantur pro parochianis respectu sepulturae?

§. IV. Quid vero per *parochianum alienum* hic intelligatur, breuiter videndum. Scilicet in hac materia *parochiani* paulo latiori sensu intelliguntur, ac alias fieri fuerit; imo pro illis saepe habentur, qui tales proprie non sunt. Sunt igitur *parochiani alieni*, qui neque *domicilio*, neque *habitatione*. neque *temporali commoratione* in parochia aliqua reperiuntur. Hinc inferre licet, pro *parochianis alienis* hoc effectu non reputari exteros & forenses, ad tempus habentes hospitium in ciuitate, quia etiam hi *in subsidium* sepeliendi sunt in ecclesia parochialis *habitationis*, quo referri possunt officiales, Scholares, famuli, conductores. BARBOSA *de iur. eccles. lib. 2. c. 10. n. 33.* Asserunt enim canonistae, ad effectum *sepulturae* acquiri *parochiam* sola habitatione temporali. SANCHEZ *de matrim. lib. 3. disp. 23 n. 12. 13.* MVRGA *de benef. eccl. c. l. n. 679.* HERCVL. MARESCOTTVS *variar. resol. l. 2. c. 95. n. 9.*

Viator vbinam sepeliendus?

Idem de viatoribus & peregrinantibus asserendum esse putant MARESCOTT. *n. 10.* quamuis hic inter canonistas adhuc dissensus reperiatur, nam glossa ius sepeliendi ecclesiae cathedrali adscribente; praxi tamen conformior videtur sententia, quod spectet ad illam parochiam, intra cuius fines obiit; etiamsi vel maxime parochus illius parochiae ei non

administrauerit sacramenta, vel quod ex improuiso decesserit, vel quod proprius parochus non ita facile haberi potuerit. ALEX. SPERELL. *decis. for. eccles. 87. n. 13.* Hinc etiam *in LL. Suecorum lib. 1. c. 9.* prouisum: *Si Viator aliquis in parochia infirmetur, debet tunc parochianus, apud quem est hospitio receptus, hoc nunciare campanario, & campanarius presbytero, (seu parocho) qui tenetur ei administrare sacramenta ecclesiæ, funus & fossam benedicere, & postea de bonis defuncti voras petere, vel facere sibi dissolui, si tantum in bonis habeat, & pro eius anima celebrare missas. Quod si non tantum habeat in bonis, recipiat presbyter tertiam partem & celebret tantum vnam missam. Si denique moritur in parochia mendicus, illi administret presbyter sacramenta sicut parochiano, quamuis nihil aliud habeat, quam baculum & peram, parochianus vero, apud quem mendicus mortuus est, significare hoc debet vicinis suis propinquis, aut si propinquos non habet, ad remotos vadat, illi tenentur funus ad ecclesiam deferre, & dum tumulatur, præsentes esse. Si illi, quibus nunciatum est, venire distulerint, tribus oris punientur, quasi illi recipient, qui funus per viam associarunt, aut defendant se per iuramentum duorum, quod sibi non innotuit, aut quod legitimum impedimentum habuerint.* Quia vero hæc sepultura tantum *in subsidium* in eo loco, quo mortuus est peregrinus, fieri solet, hinc quæ dicta sunt, intelligi debent sub hac limitatione: modo absque corruptionis periculo non possit deportari cadauer ad locum, in quo alias sepeliri debebat. Nam si absque periculo ad parœcialem ecclesiam deferri potest, non ibi sepeliendus, vbi moritur: veluti si ruri decedat, vbi recreationis causa commoratur; *c. is qui habens 3. X. de sepult. in 6.* PETR. MVRGA *cit. l. sect. 1. n. 680.*

Si peregrinus possit deferri ad suam parochiam, deferendus est.

§. V. Quod si itaque peregrinans aliqua in ciuitate moritur, ita vt commode ad suam possit deferri parochiam, quæritur, an parochi illius parochiæ, in qua mortuus est, *iura stolæ* exercere, & *funeralia* exigere possint? Quod nego: cum enim eo tantum in casu parochis in peregrinantes, intra parochiam suam mortuos, intentio fundata competat, si commode ad propriam non possint deduci parochiam; nullum video fundamentum, quo funeralia velint exigere, quæ debentur propter ministerium, quod circa sepulturam impendunt. Extendit tamen auaritia clericalis suum ius parochiale etiam ad hunc casum, noua certe interpretatione, quæ a communibus interpretandi regulis recedit. Quid quod altius ascendat, ita vt quoties per nouam parochiam funus tantum ducitur, de nouo funeralia soluenda parochis loci, quod in ciuitatibus nonnullis, vbi parochiæ plures constitutæ sunt, itidem vsu venire solet, ita vt si pu-

An, quando funus ad aliam ducitur Parochiam, parochus possit exigere funeralia?

Cur magistratui denunciandum, per cuius territorium funus ducitur?

publice per illam plateam, quæ ad alteram parochiam ſpectat, ducitur, ſtatim parochis eiusdem parochiæ funeralia ſint exſoluenda. Credo reſpexiſſe clericos ad magiſtratus mores. Hoc certum eſt, ſi per alterius territorium ducitur funus, magiſtratui, imperium merum habenti, hoc eſſe denunciandum, non vt funus ducere liceat, ſed vt his conſtet, quo genere mortis perierit defunctus? Nam officii publici neceſſitas exigit, vt ſi forte *morte violenta* periiſſe deprehendatur, quod forſan transportantes cadauer occultare ſtudent, in autorem criminis a quocunque inquiratur: ad omnem itaque ſuſpicionem auertendam, qui cadauer transportare cupiunt, *teſtimonio publico* inſtructi eſſe debent, quod coram magiſtratu, criminalem iurisdictionem habente, producendum. Inde vero nullum *ius* ſibi parochi arrogare poſſunt, vt transportatio iis quoque denunciari debeat; quamuis enim quorundam forſan liberalitas illis hinc inde *funeralia* pepererit in transportatione cadaueris, inde tamen aduerſus alios nullum *ius perfectum* ſibi tribuere poſſunt. Id optime obſeruauit STRYK. *in vſ. mod. D. tit. de relig. & ſumt. fun. c. 1. §. f.* vbi ſequentia addit: *quo caſu notanda eſt merito illorum clericorum auaritia, qui quoties per nouam parochiam funus ducitur, noua funeralia exigunt, cum tamen nihil laboris aut incommodi ſuſtineant.*

Notatur auaritia clericorum.

§. VI. Dependet quoque inde deciſio quæſtionis, *vbinam ſit ſepeliendus, qui duplici gaudet parochia?* Alii reſpiciendum eſſe putant ad parochiam, in qua deceſſit, quia illa fortius ius habere videtur; quam ſententiam tuetur ALEX. SPERELL. *deciſ. for. eccleſ. 87. n. 10.* Sed VALENSIS *ad tit. de ſepult. §. 2. n. 1.* præuentioni locum eſſe putat. Priorem ego veriorem exiſtimo, ſi in illa parochia ſacramenta percepit. Nam licet duas parochias habeat, ſupra tamen iam dictum, quoad ſacramentorum perceptionem certum eligi poſſe parochum, a quo perpetuo ſacramenta ſuſcipiat. Quod ſi itaque in alia parochia moritur, in alia ſacramenta percepit, cum in hac parochia ſepeliendum eſſe dicerem. Ius enim ſepulturæ multum pendet ex *adminiſtratione ſacramentorum*, & eo ipſo, quod in hac parochia percepit ſacramenta, videtur ibi elegiſſe ſepulturam. HERC. MARESCOTTVS *var. reſol. l. 2. c. 97. n. 1.* ABBAS *in c. 1. de ſepult. n. 13.* ALEX. SPERELLVS *cit. n. 13.* STEPH. GRATIANVS *diſc. for. c. 94. n. 74.* Hinc *ſect. III. c. 2.* oſtenſum eſt, eos, qui a parochiis ſunt exemti, ſepeliendos eſſe in illa parochia, in qua ſacra perceperunt. Ex eodem fonte quoque iudicium ferendum de illo caſu, quando dubitatur, cuiusnam parochiæ parochianus ſit? veluti ſi quis domum habet in con-

Vbinam ſepeliendus, qui duplicem habet parochiam?

Ius ſepeliendi dependet ab adminiſtratione ſacramentorum.

Vbinam ſepeliendus is, de cuius parochia dubitatur?

In forma consueta fieri debet.

Personen 10. Rthlr. Conf. *ordin. eccl. Magd. c. 3. §. 4.* (4) vt in forma consueta expediat baptismum; quod ita intelligendum, modo parochus se salua conscientia eiusmodi ritum adhibere posse existimet. Notae sunt controuersiae hactenus acriter agitatae de *exorcismo*, de quo varia iudicia & consilia attulit STRYK. *ad ius eccl. Brunnem. lib. 1. c. 6. m. 3. §. 3.* Certe cum res sit indifferens: imo magis scandalum praebere possit, quam solatium: hinc omissionem eiusdem sinceriores parochi merito vrgent. Et quidni omitterent, si videant, se talia absque ingenti abusu retinere non posse?

Augustanae confess. addicti in pago catholico habitantes alibi baptismo offerre possunt infantes.

§. XXIX. Sed & alia hic quidem scitu necessaria sunt, veluti de *patrinis*, de *muneribus baptismalibus*, de *conuiuiis* aliisque, quae tamen directo ad iura parochialia spectare non videntur. Ceterum cum in *Instr. P. art. 5. §. 34.* quoad religionis exercitium dispositum legatur, vt hi, qui anno 1624. *publicum* vel etiam *priuatum* religionis suae exercitium nulla anni parte habuerunt, patienter a Domino territorii tolerari, & conscientia libera domi deuotioni suae sine inquisitione aut turbatione priuatim vacare; in vicinia vero, imo & quoties voluerint, publico religionis exercitio interesse, vel liberos suos exteris suae religionis scholis aut priuatis domi praeceptoribus instituendos committere, prohiberi non debeant, merito parochianis, Augustanae confessioni addictis, sed in pago pontificio habitantibus, permissum erit, alibi in vicinia infantes, ex se natos, baptismo offerre, qua de re affert ZIEGL. *de iure maiest. lib. 1. c. 14. §. 4.* hoc responsum:

Praeiudicium.

Wenn nun gleich N. so wol dessen Eltern und Vorfahren, ungeachtet sie der Augspurgischen Confeßion verwandt und zugethan gewesen, der Taufe, Begräbniß und ehelichen Copulation sich jederzeit in der Catholischen Pfarr-Kirchen des Dorfs N. bey dem Pfarrer daselbst erholet, und denn so wol das öffentliche als priuat-exercitium religionis der Catholischen Stände Unterthanen, die der Augspurgischen Confeßion zugethan, anders nicht, als auf solche masse, wie sie im Jahr 1624. gehabt, im Oßnabrückl. Friedens-Schluß gelassen worden. Dennoch aber und dieweil N. N. der Lutherischen Religion zugethan, und zu N. im Jahr 1624. gewesen, kraft angezogenen Frieden-Schlusses der Catholischen unmittelbaren Stand-Land-Sassen, Vasallen und Unterthanen, so sich zur Augspurgischen Confeßion bekennen, verstattet und nachgelassen, in der Nachbarschaft, und weß Ortes es ihm beliebich, dem öffentlichen Religions-Exercitio beyzuwohnen, zu welchem denn der freye Gebrauch der heiligen Sacramenten gehörig ist,

und

und die Taufe für ihre Kinder, als ein vornehmes Stück solches exercitii, davon nicht getrennet, noch ausgeschlossen werden könne. So mag auch ermeldter N. oder andere zu N. wohnhafte Lutherische Unterthanen sich der Taufe für die Ihrigen an einem Lutherischen Orte ausserhalb Landes zu erhalten, nicht abgehalten, noch, da er oder sie solches thun, ihnen deswegen einige Strafe von den Beamten auferleget werden 2c. Quod si vero in vicinia non adsit parochus Augustanæ confessioni addictus, tunc recte parocho pontificio offerri baptizandum infantem statuimus, quia sufficit, substantialia baptismi ab eo obseruari, nec enim dependet, vt loquar cum theologis, efficacia baptismi a fide ipsius baptizantis. Idem dicendum existimat LYNCKER. in *disp. de baptis. c. 3. §. 6.* in casu, vbi mater per locum aliquem transiens, qui totus constat ex personis, religioni pontificiæ addictis, enitatur filium, quod tunc sit obligata infantem pastori loci deferre, ibique vt baptizetur curare, adeo vt ipsa non possit talem filium baptizare, cum valeat baptismus, ex necessitate peractus. Dubitari tamen posset de obligatione *absoluta*, præsertim cum notum sit, quanta inter euangelicos & pontificios sit antipathia. Vix ergo mater secure, præsertim in terris intime religioni catholicæ addictis, infantem suum parocho tali baptizandum offerre posset. Saltem excusanda foret mater, si ipsa infantem baptizasset.

An, vbi in vicinia non adest parochus Lutheranus, infans baptizari debeat a parocho catholico. Quid dicendum de matre Lutherana transeunte per terras catholicas & infantem edente.

§. XXX. Curare autem imprimis parochi baptizantes debent, vt libri baptismales in ecclesia parochiali habeantur, quibus inscribi debet dies baptismi & natiuitatis, addito nomine & cognomine baptizati. MASCARD. *de probat. concl.* 163. *n.* 2. Quin & parentes vt & patrini annotari in eo debent. BARBOSA *de offic. & pot. paroch. P. 1. c. 7.* vbi simul formulam inscriptionis refert. Maxime tales libri ad hoc vtiles sunt, vt ex illis probari possit, tum ipse baptismus, tum ætas baptizati, vt & eius parentes. Regulariter enim *libri tales ecclesiastici* propter antiquitatem probant, maxime si reperti & semper custoditi fuerint in archiuo ipsius ecclesiæ. AYMON CRAVETTA *consil. 158. n. 4. seqq.* CARPZOV. *iurispr. consist. lib. 2. def. 315. n. 3. 6. 10.* ALEXIUS RICCIVS *P. III. decis. Neapol. 6. n. 2. seqq.* NICOL. BOER. *decis. 105. n. n.* NICOLAVS DE PASSERIBVS *de script. priuat. lib. V. q. 1. n. 16. seqq.* Hoc intuitu in *concilio Trident. sess. XXIV. de reform. §. 1. in f.* parochis satis prudenter iniungitur; vt librum habeant, in quo omnia illa, quæ ad officium eorum spectant, fideliter annotare & describere debeant. Conf.

Parochi libros baptismales habere debent.

An libri baptismales ætatem infantis probent? HARPRECHT. *conf. XII. n. 10. seqq.* Distinctius vero hic procedendum esse existimo. Nam (1) quod ad *ætatem baptizati* attinet, rarius libris baptismalibus tempus natiuitatis inseritur, & cum sæpe post aliquot a die natiuitatis elapsus dies baptizetur, baptismus quidem inde probatur, non ipsa baptizati ætas, si accurate velimus loqui; quamuis enim vel *hora natiuitatis* huic libro inserta est, illa tamen *plene* inde probari nequit, cum parochus illam habeat ex *relatione aliorum*, adeoque tantum

An parentes ex his libris probentur? *testis de auditu* sit. Deinde (2) circa parentes quoque magna est diuersitas. Parocho quippe non creditur, nisi circa commissa de baptismate tantum, & *cum*, inquit HECTOR CAPYCIVS LATRO *decis. 166. n. 52. scribit in libro baptismatum parentes baptizati, id non facit ex eorum scientia, sed ex relatione aliorum, nec est necessarium, vt in dicto libro parentes describantur, sed tantum nomen baptizati ac illorum, quos elegerint &c.* Ex quo *n. 55.* infert, ex fide parochi de *legitimatone baptizati* non posse statui, quod scilicet parocho non credatur, quæ ex *certa scientia* affirmat: at vero dum parentum baptizati mentionem facit, hoc tantum facit ex *relatione* vt plurimum. Vnde facile diiudicari potest, quid iuris, si meretrix aliqua spurium baptizandum parocho offerat, & patrem huius nominet, illumque parochus libro baptismali inseri curet, an exinde indicium contra patrem oriatur? Quod negandum puto; liber enim baptismalis plus operari non potest, quam ipsa relatio meretricis. Ast diffamatio personæ infamis neminem grauare potest.

An ius colligendi eleemosynas in templis soli competat ecclesiæ parochiali? §. §XXXI. Antequam vero hoc caput concludam, appendicis loco quædam de *iure colligendi eleemosynas per sacculum sonantem*, vulgo Klinge Beutel, annectere lubet, cum in controuersiam venire possit, an ius colligendi eiusmodi eleemosynas *per sacculum sonantem* spectet ad actus parochiales, vt ecclesia parochialis hoc ius tantum sibi adscribere, & alias ecclesias non-parochiales ab vsu eiusdem excludere vigore *iuris bannarii* recte possit? Videtur hæc quæstio in vtramque partem varie disputari posse, quam plenius illustrauit, variisque obseruationibus exornauit WILDVOGEL *de oblation. quæ fiunt in eccles. per saccul. sonantem.*

Rationes affirmantis sententiæ. Qui inde *actum parochialem*, connexum cum *iure parochiali* circa sacra, conficiunt, his potissimum duci solent rationibus: (1) Quod ecclesia parochialis suos ordinarios reditus habeat, quibus vel ipsa, vel ministris eius, vel pauperes sustentari debeant, inter quos quoque referri debeat ius eleemosynas colligendi per sacculum sonantem in ecclesia. (2) Quod in hoc iure ecclesia parochialis non possit turbari,

aut

aut in præiudicium eius aliquid fieri, quod tamen fieret, si ecclesia non-parochialis de nouo ius colligendi eleemosynas, per sacculum sonantem, sibi attribueret, quod eo ipso multum detraheretur reditibus ecclesiarum parochialium. (3) Quod *arg. c. 13. & 14. C. 10. Q. 1. oblationes*, ecclesiæ factæ, non possint vsurpari ab aliis, sed soli ecclesiæ seu potius parochis relinquendæ. Vid. AVGVSTIN. BARBOS. *de offic. & potest. paroch. P. 3. c. 24. n. 5. & 24.* (4) Quod ipse colligendi ritus ad *liturgiam* pertineat, cuius dispositio soli potestati ecclesiasticæ relicta est. Contra vero, qui nullum *actum parochialem* inde concludi posse autumant, hæc pro se allegare solent: (1) Quod eiusmodi oblationes seu eleemosynæ sunt *voluntariæ*, nullis iurium vinculis constrictæ, atque pudori cuiusque relinquatur, vtrum aliquid contribuere velit, nec ne? cum iura parochialia & quicquid eo pertinet, *obligationem perfectam* in se contineant, etiam ratione *onerum parochialium*, vt scilicet parochiani ad id compelli & cogi possint. Quod (2) collectio illarum eleemosynarum ad *opera charitatis* sit reducenda, ex quibus nullus actus parochialis cum *iure prohibendi* deduci possit. (3) Quod actus parochiales, *qua tales*, fiant inter eos, qui sunt de illa parochia; ast cum etiam alii, quam qui sunt de illa parochia, interesse soleant concionibus consuetis, ab his quoque illæ eleemosynæ colligantur. (4) Quod etiam ius colligendi illas eleemosynas passim obtineat in ecclesiis non-parochialibus, v. c. aulicis, oratoriis, domesticis. Sic nihil notius, quam quod, vbi in cœmeteriis quædam capellæ sunt, in quibus ordinarie solent haberi conciones funebres, etiam ibi, quando tales conciones habentur, passim colligantur tales eleemosynæ. (5) Quod ius colligendi eleemosynas etiam cuilibet patrifamilias sua in domo competat, adeoque actus parochialis esse nequeat. (6) Quod ecclesiæ parochiales inde nullum damnum sentiant, cum & collectio talis, quæ fit in ecclesiis non-parochialibus, fiat in fauorem pauperum, adeoque perinde sit, vtrum pauperes eleemosynas percipiant ex ecclesia parochiali, an ex alia?

Negantium rationes.

§ XXXII. Ex his in vtramque partem adductis rationibus patet, rationem decidendi vnice in eo positam esse, quidnam proprie dicatur *actus parochialis*? Hoc vero non rectius diiudicari potest, quam si in subsidium sumamus attributa *parochiarum*, & exinde actus diiudicemus. Hinc breuiter hanc regulam constituo. Omnis actus, qui ecclesiæ parochiali, qua tali, competit *ex iure perfecto*, cum *iure prohibendi, excludendi & cogendi*, ille potest dici *parochialis*. Hanc regulam

Confirmatur sententia negantium, quod collectio hæc non sit actus parochialis.

Actus parochialis quid? vno ore confirmant canonistæ. Perceptio decimarum regulariter competit ecclesiæ parochiali, sed tamen pro actu parochiali solitarie haberi nequit, quia dantur ecclesiæ parochiales, quæ non percipiunt decimas; imo aliquæ percipiunt decimas, cum tamen non sint parochiales. Vid. BARBOS. *tr. de offic. & potest. paroch. P. 1. c. 1. n. 31.* Administratio sacramentorum, absolutio, dicuntur actus parochiales, quia ecclesiæ parochiali, *qua tali*, competunt &c. Hoc posito fundamento, quilibet facile iudicabit, rationes eorum, qui negant, ius colligendi eleemosynas esse actum parochialem, fortiores esse, vt secundum has merito pronunciandum sit. Et ita quoque censuit FRIDERICVS rex Borussiæ gloriosæ memoriæ in *rescripto*, quod adducit WILDVOGEL. *cit. l. c. 6. §. 4.*

VOn GOttes Gnaden Friedrich der Dritte Churfürst ꝛc. Würdige, Veste, Hochgelahrte Räthe, L. G. Aus dem Beyschluß werdet ihr ersehen, welcher gestalt sich die Kirch-Väter und Achtmänner der dortigen dreyen Parochial-Kirchen, über den bey der Schul-Kirchen daselbst eingeführten Klinge-Beutel beschwehren, auch wie sie dabey bitten, daß, weiln hierdurch gedachte Schul-Kirche zu einer Parochial-Kirche gemacht werden wolte, solches abgestellet werden möchte. Nun lassen wir dahin gestellet seyn, ob der Gebrauch des Klinge-Beutels ad iura parochialia gehöre oder nicht, und werden sich ohne Zweifel bey den Evangelischen Exempla gnug finden, da auch in Kirchen, so eigentlich keine Pfarren seyn, der Klinge-Beutel gebrauchet wird. Dafern auch dasjenige, was bey denen dortigen Kirchen der Klinge-Beutel einbringet, den Armen zu gute kömmt, so sehen wir nicht, was den Supplicanten dadurch abgehet, und was sie für Ursachen haben, sich dawider zu setzen, daß durch die Einführung dieses neuen Klinge-Beutels die Almosen alldort vermehret werden. Im Fall aber der Ertrag des Klinge-Beutels etwa zum Unterhalt der Prediger bey den Parochial-Kirchen angewendet wird, so wird die theologische Facultät daselbst vermuthlich auch keine Difficultät machen, dasjenige, was auf diese Weise in der Schul-Kirchen eingesammlet wird, zu solchem Behuf abzugeben, inmassen ihr es denn eo casu auch dahin zu veranlassen. Seynd euch mit Gnaden gewogen. Geben Potsdam den 20. (30) May. 1696.

Postea,

Postea cum hinc inde de nouo ex vtraque parte hac de re disputatum esset; nouum rescriptum hac in causa publicatum est huius tenoris, quod WILDVOGEL *cit. l. §. 5.*

Von GOttes Gnaden Friedrich der Dritte ꝛc Veste, Hochgelahrte Räthe, Liebe Getreue. Wir haben aus eurer gehorsamsten relation vom 29. Nou. jüngsthin vernommen, was ihr wegen des Klinge-Beutels-Streits in der Schul-Kirchen zu Halle ausführlich berichtet und fürgestellet habet. Wann Wir aus denen von Euch angeführten Ursachen und Umständen, und insonderheit, daß die Facultät sich aller actuum parochialium, worunter die *Collecten* im Klinge-Beutel mit gehören, freywillig begeben, euer Gutachten approbiren, und wollen, daß besagter Klinge-Beutel dem Rathe zu Gewissenhafter disposition überlassen werde: Als habet ihr der theologischen Facultät anzudeuten, daß sie das in der Schul-Kirchen in dem Klinge-Beutel eingesammlete Geld in die Allmosen-Cassen auf das Hällische Rath-Haus iederzeit einliefern lassen sollen, damit dasselbe dazu angewendet werden könne, wozu es anfänglich destiniret worden, und ferner Streit vermieden werde. Seynd euch mit Gnaden gewogen. Cölln an der Spree, den 24. Nouembr. 1699. Cum vero Theologica Facultas rursus instaret, & per hanc collectionem eleemosynarum nullos actus parochiales exerceri, aut ceteris ecclesiis parochialibus praeiudicium inferri, fusius ostenderet: tandem Rex potentissimus temperamentum adhibuit, voluitque, vt collecta per sacculum sonantem pecunia pro *dimidia parte* Senatui, vt patrono ecclesiarum parochialium, cederet, altera dimidia vero in pauperes a Facultate Theologica diuidenda esset.

CAP. II.

De

Iure parochiali circa sepulturam.

§. I.

EQuidem ἀμεϑοδίαν committere videor, qui, vbi de *iure parochiali* circa *sacra* ago, simul infero caput de *sepultura;* cum tamen de sepultura nihil *sacri* in sepulturis resideat. Verum venia sine dubio mihi dabi- Cur caput de sepultura hic inseratur?

dabitur, si perpenditur, quod magis ex *communi hypothesi* materiam hanc connectere, quam ex *veriori* disiungere voluerim. Omnino concedo, ad *res religiosas* hodie non recte referri sepulchra, nec actum sepulturae ad cultum diuinum, STRYK. *in vs. mod. ad tit. ff. de relig. & sumt. fun. c. 1. §. 4.* adeoque *nihil sacri* circa sepulturam proprie occurrere. Si tamen *modum funerandi* inspicimus, solet ille plerumque hymnis, precibus & concionibus absolui, adeoque si non *in totum*, tamen *in tantum*, liturgiam quandam continet, & eius intuitu sacris annumeratur caussis. Vnde & pontificii cognitionem circa sepulturam episcopis adiudicant, & hodie quoque dispositio circa sepulturas quoad ea, quae ad *liturgiam* spectant, ad consistoria refertur. STRYK. *cit. l. §. 5.*

Cognitio circa sepulturam spectat ad consistoria.

§. II. Quamuis vero dictum fuerit, iura parochialia in pluri-mis referre iura, circa curias Romanas olim constituta: quoad *sepulturam* tamen diuersa intercedit ratio, quia illa de iure Romano *libera* fuit, vt quilibet mortuum in suum locum inferre potuerit, qui inde dicebatur apud ethnicos *religiosus*, ex superstitiosa quadam dedicatione, Diis manibus facta, & persuasione, quasi animae defunctorum ibi pererarrent, vbi corpus esset conditum. Sed paullatim haec libertas restricta & *coemeteria* condita, quorum originem & fata retuli in *tr. de origin. prae. mater. iur. eccles. c. XXII. & diss. de iur. exstruend. coemet. c. 1.* Inde hodie non amplius licet, priuata autoritate, locum quemcunque ad sepulturam eligere, cum coemeteria ad hoc publica sint constituta, vbi sepelienda sunt cadauera mortuorum, de quibus consuli potest STRYK. *cit. l. c. 1. §. 9. sqq.* Et cum olim illa ordinarie prope ecclesias constituerentur, pro illarum accessoriis habiti fuerunt, & sicuti parochis in ecclesia parochiali ius suum parochiale concessum fuerat, ita quoque in coemeterio sibi aliquod ius parochiale adscripserunt. Vnde ius *funerandi* computatur inter *iura parochialia*, ita vt secundum doctrinam Canonistarum ecclesiae, quae populum aut parochiam non habent, vt sunt monasteria, non aliter quam *consuetudine* aut *episcopi constitutione* ius funerandi habere, & sic nec extraneos defunctos recipere possint. ENGEL. *in colleg. iur. can. tit. de sepult. n. 4.*

Sepultura apud Romanos libera. Locus vnde dicatur religiosus? Vnde ius parochiale circa coemeteria & ius funerandi descendat?

§. III. Habet itaque parochus intentionem fundatam in suos parochianos, vt non alibi quam in *ecclesia parochiali* sepeliantur, quod ius in iure canonico adeo corroboratum esse legimus, vt ex dispositione *c. ex parte 5. X. de sepult.* parochianum alienum sepelientes, quem sepelire non debebant, *mortaliter* peccare dicantur, & cogantur, restituere corpus proprio parocho. Inferunt enim inde, quod *spoliatus*

Sepeliendi parochiani in ecclesia parochiali.

tus eo ipſo fuerit corpore iam ſepulto, adeoque parochus ante omnia reſtituendus. Sepelientes, aiunt, hoc in caſu rem alienam, ad quam ius nullum habebant, vſurpant, inuito illo, ad quem de iure vel conſuetudine pertinebat. PETR. DE MVRGA *de benef. eccl. qu. 2. §. 1. ſect. 2. concl. 2. n. 701.* BARBOSA *in collect. ad cit. c. 5. n. 5.* modo conſtet de *iuſtitia ſpoliati* in poſſeſſione. Inde parocho, ſpoliato corpore iam ſepulto, remedium ex *c. redintegranda 3. C. 3. q. 1.* tribuunt & quidem per *c. 6. X. de ſepult.* vid. THOMAS. GRAMMATICVS *deciſ. 82. n. 3.* Hoc tamen merito ridiculum eſſe iudicat ZIEGLER *in comm. ad can. cit. cap. VI. §. 5.* quam inſeruit *prælection. publ. ad decret. tit. de reſtit. ſpoliat. Humanitatem*, ait, *omnem mihi videbitur exuiſſe iſte ſacerdos, qui eo vti, & reſtitutionem cadaueris petere velit. Manes non eſſe inquietandos, neque ſepulchra violanda, non chriſtianorum tantum, ſed gentilium etiam ex pietate naturali profecta fuit ſententia. Et quæ hæc ergo*, pergit poſt pauca, *impietas eſſet, petere, vt cadauer, quod ſine præſcitu ſacerdotis ſepultum fuit, effodiatur, & in priſtinum ſtatum reponatur, tantum abeſt, vt remedio huic in iſto caſu locum demus.* Ita recte & pie cenſet vir celeberrimus, contra rigorem iuris canonici, quod *ius bannarium* ſuum adeo extendit, tam rigide exercet, & auare peragit, vt in ridiculas concluſiones inde dilapſum ſit.

§. IV. Quid vero per *parochianum alienum* hic intelligatur, breuiter videndum. Scilicet in hac materia *parochiani* paulo latiori ſenſu intelliguntur, ac alias fieri ſueuit; imo pro illis ſæpe habentur, qui tales proprie non ſunt. Sunt igitur *parochiani alieni*, qui neque *domicilio*, neque *habitatione*, neque *temporali commoratione* in parochia aliqua reperiuntur. Hinc inferre licet, pro *parochianis alienis* hoc effectu non reputari exteros & forenſes, ad tempus habentes hoſpitium in ciuitate, quia etiam hi *in ſubſidium* ſepeliendi ſunt in eccleſia parochialis *habitationis*, quo referri poſſunt officiales, Scholares, famuli, conductores. BARBOSA *de iur. eccleſ. lib. 2. c. 10. n. 33.* Afferunt enim canoniſtæ, ad effectum *ſepulturæ* acquiri *parochiam* ſola habitatione temporali. SANCHEZ *de matrim. lib. 3. diſp. 23. n. 12. 13.* MVRGA *de benef. eccl. c. l. n. 679.* HERCVL. MARESCOTTVS *variar. reſol. l. 2. c. 95. n. 9.* Idem de viatoribus & peregrinantibus aſſerendum eſſe putant MARESCOTT. *n. 10.* quamuis hic inter canoniſtas adhuc diſſenſus reperiatur, nam gloſſa ius ſepeliendi eccleſiæ cathedrali adſcribente; praxi tamen conformior videtur ſententia, quod ſpectet ad illam parochiam, intra cuius fines obiit; etiamſi vel maxime parochus illius parochiæ ei non

Quinam habeantur pro parochianis reſpectu ſepulturæ?

Viator vbi ſepeliendus?

administrauerit sacramenta, vel quod ex improuiso decesserit, vel quod proprius parochus non ita facile haberi potuerit. ALEX. SPERELL. *decis. for. eccles. 87. n. 13.* Hinc etiam *in LL. Suecorum lib. 1. c. 9.* prouisum: *Si Viator aliquis in parochia infirmetur, debet tunc parochianus, apud quem est hospitio receptus, hoc nunciare campanario, & campanarius presbytero, (seu parocho) qui tenetur ei administrare sacramenta ecclesiæ, funus & fossam benedicere, & postea de bonis defuncti voras petere, vel facere sibi dissolui, si tantum in bonis habeat, & pro eius anima celebrare missas. Quod si non tantum habeat in bonis, recipiat presbyter tertiam partem & celebret tantum vnam missam. Si denique moritur in parochia mendicus, illi administret presbyter sacramenta sicut parochiano, quamuis nihil aliud habeat, quam baculum & peram, parochianus vero, apud quem mendicus mortuus est, significare hoc debet vicinis suis propinquis, aut si propinquos non habet, ad remotos vadat, illi tenentur funus ad ecclesiam deferre, & dum tumulatur, præsentes esse. Si illi, quibus nunciatum est, venire distulerint, tribus oris punientur, quasi illi recipient, qui funus per viam associarunt, aut defendant se per iuramentum duorum, quod sibi non innotuit, aut quod legitimum impedimentum habuerint.* Quia vero hæc sepultura tantum *in subsidium* in eo loco, quo mortuus est peregrinus, fieri solet, hinc quæ dicta sunt, intelligi debent sub hac limitatione: modo absque corruptionis periculo non possit deportari cadauer ad locum, in quo alias sepeliri debebat. Nam si absque periculo ad parœcialem ecclesiam deferri potest, non ibi sepeliendus, vbi moritur: veluti si ruri decedat, vbi recreationis causa commoratur; *c. is qui habens 3. X. de sepult. in 6.* PETR. MVRGA *cit. l. sect. 1. n. 680.*

Si peregrinus possit deferri ad suam parochiam, deferendus est.

§. V. Quod si itaque peregrinans aliqua in ciuitate moritur, ita vt commode ad suam possit deferri parochiam, quæritur, an parochi illius parochiæ, in qua mortuus est, *iura stolæ* exercere, & *funeralia* exigere possint? Quod nego: cum enim eo tantum in casu parochis in peregrinantes, intra parochiam suam mortuos, intentio fundata competat, si commode ad propriam non possint deduci parochiam; nullum video fundamentum, quo funeralia velint exigere, quæ debentur propter ministerium, quod circa sepulturam impendunt. Extendit tamen auaritia clericalis suum ius parochiale etiam ad hunc casum, noua certe interpretatione, quæ a communibus interpretandi regulis recedit. Quid quod altius ascendat, ita vt quoties per nouam parochiam funus tantum ducitur, de nouo funeralia soluenda parochis loci, quod in ciuitatibus nonnullis, vbi parochiæ plures constitutæ sunt, itidem vsu venire solet, ita vt si pu-

An, quando funus ad aliam ducitur Parochiam, parochus possit exigere funeralia?

Cur magistratui denunciandum, per cuius territorium funus ducitur?

publice per illam plateam, quæ ad alteram parochiam spectat, ducitur, statim parochis eiusdem parochiæ funeralia sint exsoluenda. Credo respexisse clericos ad magistratus mores. Hoc certum est, si per alterius territorium ducitur funus, magistratui, imperium merum habenti, hoc esse denunciandum, non vt funus ducere liceat, sed vt his constet, quo genere mortis perierit defunctus? Nam officii publici necessitas exigit, vt si forte *morte violenta* periisse deprehendatur, quod forsan transportantes cadauer occultare student, in autorem criminis a quocunque inquiratur: ad omnem itaque suspicionem auertendam, qui cadauer transportare cupiunt, *testimonio publico* instructi esse debent, quod coram magistratu, criminalem iurisdictionem habente, producendum. Inde vero nullum *ius* sibi parochi arrogare possunt, vt transportatio iis quoque denunciari debeat; quamuis enim quorundam forsan liberalitas illis hinc inde *funeralia* pepererit in transportatione cadaueris, inde tamen aduersus alios nullum *ius perfectum* sibi tribuere possunt. Id optime obseruauit STRYK. *in vs. mod. D. tit. de relig. & sumt. fun. c. 1. §. f.* vbi sequentia addit: *quo casu notanda est merito illorum clericorum auaritia, qui quoties per nouam parochiam funus ducitur, noua funeralia exigunt, cum tamen nihil laboris aut incommodi sustineant.* Notatur auaritia clericorum.

§. VI. Dependet quoque inde decisio quæstionis, *vbinam sit sepeliendus, qui duplici gaudet parochia?* Alii respiciendum esse putant ad parochiam, in qua decessit, quia illa fortius ius habere videtur; quam sententiam tuetur ALEX. SPERELL. *decis. for. eccles. 87. n. 10.* Sed VALENSIS *ad tit. de sepult. §. 2 n. 1.* præuentioni locum esse putat. Priorem ego veriorem existimo, si in illa parochia sacramenta percepit. Nam licet duas parochias habeat, supra tamen iam dictum, quoad sacramentorum perceptionem certum eligi posse parochum, a quo perpetuo sacramenta suscipiat. Quod si itaque in alia parochia moritur, in alia sacramenta percepit, eum in hac parochia sepeliendum esse dicerem. Ius enim sepulturæ multum pendet ex *administratione sacramentorum*, & eo ipso, quod in hac parochia percepit sacramenta, videtur ibi elegisse sepulturam. BERE. MARESCOTTVS *var. resol. l. 2. c. 9. n. 1.* ABBAS *in c. 1. de sepult. n. 13.* ALEX. SPERELLVS *cit. n. 13.* STEPH. GRATIANVS *disc. for. c 94. n. 74.* Hinc *sect. III. c. 2.* ostensum est, eos, qui a parochiis sunt exemti, sepeliendos esse in illa parochia, in qua sacra perceperunt. Ex eodem fonte quoque iudicium ferendum de illo casu, quando dubitatur, cuiusnam parochiæ parochianus sit? veluti si quis domum habet in con-

Vbinam sepeliendus, qui duplicem habet parochiam?

Ius sepeliendi dependet ab administratione sacramentorum.

Vbinam sepeliendus is, de cuius parochia dubitatur?

confinio duarum parochiarum; hoc casu, si non constat, ad quam proprie parochiam domus referenda sit, diuidenda esse funeralia & alia lucra parochialia, imo ipsam etiam sepulturam familiæ diuidendam volunt, vt alternetur. Verum tamen est, talem in ea, ad quam inhabitans tales ædes magis inclinauit, parochia, h. e. vbi sacramenta percepit, sepeliendum esse. SPERELL. *cit. l. n. 16.* Quamuis vero, tum qui ædes eiusmodi dubias possidet, tum etiam qui duplici gaudet parochia, in alterutra sepeliri queat: superest tamen adhuc illud dubium, *annon etiam funeralia sint præstanda alteri parocho*, qui vtroque casu sepeliendum pro suo parochiano habet, adeoque & ius parochiale in eum exercere posse videtur? Hoc certum est, si in loco tertio eligitur sepultura, vtrumque parochum diuersæ parochiæ inter se diuidere debere canonicam portionem, seu hodie funeralia, *c. 2. X. de sepult. in 6.* Ast si de duplici parochia quæstio versatur, in qua defunctus *æqualiter* parochianus fuit, aliud dicendum videtur, cum quilibet sit parochus huius parochiani *in solidum*, & ita ius suum parochiale exercere possit, quamuis VALENSIS *tit. de sepult. §. 2. n. 1.* hic quoque dispositionem *c. 2. cit.* applicet, repugnante tamen textu. Facilius tamen hoc admitterem in casu *dubiæ parochiæ*; quia hic dubium est, cuiusnam defunctus parochiæ sit censendus? Neque etiam voluit duplicem agnoscere parochiam, nisi forsan alter parochus sit in possessione vel quasi parochialitatis: tunc enim interim fructus suæ possessionis percipere solus potest.

An vtrique parocho hoc casu sint præstanda funeralia?

§. VII. Ceterum quod dictum est, ius sepeliendi multum dependere ab *administratione sacramentorum*, non eo pertinet, vt primario huc respiciendum esse velim, sed vt tantum in *casu dubio* multum ad decisionem conferat. Alias si de *certa parochia* constat, in qua sacramenta percipere debuisset, potius in illa parochiali ecclesia sepeliendus est. Quodsi ergo quis ex aliqua causa vel culpa ibi non percipit diuina, nihilominus in illa parochia, ad quam ex *habitatione* spectat, sepeliendus videtur, quia ad hoc, vt parochus consequatur iura parochialia, sufficit, quod per eum non stet, quo minus administret sacramenta. HERC. MARESCOTTVS *var. resol. l. 1. c. 95. n. 2.* Imo quamuis per diuturnum tempus aliquam inhabitauerit parochiam, in eaque sacris diu vacauerit, & sacramenta ibi receperit: ea tamen mutata, in hac noua potius sepeliendus parochia, licet defunctus nondum in ea receperit sacramenta. SANCHEZ *de matrim. lib. 3. disp. 23. n. 7. vers. dices hoc.* Idem communiter apud nos quoque obtinere certum est, cum in iure funerandi ad *habitationem præsentem* principaliter respiciatur.

Quatenus ius sepeliendi dependeat ab administratione sacramentorum?

§. VIII.

§. VIII. Noluerunt tamen canones, quos mores hodierni sequuntur, vt parochi ius suum *cogendi* & *prohibendi* hoc casu nimis rigide exercerent, sed quæ dicta sunt, tum demum obseruanda esse censuerunt, quoties (1) sepeliendus propriam sepulturam non elegerit, vel (2) *sepulchrum maiorum* non habeat. Quod *ELECTIONEM* sepulturæ concernit, illi adeo standum est, vt parochus illam impedire non possit sub prætextu, quod extra ecclesiam parochialem electa sit. PETR. DE MVRGA *de benef. eccles. qu. §. 9. Sect. n. 702.* Nec adeo mirandum, in hoc casu laxatum *ius parochiale* seu *bannarium*, & libertati aliquid datum esse: interesse enim ecclesiæ & monasteriorum id postulauit. Qui eligunt sepulturam in monasterio vel alio loco religioso, grati esse iubentur erga monasterium, pro hoc beneficio, quod in recipiendo cadauere exhibent, quod officium lauto aliquo legato expleri potest. Inde monachi ditiores quouis modo secundum *praxin antiquam* inducere solent, vt in claustris suis sepulturam eligant, quod merito reprobatum in *c. 1. de sepult. in 6.* Abusum hunc suo tempore taxauit CLEMENS IV. apud MARTENE & DVRANDVM *tom. II. thes. anecd. p. 397.* inter alia hoc epiphonema addens: *Vtinam nunquam volucres super cadauera consedissent.* Ceterum nec ecclesia parochialis inde damnum sentit, quæ partem de tunica, h. e. *quartam canonicam*, capit, qua iactura, quam in cadauere amisso percepit, compensatur. Hæc arcana ratio status fecit, vt quilibet sibi sepulturam eligere possit, vbicunque voluerit, *c. 1. X. de sepult.* & quia vltimæ voluntates sunt reuocabiles vsque ad extremum vitæ halitum, *l. 4. de ordin. vel transf. leg.* hinc quilibet eam electionem, quæ instar *vltimæ voluntatis* est, reuocare potest pro lubitu. Inde noua quæstio nascitur: *an & quotnam testes in hac electione sint necessarii?* Quod si in ipso testamento vel codicillis electio facta, res expedita est: extra hosce casus maior est dubitandi ratio. Ex canonistis quidem hic *nudum consensum*, & leuiores probationes, admittunt. BARBOS. *de offic. & potest. paroch. p. 3. c. 26. n. 24.* Alii ad minimum *duos testes* requirunt, præsertim cum in hac electione de præiudicio ecclesiæ parochialis agi videatur. SEBAST. MEDICES *de sepult. q. 8.* Aliter hanc rem decidit ENGEL. in *colleg. iur. can. tit. de sepult. n. 7.* & in *manual paroch. P. 4. c. 3. n. 7.* quod talis electio sit dispositio *ad pias causas*, quæ nulla solennitate indigeat, modo constet de defuncti voluntate. Quamuis vero de hoc supposito inter protestantes iuste dubitari possit, qui sepulchra pro *re religiosa* non habent: constat tamen, plura inter eos esse retenta, quorum principia reprobata & reiecta sunt, adeoque non adeo mirandum, si etiam hæc conclusio, ex falso licet principio eoque reprobato profluens, hodie in nonnullis locis obtineat,

Potest quilibet sibi sepulturam eligere.

An electio requirat testes?

neat, & a nostratibus etiam doceatur, electionem hanc nulla solennia desiderare; quamuis adhuc inquirendum esset, vtrum talis electio inter nos admitti debeat.

In eligente requiritur voluntas.

§. IX. Vt vero electio sepulturæ effectum habeat; in *eligente* facultas, in *obiecto* electionis locus non interdictus desideratur. *Facultas eligendi* determinatur vel a *natura*, vel a *lege*. A *natura*, dum necessario voluntas in eligente præsupponitur, absque qua electio non datur. Cessat vero illa vel naturaliter, vel ciuiliter. Naturaliter eligere sepulturam nequit furiosus, filius impubes, &c. Ante pubertatem electio non conceditur. MVRGA *de benef. eccl. qu. 3. n. 724.* Neque pater hoc casu sepulturam eligere potest, nisi consuetudine loci hoc admittente; *c. licet. 4. de sepult. in 6.* Hæc tamen consuetudo tantum tribuit patri facultatem, donec in *impubertate* permanserit. SPERELL. *decis. for. eccles. 89. n. 9.* Si pubes factus decesserit, in sepultura a patre electa non aliter est sepeliendus, quam si illam approbauerit. BARBOSA *de iur. eccl. l. 2. c. 10. n. 28.* Hanc electionem non tantum patri propriam esse volunt, sed ad illam etiam admittunt *matrem*, cum electio, secundum hypothesin canonistarum, quid spirituale sit, vbi *patriæ potestatis* nullus respectus habetur. ID. *cit. l. n. 11. 12.* Hoc intuitu potestas eligendi nec filiis familias denegatur in *cit. c. licet*, quamuis alias de iure communi testari nequeant. Imo quoniam electionis effectus demum post mortem enascitur, facile apparet, pupillum ne quidem cum autoritate tutoris eligere sepulturam posse, quia effectus demum oritur, finita tutela; SPERELL. *cit. l. n. 32.* vel etiam, quia vltimarum voluntatum dispositiones magis ex *propria*, quam *aliena* dependere debent dispositione.

An pater possit filio impuberi eligere sepulturam.

Eligere possunt filiifamil.

An pupillus cum autoritate tutoris.

Etiam vxor potest eligere sibi sepulturam.

§. X. Quamuis vero vxor regulariter in sepulchro mariti condenda sit, SPERELL. *decis. for. eccles. 88. n. 16.* cum quas personas coniunxit matrimonium, sepulchrum quoque coniungere debeat, *c. Ebron. 2. C. 13. q. 2.* si modo reuera domicilium mariti accquisiuerit: aliam tamen sibi eligere sepulturam neutiquam prohibetur, præsertim cum electio ad eum statum pertineat, in quo mulier soluitur lege viri; *c. de vxore 7. X. de sepult.* Nam & si vel maxime maritus adhuc viuat, tamen absque eius licentia diuersum a marito sepulchrum eligere potest. SPERELL. *cit. l. n. 18.* Quod si illud non elegerit, in mariti sepulchro est sepelienda, ita quidem, vt si plures habuerit maritos, cum nouissimo sepelienda sit; *c. is qui . §. mulier de sepult. in 6.* Sicuti enim vidua dignitatem & forum vltimi mariti, ita quoque ius sepulturæ retinet. Quid vero dicendum, *si redierit ad domum patris?* Idem obtinere putat SPERELLVS *decis. for. eccl. 88. n 15.* quod hoc priuilegium datum sit *personæ*, non *loco*

Extra electionem vxor in sepulchro mariti nouissimi sepelienda.

loco, & mulier vidua cenſeatur durare in coniugio mariti. Licet vero hoc concedi queat, parocho tamen, in cuius parochia moritur, ſatisfaciendum eſt, ratione iurium ſtolæ & funeralium. Cum enim reuerſa ad domum parentis, rurſus parochiæ paternæ ſe ſubieciſſe videatur; parochus quoque illius loci intentionem fundatam ratione *funeralium* habere cenſetur. Vnde ſicuti de iure canonico, quando quis in aliena parochia eligit ſepulturam, parochus proprius poteſt detrahere *quartam canonicam parochialem;* ita quoque huic parocho funeralia præſtanda ſunt, ſi in mariti ſepulchro, quod in aliena parochia habetur, eſt ſepelienda.

Quid dicendum de vidua reuerſa ad domum patris?

§. XI. Facultas tamen eligendi a iure ademta eſt illis, qui plane ſunt indigni eccleſiaſtica ſupultura, adeoque nec in parochia *propria*, nec in *aliena* ſepeliri poſſunt. AVGVST. BARBOS. *de iur. eccl. l. 2. c. 10. n. 40.* Quinam vero *indigni* habeantur, ordine BARBOSA *cit. l.* recenſet, eumque noſtrates vtplurimum ſequuntur, vt etiam inde conſtet, ius canonicum hac in parte obſeruari in noſtris eccleſiis Vtplurimum hic vtuntur regula vulgata: *quibus non communicamus viuis, iis nec mortuis communicamus*, quam explicui in *diſſ. de iur. deneg. commun. cœmet.* Reuera a ſuperſtitione non videtur alienum, quod extra cœmeterium indigni ſepeliantur, quaſi omnes illi, qui in cœmeteriis ſepeliuntur, tantum participes ſalutis æternæ iudicandi ſint, quod pro illis tantum oblationes & preces fiant. Quod ſi hoc tantum ideo fieret, vt ceteri malitioſi delinquentes inde exemplum caperent, tolerari id facilius poſſet; quamuis pontificii, qui huius inſtituti autores, in alia omnia eant. Vid. STRYK. *in vſ. modern. ad tit. ff. de relig. & ſumt. fun. c. 1. §. 10.* Huc ergo referunt *αὐτόχειρες*, circa quos diſtinguunt, vtrum ſibi ſpontaneo motu ex malo propoſito, forſan conſcientia delicti, dolorum impatientia mortem intulerint? an melancholia aut alia animi impotentia? Priori caſu *honeſta* ſepultura locum non habet; ſed cadauer, a carnifice per feneſtras deiectum, in loco infami conditur, & hæc ſepultura vocatur *canina* ſeu *aſinina.* CARPZ. *l. 2. def. 376. n. 10. 11.* Poſteriori vero caſu ſepultura in cœmeteriis permittitur, ceremoniis tamen moderatis, abſque ordinaria proceſſione, ſine campanarum pulſu, ita vt aliquando loco hymnorum funebrium, pœnitentiales adhibeantur. CARPZOV. *cit. l. def. 377.* Huc porro referunt cadauera delinquentium, in reatu mortuorum, ID. *def. 379.* modo fuerint de crimine confeſſi & conuicti, nec pœnitentiam egerint. ID. *def. 380.* Præterea in genere *contemtores verbi diuini & ſacramentorum* indignis accenſent, quod

Indigni ſepultura illam eligere nequeunt. Quibus denegetur ſepultura?

Quinam contemtores verbi diuini indigni sepultura iudicandi? etiam passim in ordinationibus ecclesiasticis approbatur. Hic vero anceps sæpe *in hypothesi* dubitatio est, quinam pro talibus habendi? cum sæpius tales iudicentur, qui nihil minus quam *contemtores verbi diuini* sunt, & alii non habeantur pro contemtoribus, qui tamen tales sunt. Plerumque ad externam tantum respicimus frequentationem templorum, hosque neutiquam contemtores verbi diuini existimamus, cum tamen Deus cor diiudicet. Sed hæc ὡς ἐν παρόδῳ. Merito vero explodit STRYK. *in vs. mod. cit. l. c. 1. §. 10.* illam consuetudinem quarundam ecclesiarum, qua infantes non baptizati & puerperæ, inter labo-

An infantes nondum baptizati sepeliendi? res partus mortuæ, extra cœmeterium sepeliuntur, quasi infantes nondum sint facti membra ecclesiæ, & puerperæ in impuritate mortuæ, adeoque ea sepultura ecclesia polluatur: hæc enim principia merito a nostratibus reprobantur. De reliquis vid. STRYK. *in not. ad I. E. Brunnem. c. 2. §. 2. & 12.*

An sepultura intra ciuitatem eligi possit? §. XII. *Obiectum* electionis debet esse *locus non interdictus*, vbi statim quæstio oritur de sepultura, intra ciuitatem eligenda, num illa permitti possit? Equidem si praxin respicimus, nihil frequentius est, quam sepeliri mortuos in templis vel cœmeteriis, intra ciuitatem erectis. Docuit tamen solide THOMAS. *iurispr. diu. l. 3. c. vlt.* hoc minus recte fieri, imo iniuste, ob rationes ibi adductas, quæ suo robore non destituuntur. Olim variis in conciliis sepultura in templis interdicta fuit, prout fusius demonstraui in *tr. de origin. præcipuar. mater. iur. eccles. cap. vlt.* Sed progressu temporis tales iustissimæ prohibitiones euanuere, forsan propter parochorum & ipsius ecclesiæ interesse. Vnde & hodie electio sepulchri in templis interdicta non est. Equidem de iure canonico requiritur, vt talis ecclesia eligatur, quæ habet ius sepeliendi: verum apud nos id parum dubii habebit, cum plerisque ecclesiis ius, sepulchra habendi, datum sit.

An rustici in proprio pago locum eligere possint ad sepulturam. §. XIII. Cum vero multi pagi sint, qui nec ecclesias nec cœmeteria hactenus habuerunt; sed mortuos suos ad *matricem* ecclesiam deferre obstricti fuerunt, quæstio oritur, *an rustici in proprio pago locum quendam eligere possint, in quem mortuos suos inferant?* Equidem exstructionem cœmeterii hodie *priuata autoritate* fieri non posse, adeoque tota cognitio huius rei penes consistorium esse censetur, de quo merito dubitaui *in diss. de iure exstruendi cœmet. c. 2.* Patroni potius sufficere videtur autoritas, si nouum cœmeterium commodiori & expeditiori corporum demortuorum sepulturæ inseruire possit; modo emolumenta funeralia non subtrahantur ecclesiæ parochiali, parochoque, cuius tunc

tunc nullum veritur præiudicium. Conf. STRYK. *cit. l. §. 12.* Alias si quis propria autoritate eiusmodi locum extra cœmeterium eligeret, id non admitteretur, vt prælaudatus STRYKIVS *in not. ad ius eccl. Brunsuem. lib. 2. c. 2. §. 12. verb. extra cœmeterium*, ostendit, referens casum, vbi nobili cuidam hoc denegatum fuit, qui *extra cœmeterium* locum certum ad familiæ suæ sepulturam destinauerat, cui propterea iniunctum, vt in proximo templo, cuius sacris hactenus vsus fuerat, funus inferret. Vnde & apud canonistas electio sepulturæ in loco minus religioso inepta reputatur. GONZALEZ *ad c. 3. X. de sepult. n. 6.* Negare tamen non possum, etiam in his conclusionibus & multis aliis peti id, quod est in principio: quamuis enim de iure canonico certum sit, cœmeteriorum exstructionem ad *iura episcopalia* referri propter *benedictionis* ritum, ab episcopo peragendum; euidens tamen est, hunc ritum nobis incognitum esse, adeoque vix ad *iura ecclesiastica* eorum exstructionem referri posse, de quo *in iure eccles. protest. tit. de sepult.* exactius actum est.

Non electa sepultura, sepulchrum maiorum attendendum.

§. XIV. Deinde dixi §. VIII. quemlibet in ecclesia parochiali esse sepeliendum, modo non habeat *sepulchrum maiorum.* Hoc parochiæ præfertur, si non eligit aliam sepulturam, proprio licet renuente parocho. MVRGA *de benef. eccl. cit. l. n. 704.* Debet tamen constare (1) de existentia talis sepulchri, in quo qui se fundat, is eam probare debet: SPERELL. *decis. for. eccl. 88. n. 5.* (2) cadauer absque periculo & incommodo magno ad maiorum sepulturam deferri posse. MVRGA *cit. l.*

Sepulchrum maiorum quid?

Sepulchrum autem *maiorum* dicitur, vbi pater vel auus reliquique maiores elegerunt sepulturam, vt tamen illa electio fuerit facta ex *certo consilio & destinatione*, non ex accidenti seu casu, veluti quando pater in peregrinatione mortuus, & sic in loco illo, vbi mortuus est, fuerit sepultus, tunc enim hoc sepulchrum *maiorum* haberi nequit. IDEM *cit. l. n. 9.* Respicitur autem hic imprimis ad ascendentes proximiores. MVRGA *cit. l.* Vnde si pater & auus habent diuersum sepulchrum a sepulchro proaui, potius filius est sepeliendus in aui & patris sepulchro, quam in proaui. Idem dicendum, si pater & auus diuersa sepulchra elegerint. BARBOSA *de iure eccl. l. 2. c. 10 n. 32.* Addit prælaudatus *Autor* etiam hanc rationem, quod sepulchra inter mortuos compararentur domicilio inter viuos, filius autem sequatur domicilium patris & non aliorum ascendentium, *l. assumtio D. ad municip.* quæ ratio melior est, quam PETRI DE ANCHOR. qui in *c. 15. de sepult. in 6. vers. secundum quæro n. 4.* facete ait, quod si antiquorum sepulchrum paterno esset præferen-

ferendum, oporteret quærere agrum Damascenum, vbi ortus est Adam, communis omnium parens. Emendare tamen hanc ipsam rationem voluit, soli traditioni veterum nixus, ALEX. SPERELLVS *decis. cit. n. 9.* inquiens, quærendum potius esse montem Caluarium, vbi Adam sepultus, cum hic de sepultura, non de ortu tractetur.

Sepulchra hereditaria & familiaria.

§. XV. Hæc sepulchra *maiorum* sunt vel *familiaria* vel *hereditaria* Erb- oder Geschlechts-Begräbniß, quorum diuersitas ex ipso iure Romano dependet. *Illa* dicuntur, quæ quis sibi suæque constituit familiæ. *Hæc* vero, quæ quis sibi heredibusque construxit; *l. 5. D. de relig.* Hereditarium tamen paulo latius patet, quam ipsum sepulchrum maiorum, cum sepulchrum familiæ ad *maiorum* referri possit, atque in illud ius inferendi habeant masculi descendentes ex primo acquirente, etiamsi heredes eius facti non fuerint, *l. 13. C. de relig.* si scilicet *familiæ* vox stricte capitur pro agnatis, so eines Stammes, Namens, Schildes und Helmes seyn. STRYK. *in vs. modern. D. tit. de relig. & sumt. funer. c. 2. §. 5. 6.* Ceterum si in *sensu latiori* sumitur vox *familia*, omnes omnino comprehendit, qui ex primo acquirente vllo modo descendunt, quod ex verbis acquirentis diiudicandum. ID. §. 7. At *hereditarium* a sepulchro *maiorum* magis recedit, cum ad quosuis heredes, etiam extraneos, in testamento institutos, transeat. THESAVR. *lib. 1. qu. for. 11. n. 2.* GONZALEZ. TELLEZ. *ad c. 1. X. de sepult. n. 7.* Hæc ergo sine dubio, si non alia fuerit electa sepultura, propriæ parochiæ præferenda erit. De funeralibus hoc loco nihil vlterius addo, cum hæc materia ad iura *fructuum parochialium*, *sect. VII.* excutienda, pertineat.

De iure parochi circa exequias.

§. XVI. Atque hæc de *iure parochiali circa sepulturam* competente sufficiant. Vltimo illud inquirere placet, *vtrum parocho competat ius quoddam dirigendi exequias, & disponendi de funere?* Quin canonistæ hic aliquod ius parochis suis adscribant, dubium non est. Vid. AVGVST. BARBOSA *collect. Apost. Decis. 578.* De nostris idem asserendum censeo, quatenus cura simul habet proprium interesse annexum, veluti de habendis funebribus concionibus, de funere solenniter ducendo: quamuis, si eorum nullum versetur præiudicium, non adeo videam, qua ratione ius quoddam circa *exequiarum dispositionem* prætendere iure possint. Nam vtrum sint honesta sepultura afficiendi defuncti nec ne? cognitio non est *parochorum*, sed *magistratuum ecclesiasticorum*; quamuis enim denegatio sepulturæ honestæ pœna sit, quam non infligit, nisi qui ius puniendi habet: constat tamen, eam esse pœnam *ecclesiasti-*

Dispositio de sepultura non competit parochis.

fiasticam, de qua etiam apud nos consistorium decernit. Sic & potestas de *ceremoniis*, in funere adhibendis, de concionibus funeribus ordinandis, & alias ad liturgiam pertinentibus, spectat primario ad consistorium, non vero ad parochum; & sic eius parochiale ius ad dispositionem exequiarum se non extendit. STRYK. *cit. l. c. 4. §. 5.*

CAP. III.
De
Iure parochiali circa benedictionem coniugum sacerdotalem.

§. I.

EXserit quoque sese ius parochiale circa *ἱερολογίαν*, & quidem variis modis, postquam semel in legem transiit. Antiquitus videbatur liberi arbitrii esse, & fieri solebat maioris sinceritatis declarandæ gratia, sicuti quoque alia negotia ardua in publica ecclesia seu congregatione fidelium expediri solebant, veluti manumissiones &c. quo tempore nullum ius parochiale in eam fingi poterat. Postquam autem legibus ecclesiasticis præcepta, determinata, & sic necessario adhibenda est; parochi mox aliquod ius perfectum circa illam acquisiuerunt.

Ius parochiale circa *ἱερολογίαν*. Origo *ἱερολογίας*.

§. II. Præcedere autem benedictionem sacerdotalem necessario debet *publica proclamatio*, & quidem in *solenni cœtu* expedienda *a proprio parocho*, id quod quoque sancitum legimus in *concil. Trident. Seß. 24. de reform. c. 1.* vbi ita: *In posterum, antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium parocho tribus continuis festiuis diebus in ecclesia inter missarum solennia publice denuncietur, inter quos matrimonium sit contrahendum.* Ante omnia videndum, quisnam parochus sit adhibendus, si sponsus & sponsa diuersas cognoscant parochias. Res enim expedita est, vbi idem sponsi & sponsæ est parochus. Distinguendum esse censeo, vtrum sponsus & sponsa in diuersis locis habitent; an vero in eadem ciuitate, in diuersis tamen sint parochiis. Priori casu canonistæ denunciationem in vtraque parochia fieri debere censent. POSSEVIN. *de offic. curat. c. 10. n. 8.* SANCHEZ. *de matrim. lib. 3. disp. 6. n. 4.* Fit enim talis publicatio, vt scientes

Ius parochiale circa proclamationem.

Si sponsa & sponsus in diuersis locis habitent, proclamatio fit vtrobique.

poteſt; ne matrimonium contrahatur. Sed quantum quidem mihi conſtat, vix eſt, vt in noſtris eccleſiis obſeruetur, poſtquam parochi crediderunt, ius huius citationis portionem eſſe iuris parochialis, adeoque præciſe ad parochiam eſſe adſtrictum. Melius certe hac in re pontificiorum doctrina cohæret. Ita enim SANCHEZIVS *de matrimonio lib. 3. diſp. 6. n. 6. Debent*, inquit, *hæ denunciationes fieri in vtriusque parochia, vbi diutius verſati ſunt, & principaliorem habent larem, & veroſimilius eſt, fore, vt ſciantur impedimenta. Probatur, quin ideo fiunt, vt contrahentium impedimenta detegantur; at cum breuem moram in aliqua parochia contraxere, ignoti ſunt, impedimentaque ignorabuntur.* Et paucis interiectis: *Hinc infertur, non opus eſſe, fieri in parochia, in qua eſt moderna habitatio, quia id nullo iure petitur, & eſſet nimium multiplicare denunciationes.* Hinc & porro inferunt canoniſtæ, ſi contrahentes plura habeant domicilia ſeu parochias, faciendas eſſe eiusmodi denunciationes in ea, in qua diutius habitarunt, vel potius in ea, in qua veroſimilius eſt, ſciri impedimenta. BARBOSA *de offic. & poteſt. paroch. P. 2. c. 21. n. 18.*

Vbinam facienda proclamatio, ſi contrahentes plura domicilia habeant?

§. IV. Equidem in *ordin. elect. Sax. art. gen. 13.* ſancitum lego, daß, wenn neue Eheleute ſich bey dem Pfarrer jedes Orts anmelden, ſoll der Pfarrer ſie eigener Perſon, und da ſie noch im Jungfrauſtande, auch ihre Eltern, Vormünde und nechſte Anverwandte, ſo bey dem Verlöbniß geweſen, zu ſich erfordern, und ſie befragen, ob das Verlöbniß mit der Eltern Vorwiſſen und Bewilligung geſchehen, ob ſich keines unter ihnen beyden hiebevorn mit einander ehelich verlobet, ob ſie einander nicht mit Blutfreundſchaft oder Schwägerſchaft verwandt, daß ſie nach Göttl. und Käyſerl. Rechten ꝛc. einander nicht ehelich beywohnen könten, und, da zwiſchen ihnen eine Freundſchaft in welchem Gradu &c. Porro quoque in eadem conſtitutione iniungitur parochis, daß die Pfarrer ſich mit Fleiß erkundigen ſollen, ob ſie öffentlich in der Kirchen mit der Gemeine GOttes das Hochwürdige Sacrament des Leibes und Blutes Chriſti empfangen haben, und da es junge Leute, ob ſie auch ihren Catechiſmum gelernet, ohne deſſen Erkänntniß ſie nicht aufgebothen werden ſollen. Conf. ZEPPER. *de polit. eccl. lib 1. tit. 15.* SCHVLZ. *in ſynopſ. inſtit. de nupt. lit. a.* Idem quoque conſtitutum eſt in *ordin. eccl. Magdeb. c. 10. §. 14.* Verum hæc quidem ad hoc conducunt, vt parochus poſſit inquirere in impedimenta, quatenus in eorum notitiam penetrare poteſt; quæ ſi intra parochiam emergunt, vel in vicinia, facilius erui poſſunt. Aſt quia non ſem-

Quænam parochus ante proclamationem obſeruare debeat ſec. conſtit. Saxon.

per de illis in præsenti parochia constare potest, vix commodius remedium superest, quam vt denunciationes iis in locis instituantur, in quibus probabilior notitia de *impedimentis* haberi potest, ne alias in meram transire videantur ceremoniam.

Quatenus parochus sponsalibus interesse debeat?

§. V. Præter *proclamationem* in nonnullis locis, præsertim in pagis, exigi solet, vt parochus loci ipsis intersit sponsalibus, quo eo magis omnis remoueatur clandestinitas, sinistra suspicio, & fraudulosa calliditas, quæ non raro hic interuenire solent, vt expresse constituum in der renouirten Fürstl. Wolffenbüttl. Verordnung, wegen verbothenen heimlichen Verlobungen de anno 1693. d. 4. Ianuar. ibi: **die Leute auf dem Lande mit Zuziehung ihres** Pastoris **und Seel-Sorgers in einige Verlöbniß sich einlassen sollen** &c. Lege tali prouinciali deficiente, consensus & præsentia parochi ad essentiam sponsaliorum non desideratur.

Vbi adhibenda proclamatio?

§. VI. Apparet quoque ex fine prædicto *proclamationum*, eas primario in casibus *ambiguis* necessarias esse. Nam, vt optime animaduertit STRYK. *in not. ad ius eccles. Brunnem. lib. 2. c. 16. §. 6.* si satis constat, inter partes desponsatas nullum impedimentum vel sanguinis vel alterius desponsationis vel clandestinitatis adesse, etiam sine *proclamatione* publica benedictio sacerdotalis concedi potest; frustra enim adhibetur hoc, cuius nullus superest effectus. Vt plurimum tamen specialem Consistorii dispensationem requirunt, docente CARPZOVIO *lib. 2. def. 139.* præsertim si publicis constitutionibus ecclesiasticis vniuersaliter & absque limitatione proclamationes iniunctæ fuerunt. Exstat *JOHANNIS FRIDERICI* gloriosæ memoriæ, Ducis Brunsuicensis & Luneb. constitutio von den Priuat-Copulationen, de anno 1675. d. 15. April. vbi *omissio proclamationum* diserte inhibetur. Tenorem eius hic inserere lubuit:

Consistorii dispensatione remittitur proclamatio.

Constitutio Iohannis Friderici Ducis Brunsuic. & Luneb.

Von GOttes Gnaden Wir Johann Friedrich &c. Nachdemmal unsere in GOtt ruhende Fürstl. Vorfahren in dero vorlängst aufgerichteten Kirchen-Ordnung ausdrücklich und heylsam verordnet, daß diejenigen Personen, welche in den Standt der heiligen Ehe zu treten begehren, nicht allein zween Sonn- und Feyer-Tage vor der Hochzeit von den Cantzeln aufgebothen, sondern auch dieselbe darauf in der Kirchen öffentlich copuliret und getrauet werden solten. Ob Wir nun wol in gnädiger Zuversicht gestanden, es solte solcher heylsamen Verordnung der Schuldigkeit nach allenthalben gelebet

det seyn, so haben wir doch in der That das Widerspiel befunden, indem die öffentliche proclamation nunmehro für ein unartiges und fast verkleinerliches Werck gehalten wird, ja es mit der Hoffart leider dahin gekommen, daß fast ein jedweder dafür hält, es gereiche ihm zu einem sonderbaren Despecte, wenn er sich in der Kirchen öffentl. abkündigen, und vor GOttes Angesicht trauen lassen soll. Gestalt Wir dann mit unaufhörlichen Ansuchungen um die Privat-Copulation zu unserm grossen Mißfallen bishero sind angelaufen und behelliget worden. Wann wir aber solcher Unordnung länger den Lauf zu lassen nicht gemeynet, sondern vielmehr ein gebührendes Einsehen dahin zu haben, und dasselbe abzustellen, tragenden hohen Landesfürstl. Obrigkeit und Amts halber, uns schuldig erachtet; So ordnen, setzen und wollen Wir hiemit gnädigst, daß, so viel die vom Adel betrift, es bey der in dem Ganderschemischen Landtages-Abschiede wegen der Copulation und Fürbitte enthaltenen Verordnung sein Verbleiben haben; die übrige verlobte Personen aber, welche das vorhabende Christl. Ehewerck in GOttes Namen zu vollenziehen gedencken, sollen nach vorhergegangener zweymaliger proclamation auf der Cantzel, und zwar auf verschiedene Sonn- und Feyer-Tage, sich öffentlich in der Kirchen und vor der Christl. Gemeine, nicht aber in Privat-Häusern copuliren und trauen lassen. Da aber irgend der Bräutigam oder die Braut erhebliche Ursache hätten, warum die Trauung jetzt berührter massen nicht in der Kirche geschehen könte, und dannenhero bey uns die Privat-Copulation unterthänigst solte gesuchet werden, wollen wir zwar, befindenden Umständen nach, darin gehelen, es ist aber Unser gnädigster Wille und Meynung, daß diejenigen, so die Privat-Copulation verlangen, und nach Befindung ihres Standes und Vermögens, 18. 12. oder 6. Rthlr. so ad pios vsus zu verwenden, für solche Dispensation unserm Consistorio ohnfehlbar auszahlen und entrichten sollen ꝛc.

§. VII. Sicuti vero in casu *necessitatis* specialis illa dispensatio non desideratur, veluti si sponsus sit in procinctu itineris militiæ vel reipubl. causa; CARPZ. *l. 2. def. 141.* ita absque tali necessitate omissa proclamatione, aut non petita dispensatione, varias secundum statuta locorum contrahentes incurrere solent pœnas. Sic in der renouirten Fürstlichen Verordnung wegen verbothenen heimlichen Verlobungen, de anno 1693. d. 4. Ianuar., quæ tractatui STRYKII *de dissensu sponsal.* appendicis loco adiecta: Wenn auch einige Verlobte, ehe und bevor sie

In casu necessitatis dispensatio non requiritur.

Pœna omissionis proclamationis.

an dem Orte, da sie eingepfarret, öffentlich von der Cantzel proclamiret und abgekündiget, und andern Orten, in- oder ausserhalb Landes, es sey unter was Schein es wolle, unsers in GOtt ruhenden Hrn. Vaters publicirten Kirchen- Ehe- und Verlöbniß-Ordnung zuwider, sich copuliren und trauen lassen, (es wäre denn, daß aus bewegenden Ursachen von uns, oder unserm Fürstl. Consistorio, solches verstattet würde) sollen dieselben allemal, wenigstens jede Person mit 100. Thl. und da dieselben so viel in bonis nicht hätten, mit schwerer Gefängniß, da aber auch andere beschwerliche Umstände mit unterliefen, insonderheit, wenn sie sich mit andern Personen ordentlich vorhero versprochen, härter, und nach Ermässigung der Käyserl. Rechten an Ehre, Leib und Guth bestrafet werden. Interim omissa denunciatio matrimonium non reddit nullum, sed liberi inde nati omnino sunt legitimi. Vid. CHRISTIN. *vol. 1. Decis. 327.* Dissentit quidem MENOCHIVS *lib. 4. cons. 398. n. 4.* existimans, matrimonium nullum esse, cum denunciatio pro forma sit, id quod deducit ex verbis *concilii Tridentini: denunciationibus factis*: cum duo casus ablatiui absoluti inuoluant conditionem, hæc vero formam. Sed hæc ratio valde hiulca est, nec statim defectus alicuius requisiti, quod tantum ad *maiorem securitatem* exigitur, vitium nullitatis inducit, multo minus argumentum a duobus casibus ablatiuis absolutis stringit. Interim hoc facile concedo, parochos omissioni consentientes, & interesse benedictioni præsumentes, pœnam condignam incurrere, *c. f. in f. X. de clandest. desponsat.* Nec eos excusat, quod obiiciant, se vereri, ne aliquod impedimentum malitiose adferri possit. Nam parochi, denunciato aliquo impedimento, aut aliquo eiusdem rumore diuulgato, tenentur de eo inquirere, & interim actum copulationis suspendere, donec de rei veritate constiterit. Et ita parochum, qui, omissis denunciationibus, ad copulationem processerat ex eiusmodi vano metu, pro merito punitum fuisse, testatur CHRISTINAEVS *cit. l. n. 27.*

Omissa proclamatio matrimonium non reddit nullum.

Pœna parochorum omittentium proclamationes.

§. VIII. Forma huius proclamationis ex eius fine dependet. Dictum est, eam esse *edictalem citationem*, STRYK. *in not. ad ius eccl. Brunnem. l. 2 c 16. §. 6. verb. publicæ proclamationes*, quemadmodum olim edictis, affixis in valuis ædium sacrarum, fiebat. CYPRAEVS *P. 1. de iur. connub. c. 11. §. 13. n. 7.* PANORMIT. *ad c. f. X. de cland. desp.* Hinc trina proclamatio, & quidem per tres hebdomadas tribus diebus dominicis, proxime sese subsequentibus, fieri debet, ZEPPER *de polit. eccles.*

Proclamatio est edictalis citatio.

Trina.

eccles. lib. 1. c. 15. quod etiam diserte in *concilio Tridentino Sess. 24. de reform. c. 1.* cautum. Et vt de hoc legitime constet, in eodem *concilio Sess. 24. de reform. c. I.*, vt in plerisque statuum euangelicorum constitutionibus ecclesiasticis, sancitum est, vt quilibet parochus peculiarem librum habeat, in quo a se proclamatorum vt & copulatorum nomina, diem & locum contracti matrimonii scribat, eundemque successori relinquat, vt in futurum fidem facere possit. GERHARD. *de coniug. §. 463.* Horum enim librorum parochialium maximum vsum in probatione matrimonii, solenniter vel rite contracti, esse, docet MENOCH. *conf. 199. n. 3. seqq.*

Parochi proclamatorum nomina certo libro annotare debent.

§. IX. In eo itaque proxime ad naturam *edictalis citationis* accedit, quod hæc proclamatio fieri debeat ante nuptias *tribus diebus dominicis*, quo intuitu olim tria *banna ecclesiastica* vocabantur, prout speciali dissertatione ostendit IO. FRANCISCVS BORN. *de bannis nuptial.* Vnde in iis parochiis, vbi vna die vice bina aut trina coniunctim fit proclamatio, recessum esse a genuina citationis indole, & nudam saltim ceremoniam repræsentare videtur. Improbat merito hunc morem STRYK. *in not. ad I. E. Brunn. cit. l.* ostendens, actum ea ratione esse frustraneum, & comminationem silentii, quæ proclamationi subiungi solet, nihil operari posse, si nullum contradicendi tempus relictum fuerit. *Rectius*, inquit, *ratio iuris ciuilis attendenda foret, quod vnam citationem peremtoriam pro trina simplici admittit, sed tunc, si trium simplicium citationum tempus contineat.* Verum quid frequentius, quam vt vna die proclamationes fiant, & statim, finitis sacris, personæ desponsatæ copulentur, qui abusus tamen facile corrigi posset, si penitius natura horum *bannorum* indagaretur. Sed pergo ad *effectum proclamationis*, quæ vbi suos legitimos habuit terminos, hisque præterlapsis, copulatio sacerdotalis accessit, excludit quidem eos, qui eiusmodi allegant causas, quæ *ob priuatum interesse* dirimunt matrimonium; sed non illos, qui plane negant matrimonium, h. e. qui contra leges illud contractum esse allegant, vt subsistere nullo modo possit, veluti si iuncti sibi fuerint in gradibus, diuina lege prohibitis; tale enim coniugium, vtut impedimenti huius conscius siluerit, nullo tempore conualescit. ZIEGL. *ad Lancell. l. 2. tit. 15. §. 1. verb. minime.* Deinde ex omissa denunciatione excluditur quidem is, qui agere poterat, sed magistratui eo ipso non ligantur manus, qui crimen binorum sponsaliorum adhuc punire potest. CARPZOV. *P. 4. c. 20. d. 5. 6.*

Debet fieri tribus diuersis diebus Dominicis.

Effectus proclamationis legitimæ.

Benedictio a parocho facienda ex iure canonico.

§. X. Ipsa *benedictio* magis propria est parocho, quam *denunciatio*. Apud pontificios hac de re nullum superest dubium, præsertim cum in *concilio Tridentino Sess. 23. de reform. c. 1.* expresse sanciatur: *Qui aliter quam præsente parocho vel sacerdote de ipsius parochi seu ordinarii licentia & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos, & nullos esse, decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit & annullat.* Et paucis interiectis: *Statuitque benedictionem a proprio parocho fieri, neque a quoquam nisi ab ipso parocho vel ab ordinario licentiam ad prædictam benedictionem faciendam alii sacerdoti concedi posse quacunque consuetudine, etiam immemorabili, quæ potius corruptela dicenda est, vel priuilegio non obstante.* Conformarunt quoque se in hoc passu nostræ ecclesiæ ad mores pontificiorum, principesque protestantes variis constitutionibus ecclesiasticis idem inculcarunt. Sic in *ordin. Magdeb. eccles. c. 10. §. 16.* dicitur: Und sollen, weder in den Städten noch auf den Dörffern, fremde Leute, so in eines andern Pfarres Kirchspiel gehören, ohne desselben Wissen und Willen, noch vielweniger die gar fremde und unbekant seyn, aufgeboten oder copuliret werden. Idem stabilitum reperio in der Churfürstl. Sächs. Ehe-Ordn. *tit.* von Copulation und Hochzeiten ib. Kein Pfarrer soll auch einige fremde Leute, so nicht in seine Pfarre gehörig, copuliren oder zusammen geben, in Ansehung, daß viel und oftmal allerley Unrichtigkeit hieraus erfolgen. Rationem duplicem huius dispositionis affert CARPZOV. *l. 2. def. 148. n. 2.* quod alias parochus defraudetur suis reditibus, (2) quia parochus extra diœcesin suam actus ministeriales exercere prohibetur. Scilicet hæc sunt iuris parochialis fulcra primaria, quæ tantas lites mouent.

Consensus nostrarum ecclesiarum.

Rationes huius iuris.

Quis hic dicatur proprius parochus, vbi sponsa & sponsus habent diuersas parochias.

§. XI. Videndum vero ante omnia, quisnam ad effectum hunc *parochus proprius* dicatur? Quid enim si sponsus & sponsa diuersas agnoscant parochias? Video hic canonistas in diuersa abire. Alii enim facultatem eligendi relinquunt nouis nuptis, vtrum coram parocho sponsi an sponsæ contrahere nuptias, & benedictionem suscipere malint? cum non sit maior ratio in vno quam in altero, & parochus vnius censeatur parochus vtriusque. Sunt, pergunt, quasi vna persona, cum vnus sit contractus isque diuiduus, vnumque sacramentum vtriusque. AEGID. CONINK. *disp. 17. de matrim. dub. 2. n. 19. concil. 3.* SANCHEZ. *de matrim. l. 3. disp. 19. n. 4.* Alii respiciendum esse ad parochiam autumant, in qua ma-

matrimonium contrahitur. NAVARRVS *lib. 4. consil. tit. de sponsal. consil. 52.* Hæc sententia ex eo fundamentum accipit, quod parochus in omnia illa negotia, quæ intra suam parochiam expediuntur, ius suum parochiale exerceat, quemadmodum etiam in nostris parochiis id passim obseruamus. Verum non adeo rigidi hic sunt saniores pontificii, adeo vt plerique licitam esse assistentiam parochi alienæ parochiæ putent, sine consensu & licentia proprii parochi illius parochiæ, in qua matrimonium contrahitur, veluti si parochus sponsi in parochia sponsæ desponsatos copulare velit, vt testatur MVRGA. *de benef. eccl. qu. 2. §. 8. sect. 1. n. 6. 42.* SANCHEZ. *de matrim. l. 3. disp. 19. n. 7. seqq.* Et quidem ex hac plane noua ratione, quod hæc benedictio secundum hypothesin Canonistarum referatur ad actus *voluntariæ iurisdictionis*, quales etiam valide extra parochiam seu territorium exercentur. SANCHEZ. *cit. l. n. 11.* Vix tamen est, vt hæc ratio applausum sit inuentura, quæ alias æque ad *baptismum* applicari posset, multo minus vero, vt eadem libertas nostris in ecclesiis locum sibi vindicet, cum apud nos regulariter respici soleat ad *parœciam sponsæ*, vbi copulatio sacerdotalis peragitur, postquam deductionem sponsæ in ædes mariti præcedit. SCHILTER. *instit. iur. can. lib. 2. tit. 11. §. 9.* Imo si vel maxime sponsa alibi degit, nec cum sponso in eadem moratur ciuitate, ratio tamen *decori* hodierni vix permittit, vt sponsa possit absque copulatione ad domicilium mariti accedere, quin potius sponsus eius parochiam quoad hunc effectum sequitur, licet sponsa, vxor eius facta, parochiam viri sui postmodum sequatur.

Respicitur ad parochiam sponsæ.

§. XII. Quinam vero parochiani quoad hunc effectum habendi, breuiter videndum: vtrum etiam *sola habitatio* sufficiat, an vero quoque *constitutio domicilii* requiratur? Supra *sect. III. c. 2.* iam obseruaui, acquiri parochiam quoad administrationem sacramentorum, maxime ex *præsenti habitatione*, & cum cononistæ *matrimonium* ex sua hypothesi etiam inter *sacramenta* referant, aliter vix fieri potuit, quam vt hic imprimis ad præsentem respicerent habitationem. Quia vero actus *benedictionis* ordinarie interuallum temporis præsupponit post sponsalia legitime inita: distinguendum videtur, vtrum quis longo aliquo tempore in parochia versatus, vel animum habeat ibi commorandi, an vero mox reuertendi propositum? Priori casu admittunt canones parochum eius parochiæ, in qua desponsandi per tempus non modicum fuerunt versati, non vero posteriori. Hinc qui ruri degunt,

Parochianus hic iudicatur ex præsenti habitatione.

recrea-

recreationis gratia, ibi non possunt copulari, cum animum reuertendi habeant. Vid. SANCHEZ. *de matrim. lib. 3. disput. 23. n. 11.* Equidem cum in nostris ecclesiis magis respiciamus ad parochiam sponsæ, hæc vero non adeo vacare peregrinationibus soleat, rarior hic casus erit. Vnde studiosus cum virgine ciuica coniungendus sequitur parochiam sponsæ & sic non adeo controuersiæ hac de re oriri possunt.

Quid iuris, si sponsus & sponsa sint diuersæ religionis?

§. XIII. Possunt tamen hodie facilius controuersiæ oriri, vbi sponsus & sponsa diuersæ sunt religionis, & disputatur, cuiusnam parochus hierologiam perficere debeat? Seculo XVI. talis controuersia oriebatur inter CATHARINAM sororem regis Galliæ HENRICI IV. & ducem Barrensem, cum illa reformatæ religioni esset addicta, nolletque nisi a reformato copulari, contradicente fortiter ipso duce sponso, ex ratione, quod tale quid non possit citra iniuriam religionis Romano-Catholicæ permitti. Ipse rex HENRICVS IV. extraordinarie hanc litem composuit; dum in præsentia solenni ministrorum citra omnem solennitatem, prehensa sororis manu, eandem Duci in matrimonium tradidit, simulque, vt modeste sedulas canonicorum & præsentis Achi-Episcopi oblocutiones reprimeret, addit: *Regis conclaue locus, sine dubio, sacer est, præsentia autem principis omnem supplet solennitatem*, vt hoc ex Gallici Historici tr. *Histoire du Roy Henry le grand ad Anno 1599.* recenset PETR. MVLLER. *in not. ad Struu. Ex. 29. §. 26. lit. Z. p. m. 354.* Hæc quidem decisio tum *extraordinaria* fuit, eo maiori tamen digna admiratione, quod alias catholicæ addicti religioni sint adstrictiores ad hierologiam, quam nos, nec reges supplere illa possint, quæ pertinent ad sacra, imo & hodie apud nos communis illa sententia inualuerit, hierologiam etiam necessario a principibus euangelicis adhiberi debere, de qua tamen sententia dubitari posset. Sed in *priuatis* diuersa subest ratio: hi nexui iuris ecclesiastici subsunt, & talis decisio difficilius in eos quadrabit. Quid igitur dicemus, si sponsus A. C. addictus, vxorem ducere velit, catholicæ religioni addictam? Sane cum plerumque receptum sit, vt sponsus sequatur sponsam: nisi aliter in ipsis sponsalibus pactis determinatum, stabitur regulæ, antea datæ. Sed qua conscientia interesse poterit A. C. addictus hierologiæ pontificiæ? Varias, qui casus conscientiæ conglomerant, hic supponunt circumstantias, sub quibus demum illam admittunt, de quibus vid. MVLLER. *de hierolog. c. 2. §. 1.* quæ tamen tales esse videntur, vt vix in praxin deduci possint, veluti *vt omnes ceremoniæ pontificiorum omit-*

An salua conscientia quis possit admittere benedictionem a parocho diuersæ religionis.

omittantur: id enim difficilius impetrabis. Ego & absque hac conditione puto hierologiam talem esse permissam, tum quia sponsus *necessario* interest huic actui, adeoque tacitam approbationem non continet, si quid superstitiosi occurrat: tum etiam quia hierologia potest varie fieri, & nullam certam formam a iure diuino præscriptam habet. Denique cur, quæso, admittimus, A. C. addictum posse, salua conscientia, interesse Pontificiis sacris, quod MVLLER *l. c.* concedere videtur, & tamen tot difficultates circa hanc quæstionem congerimus? Hoc facilius concedo, nihil intentatum relinquendum, vt adhibeatur parochus, nostræ religioni addictus, quia certe melius tutiusque est, benedictionem impetrare a parocho tali. Sed tamen absolute necessarium esse, non puto.

§. XIV. Quod si vero parochus extraneus absque licentia *proprii* huic actui adhibetur, connubium subsistit, in quo nostri mores prorsus recessisse videntur a canonum dispositionibus. Canonistæ enim assistentiam, vel saltim eius licentiam expetunt sub lege *nullitatis*, quia hoc ipsum pro forma requiritur in *concilio Tridentino*, qua non seruata, matrimonium est nullum, adeo vt ne quidem in articulo mortis hæc omitti possit: quod fusius enucleat SANCHEZ. *de matrim. lib. 3. disp. 17.* In nostris, ni fallor, ecclesiis vbique fere locorum res aliter sese habet. Nihil ibi frequentius, quam vt liberi metuentes, ne parentes eorum sint dissensuri, clanculum parochos ruri compellant, eosque ad hierologiam iis impertiendam inducant, vbi matrimonium ex ea ratione, quod ab alieno parocho benedictio suscepta fuerit, non est nullum. Aliquando quidem accidit, vt tale matrimonium rursus rescindatur; non tamen ob hanc, sed aliam causam, veluti ob bina sponsalia, ob deficientem parentum consensum: nec forsan inutile foret, simul pœnam *nullitatis* huic copulationi annectere, quo eo magis contra parentum voluntatem contrahentes matrimonium absterrerentur ab hac clandestina hierologia. Parochus vero, ita promiscue admittens desponsatos, variis subiectus est pœnis. De iure canonico tamdiu suspenditur ab officio, donec ab ordinario parochi offensi absolutionem impetrauerit. P. MVRGA *de benef. eccles. qu. 2. sect. 2. n. 661.* In Constitutione potentiss. Borussiæ Regis *FRIDERICI* von Verlöbnissen und Ehe-Sachen de anno 1694. d. 15. Decembr. §. 16. pœna est determinata his verbis: Jngleichen die Prediger, so die oberwehnte Copulationes zu verrichten sich unterstanden, sollen ebenfalls willkührlich, doch exemplariter, angesehen,

Proprius parochus de iure canon. adhibendus sub pœna nullitatis; secus ac in nostris ecclesiis.

Parochus alienus benedictionem impertiens quando puniatur.

ſehen, und in ſpecie die Prediger mit Entſetzung ihrer Aemter oder ſonſten beſtrafet werden.

Alienus parochus adhiberi potest ex Consist. dispensatione.

§. XV. Ceterum quod canones alieni parochi aſſiſtentiam admittant, ex conceſſione proprii, id in noſtris eccleſiis non adeo obtinet, ſed magis dependet ex conceſſione *conſiſtorii*. Ne tamen parochus loci ſuis defraudetur reditibus, reſtringit diſpenſationem CARPZ. *iurispr. conſiſt. lib. 2. tit. . def. 148.* ad hanc conditionem, vt debitum ſemper ordinario eccleſiæ miniſtro exſoluatur honorarium, quantumuis alii demandetur copulatio ſacerdotalis. Adducit ſimul IDEM *cit. l.* reſcriptum, hanc rem illuſtrans: Auf Nicol von Nitzſchwitz Pacht-Inhabers der Zelliſchen Forberge Supplication, daß er von ſeinem Beicht-Vater dem Pfarrer zu Marbach auf dem Schloſſe zu Naſſen getrauet werden möge, wird ihm Supplicanten erlaubet, wenn er den Pfarrer zu Naſſen mit einem Thaler verehret hat, daß er alsdenn den Pfarrer zu Marbach zu ſeiner Copulation gebrauchen möge.

CAP. IV.

De Iure parochiali circa viſitationes domeſticas.

§. I.

An detur ius parochiale circa viſitationes?

Forſan dubitari poſſet, an etiam tale *ius parochiale* detur, tum quod viſitationes domeſticæ parochorum rariores, tum quod potius *obligatio* in parochis ſtatuenda eſſe videatur, ad viſitationes domeſticas ſuſcipiendas, & *ius* in parochianis, ad illas iuſte petendas. Sed forſan ita eſſe debebat. Nullum ius magis languide exercetur, quam hoc ipſum, de quo iam acturi ſumus. Parochiani non adeo libenter parochorum ſuorum *viſitationes* expetunt, vt propterea quereſas mouere debeant. Imo cum plus *oneris* quam *commodi* in ſe habeant; facilius, quantum fieri poteſt, parochi ſe ſubtrahunt huic oneri. Nihilominus tamen (quis crederet?) *ius prohibendi parochiale* ſibi adſcribunt, vi cuius extraneorum parochorum viſitationes in ſuis parochiis avertere & impedire volunt, ex hac forſan, quamquam futili,

ra-

ratione, quod non liceat falcem in alienam messem mittere, & *ius monopolii* ita interturbare. Itaque dupliciter peccatur, dum (1) proprius parochus visitationes illas plane negligit: (2) ius *prohibendi* per *meram inuidiam* exercet, ne pastor ex alia parochia hos, qui forsan eius solatium desiderant, aut alias eius ope indigent, inuisere possit. Tot infaustos abusus peperit ius illud *cogendi* seu *bannarium* parochiale.

§. II. Concurrit itaque respectu parochi, tum *obligatio*, tum *ius* prætensum, quoad visitationes domesticas. Et primo quidem videamus de *obligatione*. Ideo scilicet vulgo dicuntur institutæ parochiæ, vt quilibet parochus eo rectius animarum, sibi concreditarum, curæ præesse possit, omniumque & singulorum notitiam habere. *Cura* autem *animarum* consistit maxime in eo, vt singulorum vitam excutiat, diligenterque inquirat in mores eorundem, quomodo quilibet domui suæ præsit, & si videat, multum adhuc integritati vitæ deesse, priuatos intra parietes admoneat, corrigat, & defectus emendet. Non tantum enim parochianorum, *collectiue sumtorum*, salus illi est commissa, sed potius *singulorum*. Vt hoc vero ex sacris confirmemus literis, necessarium esse non duco, cum id non adeo illiquidum sit.

Parochorum obligatio ad visitationes domesticas.

§. III. Verum ita forsan esse debebat. Quod si attendamus ad rationem nostrarum parochiarum, vix fieri posse videtur, vt finis hic obtineatur. Sæpe in vna aliqua parochia vltra quatuor vel quinque millia hominum reperiuntur, cui duo vel tres parochi præsunt. Hi sine dubio insufficientes erunt, ad singulorum curam: vix enim est, vt singulos externe notos habere possint, ne dicam iam de *cognitione vitæ* eorundem *penitiori*, de qua tamen maxime laborandum erat. Et tamen parochiæ ideo potissimum defenduntur, laudantur, prædicantur, quod hunc finem valde promoueant. Imo vero nonnulli parochorum tam impudentes & sui immemores fuerunt, vt visitationes tales domesticas ad *obligationem parochialem* spectare negarent; forsan ideo, quia ægre tulerunt, sibi imponi obligationem quandam parochialem, cum tamen forsan mallent solum *ius* exercere in parochianos, vt parochianis nullum ius aduersus eos competeret. Quod ergo potissimum ad *curam parochialem* & *finem parochiarum* institutarum spectat, id omittitur & negligitur.

Insufficientia parochorum ad curam singulorum.

Impudenter parochi negant obligationem visitandi.

§. IV. Ceterum hic me non adeo diffundam, cum duo summi viri, quibus in iure ecclesiastico multum debemus, BRVNNEMANNVS & STRYKIVS, hanc spartam iam sibi vindicarint, vt necessitatem *visitationum domesticarum* & rationibus & testimoniis virorum probatissimo-

Necessitas visitationum.

ßimorum inculcarent. Vid. *ius eccleſ. lib. 1. c. 6. m. 1. ibique addit.* ex quo potiora adducere hic operæ pretium eſſe non duco, cum in omnium, vt ſpero, manibus hic tractatus verſetur. Pro meis tamen parochis ex BRVNNEMANNO *cit. l. §. 3.* peto, quod is adducit ex CORNELIO a LAPIDE ad dictum Pauli, *1 Theſſ. 2. Imitentur Paulum parochi & rectores animarum, vt ſingulos, cum opus eſt, viſitent, doceant, hortentur, conſolentur, ſic enim paſtor oues ſingulas inſpicit, paſcit, dirigit.* Reliqua priuatæ cuiuslibet lectioni & meditationi relinquam: & quamuis hæc ſufficientia eſſe poſſint; non tamen forſan inutile erit & absque omni fructu, ſi vlterius id nonnullis aliis teſtimoniis publicis, ab iſtis duobus ſummis viris non tactis, confirmem.

Teſtimonium Lutheri. §. V. Ipſe LVTHERVS valde hanc curam parochialem vrſit, vt eius verba adducta a SECKENDORFIO im Chriſten-Staat *in addit. lib. 3. c. 13. §. 3.* habent. Wie ein Göttlich heylſam Werck es ſey, die Pfarren und Chriſtlichen Gemeinen durch verſtändige geſchickte Leute zu beſuchen, zeigen uns gnugſam an beyde Alt- und Neu-Teſtament. Denn alſo leſen wir, daß St. Petrus umher zog im Jüdiſchen Lande, *Act. 9.* und St. Paulus mit Barnaba, *Act. 15.* auch aufs neue durchzogen alle Oerter, da ſie geprediget hatten; und in allen Epiſteln zeiget er, wie er ſorgfältig ſey für alle Gemeinen und Pfarren, ſchreibet Briefe, ſendet ſeine Jünger, laufet ſelber. Gleichwie auch die Apoſteln, da ſie höreten, wie Samaria hatte das Wort angenommen, ſandten ſie Petrum und Johannem zu ihnen, *Act. 8.* Und im alten Teſtament leſen wir auch, wie Samuel jetzt zu Rama, jetzt zu Nobe, jetzt zu Galgal, und ſo fort an, nicht aus Luſt zu ſpatziren, ſondern aus Liebe und Pflicht ſeines Amts, darzu aus Nothdurft des Volckes umher zogen, wie denn auch Elias und Eliſäus thäten, wie wir in der Könige Bücher leſen. (NB. Vbi ergo tunc parochiæ? Si hodiernis temporibus illi viri degerent, ſine dubio eiicerentur, ſi hunc ſeruare mallent morem.) Welches Werck auch Chriſtus ſelbſten aufs fleißigſte für allen gethan, alſo, daß er deshalben nicht einen Ort behielt auf Erden, da er ſein Haupt hinleget, der ſein eigen wär, Matth. 8. auch noch im Mutterleibe ſolches anfieng, da er mit ſeiner Mutter über das Gebürg gieng, und St. Johannes heimſuchte; welches Exempel auch die alten Väter, die heiligen Biſchöfe vor Zeiten mit Fleiß getrieben haben, wie auch noch viel davon in Päbſtlichen Geſetzen gefunden wird. Denn aus dieſem Wercke ſind urſprünglich kommen die Biſchöfe und Ertz-Biſchöfe, darnach einem jeglichen viel

Ex N. Teſtamento probata neceſſitas viſitandi.

Ex V. Teſt.

Ex praxi patrum.

oder wenig zu besuchen und zu visitiren befohlen war. Denn eigentlich heisset ein Bischof ein Aufseher und Visitator, und Ertz-Bischof, der über dieselbigen Aufseher und Visitatores ist, darum, daß ein ieglicher Pfarrherr seine Pfarr-Kinder besuchen, warten und aufsehen soll, wie man da lehret und lebet, und der Ertz-Bischof solche Bischöfe besuchen, warten und aufsehen soll, wie dieselbigen lehren.

Origo episcoporum.

§. VI. Ipse SECKENDORFF. *cit. l. c. 3. §. 9.* grauiter de hac re disserit, inquiens: Es ist eine überaus betrübte Sache, daß kein Pfarrer leichtlich zu seinen Beicht-Kindern, oder diese zum Pfarrer kommen, als im Beichtstuhl und Todes-Nöthen, oder zu einem Gelag oder Gastmahl. Warum solte nicht zum wenigsten aller Orten möglich seyn, was an etlichen geschiehet, daß der Pfarrer zu gewisser Zeit alle und jede Haushaltungen besuchet, und Hauswirthe, Kinder und Gesinde im Christenthum fraget und unterweiset? Oder, warum solte sich ein Pfarr-Kind scheuen und widern, auf Begehren zu seinem Pfarrer zu kommen, und sich von ihm erinnern zu lassen, so er etwas von ihm gehöret, das nicht Christlich und gut scheine, oder ihm zur Erbauung dienet? Oder, warum solte er nicht ungefordert kommen, und mit ihm von der Erbauung im Christenthum Sprache halten, ihm seine Gebrechen und böse Neigung entdecken, oder Rath holen, wie er sich und die Seinigen von vermerckter Unart abhalten und bessern könte? Oder, warum solte er sich seiner Unterweisung nicht bedienen, wie er sich in diesem und jenem Handel ohnverweißlich und so verhalten möchte, daß GOtt nicht erzürnet, und der Nechste nicht beleidiget werde? Darzu gehören aber verständige, gelehrte, gottselige, gewissenhafte, bescheidene, holdselige, keusche, züchtige, verschwiegene Priester. Denn wo diese Tugenden nicht sind, und man mercket an dem Pfarrer, daß es ihm zu thun sey, der Leute Zustand und Heimlichkeit zu erfahren, sich darnach damit zu tragen, Genieß und Vergeltung für eine jede Bemühung als ein Recht und Gebühr zu fodern, in Häusern zu schmausen und zu zechen, Narrentheidungen und Zoten zu treiben, oder (wie dieses vorlängst bey dem Ehelosen Priester-Stand geklaget worden) denen Weibern und Töchtern der Leute an ihren Ehren gefährlich zu seyn, da ist kein Wunder, wenn die Pfarr-Kinder so gar schlechtes Vertrauen zu denen Pfarrern haben, und ausser der Kirche, und wo sie nicht sonst gleichsam aus Zwang oder Ehrenthalber, zu ihnen müssen, nichts mit ihnen zu thun haben mögen. Es dürfte auch der Sorge nicht, die

Testimonium elegans Seckendorfii.

Quales debeant esse parochi visitantes?

man wider die Haus- und Winckel-Prediger zuweilen gehabt, und nicht allein nicht leiden wollen, (so auch billig nicht zu leiden gewesen,) (sed hæc quæstio est altioris indaginis) daß fremde und unberufene Personen herum geschlichen, und denen gemeinen Leuten auf allerley Weise einen Eckel des Predig-Amts beygebracht, dargegen allerley Büchlein und Scartecken, darin das rechte Christenthum zu finden wäre, die aber mit falscher Lehre erfüllet gewesen, in die Hände gespielet: Denn wenn die ordentliche Pfarrer und Diaconi dergleichen Haus-Lehre und Indiuidual-Ermahnung (der sich St. Paulus rühmet,) vornehmen, so würde aller solcher Verdacht wegfallen. Am allermeisten gehöret hierzu das unsträfliche Leben der Priester, wie aus demjenigen, was angeführet worden, genugsam erscheinet: Denn wenn er kein Fürbild der Heerde ist, und selbsten in den Lastern stecket, davon er seine Zuhörer abhalten solte, so wäre seine Conuersation desto schädlicher, je öfter und geheimer sie wäre. Und ist NB. dieses wol die rechte Ursache, daß man sie fallen lassen, und alleine mit der öffentlichen Predigt in der Kirchen zufrieden seyn müssen, damit die ruchlosen ärgerlichen Priester nur weit von den Pfarr-Kindern bleiben möchten, und daß man manchen, dem Sprichworte nach, lieber das Brodt auf der Stange zugelanget? Ich könte Exempel von alten Zeiten, und aus Autoren, die vor der Reformation über die ärgerliche Bezeigung der Geistlichen und der Beicht-Väter geklaget, gnugsam anziehen, aber es dienet nicht zu gegenwärtiger Zeit, noch an den Orten, wo man nur durch Verstattung des Ehe-Standes die Scheue und Eifersucht der Leute wider die Conuersation der Geistlichen aufzuheben bedacht gewesen. Dahero desto schädlicher und unverantwortlicher ist, wenn dergleichen Besorgniß noch im Wege stehen solte, wiewol das freye Leben, so auf den Schulen, auch von etlichen *Studiosis Theologiæ* getrieben wird, und die schlechte *Inspection*, die man über sie führet, nicht geringen Anlaß darzu giebet. Wenn auch gleich dieses Laster (davon man auch GOtt Lob so viel Casus nicht hat) nicht in Schwang käme, so müsten dennoch die andern auch corrigiret werden, als das Schmarutzen und Schmausen, die liederlichen Reden, Plaudern und Geitzen, wie auch Hochmuth und ungestümes Verfahren mit dem armen und einfältigen Mann rc. Eleganter his verbis Autor hic omnia complexus est, quæ huc facere possunt, quæ malui

Vnde hodie visitationes domesticæ tam infrequentes?

malui ipsius potius verbis adducere, vt immeritas aliorum effugerem censuras.

§. §. VII. Et hæc de *obligatione* parochorum circa visitationes domesticas dixisse sufficiat. Quid vero dicemus de *iure parochiali* circa visitationes hasce? Equidem primum videndum, quidnam sit illud *ius prætensum.* Hoc ex praxi ita possumus delineare, quod sit *facultas, parochis competens, excludendi tum alios parochos, ne in sua parochia domesticas hasce visitationes instituant; tum etiam alios non-parochos, ex pio zelo ductos, vt priuatos intra parietes homines in vera via salutis instituant.* Illos ideo suis a præsepibus arcent, quia in aliena parochia actus parochiales exercere non est permissum: hos ideo, quia ad hoc vocati esse non videntur. Totum hoc ius se fundat in intima essentia iuris parochialis, quod, vt sæpissime monitum, in duobus consistit: (1) in *iure cogendi* respectu scilicet suorum parochianorum: (2) in *iure prohibendi* respectu eorum, qui non habent ius in illa parochia. Hæc est illa egregia nostrorum temporum philosophia, quæ adeo optime cohærere videtur, vt sat fundatam videantur parochi habere intentionem. Et quidni ita philosopharentur, cum iuris parochialis indoles id ita postulet?

Ius parochiale prætensum circa has visitationes.

Fundamenta huius prætensi iuris.

§. VIII. Olim vero non erat sic. In primitiua ecclesia Apostoli & eorum successores vbique verbum Dei docebant, id vnice agentes, vt pietas promoueretur, & christiana religio per vniuersum orbem diffunderetur; id quod pluribus ostendit ARNOLD in der Abbildung der ersten Christen *l. 2. c. 11. §. 3. & 4.* Man wuste, inquit *§. 6.*, in der ersten Gemeine nichts von solchen gezwungenen Frohndiensten, den die Christen ihren Lehrern gleichsam zu Gefallen hätten leisten müssen. Da war kein Neid, kein Afterreden bey den treuen Dienern JEsu Christi, daß sie es den Ihrigen gewehret oder verarget hätten, wenn sie etwa anderer Unterricht auch brauchen wollen ꝛc. Equidem noui, hic distingui vulgo inter ecclesiam *plantandam* & *plantatam*; ita scilicet, vt in ecclesia *plantanda*, qualem fuisse dicunt primitiuam, ius prohibendi cessauerit, non vero in ecclesia *plantata*, vbi iam parochiæ sunt con ituta. deoque supponunt, hodie esse *ecclesiam plantatam*, quia vnice externum illum florem, cœtumque & hierarchiam respiciunt; quæ si vera sunt, concedi potest, hodie esse ecclesiam plantatam, quia regimine suo certo est constricta Sed vero. ni me omnia fallunt, ex hoc vnico plantatam ecclesiam non diiudicant saniores, sed potius ex *vera & viuida in Christum fide*, quatenus per hanc facti sunt christiani membra ipsius Christi, tanquam ecclesiæ capitis, & quatenus ecclesia

Praxis primitiuæ ecclesiæ huic iuri contraria.

Distinctio inter ecclesiam plantatam & plantandam inique hic applicatur.

ex

externa internæ ſubordinatur. Aſt ſi ita explicamus diſtinctionem hanc, nego, quod noſtræ eccleſiæ, generatim conſideratæ, ſint *plantatæ*. Imo magis adhuc ſunt *plantandæ*, quam in primitiua eccleſia. Si enim, ipſis Theologis fatentibus, reformatio eccleſiarum noſtrarum quoad *vitam* & *mores* eſt inſtituenda ad normam primitiuæ, certe inuertenda foret hæc diſtinctio, ita vt ſub primis temporibus fuerit eccleſia *plantata*, hodie vero ſit *plantanda*.

Reiicitur ius prohibendi viſitationes aliorum.

§. IX. Addi & hoc poſſet, ad hoc ius prohibendi in hac materia euertendum, viſitationes fieri vel ex obligatione *communi* vel ex *ſpeciali*. Hæc reſpicit parochos: illa vero quosuis chriſtianos; dum leges *amoris* & *chriſtianiſmi* officium hoc a nobis exigunt, vt præſto ſimus proximo conſolationibus, adhortationibus, aliisque officiis humanitatis. Certe ſi hoc *ius prohibendi* ſimpliciter admitteretur, per conſequentiam tollerentur officia humanitatis, vel ſaltim contra omnia iura nimis coarctarentur, cum tamen potius promoueri deberent. Num ergo inuidendum fideli miniſtro eccleſiæ, ſi aliquando etiam extra ſuam parochiam inuiſet afflictos, ægrotantes, tentatos, præſertim ſi hoc ab ægrotantibus deſideratur? Idem dicendum de aliis non-parochis, & fruſtra opponitur defectus *vocationis*, cum certum ſit ex primis chriſtianiſmi fundamentis, ad *priuatam* eiusmodi inſtitutionem non requiri *ſpecialem* vocationem. Multa hic dici poſſent de priuatis pietatis exercitiis, & de eccleſiis domeſticis, quæ adeo hodie ſuſpectæ ſunt, vt nihil non contra eas tentetur a *parochis tumultuantibus*. Sed quid de illis dicendum ſit, facile ex hactenus dictis conſtat; neque enim, vt iam minus gratas forſan concluſiones hic in medium proferam, ratio & inſtituti & aliarum circumſtantiarum admittit.

Argumentum defectu vocationis eneruatur.

Sententia contraria Fechtii refertur.

§. X. Hæc quamuis, vt prorſus exiſtimo, plana & luculenta eſſe videantur, ea tamen concoquere non potuit Theologus Roſtochienſis FECHTIVS *diſſ. de domeſt. audit. viſit.* §. 17. qui hanc ſententiam, quam hic tradidi, *abſurdam* & *fanaticam* eſſe profitetur; quo ipſo ſimul profeſſus eſt, quo ſpiritu ipſemet & diſcipulus eius, reſpondens, cui hunc partum tribuere videtur, ducti fuerint. Sicuti vero ex cantu auis cognoſcitur: ita non ægre feret FECHTIVS, ſi hoc ſcomma præter eius ſpem & exſpectationem parui habeam, & hoſtilem eius animum, quem erga omnes, qui ab eo diſſentiunt, profitetur, & in *cit. diſſert.* erga me quoque cum magna acerbitate, tali Theologo indigna, declarauit, publico contemtu vindicem. Nauſeam ipſi mouent Hallenſes, & quidni mouerent, cum concoquere non poſſit, quod papizantia principia, quibus vbique ſcripta eius, maxime quod de *excommunicatione* ſcripſit,

ſca-

ſcatent, in hac Academia nullum amplius applauſum inueniant? Patietur interim vir celeberrimus, vt, antequam ipſi reſpondeam, præfationis loco verba TERTVLLIANI *de pudicit. c. 1.* hic, mutatis mutandis, faciam mea: *Audio edictum eſſe propoſitum, & quidem peremtorium; pontifex ſcilicet maximus, quod eſt epiſcopus epiſcoporum, edicit: Ego nolo admittere, vt munus viſitandi domeſticum ſubeant aliorum locorum miniſtri, niſi ſumma id ſuadeat neceſſitas. O edictum, cui adſcribi non poterit, bonum factum!*

§. XI. Sed audiamus eius fundamenta, quæ contra meam doctrinam proponenda eſſe cenſuit. Dixi, quia huic officio plus ineſt *oneris* quam *commodi*, vtplurimum inuitos & reluctantes ſe ad id præbere miniſtros eccleſiæ, e contrario eosdem acerrime reſiſtere, ſi alius in eorum parochia talem actum exercere velit. Egregiam inſtantiam contra hanc doctrinam adducit, & *ſi quis iudex*, ait, *ciuilis in ſuo territorio iuſtitiam exercere omittat, an ideo iudex vicinus vltro in ipſius territorium ingredi, & iuri dicendo operam dare poſſet, an alter ille hoc tolerare cogatur?* Philoſophatur nimis crude ſecundum doctrinam pontificiorum, qui *eccleſiam ſtatum ciuilem* ſeu *rempublicam* eſſe aiunt, & inde eccleſias in particulares diſtrictus diuiſerunt, qui tanquam *territorium* quoddam *particulare* ſingulis parochis concrediti ſunt, vt in eo ſuam *iurisdictionem*, quam *interni fori* dicunt, exerceant. Commodius ſane argumentum huc adferre non potuit, quam a *iurisdictione ciuili* deſumtum, cum credat, exercitia pietatis in *monopolium* iam dudum degeneraſſe, & *ius prohibendi* parochis *optimo iure* datum fuiſſe. Sicuti vero *ius* hoc *bannarium* ſæpius explodendum eſſe cenſui, ita ſimul quoque demonſtraui, iura parochialia, quatenus in noſtis eccleſiis adhuc retenta ſunt, ex *libertate euangelica* ita eſſe temperanda, vt potius ſalus populi, quæ ſuprema lex eſſe debet, reſpiciatur, & *ius prohibendi parochiale* cum grano ſalis accipiatur. Audiat FECHTIVS CYPRIANVM in *epiſt. 68. p. 178. edit. Oxon.* qui magis ſobrie ipſo philoſophatur. *Idcirco*, ſcribit, *copioſum corpus eſt ſacerdotum, concordiæ mutuæ glutino atque vnitatis vinculo copulatum, vt ſi quis ex collegio noſtro hæreſin facere, & gregem Chriſti lacerare & vaſtare tentauerit*, (quod etiam fit per neglectum viſitationum domeſticarum) *ſubueniant ceteri, & quaſi paſtores vtiles & miſericordes oues dominicas in gregem colligant* Et poſt pauca: *Cum ergo paſtoribus talibus, per quos dominicæ oues negligantur & pereunt, ſic dominus comminetur: quid nos aliud facere oportet, frater chariſſime, quam colligendis & curandis lapſorum vulneribus paternæ pie-*

Examinatur eius inſtantia, quod negligentia parochorum aliis ius non præbeat.

tatis adhibere medicinam; quando & Dominus in euangelio moneat & dicat: Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Nam etsi pastores multi sumus, vnum tamen gregem pascimus, & oues vniuersas, quas CHRISTVS sanguine suo & passione quaesiuit, colligere & facere debemus, nec pati supplices & dolentes fratres nostros crudeliter despici, & superba quorundam praesumtione calcari. Forsan etiam haec *absurda* & *fanatica* videntur FECHTIO, vel si haec sana ei apparent, fateri debet, responsionem eius minus sanam esse, ne quid more eius durius dicam. Qicquid sit, ego malo CYPRIANVM audire, quam libertatis christianae inimicos.

An apostolica praxis hic recte in subsidium vocetur?

§. XII. Ostendi praeterea §. *VII.* & *sqq.* vnice ex ratione *iuris parochialis* ius illud *prohibendi* dependere, quod ita in dubium vocari non potest. Contrariam tamen praxin primitiuae ecclesiae, quae *ius illud bannarium*, FECHTIO & sui similibus gratissimum, ignorabat, simul adduxi, nec admittendam esse censui distinctionem inter ecclesiam *plantandam* & *plantatam*, cum ecclesiae hodiernae, respectu primitiuarum, quoad *vitam* & *mores* vix *plantatae* dici possunt, a quibus viuida in Christum fide discrepant. His verbis hominem grauiter offendi. Excandescit, & stomachosioribus verbis affectum prodit. Ait, me falsa pietistarum opinione inebriatum esse, & iudicium *saniorum*, ad quos prouocaui, fanaticorum & pietistarum esse errores, putatque apostolicam praxin huc non quadrare, qui *vniuersale munus docendi* immediate impetrauerint, non *particulare*, quale habent parochi. Verum non tantum ad apostolorum, sed eorum *successorum* exempla prouocaui: quae quamuis contradictori ignota non sint, studio contradicendi; tamen ea ignorare mauult, quam ius *hoc bannarium* indefensum relinquere. Egregie hoc obseruat archiepiscopus Spalatensis MARCVS ANTONIVS *de* DOMINIS *lib. II. de republ. eccles. c. 7. §. 4.* cuius verba referre placet. *Sed haec parochiarum*, ait, *seu dioecesium inter episcopos, ad vitandam confusionem distinctio, ne alter alterius turbaret regimen & gubernationem, non fuit adeo rigide instituta, vt interim, dictante charitate, quilibet episcopus non posset in alia etiam dioecesi sua vti potestate, quippe quae iure diuino non esset locis circumscripta. Ita Epiphanius episcopus Cypri aliquando cum esset in dioecesi Hierosolymorum in monasterio Bethleemitico diaconum ordinauit quendam, & postea presbyterum, illiusque monasterii, in spiritualibus ferme destituti, curam gerit non exiguam, illudque egregie instituit & instruxit. Hac re offensus Ioannes episco-*

Primitiuae ecclesiae praxis aliena fuit a iure prohibendi.

piscopus Hierosolymitanus in Epiphanium excanduit: ad quem EPIPHANIVS increpatorias scripsit, & illum acriter obiurgauit, tanquam immerito irascentem, apud HIERONYMVM epist. 60. Ob Dei timorem, inquit: *hoc sumus facere compulsi, maxime cum nulla sit diuersitas in sacerdotio Dei, & vbi vtilitati ecclesiæ prouidetur. Nam & si singuli ecclesiarum episcopi habent sub se ecclesiam, quibus curam videntur impendere, & nemo super alienam mensuram extenditur, tamen præponitur omnibus charitas CHRISTI.* Si IOHANNES Hierosolymorum episcopus a FECHTIO consilium Theologicum in hac controuersia expetisset, sine dubio contra EPIPHANIVM pronunciasset illumque falsa fanaticorum opinione inebriatum esse dixisset, quod ad alienam parochiam curam suam *ex charitate Christi*, cui *ius parochiale* præfert, extendisset. Non idem encomium CYPRIANO dedisset, si ipsemet eius vitam descripsisset, quod ei tribuit NAZIANZENVS *orat XIX. in Cyprianum*: &, *non enim*, ait, *Charthaginensium ecclesiæ præsedit soli, seu Africæ, quæ ex illo & per illum celebris in præsentem vsque diem est facta; sed Hesperiæ vniuersæ, imo orienti fere ipsi ad finem vsque meridiei & septentrionis.*

§. XIII. Hæc tamen minime in contraria mouere potuere virum celeberrimum, sed potius contra audentior iuit. *Quæ vniuersa*, ait, *ita comparata sunt, vt fanaticum Libertinismum aperte sapiant, nec credam vel ab ipsis eius academiæ, in qua scripsit Auctor, Theologis applausum inuenire posse. Ergone non amplius verum est, quod ecclesia nostra a Lutheri vsque tempore constanter docuit, cuilibet pastori esse concreditum ποίμνιον, quod vi dictorum supra indigitatorum, neque transilire ipse, neque alii, nulla quippe necessitate coacti, nullaque hic vel illic docendi vocatione legitime riteque facta, quæ tamen iuxta Ier. XXIII. 21. 1 Petr. IV, 15. communemque nostrarum partium Theologorum consensum summe necessaria, instructi, & præterea hinc inde ad contemtum ministerii ecclesiastici ad separatismum & schisma quoduis aliud excitandum & progenerandum, facile idonei, in id inuolare debeant?* Vt Autor recte intelligatur, ante omnia enucleandum est, quisnam dicatur *Fanaticus*? quis *Libertinus*? In sensu Fechtiano *Fanaticus* est, qui *studium pietatis*, quatenus ei suspectum est, inculcat: *Libertinus* vero, qui sibi cauet a fermento pharisæorum, nec vult iurare in verba eorum, qui dominatum sacrum fouent. Secundum has definitiones non potuit non mihi imputare *fanaticum libertinismum*, quia in his *visitationibus domesticis* vnicum illud necessarium pro scopo habui, nec illud intendi, quam vt Christi regnum *quouis modo* promoueatur; quod omnibus pastoribus,

Non est fanaticus, nec libertinismum sapit, qui ius prohibendi in hac materia negat.

 ex

ex doctrina patrum primitiuæ ecclesiæ, ex æquo commendatum est. Præterea enim existimaui, non turbari limites parochiarum, si alterius parochiæ clericus QVANDOQVE, si id desideratum fuit, ex sincero cordis affectu inuiserit calamitosos, eosque ex verbo Dei firmauerit. Numquam intendi, Pastores visitationes has extra suam parochiam promiscue & absque discretione instituere debere: singulis vbique sui gregis portio adscripta est, quam regat & gubernet, quæ sollicitudo tam grauis & tam late extensa est, vt fidelis parochus nunquam vel rarissime ambierit, alienæ parochiæ addictos inuisere. Interim si hoc fiat *extra ordinem*, & ex quadam in pastorem extraneum fiducia a quodam visitatio fuit postulata, vel si ex aliis causis, quæ variæ esse possunt, hæc instituta, & bona vtriusque, & visitatoris & visitati, gratia peracta; existimaui, impudens & acerbum fore, si parochus, vi iuris *prohibendi* & *bannarii*, contra eum querelam mouere, eumque tanquam alienum pastorem a grege suo arcere velit. Talis visitatio non desiderat specialem *vocationem*, sicuti ego non desideraui a FECHTIO, vt producat & adferat *vocationem specialem*, virtute cuius me, quem in crassissimo errore hærere iudicat, in rectam viam deducat, id quod tamen forsan dissertatione sua intendit. Neque adeo gloriari debet de recepto *iure* hoc *bannario*, quod negari nequit, sicuti per totum hunc tractatum ostendo; quin potius cum indicium præbeat, ecclesias nostras nondum pristinæ libertati esse restitutas, cogitare debuisset de iusto temperamento, quo *ius bannarium* cogendi & prohibendi quauis ratione emolliri & temperari posset. Verum omnia ipsi intuta & suspecta videntur. Credit sine dubio, anguem latere in herba, si *extra morem* fidelis minister ecclesiæ, de animarum quarumcunque salute sollicitus, alienum inuisit gregem; seductionis periculum metuendum esse, cogitat, iudicat, credit; quo ipso tamen sibi & aliis molestus est.

§. XIV. Tandem vero, quasi sui immemor, vel inuitus id admittere debet, quod tam acriter antea impugnauerat. Pergit enim: *Et cur non distinguit inter functiones christianismi, quas quilibet vbique, nemine impediente, exercere potest, vtpote consolari tristes, admonere a lege diuina deuiantes, & inter officia ministerio ecclesiastico propria, quæ solis ministris in qualibet parochia ordinarie (nam neque ab his in casibus necessitatis aliorum locorum ministri arcentur) competunt. Quemadmodum cuilibet homini aut iudici etiam alieno, in quolibet loco licet dissidentes amice data occasione componere, quisnam iustam & quisnam iniustam*

cau-

caussam habeat, litigantes informare, sed quæ iudiciali auctoritati propria sunt, vt scientiam inter dissidentes ferre, & refragantes compellere, nemo nisi loci iudex, qui alios quoscunque, quo minus id faciant, prohibere potest & iure potest. Grauiter, ni fallor, FECHTIVS his verbis sæuit in propria viscera, & opus, quod exædificare instituerat, prorsus destruit & dissoluit. Hac distinctione enim adhibita, omne *ius prohibendi* in hac materia parochis est ademtum, & cuilibet pastori integrum, extra suam parochiam inuisere calamitosos, reprobos, aliosque, qui eius auxilio indigent. Integrum ei est, eos adhortari, verbo diuino confortare, viam veritatis docere, & illa peragere, in quem finem visitationes hæ domesticæ instituuntur. Si proprius parochus reclamat, & de finibus turbatis conqueritur, semper alteri parata est ex doctrina Fechtiana responsio, pertinere hoc ad *functiones christianismi*, quas quilibet vbique, nemine impediente, exercere potest, se facere hoc ex obligatione communi, qua *christianum*, non qua *pastorem*, aut *parochum*. Neque enim FECHTIVS determinare potest, quædam adesse, in tali visitatione a solo parocho, tanquam *iudice proprio*, peragenda, quæ non quilibet alius pastor peragere queat. Sacramentorum administratio vtique ei propria est; sed illa huc non pertinet. Inde apparet, quam impertinens sit simile a *iudice* allatum, quippe qui *iudiciali sententia* imperium suum exercet, quod omnibus pastoribus denegatum est. Dicat ergo mihi FECHTIVS actum quendam imperiosum, quem exercere possit parochus in visitatione? aut singulare quid adferat, quod soli parocho relictum, ceteris vero denegatum sit?

§. XV. Sed ne quid intactum relinquat, reprobat distinctionem inter ecclesiam *plantatam* & *plantandam*, eo in sensu, quem *§. VIII.* adduxi. Ait: *ecclesia proprie plantata dicitur, in qua omnia salutis præsidia iam ordine disposita sunt, vt quilibet inde fidem haurire, & salutem adipisci possit. Et talis est hodierna ecclesia Lutherana, non illa prima.* Primo circa hanc obseruationem moneo, non sufficere ad *plantatæ ecclesiæ* conceptum, vt omnia salutis præsidia ordine disposita sint, sed etiam, vt, in quorum gratiam hæc disposita sunt, secundum illam salutis normam viuant, & viuida in Christum fide præditi sint. Norma enim fidei est propter vitam, & illa sine hac emortua, vt tota scriptura fatetur, *1 Tim. III, 9. Tit. I, 1.* Ita censuit NICOLAVS VEDELIVS *de prudent. veter. eccles. lib. I. c. V. Imo non solum religio,* ait, *vera tota absque vitæ sanctitate subsistere non potest, sed etiam nec altera pars, quæ est veritatis*

An recte tribuatur ecclesiæ primitiuæ prædicatum plantatæ ecclesiæ?

 diui-

diuinæ thesaurus, *absque ea conseruari potest aut propagari. Denunciat enim Dominus, se pro iusto suo iudicio priuaturum verbi sui possessione eos, qui vitæ impietate & profanitate eam temerant & inquinant.* In vtraque sparta excellebant primæui christiani, tum in *puritate doctrinæ*, tum in *vitæ integritate*, & vtraque nos superabant, si comparatiue loqui amamus, adeoque inde æquus lector iudicet, an non *ecclesiæ plantatæ* prædicatum iis recte tribui possit? Deinde existimo, quoslibet mecum ægre laturos esse, theologum tanti nominis eo dilapsum fuisse, vt neget, in ecclesia prima omnia salutis præsidia fuisse ordine disposita. Si hoc intelligit de *systematibus theologicis*, creditque, ea illo tempore defuisse, adeo omnia salutis præsidia *ordine*, forsan per quatuor causarum genera, aut locos theologicos, aut alia artificiali methodo non fuisse disposita, negare id quidem non possum: sed quis hoc ad *ecclesiæ plantatæ* conceptum vnquam retulit? quis vnquam tam audax fuit, vt existimauerit, aliquid defuisse *integritati præsidiorum salutis*, quod certa methodo & ordine scholastico non fuerint disposita & tradita? Si hoc apostoli necessarium humano generi censuissent, certe nunquam id omisissent. Si alium *ordinem* intelligit, clarius loqui debuisset: neque enim credo, eum *insufficientiam doctrinæ* primitiuæ ecclesiæ imputaturum esse, quod absque graui iniuria in ipsam scripturam sacram fieri nequit. Hæc ipsa ignorat *methodum theologicam*, in qua ipsemet omnem videtur *sufficientiam*, ex errore crassissimo, & inter orthodoxos non tolerando, collocasse. Ipsa Christi doctrina, in sacris nobis proposita, ab omnibus contra dogmata Romanæ ecclesiæ pro *sufficiente* agnoscitur, quia *traditionibus*, quas nobis obtrudere conantur, obloquimur. Si ergo omnia *præsidia salutis* hic clare, perspicue & plene exposita sunt, quis vnquam dubitauerit, eadem in primitiua ecclesia quoque in promtu fuisse. Manet ergo sententia mea inconcussa, olim ecclesiam magis, quam hodie, plantatam fuisse.

SE-

SECTIO V.
DE
BONIS PAROCHIALIBVS,
Von
Pfarr-Güthern.

CAP. I.
De
Bonorum parochialium indole & conſtitutione.

§. I.

Quemadmodum *eccleſia parochialis* ſpeciem quandam conſtituit eccleſiæ *in genere* conſideratæ; ita etiam bona parochialia ſunt ſpecies bonorum *eccleſiaſticorum*; adeoque ex horum natura & iuribus primario diiudicanda. Quocirca neceſſarium eſſe iudicaui, ad rectius intelligendam *bonorum parochialium* naturam & conſtitutionem, vt quædam de ipſis *bonis eccleſiaſticis* in genere præmitterem.

Bona parochialia ſunt diiudicanda ex natura bonorum eccleſiaſticorum.

§. II. In iure Romano inter res nullius, *negatiue tales*, referuntur res *diuini iuris*, quæ more ethnico ita dicuntur, quod Deo ſint conſecratæ, appropriatæ, addictæque, & ita commerciis hominum exemtæ. Huc referuntur, vt vel Iuſtinianeis primis notum, res *ſacræ, ſanctæ & religioſæ*: quæ diſtinctio, quamuis theologiæ gentilium originem debeat: incaute tamen non raro ad templa, ſepulcra, murosque applicatur: quod vt euitetur, paucis de vera huius diſtinctionis ratione videndum. Sunt, qui docent, gentiles triplicem conſtituiſſe

Res diuini iuris quid denotent. Origo diſtinctionis in res ſacras, ſanctas & religioſas.

Deo-

Deorum suorum differentiam, vt alii essent *superi*, alii *inferi*, *alii semi-dei*, quo *Heroes* vulgo referebantur, qui post fata sua quasi canonisabantur, seu inter semi-deos referebantur, iuxta illud profanum imperatoris CARACALLAE, occidentis fratrem suum GETAM: *sit Diuus, dummodo non sit viuus*, & hoc intuitu eos triplicem quoque differentiam ratione *consecrationis* constituisse, vt aliae res consecrarentur diis *superis*, templa scilicet & altaria; aliae *inferis*, vt sepulcra, aliae denique *semi-deis*, vt muri & portae: quod pro defensione eorum ceciderant. Vid. THOMAS. *in monit. ad disput. de iure princ. circa adiaph. §. 16.* Alii vero docent, templa *diis superis*, sepulcra *diis manibus*, quos circa sepulcra pererrare crediderunt, muros, portas & valla *deis tutelaribus* ciuitatum consecrata fuisse. Alii aliter. Quicquid sit, omnes in eo conspirant, res tales Diis consecratas fuisse, & propter has *consecrationes* patrimonio Deorum *priuatiue* adscriptas, & hinc inter res nullius, ne quidem ab aliquo acquiri possent, relatas fuisse.

Consecratio primitiuae ecclesiae qualis?

§. III. Sicuti vero in primitiua ecclesia templa proprie dicta non fuerunt; ita etiam *res sacrae* hoc sensu fuerunt incognitae. Sed postquam *templa* certatim aedificata sunt, statim etiam ad *consecrationem* quandam, non tamen in sensu gentilium, prolapsi homines, quamuis in ceremoniis tantum indifferentibus quibusdam consisteret, vt scilicet parœcianos conuocarent, dein verbum Dei ac sacramenta tractarent, & denique precibus, hymnis, & piis votis totum actum peragerent. LINCKIVS *de iur. templ. c. 6. n. 10.* Sequioribus seculis plures superstitionis plenae ceremoniae adiectae sunt, quod *cit. l.* fusius explicat.

Opinio de singulari sanctitate rebus inhaerente quando cœperit?

Quod si itaque eorum temporum, vbi iam superstitione omnia repleta erant, indolem & mores intueor; credibile est, templis, altaribus, aliisque vasibus, ita consecratis, singularem sanctitatem attributam fuisse. Cleri enim iam tum papizantis intererat, vt rudis plebecula eo rectius ad superstitionem praepararetur, & sic quoque inobsequio erga clerum retineretur: id quod ex variis CONSTANTINI M. constitutionibus colligimus. Vid. *l. 1. C. de SS. eccl.* Atque haec de *sanctitate singulari*, ipsis lapidibus templorum inhaerente, superstitiosa opinio successu temporum tam altas radices egit, vt post reformationem sine dubio ex veneratione erga ius Romanum haud fuerit expurgata. Pluribus id ad oculum demonstrare possem, si ratio instituti id permitteret. Quem in finem enim, vbi quis forte fortuna templum intrat, statim caput denudat? Cur tot in nonnullis locis coram altari fiunt genuflexiones? Cur tot insolita praedicata templis tribuuntur? Certe id nulla alia ex causa mihi

mihi fieri videtur, nisi quod credant, singularem sanctitatem quandam muris ipsis inhærere.

§. IV. Equidem iam HVBERVS aliique ICti saniores aperte docuerunt, non dari amplius res sacras in N. T. Ita enim prælaudatus HVBER. *ad instit. tit. de R. diuis. §. 9.* ait: *videtur esse ἐυδιάβλητον, quod diximus, non esse consecrationes, neque res sacras amplius in nouo testamento: sed mirum non videbitur iis, quibus simplicitas bene cognita est euangelii, quo carnalis & palpabilis cultus rerum pereuntium vel corporalium nullus est, sed tantum in spiritu & mente pura. Quæ hodie fiunt inaugurationes templorum, scholarum rerumque eodem pertinentium, sunt instituta pia externa, sed rebus nihil characteris religiosi imprimunt, quin eadem in alios vsus, vbi res tulerint, conuerti possent. Adeoque nihil sunt aliud res istæ, quam piis vsibus destinatæ, vel si mauis, sunt quasi sacræ.* An res sacræ in N. T adhuc dentur?

§. V. Huic hypothesi si inhæremus, prorsus corruit distinctio vulgata, (quæ tamen & in nostris obseruatur ecclesiis) inter res *sacras* & *ecclesiasticas*, quarum illæ dicuntur, quæ cultui Dei proxime & *immediate* inseruiunt; hæ vero, quæ *mediate* tantum, h. e. faciunt ad conseruationem templorum & sustentationem ministrorum ecclesiasticorum. Differunt enim tantum *diuerso fine* specialiori; in eo vero conueniunt, quod ad *patrimonium ecclesiæ* pertineant. Interim a rei *veritate* ad *praxin* non semper valet consequentia. Secundum hanc enim templa, & quæ huc spectant, naturam *rerum sacrarum* eatenus retinuerunt, vt & hodie templa rebus, extra commercium positis, annumerari soleant, adeoque, vendito pago, templum quidem simul transeat, ita tamen, vt in ipsa æstimatione eius non habeatur ratio, die Kirche wird nicht in Anschlag gebracht. Hinc quæ alias de alienatione rerum sacrarum in iure prodita sunt, adhuc applicari solent. Vid. BRVNNEM. *de iur. eccles. lib. 2. c. 2. §. 5. 6.* Quamuis id facilius concedatur, licet templa non sint in commercio alicuius priuati, esse tamen sub inspectione eius, cui *ius sacrorum* in republ. competit. STRYK. *in vs. modern. de R. diuis. §. 2.* An adhuc sit distinctio inter res sacras & ecclesiasticas?

§. VI. In plurimis ergo res *sacræ* & *ecclesiasticæ* inter se differunt. Illæ *in totum extra* commercium sunt, hæ vero non simpliciter. Illæ *immediate* cultui diuino externo inseruiunt; hæ vero magis sunt ipsius ecclesiæ patrimonium (vnde & decimæ in *c. reuertimini 65. C. 16. Q. 1.* dicuntur *possessiones ipsius Dei*, & in *l. iubemus 14. C. de SS. eccles.* vocantur *ecclesiæ patrimonium*,) ex quo sustentantur omnes illi, qui in ministerio ecclesiæ reperiuntur, ipsaque templa sarta & tecta con- Differentia inter res sacras & ecclesiasticas.

seruari queunt. Sic & *dos ecclesiæ* dicuntur aliquando, quod sicuti dos detur ad onera matrimonia ferenda, ita ad eundem finem faciant bona ecclesiastica. Quidni ergo proprietetem adiudicaremus ecclesiæ? vid. PAVLI SARPII *tr. des Benefices; art. 21. qu. 2. & 3.* Quatenus vero hoc intelligi debeat, dicetur *cap. 3.* Hinc illæ non nisi ob summam *necessitatem* alienationi sunt obnoxiæ: hæ vero etiam ob *vtilitatem*, *pietatem* & *commoditatem*, obseruatis solennitatibus legitimis, alienantur. Vnde & feudum in re ecclesiastica constitui potest. Vid. LINCKIVS *cit. tr. c. 11. n. 28.*

Bonorum ecclesiasticorum varia consideratio. Beneficia vnde dicantur? §. VII. Possunt vero bona ecclesiastica considerari, vel quatenus a sola ecclesia adhuc possidentur, & ab illa inde omnis vtilitas percipitur: vel quatenus illis, qui ecclesiæ vel proxime vel remote inseruiunt, concessa sunt, vt inde fructus percipiant. Hoc intuitu vocari solent *beneficia*, vocabulo ex iure feudali ad *ecclesiasticum* translato, ad differentiam bonorum propriorum, seu, vt ita cum SCHILTERO *instit. iur. can. l. 2. tit. 6. §. 4.* loquar, *allodialium*, quæ etiam a clericis *iure hereditario* possideri possunt. Quamuis enim BARBOSA *de iure eccles. l. 3. c. 4. n. 5.* magis a primis collatoribus seu benefactoribus hæc bona dici *beneficia* putet: id tamen minus probabile ex eo redditur, quod tunc demum *beneficii* nomen reditus illi ecclesiastici mereantur, vbi personæ ecclesiasticæ assignati sunt ad instar *salarii* propter *officium sacrum*. Definitur enim communiter *beneficium*, quod sit *ius percipiendi reditus perpetuum ex bonis ecclesiæ in compensationem spiritualis officii, ecclesiastica autoritate constitutum.* PETR. DE MVRGA *de benef. eccles. q. 1. n. 1.* BARBOS. *cit. l.*

Quid veniat nomine bonorum ecclesiasticorum? §. VIII. Refero ergo ad *bona ecclesiastica* omne illud, quicquid est in eius patrimonio *iure quocunque*, (ceu etiam in iure ciuili hæc vox latius patet,) & ex quo ecclesiæ reditus augentur: vnde & *subsellia* huc referri possunt, & ius concedendi laicis subsellia in templis. Consistunt hæc variis in rebus, ecclesiæ stipendiis, legatis ad pias causas, reditibus annuis, iuribus &c. quæ si omnia in complexu & congerie considerantur, oritur inde *vniuersitas rerum* & *iurium*, ad ecclesiam pertinentium, vti est in ipsa ecclesia, parœcia, abbatia cum suis pertinentiis, dominiis, ac territoriis. Vid. SCHILT. *cit. l. §.* 3. Secundum hanc

Definitio bonorum parochialium. considerationem definiri possunt BONA PAROCHIALIA, quod sint *vniuersitas rerum & iurium ad ecclesiam parochialem pertinentium, destinatorum ad hoc, vt vel inde sustententur ii, qui ecclesiæ inseruiunt, vel alias ipsa ecclesia parochialis conseruetur.*

§. IX.

§. IX. Origo *bonorum ecclesiasticorum* sine dubio est eadem, quæ est ipsorum templorum. In primitiua enim ecclesia nemo fuisse videtur, qui prædia & fundos destinauerit in sustentationem ministrorum ecclesiæ, vt radicatos certos & perpetuos in illis haberent reditus. ZIEGL. *de dot. eccles. cap. 3. §. 1. in f.* PETR. MVLLER. *de bonis paroch. n. 2. th. 1.* Succurrebatur necessitati eorum per collectas & contributionem *voluntariam;* ad hanc nulli cogebantur, sed spontaneo spiritu offerebantur, quæ necessaria erant, vt de eorum liberalitate & promtitudine in subministrandis necessariis fusius docet ARNOLD in der Abbildung der ersten Christen *lib. 3. c. 8. 9. 10. & 11.* Testis huius rei omni exceptione maior est IVSTINVS MARTYR, qui *apol. 2. in f.* ita de oblationibus spontaneis: *Qui per facultates possunt & volunt, pro arbitrio quisque suo, quod lubet conferunt, & quæ collecta fuerunt, apud Præpositum siue antistitem deponunt.* Hæc deinde distribuebantur, prout cuique opus erat. Et si vel maxime aliquando prædia integra offerebantur; non tamen ista poterant retineri propterea, quod confiscationis periculo subiacerent, sed vel ab ipsis dominis, vel ab episcopis vendebantur, & pretium inde redactum distribuebatur. Ex quo concludit ZIEGLER *cit. l. §. 6.* difficile esse statuere, ecclesiam primitiuam sua habuisse prædia, ex quibus certos annuos reditus perciperet. Neque enim iis indigebat, cum non diuitiis, sed paupertati maxime studeret.

Origo bonorum ecclesiasticorum.

Ratio colletandi in primitiua ecclesia.

In primitiua ecclesia nulla certa bona immobilia eccles. fuerunt.

§. X. Equidem PETRVS MVLLER. *in disp. de bon. parochial. c. 2. th. 1.* iam initio tertii seculi sub Papa VRBANO I. eiusmodi bona ecclesiastica fixa fuisse asserit, nixus sine dubio epistola eiusdem pontificis, relata a GRATIANO in *c. attendendum 13. C. 17. Q. 4.* vbi ita Pontifex: *Attendendum est omnibus, ne prædia vsibus secretorum cœlestium dedicata a quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerint, post debitam vltionis acrimoniam (quæ erga sacrilegos iure premenda est) perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur aut exilio perpetuæ deportationis vtatur.* Sed ante omnia de fide huius epistolæ constare debet: quæ, vti ex DAVIDE BLONDELLO ostendit ZIEGL. *c. l. §. 7.* non VRBANO I. sed impostori potius adscribenda. Vnde quoque facile iudicari potest, quid sentiendum de simili textu in *c. videntes 16. C. 12. qu. 1.* vbi idem Papa VRBANVS ita: *Videntes autem summi sacerdotes & alii atque Leuitæ & reliqui fideles, plus vtilitatis posse afferre, si hæreditates & agros, quos vendebant, ecclesiis, quibus præsidebant episcopi, traderent; eo quod ex sumtibus eorum tam præsentibus quam futuris temporibus plura & elegantiora possent ministrare fidelibus, communem vitam ducentibus,*

An initio tertii seculi iam talia fuerunt.

Fides epistolarum Vrbani vacillans.

quam ex ipsorum pretiis: cœperunt prædia & agros, quos vendere solebant, matricibus ecclesiis tradere, & de sumtibus eorum viuere. Ipsæ vero res in ditione singularum parochiarum episcoporum (qui locum tenent Apostolorum) erant & sunt vsque adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. Parum fidit huic epistolæ ipse BARONIVS *tom. 2. annal. anno 102. sect. 7.* Vnde & SCHOCKIVS *tr. de bonis ecclef. sect. 1. c. 2.* eandem tanquam apocrypham reiicit. Omnino itaque probabile est, certa, *fixa* & *stabilia* bona ecclesiastica tunc demum constituta fuisse, vbi regnum clericale augeri & dominatus sacer stabiliri cœpit, quod distinctius secundum seriem temporum exposui *in iur. eccles. ad tit. de reb. eccles. non alien.* Atque hæc quoque est sententia LINCKII *de orig. templ. c. 11. n. 13.* inquientis: *Hisce tribus seculis potissimum ex bonis mobilibus ecclesia sustentata est. Neutiquam enim durante persecutionum æstu, temporum illorum conditio ecclesiæ, vt prædia & fundos possideret, permisit, ideoque ante tempora* CONSTANTINI M. *bona ecclesiastica in mobilibus ferme constiterunt, ut de possessione rerum immobilium vix certi aliquid asseri possit.*

Quando bona fixa ecclesia possidere cœperit.

Applicatio ad bona parochialia.

§. XI. Quod iam in genere de origine bonorum ecclesiasticorum dictum est, id merito quoque ad bona parochialia applicari posse reor. Nam vt *sect. II. c. 2.* ostensum, parochiæ illo ipso tempore institui cœperunt, quo ecclesia bonis ditescere cœpit, scilicet CONSTANTINI M., adeoque & hoc tempore parochialibus ecclesiis bona plura obuenisse, non est, quod dubitemus. Hanc nimiam in ecclesiam principis & populi liberalitatem ita circumscribit PAVLVS SARPIVS in tractatu Gallico *des benefices art. 6. Or comme la grande Devotion des Princes & des Peuples fût cause, que les biens ecclesiastiques s' augmenterent beaucoup, elle excita aussi dans les clercs un extreme desir de les multiplier, & ceux meme, qui avoient les meilleures intentions, ne furent pas exemts de ce defaut. Car voiant que la distribution de ces biens tournoit à la gloire de Dieu & à l'utilité commune, ils concluoient, que plus l'eglise auroit de quoi distribuer, tout en iroit mieux; & ils mettoient toute leur industrie à faire de nouvelles acquisitions, sans considerer, si la maniere, dont ils se servoient etoit conforme à l'equité & à la raison: Et pourvû qu'ils arrivassent à leur bût, c'est à dire, que l'Eglise s'enrichist, par quelque voie que ce fût ils croioient avoir fait un sacrifice à Dieu. Et c'est ainsi, que naissent mille maux incurables de ces Zelez indiscrets, qui s'imaginant, que tout ce, qui se fait en vüe de la religion, de quelque façon, que ce soit*

De argumento bonorum ecclesiasticorum & parochialium.

fait, est toujours bon, agissent très souvent contra la justice & l'humanité, & mettent le monde en combustion. C'est ce qui arriva dans le tems, que l'eglise commença d'avoir la permission, d'acquerir de biens immeubles. Quelques religieux croioient, qu'il etoit du service de Dieu, d'ôter le patrimoine aux enfans de famille, pour le donner aux Eglises, & dans cette pensée ils n'oublioent rien, pour inciter les veuves, les filles & les autres personnes faciles, & foibles à depouiller leurs parens, pour laisser tout à l'eglise. Sicuti vero *bona ecclesiastica* sunt in duplici differentia, vt §. 7. præmissum: ita quoque *bona parochialia* considerari possunt vel in respectu *ecclesiæ parochialis*, quatenus ab illa reditus inde percipiuntur, & eius patrimonium proprium sunt; vel respectu *parochi*, quatenus parocho ob sacrum ministerium vtenda conceduntur, & hoc sensu tantum descripta sunt a P. MVLLERO in *disp. de bonis paroch. c. 1. th. 6. inf.* ex quo patet, definitionem hanc bonis parochialibus in genere applicari minime posse. Plenius ergo illa definimus, quod sint *bona ecclesiastica, ad ecclesiam parochialem spectantia, eum in finem data & constituta, vt ex eorum reditibus tum ecclesia conseruetur & patrimonium eius augeatur, tum etiam vt parochis aliisque, qui ecclesiæ parochiali inseruiunt, pro ministerio parochiali inde præbeantur, quæ ad eorum sustentationem sunt necessaria.* Studio dixi: *ex bonis parochialibus augeri patrimonium ecclesiæ parochialis:* nam bona parochialia non tantum eo respiciunt, vt ecclesia parochialis duntaxat habeat, quantum necessitas postulat; sed etiam vt ipsi benefit, vltra necessitatem etiam; qua de re alibi dicendi locus erit, vbi de administratione bonorum parochialium agendum. Deinde & aliorum quoque sustentationis inde faciendæ inieci mentionem: quia & hoc notum est, ex bonis parochialibus quoque reditus percipere æditu os, parochiales custodes, cantores, organicos &c.

Diuersa consideratio bonorum parochialium.

Amplior definitio bonorum parochialium:

§. XII. Modi *acquirendi* bona parochialia varii sunt. Extantiora tantum hic tangemus. Inter viuos acquiruntur bona parochialia per *donationem*, & duplici quidem modo, vel quatenus ecclesia iam adhuc est exstruenda; vel quatenus iam exstructa est. Priori modo in specie dicitur *dotatio*, posteriori vero *donatio*, quatenus fit ab alio quam ipso patrono, ex libera voluntate, nullo iure cogente; *L. 19. D. de donat.* Circa hanc donationem olim hoc *singulare* erat, quod cum aliæ donationes absque insinuatione tantum valerent vsque ad *ducentos* solidos, per *l. sancimus 3. C. de donat.* hæc, cum aliis, in piissimas causas factis, etiam absque insinuatione valeret vsque ad *quingentos*

Modi acquirendi varii.

Circa donationem bonorum parochialium olim quædam singularia erant.

tos solidos *c. l. §. 1. l. illud quoque 19. C. de SS. eccles.* Postea vero in *l. si quis 36. C. de donat.* hoc omnibus in genere donationibus tributum legimus, vt possint absque insinuatione fieri vsque ad 500. solidos, vt adeoque *donatio ad pias causas* priuilegium suum videatur amisisse, nihil post hanc legem singulare & contra iuris communis tenorem continens. Interim admodum miror, IVSTINIANVM, qui vtriusque legis & *l. 19. C. de SS. eccles. & l. 36. C. de donat.* autor est, non fecisse exceptionem, quoad hanc donationem ad pias causas; cum tamen alias in plerisque causis & negotiis clericis & ecclesiis multum indulserit. Vnde ne hoc priuilegium in *l. 19. C. de SS. eccles.* datum prorsus interuertatur, quidam volunt, priuilegium hoc ad minimum *proportionabiliter* augendum esse, vt quemadmodum in donationibus *communibus* auctum sit ad 300. solidos: ita in donationibus *ad pias causas* eodem modo auctum censeri debeat, & donatio absque insinuatione vsque ad 800. solidos valeat. Vid. CLARVS *in §. donatio qu. 1. n. 17.* Priuilegium enim auctum & productum in vno comparatorum etiam videtur auctum in altero. Sed hæc quidem dicuntur, non probantur. Priuilegiorum hæc est natura, vt ea sine *lege* & *expresso textu* extendere fas non sit; *l. 14. D. de LL.* quin potius tamdiu insistendum regulæ, donec exceptio probetur. Quod de *redemtione captiuorum* in iure habetur, tanquam speciale ad similes vel alios casus extendi nequit, vt recte docuit BACHOV. *ad Treutl. vol. 2. disp. 19. th. 6. lit. E.*

An priuilegium circa donationem olim ecclesiis datum adhuc post l. 36. de donat. superfit?

Cum itaque plerique viderint, donationem hanc de iure ciuili nihil singulare amplius habere, prouocarunt ad *ius canonicum*, ex hoc fundamento, quod in piis causis non sequamur leges ciuiles, *c. relatum 11. X. de testam.* PEREZ. *in C. de donat. n. 34.* BARBOSA *ad l. 19. C. de SS. eccles. n. 3.* ZOES. *tit. de donat. n. 49.* LINCKIVS *de iur. templ. c. vlt. n. 8.* Ast cum in *cit. c. 11.* de *relictis ad pias causas*, & quidem *per vltimam voluntatem* agatur, & in his demum velit pontifex, vt non secundum *leges ciuiles*, sed *decretorum statuta quoad solennia* iudicetur, adeoque tantum testamentum ad pias causas priuilegiatum esse inde probetur: non possum adduci, vt vi huius textus affirmem, secundum dispositionem iuris canonici valere donationem ad pias causas factam absque insinuatione. Neque enim huc vsque *decretorum statutum* est productum, ex quo talis donatio plenum vigorem acciperet: standum itaque hac in causa dispositioni *iuris ciuilis*, donec priuilegium specifice fuerit de *iure canonico* probatum.

An ius canonicum hic in subsidium adduci possit?

§. XIII.

§. XIII. Cum vero donatio non ſit *contractus*, ſed varie poſſit perfici per *pactum, ſtipulationem*, &c.: hinc in hac donatione illud ſingulare occurrere puto, quod *ſolo voto* fieri poſſit, adeoque *acceptationem* non deſideret a parte eccleſiæ, *l. 3. pr. de pollicit.* ſed etiam abſenti eccleſiæ fieri poſſit. TIRAQVELLVS *de priuil. piar. cauſar. priuil. 115.* Hinc in caſu quodam, vbi parochus exſtruxerat ſuis ſumtibus ædes, & foribus ædium ſequentia affixerat verba: REDONO HANC STRVCTVRAM HVIC ECCLESIAE, pronunciatum memini, hanc donationem per votum eſſe validam, prout retuli in diſp. *de imput. culpæ propriæ*, ſub præſ. WILDVOGELII Ienæ habita, *c. 3. §. 16.* Plura quoque adhuc ſingularia circa hanc donationem occurrunt in *l. vt inter diuinum 23. C. de SS. eccleſ.;* quorum *primum* eſt, ob ſolam donationem dari actionem realem, ſeu rei vindicationem, ſcilicet propterea, quod dominium ex ſola donatione *ipſo iure* in eccleſiam tranſeat absque omni traditione, quæ alias neceſſaria eſt, *l. ſi ager. 50. D. de R. vind.* quod ideo introductum eſſe teſtatur imperator, vt inter diuinum publicumque ius & priuata commoda competens diſcretio ſit. Conf. BRVNNEMANN. *ad cit. l. 23.* LINCKIVS *cit. l. n. 15. ſeqq.* *Alterum* ſingulare eſt, quod *vindicatio* rerum, eccleſiis donatarum, extenſa fuerit in *l. 23. C. de SS. eccleſ.* ad annos *centum*, poſtea tamen per *Nou. 131. c. 6.* reſtricta ad *quadraginta*, ſola *Romana eccleſia* in *auth. quas actiones C. de SS. eccleſ.* excepta, & gaudente adhuc *centum annorum* ſpatio, quæ exceptio an iure ſubſiſtere poſſit, cum in fonte eius nulla fiat mentio, huius quidem inſtituti non eſt, vt plenius disquiram. Conf. interim PAGENSTECHER. *in ſicilim. manipul. 2 n. 205.* Denique quamuis alias leges *futuris* negotiis dent formam, *l. 7. C. de LL.* tamen vult Imperator, vt etiam hæc lex ad cauſas *pendentes* applicaretur; quod tamen non absque fraude, TRIBONIANO potius quam IVSTINIANO imputanda, factum eſſe refert STEPHANI *ad Nou. 9. n. 28.* Alii adhuc hoc ſingulare in hac donatione adnotant, quod quis omnia ſua bona *præſentia* & *futura* poſſit donare eccleſiæ parochiali, per *l. iubemus nulli. 14. pr. C. de SS. eccleſ* cum tamen alias donatio omnium bonorum non ſubſiſtat. TIRAQVELL. *de priuil. piæ cauſ. 100.* BARBOSA *in collect. ad h. l. n. 7.* Sed ſententia illa communis non adeo ſolido nititur fundamento: nam ideo, aiunt, non licere omnia bona dare, quia eo ipſo donatori auferretur poteſtas, teſtamentum condendi, quaſi hoc abſonum foret, cum tamen per *arrogationem* etiam de iure ciuili auferatur poteſtas teſtandi, & moribus per *pacta ſucceſſoria*, quæ tamen propterea non

Donatio hæc ſolo voto fieri poteſt.

Dominium ex ſola donatione in eccleſiam tranſit.

Huic vindicationi demum præſcribitur 40. annis.

l. 23. etiam cauſas pendentes reſpexit.

An hoc ſingulare ſit, quod quis omnia ſua bona poſſit in eccleſiam transferre?

ſunt

sunt inualida: hinc, theoretice rem considerando, nullum priuilegium & ius singulare hic deprehendo. Quatenus vero sententia contraria passim *moribus* recepta, de qua testatur SCHILT. *ex. 42. th. 19.*, eatenus admitti potest, hodie aliquid singulare in hac donatione occurrere. Vid. BRVNNEM. ad *l. c. 14. n. 11.* & *in iur. eccles. lib. 2. c. 15. §. 18.*

Dotatio.

§. XIV. Alter modus acquirendi bona parochialia est DOTATIO. Sed hic modus est vt plurimum genuinus partus *superstitionis* & *auaritiae*. Non noua narro, cum id ex nostris ICtis cordatiores iam adnotauerint, imprimis ICtissimus ZIEGLERVS *de dote eccles. c. 4.* Finxit clerus Romanus aliquod pseudomatrimonium inter ecclesiam & parochos seu presbyteros ei praepositos, & eo ipso sponsam ecclesiam a suo sponso abduxit. Liquidum id est ex *c. sicut. 11. C. 7. Q. 1.* vbi perpetua instituitur comparatio inter matrimonium carnale & hoc, quod intercedere volunt inter presbyterum & ecclesiam. Et cum tota ratio clericalis status pro fundamento habeat interesse seu κακοφιλαργυρίαν, hinc non putandum, absque ratione hoc figmentum esse introductum. Dotem enim captauerunt clerici, cum scirent ex principiis iuris ciuilis, matrimonium ordinarie annexam habere obligationem dotandi. *Imo vero*, inquit ZIEGLERVS *cit. l. §. 8. vt rectius dicam, potius cogitatum fuisse videtur de dote, materialiter sumto vocabulo, quam de nuptiis. Et vt eo facilius ecclesia opes acquireret, comminisci oportuit, coniugium aliquod spirituale, simile carnali, inter episcopum & ecclesiam contrahi, nec ergo indotatam hanc esse debere eius sponsam.* Hoc principio semel substituto, non difficile fuit varias inde nectere conclusiones. Sicut enim dos constituitur marito ad onera matrimonii ferenda, vt propterea marito dominium aliquod ciuile in dotem competat: *l. doce ancillam 9. C. de R. V.* ita & presbytero seu marito ecclesiastico dos quaedam cum ecclesia, ipsi concredita, danda fuit, ex quo posset onera huius *matrimonii spiritualis* sustinere, h. e. inde lucrari fructus; non tamen vt habeat dominium aliquod in re illa ecclesiastica, sed ius dominio non absimile, h. e. *vsumfructum quendam*, de quo infra *c. II.* Sicuti vero hodie sponsi saepius magis dotem quam sponsam intendere solent, quid mirum, quod parochi saepius magis inhient *doti* huic, quam vt *ecclesiae* prospiciatur? Atque haec est origo *dotationis*, quae ecclesiis parochialibus tam ingentes diuitias peperit, vt habeant sufficiens & satis grande patrimonium.

Eius origo.

Cur matrimonium aliquod finxerint inter parochum & ecclesiam?

Conclusiones ex hoc principio.

§. XV.

§. XV. Sicuti itaque paternum officium esse dicitur in *l. si pater 7. C. de dot. promiss. pro sua dare progenie dotem;* ita similiter, qui quasi pater ecclesiæ est, h. e. qui eam exstruxit, seu a non esse ad esse produxit, hoc officium explere, & dotem ecclesiæ, quam exstruxit, sufficientem constituere debet, adeo vt episcopus non possit consentire in exstructionem ecclesiæ, nisi prius constet de dote, ad conseruationem eius sufficiente. *Nou. 67. c. 2. c. 26. C. 16. Q. 7.* Vnde in *concil. Tolet. III. c. 15.* episcopis interdicitur, ecclesiam consecrare, nisi prius dotis chartam confirmatam habuerint. Conf. GONZAL. TELLEZ. *ad c. 8. X. de consecr. eccles. n. 1.* STRYK. *ad ius eccles. Brunnem. l. 2. c. 8. §. 7. verb. per dotationem.* ZIEGL. *loc. cit. c. 6. §. 3.* Quod si de facto exstructionem episcopus permiserit, vel sine dote constituta ecclesiam consecrauerit, ipse eam tenetur dotare, STRYK. *cit. l.* Hoc forsan ita intelligendum, si ipse ædificans illam dotare non possit, quod sic in subsidium ad consecratorem recurrendum. Nam alioquin secundum *c. cum sicut. 8. X. de consecr. eccles.* ex debito tenetur ipse ædificans eam dotare. Conf. *c. cum secundum 16. X.* de *præb.* LINCKIVS *de iur. templ. c. 5. n. 112. 113.* Ceterum an & quatenus parochiani aliquando necessitatibus *ecclesiæ parochialis* succurrere teneantur, *sect. VII.* exponendum erit.

Quis dotare ex obligatione teneatur ecclesiam?

Episcopus non debet consentire in exstructionem templi, nisi de eius dote constet.

Quando Episcopus ad dotationem teneatur?

§. XVI. Quemadmodum vero dotis quantitas pro modo facultatum patris & dignitate mariti constitui debet: *l. cum post diuortium 99. §. 4. & 5. & l. quaero 60. D. de iure dot.* ita etiam clerici per benignam interpretationem hoc doti ecclesiæ constituendæ applicuerunt; modica enim contenti esse noluerunt, GAIL. *2. obs. 88. n. 11.* sed pro *dignitate clericorum*, in hierarchia introducta, alia constituenda fuit dos ecclesiis *cathedralibus*, alia *collegiatis*, alia *parochialibus*. Et vt saltim de parochialibus dicam, tanta dos esse debet, quanta sufficere potest tribus ministris, & ad onera soluenda episcopalia, & exercendam hospitalitatem, vti pontificii determinant. GONZALEZ. TELLEZ. *ad c. 8. n. 5. in f. X. de consecr. eccles.* Quanta vero reliquis ecclesiis sit assignanda, docet PAVLVS DE CITADINIS *p. 2. caus. 2. n. 11.* cuius rei summam exhibet ZIEGL. *de dot. eccles. cap. 7. §. 18.*

Dotis quantitas sufficiens.

Quanta dos ecclesiis parochialibus debeatur?

§. XVII. Sicuti porro dotis dominium tam diu penes maritum de iure est, quamdiu matrimonium subsistit: *t. t. D. solut. matr. quemadm.* ita etiam hæc dotis constitutio est perpetua, cum ipsa ecclesia dicatur esse perpetua, *l. 14. pr. C. de SS. eccles.* adeoque proprietatis huius *dotis* vera & genuina est *perpetuitas*. Cum vero illa quam maxime obtineatur in rebus immobilibus, hinc in iis dotem ecclesiasticam consti-

Duratio dotis.

Constituitur in rebus immobilibus.

tui debere voluerunt. ZIEGL. *de dot. eccleſ. c. 8. §. 1. ſeqq.* Inde varia oriuntur genera bonorum parochialium, v. c. ſylua parochiana, das Pfarr-Holtz, agri parochiales Pfarr-Aecker und Pfarr-Felder, die Pfarr- oder Kirchen-Hufen, Pfarr- oder Kirchen-Lehn, Pfarr-Wiesen, ædes parochiales und andere Pfarr-Gebäude, horti parochiani, annui reditus perpetui parochiales, unablegliche Pfarr-Zinse, dotales, Dienst- oder Frohn Leute, Pfarr-Leute, auf daß die Pfarrer Leute zu Diensten haben, *Ordin. eccleſ. Saxon. ſub tit. General. artic.* 27. vel qui alias certum annuum cenſum præſtant, cuius generis exempla plura refert ZIEGL. *de dot. eccleſ. c. 9. §. 55. ſeqq.* & alias vocari ſolent eigene Männer, eigene Dienst-Leute, ID. §. 62. vbi in fine adducit ex matricula conſiſtorii Wittebergenſis de anno 1555. ſub rubr. *Ukro* ſequentia: Aus dem *Filial Ukro* hat der Pfarr ein eigen Mann Claus Kopmann, giebt dem Pfarrer jährlich 12. Scheffel. *& ſub rubr.* Beyern. Ein eigen Mann zur Pfarr gehörig zinſet 8. Eyer auf Ostern, 10. Groschen auf Michaelis rc.

Per teſtamentum ad pias cauſas quomodo acquirantur bona?

§. XVIII. Per *vltimam voluntatem* etiam acquiruntur varie eccleſiis parochialibus bona, imprimis per *teſtamentum*, quod vocari ſolet *ad pias cauſas*, idque variis gaudet priuilegiis. Equidem ad teſtamentum hoc requirunt, vt pia cauſa *heres* fuerit inſtituta. COVARRUV. *ad c. relatum X. de teſtam. n. 2.* vel etiam ſubſtituta: alioquin enim ſi ex quolibet legato, piæ cauſæ relicto, diiudicare teſtamenta ad pias cauſas velis, fere omnia teſtamenta ad pias cauſas eſſent dicenda, cum vix vllum detur teſtamentum, in quo non eccleſiæ parochiali, vel alii piæ cauſæ aliquid relictum ſit. STRYK. *in not. ad I. E. Brunnem. lib. 2. c. 12. §. 1. verb. quando eccleſia.*

Relictum ad pias cauſas debetur ex imperfecto teſtamento.

Interim non nego, etiam relictum ad piam cauſam deberi ex *teſtamento imperfecto* non tanquam ex teſtamento, ſed tanquam ab inteſtato, iure fideicommiſſi, modo de *voluntate* non amplius dubitetur. Tunc enim qualiscunque diſpoſitio valet, MEV. *8. deciſ. 5. & c. indicante 4. X. de teſtam.* licet de cetero corruat teſtamentum. STRYK. *c. l.*

Teſtamentum ad pias cauſas valet absque teſtibus.

§. XIX. Adeo vero fauorabilis eſt vltima ad pias cauſas diſpoſitio, vt etiam *abſque omnibus teſtibus* valere poſſit. Quamuis enim quidam præciſe verbis *c. 11. X. de teſtam.* inhæreant, & ad minimum duos teſtes requirant: vid. CARPZOV. *p. 3. conſt. 4. def. 310.* nullum tamen concludens argumentum adducitur, quod hanc ſententiam corroborare poſſet. Pontifex enim in *cit. tr.* prouocat (1) *ad ſcripturam S.* & ſecundum hanc duos autores teſtes ſufficere ſtatuit. At vero, vbi ſcriptura

ptura S. duos testes requirit, id non facit *solennitatis*, sed *nudae probationis* gratia, & quidem *in subsidium*, si alia certitudo deficiat; hæc si aliunde haberi potest, non præcise necessaria erit duorum testium præsentia. Proinde cum ex *sola scriptura* satis de *certitudine voluntatis* defuncti aliquando constare possit, quid est, quod in hoc testamento præcise duos testes adhibere velimus? Hoc casu enim non *probationis*, quæ iam superuacua, sed *solennitatis* gratia essent necessarii, quod tamen est contra mentem pontificis. Prouocat (2) ad *canones conciliorum antiquorum*, in quibus sancitum est, valere tale testamentum per solam voluntatis declarationem, vt ostendi *in iur. eccles. lib. 3. tit. 26. §. 21.*: vnde liquet, valere testamentum *ad pias causas*, quod in *schedula* manu testatoris scriptum, licet plane nulli accesserint testes. BRVNNEM. *consil. 115.* RICHTER. *decis. 28. n. 15.* GAIL. *lib. 2. obs. 112. n. 116.* STRYK. *c. l. §. 4.* Inde vlterius infertur, posse etiam heredis institutionem pietatis causa fieri *solo nutu*, ad exemplum fideicommissorum; *l. nutu 21. pr. D. de legat. 3.* conf. BRVNNEM. *de iure eccles. l. 2. c. 12. §. 6.* Porro in legato ecclesiæ parochiali vel alii piæ causæ relicto, cessat detractio quartæ ex *L. Falcidia*, *auth. similiter C. ad L. Falcid.* vt & *Trebellianicæ*, BRVNNEM. *ad cit. auth. n. 3.* modo non fuerit instituta æque pia causa, quia sic ex communi regula, quod priuilegiatus contra priuilegiatum vtatur iure communi, secundum ius commune esset pronunciandum. BRVNN. *cit. l.* Conf. *ius eccles. prot. cit. l. §. 28.*

Solus nutus hic sufficit in heredis institutione piæ causæ. Cessat Falcidia.

§. XX. Proximius ad acquisitionem bonorum parochialium ex *testamento ad pias causas* spectat dispositio *l. quoniam 26. C. de SS. eccles.* vbi, cuinam ecclesiæ legatum *ad pias causas* debeatur? plenissime disponitur. Scilicet cum ex superstitione quadam omnia templa olim sanctis fuerint dedicata: accidebat sæpius, vt his *sanctis* v. c. Petro, Paulo &c. aliquid in testamento relinqueretur, quo casu voluit imperator, ei *ecclesiæ* deberi legatum, cui illa, qui in testamento est nominatus, (v. c. Petro do, lego 1000) est dedicata. Quod si in tali ciuitate non reperitur templum eiusdem nominis, videndum, an non in metropoli eiusdem nominis templum deprehendatur? cui tunc soluendum legatum. Si vero nec illic eiusmodi templum adsit, ecclesiæ, quæ in illo loco sunt, vbi testator mortuus est, id legatum capient. Quænam vero ecclesiæ? An omnes? Id non exprimit imperator. Ex mente tamen eiusdem dicendum puto, deberi hoc *ecclesiæ parochiali*, cum eandem decisionem in *§. seq.* in alio casu non dissimili imperator sequatur. Accedit, quod illa in dubio a testatore electa censeatur,

Cuinam ecclesiæ legatum debeatur?

Quid iuris, si sancto cuidam legatum relictum?

Quando ecclesiæ parochiali tale legatum debeatur?

Praxis nostrarum ecclesiarum.

cum huic in vita sua fuerit addictus, adeoque erga illam præ aliis maiorem censeatur habuisse affectionem, ex qua alias legata interpretamur, vbi dubium occurrit. Cum vero in nostris ecclesiis non tam respiciamus ad nomen sancti, quam ad ecclesiam ipsam: decisio imperatoris, hactenus tradita, vix commode illis applicari potest. Vnde infert STRYK. *in not. ad Brunnem. ius eccles. l. 2. c. 12. §. 14.* quod si Francofurti testator ecclesiæ D. Petri quid leget, non possit sibi eapropter ciuitas Berolinensis vel Coloniensis hoc legatum vindicare ex eo, quod templum Petrinum habeat, & Francofurti huius nominis nullum sit; sed legatum hoc ecclesiæ Francofurtanæ, & quidem illi, in qua sacris vsus est testator, cuius scilicet parochianus fuit, soluendum. Denique si plura templa eiusdem nominis in ciuitate illa, vbi testator vixit, deprehenduntur, ei legatum debebitur, in quo defunctus frequenter versatus fuerit, quia erga illud maiorem videtur habuisse affectionem. Quodnam vero est illud templum? Sine dubio *parochiale*, quia in hoc frequenter versari debuit. Quod si nec hoc liquet, vtpote peregrinante dicente: *Templo D. Petri huius ciuitatis do, lego mille*, ei templo relictum videtur legatum, quod ceteris est indigentius, & magis opis & eleemosynæ egens. *cit. l. 26.* Forsan tamen hoc casu dubium oriri posset; annon potius respiciendum esset ad illam ecclesiam, sitam in illa parochia, in qua defunctus mortuus, si illud nomen præ se fert? Cum enim *parochialis ecclesia* alios quoque parochiales actus hodie in talem hominem exercet, sine dubio illa sibi vindicaret legatum: quod eo magis asserendum, si vtraque ecclesia eiusdem nominis ratione facultatum paris conditionis esset.

Quid si plura templa eidem sancto dicata?

Bona relicta ecclesiis parochialibus aliquando destinantur ad certam vsum.

Diræ testamentis insertæ.

§. XXI. Solent vero non raro, quæ ecclesiis parochialibus relinquuntur, bona destinari ad certum peculiaremque vsum, v. c. ad certum cultum in ecclesia parochiali peragendum, ad catechisationes puerorum, ad conciones certi generis, veluti passionales habendas, ad missas legendas, ad vsum cerearum, thurificationis &c. Ne vero talia bona parochialia ad alios vsus, vel etiam profanos adhiberentur, veteres imprimis testamenta sua diris & exsecrationibus replebant, vt plura exempla adducit in re diplomatica peritissimus IO. MABILLONIVS *de re diplomatica* passim, & IO. SAM. STRYK. disp. *de exsecrat. testator. c. 2. n. 34.* LINCKIVS *de iure templ. c. vlt. n. 23.* Eiusdem formula est, quæ continetur in exsecrationibus Archiepiscoporum GERONIS & NORBERTI adducta in *cit. disput. n. 37.* Nachdem nun dieses also gesetzet und durch gewisse Zeugen bestätiget ist, so thun wir aus Macht des

H.

H. Geistes in Kraft unsers HErrn JEsu Christi in den Bann, und sondern durch ewigen Fluch von der Gemeinschaft der Himmlischen Bürger ab, denjenigen, der sich diese unsere Stiftung zu verletzen und durch verwegenen Turst in einigem Stücke zu zernichten unterwinden und erkühnen wird. Plures eiusmodi formulas congessit ZIEGLER. *de dot. eccles. c. X. §. 28. sqq.* Hoc casu illud certum esse puto, talia bona REGULARITER in alios *profanos vsus* a posteris licite conuerti non posse; vid. *cit. disp. n. 39.* ast alia quæstio est, an non mutatis temporibus, & deficiente ob repurgatam ecclesiam vsu, ad quem bona illa destinata sunt, illa ad alium vsum æque pium & non superstitiosum, adhiberi debeant, non obstantibus eiusmodi exsecrationibus? veluti si certa bona ad missas legendas sint destinata: quæ tamen in ecclesiis nostris recte sunt abolitæ. Quod omnino asserendum reor, præsertim cum ex *l. legatum 16. D. de vsu & vsufr. & reditu &c.* legitime inferri possit, relictum ad opus illicitum conuertendum esse ad opus simile æque licitum de consensu partium, quod ad præsentem de causa pia casum applicat BRUNNEM. *ad cit. l. n. 2.* MAURITIUS *de secularisat.* STRYK. *cit. disp. c. 2. n. 46.*

An & quomodo illa bona ad alium vsum adhiberi possint?

§. XXII. Possumus huc etiam *successionem ab intestato* referre, per quam ecclesia parochialis aliquando bona acquirit, non quidem ex mente pontificiorum, secundum quam in iis, quæ clerici ex prouentibus & reditibus bonorum parochialium acceperunt, ecclesia parochialis heres esse solet, *c. 19. C. 12. Q. 1.* (nam hodie nostris parochis cognati & agnati indistincte æque succedunt, vt aliis non-clericis:) sed tunc potissimum, quando parochi ab intestato decedunt, nullis relictis cognatis, aut agnatis, quo casu ante fiscum ecclesia parochialis in eius bona succedit, *l. si quis Presbyter. 20. C. de episc. & cler.* ibi: *sacrosanctæ ecclesiæ vel monasterio, cui forte fuerit destinatus aut destinata, omnifariam socientur.* STRYK. *de success. ab int. diss. 5. c. 1. §. 39.* Alios modos acquirendi, minus frequenter occurrentes, hic non tango. Non possum tamen non mores christianorum deprauatos satis deplorare, quod etiam pessimis suis cupiditatibus ecclesias ditescere cupiant, id quod tunc fieri censendum est, quando, actione funesta iniuriarum æstimatoria instituta, pœnam piæ causæ seu templo applicari petunt; quod licet hodie admittatur, merito tamen, cum ex pessimo principio oriatur, admitti non deberet. Quodnam enim lucrum ecclesia captare iuste potest ex alterius implacabili odio?

Quomodo per successionem ab intestato ecclesia parochialis bona acquirat?

Reprehenditur modus iniustus acquirendi per iniuriarum actionem.

odio? Et quomodo tale funestum lucrum potest adhiberi ad vsus pios, quibus tamen bona & patrimonium parochiale inseruire debent ex confessione omnium?

Acquisitio per Amortizationem.

§. XXIII. Acquiruntur bona parochialia *immobilia*, sicuti cetera ecclesiastica, plurimis in locis per AMORTIZATIONEM. Cum enim ecclesia sit tale corpus, quod non moriatur, ceu de *populo* asserit ALFENVS *in l.76. D. de iudic.* adeoque bona, quæ semel accepit, non reddat, sed perpetuo teneat, *l. s. 13.* atque ita dicatur habere *manus mortuas*; merito prouidendum erat, ne bona immobilia, superstitione hominum ingrauescente, nimium vsibus reip. eximerentur, & per exuberantes diuitias ecclesiarum respublica detrimentum caperet. Hinc multis in locis cautum, ne immobilia in ecclesiam transferre liceret sine consensu eius, qui reipublicæ gubernacula tenet, sed vt huius demum voluntate potestas ecclesiæ fiat, acquirendi & retinendi bona immobilia per *manum mortuam*. Conf. PETR. PECK. *de amortizat. c. 2.* STRYK. *in not. ad Brunnem. ius eccles. lib. 2. c. 3. §. 6. verb. oneribus sunt exemta.* Atque hoc ipsum est, quod dicitur *amortizatio*, denotatque *translationem bonorum immobilium consensu principis in manum mortuam seu possessorem immortalem*, qualis est ecclesia. PETRVS BELLVGA *in specul. prin. rubr. 14.* SCHWENDEND. *de manu mortua & iure circa illam.* Deducta hæc vox videtur a gallica voce *amortir*, quod est *extinguere.* Nam bona, in ecclesiam delata, quoad *emolumenta ciuilia* & *vsus publicos* videntur esse extincta & ciuiliter mortua, cum generaliter oneribus, fundorum possessionibus impositis, hæc immunia & exemta sint, CAMILL. BORELL. *in comment. ad Petr. Bellug. cit. l. c. 1. lit. a.* GREGOR. THELOSAN. *Synt. I. vniu. lib. 6. c. 1. n. 7. & l. 15. c. 38. n. 5.* adeoque hoc intuitu ex publicis catastris, denen Steuer-Büchern, extincta videantur, quin etiam a seculari iurisdictione per principem exemta sint. CHRISTIN. *vol. 1. decis. 345. n. 21.* Ratio huius iuris sat manifesta est, quia & iuris naturæ principium vult, vt nemini adeoque nec reipublicæ ius suum auferatur, quod tamen sæpe fit per translationem bonorum in ecclesiam,

In quem finem hæc introducta? Amortizatio quid? Vnde ita dicatur?

Origo huius iuris.

§. XXIV. Inde iam facile penetrare possumus in originem huius iuris. Equidem, qui ex iure ciuili eius originem repetunt, confundunt res *sacras* cum rebus *ecclesiasticis.* Res sacra vt fieret, principis iussu opus erat: *l. sacra D. de R. diuis.* sed nullibi *directo* prohibetur, quo minus possint res priuatorum in ecclesiæ patrimonium transire, absque iussu principis. PETR. BELLVG. *cit. l. c. 1. n. 5.* Vera itaque ratio originis huius iuris deduci debet a nimio illo pruritu ditandi ecclesiam,

ſiam, qui homines occupauerat, præeunte hac in re ceteros ditiores ipſo CONSTANTINO M., vti MANTVANVS *l. 12. Faſtorum* concinne de eius profuſa liberalitate canit:

Cæſar hic in noſtram geſtans pia pectora gentem
Immenſas donauit opes, vaſa aurea, fundos:
Vnde ſacerdotes magnis prouentibus aucti.

De imprudentia eius circa hanc *liberalitatem* vid. SCHOCKIVM *tr. de bonis eccleſ. S. 1. c. 5.* Hic ſcilicet, vt *ſect. II. c. 2.* dixi, maximis opibus eccleſias inſtruxit, & ingentes theſauros hac in re conſumſit. Secuti ipſum ſunt alii Imperatores; præſertim vero cum opinio de *bonis operibus meritoriis* omnium animis a clero inſinuaretur, peſſimus quisque maluit res ſuas eccleſiis donare, quam ſpem de ſalute æterna dubiam ſibi facere. Inde tam immenſus opum cumulus eccleſiis obuenit, vt potiſſimam regnorum partem abſumſerit, ceu BODINVS *de republ. l. 5. c. 2. p. m. 830.* ſpeciatim de opibus eccleſiarum Gallicarum oſtendit. Non diffitetur id FRANC. DVARRENVS *de SS. eccleſ. miniſt. l. 2. c. 4.* inquiens: *Res ipſa loquitur, immenſam principum quorundam munificentiam, vtcunque pius eſſet eorum affectus, tantum virus in eccleſiam ſparſiſſe, vt ex pixide illa Pandoræ, a Poetis decantata, non plus malorum inter homines & calamitatum exiliiſſe videatur. Initio ægre admodum hoc datum eſt eccleſiæ, vt prædia poſſeſſionesque ſibi relictas & donatas retineret. Et ſatis conſtat ex epiſtola Hier. ad Neop., legibus Chriſtianorum principum aliquando prohibitum fuiſſe clericis, ne hereditates caperent.* Cum vero hæc promiſcua & profuſa liberalitas eccleſiis quidem prodeſſet, reipublicæ autem ingens detrimentum afferret: poſtulauit publicæ ſalutis ratio, vt fines certi huic acquiſitioni ponerentur, & publice prohiberetur, ne vlterius liceret bona immobilia in eccleſiam absque *iuſſu* & *indulgentia* Principis transferre. Huic rationi recte iuris amortizandi originem adſcribit PECKIVS tr. *de amortiz. c. 10.* inquiens: *Illius ratio videtur in eo conſiſtere, ne crebra ac perpetua facultate acquirendi, eccleſiis piisue locis permiſſa, Principes patiantur ſuæ iurisdictionis diminutionem, cum bona illa mere ſecularia in manum mortuam ſeu eccleſiaſticam iurisdictionem tranſeant, ſicque eximantur a ſuperioritate Principis.* Huc pertinet famoſa illa conſtitutio CAROLI V. de *Anno 1520. d. 29. Octobr.* vbi eccleſiis, aliisque collegiis, quæ *manus mortuæ* appellantur, acquiſitio bonorum eccleſiaſticorum absque amortizatione eſt interdicta, inſimul teſtamentis, contractibus, aliisque actibus, quibus in eius modi eccle-

Aequitas huius iuris.

Exempla

constitutionum prohibentium ecclesiis acquisitionem.

ecclesiam bona transscriberentur, nullis declaratis. De *Venetis* refert BODIN. *de republ. cit. l.* quod non modo ecclesiasticis collegiis prædia iuraue præditoria, vt loquitur, in posterum denegauerint, sed etiam ecclesiæ legata distrahi, aut nisi distraherentur, fisco addici iusserint. Edidit quoque aliquod decretum hac de re ante duo secula, & quod excurrit, magistratus *Vltraiectinus*, quod exhibet MARTIN. SCHOCCKIVS *in tr. de bonis eccles. sect. 1. c. 9.* In Ducatu quoque *Iuliacensi* eiusmodi statutum reperitur, quo cauetur, ne subditi ecclesiasticis bona immobilia vendant, quod in *Camera Imperii* approbatum est, referente KLOCKIO *de contribut. c. 12. n. 89.* De ciuitate *Coloniensi* & *Eslingensi* idem tradit KNIPSCHILD. *de ciuit. imp. liber. l. 2. cap. 10. n. 54.* Denique alicubi etiam tantum *alienatio temporalis* in ecclesiam permissa, quod egregie exemplo huius ciuitatis illustrat SCHWENDENDORFF. *cit. l. th. 7.* de re salinaria, quam in perpetuum in ecclesiam alienare, non facile permittitur. Inde *rescriptum:* Nachdem wir befinden, daß unterschiedliche Pfannen in den Saltzbrunnen denen Kirchen und andern piis locis alhier vor Jahren Schulden halber zugeeignet, doch mit der Bedingung, daß sie solche binnen gesetzten Zeiten an habiles wieder veräussern sollen. Wann denn, wie verlautet, solchen nicht nachgekommen, gleichwol unser Lehnrecht die Veräuserung erfordert: als befehlen wir hierdurch euch gnädigst, ihr wollet solche Thal-Güter, wovon die gegebene Jahre allbereit verlauffen oder ehestes ablauffen, hinwieder an einige habiles kaufen und bringen lassen. Datum Halle den 6. Nov. 1699.

An necessitas amortizationem impetrandi repugnet libertati ecclesiarum?

§. XXV. Equidem facile coniectura assequi possum, clerum Romanum acriter pugnauisse contra has & similes constitutiones, ex hoc obtentu, quasi libertati ecclesiarum repugnaret necessitas, amortizationem impetrandi, adeo vt quidam non erubuerint asserere, Principes, eiusmodi constitutiones edentes, ipso iure excommunicationi aliisque pœnis subiici, vti de PETRO IACOBI refert CHRISTINAEVS *vol. 1. decis. 201. n. 1.* Latius hanc quæstionem excussit PECKIVS *de amortiz. bonor. c. 6.* Verum cum hac ratione ecclesiis nihil detrahatur, nec iura eorum quæsita diminuantur; sed ingens tantum abusus reipublicæ pariter ac ecclesiis noxius restringatur: Princeps talem amortizationis necessitatem ecclesiis imponendo, nihil contra æquitatem admittit. Licet enim ecclesiis bene esse videatur, ingens patrimonium possidere: quia tamen constat, ne quidem illas opes suas in debitum finem semper erogare, sed sæpius inutilia terræ pondera ex hisce patrimoniis sustentare, modo psal-

psallere vel horis canonicis interesse ex opere operato possint, cum tamen merito pauperibus inde prospiciendum fuisset, vti in primitiua ecclesia factum, (vid. PAVLI SARPII *traité des benefices art. 3.*) apparet, hac quoque ratione noxium esse ipsi ecclesiæ patrimonium superfluum. Vnde nec pontificii saniores hasce constitutiones damnare præsumunt. vid. CHRISTINAEVS *cit. l. pr. seqq.*

§. XXIV. Est autem amortizatio necessaria, quocunque demum titulo bona immobilia in ecclesiam transferantur, siue per *vltimam voluntatem*, siue per *negotium inter viuos*. PETR. BELLVGA *specul. princ. rubr. 14. c. 2. n. 2.* Quod si per vltimam voluntatem ecclesiis parochialibus bona quædam relinquuntur, quæstio oritur, vtrum, si amortizatio in illis locis, vbi necessaria est, impetrari nequeat, heres ad *æstimationem rei legatæ* sit obligatus? Equidem si ius ciuile intuemur, varie ad hanc quæstionem responderi posse, deprehendimus. Primo enim quæstio oritur: *vtrum res hæc sit extra commercium ecclesiæ, necne?* vtpote quæ ab ecclesia sine speciali principis dispensatione acquiri nequit. Deinde *an hoc casu debeatur ipsa æstimatio rei legatæ?* Quod priorem concernit, euidens omnino est, res immobiles ea ratione esse extra commercium ecclesiæ, quatenus princeps prohibuit earum translationem in ecclesiam. Nam licet postea ex speciali principis dispensatione eas ecclesia acquirere possit: ante illam tamen res talis recte dicitur esse extra commercium ecclesiæ, *arg. l. 39. §. 10. D. de leg. 1.* Alii forsan malunt eiusmodi res immobiles, amortizationi obnoxias, referre ad illa bona, de quibus ICtus *in l. 40. D. de leg. 1.* agit, h. e. vbi quidem legatarius habet commercium legatæ rei, sed cui *ius possidendi* talia bona ademtum est ob aliquod impedimentum extrinsecum, veluti si seruus alicui legatus foret, qui tamen cum hoc *pacto* esset venditus, *vt exportaretur*, prout communiter hunc textum explicant. Verum cum prohibitio legis, acquisitionem impediens, rem extra commercium eius constituat, quem prohibitio tangit: recte dicimus, bona, amortizationi obnoxia, esse *extra commercium ecclesiæ.* Quid itaque iuris in legato harum rerum? ICtus *in l. 39. §. 10. de leg. 1.* de rebus, quarum commercium absque iussu principis non est, docet, quod ne quidem *æstimatio* earundem debeatur. At vero huc optime videntur referri posse bona hæc, quia & harum non est commercium ecclesiæ absque principis dispensatione. Accedit, quod tale legatum ne quidem possit dici *licite* esse relictum, adeoque male hic applicetur *l. filiusfam. 114. §. 5. de leg. 1.* Proinde Dd. in eo plerumque conueniunt, rei, extra commercium positæ legatæ, æstimatio-

Quando amortizatio necessaria?

Vtrum heres ad æstimationem rei ecclesiæ legatæ sit obstrictus, si amortizatio non possit obtineri?

tionem ne quidem præstandam esse, ceu contra LAVTERBACHIVM docet STRYK. *in not. ad eund. tit. de legat.* per *l. mortuo 49. §. 2. de leg. 2.* ex qua patet, dissensum hac de re fuisse inter ICtos. Conf. STRVV. *Ex. 35. th. 9.* PECKIVS *de amortiz. bon. c. 9.* Imprimis vero tunc nostra decisio obtinebit, si in prohibitione principis, ne bona immobilia in ecclesiam transferantur, addita sit *clausula irritans*, quia hæc strictius & fortius acquisitioni resistit. In hanc quidem sententiam etiam inclinare videtur CHRISTINAEVS *vol. 1. decis. 201. n. 12.* sed nimis tamen anxium in decidendo se gerit, vt securiorem viam hic esse eligendam putet, præstando æstimationem rei relictæ.

Ecclesia in ecclesiam licite transfert bona absque amortizatione.

§. XXVII. Ceterum cum ideo tantum *ius amortizandi* sit introductum, ne bona subditorum oneribus & impositionibus subtrahantur, præsertim si ecclesiæ illis non indigeant: facile apparet, recte vnam ecclesiam in alteram transferre posse bona immobilia quocunque contractu, quoniam hæc bona iam tum sunt amortizata, & a seculari iurisdictione exemta, adeoque in illis ratio prohibitionis locum non inuenit, cum nullum præiudicium per huiusmodi acquisitionem respubl. accipiat.

Princeps ad eam non est adstrictus.

Hoc quoque indubitati iuris est, principem in *bonis matrimonialibus*, seu quæ vt quilibet priuatus *iure proprio* possidet, non esse adstrictum ad *necessitatem amortizationis*, cum non sibi, sed suis subditis legem dixerit, adeoque huiusmodi bona libere & nullius cum dispensatione in ecclesiam transferri possunt.

An in dotatione requiratur?

Denique amortizationem quoque non desiderari putat PECKIVS *de amortiz. c. 35. n. 2.* ad illa bona, quæ pro dotandis, ædificandis, reparandisque ecclesiis destinantur, ad necessitatem scilicet conuenientem. Vnde CHOPPINVS *de doman. regni Franc. lib. 1. c. 13. n. 9.* ait: *quamlibet incapax sit rerum profanarum ecclesia, acquisitas certe ad fundandum seu dotandum parœciæ templum non tenetur manu emittere.* Verum quanquam sententia hæc fauorem & æquitatem habeat in *ædificatione*, & ita admitti possit: nescio tamen, an omnem amortizationem excludat, saltem in *reparatione* templi parœciani, quia ibi infinitæ fraudes fieri, quinimo sub hoc prætextu iura amortizandi interuerti possent. Principis itaque erit arbitrium, cognoscere de acquisitionis necessitate, & sic non difficilem se geret in concedenda amortizatione.

Quomodo fiat amortizatio?

§. XXVIII. Quoties itaque ecclesia parochialis talia bona, amortizationi obnoxia, acquirere vult; adire principem, & ab eo amortizationem petere debet, quod fit per *literas amortizationis*, quorum nonnullas adducit CHOPPINVS *de domaniis cit. l. n. 7.* vbi LVDOVICI tabulæ

hæ

hæ ſunt: *Ludouicus Dei gratia Francorum rex notum facimus, quod cum res inferius annotatæ, ſicuti nobis datum eſt intelligi, datæ fuerint in perpetuam eleemoſynam miniſtro & fratribus S. Mathurini Paris. ordinis S. Trinitatis & captiuorum quædam domus &c. Nos donationes ipſas ſi factæ ſunt, vt dictum eſt, ratihabentes, volumus & concedimus, vt in manu mortua teneant easdem in perpetuum iidem miniſter & fratres pacifice & quiete, ſalua nobis iuſtitia & aliis redibentiis noſtris, & ſaluo etiam iure in omnibus alieno. Quod vt ſtabile permaneat in futurum, præſentes literas ſigilli noſtri fecimus impreſſione muniri. Actum Pariſiis anno 1261. menſ. Mart.* Neque vero amortizatio tantum impetratur, vbi de *acquirendis rebus* præſentibus agitur, ſed & priuilegium acquirere eccleſia poteſt de bonis acquirendis abſque vlla amortizatione, quale *morticinii priuilegium* anno 1522. Cœnobitæ maioris monaſterii Turonenſ. elicuerunt, numerata æris ſumma duarum librarum, teſte eodem CHOPPINO *cit. l. n. 2.*

Literæ amortizationis Ludouici regis Galliæ.

Priuilegium de bonis acquirendis absque amortizatione.

§. XXIX. Pro conceſſa hac *amortizatione*, quaſi in compenſationem publico inde ſubtractarum vtilitatum & redituum, ſolet principi certa *pecunia* ſolui, quæ merito eius arbitrio eſt committenda; quanquam conſuetudine vel lege talis pecuniæ quantitas determinari poſſit, vti de Hiſpania refert PETR. BELLVGA *cit. l. c. 3. n. 1.* quod ibi ſoluantur pro iure amortizationis quatuor ſolidi & vnus ſolidus pro iure ſigilli. In Gallia eſt tertia pars æſtimationis bonorum amortizatorum, vti conſtat ex conſtitutione regis Franciæ CAROLI VI. adducta in diſput. Zachar. Prueſchencken *de amortizat. bonor. poſit. 16.* Vnde differentiam conſtituunt inter *amortizationem* & *indemnitatem*. Illa eſt *ipſa licentia & permiſſio retinendi bona immobilia per manum mortuam* vel *ad tempus* vel *in perpetuum*: *indemnitas* eſt illa penſatio, quæ fit & præſtatur domino pro intereſſe ſuo, loco iurium vtilium, quæ veriſimiliter percepturus erat, remanentibus in priuatorum manu bonis. Fit autem hæc compenſatio vel per *manum vicariam*, h. e. penſitationem annuam, & in ſpecie vocatur *indemnitas*: vel fit vna in ſumma ſemel ſoluenda, & dici ſolet *finantia*. MOLINA *ad conſuet. Pariſ. tit. 1. §. 57. gl. 2. n. 68.* Bene hac de re loquitur CHOPPINVS *de domaniis regn. Franc. lib. 1. c. 13. n. 5. Cum ſemel diuino vſui dicatus fuerit ager, iam tum liberatur priuato mortalium dominatu, ſaltim inalienabilis ſacerque factus, nulla deinceps producit aduentitia feudi commoda regi, omnium domino ſuperiori. Ideoque alterutrum eccleſiis onus incumbit, vel acquiſita in priuatorum manus deferendi, vel, ſi maluerit Princeps, indemnem ſeruandi eum ipſum nummaria aliqua mortuæ manus penſatione.*

Pecunia certa principi debetur pro amortizatione.

Ll 2 §. XXX.

Vtrum heres, an ecclesia parochialis indemnitatem soluere teneatur?

§. XXX. Quod si itaque bona immobilia ecclesiæ parochiali sint legata, quæstio rursus exsurgit, *vtrum heres, an vero ecclesia parochialis indemnitatem seu finantiam soluere teneatur?* Equidem certi iuris est, regulariter heredem obstrictum esse, ad prædia legata a creditore redimenda, si oppignorata fuerint, *§. 12. I. de legat.* adeoque & hoc onus videtur impositum esse ipsi heredi, quoniam præstare debet bona ecclesiæ legata, quæ tamen aliter, quam per *indemnitatem* seu *ius amortizandi* præstari nequeunt. Accedit præsumta voluntas testatoris, quia, cum prædium aliquod ecclesiæ parochiali destinauerit, voluisse videtur, vt illud integrum in ecclesiam transferatur. Concurrit denique *fauor piæ causæ*, cuius multi sunt & insignes effectus in iure, relati ab ANDREA TIRAQVELLO *de priuil. piæ causæ*, & in hanc sententiam videtur abiisse PETR. BELLVGA *cit. l. n. 13.*

Decisio.

Verum cum iam antea ostenderim, ne quidem æstimationem eiusmodi legati deberi, si amortizatio obtineri nequit, non videtur quoque heres adstringendus ad soluendam indemnitatem. Dissimilis certe est ratio in pignorata re legata, cum huius adhuc sit commercium, neutiquam vero rerum immobilium, quarum translatio in ecclesiam parochialem publica lege impeditur. Habilitat itaque princeps per *amortizationem* demum ecclesiam, vt hæc bona acquirere possit; ergo illud, quod pro hac *habilitatione* soluendum est, ipsamet merito præstare debet.

De praxi huius iuris nostrarum ecclesiarum.

§. XXXI. Ceterum hoc *ius amortizandi* bona, ecclesiis relicta vel donata, in Gallia quidem & Hispania alibique in viridi est obseruantia, in nostris tamen, vt puto, ecclesiis adhuc quodammodo incognitum, ex hac forsan ratione, quod rarius bona immobilia ecclesiæ relinquantur, sed plerumque pecuniæ quædam quantitas ecclesiæ parochiali legetur. Non dubium tamen, quin princeps ex eadem vtilitatis publicæ ratione ius illud amortizandi introducere, & sic acquisitionem ecclesiis interdicere possit, si abusum imminere animaduertat.

Quo iure bona parochialia possideantur?

§. XXXII. Ex hactenus dictis iudicari potest de quæstione illa, quam canonistæ tractare solent: *vtrum bona ecclesiastica seu parochialia ab ecclesia habeantur iure diuino, an humano?* Hoc certum indubiumque est, hæc bona acquiri non nisi per titulos legitimos, imo in plurimis locis solummodo ex dispensatione singulari principum, vt sine illa ne quidem acquirere possit ecclesia. Inde apparet, ecclesiam illa bona possidere *iure humano*, imo bona parochialia, ita acquisita, esse exemta ab

ab oneribus publicis, non iure diuino, sed humano, de qua obseruatione agendum *c. III.* Vide interim PAVLI SARPII *tr. des benefices art. 21. qu. 1.*

CAP. II.

De

Iure parochiali circa bona parochialia.

§. I.

IVS *parochiale* circa bona parochialia varium est: nam & bona parochialia non sunt vnius eiusdemque naturæ. Quædam sunt destinata in parochianorum vsum & emolumentum: quædam sustentationi eorum, qui ecclesiæ parochiali operam suam impendunt, inseruiunt: quædam denique ecclesiæ parochialis *patrimonium* tantum augent, vel certis determinatisque sumtibus destinata sunt. Secundum hanc triplicem classem ius parochiale hoc capite considerabo, excussurus, quidnam iuris *ecclesiæ parochiali*, quid *parochis* aliisque operam impendentibus ecclesiæ parochiali, quid denique *parochianis* competat? Tam late enim vocem *iuris parochialis* accipere necesse est, cum natura & ordo rerum, de quibus agimus, id postulet. Bonorum parochialium tres classes.

§. II. Ad primam classem retuli bona parochialia, ex quibus etiam parochiani emolumentum vsumque capiunt. Huc fere vnice referri possunt *subsellia*, quæ reuera sunt in bonis ecclesiæ parochialis, cum lucrum & emolumentum inde habeat, & sic eius *patrimonium* incrementum inde capiat; bona enim secundum VLPIANVM *in l. 49. D. de V. S.* dicuntur, quod beent, h. e. beatos faciant & prosint: beare enim est prodesse. Referuntur autem communiter ad bona immobilia, ciuiliter talia, BRVNNEM. *iur. eccles. lib. 2. c. 2. §. 11.* eo videlicet respectu, quatenus pars sunt, rei immobilis, eique perpetuo ex destinatione cohærent. HAHN. *ad Wesemb. tit. de rer. diuis. n. 4. verb. nisi per interpretationem.* Subsellia sunt in bonis ecclesiæ parochialis. Subsellia ad bona immobilia referuntur.

Quatenus ad iura incorporalia spectent? Vtrum sint in commercio? Ceterum respectu parochianorum, quatenus ædibus adscribuntur certis, ad *iura incorporalia* referri debent; cum hoc intuitu ædibus hisce ius, habendi in templo parochiali subsellia certa, competat. Denique si sunt in bonis ecclesiæ parochialis, si ius quoddam parochialibus ædibus in subsellia acquiri potest, frustra est disputatio, *vtrum subsellia sint in commercio, nec ne?* Quamuis enim ipsa templa non sint in commercio: ab his tamen omnino separanda sunt bona templorum, & quæ pro his habentur, quorsum referimus subsellia. Cohærent quidem templis, & hoc respectu, vt dictum, immobilibus accensentur; non tamen in ceteris naturam ipsius templi habent, sed magis ecclesiasticis seu parochialibus accensentur bonis.

Cura exstruendi subsellia, quibus incumbat? Quomodo exstruenda? §. III. Cura exstruendi subsellia demandatur vt plurimum in constitutionibus ecclesiasticis parochis & ædilibus ecclesiæ parochialis, den Kirch-Vätern, vti cautum *in ord. eccles. Sax. art. gen. 36. verb.* Darum bey dem Pfarrer ꝛc. ibi: Sonderlich aber sollen alle Pfarrer und Kirch-Väter ein fleissiges Auffsehen haben, und Verordnung thun, daß durch den Bau der Gestühle an dem Gehör göttlichen Worts niemand verhindert werde. In *ordin. Magdeb. c. 24.* simul exigitur cuiuscunque loci magistratus consensus, quo simul eo rectius prospiciatur indemnitati ecclesiæ. Subsellia enim ita ædificentur, daß die Leute nicht hierdurch an dem Gehör göttlichen Worts, oder den Prediger auf der Cantzel oder nach dem Altar zu sehen, oder gemeiner Gänge sich zu gebrauchen verhindert werden.

Subsellia officialium. Priuatorum. §. IV. Sunt autem subsellia in duplici differentia. Primo *officialium* Amts-Stühle, Raths-Prediger-Professoren-Kirchen-Väter-Stühle, destinata illis, qui certo præsunt officio; deinde *priuatorum* & singulorum, qua talium. Illa aliis concedi nequeunt, quam qui sunt de illo officio, cui sunt destinata. CARPZ. *iurispr. consist. l. 2. def. 372.* Quin nec officialibus hoc permissum est, quia quod alicui concessum est respectu officii, id ad alium, destitutum hac qualitate, transferri nequit. Conf. *ord. Magd. eccles. cit. c. 24. §. 12.* Hæc vero a singulis redimi ab ecclesia possunt. Et quidem possidentur a singulis

Hereditaria. Non-hereditaria. vel iure hereditario, inde *hereditaria* dicta, vel ad vitam, & dicuntur *non-hereditaria.* Illa rursus vel certis adscribuntur *ædibus*, werden auf das Haus geschrieben, pro reditu annuo, SCHILT. *instit. iur. can. lib. 2. tit. 7. §. 6.* & quia rei inhærent, cum ipsa re ad quemuis possessorem transeunt: vel tantum *certæ familiæ* adscripta, & pertinent saltim ad

eos

eos, qui ſunt de familia: SCHVLT. *de eo quod iuſt. circa paroch. c. 4. §. 29.* niſi generalius ad quoscunque heredes extenſa fuerint: tunc enim in quoscunque heredes tranſeunt, ſiue ſint de familia, ſiue non ſint. HARPRECHT. *vol. nou. conſ. XXII. n. 15.*

Familiaria.

§. V. Ius parochiale, eccleſiæ parochiali circa ſubſellia *non-hereditaria* competens, conſiſtit in ſequentibus: (1) quod eccleſia eorum *proprietatem* habeat; neque enim, niſi manifeſte probetur, ius hereditarium præſumitur, ſed eccleſiæ cedunt, MEV. *5. deciſ. 408. n. 2.* HARPRECHT. *cit. l. n. 20.* PHILIPPI *de iure ſubſell. c. I. §. 10.* (2) quod in illius proprietate poſſit vſus parochianis concedi pro certa oblatione, quæ in *modico pretio* conſiſtere debet. CARPZOV. *cit. l. def. 360. n. 8.* Hoc ſi ſemel conſuetudine determinatum, non facile augendum, quod diſerte inhibetur in *ord. eccleſ. Magdeb. c. 24. §. 10.* ibi daß keine Steigerung damit vorgenommen werde. Equidem hanc oblationem non *pretium* eſſe vult SCHILT. *inſtit. iur. can. l. cit. §. 7.* cum tantum concedatur in *recognitionem dominii.* Sed praxis docet, vendi etiam ſubſellia ad vitam, adeoque nihil obſtat, quo minus *pretii veri* naturam habeat. (3) Hinc eccleſiæ parochiali competit ius prohibendi, ne a poſſeſſoribus, quibus ab illa conceſſa ſunt, temere in alios quocunque titulo transferantur, vti expreſſe prouiſum in *cit. ord. Magd. c. 24. §. 10.* ibi; noch dieſelben erblich, ſondern allein auf des Beſitzers Leben vergünſtiget, und keinem ſeinen Stuhl einem andern zu verlaſſen, zu vermiethen, zu vertauſchen, oder durch andern Titul zu cediren und wieder zu vergönſtigen verſtattet werden, bey Verluſt des Kirchen-Stuhls, deſſen ſich die Kirche anzumaſſen hat. Equidem quamuis facilius *ceſſionem* prohibitam eſſe, concedi poſſit: illud tamen in hac ordinatione ſingulare eſſe puto, quod ne quidem per locationem vſus eorum alteri concedi poſſit, cum tamen vſufructuario, quem communiter comparant cum poſſeſſore ſubſelliorum, commoditatem vſusfructus alteri relinquere, haud ſit in iure denegatum; *l. non vtitur 38. D. de vſufr.* Vnde & CARPZOVIVS *c. l. def. 362. n. 9.* regulariter id permiſſum eſſe, etiam in ſubſelliis alteri concedendis aſſerit. (4) Sicuti vſufructuarii morte exſtinguitur vſusfructus, ita & poſſeſſoris ſubſelliorum morte exſtinguitur vſus ſubſelliorum, & eccleſia ius habet, illa ſibi vindicandi. Vnde in *ord. cit. Magdeb. c. 24. §. 11.* Wenn aber ein Beſitzer des Stuhls mit Tode abgehet, oder ſich aus der Pfarre in eine andere wegwendet, ſoll derſelbe der Kirche wieder anheim fallen. Et in *ord.*

In ſubſelliis non-hereditariis eccleſia habet (1) proprietatem.

(2) Ius concedendi vſum parochianis.

(3) Ius prohibendi, ne alienentur.

An per locationem a poſſeſſore aliis concedi poſſint?

(4) Ius ſibi vindicandi ſubſellia poſt mortem poſſeſſoris.

eccleſ.

eccleſ. Sax. art. gen. 36. §. derowegen ſoll in den Kirchen ibi: ſondern da er ſtirbet, ſoll deſſelben, es ſey Mannes- oder Weibes-Stuhl, der Kirchen anheim gefallen ſeyn. Conf. CARPZ. *cit. l. def. 368.*

Ius parochianorum circa ſubſellia conſiſtit (1) in iure prætendendi præ aliis.

§. VI. Ius vero *parochianorum* in his ſubſelliis conſtituitur; (1) quod ius habeant *prætendendi* ſubſellia *præ aliis*, qui non ſunt parochiani. Cum enim peculiariter huic eccleſiæ parochiali addicti ſint, & ſimul obſtricti ad percipienda ibi ſacra, id vero commode fieri non poſſe videatur, niſi de certis ſubſelliis parochiani ſibi proſpexerint: hinc merito eccleſia parochialis illis de his proſpicere debet. Inde cauetur in *ordin. Magdeb. eccleſ. c. 24. §. 10.* Zuförderſt den eingepfarreten, oder in Ermangelung auch uneingepfarreten zum Gebrauch zu verſchreiben. Ex quo ſequitur, vt, quoniam hoc ius ſubſelliorum habent, quia ſunt parochiani, mutata parochia, illud retinere non poſſint, ſed ſubſellia ipſa rurſus cedant eccleſiæ. CARPZ. *def. 363. n. 6. ſeqq.*

(2) Ius protimiſeos.

(3) Cognatis poſſeſſoris defuncti idem ius competit.

Hoc nomine itaque parochianis (2) competit *ius protimiſeos*, vt, ſi hi concurrant cum non-parochianis in emtione ſubſelliorum, potiores eſſe debeant. MEV. *5. deciſ. 408.* (3) Quamuis vero morte poſſeſſoris exſpiret vſusfructus ſubſelliorum: poſſeſſoris tamen heredes iure protimiſeos & prælationis vtuntur, modo ibidem ſint parochiani. MEV. *cit. l. n. 9.* Ita enim, *in ordin. eccleſ. Sax. art. gen. 36. §.* derowegen ibi: die ihn um ein leidlich Geld des Verſtorbenen nechſten Erben vor allen andern gönnen ſoll. Ceterum communiter heredibus *ab inteſtato* proximioribus id ius datum eſt, non habita ratione *agnationis* & *cognationis*, CARPZOV. *def. 367.* neque etiam ad certos tantum gradus ſuccedentium reſtrictum; quod quomodo intelligendum, latius explicat PHILIPPI *de iure ſubſell. c. 4. §. 8.* Singulari tamen ratione in Ducatu Magdeburgico hoc ius reſtrictum tantum ad certas perſonas, prout ex *ord. Magdeb. eccleſ. c. 24. §. 11.* liquet: Gleichwol der Verſtorbenen deſcendentes Brüder und Brüder-Kindern, die Männer-; Weiber-Stühle aber denen Töchtern und Töchter-Kindern, Schweſter-Kindern, Witwen, wenn ſie eingepfarret ſeyn, auch ſich darzu binnen 4 Wochen nach der Erledigung bey dem Vorſteher anmelden, und keinem weitern Freund vor andern Eingepfarreten, hinwieder auf ihre Perſon um ein billiges gelaſſen ꝛc.

Quodnam tempus iuri huic præſcriptum?

Præſcribitur huic iuri protimiſeos quatuor hebdomadum ſpatio, quod rurſus expreſſum in *cit. ordin.* aber Falls ſie in vier Wochen nicht hierum anhielten, einem andern Eingepfarreten auf ſeine Lebens-Zeit verſchrieben werden, quod tempus etiam in Saxonicis eccleſiis obtinere do-

docet CARPZOV. *cit. l. def. 368.* Ignoscendum tamen merito heredi, si ob iustam caussam intra tam breue spatium iure suo vti non potuerit, quo etiam merito refero cum CARPZOVIO *ignorantiam.* Quamuis enim alias hæc non præbeat iustam contra præscriptionem exceptionem: id tamen minime locum habere potest in breuiori spatio, cum ratio, quæ in *præsumta scientia* eius, qui per longum tempus inquirere cessauit, consistit, hic omnino cesset. Sic minores quoque, vbi ad maiorennitatem perueniunt, intra quatuor hebdomadas restitutionem petere possunt. PHILIPPI *de subsell. c. 4. §. 9.* (4) Adscribit etiam parochianis nobilibus præ aliis parochianis *prærogatiuam* CARPZOV. *c. l. def. 369.* ex dignitate & status præeminentia, qua pollent, quæque adeo non parum præcedentiæ ipsis tribuit, quod tamen tantum ad nobiles parochianos restringit. Equidem quin mores huic sententiæ suffragium ferant, non præfracte negabo: nam & rescripta, a consistorio adducta, de ipsa praxi, saltim Saxonica, testantur; verum inde simul constat, in eo quoque abiisse ecclesias parochiales a natura ecclesiarum, in genere consideratarum, quod hic in ecclesia admittat respectum personæ, quod tamen *Sect. 1. c. 2.* reiectum est. Rectius itaque BRVNNEMANNVS *in iur. eccles. lib. 2. c. 2. §. 11.* tutius esse existimat, in talibus negotiis ecclesiasticis personæ respectum seponere. *Nam,* inquit, *in ecclesia, cum cultum DEO præstamus, omnes pares sumus, & diserte id a Iacobo videtur probibitum in epist. c. 2. vers. 2. & 3.* (5) Ius *disponendi* de subselliis, eaque in alium transferendi, qua ratione denegetur parochianis, quatenus vero competat, dictum *ad §. 5. n. 3.* Equidem SCHVLZ. *disp. de eo quod iust. est circa paroch. c. 4. l. 34.* contra CARPZOVIVM asserit, quod ne quidem *commoditas subselliorum* possit transferri in alium, cum argumentum ab *vsufructuario* ad illorum possessorem non procedat, & magis parochianus *vsuarium* referre videatur. Verum cum ecclesiæ parochiali per solam *commoditatis* translationem non præiudicetur, & communiter quoque *vsusfructus* possessoribus subselliorum adiudicetur, ac denique *praxis* plurimarum ecclesiarum hoc approbet: non video, quare hoc ius parochianis sit denegandum, nisi specialiter id iis ademtum sit, vti supra ex *ordin. Magdeb. eccles.* tradidi. Vnde nec STRYK. *ad Brunnem. l. E. cit. l.* hoc negat, sed solummodo praxin locorum hic variare asserit, quod omnino admitto.

Ignorantia tamen tempus non currit.

An nobiles parochiani hic prærogatiua gaudeant?

(5) Ius commoditatem subselliorum transferendi in alium.

§. VII. Circa subsellia *hereditaria* minus iuris ecclesiæ parochiali competit; plus vero iuris parochianis vel possessoribus.

Quomodo hereditario iure ecclesia possit transferre subsellia? An etiam praescriptione?

Equidem dubitatur, qua ratione ecclesia possit *hereditario iure* transferre subsellia? Verum sicuti sepulchra hereditaria constitui possunt, ita eodem modo ratio iuris non impedit, quo minus ecclesia possit alicui pro se & heredibus subsellia vendere, quamuis eo casu necessariae videantur illae solennitates, quae alias in alienatione bonorum ecclesiasticorum requiruntur, de quibus alibi. Vid. CARPZ. *cit. l. def. 361.* Simili ratione per *praescriptionem* hoc ius subselliorum hereditarium constitui posse, negari nequit: neque enim iuris diuini, aut nullius sunt, aut hominum commercio exemta, sed potius in patrimonio & proprietate ecclesiae. Equidem subsellia accessoria templorum esse videntur, adeoque eodem cum ipsis iure gaudent; & sicuti illa praescriptioni exemta sunt, ita quoque idem de his asserendum videtur. Respondet HARPRECHT. *vol. nou. cons. XXII. n. 47.* diuersam esse rationem *templorum* & *subselliorum;* illa, non haec consecrari, adeoque accessorium hoc casu diuersam plane qualitatem habere. Potest admitti haec ratio, si cum Romanae ecclesiae doctoribus nobis res est, qui adhuc singularem *consecrationi* virtutem effectumque ciuilem adscribunt. Protestantibus longe alia menti insidet sententia, qui ne quidem proprie dictam *consecrationem* habent, & ritum, quem adhibent, indifferentem ceremoniam esse sciunt, quae tamen aedibus sacris nullam peculiarem imprimit qualitatem, vt iuris diuini, nullius, & extra commercium constituantur. Ecclesia ipsa constituit certam peculiaremque *vniuersitatem;* habet suos Syndicos, arcam, patrimonium, aliaque iura. Ad *patrimonium* pertinet aedificium, quo ecclesia congregatur, pertinent alia bona, reditus, iura &c. & ita ipsum, quod vocatur, templum, vel rectius aedificium, congregationi destinatum, non est absolute res nullius & extra commercium, ergo nec subsellia, tanquam eius accessoria. Atque haec vera ratio est, quod subsellia dicantur esse in commercio, & praescriptioni obnoxia. HARPRECHT. *cit. l. n. 53.* MEVIUS *ad ius Lubec lib. I. tit. 10. art. 6. n. 75.* MULLER *in pract. rer. forens. res. 73. n. 27.* GRATIANUS *discept. for. c. 210. n. 51.* Ex eodem fundamento porro fluit quadraginta annorum praescriptio, si modo aperte constet, quod vt *hereditaria* per hoc temporis interuallum possessa fuerint. Neque enim praescriptio allegari posset, si is, cui ad vitam concessa, per quadraginta & plures annos subsellia possedisset. HARPRECHT. *cit. l. n. 68.* An & quatenus vero hic titulus probari debeat, euolui *in tr. iur. eccles. protest. tit. de praescript. §. 48.* Ceterum differentia est insignis inter subsellia *hereditaria*, & illa, quae aedibus fundisque adscripta sunt. In illis,

illis, siquidem *certæ familiæ* destinata, illud ius ecclesiæ parochiali reseruatur, vt deficientibus his, qui sunt de illa familia, rursus ecclesiæ parochialis liberæ dispositioni aperiantur. SCHILT. *instit. iur. can. t. 2. c. 7. §. 6.* Quæ vero ædibus adscripta sunt, nunquam videntur redire ad ecclesiam, & illud inde ius ecclesiæ parochiali adhuc competit, quod reditum annuum a possessore ædium capiat, quanquam hic magis respiciendum sit ad pacta, cum ecclesia inita. SCHILT. *c. l.*

§. VIII. Ius, quod heredibus circa *hereditaria* competit, consistit in eo, quod iure suo possint prætendere subsellia tanquam *heredes*, non quidem vt libere de illis possint disponere, sed vt, sicuti primus acquirens illa pro se & heredibus acquisiuit, cum in vsum quoque ipsimet illa adhibeant. *Hereditarium* enim dupliciter dicitur: (1) proprie pro eo, quod ita est in dominio, vt ad quoslibet vsus adhiberi possit: (2) vt quidem ius heredibus, qua talibus, competat, ab aliis tamen quam heredibus possideri nequeat. Sic & subsellia, ædibus adscripta, ab illis separari, & in alios a possessoribus transferri nequeunt, quia ius illud subselliorum *possessoribus ædium* istarum demum concessum. Vnde & *ordin. Magdeb. eccles. c. 24. §. 12.* diserte cautum, daß, wenn die Stühle von denen Häusern veräussert, dieselbe wieder darzu gebracht werden sollen.

Ius heredibus competens circa subsellia hereditaria.

Subsellia ædibus adscripta ab ædibus separari nequeunt.

§. IX. Ad *secundam classem* retuli bona illa parochialia, quæ sustentationi eorum, qui ecclesiæ parochiali inseruiunt, destinata sunt. Equidem si faciem primitiuæ ecclesiæ intuemur, animaduertimus, presbyteris certa non fuisse bona destinata, vti bona parochialia nostris parochis deputata sunt. Tempore Apostolorum communio bonorum obtinebat, & sic dominium bonorum ecclesiasticorum penes totam ecclesiam, i. e. penes omnes christianos fuit, ceu ex actis Apostolorum constat, adeoque tunc etiam presbyteri ex hisce communibus alebantur bonis, quatenus indigebant. Quamuis vero illa communio bonorum inter omnes christianos diutius non substiterit, vti docet ZIEGLERVS *de dot. eccles. cap. 11. §. 3.* presbyteri tamen indigentes adhuc ex communibus bonis alebantur, cum ecclesiæ omnes sua peculiaria æraria habuerint. HOSPIN. *de orig. bon. eccles. c. 1.* Circumscribit hoc ipsum PAVLVS SARPIVS *in tr. des benefices art. 3.* ita: *Et cet usage dura environ deux-cens ans, les ministres de l'Eglise & les Pauvres subsistant toujours de la bourse commune sans qu'il y eût d'autre fonds, que les ofrandes, que les fideles faisoient dans l'Eglise; les quelles veritablement etoient très abon-*

Presbyteri olim alebantur ex bonis communibus.

 dantes,

dantes, car la charité etoit si grande, que chacun donnoit tout ce qu'il avoit moien de donner. Neque vero patrimonium constans ecclesiis comparare studebant, quod illis esset affixum in perpetuum, prout hodie fieri solet, sed quæ abundabat diuitiis, alii egenti succurrebat. Ita enim pergit idem *c. l.: Ainsi lorsque les biens des Chretiens d'une ville suffisoient aisément aux besoins de leur propre Eglise, il se faisoit aussi des collectes pour les autres Eglises, qui etoient pauvres.*

Bona ecclesiæ superflua egentibus subministrabantur.

Occasio recedendi a communione.

§. X. Verum, vti *sect. II. c. 2.* adnotaui, postquam clericis, relictis cœlestibus, incessit amor rerum temporalium, & maluerunt proprium aliquod territorium, intra quod regnarent, possidere; facilior fuit occasio, recedendi a pristinis moribus, & certum sibi vindicandi fundum, vnde non tam viuerent, quam sibi diuitias compararent. Et quod mireris, iam CYPRIANVS suo tempore seculo III. conqueritur de auaritia quorundam episcoporum, quod illi, quos & *hortamento esse oportet ceteris & exemplo, diuina procuratione contemta, procuratores secularium rerum fieri, derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes, negotiationis quæstuosæ nundinas aucupari studeant.* Vid. AMELOT DE LA HOVSSAIE *in not. ad Pauli Sarpii tr. des benefices ad art. 4.* Interim adhuc eo tempore nulla bona immobilia quiete possedit ecclesia, quia secundum leges Romanas ecclesiæ christianorum, tanquam collegia publice reprobata & illicita, non erant habiles ad possidendum aliquid immobile, vid. *l. 8. C. de hered. instit.* sed si quæ res immobiles ecclesiis dabantur, confiscationi statim erant obnoxiæ; vid. HOSPIN. *de orig. bon. eccles. cap. 1.* CONSTANTINVS demum in *l. 1. C. de SS. eccles.* ius capiendi ex testamento dedit ecclesiis, simulque aditum iis aperuit, acquirendi, & optimo iure possidendi bona immobilia. Spuriæ itaque sunt traditiones plerorumque, qui ad hæc tempora *fixa* bona immobilia ecclesiis adscribunt, vti bene iudicat SARPIVS *cit. l. p. 17.*

Cypriani querelæ de auaritia quorundam episcoporum.

Immobilia non possedit ecclesia eo tempore.

§. XI. CONSTANTINI itaque temporibus immobilibus bonis cœpere ecclesiæ abundare, &, discretis eo tempore quoque parochiis, successu temporis inualuit, vt clericis de certo ex illis bonis prospiceretur reditu. Inde cœpit diuisio fieri de reditibus bonorum parochialium, cuius mentionem facit SIMPLICIVS Papa (quem alii SVLPICIVM vocant) in *c. de reditibus 28. C. 12. qu. 2.* quod vna portio ex his reditibus episcopo debeatur, duæ vero ecclesiasticis fabricis, & erogationi peregrinorum & pauperum, vltima denique clericis pro singulorum

Constantini tempore immobilia possidere ecclesia cœpit.

rum meritis diuidatur. Distinctius hanc diuisionem enarrat GELASIVS Papa in *c. vobis 23. C. 12. q. 2.* quod ita sit instituenda, *vt vnam sibi tollat Antistes, aliam clericis pro suo iudicio & electione dispertiat, tertiam pauperibus sub omni conscientia faciat erogari, fabricis vero quartam.* Quod idem repetit in *c. quatuor. 27. C. 12. Q. 2.* Videlicet, vt ex *cit. c. vobis 23.* apparet, omnium redituum summa ex omnibus prædiis rusticis vrbanisque, ad ecclesiam illam pertinentibus, collecta ad Antistitem deferebatur, & ab eo diuisio instituebatur, vt clerici parochiales etiam suam portionem caperent: nam etiam quælibet ecclesia parochialis iam suum proprium habebat patrimonium, vti contra M. A. DE DOMINIS recte euincit ZIEGL. *de dot. eccles. c. 11. §. 10.* Probabile vero est ex verbis SIMPLICII in *c. de reditibus 28. cit.* vltimis, non tam *arithmetice* factam fuisse istam diuisionem, quam secundum *proportionem geometricam*, de quo ita iudicat PAVLVS SARPIVS *in tr. des benefices art. 7. Il ne faut pas croire, que cette division fût en quatre parties aritmetiques & égales, mais bien avec proportion. Car le nombre de Clercs dans quelques Eglises requéroit une portion plus forte, que celle des pauvres, au lieu que c'etoit le contraire dans les autres, ou il y avoit beaucoup de Pauvres & peu de Clercs: & comme dans les grandes Villes la depense de la fabrique étoit plus grande, que dans les petites, chaque Eglise, qui acceptoit le decret de partager en quatre, faisoit cette division avec une proportion diferente selon la diference du besoin.* Conf. ZIEGL. *cit. l. §. 28.* MARTIN. SCHOOCK. *de bonis eccles. sect. I. cap. 5.* vbi pauperibus primum locum assignandum esse contendit. Illud vtique ex hac diuisione patet, rectius tunc temporis consultum paupertati fuisse, quam hodie, vbi ecclesiarum patrimonium superfluum rarius ad hoc impenditur, quanquam & postea quadrimembris ista partitio conuersa fuerit in bimembrem, constitutumque, vt omnes prouentus inter episcopum clerumque parochialem diuiderentur, cum magno pauperum detrimento & neglectu.

Diuisio redituum ex bonis paroch. in quatuor partes.
Eius modus in quatuor portiones.
Diuisio ista portionum parochialium fiebat geometrice.

§. XII. Ita ergo ipsi reditus inter parochos distribuebantur; bona vero ipsa parochialia non diuidebantur, sed manebant sub administratione eorum, qui ad hoc destinati erant. Iuuet id rursus verbis PAVLI SARPII *in tr. des benefices art. 7.* referre, qui ita: *Mais environ l'an 500. quoique les revenus fussent divisez en quatre parts, les fonds, tant des biens immeubles que des ofrandes & des aumônes, ne l'etoient pas pour cela, mais le tout etoit gouverné conjointement par les Diacres & par les*

Reditus diuisi, non bona parochialia.

les Sous-diacres, sans autre partage, que celui des revenus. Quamuis itaque *nonnunquam* sub administratione Diaconorum res ecclesiasticæ essent: Episcopi tamen se vt plurimum adeo huic rei ingessisse videntur, vt necessum fuerit in *concilio Chalcedonensi c. 26.* hanc administrationem eis auferre, œconomisque, ad hoc negotium constitutis, demandare. Refert hunc canonem GRATIANVS in *c. quoniam 21. C. 16. Q. 7.* vbi ita: *Quoniam in quibusdam ecclesiis, vt rumore comperimus, præter Oeconomos episcopi facultates ecclesiasticas tractant, placuit omnem ecclesiam habentem episcopum, habere Oeconomum de clero proprio, qui dispenset res ecclesiasticas secundum sententiam proprii episcopi: ita vt ecclesiæ dispensatio præter testimonium non sit; & ex hoc dispergantur ecclesiasticæ facultates & sacerdotio maledictionis derogatio procuretur. Quod si hoc minime fecerit, diuinis constitutionibus subiacebit.* Horum œconomorum passim quoque iniicitur mentio in nostro iure, vid. *Nou. 6. 7. & 133. l. 14. C. de SS. eccles. l. 25. 42. & 49. de episc. & cler.* quamuis & hi œconomi, episcopis minus grati, tandem desierint esse, clero ad se administrationem rapiente, vti docet MARTIN. SCHOOK. *de bon. eccles. sect. 1. c. 4.* vbi addit hoc epiphonema de clero sui temporis: *Vtinam expendant quidam ex illis, qui reformati ministri haberi cupiunt, quos audire est sæpe stomachantes, quod non possint mitti in possessionem bonorum, quæ ad parochiam suam pertinent, eaque per se administrare.* Sed quæ hic peranguste retuli, fusius pleniusque excutienda sunt *sect. seq.*

Oeconomorum origo.

Clerus tandem ad se rapuit administrationem bonorum.

§. XIII. Atque ad hæc vsque tempora incognita erant beneficia ecclesiastica, de quibus postea vberrime fama increbuit. Tunc enim demum innotescere cœperunt, vbi clero non e re amplius videbatur, isti diuisioni portionum inhærere; sed malebat propria possidere bona. Occasionem huius rei recenset SARPIVS prælaudatus *art. 10.* ex quo, quæ huc spectant, breuiter contraham: Videlicet sicuti dissensionum fomes communionem Christianorum primæuam sustulit; ita eædem præbuere ansam, œconomis eripiendi administrationem. Forsan enim hi non satis auiditati clericorum faciebant, & sic hi quasi de iniuria sibi facta conquerebantur. Hinc consultius sibi esse putabant episcopi, si ipsi per se administrarent bona illa parochialia. Ad se itaque traxerunt ea, & diuisione instituta, parocho cuique pedetentim ad morem feudorum suam portionem bonorum assignarunt, Neque vero talis diuisio est eodem tempore facta, sed in quibusdam primitus locis recepta adeo se extendit, vt successu temporis mores

Occasio & origo introductorum beneficiorum.

pri-

pristini in omnibus fere ecclesiis deponerentur a clericis, imprimis malis, qui quo citius currunt, eo minora obstacula inueniunt, vt ait SARPIVS. Inde occasio nata *beneficiorum* introducendorum. Cum enim eo tempore, quo in hoc statu res ecclesiæ essent, principes agros publicos optime de militia meritis distribuerent, sed hac lege, vt fidelitatem præstarent in defendendis limitibus & castris, quales agri vocabantur *beneficia, fiefs comme choses tenües des bienfaits du Prince:* ita clerus, politicos mores summe amplectens, partem de fundis ecclesiasticis sibi assignatam, vel potius ius illam possidendi appellauit BENEFICIA, quod essent instar *militum cœlestium,* qui quasi pro tali concessione fidelitatem in præliis spiritualibus promitterent, & pro hoc *seruitio ecclesiastico,* quæ & ipsa, quamuis per abusum, *beneficia* dicuntur, possidere deberent, adeo, vt primæua feudorum ratio tutissime adhuc in his *beneficiis ecclesiasticis* conspici queat. Vnde etiam a nonnullis ita definiuntur, quod sint *certa & spirituali muneri coniuncta bonorum ecclesiasticorum portio, quæ certis ædibus sacris ad hoc est assignata, vt clerico ob ministerium sacrum perpetuo ad vitam sustentandam in victu & cultu cedat.* PETRVS MVRGA *de benefic. quæst. 1. n. 4. in f.* Quæ autem ad hoc requirantur, vt *beneficium* proprie dictum appellari mereantur, a canonistis & imprimis MVRGA *c. l.* & BARBOSA *de iur. ecclesf. lib. 2. c. 4.* fusius pertractatur, nec illa quidem materia huius loci est. Beneficiorum definitio.

§. XIV. Atque ex eo tempore parochi bona parochialia ceu *feuda ecclesiastica*, quibus inuestiuntur ab episcopo tanquam feudi domino, possidere inceperunt, & adhuc in possessione quieta existunt, plerisque in locis, adeoque ea ipsa vt *vasalli* administrant. Vtrum vero consultius sit, vt redeatur ad pristinos mores, nec tam parochis quam aliis œconomis administratio eorum permittatur, non sine ratione quæritur? Certe de Belgorum moribus id factum esse, asserit MARTIN SCHOOKIVS *de bon. ecclesf. sect. 2. c. 25.* vbi testatur, quod ringantur sæpe multi ex ipsis Reformatis, quod alicubi, imo in ipso Belgio, magistratus hæc bona siue alienauerit, siue fisco suo vindicata per quæstores administret, per hos cuique parocho dimensum suum assignando, & mallent non solum ea suis parœciis annexa a pastoribus loci curari, verum etiam quod indignentur grauissime, hæc bona a quibusdam fuisse emta, censentes, a sacrilegio eum absolui non posse, qui consentiente quoque magistratu, imo ab eo ipso bona mercatus fuerit, adeoque parocho, cuius forte interesset, obloqui magistratui, bonorumque ab eo Vtrum consultius sit, bona parochialia aliis administranda concedere, quam ipsis parochis administrationem permittere?

alie-

Rationes decidendi.

alienatorum restitutionem efflagitare posse. Quodsi hæc omnia, quæ hactenus de *origine iuris parochialis* circa bona parochialia dicta sunt, conferamus, meliori certe tunc visa fuit res esse loco, vbi per œconomos administrabatur res parochialis, singulisque parochis sua portio assignata ex reditibus loco *salarii* præbebatur, quam vbi clerus administrationem rerum parochialium sibi vindicauit. Etenim si modo rite magistratus suo satisfaciant officio, & œconomos fideles piosque administrationi præficiant, non video, qua ratione parochi conqueri possint. Qui itaque absque præiudicio examinauerit rationes SCHROCKII *l. cit.* adductas, inueniet, illas omnino esse fundatas: ostendit enim, sæpe accidere, vt viri, donis eminentioribus præ aliis prædit, imo familia numerosiori onerati, vix tantum accipiant, vt suam suorumque famem propulsare queant, aliis interim non tantum deliciis vacantibus, verum etiam multum ex redituum annuorum residuo comparcentibus: quod nullam aliam ob causam accidere dicit, quam quia pastores coguntur contenti esse annuis reditibus, qui ordinarie ex bonis, parœciæ annexis, percipi solent, nec semper integrum est magistratui, defectum ex ærario publico supplere. Deinde quoque parochi exonerantur variis molestiis & laboribus, quos sustinere debent illi, quibus ipsa bona parochialia, vt ex eorum reditibus viuant, administranda committuntur. Denique quod eo modo obex ponatur auaritiæ parochorum. Nam si illis bonorum parochialium annui prouentus conceduntur, incertum est, quantum ordinarie accipiant, & sic auari parochi prætendere possunt, se minus quotannis accipere, quam reuera accipiunt &c.

Ius parochorum circa bona parochialia consistit in quodam vsufructu.

§. XV. Ceterum si de *iure* quæramus parochorum, quod illis in bona parochialia competit, facile patet, iure *quodam* vsusfructus tantum illa eis concedi, ad rationem *primitiuorum feudorum*, quæ etiam *vsumfructum quendam* constituebant, vt ex reditibus perceptis viuere possint. SCHILT. *instit. iur. can. l. 2. c. 8. §. 4.* CARPZOV. *iurispr. consist. l. 2. def. 353. n. 1.* Vnde LVTHER. *tom. 6. Witt. f. 332.* dicit: Niemand kan leugnen, daß kein Pfarr-Herr etwas eigenes hat an der Pfarre, sondern seyn Gäste in den Pfarr-Güthern, und müssen sie hinter sich lassen, wenn sie sterben. Hoc tamen non esse intelligendum *absolute* puto, cum in quibusdam quidem referant *vsufructuarium*, in quibusdam vero ab eo discrepent, & partim deterioris, partim melioris conditionis esse soleant, prout antiquitus feuda erant constituta, vt de singulis postea videbimus.

§. XVI.

§. XVI. Quodnam vero *ius parochi* in ipsis reditibus habeant, etiam valde disputatur, & per aliquot secula disputatum fuit, vt testatur PAVLVS SARPIVS *in tr. des benefices art. 52.* illamque adhuc hodie esse relictam indecisam. Videlicet eo recurrit tota controuersia, *vtrum sint proprietarii fructuum & redituum, an vero tantum vsufructuarii, vel dispensatores?* ita vt priori casu de iis disponere pro lubitu, non vero posteriori, sed tantum inde necessaria vitæ capere possint, superfluum autem restituere teneantur? Ex quo simul decisio alius quæstionis dependet: *vtrum ministris ecclesiæ, qui aliunde habent vnde viuant, liceat reditus ex bonis parochialibus capere?* Opiniones inter se hac de re certantium exhibent ZIEGL. *de dot. eccles. c. 1. §. 32.* SARPIVS *cit. l.* SARMIENTO *de redit. eccles.* Mediam quandam sententiam elegit CAIETANVS, relatus ab AMELOT DE LA HOVSSAIE *in not. ad* SARPIVM *cit. l.* Ipse PAVLVS SARPIVS adiudicat proprietatem redituum parochis, modo officio suo, propter quod illos accipiunt, non desint. Ita vero ille: *la iustice veut, que celui, qui est servi, paie le salaire à l'ouvrier, & que celuici en puisse faire ce qu'il veut: & il est indubitable, que le Chantre, le Organiste et les autres Officiers des Eglises sont les maitres de la recompense, qu'ils ont pour leur peine. Il n'est pas non plus hors de raison de dire, que les Pretres & les autres Clercs doivent être paiez pour le service, qu'ils font à l'Eglise, & que leur salaire est à eux.* Approbat eandem sententiam quoque ZIEGL. *de dote eccles. cit. l. §. 33.* quod nullum præceptum extet diuinum, proprietati talium fructuum contrarium, quodque stipendia parochis adimat superflua: quæ quidem sententia in nostris parochis admitti omnino potest, cum & vsufructuarius, licet fundi non sit dominus, tamen fructuum inde perceptorum dominium habeat. Imo & antiqua feudorum ratio id docet, quæ ad instar *salarii* officialibus data sunt, nec vnquam dubitatum fuit, quin vasalli fructuum fierent domini. Ast in aliis beneficiis, vt canonicatibus, præbendisue difficilior quæstio occurrit, cum, vt praxis ostendit, parum vel nihil laboris suscipiatur ratione cultus diuini, & tamen ratione eius reditus percipiantur. Et huc puto respexisse PAVLVM SARPIVM, quando in fine de quæstione hac ita iudicat, quod quidem controuersia hæc difficulter decidatur in thesi, sed facilius in hypothesi, quod conscientia cuiuslibet, si non plane quis obduratus sit voluntaria quadam ignorantia, facile omnia tollat dubia: *Car Dieu*, inquit, *ne laisse point d'incertitude à ceux, qui veulent cheminer selon ses commandemens.* Interim etiam in *foro externo* satis tuti sunt, cum eodem, quo parochi, titulo fructus suos faciant.

De iure parochorum in reditus ex bonis parochialibus perceptos.

Sunt proprietarii redituum.

Vtrum parochi ditiores reditus ex bonis parochialibus salva conscientia percipere possint?

§. XVII. Sed de altera quæstione, *vtrum parochi ditiores, qui ex propriis bonis se exhibere possunt, reditus ex bonis parochialibus iuste percipere queant?* adhuc paucis videndum. Inter theologos tractauit hanc quæstionem fusius GERHARDVS relatus a DEDEKENNO *P. 1. vol. 1. membr. 4. sect. 2. n. 1. pag. 971.* vbi contra PROSPERVM disputat, sed ex talibus argumentis, de quibus STRYK. *in not. ad Brunnem. ius eccles. l. 2. c. 5. §. 2.* iudicat, quod non omnia concludant. Ex ICtis illam reassumsit CARPZ. *iurispr. eccl. lib. 1. def. 122.* nihil aliud tamen agit, quam vt argumenta GERHARDI in compendio referat. Nihilominus eius sententia in *ordin. eccles. Sax. art. gen. 24.* est approbata, vbi ita: Und soll keine gemeine Entschuldigung angenommen werden, da sie fürgeben, als sey der Pfarrer sonst reich genug, dergestalt sie allezeit sich ausreden, und dem Pfarrer seinen gebührenden Sold verhalten möchten.

Decisio.

Verum licet facile concedam, iure externo parochum, etiam diuitem, reditus ex bonis parochialibus prætendere posse; circumstantiæ tamen tales adesse possunt, quæ faciunt, vt absque conscientiæ suæ violatione exigere nihil quicquam possit: veluti si ecclesia & ipsi parochiani inopia premantur, iniquum certe foret, si parochus propterea suo officio defungi nollet, quod reditus ipsi non possent præberi. Transiret talis sine dubio in *mercenariorum* sortem, vt egregie iudicat STRYK. *cit. l.*, & ostenderet, se magis parochiæ præesse propter fructus, quam ad promouendam gloriam Dei, & animas parochianorum ad veram Dei cognitionem ducendas.

Ius parochi in ædes parochiales.

§. XVIII. Verum specialior formanda est consideratio bonorum parochialium. Primo loco occurrunt *ædes parochiales*, die Pfarre, in quibus ipsi ius habitandi concessum, quamuis vtrum *vsusfructus*, an vero tantum *vsus* ipsi in illis concessus, accurate determinari non possit, sed potius cogitandum sit, bona hæc parochialia *iure feudorum antiquorum* concedi, nec plus iuris, quam quod olim vasallis, antequam feuda essent hereditaria, competiit, illis assignari posse. Cum vero etiam horum ratio pedetentim tum *moribus locorum*, tum *ordinationibus ecclesiasticis* mutata sit, ante omnia ad hæc iura respiciendum. SCHILT. *cit. l. §. 3.*

An parochus possit ædes parochiales locare, vel in iis inquilinos recipere?

Ex quo dependet decisio quæstionis, *vtrum parochus possit ædes parochiales aliis locare, vel inquilinos recipere?* Id passim prohiberi in constitutionibus ecclesiasticis, constat. *In ordin. eccl. Magd. c. 24. §. 9.* ita dispositum legimus: Weil auch fremde Hausgenossen wenig Vortheil stiften, sondern vielmehr in den Häusern Schaden thun, so sollen die Prediger, Schulmeister und Küster keine, es wären denn

arme

arme vertriebene ehrliche Leute, die Unterrichts und Trosts auf eine Zeitlang nöthig hätten, einzunehmen befugt seyn, doch denen, so bey ihren Filialen sondere Wohnung haben, soll zu vermiethen frey stehen, aber der Conductor keine Hausgenossen mehr zu sich nehmen. Hic occurrit aliqua limitatio, quam in *Saxonica ordinat.* non reperio, scilicet quod possit parochus *pauperes* & *solatii egentes* recipere, ne ei præcludatur materia benefaciendi, quod omnino commendandum puto. Ita enim indistincte *in ord. Saxon. eccles. art. gen. 32. in fin.* cavetur: Es soll auch hiermit allen Pfarrern und Küstern ernstlich befohlen seyn, daß sie keine Hausgenossen in ihre Häuser einnehmen, allerley Gefahr, Aergerniß und Schaden zu vermeiden, welche ostermals hieraus erfolgen. Wenn aber einem Pfarrer auch ein filial zu versorgen zustehet, und dasselbe auch eine besondere Behausung hätte, soll ihm vergunt seyn, solche zu vermiethen oder zu verpachten, doch daß derselbe auch nicht andere Hausgenossen zu sich nehme, und dem Hause keinen Schaden zufüge, sondern da es geschehen, denselben alsbald wieder erstatten solle. Vnde contractus locationis merito nullus est, quod confirmat CARPZ. *lib. 2. def. 253.* rescripto quodam, vbi inter alia hæc leguntur; Ob nun wol euer Mieth-Contract vorhanden, und mit einer darüber gefertigten Schrift beyzubringen. Dieweil aber dennoch dem Pfarrer nicht gebühret, der Chursürstl. Sächs. Kirchen-Ordnungen zuwider einen Mieth-Mann und Hausgenossen zu sich in die Pfarre zu nehmen, noch darinnen einige Stuben und Cammern um Geld andern zu vermiethen, so mag der mit euch getroffene Contract für gültig nicht geachtet, noch ihr in der Pfarr-Wohnung geduldet werden. V. R. W. Quodsi hæc iura examino secundum naturam *vsus*, in aprico est, plane ipsa recedere ab *vsu*, cum vsuario nullatenus sit prohibitum, inquilinum secum recipere, *l. 4. pr. D. de vsu & habit.* quod tamen parochis expresse denegatum, adeoque nec ad regulas *vsus* hic semper recurrendum est. Quid ergo dicendum, quando nihil quicquam hac de re decisum in ordinationibus ecclesiasticis, *an in dubio locare illas ædes potest?* Quod existimo: quamuis enim has ædes destinatas esse certæ personæ propter certum officium obiiciant; constat tamen, etiam eas res, quarum vsus simplex alicui concessus est, aliis locari posse. Vnde etiam olim vasallos prædia feudalia locare potuisse, negari nequit, quamuis plurimi dissentiant. vid FRANC. STYPMAN. *de salar. clericor. c. 9. n. 56. sqq.* Interim etiam in *ordin. Sax. art. 22. §. 18.* cautum, ohne des

Parochus minus iuris habet in ædibus parochialibus, quam vsuarius.

In dubio ædes parochiales aliis locari possunt.

 Con-

Consistorii sonderbare auf gewisse Maaß und Geding geschehene Zulassung soll kein Pfarrer oder Schulmeister aus seiner ordentlichen Amtswohnung in sein eigenes oder fremdes Haus mit der Wohnung sich wenden.

Parochus debet ædes parochiales fartas tectas conseruare.

§. XIX. Sunt vero parochi obstricti, ita ædibus parochialibus vti, prout patremfamilias bonum decet, vti de vsufructuario dicitur in *§. sed si gregis 38. I. de R. diuis.* Cum vero officium boni patrisfamilias quoque in eo consistat, vt fartæ tectæ ædes conseruentur; parochus ad illas impensas *modicas*, per quas ædes fartæ tectæ conseruantur, obstringitur. FRANC. STYPMAN. *de salar. cleric. c. 9. n. 3. sqq.* conf. *c. 1. X. de eccl ædific.* Variant tamen hac in re constitutiones locorum. In *ordin. Magd. eccl.* id claris verbis dispositum in *c. 4. 5. & 6.* vbi distinguitur, daß dasjenige, so von dem Gesinde durch den täglichen Gebrauch beschädiget wird, als Ofen, Fenster, Thüren, Schlösser, Dach und Fach, von denen Predigern, in baulichem Wesen erhalten werde, zumaln wenn die Kirchen und Küstereyen oder Eingepfarrete unvermögend sind. Quodsi vetustate ædes corruptæ maiores impensas ad refectionem requirunt; ad has non obligatur parochus, sed a parœcianis vel ecclesia talis refectio est suscipienda, vti docebitur infra *sect. VII.* & si eo nomine necessariæ impensæ a parocho factæ, illas repetere potest. STYPMAN. *cit. l. n. 45.* Eodem modo distinguitur *in ordin. Sax. elect. art. gen. 32.* vbi in genere additur clausula, so lange sie darinnen wohnen, und daselbst Pfarrer bleiben, wie guten Hauswirthen gebühret, im baulichen Wesen erhalten und nicht verfallen lassen. Sed in *ordin. March. consist. tit. 25.* inter ædes parochiales, in *ciuitate & ruri* positas, distinguitur, vt onus fartas tectas conseruandi incumbat parochis ruralibus, non vrbanis. Dicitur enim ibi: Es sollen die Collatoren, auch Räthe in Städten und Flecken, mit Hülfe und Zulage der Gemeine, die Pfarren und Capellaneyen, da es im gemeinen Kasten nicht verhanden, bauen und in baulichen Würden erhalten. In Dörfern aber soll es also damit gehalten werden, daß welcher Pfarrer eine Pfarre beziehet, so wohl gebauet, auch mit allen zugehörigen Gebäuden nothdürftig zugerichtet, der soll die auch mit Dach, Fenstern, Kachelöfen, Schlössern, Bäncken und allen andern Eingebäuden wesentlich erhalten, darauf denn die Dorfherren, Schultzen und Gotteshaus-Leute, wenn die jährliche Kirchen-Rechnung geschicht, fleißig sehen und den Pfarrer deß verwarnen, wo das Pfarrhaus und die andere zugehörige Gebäude an obberührten Stücken und des

Ad maiores impensas parochus non obligatur.

In Marchia onus fartas tectas ædes conseruandi tantum incumbit parocho rurali.

Dachs

Dachs halben würde Schaden nehmen, daß er oder seine Erben auf sein Absterben solches allein reficiren und wieder bauen soll. Conf. CARPZ. *lib. 2. def. 352.* BRVNNEM. *ius eccles. lib. 2. c. 3. §. 1.* PETR. MVLLER. *de bon. paroch. c. 3. th. 7.*

§. XX. Quod ad *agros* attinet, seu alia *prædia rustica parochialia* itidem omnem tenentur adhibere operam, vt bene colantur. Hunc in finem in *ordin. eccles. Magd.* cautum *c. 24. §. 8.* daß die Pfarrer das Stroh und den Mist, so von den Pfarräckern kommt und gemacht wird, zu den Pfarräckern wieder gebrauchen, und dieselbige in gutem Stande erhalten sollen. Et in *Elect. Saxon. ordin. visit. rubr.* von der Kirchen-Diener ꝛc. *n. 14.* visitatores inquirere iubentur, ob die Pfarrer auch ihre Haushaltung und Aecker wohl bestellen? Agros parochiales bene colere debent parochi.

§. XXI. Ceterum facilius est, vt parochi in *agris parochialibus* aliis locandis non impediantur. Hoc enim experientia hactenus est comprobatum, parochos rurales, dum ipsi rus colere debuere, a cura animarum sibi commissarum magnopere auocatos fuisse: vnde, vti iam supra monui, consultius vtique foret, si agri parochiales parochis sub lege hac committerentur, vt aliis rusticis vel nobilibus illas locarent, quamvis si monitum BRVNNEM. *de iur. eccl. lib. 2. c. 5. §. 6.* obseruaretur, quod *agricultura eos posset sui muneris in agricultura & messe spirituali admonere*, secure quoque agriculturæ operam dare possent. Conf. FRANC. STYPMAN. *de salar. cleric. c. 9. n. 71 seqq.* Et in hoc passu fere referunt vsufructuarios, qui & ipsi non prohibentur suos agros locare. Inde in *ordin. March. consist. tit. 19.* dispositum ita: Die Pfarrer mögen ihre Pfarrhufen selbst beackern, oder denen von Adel und Bauren ihres Gefallens, und so hoch sie können, auf ein Revers austhun, daß sie die, wenn es die Pfarrer begehren, wieder abtreten wollen, und sollen solche Revers unserm Consistorio überantwortet, und durch den Notarien desselben in ein sonderlich Buch registriret werden. Quod caute prouisum, ne occasione locationis fiat alienatio, & prædia in conductores sub aliquo colore transferantur STRYK. *in not. ad Brunn. ius eccl. lib. 2. c. 8. §. 6. verb. aliis locare possunt.* Hunc in finem quoque in iure canonico cantum, ne vltra triennium aliis locentur *c. ambitiosæ extrav. de reb. eccl. non alien.* Idem tamen æditius & custodibus permissum non esse arbitror, cum illi per agriculturam non abstrahantur ab officio suo, adeoque in *ord. Sax. Elect. visitat. rubr.* von den Schreibern *n. 13.* visitatores inquirere iubentur, Ob er (der Kirchdiener) selbst seine Garten, Agros parochiales locare possunt parochi. Aeditui suas ædes locare nequeunt.

 Aecker

Aecker und Wiesen gebrauche, die er ohne Vorwissen und Vergünstigung nicht vermiethen soll.

§. XXII. Ne itaque parochi, vbi locare vel non possunt vel nolunt suos agros, ipsi manus huic rei admouere tenerentur, & ita circa secularia occupati, ea, quæ sui officii essent, negligerent, maiores ecclesiis prospexerunt de certis hominibus, qui curam & operas istas in se susciperent; vnde factum, vt ecclesia parochialis suam haberet familiam, quod ex antiquitate germanica fusius eruit ZIEGL. *de dot. eccl. c. 9.* & varia genera eiusmodi personarum, ecclesiæ parochiali addictarum, recenset. Noti adhuc sunt in Saxonia alibique *dotales* h. e. Dienst und Frohn-Leute, auf daß die Pfarrer Leute zu Dienste haben, qui sine dubio cum *dote* ecclesiæ parochiali cesserunt, & ad hoc ecclesiæ addicti sunt, vt dotem ei datam colerent, & operas, alioquin dotanti debitas, ei præstarent. His igitur competit onus, parochiales agros colendi, & culturam, quatenus illa pertinet ad eos, præstandi, qua de re ita cautum in *ord. Sax. eccles. art. gen. 27.* Dieweil an etlichen Orten von den löblichen Vorfahren, alten Herrschaften oder Collatoren zu den Pfarren Dotales, das ist, Dienst- und Frohn-Leute verordnet, auf daß die Pfarrer Leute zu Dienste haben, und ihre Güter desto geruhiger und besser bestellen können, sollen durch jedes Orts Obrigkeit und Visitatores die Leute vermahnet werden, solche Dienste willig und gerne ihren getreuen Seelsorgern zu leisten.

Familia ecclesiæ parochialis. Dotales.

Dotales ius parochiale colere debent.

§. XXIII. Sunt vero eiusmodi *dotales* in multiplici differentia, quamuis CARPZ. *lib. 2. def. 357. n. 7.* eos exinde solummodo metiatur, quod sint possessores bonorum ecclesiasticorum, & sic ab illis oneribus & seruitiis magistratui debitis immunes, in cuius immunitatis compensationem parochiæ gratis inseruire, ac propterea ad culturam agrorum parochialium operam *absque mercede* præstare debent. Hoc enim genus dotalium olim proprie huc non pertinebat; sed a fundatorum destinatione tales fiebant, quando scilicet præter dotem certos *colonos*, qui olim seruilis conditionis, & glebæ adscriptitii erant, ecclesiæ tradebant, vt partem *dotis* ecclesiasticæ constituerent, & illi proprie erant *dotales*. Prout autem a fundatoribus ad emolumentum ecclesiæ parochialis destinabantur, eatenus etiam ecclesiæ inseruire tenebantur. ZIEGLER. *de dot. eccl. c. 9. §. 52.* Promiscue tamen hodie etiam *dotales* vocantur, qui dotem seu bona parochialia possident. Sic itaque sunt *dotales*, qui, vt dictum, operas agriculturæ causa parocho præstant, vti exemplum affert. ZIEGL. *cit. l. §. 53.* de duobus rusticis, quotannis agrum

Varia genera dotalium.

Dotales quinam hodie vocentur?

præ-

præpoſiti raſtro ſubigere, omnemque culturam eidem præſtare obſtricti. Deinde ſunt alii *dotales*, qui bonis parochialibus inſiſtunt, & vel certum cenſum vel ſeruitium præſtant parocho, quod rurſus dupliciter contingit, vt vel eccleſia retineat dominium, vel etiam transferat in dotalem. Exemplum poſterioris refert ZIEGL. ex matricula *conſiſtorii Wittebergenſis* de anno 1555. ſub *tit.* Paſerin vbi ita: Dieſer Pfarr iſt vom Churfürſten zu Sachſen Hochlöbl. Gedächtniß mit einem Acker-Guth verſehen und begnadet, ſamt einem groſſen Gehöfe und Garten, und zwey Hufen Landes und etliche Morgen Wieſen und Huefſchlag, ſamt etlichen geringen Holtz. Daſſelbe Pfarr-Guth hat ietzund Blaſius Krüger, und giebt dem Pfarrer jährlich 18. Scheffel Korn, 18. Scheffel Hafer, 1 Schock an Gelde, ſoll ihm auch wie andere des Pfarrers eigene Dienſt-Leute davon dienen. Reliqua ex ZIEGLERO hic addere ſuperſedeo, quamuis optime ad illuſtrationem huius materiæ faciant, & hinc B. L. plura deſideranti ſatisfieri inde poſſit. Gaudent hi dotales patrocinio ipſius conſiſtorii, CARPZ. *cit. l.* & *iuriſdictio* inferior in ipſos non competit domino loci, in quo eſt eccleſia parochialis, ſed *parocho.* SCHILT. *in prax. iur. Rom. Ex. 6. th. 24. in f.*

Aliud genus dotalium.

Dotales gaudent patrocinio conſiſtorii.

§. XXIV. Ad bona parochialia quoque pertinent *ſiluæ parochiales*, Pfarr-Höltzer, & cum vſusfructus tantum in talibus ſiluis parochis competat, videndum, quatenus ius eorum ſeſe exſerat, in cædenda ſilua. Secundum ius ciuile vſufructuarius, qui vſumfructum in ſilua cædua habet, ita cædere debet, ſicut bonus paterfamilias cædere ſolet; *l. 9. in f. de vſufr.* Hinc grandes arbores non cædere, ſed ramos tantum ſumere, arbores euulſas, vel vi ventorum deiectas, vsque ad vſum ſuum adhibere poteſt. *l. 18. n. 12. pr. D. eod.* Idem de parocho dicendum eſſe arbitror, vt optime obſeruatum eſt in *ordin. Sax eccl. art. gen. 31.* his verbis: Als aber befunden, daß die Pfarr-Gehöltze durch die Pfarrer zu Zeiten aus Geitz, oder ſonderlich eigenem Nutzen vorſetzlich mercklich verhauen und alſo verwüſtet, daß etwa ihnen ſelbſt, auch ihren Nachkommenden an jährlicher Beholtzung mangelt, ſo wollen wir, daß hinführo denen Pfarrern ihres Gefallens Holtz zu hauen nicht verſtattet, beſondern nach Gröſſe und Gelegenheit, auch Abtheilung des Holtzes, und an guten gelegenen Orten (damit es wiederum wachſen, und nicht etwa gar verhauen werden möge) mit Vorwiſſen der Erb- und Lehen-Herren (da die verhanden oder zu erlangen,) oder in deren Mangel des Richters, oder Kirch-Väter nothdürf-

Silua parochialis quomodo cædenda?

Conſtitutio Saxon. de ſiluis parochialibus.

dürftig Feuerholtz zu hauen angeweist, und ferner nichts, weder durch sie, die Pfarrer, Kirch-Väter, oder jemandes anders, aus den Pfarr-Höltzern zu Brennholtz oder bauen etwas gehauen werde, damit alle nachkommende Pfarrer so wol und viel Holtzes finden und haben mögen, wie die ietzigen Pfarrer haben und bekommen ꝛc. Ceterum si silua sit ingens, & ligna non solum vsui parochorum sufficiant, sed etiam aliis quædam inde vendi possint, parochis ius vendendi non competit, sed potius pecunia, ex tali ligno redacta, sub vsuris collocatur, & hæ tantum parochis cedunt. CARPZ. *def. 101. n. 5. & 6.*

Parochi ligna ex silua parochiali vendere nequeunt.

§. XXV. Denique & *fines agrorum* aliorumque bonorum parochialium sunt conseruandi, ne confines exarando aliquid detrahant. Id quod si fiat, merito fines dirigendi, & malitiosi, qui fines turbant, puniendi. Huic malo in plurimis constitutionibus ecclesiasticis obex positus est, & magistratui loci iniunctum, die Kirchen- Pfarr- und Schul-Güter richtig zu versteinen, und nachmals durch die Kirchen-Väter oder Vorsteher jährlich einmal besichtigen und erkundigen zu lassen, ob etwas denenselben entzogen, davon abgeackert, oder sonsten Schaden daran zu mercken, und da sie dergleichen befinden, dasselbe unnachläßlich bestrafen ꝛc. vid. Kirch-Ordnung adiecta FRITSCH. *iur. eccles. in calce c. 6. §. 1.* Add. PETR. MVLLER. *de bon. paroch. c. 3. §. 9.* vbi eiusdem materiæ adducit constitutionem.

Cura parochorum circa fines.

§. XXVI. Mortuo parocho viduæ eius solet *annus gratiæ* concedi. Ex quo patet rursus differentia ab *vsufructuariis*, quibus mortuis statim exstinguitur vsusfructus, & heredibus de fructibus nondum perceptis parum vel nihil adiudicatur. Hic vero diuersa est ratio in vidua & liberis, quæ alicubi per integrum annum adhuc fructus percipit; alicubi per dimidium; variant enim hic mores. Verum meretur hæc materia peculiarem disquisitionem, adeoque quæ huc pertinent, & quæ de *salario promerito* dici possunt, plenius enucleaui in dissert. de *anno deseruito*, cui iungenda est diss. STRYK. *de anno gratiæ* & STYPMANNI *tr. de salar. clericor. c. XI.*

De anno gratiæ remissiue.

§. XXVII. Superest adhuc tertia classis bonorum parochialium, quæ magis patrimonium ecclesiæ parochialis augent, vel etiam ad alios vsus & sumtus statutos adhibentur, velut ad ceram comparandam &c. Hæc bona imprimis dependent ex administratorum, derer Kirchen-Vor-

De reliquo patrimonio parochiali remissiue.

Vorsteher, administratione. Verum & hæc iura hic intacta relinquo, & *Sectioni VII.* referuo.

CAP. III.
De
Priuilegiis bonorum parochialium.

§. I.

Antiquissima inter ICtos est traditio, *piam causam esse fauorabilem;* quæ quo antiquior, eo firmiores egit radices, vt sæpe fauor iste ad *iniqua* & *impia* per *abusum* extendatur, quod tractatus ANDREAE TIRAQVELLI *de priuil. causar. piarum* abunde docet, in quo sine examine doctorum tradita, rarissime fundata, ad nauseam coaceruauit. Vnde sedulo cauendum esse arbitror, ne hac regula abutamur, sed suis includamus limitibus, nec fauorem, piis causis datum, vtra *dispositionem iuris expressam* extendamus. Non nego, singularia *piæ causæ* attributa esse priuilegia, & hoc intuitu recte dici, magnum esse in iure *fauorem* piæ causæ. Verum sicuti *ius speciale*, tanquam *exceptio* a *regula*, non est producendum ad consequentias; *l. 14. D. de LL.* ita iniqui sunt, qui hunc fauorem nimium extendunt vltra casus, in iure expressos, & hoc proletario argumento ducuntur: *quicquid est fauorabile, ei vbique exceptio a regula attribui debet*, quod tamen non est *interpretis*, sed solius *legislatoris*. Cum itaque in præsenti capite priuilegia *bonorum parochialium* expositurus sum: danda erit opera, vt priuilegia quidem, quæ bonis hisce indulserint leges, fideliter exhibeam, non tamen fauorem hunc vlterius extendam, quam quatenus leges & ratio admittunt. De fauore piarum causarum.

§. II. Iam supra *c. I.* demonstraui, eandem esse originem bonorum ecclesiasticorum, quæ est templorum inter christianos. Sicuti itaque bona ecclesiastica *patrimonium ipsius ecclesiæ* facta sunt, & templis ingens fauor statim ab initio conciliatus est; ita non mirandum, quod & eorum *patrimonio* tanta priuilegia sint indulta. Iam ve- Vnde dependeat fauor bonorum ecclesiasticorum?

Vnde exemtio bonorum eccles. a potestate seculari?

ro templa ad res *iuris diuini* relata, & propterea extra commercia humana posita sunt, proprietate quasi adiudicata Deo, ex quo collegerunt, eius patrimonium commercio humano esse exemtum, vt seculari potestati non amplius esset obnoxium. Ex hoc principio semel firmato, quod res ecclesiæ essent quasi in *dominio diuino*, non poterant non plures conclusiones sequi, quæ tot tantaque priuilegia ipsis attribuerent. Quare recte censet ZIEGLERVS *de dot. eccles. c. 12. §. 8.* inde fontem omnium priuilegiorum petendum esse.

Cuinam competat proprietas rerum ecclesiasticarum?

An Deo?

Negatur.

§. III. Vt vero constet de origine huius opinionis, primo inquirendum est, *cuinam proprietas rerum ecclesiasticarum adscribi possit?* Sunt, qui dicunt, bona ecclesiastica esse *possessiones ipsius Dei; c. reuertimini 65. C. 16. Q. 1.* Id quod si intelligatur de dominio vniuersali Dei in omnes res creatas, admitti potest sententia secundum *Psalm. XXIV. Domini est terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo.* Verum hæc sententia de *singulari & peculiari proprietate*, Deo competente, intelligi solet, ita vt nullum ius homini in tales res amplius supersit, solis clericis, vt *vicariis DEI*, & quibus præterea Deus hæc bona appropriavit, ius in illa exercentibus: & de hoc solummodo est quæstio. Qui volunt, res ecclesiasticas, adeoque bona parochialia, tantum esse in *proprietate* ipsius *Dei*, næ conceptum *ecclesiæ* valde turbant, cum hæc *communitatem* denotet, & sic *personam* induat *mysticam*, quæque adeo subiectum huius dominii & proprietatis merito audit. Sed non adeo in obscuro positum est, fontem opinionis contrariæ indagare, quando vel ad ethnicorum rationes in legibus positas respicere, vel conceptum *ecclesiæ* in sensu iuris canonici denudare volumus. Ethnici cum crederent, templa esse in proprietate Dei, simul quoque eius bona constituere debebant in eiusdem proprietate singulari, adeoque etiam CARPZOV. *iurispr. eccles. lib. 2. def. 299. n. 1.* non dubitat, bona ecclesiastica *iuris diuini* & velut *DEO dicata* profiteri. Etiam has opiniones postea inter christianos fuisse receptas, vel potius ex ethnicorum scholis in christianismum deductas, fatetur ipse ZIEGLERVS *de dot. eccles. c. 12. §. 2.* Saniori & meliori ratione in primitiua ecclesia *bona ecclesiastica* magis denominabantur ab *ecclesia*, quatenus *congregationem fidelium* denotabat, quam quatenus *templum*, vti postea ex deprauato isto sensu factum est. Præterea si vocem *ecclesiæ* in sensu iuris Pontificii intuemur, expeditum est, ea appellatione venire *clerum*, vt non diffitetur GELASIVS *de restitut. in*

Vnde contraria opinio orta?

Quo sensu bona ecclesiastica dicta in primitiua ecclesia?

in-

integr. ad c. 1. de restit. in integr. in 6. n. 57. & sic *bonâ ecclesiastica* reuera sunt *bona clericorum*, & quia hi sunt *fors Dei*, etiam *iure Dei* dicuntur possidere hæc bona; quemadmodum in veteri testamento *Leuitæ* possidebant illa, quæ Deo debebantur. Ex hoc itaque exemplo apparet, quantum nocuerit, quod vox ecclesiæ *templis* & *clero* sit attributa.

§. IV. Aliena forsan a veritate dico, & credulis suspectus sum: vnde propter hos necesse erit, alios quoque hac de re audire. PAVLVS SARPIVS *intr. des benefices art. 21. qu. 2.* optime totam rem definit, & veram rei denudat rationem. Ita autem ille: *C'est pourquoi le même Cajetan & le Pape Hadrien VI. disent: que la proprieté des biens est à l'Eglise, c'est-à dire, à la communauté des fideles du lieu, auquel les biens sont laissez; de sorte que la proprieté des biens de l'eglise Romaine apertient à toute la communauté des Romains. Tout le monde sait, qu'une communauté dans le droit est aussi capable de posseder, qu'une personne privée, & c'est en ce sens, que l'on dit, qu'un tel bien est à la ville, pour dire, qu'il n'est à aucun particulier, mais à tous ensemble; & que plusieurs disent dans leurs testaments: Ie laisse à l'Ecole de S. Roch, au couvent des Cordeliers &c. Céte doctrine se confirme tres bien par l'ancien usage de l'Eglise, & par la façon de parler des Canons. Il est sans doute, que les fonds, aiant à etre surnommez du nom d'une personne, sont appellez de celui du proprietaire; Or tous les Canons & l'ancien usage ont toujours apellé ce qui apartient aux Ecclesiastiques, les biens de l'Eglise, elle en est donc la proprietaire: Et ceux là s'accordent avec nous, qui disent, que ces biens sont à Jesus-Christ; car toutes les Eglises Chretiennes, depuis tres-longs temps, se sont dénommées non seulement du nom de la ville, mais encore de celui de leur premier, ou plus fameux Evêque: Ainsi l'Eglise-Romaine c'est surnommée de S. Pierre; l'Eglise d'Alexandrie, de S. Marc; & celle de Ravenne, de S. Apollinaire; d'ou les biens de ces Eglises ont pris aussi le nom de ces Saints: de sorte que les biens de l'Eglise Romaine sont appellez biens de S. Pierre. Et c'est de là qu'est venu l'usage de dire, comme font tous anciens Ecrivains, le Patrimoine de S. Pierre, les Terres de S. Pierre, le patrimoine de S. Apollinaire &c. Et dautant que Jesus-Christ est le Chef & le protecteur uniuersel de toutes les Eglises, ce qui est à l'Eglise universelle, & à chaque Eglise particuliere, s'appelle le patrimoine de Jesus-Christ, qui est la même chose, que de dire, de l'Eglise, dont Jesus-Christ est le chef, de même que les biens de la Republique de Venise sont dits biens de S. Marc, c'est-à dire d'une Republique, qui porte le nom de ce Saint. Et veritablement tout ce qui fut acquis,*

Sententia Sarpii, de proprietate rerum ecclesiasticarum.

quis, lorsque les biens Ecclésiastiques etoient en commun, dans chaque dioceſe, apartenoit en propre à l' Egliſe univerſelle, puisque toutes les donations & tout les legs ſe ſaiſoient à elle. Il eſt certain, que ces biens ſurent acquis, & ils ne purent être acquis, ſi non par ceux, à qui la loix permit de les acquerir. Or les loix de Conſtantin permirent, qu' il ſut donné au communautez Chrêtiennes, c' eſt - a dire, à tout le corps des Chrêtiens, qui ſe trouvoient dans les villes; le domaine de ces biens eſt donc à ces communautez. Mais depuis que les partages ſurent faits, & les beneſices inſtituez, les legs & les donations ſe ſirent aux Egliſes particulieres, & le plus ſouvent, pour un uſage particulier de pieté. Ainſi de quelque choſe que ce puiſſe être, l' on ne ſauroit dire, qui en eſt le maitre, ſi l' on ne voit la diſpoſition des Teſtaments & des donateurs. Pour parler donc avec ſondement, nous ne pouvons rien dire, ſi non que les Prelats & les autres eccleſiaſtiques ſont gouverneurs & diſpenſateurs des biens d' Egliſe, pour en faire ce, qu' a pretendu celui, qui les a donnez ou laiſſez, & non autre choſe; & que le maitre de ces biens eſt la perſonne particuliére ou la communauté, en faveur de qui a été le legs ou la donations &c. Hactenus SARPIVS. Egregie certe hanc cauſam enucleauit: hinc operæ pretium eſſe duco, mentem eius quoque latino exprimere idiomate. Ita autem verſio inſtitui poteſt: „Quo circa idem Caietanus & Papa Hadrianus VI. dicunt, „proprietatem bonorum eſſe eccleſiæ, h. e. *vniuerſitatis fidelium illius lo-„ci*, cui ſunt relicta bona, ita vt proprietas bonorum Romanæ eccleſiæ „pertineat ad *vniuerſitatem* Romanorum. Quilibet nouit, *vniuerſita-„tem* in iure eodem modo bona poſſidere poſſe, quo priuatus quispiam. „Et hoc ſenſu etiam vulgo dicunt, talia bona ſpectare ad *ciuitatem*; h. e. „non eſſe *ſingulorum*, ſed omnium, ſimul ſumtorum. Item quod plerique „in teſtamentis dicant: *Lego Scholæ ſeu Gymnaſio de S. R., lego conuentui C. „&c.* Hæc doctrina optime confirmatur antiqua praxi eccleſiæ, & more „loquendi ſecundum canones. In dubium certe eſt, fundos, a perſona „quadam denominationem accipientes, denominatos eſſe a *proprietarii* „nomine: quo circa omnes canones & praxis inueterata illud, quod ad „*eccleſiaſticos* pertinuit, appellarunt *bona eccleſiæ*. Illi itaque proprietas „competit. Illi quoque nobiscum faciunt, qui dicunt, illa bona eſſe „Ieſu Chriſti; omnes enim eccleſiæ chriſtianæ ab antiquis vsque tem-„poribus non ſolum denominationem ſuam acceperunt a ciuitate, ſed „etiam a primario & celebriori eius epiſcopo. Sic eccleſia Romana „a S. Petro dicta, Alexandria a Marco, Rauennenſis a S. Apollinario, „vbi etiam bona illarum eccleſiarum nomen ſuum ſortita ab illis Sanctis,

Proprietas bonorum eſt penes vniverſitatem eccleſiaſticam, etiam in ſenſu primitiuæ eccleſiæ,

quo ſenſu bona dicta ſunt Ieſu Chriſti?

„ita vt bona ecclesiæ Romanæ nominata sint *bona S. Petri*. Inde iam est, „quod vulgo dicatur, ceu etiam in more positum est omnibus antiquis „scriptoribus, *patrimonium S. Petri*, *terra S. Petri*, *patrimonium S. Apollinarii*. Et quia Iesus Christus est *caput & protector vniuersalis omnium* „*ecclesiarum*; ita quoque, quicquid est ecclesiæ vniuersalis, quicquid „item particularis, appellatur *patrimonium Iesu Christi*, quod idem est, ac „si dicerem; *patrimonium eius ecclesiæ, cuius caput est Iesus Christus*, eodem „modo, vti bona reipublicæ Venetæ dicuntur *bona S. Marci*, h. e. Reipubl. „nomen huius Sancti habentis. Certe quicquid fuit acquisitum, bonis „ecclesiasticis adhuc in commune existentibus, in quauis diœcesi ecclesiæ „vniuersalis erat, quia omnes donationes & legata ad illam dirigebantur. „Certum est, quod bona fuerint acquisita, nec aliter potuerint acquiri, „quam per eos, quibus lex acquisitionem indulget. Iam vero leges „CONSTANTINI permiserunt, vt aliquid daretur *vniuersitati christianorum*, h. e. omni *corpori christianorum*, in ciuitate existenti: ergo dominium illorum bonorum est penes *vniuersitatem* illam. Diuisione vero facta, & beneficiis introductis, legata & donationes fiebant *ecclesiis* „*particularibus*, & frequentius ad vsum peculiarem pium. Itaque quæcunque demum res seu caussa incidat, nemo potest, quis dominus eius sit, „dicere, nisi inspectis tabulis testamenti, vel donationis. Quod si itaque „ex fundamento rem diiudicamus, aliter dicere non possumus, quam „prælatos aliasque personas ecclesiasticas tantum esse *administratores* & „*dispensatores* bonorum ecclesiasticorum, vt in eum conuertantur vsum, „cui ab illo, qui ea reliquit, sunt destinata, non ad alium, & quod dominium eorum bonorum sit penes illam *personam mysticam* seu *communitatem*, in cuius fauorem legatum aut donatio facta.

Bona sæpe nomen suum accipiunt a sancto quodam.

Nouum argumentum quod bona spectent ad ecclesiam, qua vniuersitatem denotat.

Presbyteri sunt tantum administratores.

§. V. Itaque secundum huius viri doctissimi philosophiam sat sobriam, quæ communem opinionem prorsus destruit, res ecclesiasticæ sunt reuera *res vniuersitatis*, quod & indoli *ecclesiæ* quam optime conuenit. Verum deprauata significatione *ecclesiæ*, solisque *templis* vel *clero* adscripta, bona quoque ecclesiastica magis dicta *patrimonium templi*, vel *clericorum*, seu *ecclesiæ parochialis*, quam *vniuersitatis* illius, intra certæ parochiæ fines conclusæ. Sicuti itaque a *bonis vniuersitatis* quidam distinguunt *bona ciuitatis*: ita quamuis olim bona ecclesiastica fuerint bona *vniuersitatis ecclesiasticæ*; postea tamen desierunt talia esse, & *patrimonium templi* vel potius *cleri* facta sunt, indeque varia priuilegia templorum sibi vindicarunt, quod Autor prælaudatus non obscure videtur innuere.

Quomodo hæc omnia deprauata fuerint?

Bona parochialia potestate seculari sunt exemta iure humano.

§. VI. Fluit inde principale priuilegium bonorum parochialium, quod sint exemta a *seculari iurisdictione* & *potestate*, non quidem *iure diuino*, sed *humano*, vti ipse fatetur FELICIANVS DE OLIVA *tr. de foro eccl. p. 1. qu. 10. n. 6. seqq.* cuius rei ratio manifesta est. Cum enim non aliter ab ecclesia acquirantur & possideantur, quam ex concessione principis, imo & modis, iure humano probatis, in ecclesiam transferantur, nec aliter possint immunitatem habere, quam quatenus princeps iis hanc indulserit: illa exemtio est a iure humano, quod etiam fatetur ZIEGL. *de dot. eccl. c. 12. §. 22.* Qui autem exemtionem hanc a *iure diuino* repetunt, vnice se fundant in *exemtione clericorum* & *templorum*, quorum patrimonium esse dicuntur.

Quatenus beneficio imperatorum bona parochialia fuerint exemta.

§. VII. Reuera tamen principes hæc priuilegia bonis hic dedisse, apparet ex plurimis legibus codicis vtriusque, tum *repetitæ prælectionis*, tum *Theodosii;* vbi partim aucta, partim imminuta inueniuntur hæc exemtionis priuilegia. In *l. placet 5. C. de SS eccles.* quæ in *C. Theod.* est *l. 40. de episc. & cler.*, ita immunitas bonorum ecclesiasticorum determinatur. *Placet rationabilis consilii tenore perpenso districta moderatione præscribere, a quibus specialiter necessitatibus singularium vrbium ecclesiæ habeantur immunes. Prima quippe illius vsurpationis contumelia depellenda est, ne prædia, vsibus cælestium secretorum dedicata, sordidorum munerum fece* (in C. Theod. dicitur: *fasce*) *vexentur* (in C. Theod. hæc insuper adiiciuntur: *nulla iugatione, quæ talium priuilegiorum sorte gratulatur: muniendi itineris constringat iniuria;* quæ ideo omissa a TRIBONIANO videntur, quia postea hoc correctum in *l. 7. C. de SS. eccl.*) *Nil extraordinarium abhinc superindictumue* (in *C. Th.* legitur *superindictitiumue*) *flagitetur:* (rursus additur in *C. Theod. nulla pontium instauratio*, quod tamen itidem abrogatum *in l. 7. cit.*) *nulla translationum solicitudo signetur* (*Theod. C.* legitur: *gignatur*, vbi & sequentia adduntur a TRIBONIANO omissa: *non aurum ceteraque talia poscantur:*) *postremo nihil præter canonicam illationem quam aduentitiæ necessitatis sarcina repentina poposcerit, eius functionibus adscribatur. Si quis contrauenerit: post debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, exilio deportationis perpetuæ subdatur* (C. *Theod.* legitur *Vratur.*)

Priuilegium hoc non pertinet ad pontium & itineris constructiones.

§. VIII. Hæc constitutio (1) indicat, ab initio sat amplum fuisse hoc priuilegium, adeo vt ne quidem ad *itinerum* & *pontium instructiones* quid ex bonis ecclesiasticis contribui debuerit. Verum post vndecim annos hoc restrictum, & bona ecclesiastica ab hac collectione non fuerunt amplius immunia, *l. 7. C. de SS. eccles.* quod talis con-

contributio ad fordida munera referri non debeat. (2) Ex hoc porro concludo, non omnes omnino collationes hic exclufas fuiffe: fere enim tantum, quæ ad fordida munera, & extraordinarias collectiones tunc temporis referebantur, hic continentur, quod agnofcit ipfe ZIEGLER. *de dot. eccl. c.12. §.55.* Munera eiusmodi *fordida* exhibentur in *l. 12. C. de excuf. mun.*, *l. 15. & 18. C. Theod. de extraord. fiue ford. muner.* quæ figillatim perluftrat P. MVLLER. *in difput. de immunit. prædior. eccleſ. a munerib. §. 18. feq.* Et hæc immunitas ecclefiis a ciuitatibus videtur in dubium vocata fuiffe, vt imperiali refcripto opus fuerit. Quæ vero relata fuerint ad *extraordinaria onera*, itidem declarat fufius prælaudatus MVLLER. *cit. l. §. 32. feqq.* Excepta ab hac immunitate fuit *canonica illatio*, h. e. publica & ordinaria penfio; vid. *l. 1. C de annon. & tribut.* *Canon* enim *tributum* denotat, vnde etiam eius executores in *Nou. 128. c. 6.* vocantur *canonicarii.* Sic & *fuperindirectum*, quod in *h. l. 5.* refertur ad *extraordinaria* munera, poftea in *l. 1. C. de indiction.* ad *ordinaria munera* eft translatum, difpofitumque, vt nulla in pofterum domus, etiamfi priuilegium habere doceatur, ab hac neceffitate immunis effet, adeoque ecclefiafticorum bonorum immunitas hic reftricta. Hæc ideo adduxi, vt conftaret, quatenus priuilegia bonorum ecclefiafticorum fuerint extenfa & reftricta pro libera Imperatorum voluntate. (3) Denique illud quoque conftat; bona hæc fuiffe quidem exemta a iurisdictione inferiorum magiftratuum, fed non ipforum imperatorum, qui varie circa illa difpofuere, cuius contrarium tamen iuris pontificii Doctores contendunt.

Comprehenfa fub immunitate munera fordida.

Ordinaria onera immunitate exemta.

§. IX. Vix vero hoc priuilegium ad *bona parochialia* extendi poffe videretur, cum in *cit. l. 5.* tantum fiat mentio *fingularum vrbium ecclefiarum*, fub quibus *regulariter* non comprehendebantur ecclefiæ parochiales, quippe quo vocabulo tantum denotabantur ecclefiæ ruri conftitutæ, ceu *fection. III.* declaratum, nifi hunc fcrupulum nobis exemiffet IVSTINIANVS in *Nov. 131. c. 5.* vbi generaliter ita definit: *ad hæc fancimus*, *omnium* (adeoque & parochialium feu rufticarum) *fanctarum ecclefiarum & omnium venerabilium domorum poffeffiones neque fordidas functiones neque extraordinarias functiones fuftinere &c.* De quo eo minus dubitandum, poftquam ecclefiæ etiam *vrbanæ* nomen parochialium affumferunt.

§. X. Illud denique ex *cit. l. 5.* perfpicuum redditur, olim bona parochialia feu ecclefiaftica indiftincte immunitate illa gauifa fuiffe

Inter bona ecclefiaftica fuiffe ratione im-

munitatis olim non erat distinctio.

fuisse, non adhibito discrimine, vtrum essent necessario *ecclesiæ parochiali* in dotem data, an vero alio modo, quocunque titulo in ecclesiam translata, ad eius patrimonium augendum, conf. ZIEGL. *cit. l. §. 59.* Quin ipse CAROLVS M. hic nulla distinctione vsus videtur in suis *Capitul. lib. 5. cap. 187.* sed fere iisdem verbis constitutionem THEODOSII & HONORII in *l. 5.* supra relatam repetit inquiens: *Placuit, ne prædia cœlestium secretorum vsibus dicata Deoque tradita* (hic itaque adscribit proprietatem Deo, & in eo videtur rationem decidendi formasse, quod apertius indicat *lib. 6. cap 305.*) *a quibusdam aliqua occasione vexentur, aut inuadantur, sed sub immunitatis tuitione perpetua firmitate perdurent, similiter & homines earum* (forsan intelligit *dotales*, qui ecclesiæ quasi glebæ adscripti) *& omnia, quæ eis subiecta esse noscuntur. Si quis contrauenerit, componat, sicut de immunitate constituimus* (pœna est sexcentorum solidorum, vid. *lib. 5. cap. 148.*) *& pænitentia publica a sacerdotibus vsque ad satisfactionem mulctetur.*

Postea tantum priuilegium applicatum doti ecclesiæ necessariæ.

§. XI. Verum in *concilio Wormatiensi c. 50.*, relato in *c. sancitum 25. C. 23. qu. 8. & c. 1. X. de Censib.* videtur inter bona quædam distinctio nata. Sancitum etenim, vt vnicuique ecclesiæ vnus mansus integer (quid hac voce intelligatur, solide exponit GONZALEZ TELLEZ ad *c. l. n. 4.*) absque vllo seruitio attribueretur, neque Presbyteri seu parochi, neque de domibus neque de atriis vel de hortis, iuxta ecclesiam positis, neque de præscripto manso aliquod seruitium facerent præter ecclesiasticum: si quid vero amplius habuerint, inde maioribus (vel vt alii legunt, *senioribus*) suis debitum impenderent seruitium. Hic itaque tantum illa bona parochialia eximuntur a *collectis* & *oneribus publicis*, quæ sustentationi necessariæ ipsius parochi inseruiunt, ita vt reliqua adhuc iisdem oneribus subiacerent. Distinguit itaque optima ex ratione ZIEGLERVS *de dot. eccl. c. 12. §. 41. inter bona paroehialia, quæ dotis necessariæ* causam sustinent, & hæc immunia esse ab oneribus & collectis merito fatemur: & illa, quæ vltra dotem necessariam in ecclesiam transferuntur, quæ non iisdem priuilegiis fruuntur, sed cum sua pristina qualitate vel oneribus transeunt in ecclesiam, nisi forsan specialiter quoque exemta sint.

An bona, quæ antea tributis erant obnoxia, eo ipso, quod fiant parochialia, immunitate gaudeant?

§. XII. Vnde facile resolui potest quæstio, quam fusius & enixe tractat BARBOSA in *iur. eccles. lib. 1. c. 49. §. 5. n. 35.* vtrum bona, quæ, antequam in *parochialem ecclesiam* transferantur, tributis & oneribus subiecta erant, eo ipso, quod parochialia fiant, gaudeant priuilegio exemtionis a tributis & gabellis? Et quamuis nonnulli id simpliciter af-

ser-

seruerint; rectius tamen BARBOSA *cit. l. n. 37.* explosis horum sententiis, illa bona propterea immunia fieri negat, quòd tributa & exactiones sint onera, ipsi rei inhærentia; adeoque ad ecclesiam quoque transeant, ceu eorum possessorem, quanquam subtilius hic procedant canonistæ, aientes: talia onera, rei inhærentia, ab ecclesia non solui, vt *tributa* & in *recognitionem dominii*, quam difficulter admittit clerus pontificius, sed ob conditionem, rei inseparabiliter inhærentem. ALEX. SPERELLVS *decis. for. eccl. decis. 35. n. 3. & 4.* Hæc tamen subtilitas nihil aliud indicat, quam quod per indirectum admittere debeant, quod *directo* concedere nolunt. Illud facilius largior BARBOSAE *cit. l.*, bona nullo onere antea affecta, libera quoque in ecclesiam transire, & mutata pristina qualitate, ab *extraordinariis*, quæ nouiter imponuntur, immunia esse: transit enim res ordinarie cum suis qualitatibus. Deinde & illud facile concedo, tantum hic esse sermonem de *onere reali*, ipsi fundo inhærente, non autem *personis* propter bona imposito. Id. *n. 57.* Imo & hoc addi potest, non apparere, in quem finem amortizatio esset a summo principe in republica petenda, si statim eo ipso, quo bona secularia *parochialia* fiunt, eximerentur ab oneribus publicis. Aut itaque dicendum, talia bona transire cum suo onere; aut vitio non erit vertendum Gallis, Britannis, Hispanis, Venetisque, quod prædia & bona immobilia ecclesiæ dare & elargiri prohibuerint, vt ait ZIEGL. *ad Lancell. lib. 2. tit. 20. §. 14.* verb. *quibuscunque possessionibus.*

§. XIII. Proinde & hodie prædia ecclesiastica a collectis *ordinariis* non semper sunt immunia. Vid. P. MVLLER. *de immunit. prædior. eccles. a muner. th. 45.* vbi & *th. 44.* sequens affert rescriptum ducis Saxoniæ GEORGII ad ciues Dornburgenses: Georg von GOttes Gnaden, Hertzog zu Sachsen rc. Liebe Getreue. Euer Schreiben mit Vermeldungen, wie unsere Amtleute bey euch von euch sinnen, der Kirchen-Güther anliegenden Gründen zu versteuren, und daß ihr auch die Mauren in unserm Forwerg, die sehr zufallen sind, wiederum bauen und bessern sollet, das doch vormals nie von euch gesonnen, und haben wir alles Inhalts verlesen, und ob wol die Güther von der Geistlichkeit zu Lehn rührend, und doch derselben nicht gäntzlich einverleibt sind, will sich daraus nicht erfolgen, daß dieselbe von der Steuer gefreyet seyn. Hierüber ist unser Begehr, ihr wollet derselben Steuren von solchen Güthern einfordern, und die unserm Amtmann überreichen, daran geschicht unsere Meynung. Und des Bauens halber unsers

An hodie indistincte prædia parochialia a tributis sint immunia?

fers Forwergs haben wir unserm Amtmann geschrieben und zu erkennen gegeben, wie er sich in dem gegen Euch verhalten soll, der Zuversicht, er werde dem also thun, und sich der Gebühr bezeugen, das wolten wir euch unvermeldet nicht lassen, darnach zu richten. Geben zu Leipzig Donnerstags vigilia Epiphaniæ anno domini cIↄ Iↄ xv. Quando itaque CARPZOVIUS *lib. 2. def. 308. iurispr. consist.* indistincte de *bonis ecclesiasticis* asserit, vectigalia & tributa ab iis exigi non posse, hoc *primario* intelligendum est de ipsis *bonis dotalibus*, ad necessariam sustentationem ecclesiæ datis, non præcise de reliquis quæ præter dotem necessariam in ecclesiam cum suo onere transferuntur; quamuis si rationes Carpzouianas, quæ tamen non concludunt, inspiciamus, illæ meras rationes iuris pontificii sapiant, & ex his pro *omnimoda immunitate* bonorum omnium ecclesiasticorum certare videantur.

Conductores prædiorum parochialium eadem immunitate gaudent.

§. XIV. Quid vero dicendum de *conductoribus* prædiorum parochialium, an hi eodem priuilegio gaudent immunitatis? Quod affirmandum existimo cum CARPZOVIO *lib. 2. iurispr. consistor. def. 300.* si scilicet semel a tributis immunitatem acceperunt. Quamuis enim intuitu *ecclesiæ* hoc priuilegium concessum sit: quia tamen adhuc ecclesia illa *mediate* possidet, licet ea locando in alium transferat; in eius damnum & præiudicium vergeret, si conductor ad soluenda tributa obstringeretur, quia regulariter conductor non obstringitur ad tributa; & quamvis fiscus possessionem sequatur, *l. 7. de publ. & vectigal.* TABOR. *de metat. p. 2 c. 3. th. 9.* tamen nisi aliud actum, a locatore conductor repetere potest, quæ tributorum nomine soluit, TABOR *c. l.* HAHN. *ad Wesenb. tit. locati cond. n. 6.* KLOCK. *de contribut. c. 11. n. 169.* STRYK. *ad Lauterb. tit. locat. ad p. 387. verb. tributorum & collectarum*, adeoque in effectu grauaretur *ecclesia parochialis*, & sic contra immunitatem suam teneretur ad collectas. An vero & quatenus *emphyteutæ* & *coloni partiarii*, qui bona ecclesiastica possident, tali immunitate fruantur, plenius excutiunt MENOCH. *de arb. iud. quæst. cas. 562.* & ASCANIVS TAMBVRINVS *de iur. abbat. t. 1. disp. 15. q. 21.* in duobus subiectis responsis.

Dotales immunitate quoque fruuntur.

§. XV. Idem priuilegium immunitatis a seruitiis, domino præstandis, sibi iure vindicant possessores bonorum ecclesiasticorum non *simplices*, vti conductores, sed *iure hereditario*, vel coloni perpetui talia possidentes, qui vocantur *dotales*, de quibus iam supra. Cum enim prædiis istis immunitas semel quæsita, ista transit quoque ad possessorem:

rem: præsertim cum *dotales* seruitia parocho etiam præstare debeant, & plerumque sub hac conditone bona parochialia transferantur in dotales. Inde Elector AVGVSTVS gloriosæ memoriæ rescripsit ad Quæstorem Seidensem anno 1573. referente ZIEGLERO *de dot eccl c. 12. §. 45.* Lieber Getreuer, welcher Gestalt sich an uns der Pfarrer zu Mügeln beklaget, daß seine 2. Bauren zur Pfarr gehörig wider alten Gebrauch mit dem Pferde-Dienst zu unserm neuen Schloß Bau alhier beleget werden wollen, das hast du aus seiner Supplication zu vernehmen. Weil wir denn nicht gemeynet wider alten Gebrauch iemand beschweren zu lassen, so befehlen wir dir hiemit, da sie vor Alters niemand als dem Pfarrer zu frohnen schuldig gewesen, du wollest sie nochmals dabey geruhig bleiben, und hinführo mit neuen Frohn-Diensten unbeleget lassen, daran geschiehet unsere Meynung. Datum Annaberg, den 7. Octobr. 1573. Conf. etiam CARPZ. *lib. 2. iurispr. consist. d. 307.*

§. XVI. Ceterum hæc immunitas a *contributionibus* & *collectis* non eo vsque extendenda, vt etiam casum *vrgentissimæ necessitatis* in se comprehendat, qui semper in omni immunitate exceptus censetur, modo bona parochialia non tantum parochorum sustentationi sufficiant, sed etiam præterea adhuc alia bona, quibus immunitas indulta, adsint. Ecclesia enim habet aurum non tam vt seruet, quam vt ad conseruanda fidelia Christi membra eroget. MYLER. *ab* EHRENB. *de Princ. & Stat. Imper. c. 88. §. 10.* Illa itaque, quæ ad superstitionem huc vsque impensa, vel quæ thesauri loco recondita, necessitati publicæ omnino applicari possunt. conf. MAVRIT. *speciali dissert. de secularisat. c. 4.* Obseruarunt id optime S. R. I. Principes & Proceres in centum illis *grauaminibus*, contra ecclesiasticum ordinem propositis, & Oratori Pontificis oblatis, quæ referuntur a SCHILTERO *de libert. eccles. Germ. lib. 7. c. 2. §. 10*, vbi *§. 28.* hoc fusius declaratur. Cessat hæc immunitas in casu necessitatis.

§. XVII. Supponitur vero *necessitas vrgentissima*, ita vt laici huic soli subleuandæ non sufficiant, quanquam recte ZIEGLERVS *de dote eccles. c. 12. §. 61.* iudicet, hoc postulatum dare clericis perpetuam exceptionem, semper obiicientibus, laicorum bona adhuc sufficere. Inde Principis arbitrio hoc potius relinquendum, vt ipse æstimet, an necessitas tanta vrgeat, vt etiam *extra ordinem* prædiis parochialibus onus contribuendi imponi possit. Inde constitutum est in *R. Imperii*, præ- Quænam necessitas supponatur?

dia ecclesiastica collectas ad expeditionem Turcicam die Türcken-Steuer soluere debere. Ita enim in *R. I de anno 1555. §* und nemlich sollen & §. und zu diesen Churfürstl. ibi: daß zu solchem Christlichen Mittelwerck sollen auch alle Stifter, Capitul, Klöster, Ordens-Leute, Kirchen, der Kirchen Fabricken und Spitäle, sie seyn in Städten oder anderswo, geistliche und weltliche Brüderschafften und alle Versammlungen, Communen und Clausen von Mannen und Frauen, sie seyn exemt oder nicht, ihre Steuer und Anlagen geben, in Betrachtung, was ihnen an Handhabung des Christlichen Namens und Glaubens, davon Sie auch ihre Würde, Einkommen und Unterhaltung haben, gelegen ist. Conf. *R. I. de anno 1518. 1582.* Simile quid occurrit in *l. 11. C. de SS. eccles.*

Quomodo fieri debeat impositio?

§. XVIII. Equidem Canonistæ duo requirunt: (I) vt impositio fiat a *iudice ecclesiastico* cum consensu Cleri, quod hoc sensu concedi potest, vt prælatis distributio collectarum, prædiis parochialibus imponendarum, apud pontificios relinquatur: Impositio enim est ipsius principis, & consensus cleri non est necessarius. Sed forsan id ideo pontificii vrgent, ne principi vllam particulam potestatis in se adscribant. (II) Vt pontifex desuper consulatur, LINCKIVS *ad cit. X. de immun eccles §. 2.* & quidem sub pœna excommunicationis *c. 3. de immun. eccles. in 6.* Quodsi tamen propter moræ periculum & damnum ineuitabile consensus Papæ haberi non potest; tunc *tacite* in hoc eum consensisse videri aiunt; BARBOSA *in collect ad c. :.n. 7. X. eod* vbi enim magna adest necessitas etiam episcopus dispensare potest in casibus, alias Pontifici reseruatis. PYRRHVS CORRADVS *in Praxi dispens. Apostol. lib. 8. c. 4 n. 36.* Sed cum hoc requisitum supponat, immunitatem hanc quasi ipso *iure diuino* rebus ecclesiasticis esse impositam, adeoque in hac solum dispensare posse pontificem: (id quod tamen concedi nequit) recte dicimus, principem quemcunque iure suo tempore *necessitatis* collectas a bonis parochialibus petere. Cum enim eius sit, immunitatem rebus concedere: eius quoque erit, non considerata hac immunitate, existente necessitatis casu, extra ordinem aliquid iis imponere. Vnde & imperatores HONORIVS & THEODOSIVS libere disposuerunt de hoc priuilegio immunitatis, adeo vt quamuis antea res ecclesiasticæ nihil conferre tenerentur ad pontium & itinerum exstructiones, illud tamen postea mutatum sit in *l. 7. C. de SS. eccl.*

An consensus Papæ sit necessarius?

§. XIX.

§. XIX. Alterum priuilegium, rebus parochialibus competens, consistit in eo, quod exemtæ sint a *iurisdictione seculari*, & tantum subiectæ *ecclesiasticæ*. Originem huius priuilegii Canonistæ deducunt a duplici potestate, *seculari* & *spirituali*, quibus duabus potestatibus regimen totius mundi contineri autumant; ita vt vtraque terminos suos distinctos recipiat, & *spiritualis* ad ea, quæ quouis modo spirituale quid continent, referri debeat, vti operose hanc iurisdictionem inde deducere conatur FELICIANVS *de* OLIVA *de foro ecclesi. p. 1. q. 2.* Verum ad hæc commenta sæpius iam a nostris responsum est, *potestatem spiritualem* non inuoluere aliquam *iurisdictionem*, sed hanc vnice dependere ex concessione summæ Maiestatis politicæ, cuius particula est, tam in *ecclesiasticis* quam *profanis*. Si vero dicendum, quod res est, videtur nimia propensio & indulgentia principum erga episcopos aliosque clericos ansam huic iurisdictioni dedisse. Vt enim ostendit PAVLVS SARPIVS *in tr. des benefices art 17.* principes primitus episcopis, qui præterea potentia quadam in curiis regum pollebant, concrediderunt quandam partem regiminis, præsertim in res, quæ ad ecclesias spectabant. Sed quæ precario semel concessa, denegarunt postea in ius quoddam prætensum proprium. Ita enim pergit prælaudatus SARPIVS; *Du commencement il ne les y emploioit, que par occasion, mais dans la suite, voiant, que les affaires reüssissoient entre leurs mains, il se servit d' eux ordinairement, non pas pourtant de la meme maniere dans toutes les Villes, mais selon les besoins du lieu & l' habilité de l' Eveque, & quelque fois aussi selon l' incapacité du Comte, à qui l' on supleoit en lui substituant l' Eveque; & cela fut cause, que la posterité de Charle magne venant à degenerer & à tomber enfin dans une profonde ignorance, les Eveques s' aviserent de ne plus reconnoitre cète autorité, comme reçüe du Prince, mais de se l' attribuer & de l' exercer, comme propre de leur ministere sous le nom de IVRISDICTION ECCLESIASTIQVE.* Conf. LINCK. *tr. de iur episcop. c. 11. n. 16. seqq.* Primitus vero personæ ecclesiasticæ huic iurisdictioni erant subiectæ, cum de rebus ecclesiæ adhuc penes Principes esset arbitrium, vt ostendit ZIEGLERVS *de dot. ecclesi. c. 12. §. 3.* Verum tractu temporis & hanc de rebus ecclesiæ iudicandi potestatem vindicarunt sibi Clerici, adeo vt in concilio Toletano III. expresse hæc iurisdictio in res ecclesiæ clericis fuerit attributa. Vid. *c. sic quidam 2. C. 10. Q. 1.*

Bona parochialia non subiacent iurisdictioni seculari.

Origo iurisdictionis ecclesiasticæ.

Quando sibi adscripserint clerici iurisdictionem in bona ecclesiastica.

In terris nostris retinuerunt forum priuilegiatum.

§. XX. Quamuis vero in nostris terris potestatem talem ecclesiasticam, Principis iurisdictioni non subordinatam, haud cognoscamus; factum tamen inde est, vt melioris ordinis gratia in plerisque locis, res *ecclesiasticae* & *parochiales* forum peculiare nactae fuerint, in quo, quae de illis controuersiae incidunt, decidi debent, scilicet in consistoriis. Sed iudicia nostra ecclesiastica non proueniunt ex potestate ecclesiae propria, nec iudices ecclesiastici habent eam suo iure, sed ex *voluntate* & *delegatione* ipsius Principis; ita vt eius rei Principi rationem reddere debeant, prout in *iure eccles. protest. lib. 1. tit. 28.* fusius docui. Conf. ZIEGLERVS *in praelect. ad decret. ad rubric. tit. de iudic. p. 17. seqq.*

Vt bona parochialia, noviter parochiae quaesita, fori priuilegium consequantur, quid requiratur?

§. XXI. Cum itaque bona in ecclesiam transferuntur, & ita in sortem *parochialium bonorum* recidunt; praeiudicium aliquod gigneretur ei, qui iurisdictionem patrimonialem adhuc in illa bona exercuit, si ita libere eius iurisdictioni bona subtraherentur, praesertim propter fructus iurisdictionales. Hinc vt fori priuilegium haec bona consequantur, requiritur consensus illius, de cuius praeiudicio ratione iurisdictionis agitur. Conf. ZIEGL. *de dot. eccl. c. 12. §. 29. seq.*

(o)

SE-

SECTIO VI.
DE
ADMINISTRATORIBVS BONORVM PAROCHIALIVM.

CAP. I.
De
Origine & legitima conſtitutione adminiſtratorum bonorum parochialium.

§. I.

Bona *parochialia* ſub duplici conſtituta ſunt adminiſtratione & cura: (1) *parochorum*, qui bona *dotalia* inſtar *beneficii feudalis* loco ſalarii poſſident, iis fruuntur, & vti bonum patremfamilias decet, illa cuſtodire, curare, & adminiſtrare debent; quæ *adminiſtratio* dici poteſt *qualificata*, quia ſimul perceptionem redituum continet, vt de his rationes non ſint reddendæ, de qua *ſectione antecedente* fuſius actum. (2) *Præfectorum ærarii*, qui *ſimplices adminiſtratores* dicuntur, & primario illorum bonorum redituumque curam gerunt, quæ præter *dotalia* in patrimonio eccleſiæ ſunt, de quibus legitime rationes reddere tenentur, & hæc *adminiſtratio* vocari poteſt *ſimplex*, & huius loci eſt.

Adminiſtratio bonorum parochialium duplex: (1) qualificata. (2) ſimplex.

§. II.

vrbibus viuendi subsidia subministrauerint. Ex professo id ipsum fusius ex antiquitatis penu collegerunt & demonstrarunt IO. LAVNOIVS *de cura ecclesiæ pro miseris & pauperibus*, & THOMASSINVS *P. II. de nou. & vet. eccles. discipl. lib. 3. c. 26. seqq.* Sed hic legitimus bonorum ecclesiasticorum finis hodie incognitus est; vnice præfecti ærarii intenti sunt, imo ex plerorumque locorum ordinationibus intenti esse debent, corradendis diuitiis, & augmento patrimonii ecclesiastici, vt vitio iis verteretur, si bonorum parochialium reditus in pauperes erogarent, adeo vt eo nomine ad restitutionem sine dubio cogerentur. Rebus sic stantibus, ne quidem permissum iis erit, pecuniam ecclesiæ parochialis pauperibus & indigentibus gratis & sine vsuris mutuam dare, quod statim ad damna patrimonii ecclesiastici refertur; cum tamen non habeat ecclesia bona, vt ex illis superbiat, sed vt egentibus inde benefaciat. Adeo hodie ex praxi iuris pontificii discessimus a ratione antiqua legitimæ administrationis bonorum parochialium. Qualis hæc olim fuerit, egregie in *can. apost. 39.* enarratur. *Omnium rerum ecclesiasticarum episcopus curam gerat, & eas administret, tanquam DEO intuente. Ne liceat autem ex eis aliquid sibi vindicare, propriis cognatis, quæ DEI sunt, largiri; si autem sunt pauperes, vt pauperibus suppeditet, sed non eorum prætextu vendat, quæ sunt ecclesiæ.* Similiter in *Synodo Antioch. c. 25.* iis iniungitur, vt *cum multa cautione & Dei timore* administrationem peragant.

Quamuis hic finis hodie fere cesset.

§. IV. Antequam vero iura circa *administratores bonorum parochialium* euoluamus, statum & conditionem administratorum horum ex antiquissimis temporibus referre, & qua ratione & occasione iura hodierna nata fuerint, recensere non inutile erit. Si ad tempora apostolorum recurrimus, edocemur, postquam virtute verbi diuini ingens multitudo fidem in Christum amplecti cœperat, mox hinc inde congregationes fidelium institutas fuisse, vt coniunctis precibus se in fide saluifica confirmarent, Deoque pro opere redemtionis gratias agerent deuotas. Iam naturale est, vt, institutis congregationibus & collegiis, bona quædam in commune conferenda sint, quibus onera collegii sustineri, aliique sumtus, ex natura collegii necessarii, fieri possint. Pari ratione in primitiua ecclesia, quæ indigentibus admodum laborabat, pecunia a fidelibus in medium collata fuit, & quamuis purior ecclesia non adeo multis bonis, nec in alios quam pauperum vsus conuertendis, indigeret, quamdiu adhuc labe auaritiæ

Ratio antiqua bonorum primitiuæ ecclesiæ.

nondum infecta erat: tamen cum fideles *sponte* offerrent, quæ in vsus commune essent impendenda, aut pauperibus eroganda, & præterea alia ministeria circa agapas expedienda occurrerent, nec vero hæc omnia ab apostolis satis administrari possent; conducibile visum fuit apostolis, eligere septem viros pios, quibus cura hæc committeretur, *Act. VI, 2 sqq.* quique oblationes, quæ antea apostolis fieri solebant, *Act. IV, 34. seq. V, 1 seq.* reciperent, & in debitum finem verterent. Concernebat hoc ministerium imprimis curam *viduarum pauperum*, ceu patet ex *Act. VI, 1.* vbi fit mentio τῆς διακονίας τῆς καθημερινῆς der täglichen Handreichung, quod officinm ab apostolis in hos septem viros est translatum, & subsequentibus temporibus continuatum. vid. HIERONYMVS *in Ezech. c. 48.* AMBROS. *de offic. eccl. c. vlt.* ESPENCAEVS *lib. 1. Digress. c. 4.*

Eorumque administratio.

Septemuiri pauperum curatores erant presbyteri, non diaconi.

§. V. Fuisse autem hos septemuiros non alios, quam ipsos *presbyteros*, qui olim curam pauperum habebant, non *diaconos*, ostendi plenius in *differt. iuris eccles. antiq ad Plinium II. & Tertull. diss. VI. §. 20. seqq.*, quam sententiam ab omni probabilitate prorsus alienam esse, nuper quidam existimauit. Breuibus ergo liceat causam rei euoluere. Ante omnia prouocari solet ad locum celebrem *Act. VI.* quo *electio septemuirorum* refertur. Electi dicuntur, vt essent διακονοῦντες ταῖς τραπέζαις, *h. e. vt mensis ministrarent:* improbabile autem videtur, constitutos fuisse presbyteros ad hoc *vilissimum* officium, qui potius erant *rectores ecclesiarum, ad grauiorem præfecturam* vocati, & denique alia erat διακονία λόγου, alia διακονία τραπεζῶν. Admitto quidem, hæc duo ministeria fuisse diuersa, sed inde tamen non probantur, quæ probanda erant. Vtrumque ministerium ante septemuirorum electionem apostoli sustinebant, vt liquet ex *Act. IV. 31. seqq. V, 2. VI, 2.* nec *ministerium mensarum* apostoli a suo munere, grauissimo & sanctissimo, presbyterorum curam longe superante, alienum esse existimabant, donec tandem rei communi magis congruere visum fuerit, huic functioni alios præficere. Rectores presbyteros fuisse non nego, sed negari simul nequit, rectoribus in eiusmodi communitatibus primario *curam pauperum* incubuisse, non tantum *generalem*, sed imo etiam *specialem*. Præterea *ministrare mensis* non tam denotat, vilissimum mancipiorum officium præstare & famulorum, der Tafel-Diener, suscipere vices, sed potius curam eorum habere, qui alebantur ex penu ecclesiæ. Quis crederet, apostolos, famulorum instar, ministrasse mensis, præbuisse potantibus vina, & prandentibus inseruiisse, & tamen

Quid sit, ministrare mensis?

men hoc de ſemet ipſis prædicant, *Act. VI. 2. Non placet*, aiunt, *nos, omiſſo DEI ſermone, menſis miniſtrare.* Ante omnia ergo videndum, in quo hoc *miniſterium menſarum* conſtiterit. Illud enim ipſum miniſterium, quod antea Apoſtoli geſſerant, ſeptemuiris poſtea demandatum eſt, non aliud aut diuerſum. Erat ſcilicet in primitiua eccleſia intima animorum vnio, quæ mox communionem quandam bonorum producebat. *Act. II. 44. IV. 32.* Bona hæc in communi collata diuendebantur, & in pauperes diſtribuebantur, *Act. II. 45. IV. 35.* non vero communi quadam menſa pauperes reficiebantur, quod ne quidem in tam ingenti chriſtianorum numero concipi poteſt; quamuis quidam menſam duplicem fingant, *communem* & *ſacram*. Agapas quidem inſtituebant, ſed has quilibet paterfamilias intra domeſticos parietes adornabat & inſtituebat, *Act. II, 46. 47.* quotidiana autem *alimentorum* præſtatio, pauperibus facienda, huc non pertinebat. Cura & adminiſtratio bonorum, in commune collatorum, erat penes Apoſtolos; *Act. IV. 35.* & qui ipſimet bona ſua diuendebant, pecuniam inde redactam mox ad Apoſtolos deferebant, eorumque diſtributioni relinquebant, *Act. IV. 37. V. 2.* in qua *diſtributione quotidiana* conſiſtebat ἡ διακονία καθημερινή, cuius fit mentio *Act. VI. 1. XI. 29.* Habebant ergo Apoſtoli hanc διακονίαν, ſeu *diſtributionem ad quotidiana alimenta*, & ea de cauſa eam vocabant διακονίαν τραπεζῶν, non quod proprie menſas iuſtruerent, ſed quod ſuppeditarent pauperibus, vnde menſæ eorum inſtrui poſſent, quod ex antecedentibus circumſtantiis, in actis Apoſtolorum relatis, liquet. Tale officium ab initio gerebant Apoſtoli verbi diuini præcones, & tale deinceps collatum eſt ſeptemuiris, qui *Act. IX. 30. presbyteri* vocantur, cum etiam apud Iudæos presbyterorum functio circa alendos pauperes verſaretur. Niſi enim huic officio presbyteri fuiſſent præpoſiti, pecunia, in eccleſia Antiochena collecta, ad eos deferri non potuiſſet, ſed potius ad *Diaconos.* Sicuti autem ante horum conſtitutionem pecunia, in medium collata, ad *Apoſtolos* deferebatur: ita deinceps ad hos ſeptemuiros deferenda erat, qui *cit. l. presbyteri* vocantur.

Quid olim fuerit διακονία καθημερινή?

§. VI. DIACONORVM ſane diuerſa erat ratio & conditio. Hi primitus *miniſterium corporis nudum* præbebant, presbyteris & eccleſiæ inſeruiebant, nec *certum definitumque munus* habebant, ſed quicquid iis agendum erat, ex iuſſu *presbyterorum* & *eccleſiæ* dependebat, vt latius oſtendi *in tr. iur. eccl. proteſt. tit. de offic. archidiac.* Negari itaque nequit, eos quandoque etiam eleemoſynas diſtribuiſſe, & pauperum cu-

Quæ olim fuerit Diaconorum ratio.

ram habuisse, sed non aliter, quam ex *iussu* presbyterorum; peculiariter autem eis hoc munus demandatum fuisse, ostendi nequit, in quo cardo controuersiæ consistit. Et quia latissima erat presbyterorum functio, vicaria Diaconorum opera in pluribus vtebantur, adeoque merito singularia prædicata *1 Tim. III. 8. 9. 10.* Apostolus in iis desiderabat. Hunc in finem etiam diaconissæ adsumebantur, vt ægrotantibus mulieribus adesse, aliaque ministeria peragere possent, quæ commode per masculos expediri non poterant. PHOEBE vocatur *famula ecclesiæ Cenchreensis Rom. XVI, 1.* PLINIVS II. *lib. 10. ep. 97.* duarum *ancillarum* facit mentionem, aitque, eas apud christianos *ministras* vocari. Sed his quoque *regulariter* & ex *officio proprio* distributionem pecuniarum incubuisse nullo monstrari potest indicio; nec quod Phœbe hospitium Paulo aliisque præbuerit, vti quidem colligunt ex *Rom. XVI. 2.* idoneum argumentum præbet, quod *curam pauperum peculiarem* ex officio habuerit. Si vel maxime προστάτις πολλῶν fuerit, hoc ex officio communi christianorum fecit, ideo eam laudat PAVLVS. Commendat eam PAVLVS Romanis, aitque: *commendo vos Phœben - - ἵνα παραστῆτε αὐτῇ ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν χρήζῃ πράγματι*; sicuti enim illa multis auxilium præbuerat, ita vult, vt illi quoque in quibuscunque necessitatibus adsistant. Inde vero nulla *peculiaris* cura pauperum colligitur. Poterant ergo diaconi adhiberi ad curam pauperum, ad ministerium agaparum, sed non aliter, quam ex *determinatione episcoporum* & *presbyterorum*, quorum & ecclesiæ ministri erant, vti passim vocantur.

Probabile aliunde est, agi Act. VI. de presbyterorum constitutione.

§. VII. Denique etiam hoc vrsi, probabile admodum esse, *Act. VI.* agi de *institutione presbyterorum*, cum mox in *seqq. capitibus* passim eorum fiat mentio, nec tamen alibi, qua ratione instituti fuerint? afferatur. Contra hoc vrgetur, presbyteros & episcopos coincidere, adeoque sufficere quod statim ab initio, etiam ante constitutionem septemuirorum, in ecclesia Hierosolymitana episcopi fuerint, qui erant ipsi presbyteri. Si hæc assertio probari posset, victas darem manus. Nullo autem indicio demonstrari potest, statim ab initio in ecclesia Hierosolymitana fuisse episcopos, quorum nullibi mentio iniicitur: imo nullos fuisse vel inde apparet, quod Apostoli omnem curam in hac ecclesia subierint, præsertim cum *communioni iudaicæ* nondum renunciassent, sed synagogis & templo, eorumque sacris hactenus constanter interessent. Vnde etiam primi presbyteri, qui creabantur, non propter *sacra* primario constituebantur, sed propter directionem eorum, quæ communitati in

in genere erant necessaria; quamuis postquam christiani a Iudæis prorsus secedere. & res suas sibi habere cogerentur, cura eorum & præfectura magis magisque aucta fuerit. Tempora vbique sunt distinguenda, secundum quæ etiam status ecclesiarum variauit.

§. VIII. Sed redeo in viam, & specialius *administrationem bonorum ecclesiasticorum* ex antiquitatibus ecclesiasticis illustrabo. Admodum scilicet probabile est, tractu temporis ærarium quoddam fuisse constitutum, quo pecunia a ditioribus oblata, vel etiam in ecclesiis collecta, interim deponeretur, donec debito ordine & modo distribueretur, cuius meminit TERTVLLIANVS *Apol. c.39.* IVSTINVS Martyr. *Apol. 2. in f.* de his collectionibus hæc commemorat: *Qui copiosiores sunt, & volunt, pro arbitrio quisque suo, quod visum est, contribuunt, & quod ita colligitur, apud præpositum deponitur, atque inde opitulatur pupillis & viduis, & his, qui propter morbum aut aliquam causam egent, quique in vinculis sunt, & peregre aduenientibus hospitibus, & vt simpliciter dicam, INDIGENTIVM IS OMNIVM CVRATOR EST.* Quamuis vero ab initio bonorum horum erogatores & dispensatores *presbyteri* & *episcopi* fuerint, vt ex antea adductis liquet: diaconis tamen raro eorum administrationem commiserunt, suprema directione sibi reseruata, cum, vt dictum, diaconorum officia olim ad *iussum* & *determinationem episcoporum* & *ecclesiæ* essent restricta: quamuis primario ad eam spartam constituti haud fuerint. Quando ergo diaconis ea erogatio hinc inde concessa legitur, illud nec *perpetuum*, nec *vniuersale* fuit, cum alibi episcopi & presbyteri hanc spartam sibi reseruauerint. Exemplum diaconi, cui hæc erogatio concessa erat, occurrit in LAVRENTIO martyre, de quo PRVDENTIVS *in hymno 2. vers. 37. sqq.* περὶ στεφάνων ita canit:

Aerarii ecclesiastici antiqui ratio & institutio.

Cui aliquando præficiebantur diaconi.

Hic primus e septem viris,
Qui stant ad aram proximi,
Leuita sublimis gradu
Et ceteris præstantior,
Claustris sacrorum præerat,
Cœlestis arcanum domus
Fidis gubernans clauibus,
Votasque dispensas opes.

His verbis eleganter officium horum administratorum circumscribitur, vbi præterea notandum, verba hæc: *Claustris sacrorum præerat*, interpre-

prete clariss. CELLARIO *in not.* idem denotare ac: *ærarii sacri custos erat.* Addit porro PRVDENTIVS *vers. 146. sqq.* LAVRENTIVM has opes in pauperes distribuisse, his verbis:

Tales (pauperes) *plateis omnibus*
Exquirit, assuetos ali
Ecclesiæ matris penu,
Quos ipse promus nouerat.

Quorum officium describitur.

Dicitur hic LAVRENTIVS *promus* hoc sensu, quod ex penu & arca ecclesiæ *promere* & proferre solitus fuerat, ex interpretatione prælaudati CELLARII *in not. verb. ipse promus.* Qui ex huiusmodi ærario alebantur, cura horum prouisorum, *matsiculæ* inscribebantur, quo etiam respicit PRVDENTIVS *cit. l. vers. 162.* dicti inde *matricularii*, DV FRESNE *in Glossar. voce matricula*, vt & *Aerarii*, quod ex *ærario* stipem acciperent, AMBROS. *epist. 15.* Hanc denominationem postea sibi vindicarunt clerici, qui, pauperibus neglectis, ex penu ecclesiæ ali cœperunt, & *matricularii* quoque dicti sunt, ANTONIVS MATTHAEI *de nobilit. p. 537.* Equidem adhuc hodie in plerisque ecclesiis *ærarium pauperum* des Gottes-und Armen-Kasten est sub cura *administratorum ecclesiæ*, qui adhibitis vtplurimum ministris verbi diuini, pecuniam collectam pauperibus distribuunt. Sed in hoc plane recessimus a more primitiuæ ecclesiæ, quod hoc *ærarium pauperum* plane diuersum sit a ceteris *bonis ecclesiasticis* stabilibus, quæ ad perpetuos reditus inde percipiendos impenduntur, vt fiscus ecclesiæ quotidie inde augeatur, & alii sumtus inde fiant. Olim non erat sic. Vnum erat ærarium, nec ita sors quædam sub vsuris stabilibus collocabatur, sed, quod offerebatur, statim in vsus pauperum convertebatur.

Quod nec olim variis iuribus circumscriptum.

Sic itaque non adeo opus erat, iura circa *administrationem horum bonorum* conscribere, cum paucis tota hæc administratio absolueretur, neque immobilia adessent, circa quæ, quid administratores possent? inquirere necessum esset; imo & credibile est, ne quidem rationes ab his dispensatoribus fuisse redditas, cum præpositi non alii præficerentur ærario, quam qui fidelitate & pietate essent conspicui, & præterea in plerisque locis adhuc ipsi episcopi ærarii curam haberent.

Suprema inspectio in administrationem relicta est episcopis, imo & administratio.

§. IV. Quamuis vero presbyteris episcopisque hoc ministerium esset commissum, Apostolis in docendo occupatis: *supremam* tamen *curam* hi simul retinuisse videntur, quod debita cura omnia ab illis fierent. Hanc postea, vbi ecclesia bonis affluere, & bona immobilia pos-

poſſidere cœpit, id quod tempore CONSTANTINI M. factum eſt, eo lubentius epiſcopi continuarunt, quo magis illorum intererat, ne male adminiſtrarentur, aut reditus peſſime conſumerentur. Apparet hoc ex *canonibus apoſtolorum* ſic dictis, vbi *c. 41.*, relato a GRATIANO in *c. 24. C. 12. q. 1.*, ita diſponitur: *Præcipimus, vt in poteſtate ſua epiſcopus res eccleſiæ habeat. Si enim animæ hominum pretioſiores illi creditæ ſunt, multo magis oportet eum curam pecuniarum gerere; ita vt poteſtate eius indigentibus omnia diſpenſentur per* PRESBYTEROS *&* DIACONOS, (non ergo per ſolos diaconos) *& cum Dei timore & omni ſollicitudine miniſtrentur.* Videntur autem quidam epiſcopi ex auaritia hanc poteſtatem in abuſum traxiſſe, reditusque eccleſiaſticos, in alium finem deſtinatos, ſubtraxiſſe, cui abuſui obuiam iuit *Concilium Antiochenum* in *c. 25.* relato a GRATIANO in *c. 23. C. 12. qu. 1.* his verbis: *Epiſcopus eccleſiaſticarum rerum habeat poteſtatem, ad diſpenſandum erga omnes, qui indigent, cum ſumma reuerentia & timore Dei. Participet autem & ipſe, quibus indiget (ſi tamen indiget) tam in ſuis, quam in fratrum, qui ab eo ſuſcipiuntur, neceſſariis vſibus profuturis, ita vt in nullo qualibet occaſione fraudentur, iuxta ſanctum apoſtolum, ſic dicentem: habentes victum & tegumentum, his contenti ſimus. Quod ſi contentus iſtis minime fuerit, conuertat autem res eccleſiæ in vſus ſuos domeſticos, & eius commoda vel agrorum fructus non cum presbyterorum conſcientia diaconorumque pertractet; ſed horum poteſtatem domeſticis ſuis aut propinquis, aut fratribus filiisque committat, vt per huiusmodi perſonas occulte res lædantur eccleſiæ, ſynodo prouinciæ pœnas iſte perſoluat.* Quodſi epiſcopi adminiſtrationem diaconis delegabant, ſupremam tamen directionem merito ſibi vindicabant; quod eo magis neceſſarium erat, quia diaconi quandoque perfide agere poterant, vt antiquitates eccleſiaſticæ docent. Collineat huc ORIGENES *homil. 16. in Matth.* inquiens: *Diaconi, qui non bene tractant eccleſiaſticarum pecuniarum menſas, & ſemper de his fraudant, & ipſas, quas diſpenſant; non ſecundum iuſtitiam diſpenſant, & diuites fiunt de rebus pauperum, ipſi ſunt nummularii pecuniarum, menſas habentes, quas Chriſtus euertit.*

§. X. Sed quis crederet? Plures epiſcopi, quorum fidei res eccleſiaſticæ commiſſæ erant, tandem illas magis dilapidare, ſibique applicare, quam fideliter adminiſtrare inceperunt. Duo autem potiſſimum illis circa adminiſtrationem obiecta ſunt: (I quod magis curam bonorum quam populi chriſtiani haberent. Conſtat id ex CHRYSOSTOM. *homil. 86. in Matth. c. 27.* qui inter alia ita: *modo autem in procuratores, diſpenſatores, caupones redacti epiſcopi ſunt, ob iſtarum rerum* Epiſcopi hac adminiſtratione abuſi.

curam & sollicitudinem, cumque oporteat ipsos animarum habere curam vestrarum, hoc praetermisso, illa sollicite curant, quae publicanis, quaestoribus atque villicis curanda sunt. De his quotidie cogitant & peruigilant. (II) Quod illa in suos vsus applicarent. Respexisse huc videtur HIERONYMVS *de septem ordinib. eccl. c. 5.*, cuius verba in *c. 23. §. 5. D. 93.* referuntur, quae rem satis aperte demonstrant. *Nunc autem*, inquit, *ex quo in ecclesiis, sicut in Romano imperio, creuit auaritia, periit lex de sacerdote & visio de propheta, singuli quique per potentiam episcopalis nominis, quam sibi ipsi illicite absque ecclesia vindicarunt, totum; quod Leuitarum est* (Diaconos intelligit, quos ante cum *Leuitis* comparauerat, sicuti & passim a scriptoribus ecclesiasticis ita vocantur) *in vsus suos redigunt; nec hoc sibi, quod scriptum est, vindicant, sed cunctis auferunt vniuersa. Mendicat infelix clericus in plateis, & ciuili operi mancipatus publicam a quolibet deposcit alimoniam. Et quidem ex eo despicitur cunctis sacerdotale officium, dum misericordia desolatus iuste putatur ad hanc ignominiam deuenisse &c.* Equidem obiicit episcopis, quod totum officium, diaconis debitum, sibi vindicauerint; respexit tamen sine dubio ad morem plerarumque ecclesiarum, in quibus cura haec diaconis committi ab episcopis solebat, quod etiam sine dubio tutius erat.

Inde oeconomi sunt introducti.

§. XI. Vt malis hisce obuiam iretur, constitutum est, vt cura horum bonorum sub inspectione episcopi certis *oeconomis* demandaretur, qui proprie dicti sunt *administratores*. Aegre hos admittebant quidam episcopi, contra quos sanctio haec lata est in *concilio Chalcedonensi c. 26.* cuius verba refert GRATIANVS in *c. 4. D. 89. & c. 21. C. 16. q. 7.* huius tenoris: *Quia in quibusdam ecclesiis, sicut ad nos peruenit, sine oeconomo episcopi res ecclesiasticas tractant; placuit omnes ecclesias habentes episcopos, etiam oeconomum habere de proprio clero, qui gubernet ecclesiae res cum arbitrio sui episcopi: vt non sine testimonio sit gubernatio ipsarum rerum ecclesiasticarum, & ex hoc eueniat, res eiusdem ecclesiae dispergi, & sacerdotali dignitati obtrectatio generetur. Si vero quis non hoc obseruauerit, diuinis subiaceat regulis.*

Etiam laici; postea tantum clerici.

§. XII. Respiciebat haec administratio curam mere secularem, inde non solum *clerici*, sed etiam *laici* olim ad *oeconomiam* hanc admissi sunt, donec concilio Chalcedonensi administratio haec, ex arcana quadam causa, ad solos *clericos* restringeretur, quod etiam in *Concilio Hispalensi II. c. 9.* prouisum. Huius verba refert GRATIANVS in *c. 22. C. 16. q. 7.* ita se habentia: *In noua actione didicimus, quosdam ex nostro collegio contra mores ecclesiasticos laicos habere in rebus diuinis con-*

sti-

stitutos œconomos. Proinde pariter tractantes eligimus, vt vnusquisque nostrum secundum Chalcedonensium patrum decreta ex proprio clero œconomum sibi constituat. Indecorum est enim, laicum vicarium esse episcopi, & seculares in ecclesia iudicare. In vno enim eodemque officio non debet dispar esse professio, quod etiam in lege diuina prohibetur, dicente Moyse: non arabis in boue simul & asino, i. e. homines diuersæ professionis in officio vno non sociabis. Vnde & oportet nos & diuinis libris & sanctorum patrum obedire præceptis constituentes, vt hi, qui in administrationibus ecclesiæ pontificibus sociantur, discrepare non debeant, nec professione, nec habitu. Nam cohærere & coniungi non possunt, quibus & studia & vota diuersa sunt. Si quis autem episcopus posthac ecclesiasticam rem aut per laicalem procurationem administrandam elegerit, aut sine testimonio œconomi gubernandam crediderit, vere vt contemtor canonum & fraudator ecclesiasticarum rerum, non solum Christo de rebus pauperum iudicabitur reus, sed etiam concilio manebit obnoxius. In *c. 5. D. 89.* aliæ adduntur rationes, cur *laicis* administratio hæc denegata fuerit, tum quod rusticos deprædationibus & fatigationibus male habuerint; tum quod clericis actionum suarum reddere rationes recusauerint: cui etiam hæc addi potest ratio, quod œconomis hisce paulatim *vilium* & *minimarum causarum iurisdictio* obuenerit, quæ speciatim in *concilio Hispalensi* vrgetur; indecorum autem visum clericis fuerit, iudicem in rebus ecclesiasticis habere laicum. Tenebatur præterea *excipere* & *instituere* actiones nomine ecclesiæ, *l. 33. §. 4. C. de episc. & cleric.* aliarumque rerum curam habere. GONZALEZ TELLEZ *ad c. 4. X. de offic. iud. ordin. n. 5.*

§. XIII. Præterea alii quoque *œconomis* similia officia gesserunt, ceu patet ex *c. salutator. 8. C. 1. q. 3.* vbi ita: *Nomine procuratoris intelligit præfata synodus quemlibet ecclesiasticarum rerum administratorem, vt verbi gratia, præpositum, œconomum, vice-dominum. Defensoris nomine aduocatum siue castaldum & iudicem.* Fuerunt itaque (I) PRAEPOSITI quandoque *rerum ecclesiasticarum administratores;* quamuis enim is, qui regit monasterium post abbatem, & qui canonicis in capitulo præest, *præpositus* sæpe dicatur: *concil. Aquisgran. c. 139.* ANTON. MATTHAEI *de nobilit. lib. II. c. 25. p. 451. & 457.* in cathedralibus ecclesiis tamen *præpositi* quoque curam gerebant rerum temporalium non eo tempore, quo canonici *mensa communi* vtebantur, tum etiam, vbi quædam pars relicta in communione, & singulis canonicis bonorum pars assignata, quod plenius illustrat MATTHAEI *cit. l. p. 458.* & præterea apparet ex *c. 46. X. de appellat.* (II) VICE-DOMINI quales fuerint non omnium vna est

Similes sunt administratoribus præpositi.

Vice-Domini.

eſt ſententia. Dum in *cit. c. 8.* inter *adminiſtratores rerum eccleſiaſticarum* collocantur, apertum eſt, eos etiam curam harum rerum geſſiſſe. Non inepte iudicat GONZALEZ *ad c. 1. X. de calumniat.* illos ita dictos fuiſſe, quod ab epiſcopo rerum ſacrarum adminiſtrationi eſſent præpoſiti, & pro hoſpitibus recipiendis, & eleemoſynis elargiendis, & vt prouiderent omnibus rebus, quæ *domi* prouidendæ erant. Sed & *vice epiſcopi*, qui *domini* ſæpe dicuntur, eos iudicaſſe quoque conſtat, ceu probat ZIEGLER. *de dot. eccleſ. c. 11. §. 43.* Huc pertinent verba ex *concilio Mogunt. c. 50. Omnibus igitur epiſcopis, abbatibus, cunctoque clero omnino praecipimus, vicedominos, præpoſitos, aduocatos ſiue defenſores bonos habere, non malos, non crudeles, non cupidos, non periuros, non falſitatem amantes, ſed Deum timentes, & in omnibus iuſtitiam diligentes.* Videtur quoque huc reſpexiſſe GREGORIVS in *c. 3. D 89.* aſſerens, *vicedominum* ſe conſtituiſſe, cuius arbitrio epiſcopium commiſerit diſponendum, vbi per *epiſcopium* non tantum ipſæ res ad epiſcopum ſpectantes, ſed etiam alia, quæ ad *officium epiſcopale* ſpectant, intelligi commode poſſunt.

et aduocati. §. XIV. Quamuis autem *aduocati eccleſiarum* ſæpe *vicedomini* dicti ſint, ceu probat MATTHAEI *de nobil. lib. 1. c. 8. in f. p. 86. ſq. & lib. II. c. 29. p. 499.* in adducto tamen canone ab horum claſſe excluduntur, & in ſortem *defenſorum* reiiciuntur ADVOCATI; vnde proprie *adminiſtratores* haud fuiſſe videntur. Sed animaduertendum eſt, duplicem in formulis pragmaticis occurrere *aduocatiam*, alteram quæ *nudam defenſionem* denotat, alteram vero, quæ plus iuris, imo ipſam *iurisdictionem* aduocatis tribuit; ceu accurate obſeruat, & variis chartis comprobat HERTIVS *diſſ. de conſult. LL. & iudic. in ſpecial. rebus publ. Germ. §. 17. & in diſſ. de iactata vulgo ord. Ciſtert. libertate ſect. vlt. §. 15. ſeqq.* Aduocatia in priori ſignificatu non eſt huius loci: ſed ſi in poſteriori ſenſu ſumitur, manifeſtum eſt ex antiquitate, ampliſſimam poteſtatem eiusmodi aduocatos ſibi vindicaſſe circa *adminiſtrationem rerum eccleſiaſticarum:* quod nec diffitetur LEHMANNVS in *chronico Spirenſi lib. 2. c. 36.* inquiens: Daß ſie durch ihre Diener und Beamten der Kirchen und Biſchöfe Güter und Feld beſtellet, und die Leibeigene zu Frohndienſt und Arbeit angehalten, gebührende Sorge für die Haußhaltung getragen, alle Frucht und Gefälle, Einnahme und Außgab zu der Kirchen Nutz und Beſten zu rechter Zeit und Ort verfüget. Conf. MAYER *de aduocat. c. 1. n. 43. ſeq.* SCHILTER. *in pr. iur. Rom. ex. 10. §. 8.* Creuit eorum poteſtas magis magisque, cum ab initio potiſſimum *cauſas*

ecclesiasticas agerent, rationesque inspicerent. vid. BESOLD. *in thes. pract. voce* Kasten=Voigt. Sed post etiam *iurisdictionem* quandam nacti sunt, & adeo potentes facti, vt clero nimis graues essent, CAROL. DV FRESNE *in glossar. voc. Aduocatus.*

§. XV. Pertæsi tandem clerici horum administratorum, varias contra eos querelas mouerunt, quorum defensionem ipse pontifex suscepit apud ARNOLDVM LVBECENSEM *lib. 3, c. 10.* In quo autem summa querelarum constiterit, recenset FRIDERICVS Cæsar, ibi proceribus inquiens: *Affirmat etiam iniustum esse, quod aliquis in prædiis seu hominibus ecclesiarum Aduocatum sibi vsurpat, aut sicut ecclesiæ de libera voluntate siue donatione imperatorum vel principum fundatæ sunt, ita res ecclesiasticæ a Prælatis tantum libere dispensentur. Et quamuis hæc pro prælatis esse videantur, non tamen credo, quod ita facile mutari possunt, quæ ex longa antiquitate vsus in consuetudinem vertit, imo ipsa consuetudo, a progenie in progeniem descendens, quas iusta traditione roborauit.* Apparet ex his verbis, imperatorem haud abnegare potuisse, aduocatorum potestatem magis *consuetudine* quam *certo iure* niti; cum autem, quæ *consuetudine* obtineant, variare soleant; probabile admodum est, aduocatorum non vnam eandemque fuisse vbique potestatem circa bona & rationes ecclesiarum, sed alibi maiorem, alibi minorem. Adducit CAROLVS DV FRESNE exempla, vbi circa *dispositionem bonorum ecclesiasticorum* adhibitus aduocatorum consensus commemoratur; vtrum autem id perpetuo ita obseruatum vbique fuerit? non satis constat.

Quorum potestas restricta.

Quæ varia fuit circa bona ecclesiastica.

§. XVI. Manserunt tamen adhuc œconomi in plerisque ecclesiis: & cum horum quoque ius aduocati ad se rapere niterentur; turbæ sæpe inde motæ sunt, quod illustrat CHRISTIANVS FRANCISCVS PAVLINI in *tr. de aduocat. & œconomis monast. §. 10.* sententia FRIDERICI I, Imperatoris, anno 1188. lata, qua aduocatorum potestas in ecclesias Goslarienses circumscribitur, & ab *œconomorum* potestate discernitur hoc modo: *Perlata ad nos importunitate, quam in bona ecclesiæ nostræ Goslariensis aliquando exercere præsumserint aduocati, vel villicationes eius locando, vel nihil ad eos, vel hereditates litonum ecclesiæ sibi vsurpando, vel etiam mansos ecclesiæ nouis collocando colonis: nos hæc illicita de cetero fieri authentico prohibentes edicto, nullam permittimus aduocatis ad talia perpetranda potestatem. Cum enim de iure aduocatorum coram nobis in palatio Goslariensi quæstio moueretur, de communi principum consilio sententiatum fuit, quod in bonis ecclesiarum aduocati nihil iuris haberent, nisi tantum in tribus casibus, in furto videlicet, in pugna & raptu, & omnes aliæ*

Quibus tandem administratio per sententiam Friderici negata.

quæstiones essent ad œconomum seu villicum referendæ. Hanc Cæsaris sententiam quoque recitat ANTON. MATTHAEI *de nobilit. lib. II. c. 29. p. 502. sq.* Sed malignitas *aduocatorum* tandem hisce aduocatiis in plurimis locis finem imposuit, ceu optime demonstrat prælaudatus PAVLINI *cit. tr. inf.* Quin & *œconomi* pedetentim cessarunt, postquam clero magis expedire videbatur, administrationem bonorum *iure feudorum* ad se trahere, MARTINVS SCHOOCKIVS *de bon. eccles. sect. 1. c. 4.* vel etiam quandoque œconomi in *administratione rerum ecclesiasticarum* pessime & minime œconomice versabantur. Inde in antiquis tabulis sæpe *vitrici ecclesiæ* dicti fuerunt, prout erudite ostendit SCHVRTZFLEISCHIVS *peculiari dissert. de vitricis ecclesiæ,* variisque diplomatibus illustrat, eos *sacri patrimonii curatores* fuisse, quod eo probabilius est, quia nonnunquam *vitrici & prouisores* dicuntur, ceu *§. 11. cit. dissert.* diplomate adducto docet: vt prætercam, illos in diplomate apud HVNDIVM in *metropoli Salisburgensi Tom. I. p. 64. procuratores* seu *vitricos fabricarum* appellari. Recte vero huius appellationis causam inde deriuat ANTON. MATTHAEI *de nobilit. cit. l. p. 501.* quod non semel in bonis grassati licenter vixerint & solute, in ecclesiam iniqui. Tandem in occidentali ecclesia penitus quidem desierunt, postquam mensæ communis partitio facta est inter canonicos, obseruante THOMASSINO *P. I. de vet. & nou. eccles. discipl. lib. III. c. 70. §. 6.* Ipsa tamen administratio bonorum ecclesiasticorum haud desiit, sed aliis commissa, præsertim in *ecclesiis parochialibus,* cum *prouisorum* & *vitricorum ecclesiæ parochialis* sæpe in antiquis diplomatibus adhuc iniiciatur mentio per seculum XIV. & XV. obseruante MATTHAEI *cit. l. p. 500. sq.* Neque enim ecclesia, quæ *personam mysticam* constituit, administratoribus carere potest: quamquam, prout docui, hi varia fata habuerint, & ecclesiæ ab his non leuem sæpe cladem pertulerint. Inde est sine dubio, (I) quod *ecclesiæ minorum* conditioni adscriptæ sint, vt eo citius illis succurri, & contra iniquas administratorum oppressiones & facinora in integrum restitui possint: (II) quod duplex administratio tandem inualuerit, *parochorum,* qui *iure beneficii* seu feudi tenent quædam bona ecclesiastica loco salarii, & *administratorum* seu *ærarii præfectorum,* qui reliquum patrimonium ecclesiasticum possident.

Quinam hodie sint administratores bonorum parochialium?

§. XVII. Hæc fuere fata administrationis bonorum ecclesiasticorum, ex quibus facile patet, quinam hodie sub nomine *administratorum bonorum parochialium* veniant, illi videlicet, qui res & bona *ecclesiæ parochialis* administrant, inuentarium de illis, librum rationum, data accepta continentem, conficiunt, nomina *ecclesiæ parochialis* exigunt, & pecu-

niam

niam elocandam procurant, aliosue actus, in vtilitatem ecclesiæ vergentes; summa cum diligentia expediunt, Germanico idiomate Kirchen-Väter, Kirchen-Beschworne, Kirchen-Iuraten, GOttes Haus- oder Heiligen-Pfleger, LINCK. *de iur. episc. c. 10. n. 18.* In *R. I. de anno 1548.* vocantur die Kirchen-Pfleger, alias Kirchen-Vorsteher, Kastner, Kasten-Vögte, Kasten-Vorsteher ꝛc. Speciatim Hamburgi vocantur Kirchen-*Iuraten*, quæ appellatio antiquissima est, ceu ostendit inscriptio de anno 1342. adducta ab ANTONIO MATTHAEI *de nobilit. lib. II. c. 29. p. 500.* huius tenoris: *Inceptum est fundamentum huius turris. Orate pro IVRATIS;* & alia *ibid. Anno 1457. ante festum Paschæ hæ nouæ domus sunt inceptæ, & in pro-festo paschæ sunt completæ: orate pro PROVISORIBVS TEMPLI.* Possunt etiam huc referri *executores testamentarii*, quibus cura *legatorum*, piis causis relictorum, incumbit, & quidem tunc imprimis, si *ecclesiæ parochiali* hoc legatum sub *administratione huius testamentarii* relictum, qui ad instar *particularis administratoris* censetur, & de rationibus reddendis æque vt alii administratores tenetur, prout plenius ostendit LAVTERB. *diss. de executor. vltim. volunt.* & infra *c. II. §. 12.* illustrabitur. Dubium autem est, an etiam *Altaristæ* seu Altar-Leute, qui inter sanctam communionem communicantibus linteola aperta subtendunt, œconomiam ac curam rerum ecclesiasticarum gerunt, quique eleemosynas viritim in templo, vel ostiatim in plateis colligunt, vulgo die mit dem Klinge-Beutel umgehen, inter *administratores* sint referendi? quod recte affirmat LINCKIVS *cit. l. n. 6.* Quamuis enim non vbique hi, qui oblationes colligunt per sacculum sonantem, simul administrent; in plurimis tamen ecclesiis hoc quoque munus iis iniunctum est. Sic in electoratu Saxoniæ per decretum Synodale generale de anno 1624. sequentem in modum sancitum est: Es sollen auch die Kirch-Väter mit dem Cymbul-Säcklein alle Sonn- und Feyertage das Almosen mit Fleiß sammlen und berechnen. Interim ea propter legatum Altaristis, denen Altars-Leuten, relictum, indistincte nolim administratoribus rerum ecclesiasticarum cum SCHILTERO *instit. iur. can. L. 1. tit. 10 §. 11.* tribuere, sed potius ordinariis ecclesiæ ministris cum CARPZ. *l. 2. definit. eccles. 323.* & GROENWEGEN *ad L. 42. §. 2. C. de episc.* illud attribuendum esse iudico, quia per vocem, Altar Leute, illi præcipue etiam intelliguntur, qui ministerium altari proprie præstant: quicunque enim altari inseruiunt, digni omnino habentur, vt de altari quoque victum aliaque emolumenta sumant, *1 Cor. IV, 5.* Nulla itaque ratione eiusmodi legatum ad præfectos ærarii ecclesiastici extendendum, sed potius ad ecc-

An & quatenus altaristæ veniant sub nomine administratorum B. E.

clesiæ ministros restringendum, alioquin etiam administratores ex reditibus ecclesiæ victum & amictum capere deberent, quod tamen hactenus nondum receptum esse puto. Quod si tamen constaret, per vocem, Altars-Leute, *vnice* in illo loco, & *tantum*, denotari administratores bonorum parochialium, quos quidam Older-Leute vocant, quasi *seniores*, aliud dicendum esset.

Suprema cura bonorum parochialium ad Principem spectat.

§. XVIII. Ea vero est natura & indoles bonorum parochialium, vt singularem *curam* & *administrationem* requirat, quæ vt rite peragatur, imprimus supremus Princeps tanquam nutritor ecclesiæ eo respicere debet, vt iis administrandis pii & cordati viri præficiantur, prædones autem ab iis arceantur, ne dispensatores degenerent in perfidos dissipatores, & ecclesiæ tutores in bonorum decoctores, quo ipso non *nomine* tantum, sed re ipsa *vitrici* ecclesiarum parochialium fiunt. CARPZOVIVS *lib. II. iurisprud. consist. def. 299.* quidem hoc ius Principibus protestantibus recte tribuit, sed non alio respectu, quam quatenus sunt *episcopi*: *nam*, ait, *curam hanc & administrationem bonorum ecclesiasticorum proceres ac status Imperii euangelici, non vt principes politici, sed vt episcopi gerunt ex transactione Passauiensi & pacificatione religiosa.* Sed fluxit hæc hypothesis ex spurio & falso principio iuris pontificii, supremam inspectionem in bona ecclesiastica, eorumque administrationem soli episcopo tribuendam esse, cum potius *iure reipublicæ* imperantibus debeatur, quorum interest, bona *ecclesiastica*, & sic etiam *parochialia* recte administrari. Omni fundamento destituitur *qualitas* illa *episcopalis*, quæ Principibus euangelicis tribuitur, vt ostendi peculiari dissertatione *de iure episc. principum euangel.*, quin potius principes, *qua tales*, omne ius suum in sacra exercent, ceu *sect. I. c. 2.* ostendi. Neque enim olim reges imperatoresque sub alia qualitate, quam *principali*, hanc curam exercuere, quod multis ex argumentis liquet, id quod etiam obseruat LEHMANNVS *in chron. Spir. lib. II. c. 36.*, qui de temporibus PIPINI & CAROLI M. hæc refert: Dieweil denn hiezu, inquit, Verwalter und Regenten von nöthen gewesen, die Bischöffe aber ihren geistlichen Stand und Amt unziemlich befunden, daß sie sich mit weltlichen Geschäften solten beladen, regieren, Herrschung und der Bestellung des Feld-Baues, und andern so politischen Verrichtungen anhanget, nachsetzen und abwarten, so haben sie deßhalben auf allgemeiner Reichs-Versammlung geschlossen, und den Reichs-Ordnungen einzuverleiben, und von ihren Königen und weltlichen Fürsten zu bestätigen, und darob zu halten gebeten, daß dem Königlichen Amte solle zugefüget

füget werden, daß ein ieder König alle und iede Bißthum, Stift und Kloster mit einer weltlichen Regiments-Person, so ofte daran Mangel vorfällt, soll versehen und besetzen, und auf ihr ungebührlich Verhalten, Uebergriff und Verbrechungen wieder abschaffen, wie denn die Könige und Stände der Christlichkeit hierin willfahrt, und den Reichs-Verfassungen, sonderbare Gesetze solcher weltlichen Regenten bey den Stift und Klöstern einverleibet. Hac de causa, reformatione facta, principes euangelici curam supremam, quam circa bona ecclesiastica suprema in republica potestas eis defert, quamque immoderato episcoporum ausu fere amiserant, renouarunt, & *iure proprio* exercuerunt, suspensa episcoporum potestate, quod ordinationes ecclesiasticæ passim ostendunt. Et sicuti optimi principis est, prouidere, ne bonis ecclesiæ inique priuentur: ita merito laudanda est singularis cura & prouidentia serenissimi ducis Megapolitani IOANNIS ALBERTI, immortalis nominis principis, qui acerbissimas de corruptissimo ecclesiæ nostræ statu querelas ducens huic aliisue ecclesiæ defectibus subuenire, & medelam quærere voluit in testamento, a STRYKIO *in append. tract. de cautel. testam. num.* 7. exhibito, vnde hæc excerpere libuit: Und dieweil bey vielen Pastorn und Schul-Dienern hin und wieder in unsern Ländern täglich allerley Klagen geführet werden von wegen ihres geringen Unterhaltes, und in unsern fürnehmsten Städten, da zuvor grosse Clerisenen gewesen, und viel Meß-Pfaffen im Pabstthum reichlich gelebet, ietzo wenig Personen mit Verrichtung des Gottesdienstes mit Noth ernehret werden können, welches unsers Erachtens dahero am allermeisten verursachet wird, daß die angestelleten Visitationes an vielen Orten nicht vollkömmlich gehalten, zum theil von denen Oeconomis unordentlich und übel hausgehalten, die Haupt-Summa und Güther, von dero Renthen und Hebungen die Kirchen-Diener leben und besoldet werden sollen, abgemahnet, nicht wiederum zu Nutzen angelegt, auch von ihnen jährliche Rechnung selten, oder an etlichen Orten gar nicht genommen, und gleichwol die Kirchen-Güter darunter zu eigenen Nutzen angewendet, unterschlagen, auch wol von den Patronen oder Lehn-Herren selbst occupiret und profaniret, deßgleichen auch die beneficia und Lehen, so von Alters her zu milden Sachen gestiftet, nach Gunst und Affection mehr denen die Patronen gewogen, den die derselben fähig und würdig, verliehen worden, darüber die Kirchen in Abfall kommen, und ungelehrte und ungeschickte, und

Illustratur testamento Ioannis Alberti, ducis Megapolitani.

und oftermals ärgerliche Leute, in die Pfarren, und Schul-Dienste, eingeschlichen, welche sich um nichts, denn wie sie ein Stück Brodts erschnappen mögen, bekümmern, und derhalben alles nach ihrer Patronen und Obern Gefallen hingehen lassen, die Seelsorge ihrer Kirchenspiel-Kinder versäumen, eines theils auch andrer und ihrer Orden und Stände übelanständige Händel, als Hopfenkaufs, Procurirens, Notariat-Amts und dergleichen sich unterstehen und vornehmen, welchen allen, da länger solte zugesehen werden, ohne allen Zweifel GOttes gerechter Zorn über unsere liebe Söhne, auch Land und Leute kommen, und uns seines theuren werthen Wortes, um unsers Verdienstś und Undanckbarkeit willen, berauben und verlustig machen werden. Dennoch so ordnen, setzen und wollen wir, daß unsere freundliche liebe Söhne ein fleißiges, ernstes Aufsehen hierin haben, gottesfürchtige, verständige Leute darüber zu Rathe nehmen, und allen Mängeln, die wir deßfalls in Richtigkeit zu bringen verhindert worden, zu Verwahrung ihres Gewissens, und damit sie GOtt von ihrem tragenden Fürstlichen Amte schuldige Rechenschaft geben, auch seines Segens, den Er allen, die Ihn von Hertzen lieben, ehren und fürchten, verheisset, theilhaftig werden mögen, durch billige, rechtmäßige Mittel zum Grunde abhelfen. Parem sollicitudinem pro conseruandis bonis ecclesiasticis gessit gloriosæ memoriæ princeps ANTONIVS VLRICVS, dux Brunsuicensis & Luneburgensis, qui in *renou. ordin. eccles. Guelpherbyt. P. I. c. 20. §. 1.* hæc edixit: Demnach die Erfahrung bezeuget, daß der Abgang bey denen zu der Kirchen gewidmeten Gütern und intraden, nicht so viel von Unglücks-Fällen, als von nachläßiger Aufsicht und administration herrühre, und wir für eine zu unsern Landes-Fürstlichen Sorgen mit gehörige Angelegenheit erachten, daß nicht nur die Kirchen-Gebäude im Stande erhalten, sondern auch der Kirchen Vermögen wohl bewahret, und nach Möglichkeit verbessert werde ꝛc.

Quibus ius constituendi administratores competat?

§. XIX. Quemadmodum vero quodlibet collegium eo fruitur iure, vt quoad bona & reditus, ad collegium pertinentes, certos possit eligere administratores, & imprimis illos, qui sunt de gremio illius collegii: ita eodem modo ecclesiæ parochiali idem ius competit, quia collegium speciale repræsentat, eiusque qualitates habet, prout *Sect. I, c. 2. & Sect. II, c. 1.* ostendi. Præterea horum constitutionem esse negotium ad totam spectans ecclesiam, der Gemeine, apparet ex facie pri-

primitiuæ ecclesiæ Hierosolymitanæ, quæ huic rei optime prospexit; & hunc in finem septemuiros constituit, prout supra iam obseruaui. Atque hoc ipsum ius ecclesiæ integrum illibatumque mansisset, nisi episcopalis potentia intercessisset. Etenim posteaquam episcopi maiori autoritate pollere inceperunt: primum administratio, quasi *proprio iure*, ipsis tributa, & vigore huius facultatis tandem constitutio œconomorum ad eosdem deuoluta est, vt hi res administrarent sub arbitrio & auctoritate episcopi; vid. *l. 33. §. 4. C. de episc. & cler.* LINCKIVS *de iure episc. c. 10. n. 16.* Præterea cum capitula pluribus bonis abundare inciperent, nec amplius communi mensa vterentur, illis quoque bonorum horum administratio adscripta est, MERLINVS *decis. 728.* suprema tamen inspectione penes episcopum remanente. Eandem quoque curam retinuit circa bona parochialia, quæ administratores suos acceperunt ab episcopo, vel saltim ab eo confirmari debuerunt, vt fere *ecclesiæ*, seu cœtui ecclesiastico, nihil iuris relictum fuerit. Vtplurimum enim ipsi parochi sunt administratores bonorum parochialium, docente BARBOSA *de offic. & pot. paroch. lib. I. c. 13. n. 38. seqq.* qui exemplum suorum episcoporum strenue secuti sunt; quamuis etiam praxis hic variet. In nostris ecclesiis ipsa bona, officio parochiali annexa, sunt in parochorum possessione & vsu; reliqua administratores suos aliunde accipiunt, quorum constitutio vario gaudet iure. In plerisque ecclesiis vix parochiani amplius in iis constituendis audiuntur, quamuis id omnino fieri deberet, quia & horum interest, ne rapaces & perfidi curatores *bonis parochialibus* præficiantur, sed vt patrimonium ecclesiæ saluum & illibatum conseruetur, cum alioquin sustentatio ecclesiæ parochialis eorum onus fiat. Sic in nonnullis locis administratores peculiare constituunt collegium, cui hoc datum est, vt ipsi collegam sibi adsciscere possint; alibi parochi votum, vt & senatus simul requiritur. In hac ciuitate singulæ ecclesiæ habent *collegium ecclesiasticum*, ex octouiris constans, quod repræsentat integram ecclesiam, atque adeo penes hos octouiros est quoque constitutio *administratoris*, quem vocant den Kirch-Vater, qui quotannis collegio rationes reddere tenetur. Ipsi quoque *patroni* passim sibi hoc ius vindicarunt, vt vel immediate bona parochialia administrent, vel bonorum parochialium administratores constituant, id quod a ratione *iuris patronatus* non est alienum, & eo magis defendendum, si immemoriali præscriptione obtentum; ita tamen, vt superiori semper salua sit inspectio & rationum exactio. BRVNNEM. *in iur. eccl. lib. 1. c. 6. n. 12. §. 18.* LINCKIVS *de iure episcop. c. 10. §. 36.*

Ius constituendi administratores ad quem spectet?

Constituti prouisores confirmandi sunt.

§. XX. Quomodocunque autem constituantur bonorum parochiallum administratores, confirmandi omnino sunt a *magistratu ecclesiastico*, nisi per obseruantiam specialem confirmatio seculari magistratui quæsita fuerit, præsertim cum *tutoribus curatoribusque*, qui confirmatione indigent, æquiparentur. Collineat huc sanctio imperii in *reformat. polit. de anno 1548. & 1577. tit.* von pupillen und Minderjährigen, vbi expresse ita prouisum: Und dieweil mit den Kirchen-Renthen, Gefällen und Gütern, zu Zeiten auch gefährlicher und betrüglicher Weise durch die Pfleger gehandelt wird, so wollen wir den Obrigkeiten, denen solches gebühret, hiemit auch befohlen haben, daß sie gleichergestalt auch Einsehens thun und verfügen, die Kirchenpfleger und Fürsteher mit Eyden und Gelübden zu beladen, der Kirchen getreulich fürzustehen, und jährlichen Rechnung zu thun, wie obstehet. Equidem directo hic quidem non cauetur, vt confirmentur, per indirectum tamen hoc ex eo colligi potest, tum quod hic *tutoribus* æquiparati sint, quorum confirmatio necessaria est, tum etiam quod iuramento iudicaliter sint obstringendi, quod *confirmationem iudicialem* præsupponit. Quod vero vtrumque, & *iuramenti exactio* & *confirmatio*, plurimis in locis negligatur, non parua incommoda ecclesiis attrahere solet, cum non raro hi, qui præfectos ærarii constituunt, inidoneos constituant, qui magis bona ecclesiastica dissipant, quam administrant; adeoque merito hæc sanctio imperii vbique in praxin esset reuocanda. In *ordin. eccles. Gothana lib. II. c. 29. n. 3.* sanctio imperii conseruata est his verbis: Nechst diesem erfordert die Nothdurft, daß bey einer iedweden Kirche gewisse Vorsteher des Gottes-Kasten, und deren zum wenigsten zweene bestellet werden, welche denn iedes Orts Obrigkeit mit Vorbewust und Einwilligung des Pfarrers zu erwählen und zu bestättigen ꝛc. In *ordin. eccles. Magdeb. c. 22 §. 1.* pari fere modo sancitum est: Es sollen iedes Orts zweene gottsfürchtige und redliche Männer zu Vorstehern und Kirchen-Vätern, wie es iedes Orts Herkommen, gewählet und verordnet, auch von iedes Orts Obrigkeit darzu vereydet werden In *renou. ordin. eccles. Guelpherbyt. c. XXII. §. 2.* hæc de constituendis administratoribus constituta sunt: Alle solche Vorsteher und Rechnungs-Führer bey Kirchen, Hospitalien und Armen-Kasten, sollen von denen Gerichts-Herren und Beamten, mit Zuziehung des Pastoris, erwählet und darauf von dem Superintendenten, Gerichts-Herren und Beamten, nach der, dieser Ordnung beygedruckten Eydes-Formul, in Pflicht genommen werden.

§. XXI.

§. XXI. Ceterum siue a Senatu, siue a paucis, ecclesiam repræsentantibus, constituantur, merito horum periculo constituuntur: sicuti tutores pupillorum magistratus periculo ordinarie constituuntur, *l. 28. D. de tut. & cur. dat. t. t. C. si mat. indem. promis.* Sicuti enim horum cura in eo consistit, vt optimos patresfamilias, nullaque ratione suspectos, constituant; alioquin in subsidium eo nomine tenentur: *t. t. D. de magistr. conuen.* ita quoque eos, penes quos ius est constituendi administratores, idem periculum manet, cum horum officium sit, constituere pios & haud suspectos administratores, atque adeo si in hoc ipso officio suo satis haud fecerint, merito quoque ex naturali ratione *in subsidium* obligati erunt, cum damnum, per malos administratores ecclesiæ illatum, ab his originem trahat, qui auctores fuere, vt infidelibus hisce prouisoribus administratio committeretur. Quod si tamen ab initio satis idonei fuere, & postea inidonei esse inceperunt, in eo constituentes satis tuti sunt, *l. 1. §. 11. D. de magistr. conuen.* id quod tamen merito probare debent, *l. 1. §. 13. D. ibid.* Equidem rarissime constitutiones ecclesiasticæ de hoc quid cauent, minime tamen censendæ sunt, periculum hoc constituentibus remisisse, cum ex naturali ratione succedanei sint alieni periculi, & quod in iure particulari deest, supplendum sit ex iure communi.

An constituentes administratores teneantur in subsidium?

§. XXII. Quemadmodum vero sufficientes reditus, qui ad celebrationem sacrorum, sustentandos ecclesiæ ministros, conseruandas ædes parochiales, aliasue res ad diuinas ceremonias pertinentes sufficiunt, singulis in ecclesiis exiguntur: *Nou. 57. c. 2. Nou. 123. c. 18.* SIGISMVNDVS FINCKELTHAVS *de iur. Patron. cap. 4. n. 67.* sic quoque tot ecclesiæ præfecti & curatores ad eius negotia administranda requiruntur, quot administrationi huic sufficiunt, qui prospiciant, quo minus illa bona ad illicitos vsus aliosue illegitimos fines impendantur. In primitiua ecclesia, quæ ex penu suo ingentem copiam pauperum alebat, septem curatores bonis ecclesiæ dispensandis praeficiebantur; *Actor. VI, 3.* vnde tamen lex quædam generalis ecclesiastica formari non debet. Ratio iuris potius postulat, vt numerus prouisorum pro opulentia & paupertate bonorum parochialium mox augeatur, mox diminuatur. Quod si ecclesia bonis ecclesiasticis, reditibus, variisque aliis rebus immobilibus & mobilibus abundat, plures omnino ipsis præficiendi sunt, cum contra ecclesia parochialis facultatibus magis destituta, paucioribus, imo etiam vno contenta sit. Vtplurimum *duo* requiruntur, prout ex *§. 7.* liquet, Visitatio Marchica *art. 15.* exigit, vt administratio committatur *quatuor personis*, quarum prima ex senatu, duo ex collegiis aus den vier

Quot personæ requirantur ad administrationem B. E.

Gewercken, & quarta ex plebe ſumenda. Inſpectio tamen Senatui adhuc ſalua eſt; ita vt cum miniſterio ſacro ea omnia, quæ geruntur, communicari debeant. Conf. BRVNNEM. *de I. E. lib. 1. cap. 6. membr. 12. §. 18. in f.*

Quomodo debeant eſſe comparati adminiſtratores?

§. XXIII. Arduum vero negotium eſt, adminiſtrationem rerum parochialium ſuſcipere, atque acceptionem & erogationem redituum eccleſiaſticorum ita inſtituere, nullus vt in toto rationum libro reperiatur defectus. CHRISTOPH. BESOLD. *de maieſt. ſect. 2. c. 7. circa fin.* Inde facile colligi poterit, non quoslibet ex populi fece bonis parochialibus adminiſtrandis præponendos eſſe, ſed viros pios, cordatos, fideles, ſolertes, rerumque expertes, vt loquitur Apoſtolus: *μαρτυρουμένους καὶ πλήρεις πνεύματος ἁγίου καὶ σοφίας.* Imprimis autem prouiſores eligendi *boni patresfamilias* eſſe debent, ſeu vt Apoſtolus *1 ad Tim. III. v. 12.* loquitur, *τέκνων καλῶς προϊστάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων*, die ihren Kindern und eigenem Hauſe wohl vorſtehen, cuius ratio petenda ex *verſu 5. eiusd. cap.* Eundem in modum etiam diſponit *ordinat. eccleſ. Saxonica art. general. 35. in principio:* Damit der Kirchen und deroſelbigen Gütern recht und wohl vorgeſtanden, und die Kirchen-Gebäude deſto baß erhalten werden; So ſollen bey ieder Kirchen ſeine ehrliche, gottesfürchtige und redliche Leute, zum wenigſten zwey, zu Kirch-Vätern, der Kirchen zum Beſten, erwählet werden, ꝛc. Quæ cum ita ſint, ante omnia in *vitam, mores* & *pietatem* perſonarum, huic muneri præficiendarum, accurate inquirendum eſt, ne improbi, deperditi, prodigi, rerum ſuarum diſſipatores, bonorumque decoctores in numerum adminiſtratorum eccleſiæ adſciſcantur, ſed tales, qui pleni teſtimonio Spiritus S. inculpatam, & ab omni flagitio liberam vitam gerunt, & probatæ vitæ teſtimonium apud omnes melioris notæ homines habent. Si enim a tutela remouentur, & excluduntur, qui ex vita ante acta, vel alio delicto ſuſpecti ſunt, multo magis excludendi erunt tales ab hac eccleſiæ curatela, adeoque non *ſine inquiſitione* conſtituendi. Verum peſſime, nec ſine ſummo eccleſiæ detrimento, ſedula inquiſitio ſeu *vitæ* & *morum* ſcrutinium apud nos vt plurimum omittitur, quo fit, vt inepti & perfidi ſæpe in numerum *præfectorum eccleſiæ* recipiantur.

Laicis parochianis hoc munus committendum.

§. XXIV. Recte vero etiam *laicis* in noſtris eccleſiis parochialibus hoc munus demandari ſolet, & quidem iis, qui ſunt de illa parochia, ad quam bona parochialia ſpectant, non habita ratione, vtrum ſint *originarii ciues*, an vero *allecti*. Nam etiam hi parochiani ſunt,

& in-

& ita quoque citra contemtum ab hoc munere excludi nequeunt. Quamuis enim *originarii ciues* quandoque in ciuilibus muneribus quandam obtineant prærogatiuam, id tamen ad ecclesiastica munera applicari non potest, vbi *huius respectus ciuilis* non habetur ratio, sed sufficit, quod *parochianus* sit, nisi leges ecclesiasticæ aliud determinauerint.

§. XXV. Duo tamen hic præcauenda sunt. Primum est, *ne quis administrationem hanc adfectet, aut vltro se obtrudat:* neque enim parochiano, qui affectat hoc munus, tuto illud concredi potest. Noui quidem, in quibusdam locis huiusmodi affectantes non arceri, quoniam dignitatem quandam vel certe prærogatiuam hæc administratio attribuit ei, qui in ecclesia eminentiori ærario præfectus est. Interim magis PAVLVM ICtum, quam alios, hic audire cupio, qui *in l. vxoris 18. D. ad L. Cornel. de fals.* suspectum eum præsumi dicit, qui *vltro* tutelam (idem iudicium esto de hac curatela) affectauit, quod etiam tanquam cautela, magistratibus obseruanda, iniungitur *in l. scire oportet 21. §. fin. de tutor.* & præcipitur, ne creent eos, qui se ipsos volunt ingerere, vt creentur. Conf. MONTANVS *de tutel. c. 4. n. 16.* DAVID MEVIVS *ad ius Lubec. l. 1. art. 1. tit. 6. n. 16.* MYLER. *ab* EHRENBACH. *de hyparchol. c. 7.* Certe enim cum parum commodi, plus vero incommodi sustineat administrator: præsumitur merito suspectus, qui se obtrudit administrationi, variisque artibus subdolis ad illam adspirat. Hinc pessime consulunt ecclesiis, qui tales constituunt vel eligunt.

Administrator se ingerere non debet.

§. XXVI. Alterum est, ne *electi parochiani hoc munus plane detrectent, illudque fugiant.* Nam sicut ad *exercitium tutelæ* aliorumque *munerum publicorum* quis cogi, ita etiam ad hanc administrationem suscipiendam compelli potest, quia est membrum ecclesiæ parochialis. Hæc enim est ratio omnium collegiorum & vniuersitatum, vt qui eorum membrum est, obligetur ad onera eorum subeunda, si ad hæc legitime a ceteris collegii membris est electus. Imo qui vniuersitati sese adiungit, voluntati maioris partis quoque sese submittit, & iudicio eorum stare tenetur, nisi iustas in contrarium adferre possit causas. Imo quemadmodum pupillis minoribus & rebuspubl. ecclesiæ æquiparantur, *c. 1. 3. X. de restit. in integr. clem. 2. de relig. domib.* DOMIN. GALES. *ad c. 6. de restit. in integr. n. 21.* NONIVS ACOSTA *de priuil. credit. reg. 1. ampliat. 8. num. 18.* BESOLD. *cons. 30. n. 5. p. 30.* CHRISTIN. *vol. 5. decis. 97. n. 33.* MEV. *5. D. 319. n. 5. & p. 7. D. 151. n. 2.* FABER. *in C. l. 1. tit. 9. def. 20. n. 10.* CARPZ. *iurispr. eccles. l. 2. definit. 314. n. 45.* ita recte quoque argumentum ab his ad ecclesiam ducimus, vt etiam parochianus, vt *membrum*

An patronus cogi possit ad hoc munus suscipiendum?

societatis parochialis, ad suscipiendam ecclesiæ administrationem cogi possit indictione mulctæ vel captis pignoribus, quemadmodum ad alia munera ciues coguntur; vid. MYL. ab EHRENBACH. *in hyparchol. c. 6. §. 15.* Atque ita in facto contigisse memini, vbi quis sub pœna 50. thalerorum ad hoc munus suscipiendum compulsus est.

Ex iusta causa electus se potest excusare.

§. XXVII. Quemadmodum vero a tutela aliisque muneribus publicis suscipiendis quidam excusantur *iustis de causis*: ita non dubito, quin etiam hæ suo modo huc referri possint, si ita sunt comparatæ, vt hic recte & sano sensu applicari possint, quas tamen omnes enarrare non vacat. Sic *imperitia literarum* quandoque iustam excusationem præbere potest, quandoque non potest. Siquidem in *parochiis vrbanis*, vbi redituum ecclesiasticorum ratio maiorem sollicitudinem & peritiam literarum expostulat, *imperitia* merito excusat; secus ac in *rusticis parochiis*, vbi rarius rustici peritia scribendi instructi sunt, prout prouisum est in *ordin. eccles. Magdeb. c. 23. §. 2* daß auf den Dörfern, da NB. die Leute selten schreiben können, mittels der Pfarrer Hülfe richtige Rechnung halten sollen. Illud vnicum adhuc addo, debitores fisci, vel tutores pupillorum ægre ad hoc munus esse admittendos, quemadmodum tales non admittendos ad munera publica censuere *l. rescripto 6. §. 1. de muner. l. 1. C. de debit. ciuit. l. sciendum 4. pr. D. de legation. l. locatio 9. §. 3. D. de publ. & vectig.* Rationem peto ex *l. semper 5. §. 10. D. de iure immunit.* ne, si debitores fisci vel pupillorum ad administrationem hanc admitterentur, facultates eorum, quæ iam pro debito contracto fisco vel pupillo obligatæ, extenuarentur. Nam ecclesiæ etiam ius *tacitæ hypothecæ* competere in bonis administratorum hic suppono, quod infra latius deducendum erit. Vid. interim HIERON. ROCCA *disp. iur. select. c. 5. num. 35. sqq.* IO. FRANC. ANDREOLI *controu. 303. n. 10.* AMATOR RODRIQVEZ *de concursu credit. P. 1. art. 4. n. 11. seqq.* NON. ACOSTA *de priuil. credit. reg. 3. ampliat. 17. n. 23.* CANCERIVS *resol. lib. 1. c. 2. tit. de trebell. n. 11.* Cum vero hæ causæ raro sint determinatæ in *ordinat. eccles.*; arbitrio discreti iudicis committendum, an & quatenus iustam excusationem præbere queant.

§. XXVIII. Ceterum quælibet ecclesiæ particulares regulariter suos proprios habent administratores, & ius sibi eosdem constituendi, vtpote quod quibuscunque vniuersitatibus indultum est ex natura & ratione collegiorum, quæ *personam mysticam* in republica constituunt. Sunt tamen ecclesiæ quandoque sibi inuicem subordinatæ, vt exemplo *ecclesiæ filialis* apparet, vbi aliquando contingere potest, vt eccle-

ecclesiæ matris administratores quoque præsint ærario *ecclesiæ filiæ*; quamuis nec hoc perpetuum sit, sed hæc quoque proprios quandoque habere possit administratores, matris ecclesiæ administratoribus concurrentibus. Constituit enim *ecclesia filia* separatum adhuc cœtum, adeoque proprios quoque habere potest administratores. Hoc eo magis dicendum est, si ecclesia filia *nomine* tantum talis sit, proprie dictam autem eius substantiam non habeat. Lubet hoc illustrare responso quodam Mens. Mart. 1698. a facultate nostra concepto, in quo præterea plures aliæ quæstiones enucleatæ sunt, quæ doctrinam hanc de iure administratorum bonorum parochialium optime illustrant. Tenor eius ita se habet:

Ist die Kirche St. Pauli auf dem Hamburger Berge, so vor langer Zeit erbauet gewesen, auf des vorigen Pastoris Getrieb, um dadurch pro membro ministerii gehalten zu werden, vor wenig Jahren pro filia der St. Michaelis-Kirchen erkläret und derselben *administration* denen Michaelitischen Patronen, Juraten und Kirch-Geschwornen aufgetragen, und hernachmals, weil die Kirche vor der Stadt liegt, und eine a parte Gemeinde hat, und daher die Administration von denen Michaelitischen Patronen und Juraten nicht wol geführet werden können, einigen an der Pauli Kirche wohnenden und zu der Gemeinde gehörenden Bürgern aufgetragen, und Sie zu Juraten bestätiget, auch etliche Articul zu beschweren angehalten worden, solche Articuli aber ihnen weder vor Abstattung des Eydes communiciret, noch in specie der 13te und die darinnen befindliche Worte Facti species.

pro voto singulari

expliciret, und also weil sie allesamt der Lateinischen Sprache unkündig, dieselbe solche nicht verstanden, darauf als bey der St. Pauli Kirch der Pastor verstorben, und die vacanz besetzet werden sollen, die Patronen und Juraten der St. Michaelis Kirchen, denen Juraten der Paulinischen Kirche nur ein Votum singulare zugestehen, diese aber gleiches Recht mit jenen prætendiren, und deshalb einige Irrungen unter sie entstanden, so will derselbe daher belehret seyn:

Ob die Paulinische Kirche *quoad nomen* oder auch *quoad effectum iuris* vor eine *filia* von St. Michaelis zu achten? Quæstio prima.

Wenn nun gleich in dem Rath- und Bürger-Schluß de anno 1691. d. 24. Sept. ausdrücklich versehen, daß die Kirche St. Pauli auf dem Ham-

Hamburger Berge pro filia von St. Michaelis Kirchen zu achten und hinführo von denen Herren Patronen und Vorstehern der Kirchen Michaelis zu administriren und zu verwalten sey, und also indem die St. Pauli-Kirche pro filia der Michaelis-Kirchen constituiret, solches nicht otiose zu verstehen, sondern dadurch auch die iura matricis ecclesiæ der Michaelis-Kirchen tacite gegeben, indem bekanten Rechtens, quod verba sine effectu non sint intelligenda, und es dahero das Ansehen gewinnet, daß nicht nur dem Namen nach, sondern auch quoad effectum iuris die St. Pauli Kirche zur filia der Michaelis-Kirchen beygeleget worden.

Dieweil aber dennoch, wenn de effectu alicuius rei die Frage, nicht nur nomina verborum, sondern auch qualitas eius rei & causa anzusehen, und aus denen Rechten bekant, quod ecclesia mater dicatur, quæ ex reditibus superfluis nouam ecclesiam ædificat, & certam dotem eidem assignat, vt exinde parochus nouæ ecclesiæ salarium accipiat,

c. 3. & vlt. X. de eccles. ædif.
HENR. CANIS. *ad d. tit. n. 2.*

und deshalb derjenige Priester, so in ecclesia matre bestellet, die Sacra auch in ecclesia filiali administriren müssen, in diesem casu aber dem uns zugeschickten Bericht nach die Gemeinde zu St. Pauli besagte Kirche propriis sumtibus erbauet, auch bis dato ihre eigene Priester gehabt, und dieselbe besoldet, darwider nicht hindert, quod filialistæ propriæ ecclesiæ exstructione se liberare non possint ab onere, ad quod alteri ecclesiæ iam tum obstricti,

MEV. *P. 3. Dec. 183.*

indem solches von dem Fall zu verstehen, si iam tempore refectionis alteri ecclesiæ vt matri ecclesia reædificanda sit obstricta, dieses aber bey der St. Pauli-Kirch nicht statt findet, indem dieselbe von langen Zeiten her separata ecclesia gewesen, und es dahero damit eine gantz andere Bewandniß hat; hiernechst von derselben weder decimæ noch andere onera, worzu sonst die filial-Kirchen verbunden, der Michaelis-Kirchen bis dato præstiret worden, auch ihre absonderliche Juraten hat, da hingegen alle andere in Hamburg befindliche filial-Kirchen keine absonderliche Juraten, sondern dieselben, die der Haupt-Kirchen vorstehen, haben, und die cooptatio in filiam von der Michaelis-Kirchen, auf Veranlassung des vorigen Pastoris deshalb geschehen, damit die St. Pauli-Kirche bessern Schutzes und Beystandes sich zu getrösten, und also ihren

ren alten Priuilegiis und beneficiis dadurch nichts abgehen können, cum hæc tanquam odiosa potius restringenda sint, zumahln in denen beschwornen Articuln derer Rechten effectuum filiationis weder gedacht, noch solche versprochen worden, sondern dieses nur honoris und protectionis gratia geschehen.

So halten wir davor, daß die St. Pauli Kirche nur bloß dem Namen nach, keines weges aber quoad effectus iuris pro vera filia der Michaelis Kirchen zu achten.

Zum II. haben die Paulinische Juraten prætendiret zum (1) daß die Wahl Predigten in der Paulinischen Kirche geschehen, (2) daß Sie gleich denen Herren Patronen und Juraten der Michaelis-Kirchen, eine gleiche Zahl der Subiecten zur Wahl-Predigt vorzuschlagen Macht haben möchten, (3) daß einem ieden von ihnen eine freye Stimme bey der Wahl verstattet werde, und will der Herr, wie weit Sie darinnen in denen Rechten gegründet? belehret seyn. Quæstio secunda.

Ob nun wol den (1) Punct betreffend die Michaelitischen Patroni auch pro Patronis der St. Pauli-Kirchen zu achten, und es dahero scheinet, daß auch die Wahl-Predigten in der Michaelis-Kirchen, und nicht zu St. Pauli gehalten werden müssen, also auch den (2) Punct anlangend die Juraten zu St. Pauli ein gleiches Recht mit denen Patronen und Juraten zu St. Michaelis nicht prætendiren können, indem ihr ius nur ex concessione der Michaelitischen Patronen und Juraten dependiret, vielweniger (3) dieselbe als singuli freye Vota bey der Wahl zu prætendiren zu haben scheinen, da in dem beschwornen Articulo 13. ein anders ausdrücklich versehen und verglichen.

Dieweil aber dennoch den (1) Punct betreffend, der neu erwehlende Pastor nicht in der Michaelis-Kirchen sondern zu St. Pauli bestellet werden soll, folglich die Gemeinde zu St. Pauli solche Predigt anhören, und derselben beywohnen muß, indem auch der Gemeinde, der überall bekanten Gewohnheit nach, das Votum negatiuum darbey nicht versaget werden kan, und es die höchste Unbilligkeit ist, daß wegen einzeler Personen, so bey der Michaelis-Kirche interessiret, die gantze Gemeinde aus ihrer Kirchen mit grosser Beschwerlichkeit in eine andere laufen solte, hiernächst den (2) Punct anlangend, wie bey der ersten Frage erörtert, die St. Pauli-Kirche nur dem Namen nach, und nicht quoad veros effectus iuris pro filia der Michaelis-Kirchen zu achten, und also diese nicht alle iura matricis ecclesiæ prætendiren mag, noch denen den Michaelitischen Patronen zustehenden Rechten hierdurch

præiudiciret wird, sondern die Juraten der Paulinischen Kirchen nur gleiche Gerechtsamkeiten prætendiret, als vor welche die Billigkeit selbst streitet, indem sie alle onera in administratione tragen müssen, da hergegen die Michaelitischen Patronen nur die commoda, und keinen Thaler zur Beneficirung der St. Pauli-Kirchen beytragen: auch nicht hindert, daß die Paulinische Juraten ihr ius ex concessione der Michaelitischen haben, dabey ihnen ein solches nicht concediret, indem schon oben ausgeführet, daß ihnen ein mehrers Recht vor denen Paulinischen Juraten weder de iure noch de æquitate zu statten kommen kan; endlich (3) der beschworne 13. Articul ihnen nicht entgegen stehet, wie bey der folgenden Frage mit mehrern ausgeführet werden soll:

So seynd daher die Paulinische Juraten wegen ihres Suchen in denen Rechten und der Billigkeit allerdings fundiret.

Wird also zum III. gefraget:

Quæstio tertia.

Ob denen Paulinischen Juraten der 13. Articul *præiudicir*lich **und Sie nicht allenfalls** *a iuramento præstito* zu *relaxiren*?

Ob nun wohl die Paulinischen Juraten solchen 13. Articul sine vlla exceptione beschworen, und dahero von solchem Eyde wieder abzutreten, und relaxation zu suchen, keineswegs denenselben zu verstatten zu seyn scheinet, cum iuramentum, quod sine dispendio salutis seruari potest, seruandum sit;

c. 28. X. de iureiur.

c. 2. de pact. in 6to.

Dieweil aber dennoch ein iurament nicht obligiret, noch einige Kraft hat, si consensus deficiat;

l. vlt. C. de non. num. pec.

RUL. A VALLE *lib.* 1. *Cons.* 7. *n.* 67.

Zu solchem consensu aber nöthig, vt a iurante intelligatur id, quod iurat, deshalb auch drey comites iuramentorum gesetzet, Veritas, iudicium & iustitia:

c. Et si Christus. 26. X. de iureiur.

Und nun in diesem casu die beschworne Articuli nicht nur denen Paulinischen ad deliberandum nicht communiciret, sondern auch in dem 13. Articul die Lateinische Worte

pro voto singulari

befindlich, welche, obwol des gantzen Articuli emphasis darinnen bestehet,

stehet, dennoch denen Juraten nicht expliciret, sie selbst aber der Lateinischen Sprache nicht kündig gewesen, auch dahero sine deliberato consilio das iurament abgeleget, da sie doch solches nicht verstanden, folglich das iudicium als principalis Comes iuramenti alhier mangelt, also an sich selbst solches Iurament ungültig, und dahero die relaxation, da sie nicht einmal nöthig ist, um so vielweniger abzuschlagen, hiernächst die Kirche zu St. Pauli, wenn gleich solches Iurament gültig seyn solte, dennoch dadurch sehr lædiret, und deshalb allenfalls restitutionem in integrum zu suchen befugt seyn würde, cum ecclesia minori æquiparetur;

c. 3. X. de in integr. restit.

Darwider auch nicht hindert, daß ein minor contra iuramentum nicht könne restitutionem bitten, cum iuramentum faciat ex minore maiorem;

auth. Sacramenta puber. C. si aduers. vendit. ibique Dd.

indem solches de iuramento, a partibus probe intellecto, zu verstehen, und auch fauore ecclesiæ specialiter eingeführet, quod per iuramentum non fiat maior, sed semper possit restitui;

Gloss. in cap. 1. de rest. in integr.
conf. FACHINAEVS *L. 1, C. 8, n. 27.*

So erscheinet hieraus allenthalben so viel, daß denen Paulinischen Juraten der 13. Articul nicht im Wege stehet, und sie zum Uberfluß a vinculo iuramenti wohl relaxiret werden mögen.

Will derselbe zum IV. belehret seyn:

Ob auch ausser denen Herren Patronen 2. Leichnams-Geschwornen und iezt regierenden Juraten und Geschwornen von *Michaelis* die andern Juraten von *Michaelis potestatem præsentandi & eligendi* zugleich mit *prætendi*ren können: Quæstio quarta.

So erachten wir vor Recht, ob wol die sämtlichen Juraten der Michaelis-Kirchen solches Recht prætendiren möchten, indem dieselbe unter sich allesamt einerley Recht, und einer so nahe als der andere, folglich sie allesamt potestatem præsentandi & eligendi wohl zu prætendiren zu haben scheinet.

Dieweil aber dennoch ein anders insgemein auch bey andern filial-Kirchen, und zwar solchen, die nicht nur nominetenus, sondern auch quoad effectum tales seynd, dem Bericht nach hergebracht, der-

gleichen interpretatio vsualis auch überall zuläßig und gegründet, auch über dem die ratio concurriret, daß die Juraten zu St. Michaelis nicht das geringste onus administrationis auf sich haben, und daher ihr Ius præsentandi & eligendi in præiudicium der Juraten zu St. Pauli nicht gar zu sehr zu extendiren:

So seynd daher ausser denen Herren Patronen, zwey Leichnams Geschwornen und zwey ietzt regierenden Juraten der Michaelis-Kirchen, die andere Juraten von Michaelis ad præsentationem & electionem nicht zuzulassen.

Quæstio quinta.

Auf die V. und letzte Frage:

Ob der Herr Ober-Alte *M.* schuldig sey, die Kirchen-Gelder, welche die Paulinischen Juraten eingesammlet, *cum omni interesse & damno* an dieselbe auszuzahlen?

erachten wir. Dieweil die Juraten an der St. Pauli-Kirchen die Administration derselben auf sich haben, und daher, ob die Gelder zu der Kirchen besten emploiret worden, zu verantworten, daß zwar der Ober-Alte M. solche zusammen gesammlete Gelder ihnen zu restituiren schuldig, jedoch ist derselbe das Interesse und den vorgeschützten Schaden nicht anders zu ersetzen verbunden, als so fern die Paulinischen Juraten darthun können, daß Er entweder solche Gelder in seinen Nutzen verwendet, oder doch der Kirchen durch seine moram würcklicher Schaden zugewachsen. V. R. W.

CAP. II.

De

Officio & potestate administratorum bonorum parochialium.

§. I.

Quænam bona spectent ad officium & potestatem administratorum horum?

VT recte determinetur, circa quæ bona administratorum horum *officium* & *potestas* versetur, breuibus ipsa bona & res ecclesiasticæ sunt ponderandæ. Cum vero *Sect. V.* de his satis actum sit, tantum addo, administrationem hanc in genere respicere vni-

vniuerſum *patrimonium eccleſiæ*, & quæ quacunque ratione ad eccleſiam referri poſſunt. Alicubi etiam ad adminiſtratorum curam & cuſtodiam ſpectant κειμήλια ſacra, quæ ad vſum ſacrorum adhibentur, præſertim in pagis. Eo nomine prouiſum in *ordin. Magdeb. eccleſ. c. 25. §. 4.* Die Vorſteher der Kirchen, welche die Kelche und Patenen zur adminiſtration des heiligen Abendmahls, in ihrer Verwahrung haben, ſollen ohne Vorbewuſt des Predigers an Sonn-Feſt- und Feyer-Tagen, wenn das Amt gehalten wird, nicht verreiſen, vt ſcilicet copia horum vaſorum ſemper adſit. Idem quoque diſponitur in *ordin. eccleſ. Vinarienſi c. 29. p. 559.* vbi tamen additur: an welchen Orten es gebräuchlich. In plurimis enim locis cuſtodia cimeliorum & ornamentorum eccleſiaſticorum ad cuſtodes, ſeu Kirchner, ſpectat, qui eum in finem cauere debent, datis fideiuſſoribus. Vid. BRVCKNER. *diſſert. de cuſtod. templ. art. 3. §. 12.* Alicubi ipſis *parochis* hæc aſſeruanda, præſertim vaſa ſacra, committuntur, vt in parochiis ruſticis Hannoueranis. In iure Canonico qui cuſtodiæ horum cimeliorum præſunt, dicuntur *ſacriſtæ* & *theſaurarii*, quia totius theſauri eccleſiaſtici curam gerunt, *c. vn. X. de offic. ſacriſt.* vid. *l. 21. C. de SS. eccleſ.* atque ſubſunt Archidiaconis, *c. 3. X. de offic. Archidiac.* ex quo non improbabile eſt, olim quoque, antequam officia eccleſiaſtica eſſent multiplicata, ad diaconorum curam hæc vaſa ſpectaſſe. Præterea quoque adminiſtratorum curæ ſubeſt *ærarium pauperum* der Armen-Kaſten, vnde & vocantur Kaſten-Vorſteher, cum, vt *cap. I.* dictum, cura oblationum quandoque ad diaconos ſpectauerit. BARBOS. *de iur. eccleſ. lib. 1. c. 34.* Vnde & collectio eleemoſynarum pluribus locis illis incumbit, quemadmodum etiam diſtributio, quod plenius oſtendit WILDVOGEL *diſſertat. de oblation. quæ fiunt per ſacculum ſonantem c. VIII.* Vlterius cura ædium parochialium, reparationes eccleſiarum, ſedilium in templis exſtructiones, aliaque huc pertinent, quæ ex variis locorum moribus diiudicanda. His præmiſſis, ad *officium* horum adminiſtratorum progredior.

§. II. Omne officium boni partisfamilias, vt & *boni adminiſtratoris*, maxime in tribus conſiſtit: (1) in bonorum *acquiſitione*, (2) eorundem prudente *conſeruatione*, (3) commoda *erogatione*. In hiſce tribus quoque conſiſtere officium boni adminiſtratoris bonorum parochialium exiſtimo, & conſequenter ante omnia videndum, qua ratione adminiſtrator de *augendo ærario* vel *acquirendis bonis* debeat eſſe ſollicitus? Equidem per magnas diuitias mores corrumpere, & nimiam opum

An & quatenus de acquirendis bonis adminiſtratores debeant eſſe ſolliciti?

abundantiam pietati & sanctimoniæ virorum, functionibus sacris litantium, vt plurimum nocere, dudum indicarunt viri rerum ecclesiasticarum peritissimi, VASQVEZ *lib.1. controu. c.6. n.2.* GREG. THOLOSAN. *de republ. l.13. c.17.* REINKING. *de reg. sec. & eccles. lib.1. class.2. cap.8. n.105.* & MAVRITIVS *de secularisat. B.E.c.4.§.4.* Quo enim magis ditescit ecclesia, eo magis periclitatur, vt recte dixisse mihi videatur BERNHARDVS: *Sub christianis Imperatoribus profecit quidem ecclesia opibus, defecit vero virtute.* Et alibi iusto zelo abreptus alta exclamat voce; *Religio peperit diuitias, sed filia deuorauit matrem.* Vnde quoque *in c.23. & c. si priuatum. 28. C.12. qu.1.* iubentur clerici pauperibus distribuere, quicquid præter necessitatem supereſt. Id quod si obseruaretur, h.e. si ad hunc finem solliciti forent de augendo ærario ecclesiastico administratores, vtique munere sibi demandato optime defungerentur. Enim vero id rarissime fieri, experientia proh dolor! testatur. Ex quo apparet, nos nimium recessisse a vero bonorum ecclesiasticorum scopo & a praxi primitiuæ ecclesiæ, ad quam tamen nos omnino conformare deberemus.

Examinatur decisio Carpzonii, existimantis, laborandum esse valde, de augendis bonis ecclesiasticis.

§. III. Equidem CARPZ. *lib.II. iurispr. consist. def.298.* non inepte censet, bona ecclesiæ magis *augenda*, quam *minuenda* esse, id quod fidelis administratoris officium vtique exigit; sed rationes, quas adducit, non satis concludunt: veluti, quod hæc bona sint patrimonium Christi, quod dignitas ecclesiastica ob paupertatem vilescat &c. Magis concludit illa ratio, quam *n.24.* adfert, quod sint *bona pauperum.* Vtinam vero hodie essent *bona pauperum,* cum rarius inde pauperibus succurratur, sed tantum reditus ecclesiastici corradantur, vt ecclesia parochialis diuitiis abundet, & habeat, vnde quædam erogare possit in maiorem nitorem templi, organorum splendidissimorum exstructionem, aliosque sumtus inutiles. Illustrabo hoc verbis LVTHERI, qui *Part.4.* der Kirchen-Postilla *p.78.* hæc effugia acerrime perstringit: **Solch Geld solte man den lebendigen Tempeln GOttes mitgetheilet haben. Aber sie haben selbst nicht genung, die Bauch-Diener, daß sie davon fressen und sauffen. Zu dem Testament, daß den todten Tempel angehet, vermahnet man alle Welt, daß sie deß nicht wolten vergessen, daß ja Stein und Holtz seinen Schmuck behielten, und ja feine gemachte Bilder hätten. Aber des lebendigen Tempels GOttes wird nicht mit einem Wort gedacht, da machet niemand den Armen ein Testa-**

Verba Lutheri, de iniquo modo augendi bona ecclesiastica.

Testament, die versäumen wir, und lassen sie Noth leiden, denn es ist GOttes Gebot da, und GOttes Thun, & porro: Aber wir kehrens gerad um, was wir den lebendigen Tempeln thun sollen, das legen wir an die todten Tempel. Darum ist kein Wunder, wenn gleich der Donner mehr in die Kirchen, denn in die Frauen-Häuser schlägt. conf. *Tom. 9. Wittenb. german. p. 146.*

§. IV. Quod si itaque res ex veritate æstimanda est, distinguendum videtur, vtrum ecclesia satis abundet diuitiis, nec ne? Priori casu aut adhibentur bona in debitum finem, h. e. in pauperum sustentationem aliosue pios & legitimos vsus, aut non. Hoc casu non adeo laborandum est de corradendis bonis ecclesiasticis, quæ magis nocent, quam prosunt ecclesiæ, vti antiquitates ecclesiasticæ omnium seculorum affatim docent, ostenduntque, hæc ipsa clericos in monstra degenerasse, postquam ea ad se traxere. Illo vero casu pium & iustum est, augere patrimonium propter finem bonum. Posteriori casu omnino concedo, de acquirendis legitime bonis ecclesiasticis administratorem pium laborare debere, & ita admitto rationem CARPZOVII sub *n. 18.* quod nimirum ex bonis illis sint nutriendi clerici, & conseruandus cultus diuinus. Decisio de acquirendis bonis ecclesiasticis.

§. V. Quemadmodum vero modi augendi patrimonium ecclesiæ parochialis sanæ rationi & regulis pietatis debent esse conformes: ita merito abstinendum ab illis impiis acquirendi modis, quibus pontificii vires patrimonii ecclesiastici auxerunt, qui prorsus infiniti sunt, eleganter detecti in tr. *de neruis rerum gerend. ecclesiæ Romanæ.* Equidem satis animaduerto, CARPZOVIUM *cit. l.* excessus pontificiorum taxare, adhuc tamen & ipse nimis indulget clandestinis artibus locupletandi ecclesiam, dum *lib. 2. defin. 322.* aperte docet, blanditiis inducere licere moribundum, vt legatum relinquat, & assignet ecclesiæ in testamento; quin vult, parochos & ministros ecclesiæ, ad ægros accersitos, id omnino facere debere. Vid. *d. def. n. 10.* Verum quis non videt, sub hac thesi subtilem papismum latitare? Admitto, licere blando sermone inuitare testatorem, vt heredem aliquem instituat; quamuis hoc sub variis præcautionibus demum admittendum sit, de quibus vid STRYK. *disp. de iure blanditiarum:* an vero, quæso, hoc applicari potest ad ministrum ecclesiæ, qui agonizanti precibus, consolationibus & præparatione ad æternam salutem assistere debet? Taxauit suo tempore hunc abusum Modi acquirendi debent esse rationabiles.

in

in clericis AMBROSIVS *sermon.* 7. inquiens: *Licet dicere possumus, nemo nos inuasionis arguit, violentiæ nullus accusat. Quasi non interdum maiorem prædam a viduis blandimenta eliciant, quam tormenta. Non interest apud Deum, vtrum vi an circumductione quis res alienas occupet, dummodo quo pacto teneat alienum.* Fuere eiusmodi aucupia satis frequentia in clero, imprimis quarto seculo, vt etiam VALENTINIANVS, VALENS & GRATIANVS imperatores, lege lata, hisce obicem ponere debuerint. Vid. *l. 20. C. Theod. de episcop. eccles. & cleric.* Prouocat ad hanc ipsam legem HIERONYMVS *epist. 2. ad Nepotian.* inquiens: *Pudet dicere, sacerdotes idolorum, mimi & aurigæ, & scorta, hereditates capiunt, solis clericis & monachis hac lege prohibetur a principibus christianis. Nec de lege conqueror, sed doleo, cur meruimus hanc legem. Cauterium bonum est, sed quod mihi vulnus, vt indigeam cauterio? prouida seueratio legis cautio, & tamen hic sic refrenatur auaritia.* Non itaque ICti prudentis erit, admonere pastores, vt inducant ditiores ægrotantes, de legato relinquendo ecclesiæ, quia talia aucupia potius recte legibus interdicuntur, & refrenari debent. Præterea etiam ita fit, vt omissis necessariis, parochi potius solliciti sint de augendis bonis ecclesiæ suæ parochialis, quam vt agonizantem de vera pœnitentia agenda satis sufficienterque admoneant.

Ad officium eorum quoque spectat collectio eleemosynarum in templis.

§. VI. Ad augendum ærarium ecclesiasticum porro variæ oblationum & eleemosynarum collectiones sunt introductæ, & si primæuam rationem horum administratorum inspicimus, omnino hæc cura illis incubuit. Vnde adhuc plurimis in ecclesiis colligere in sacculo sonante eleemosynas vel oblationes debent, & ad hoc per *ordinationes ecclesiasticas* obligantur. Sic in *ordin. eccles.* IOANNIS GEORGII, electoris Brandenb. *de anno 1685. tit. 15.* dicitur: **So sollen auch die Vorsteher nicht versäumen, in Kirchen den Beutel umzutragen, und zu Unterhaltung der Armen in Kasten damit zu sammlen,** & in *decreto Synodal. general. Saxon. de anno 1624. §.* **Es sollen** itidem dicitur: **Es sollen auch die Kirch-Väter mit dem Cymbel-Säcklein alle Sonn- und Feyer-Tage das Almosen mit Fleiß sammlen und berechnen.** Vbi itaque hoc onus administratoribus incumbit, neutiquam se ab illo excusare poterunt: quamuis non ignota sint exempla, ratione huius oneris controuersias esse motas, cum diaconi illud detrectare conati fuerint. Interim alicubi aliis, vilioris conditionis, illud ex more imponi solet, vt tamen cura & distributio eorum, quæ colliguntur, maneat penes præfectos ærarii sacri. Vid. WILDVOGEL *diss. de oblat. quæ sunt*

fiunt. in eccles. per saccul. sonant. c. 8. Ceterum quod dictum est, hanc collectionem quoque fieri ad augendum ærarium ecclesiæ, id non vniuersale est. Plerumque enim & quidem recte collectio hæc fit in *vsus pauperum*, quibus etiam certo tempore pecunia collecta per administratores distribui solet. Sed etiam alicubi ad sustentandos ecclesiæ ministros pecunia hæc colligitur, ceu docet WILDVOGEL *cit. l. c. 7. §. 3.* prout etiam in ecclesiis huius ciuitatis obseruatur. Ex hoc fundamento administratores ecclesiarum Hallensium impedire omnibus modis ante aliquot annos conati sunt, ne in gymnasii templo pecunia colligeretur, vel vt saltim collectio in vsum ærariorum ceterarum ecclesiarum institueretur. Argumenta, in vtramque partem facientia, exhibui *Sect. IV. c. 1. §. 31.* & quæ passim in hanc rem rescripta emanarunt, docuit WILDVOGEL *cit. l. c. 6. §. 3. seqq.* Tandem temperamento quodam adhibito lis hæc sopita est. Quemadmodum vero eiusmodi quæstiones non possunt non esse odiosæ, ita conueniens admodum videtur, de ærario ecclesiastico augendo ita cogitare, ne aliis eripiatur occasio, curam pauperum habendi.

§. VII. Pergimus ad *officium boni administratoris*, quatenus in *bonis ecclesiæ conseruandis* occupatum est, quorsum imprimis pertinet *confectio inuentarii*. Quia enim hæc legitimæ administrationis rationem continet, & caput & fundamentum omnium rationum existit: BART. & IMOL. *in L. cum tale 72. §. 1. D. de condit. & demonstrat.* MEVIVS *Part. 6. decis. 180. n. 1.* inde qui administrationem legitime suscipere, & promtam aliquando rationem reddere cupit, in introitu administrationis inuentarium conficere debet. MVNNOZ. *de* ESCOBAR. *de ratiocin. c. 9. n. 4.* HEESER. *de ration. redd. loc. VII. n. 1. seqq.* adeo vt absque illo nec de perceptis constare, nec ratio per rerum naturam reddi possit. CARMOLIN. *ad consuetudinem Paris. Part. 1. §. 6. gloss. 6. n. 12.* MONTAN. *de tutel. c. 32. reg. 9. n. 18.* GVTIEREZ. *de tutel. Part. 3. c. 1. num. 59.* PAVL. CHRISTINAEVS *ad LL. munic. Mechlin. tit. 16. art. 40. n. 3.* Quemadmodum itaque tutoribus & curatoribus iure ciuili iniuncta est inuentarii confectio, *l. tutor qui repertorium 7. pr. D. de administ. tutor.* & quidem sub *pœna remotionis* cum infamia, *l. vlt. §. 1. C. arbitr. tut.* id quod in *reformat. polit. de anno 1577. tit. 32. §. Item daß er*, denuo repetitum est; ita quoque præfecti ecclesiastici ærarii, nisi iam aliquod a prædecessoribus confectum reperiatur, ad inuentarium conficiendum itidem adstringuntur, cum vulgo pro tutoribus & curatoribus habeantur, prout non solum verba *reformat. polit. de anno 1548. sub tit.* von den Pupillen

Administratores debent facere inuentarium.

pillen und Minderjährigen innuunt, verum etiam iura ecclesiis & pupillis communia luculentissime indicant, quæ hic eo magis attendenda, cum nulla diuersitatis ratio hic appareat, & alias ordinarie ecclesiæ minoribus æquiparentur, *c. 1. X. de in integr. restit.* NONIVS ACOSTA *de priuil. credit. Reg. 3. ampl. 17. n. 23. & Reg. 1. ampl. 8. n. 18.* IO. BAPTISTA DE LARREA *decis. 92. num. 11.* BESOLD. *cons. 30. n. 5.* CHRISTINAEVS *Vol. 5. decis. 79. num. 33.* præsertim vbi agitur de conseruatione bonorum. ID. *ad LL. municip. Mechlin. tit. 19. art. 22. n. 1.* MEV. *P. 5. decis. 319. n. 3.* SCHILTER. *instit. iur. can. lib. 2. tit. 6. §. 22.* DOMIN. GALESIVS *in comment. ad c. 6. X. de restitut. in integr. n. 21.* Quod si itaque inuentarium de rebus ecclesiæ non confecerit administrator, non solum fraudis & doli suspicionem incurrit, *arg. l. 7. pr. de admin. tutor.* quia dolo malo id prætermisisse præsumitur HESSER *de ration. redd. loc. VII. n. 6.* verum etiam promtam habet occasionem, ecclesiæ bona per supinam negligentiam, & malam administrationem, cum dolo vel auaritia coniunctam, vel dilapidandi vel occultandi, ex quo maximum in ecclesiam & rempublicam redundat detrimentum. Vid. MODEST. PIST. *volum. 2. consil. 8. n. 8.* FRANC. IOSEPH. MASCARD. *de probat. conclus. 1391. n. 8.* MVNNOZ. *ab* ESCOBAR. *de ratiocin. administratorum c. 4. n. 32.* Hinc contra eiusmodi administratorem iuratur in litem, quo facto tantum restituere debet, quantum iuratum est, *cit. l. 7. l. 4. C. de in lit. iurand.* Hoc ipsum in casu defraudati hoc modo ærarii ecclesiastici præstare possunt duo vel tres ex parochianis, qui optimam notitiam de bonis parochialibus habuerunt, offerendo specificationem quandam eorum bonorum redituumque, quæ in patrimonio ecclesiæ parochialis fuisse probabiliter credunt, eamque *iuramento credulitatis* confirmando. Hæc enim commodissima ratio esse videtur, in litem iurandi, quam etiam praxis hodierna recepit.

Inuentarium rerum ecclesiasticarum speciale.

§. VIII. Est autem inuentarium super rebus ecclesiasticis conficiendum duplex, *generale* & *speciale*. *Illud* continet omnes res, quacunque ratione ad ecclesiam spectantes; *hoc* vero distinguit res, ad ecclesiam per se spectantes a rebus, ad *ædes parochiales* pertinentibus, was dem angehenden Pfarrherrn bey dem Pfarr-Hause geliefert wird, quarum conseruatio & cura ad pastorem *primario* spectat, & si eius culpa pereunt, heredes ad restitutionem obligantur STRYK. *in not. ad Brunnem. ius eccles. C. 3. §. 7.* CARPZOV. *iurispr. eccles. L. 1. definit. 157. & 158.* Neque tantum huic inserenda, quæ adhuc realiter officio parochiali cohærent, sed etiam quæ olim ad illam destinata fuere, &

pre

per varios casus & temporum iniuriam inde sunt diuulsa: quia etiam in hæc parochus ius retinet, eaque vindicandi ius habet. In visitationibus potissimum id agitur, vt accurate prouideatur, vtrum parochiales ædes adhuc bona, antiquitus eis destinata, possideant, nec ne? & an amissa commode repeti queant? quod optime prouisum *in ordin. eccles. renou. Guelpherbyt. P. 1. §. XV. §. 2.* additurque: daß bey denen Aemtern und Gerichten denen Predigern die etwa benöthigte gerichtliche Hülfe ohne Entgeld administriret werden sollen. Cum itaque etiam parochi pro conseruandis & reducendis bonis parochialibus, officio parochiali destinatis, vigilare debeant: non tantum audiendi, si pro reductione amissorum iudicio contendere velint, vt præterea nulla alia *legitimatione* indigeant, sed, quod commodius forsan est, præfectis ærario hanc litem demandare, vel etiam a principe impetrare possunt, vt *fisci aduocatus* pro reducendis his bonis agat, prout pronunciauimus Mens. Iul. 1715.

Auf Vorbringen und erfolgte Gesätze in Sachen des Raths und aduocati fisci M. K. im Namen, und von wegen der Pfarre zu Nienhagen, Imploranten an einem, und Syndici des Klosters St. Johannis Imploraten am andern Theil, erkennen ꝛc. nach vorhergehabten Rath der Rechtsgelehrten vor recht, würde Implorant die gesonnene Gewehr der Klage würcklich angeloben, wie er vor allen Dingen zu thun schuldig ist, so ist Implorat seines übrigen Einwendens ohngehindert sub pœna confessi & conuicti auf die Klage sich einzulassen schuldig. V. R. W.

Rationes decidendi.

Es hat der Prediger zu Nienhagen, im Namen und von wegen der Kirchen daselbsten, gegen das Kloster St. Joh. in Halberstadt von wegen einiger an sich genommenen Ländereyen und Wiesenwachs Klage erhoben, und als gedachtes Kloster in possessorio geschützet worden, haben Se. Königl. Maj. in Preussen durch das *Vol. 2.* befindliche allergnädigste rescriptum befohlen, daß die Sache in der Kürtze und mit Abschneidung aller Weitläuftigkeit nicht allein abgethan, sondern auch dem Rath und Aduocato fisci K. aufgetragen werden solle, der Pfarre Bestes dabey zu beobachten, wie er denn solches bey Antretung des petitorii gethan. Ob nun wol der Implorat dem aduocato fisci exceptionem legitimationis opponiret, und sonderlich vrgiret, daß alhier keine causa fiscalis, sondern mere ciuilis sey,

 dabey

daben der fiscus gar nicht intereffiret, mithin demselben denen Rechten nach nicht erlaubet sey, sich darin zu meliren,

l. pen. C. de aduoc. fisci.

Weil aber dennoch Se. Königl. Maj. in dem vorigen Königl. allergnädigsten rescripte ernstlich und nachdrücklich befohlen, daß in dieser Sache alle Weitläuftigkeit abgeschnitten werden solle, wie denn auch die Sache, als eine zwischen zweyen piis corporibus hangende Streit-Sache, so iura ecclesiæ betrifft, an und vor sich selbst summarisch zu tractiren ist, diesem zuwider gleichwol das beklagte Closter allerhand Weitläuftigkeit gesuchet, das von Sr. Königl. Majest. anbefohlne mündliche Verhör decliniret, dagegen unnöthige Leuterungen eingewandt, und, wie es endlich zum schriftlichen Verfahren gekommen, theils allotria, theils unerhebliche exceptiones eingewandt, zumahl quoad primam exceptionem, Sr. Königl. Maj. Befehl so wol, als auch der Königl. Preußischen Regierung darauf an den aduocatum fisci ergangene und fol. 54. befindliche Verordnung ihn zur Gnüge legitimiret, die Kirchen-Sachen auch, so deren Güther betreffen, als publicæ zu consideriren sind;

CARPZOV. *lib. 2. iurispr. consist. def. 1. n. 8.*

ita vt iudex in iis ex officio procedere queat;

HEIGIVS *P. 1. qu. 40. n. 25.*
MEV. *P. 2. decis. 364. n. 6. c. 19. X. de election.*

Dergleichen Sachen auch per aduocatum fisci allerdings tractiret werden mögen, also des Beklagten Kloster keine erhebliche Ursache gehabt, die Einlassung zu decliniren, rc. so ist geschehener massen zu erkennen gewesen.

Inuentarium speciale a parochis subscribendum.

Sedula cura porro illud est conficiendum; & cum secundum illud parochis bona parochialia tradi debeant, merito ab illis quoque subscribendum est, vt inde constet, se ea bona accepisse. Caute id prouisum est in *ordin. eccles. Magdeb. c. 27. §. 7.* Wie denn auch bey ieder Kirchen ein special-inuentarium nöthig, über Haus-Geräthe, über Korn, Stroh, und alles andere, so einem Prediger bey seinem Anzuge geliefert, welches von dem Vorsteher soll aufgerichtet, und von dem Prediger, daß er solche Sachen empfangen, und er oder die Seinigen wiederum also beym Abzuge lassen wollen, unterschrieben und zugesaget werden. Interim præfecti ecclesiæ non sunt liberati ab omni cura circa hoc inuentarium *speciale*, sed sedulo in id incumbere debent, ne

ne quidquam e rebus, in illo contentis, diminuatur, sed ab heredibus Pastoris damnum datum resarciatur; nam alias ipsi ad damni reparationem obligantur, prout dispositum est *in ordin. eccles. Sax. art. gener. 42.* & cautum *in ordinat. consist. Marchica tit. 21.* cuius verba repetit STRYKIVS *loc. alleg.*

§. IX. Alia autem ratio est inuentarii *generalis* super rebus ecclesiæ, cuius confectio curatoribus eius incumbit, & quidem id ipsum ita adornandum, vt publicam habeat fidem, & probatio plena inde desumi queat. Inde vtile est, vt *iudicialiter fiat*, prout in *ordin. eccles. Saxon. art. gener. 42.* cautum: Die inuentaria der Kirchen und Pfarren sollen von den Erb- und Lehn-Herren und Kirchen-Vätern fleißig verzeichnet und gehalten werden. In *Gothana ord. eccles. lib. II. c. 29. n. 2.* hic modus confectioni inuentarii præscriptus est: Es soll vor allen Dingen bey einer iedweden Kirche, wie auch Pfarre, über alle derselben beweg- und unbewegliche Güther, Erbzinsen, werbende Baarschaft, oder Stätte-Gelder, und was sonsten derselben zustehen möchte, ein richtiges inuentarium, in Beyseyn der Gerichte, auch Aeltesten aus der Gemeinde, von dem Patrono und Pfarrer aufgerichtet, auch mit Hand und Siegel bekräftiget, und wenn es also in duplo vollzogen, ein exemplar dem Superintendenten zugestellet, das andere aber in der Kirche verwahrlich beygeleget werden. In *ordin. eccles. Magdeb. c. 23. §. 5.* modus specialis non est determinatus, sed generaliter saltim cautum, vt illud fiat in rechter Form und Art, wie sichs gebühret, adeoque vel *iudicialiter*, vel a notario, adhibitis testibus & patrono, conficiendum. Speciatim in *ordin. eccles. renou. Guelpherbyt. P. 1. c. 20. §. 2.* hic modus præscriptus est: So ordnen wir hiermit und wollen, daß (1) bey einer ieden Kirche, alwo es noch nicht geschehen, ein Haupt-Buch oder Erb-Regißter in solcher Form und mit solchen requisitis gemacht werden soll, daß es vim probandi haben, und bey vorfallenden Sachen darnach iudiciret, und von den Gerichts-Herren und Beamten, wie auch von denen Stadt-Magistraten darüber gehalten werden könne. (2) Daß darin nicht allein alle Güter, Aecker, Wiesen, Zehenden, Garten, Dienste, Korn- und Geld-Zinse, auch alles andere Einkommen, es habe Namen wie es wolle, Rechte und Gerechtigkeiten, welches alles die Kirchen in Genieſſung haben, oder billig haben solten, sondern auch die Namen aller derer, welche der Kirchen jährlich etwas zu reichen und zu præstiren gehalten seyn, deutlich specificiret, darinn auch (3) von denen über solche Stü-

Inuentarium generale.

de sprechenden *documentis* die *authentisirte* Abschrift mit eingetragen, (4) die originalia aber an einen sichern Ort wohl verwahret werden sollen. Commendandum omnino est, quod *n. 3.* traditur; huius enim cautelæ hæc est vtilitas, vt, amissis documentis, inuentarium faciat ad probanda nomina, secundum *l. 57. D. de admin. tutor. ibique Brunnem.* Atque hæ res, quæ *generali* huic *inuentario* sunt insertæ, specialiter curæ administratorum bonorum parochialium sunt commissæ, adeo vt si quid culpa perit, administratores damnum resarcire teneantur, non parochi, vtpote quibus *inspectio* tantum nonnullis in locis demandata est, non *administratio.* CARPZ. *iurispr. eccles. l. 2. definit. 313.* Interim præsumtio *in dubio* est pro administratoribus, quod non solum super rebus ecclesiæ eiusque bonis & reditibus inuentarium confecerint, ANDREOLI *controu. 187. n. 10. & controu. 318. n. 17.* GVTIEREZ *de tut. l. 3. c. 1. n. 28. & 45.* CABALL. *cons. 122. n. 11.* verum etiam, si inuentarium legitime confectum, militat pro iis præsumtio, non alia extitisse bona, nisi in illo consignata, IO. PETR. ACTOLINVS *resolut. 54. n. 51.* cum quilibet suo officio bene functus præsumatur.

Liber rationum conficiendus est ab administratoribus.

§. X. Præter inuentarium bonorum parochialium administratores insuper etiam *librum rationum*, seu codicem, qui data & accepta continet, conficere tenentur, quo eo facilius rationes iustificare possint. Cum enim præcipua huius muneris ratio in *acceptatione* & *erogatione* redituum ecclesiasticorum consistat, & curatores ecclesiæ ad rationes reddendas omnino obstricti sint: hoc ipsum aliter facere nequeunt, nisi accepta pariter & erogata sedulo consignent, librumque rationum exhibeant. CARPZ. *iurispr. eccles. definit. 314.* Nec possunt salua officii ratione tanquam rei alienæ administratores hoc prætermittere; alias doli atque perfidiæ suspicionem incurrunt, quia dolo id prætermisisse præsumuntur. IOSEPH. MASCARD. *de probat. vol. 1. conclus. 531. num. 80.* Conf. *l. 121. de R. I.* & STRVV. *in Synt. iur. ciu. exercit. XIX. thes. 16.* SIMON. *de perfidis administrat. §. 5.* Ita autem libri rationum sunt conficiendi, vt in illis accepta & expensa, reditus annui, vsuræ, pensiones aliique fructus, singulis annis percepti, debita cum cura describantur, nec quidquam in iis omittatur, quo ecclesia de restantibus bonis suis certior reddatur; finis enim rationum reddendarum præcipuus in *restitutione reliquorum* consistit, *l. 8. §. 1. D. de liberat. legat.* IODOC. DAMHOVD. *de tut. & curat. ration. c. 2. n. 6. & 7.* Inprimis vero singula accepta & expensa speciatim sunt exprimenda, non *summatim*, & *in folle*, ita vt per singulas species, quid, quantum, vnde, ex qua causa, quo die, a quo & cui

cui datum seu acceptum sit? constet. MEV. *P. 8. dec. 178.* HEESER *de ration. redd. loco VIII. n. 26. 34. sqq.* CLEMENS MERLIN. *decis. rot. Rom. 189. n. 3.* Commendat præterea librum rationum *iustus ordo*, vt eo promtius rationes iustificari queant. Hic speciatim determinatus est in *ordinat. Guelpherb. renov. eccles. P. 1. c. XX. §. 3.* Die Kirchen-Rechnungen sollen in gehöriger Form eingerichtet, und bey der Einnahme ein iedes exigendum e diametro gegen das exactum über, in das mittlere Spatium aber die Namen der debitorn, oder deren, so der Kirchen ihre Gefälle jährlich zu geben oder sonsten andere præstationes zu thun schuldig seyn, specifice gesetzet, zu ieden Gefällen auch e. g. Acker, Zinß und dergleichen, ein besonders caput gemachet, und unter solcher rubric, was dazu gehöret, berechnet werden. Quod si enim confuse & inordinate rationes sunt conscriptæ, in ordinem, sumtibus *administratoris*, reducendæ & deinde examinandæ sunt. HEESER *cit. l. n. 40.* Has tabulas accepti & expensi non in curia vel prætorio, sed apud ecclesiam vel eiusdem curatores custodiendas esse, prolixius defendit CARPZOV. *lib. II. iurispr. eccles. definit. 315.* id quod tamen, vti ipsemet *n. 10.* fatetur, non vniuersale est, sed aliud consuetudine recipi potest. Conuenientius sane est, vt vel in *sacrario*, vel in alio loco satis munito in ecclesia, vbi reliqua documenta asseruantur, deponantur, quorsum collineat *ordin. Gothan. eccles. cit. l. n. 7.* Vnde si culpa eius deperditus est liber, eo nomine non excusatur, nisi probet, casu fortuito illum esse amissum, MERLINVS *cit. l. n. 4.* iusto ordine.

§. XI. Cum vero non minimum administrationis periculum in exigendis ecclesiæ nominibus consistat, caueant sibi præfecti ærarii ecclesiastici, ne exactionem illorum negligenter differant, sed potius quouis modo debitores ad exsoluendum compellant, *arg. l. debitoribus 18. C. de administr. tut.* vel saltim annuatim vsuras exigant, & in rationes referant, MEV. *P. 8. decis. 78. n. 5.* ne si vsuræ nimium crescant, difficile fiat, illas cum sorte a morosis debitoribus exigere, quippe qui sæpius non sine insigni iactura & damno sortem & vsuras simul præstare haud possunt. CARPZ. *loco cit. definit. 318. n. 5.* Prouisum id est in *ordin. eccles. Cellensi* de anno 1619. *c. 13. p. 151.* Da iemand an Reich- und Leistung seiner Gebühr säumig befunden wird, und auf der Juraten Erinnern sich damit nicht einstellen will, so sollen sie es alsobald iedes Orts Beamten oder dem Rath in denen Städten und Flecken anzeigen, und vermittelst ihrer Hülfe alles was fällig oder zu leisten, einbringen, damit es nicht von Jahren zu Jahren aufschlagen, und denen Kirchen, auch andern

Officium administratoris circa exactionem nominum.

dern Gottes-Häusern nichts abgehen möge. Curatores vero ecclesiæ, negligentes in exigendis eiusmodi debitis deprehensi, a restitutione damni non sunt immunes, vtpote qui non solum de *dolo*, sed & de *culpa* ac *negligentia*, tutorum instar, tenentur, quo nomine sæpissime veniunt, *l. 29. de R. I. l. 7. C. de arbitr. tut. l. 20. C. de negot. gest. l. 7. §. 1. D. de susp. tut.*

Quis probare debeat culpam?

§. XII. Non aliter tamen *periculum nominum* ad eos spectat, quam si *culpam* in exigendo admiserint. Inde quæritur, *cuinam probatio incumbat, vtrum administrator teneatur probare, se debite officium suum expleuisse, an vero ecclesia, culpam ab administratore esse admissam?* Equidem probabiliter dici potest, hic distinguendum esse, vtrum nomen ab ipso administratore sit contractum, an a prædecessoribus eius? Posteriori casu periculum nominum non aliter in eum redundare videtur, quam si tempore *susceptæ administrationis* adhuc fuerunt idonea, & per eius culpam postea facta inidonea, quod vtrumque probare debet ecclesia, *arg. l. 2. C. arbitr. tut.* Hæc culpa inde probabitur, si debitorem non compulit ad soluendum, quem sciuit aut facile coniicere potuit, facultatibus labi posse. MEV. *P. 8. decis. 76.* Tantummodo autem *latam culpam* eum præstare debere existimari posset, cum idem quoque de tutore leges disponant ratione nominum, quæ ab ipso haud contracta sunt, *l. cit. 2.* Aliud dicendum videtur in debitis, ab ipso *administratore* contractis, vbi & *leuem* præstat, *arg. l. 7. C. eod.* & simul probare debet, culpam a se omnem abfuisse. BRVNNEM. *ad l. 18. C. de administr. tut.* HARTM. PISTOR. *P. 1. illustr. quæst. 49.* Nec sufficit dixisse, se exigisse nomen, nisi etiam apte & eo, quo decet atque expedit, modo hoc factum fuit. MEV. *P. 8. decis. 79.* Verum si hæc distinctio ad lydium examinatur lapidem, vix est, vt subsistere possit. Expeditum conclamatumque est, quoad tutorem omnino distingui, vtrum nomina sint contracta a patre, an vero ab ipso tutore, ita vt illo casu tantum a tutore *culpa lata* præstetur, & præterea hæc a pupillis probari debeat, quoniam haud præsumitur. Ratio diuersitatis est, quod pater pecuniam suam optime collocasse præsumatur, & tutores excusandi sint, quod crediderint, patres *rei suæ* optime prospexisse. Ast hæc diuersitatis ratio hic applicari nequit. Nomina enim, a prædecessoribus contracta, non *proprio*, sed *ecclesiæ* nomine contracta sunt, & sic non eadem præsumtio pro illorum contractu est, quæ pro *parentum* contractibus, qui *proprio nomine* contraxerunt, & hoc intuitu omnem præcautionem adhibuisse præsumuntur. Ita comparati sunt homines, vt fideliores sint

Decisio.

in

in *propriis* quam *alienis* negotiis; quæ dum perpendo, eandem decisionem vtroque casu obtinere debere arbitror, vt etiam administratores bonorum parochialium in nominibus, a prædecessoribus contractis, probare debeant, se omnem in exigendis debitis adhibuisse diligentiam. Ita edixit serenissimus legislator in *ordin. renou. Guelpherbyt. eccles. P. 1. c. 20. §. 4.* statuitque: Es sollen aber bey der Einnahme keine Restanten in der Rechnung passiret werden, es wäre denn, daß der Administrator oder Rechnungsführer erweisen könte, daß in exigendo der äusserste Fleiß, und zwar zu rechter Zeit angewendet worden, oder der debitor per casus maiores gäntzlich verarmet wäre. Widrigenfalls und bey Ermangeluug solches Beweisthums, sollen die Administratores die Restanten aus dem Ihrigen zu ersetzen schuldig seyn. Non aliter autem *periculum nominum* administratori incumbit, quam si ipsemet quoque eorum *curam & administrationem* habuit, quod quidem regulariter contingere solet, quandoque tamen fallit. Nonnunquam *executores testamentorum* certorum nominum administrationem habent, quo casu periculum potius his quam illis incumbit, prout pronunciauit inclyta Facultas Lipsiensis M. Febr. 1710. in casu, quo inter *administratores ecclesiæ* & *testamenti* heredes lis desuper mota erat:

Auf Klage, Antwort, verführte Bescheinigung und Gegen-Bescheinigung, auch erfolgte Gesätze deren Anwalde und Actoren derer Kirchen-Vorsteher zu St. Blasii, Klägern an einem, und Just Christoph Schultzens Witwen und Erben Beklagten andern Theils, erkennet ꝛc. für Recht: Si nomina sub cura testamentariorum sunt, his, non administratoribus ærarii sacri, periculum incumbit.

Daß Kläger dasjenige, so ihm zu bescheinigen auferleget, und er sich angemasset, zur Nothdurft beybracht, derowegen Beklagter das libellirte Capital derer 100. Thlr. nebst denen interesse moræ und verursachten Unkosten, nach vorgehender Liquidation und richterlicher Ermäßigung, Klägern zu bezahlen schuldig, von Rechts wegen.

Rationes decidendi.

Obwol Beklagte anführen, daß ihr Ehemann und Vater, Just Christoph Schultze, kein administrator ærarii ecclesiastici, sondern ein testamentarius gewesen, dessen Amt darin bestanden, auf die Legata acht zu haben, documenta und alte Uhrkunden verwahrlich zu behalten, wegen des Baues denen Kirch-Vätern Rath zu ertheilen, nicht aber

Gelder einzunehmen und auszutheilen, welches denen Kirch-Vätern zustünde, immassen die ietzigen Kirch-Väter *fol.* 102. b. attestiret, und *test.* 2. *ad punct.* 4. item *test.* 1. & 2. bezeugen, daß sie, wenn Capitalia ausgeliehen würden, dafür sorgen müsten, so wäre auch aus des einen Kirch-Vaters, Michael Webers, Rechnung, die er Amts wegen abgeleget, fol. 52. b. zu sehen, daß er 100. Thlr. an Zacharien Jexen ausgeliehen, und also derselbe, nebst dem andern Kirch-Vater, Volckmann Würfflen, die Hypothec, so Anna Teutschin der Kirchen wegen 100. Rthlr. ihr vorgestrecktes Capital gerichtlich verschrieben, untersuchen, und da dieses verlohren gegangen, sie und nicht des Testamentarii Schultzens Witwe und Erben belanget werden müssen, gestalt diese wegen extradirter Documenten, von dem Consistorial-Rath Krüchern, und andern zu dieser Abnahme Deputirten, besage Documents sub O. quittiret, und alles fernern Anspruches erlassen, hingegen von ihnen besagten Kirch-Vätern lis denunciiret worden, dannenhero wegen des angeregter Teutschin geliehenen Capitals Red und Antwort zu geben hätten.

Dennoch aber und dieweil nach dem Document sub A. nicht die Kirch-Väter, sondern Beklagtens Ehemann und Vater, als damaliger Testamentarius, an Annen Teutschin ein Kirchen-Capital von 100. Thlr. ausgeliehen, und er die von der Schuldnerin dißfalls constituirte Hypothec gerichtlich acceptiret, auch Inhalts Docucents sub B. mehr dergleichen Capitalia gerichtlich versichern lassen, hingegen in denen Acten nicht zu befinden, daß der gewesene Kirchen-Vater Michael Weber bey dem Testamentario Schultzen Ansuchung gethan, mehr besagter Teutschin 100. Rthlr. zu leihen, oder, daß sie soluendo wäre, vorgegeben, und daher, daß er bloß den Consens auf so hoch in Rechnung gebracht, ihr nicht nachtheilig ist, vielmehr Schultzen, laut Documents sub O. der Kirche S. Blasii gehörige briefliche Uhrkunden, insonderheit das alte und von ihm gefertigte neue Haupt-Buch, Schuld-Verschreibung, gerichtliche Consense und dergleichen in Verwahrung gehabt, und das Attestat sub C. so die ietzigen Kirch-Väter, als Iniurati, von sich gestellet, und darwider Kläger zuvor nicht gehöret, denen Beklagten nicht zu statten kömmt, noch, da sie über die extradirte Documenta quittiret, und alles fernern Anspruchs erlassen worden, sie von allem ferneren Anspruch der Kirchen wegen des ausgeliehenen und verlohrnen Capitals befreyen kan: Hiernechst *test.* 2. *ad punct.* 4. bezeuget, daß die Quittungen über die von den-

denen Kirch-Vätern eingehobener Capitalien erst von dem Testamentario unterschrieben worden, und *ad punct. 2. test. 1.* daß die Kirch-Väter ohne Vorbewust des Testamentarii die Capitalia nicht austhaten, *ad punct. 7. test. 1. & 2.* Es müssen die Kirch-Väter, wenn sie um ein *Capital* ersuchet würden, es dem *Testamentario* anzeigen, und würde ohne des Willen kein Geld ausgethan, der Kirch-Väter Sorgfalt nach dem 6ten Punct des Testamentarii Vorsorge nicht ausschleust, solcher gestalt, da er wegen 100. Rthlr. Capital, und, ob die von Annen Teutschin zur Hypothec angegebene Aecker ihr eigen gewesen, nicht untersuchet, sondern sich hernach gefunden, daß solche Ionæ Germanns hinterlassenen Töchtern als ein Erbstücke zugehöret, und der Cantzler von M. bereits anno 1674. darein immittiret gewesen, und also wegen seiner hierunter begangenen Fahrläßigkeit, dessen Witwe und Erben so wol für verlohrnes Capital, als rückständige Zinsen und verursachte Unkosten, zu stehen verbunden. So ist, wie im Urthel enthalten, von uns billig erkannt. Cum vero testamentarii hæredes contra hanc sententiam Leuterationem interposuissent: actis ad nostram facultatem transmissis, prior sententia confirmata est hoc modo.

Auf Leuterungs-Schrift und erfolgte Gesätze in Sachen Just Christoph Schultzens Witwen und Erben Bekl. an einem, Actoren der Kirchen-Vorsteher zu S. Blasii Kl. andern Theils, erkennen ꝛc. vor Recht, daß es, der eingewandten Leuterung ungeachtet, bey dem am 4. Martii dieses Jahres eröffneten, und *fol. 178. Vol. Act. 1.* befindlichem Urtheil billig zu lassen. V. R. W.

Rationes decidendi.

Obwol Beklagte noch beständig einwenden, daß Klägere nicht bescheinigen könne, daß Just Christoph Schultze administrator ærarii ecclesiastici gewesen, sondern nur ein testamentarius, der nicht Ursache habe, genau zu untersuchen die qualitatem hypothecæ, und daher ein attestat des Consistorii fol. 16. Vol. II. produciren, darin bezeuget wird, daß Just Christoph Schultze ein testamentarius und kein administrator ærarii ecclesiastici gewesen, auch keine Kirchen-Capitalia eingenommen und ausgeliehen, als welches denen Kirch-Vätern, nebst der Untersuchung der Hypothec, obliege. Weil aber dennoch in denen Rechten klar versehen, daß, wenn ein Curator eines Unmündigen Gelder an solche Creditores leyhet, die damals nicht tüchtig noch solvendo gewesen,

sen, derselbe allen deshalben entstandenen Schaden zu restituiren verbunden, und dieses bey einem testamentario nicht weniger statt haben muß, weil er eben ein administrator ist, und also wohl zusehen muß, wohin die Gelder verwendet werden; was auch Bekl. von dem unterschiedlichen officio des testamentarii und der Kirchen-Väter anführet, noch bis dato nicht erwiesen, sintemal das vom Consistorio abgestattete attestat contra acta laufet, als woraus klar zu ersehen, daß Just Christoph Schultze, als damaliger testamentarius, nicht nur dieses Capital, sondern auch viele andere selbst ausgeliehen, folglich darzu sehen sollen, daß auch eine tüchtige Hypothec verschrieben würde, und eines testamentarii officium perpetuum, der Kirchen-Vorsteher aber nur annuum, jene doch um so viel mehr auf diese acht zu haben, und wann sie Capitalia auszuzahlen vorschlagen, zuvor sich zu erkundigen oblieget, also, daß es auf keine Weise entschuldiget werden kan, daß Schultze sich so gar nicht darum bekümmert. So sind wir daher beschehener massen zu erkennen, und weil Beklagte doch ein attestatum vor sich haben, die Unkosten tacite zu compensiren, bewogen worden.

Officium administratoris circa elocandam pecuniam & bona.

§. XIII. Parem curam & sollicitudinem tam circa *bona*, quam circa *pecuniam* ecclesiæ elocandam adhibere tenentur. Quod si enim circa *prædia ecclesiastica* locanda languidi & ignaui sunt, nec pecuniam iis, qui soluendo sunt, mutuo dant, non possunt non culpam & periculum incurrere, quia se non gerunt, vt bonos patresfamilias decet, nec exactam diligentiam in rebus gerendis obseruant, sed contra fidem datam bonorum ecclesiasticorum, sibi concreditorum, administrationem negligenter habent; *arg. l. 1. pr. D. de tut. & ration. distrah.* PAVLVS MONTANVS *de iure tut. ac curat. c. 32. reg. 9. n. 1.* Equidem consultius existimat CARPZ. *d. definit. n. 8.* pecuniam *quandoque* in ærario paratam conseruare, quam ecclesiam dubio litium & processuum euentui committere; quod admitto, si pecuniam tuto elocandi occasio deest; præstat enim eo casu, vsuris carere, quam cum dispendio sortis eas captare. Quamuis enim CARPZOVIVS subiungat, hoc ipso reditus & facultates ecclesiæ parum augeri & amplificari: considerandum tamen est, satius esse, ecclesiæ iura intacta seruare, quam post vulneratam causam remedia quærere; *l. fin. C. ex quib. caus. restit. in integr. petat.*

§. XIV.

§. XIV. Præterea administrator in *locatione prædiorum parochialium* tutissima incedit via, si consensu illorum, ad quos præterea cura ecclesiæ spectat, prædia ecclesiæ illis locat, qui maiorem pensionem offerunt, quia hac ratione ipsi nihil imputari potest, præsertim si *auctoritas magistratus* accedit, quæ non tantum reddit locatorem tutum, verum etiam ei excusationem iustam suppeditat, si forsitan ob damnum, in ecclesiam inde redundans, conuenitur, conf. CARPZ. *l. c. definit. 304. 305. 318. & 321.* Et quidem *decretum magistratus ecclesiastici* in ecclesiis Saxonicis necessarium esse, facile concesserim ob *ordin. eccles. art. gen. 28.* Similiter iuxta *Gothanam ordin. eccl. lib. II. c. 29. n. 7.* administratores arbitrium non habent, der Kirchen unbewegliche Güther eigenes Gefallens zu verpachten, sondern wenn sie in einem oder andern Aenderung zu treffen nöthig befinden, soll solches mit der Obrigkeit, als Patronen, sonderlich des Superintendenten, der Lehn-Herren und Pfarrer Vorwissen vorgenommen und abgehandelt, bevor aber bey Verpachtung der liegenden Gründen und Aecker dahin gesehen werden, wie dieselbe an solche Leute zu bringen, so dabey herkommen, und Mittel, nicht allein für den Pacht Zinß zu caviren, sondern auch die Güther in Bau und Besserung zu halten, haben. Verum id vbique absque tali peculiari constitutione, necessarium esse, non euincunt rationes a CARPZ. *cit. def. 304.* adductæ; præsertim si locatio ad modicum tempus fiat, quia hic nulla adest alienatio, adeoque nec in omnibus locis id obseruatur. Sic quoque tutiori omnino via procedit, si illis pecuniam mutuo dederit, qui præsenti pecunia & pretio bona immobilia emunt, quoniam hac ratione ecclesia in bonis comparatis tacitum pignus retinet. NONIVS ACOSTA *reg. 2. amplias. 5. num. 11.*

An ad locationem prædiorum ecclesiasticorum decretum magistratus requiratur?

§. XV. Antequam hic abeam, paucis inquirendum est, *num pecunia ecclesiastica necessario lucro & fœnori exponenda sit?* Hanc quæstionem prolixius pertractat CARPZ. *l. c. definit. 319. n. 3.* eamque affirmandam esse recte censet. Neque enim inter protestantes ratio dubitandi tanta superest, vti quidem inter pontificios, vt non necesse sit, tanta ambiguitate in decidenda hac controuersia vti. Quamuis enim iure canonico expeditum & notorium sit, omnes vsuras non solum illicitas esse, verum etiam pro *specie furti* reputari; in ipsis tamen ecclesiis catholicis magis lucro administratores inhiare, quam in nostris, experientia docet, quid quod in terris protestantium, legibus imperii publicis non reclamantibus, satis exploratum sit, vsuras esse permissas. Quæ cum ita sese habeant; nullam rationem habuit CARPZOVIVS *n. 15.* inter *vsuras* & in-

An ecclesiæ pecunia lucro aut fœnori sit exponenda?

intereſſe diſtinguendi, longeque fauorabilius *intereſſe* cenſendi vſuris, adeòque inde concludendi, eccleſiam *vſuræ* petere, non tanquam *vſuras*, ſed tanquam *intereſſe*. Etenim *vſuræ*, quatenus moderatæ & iure permiſſæ, nihil aliud ſunt, quam *determinatum* quoddam *intereſſe* ab ipſa lege, vt tamen ſtricte loquendo adhuc intereſſe ab vſuris differat, cum illud ſit *indeterminatum*, prius probandum, & ſe fundat in lucro ceſſante & damno emergente, conſ. FRANZK. *lib. 2. reſol. 10. n. 81.* RICHT. *de iur. & priuil. credit. c. 7. n. 14. & 52.* quod tandem ipſe CARPZ. *lib. 4. tit. 7. reſp. 59. n. 5. & ſeqq.* defendit. Miror itaque, tantum ICtum verborum apicibus inhærere maluiſſe, quam ipſam rem attendere. Sed, ſi verum diſſimulare nolo, hæc ratio decidendi a canoniſtis eſt petita, qui *vſuras* reprobant, ſed *intereſſe* admittunt, & ita *vſuras* pecuniarum eccleſiaſticarum nomine *eius*, *quod intereſt*, palliant, ne videantur *vſuras* percipere. Ita in effectu crimen non *rei* ſed *nomini* datur, adeo vt etiam in praxi *vſuræ* communiter die *Intereſſen* vocari ſoleant. Verum non neceſſe eſt, alia nomina rebus imponere, quæ in ſe vitium non habent: vti NOODT. *de vſur. & fœnore* latius probauit.

An vſuræ quandoque remitti poſſint?

§. XVI. Interim *debitoris* rationem habendam cenſeo, cui pecunia concreditur, videlicet vtrum ille lucrum ex illa pecunia capiat, an ſuæ tantum neceſſitati & egeſtati conſulat? Poſteriori caſu vſuras omnino regulis *pietatis* & *probitatis* aduerſari iudico, præſertim in hoc caſu, vbi merito hæc bona *in ſubſidium pauperum* deſtinata eſſe debebant; quamuis, quia *adminiſtratores bonorum parochialium* adſtrictioris conditionis ſunt, quam epiſcopi & prælati, qui ius quoddam ſublime in ſacra ſibi vindicant, priuato ſuo arbitrio, pecuniam ſine vſuris nemini mutuam dare poſſint, ſed potius conſiſtorio rem referre; & ſecundum eius arbitrium hac in re agere debeant. Generaliter enim in *ordin. eccleſ* illis iniungi ſolet, vt pecuniam ſub vſuris elocent, alioquin ipſimet ad vſuras tenentur; partim quia hac in re *diſpenſandi* & *remittendi* vſuras non habent arbitrium, partim etiam, quia ſub hoc colore infinitas fraudes perfidi committere poſſent. Non autem dubium eſt, quin conſiſtorium, perpenſa perſonarum qualitate, quibus pecunia mutuo danda, vſuras vel remittere, vel minuere poſſit, vt ita bona eccleſiaſtica in debitum finem adhibeantur, cum ratione ſuæ originis ſint & debeant eſſe *bona pauperum*.

An vſuræ vltra alterum tantum currant?

§. XVII. Præterea vſuras debitorum eccleſiaſticorum *priuilegiatas* eſſe exiſtimant. Sic (1) in iis admittunt curſum vſurarum *vltra alte-*

terum tantum, quod sine dubio intelligi debet, non tantum de illo casu, si *particulariter* solutæ; nam id quidem communiter in quibuscunque debitis hodie obtinet, FINCKELTHAVS *obs. 40.* BERLICH. 2. *concl. 38. n. 35.* HAHN. *de altero tanto §. 80. seqq.*) sed etiam si a multis annis adhuc debentur. CARPZOV. *in asylo debit. c. 1. pos. 28. & l. 4. resp. 49.* Rationes huius assertionis traduntur variæ: (1) quia & vsuræ pupillares vltra alterum tantum currunt, STRVV. *ex. 27. th. 53.* (2) arg. *Nou. 160.* quod non tam *vsuras* quam *annuos reditus* ciuitas percipere censeatur, quod quoque ad *ecclesias* applicandum, (3) quod vsuræ magis vt *interesse* petantur, quod & CARPZ. *cit. def. 319. n. 15.* vrget. (4) quod casu prohibitionis, ne vsuræ vltra alterum tantum currant, hic cessare videatur, quæ est, ne immodicum lucrum homines sectentur, id quod de *piis administrationibus* haud præsumendum, vtpote quorum officium sit, piis locis quærere lucrum. Verum argumenta hæc satis inania sunt. Nam prima ratio non satis expedita & vniuersalis est, vt ostendit HAHN. *de altero tanto §. 94.* (2) *Nou. all.* diserte loquitur de *annuis reditibus.* (3) Falsa est tertia, vt iam dictum, & (4) præsumtio hæc admodum leuis est, cum officium administratorum non sit, lucrum legibus prohibitum quærere. Conf. HAHN. *de altero tanto §. 96.* Optime & notanter hanc in rem edisserit MEV. *P. 6. Dec. 386. n. 6.* inquiens: *Non desunt qui ita sentiunt, constitutionem de altero tanto non pertinere ad causas & loca pia, at nullo iuris textu nituntur, sed sibi tantum singularem æquitatem imaginantur, de qua tamen sine lege statuunt, cuius ipsis potestas non est data. Sine hac cerebrina & iudici, quem ius sequi decet, non conueniens.* Sed tamen nihilominus postea ab hac sententia recessit *P. 7. dec. 136.* ex hac ratione, quod vsuræ istæ potissimum *sustentationi piorum locorum* dicatæ sint, velut *alimenta*, sine quibus subsistere nequeunt, vt aut oporteat illas adiudicare, aut vero pietatem destruere & pessundare. Sed ita rursus *æquitatem* absque *legibus* agnoscit contra propriam doctrinam. Nam ratio adducta particularis est, & vbi vsuræ iam sunt a multis annis debitæ, ægre *alimentorum* rationem habere debent, nisi forsan hunc excipias casum, si vsuræ sint destinatæ ad salarium, inde quotannis soluendum ministris ecclesiæ, & interim aliunde illæ sint solutæ: sic enim aliquid roboris in his argumentis foret. Vnde apertam in his duabus decisionibus agnoscit contradictionem ZAVNSCHLIFFER *in specim. antinom. Meuian. variat. 31.* Has quidem conciliare nititur LYNCKER. *in experimento concil. ἐναντιοφάνων decis. Meuian. variat. 31.* quod ibi in *decis. 136.* de particulari casu egerit, vbi essent

fent vsuræ destinatæ ad sustentationem, adeoque hanc decisionem fouere exceptionem a priori *decis. 386.* Sed si statum controuersiæ recte intuemur, loquitur in genere de *vsuris*, piis locis relictis; & aliorum argumentis relatis, suum deinde argumentum pro adstruenda hac sententia addit, prouocans ad CARPZOVIVM, qui in genere de *vsuris ecclesiasticis* hoc prædicat.

An in foro Saxon. vsuræ in concursu ecclesiæ debeantur ante reliquos debitores?

§. XVIII. Deinde in Saxonia ecclesiis respectu *vsurarum* aliquod priuilegium debetur, vt in concursu vna cum sorte statim adiudicentur ante reliquos creditores; CARPZ. *P. 1. C. 28. def. 171.* & *lib. 4. R. 46.* IO. PHILIPPI *ad decis. 8. obs. 8.* cum alias de iure Saxonico vsuræ demum ordinarie adiudicentur, postquam ratione sortis omnibus creditoribus satisfactum est. RICHTER. *de iure & priuil. cred. c. 7. n. 43.* CARPZOV. *cit. l. def. 161.* Hoc sane optima ratione prouisum, cum qui vsuras captant, agant de lucro; posteriores autem creditores de damno vitando, MARTINI *processf. Sax. tit. 50. §. 2.* licet de iure ciuili contrarium obtineat, & hoc intuitu ecclesiæ præ reliquis creditoribus prærogatiuam non habeant, *l. 18. qui pot. in pign. l. 19. §. 2. de pact.* MYNSING. *cent. 1. O. 59. pr.* MEV. *ad ius Lubec. lib. 3. tit. 1. art. 12. n. 75.* & *P. 8. D. 464.* RICHT. *cit. l. n. 29.* Ceterum sententia iuris Saxonici non adeo certa & indubia, præsertim si conferantur illa, quæ contra CARPZOVIVM in hac doctrina disputat RICHTER. *cit. l. n. 51.* cum rationes CARPZOVII in *cit. def. 171.* non adeo concludant. Nam quod rursus alleget, præsumi ecclesias *vsuras* magis accipere vt *interesse*, non cohæret cum principiis iuris. Manet semper differentia inter *vsuras* & *interesse*, quod etiam agnoscit CARPZOV. *lib. 4. R. 59. n. 5. 6.* & si *consuetas vsuras* petunt ecclesiæ, absque omni fundamento asseritur, quod petat *interesse*, id quod si peterent, ante omnia id probare deberent. Reliquis dubiis satisfacit RICHTER. *cit. l.* Obtinuit tamen CARPZOVIVS, vt expressa decisione electorali eius sententia in electoratu confirmaretur. Verba *decis. 8.* sunt hæc: **So soll ihnen solches Interesse nebenst denen Capitalien, wenn auch gleich andere nachgesetzte Gläubiger ihrer Haupt-Summen nicht vergnüget werden können, hinführo bezahlet werden.** Sed extra electoratum in Saxonia RICHTERI sententia sine dubio applausum obtinebit, quippe quæ magis cohæret, quam Carpzouiana doctrina. Sic itidem dubium est, an stante hoc priuilegio vna ecclesia alteri respectu vsurarum sit præferenda in concur-

cursu? quod itidem affirmat CARPZ. *P.3. dec. 277. n. 10. seqq.* quod tamen vel inde dubium, quia priuilegiatus contra priuilegiatum non vtitur priuilegio; præsertim cum vtriusque ecclesiæ hic par sit conditio, & vtraque certet de lucro captando.

§. XIX. Duo adhuc circa quæstionem præcedentem notanda veniunt; *num ecclesia semper teneatur stare contractui locationis, ab administratoribus factæ, & an conductores prædiorum ac bonorum parochialium a præstatione collectarum & tributorum immunes sint?* Prior quæstio facilis est decisu, si locatio fiat præuia causæ cognitione & consensu magistratus, vt in terris Saxonicis fieri debet. Quamuis enim per locationem ipsum rei dominium, sicut in alienatione, haud transferatur; ad conductoris tamen securitatem & locatoris indemnitatem multum facit consensus *magistratus ecclesiastici*, vt nullum sit dubium, rebus ita se habentibus, ecclesiam vtique ex contractu administratoris teneri, nisi læsionem prætendere possit: expediti enim iuris est, ecclesiam locantem res suas minori pretio propter læsionem non adeo enormem restitui posse, & sufficit, quod alius plus dare velit, licet antea res ecclesiæ non pluris locata. CAR. *de* GRASSIS *decis. rot. Rom. 135. num. 18. seqq.* Ceterum vbi decretum magistratus ecclesiastici non præcise requiritur, statur locationi, ab administratore ad tempus factæ, quatenus vtiliter illa facta: nam sic recte dicitur, factum administratoris esse factum ecclesiæ; conf. CARPZ. *lib. 8. resp. 78. n. 12.* tempore autem præterlapso, omnino repetitio bonorum ecclesiasticorum est permissa, modo constet de *vera locatione;* alioquin enim secundum naturam contractus desuper statuendum est. Confirmabo id responso inclytæ *Facultatis Iuridicæ M. Octobr. 1698.* Quatenus ecclesia teneatur stare locationi, ab administratore factæ?

Haben eure Vorfahren von mehr als 200. Jahren von dem Kloster Marienthal einen Hoff in Hammersleben mit 17. Huffen Landes Meyerweise inne gehabt, auch alle Gebäude auf ihre Kosten aufgerichtet, aber einige Jahre her wegen derer grossen onerum, Einquartierung und Kriegesfuhren den versprochenen jährlichen Canonem, nemlich 8. Wispel Roggen, nicht abführen können, und gedachtes Kloster solcher onerum halber nicht allein keinen Abzug verstatten, sondern gar den Hoff unter dem prætext, daß darüber nur ein Pacht-Contract geschlossen, einziehen will, deshalb ihr belehret seyn wollet:

(1) Ob solcher contractus pro libellario oder locatione conductione zu halten?

(2) Ob nicht das Kloster Marienthal schuldig und gehalten, Euch einen neuen Meyer-Brief zu geben?

(3) Ob nicht das Kloster verbunden, den Canonem entweder auf ein billiges zu moderiren, oder geschehen zu lassen, daß die Onera von dem Canone abgezogen werden?

Wenn nun gleich, so viel die Entscheidung der ersten Frage betrifft, eingewandt werden möchte, daß in dem Contracte expresse des Pachts gedacht worden, welcherley contract finito tempore locationis seine Endschaft erreichet: hiernechst auch, wenn gleich der Verpachtung expresse nicht gedacht, sondern ein anderer Contract nominetenus aufgerichtet wäre, dennoch in arbitrio contrahentium allezeit stehet, auch einen contractum sui natura perpetuum, auf eine gewisse Zeit zu restringiren, dergleichen pactum hieselbst befindlich, indem deutlich bedungen worden, daß, wenn die gesetzte Zeit der 30. Jahr verflossen, solches Guth dem Kloster restituiret werden soll, und es auch ohne dem Rechtens ist, quod quæ ad certum tempus concessa, lapso tempore censeantur reuocata.

Weil aber dennoch, wie das Wort Pacht zu verstehen sey, aus dem aufgerichteten Contract sattsam zu ersehen, indem daselbst die interpretatio so fort hinbeygefüget, nemlich:

Pachts oder Meyer-weise;

Ferner auch die sonst bey Belehnung üblichen Worte darinnen befindlich, daß Abt und Prior des Klosters

rechte bekennende Herren und Gewehr seyn wollen,

dergleichen reseruatio dominii directi bey blossen Pacht-Güthern weder üblich, noch applicabel ist; Hingegen aber sich auf den contractum libellarium am besten schicket, als woselbst das dominium directum bey dem concedente, das dominium vtile aber auf den possessorem transferiret wird,

FRANZK. *de laud. c. II. n. 10.*

hiernechst von denen Meyer-Güthern bekant, daß solche pro certo pretio, certaque pensione annua hingegeben werden, mit dem Bedinge,

ge, daß der contract, zu gewisser Zeit renouiret werde, welches ein libellarius contractus ist,

Nou. 7. princ.

l. 24. §. 1. C. de SS. eccles.

FRANZK. *de laud. cap. 11. n. 3.*

daraus aber keinesweges folget, daß der possessor finito tempore aus dem Gute gesetzet werden könne, wenn er bereit ist, præstanda gebührend zu præstiren,

SCHEPLIZ. *promt. iuris feud. & ciuil. tit. 11. n. 1.*

fundi enim vectigales, si debitæ quantitates inferantur, inuito possessori aufferri non debent,

l. 1. C. de administr. rer. publ.

l. 2. C. de loc. præd. ciu.

welches im gegenwärtigen Fall um so vielmehr statt finden muß; weil eure Vorfahren bereits von 200. Jahren her pro vniformi canone diese Güther in Besitz gehabt, woraus ein ius coloniæ perpetuæ entstehet,

COTHMANN. *Vol. 2. resol. 79. n. 40.*

HAHN. *de iur. colon. §. 27.*

deshalb zu Verhütung solches iuris colonarii perpetui die jährliche præstationes hätten vermindert oder vermehret werden sollen,

CARPZ. *iurispr. eccles. lib. 2. def. 306. n 6. seqq.*

Zu geschweigen, daß auch bey andern Meyer-Güthern des Orts gebräuchlich, die Contracte auf gewisse Jahre zu setzen, iam autem ex more regionis æstimari solent contractus,

l. si fundus 6. D. de euict.

So erscheinet hieraus allenthalben so viel, daß hieselbst kein Pacht-Contract, sondern ein contractus libellarius verhanden sey.

Die 2. Frage betreffend: Fliesset derselben Entscheidung aus der vorigen: Denn weil der contractus libellarius eine renouationem certo tempore faciendam in sich begreiffet, und das vinculum obligationis reciprocum ist, quod possessorem ad petendam renouationem, & dominum ad illam concedendam adstringit,

So ist daher kein Zweifel, daß das Kloster auf beschehene Ansuchung Euch einen neuen Meyer Brief zu ertheilen verbunden sey.

Die dritte Frage betreffend: Ob wol aus denen Rechten bekant, daß die tributa und andere onera von demjenigen zu entrichten, welcher die Nutzung eines Guthes hat,

l. forma 4. §. 1. D. de censib.
KLOCK. *de contrib. cap. 11. n. 190.*

Wie denn auch deshalb ein Erb-Zinß-Mann alle onera ordinaria und extraordinaria zu tragen verbunden ist,

l. 2. C. de iur. emphyt.
CARPZ. *P. 2. C. 38. def. 18.*

Et hinc nec ob sterilitatem, nec bellicos tumultus, aliosque casus ipsi de canone quicquam remittitur;

CARPZ. *d. l. def. 19.*

Weil aber dennoch der canon emphyteuticus gar geringe, keinesweges aber denen fructibus proportioniret zu seyn pfleget:

Hingegen hieselbst jährlich ein grosses, nemlich 8. Wispel Roggen dem Kloster gegeben werden muß; worauf billig eine reflexion zu machen ist, deshalb auch in emphyteusi, wenn der canon sehr groß, der Dominus etwas erlassen muß,

IUL. CLARUS *recept. sentent. §. Emphyteusis q. 46.*

Hierbey Euch auch die consuetudo regionis abermal zu statten kommt, woselbst andern Meyern von denen Guths-Herren eine remission wiederfähret;

So habt ihr auch solche moderation von dem Kloster Marienthal billig zu suchen. V. R. W.

An vero & quatenus *successor teneatur stare locationi, per antecessorem factae?* de eo consule auctores a STRYKIO *allegatos in not. ad Brunnem. ius eccles. lib. 2. c. 15. §. 7.* Add. MANTICA *de tac. & ambig. convent. lib. 5. tit. 12.* TRENTAC. *lib. 3. tit. de locat. resol. 3.* ZOES. *tit. locat. n. 50.*

§. XX.

An conductores prædiorum ecclesiasticorum immunes sint a collectis?

§. XX. Quoad *alteram* quæstionem status controuersiæ rite formandus est. Scilicet hic sermo non est de re ecclesiastica, in emphyteusin data, sed de *simplici* prædiorum vel *bonorum parochialium* locatione, per quam hæc aliam naturam & qualitatem adsumere non censentur, vti prolixius tradit VINCENT. CAROC. *tr. de locat. & conduct. Part. 7. tit. de collect. n. 7.* Nam immunitas, rei cohærens, transit etiam in possessorem. MEV. *Part. 8. decis. 376.* CARPZ. *iurispr. eccl. l. 2. definit. 310.* Et quamuis MENOCHIVS *de A. I. Q. l. 2. casu 562. n. 37.* contra hanc opinionem XXVI. Doctores citet, & eandem quoque sententiam approbet FAGVNDEZ *de iust. & contr. l. 3. c. 12. n. 7. sqq.*: illum tamen non satis firmo niti fundamento, dudum exactissime probauit STRYK. *l. c.* ita disserens: *Quamuis hi conductores cum fructibus illis negotiantur, in compensationem tamen eorum ecclesiæ soluunt pensionem; quam longe minorem præstarent, si se oneribus gravandos viderent, & ita in effectu læderetur ecclesia.* Neque, quod recte rursus obseruat STRYK. *in not. ad* BRVNN. *ius eccl l. 2. c. 5. §. 14.* in effectu iuris inter locationem ad *longum* vel ad *modicum* tempus aliquid interest: cum illorum sententia, qui per locationem ad longum tempus *ius reale* transferri dicunt, in iure plane non sit fundata, vt demonstrauit FRANTZK. *ad D. tit. locat. n. 29.* ZOES. *ad D. eodem tit. n. 14.* SCHILTER. *Pr. iur. Rom. Ex. 47. & 62. ad §. 3. l. 1. de superfic.* adeoque nec hoc casu diuersitas aliqua allegari potest.

Quamdiu locari possint prædia parochialia?

§. XXI. Ceterum res ecclesiæ secundum placita Doctorum Romanorum *vltra triennium* locari non possunt, quos hanc in rem citat BRVNN. *iur. eccl. l. 2. c. 18. §. 9.* qui tamen simul obseruat, penes Romano-Catholicos hanc sententiam in vsu non esse, ex opinione CAMILLI BORELLI *L. 1. tit. 15.* Apud nos vsus inualuit, vt prædia ecclesiastica ad *nouem annos* & aliquando amplius locari possit; alibi tamen restricta est facultas locandi prædia ecclesiastica ad pauciores annos, quod factum in *ordin. eccles. renou. Guelpherbyt. P. 1. c. 20. §. 5.* vbi prouisum, vt demum locentur auf drey oder zum längsten auf 6. Jahr, und darüber deutliche Contracte mit denen Pächtern gemachet, auch bey Veränderung der Pachtungen dahin gesehen werden, ob und wie weit die Pension der Kirchen zum Besten verbessert werden mögen. In *ordin. eccles. Cellensi c. XIII.* tantum permissum est, vt possint locari etwa auf 4. Jahr. Consultum præterea est, vt pensio nonnunquam augeatur vel alius conductor adhibeatur, nec de locatione *longi temporis* aut *emphyteusi* lis oriatur, vt *in Sax. elect.* constitutum esse refert CARPZOV. *l. c. definit.*

 306.

306. Similiter in *ordin. eccles. Magd. c. 23. §. 18.* id ipsum quoque prudenter hoc modo prouisum est: Die Aecker, Wiesen und andere Kirchen-Güter, so um jährlichen Zinß pflegen ausgethan zu werden, sollen zu Zeiten auch andern, als die solches vorher gehabt, vermiethet, und der Zinß, so es die Güther austragen, etwas erhöhet, und hierüber schriftliche Location-Briefe aufgerichtet, iedoch denen Predigern, wo sie solche Güter haben, der Zinß ohne erhebliche Ursache nicht gesteigert, auch ihnen sonsten gegen richtige Zahlung der Gebrauch vor andern gegönnet werden. Quando enim sub vniformi pensione res apud vnum eundemque possessorem ad longissimum tempus fuit, facile in praeiudicium ecclesiae praesumtio inde oriri potest, bona non tam locata, quam antiquitus in emphyteusin data esse, quae id operatur, vt ad minimum possessor tam diu *in possessione* defendi debeat, donec contrarium probatum fuerit. SCHILTER. *cit. l.*

Cura administratorum circa refectionem templorum & aedium parochialium.

§. XXII. Necessariam itidem circa *refectionem templorum & aedium parochialium* curam impendere debet administrator; alias ruina illarum ipsi imputatur, & ad earum reaedificationem tenetur. PAVL. *de* CITADIN. *de iure patronat. P. 6. art. 5. n. 4.* Nam si hac in re aliquid praetermiserit, id ipsius culpae omnino adscribendum est, quum onus conseruandi & reparandi ecclesiam parochialem regulariter incumbat aerario cuiusuis ecclesiae, vid. *ordin. eccl. Sax. art. gen. 3?. ordin. eccl. Magdeb. c. 24 §. 1.* & consequenter aerarii ecclesiastici praefecti ad hoc negotium suscipiendum omnino obstricti sint, quod etiam in *ordin. eccles.* passim prouisum est. Laudabilis sane est sanctio in *ordin. eccles. Magd. c. XXIV. §. 1.*, qua cauetur, daß iedes Jahr die Gebäude der Kirchen, Predigern, Schulmeister und Küster, entweder auf zweene gewisse Termine, im Frühling und Herbst, oder bey der jährlichen Rechnung, nachdem es iedes Orts bräuchlich oder geordnet, durch die Vorsteher, mit Zuziehung verständiger Werckleute, fleißig besichtiget, und was schad- und mangelhaft sich finden möchte, ohne Verzug und zu rechter Zeit ausgebessert, was aber gantz eingegangen, gleichwol nicht zu entbehren ist, hinwieder gebauet, doch keine unnöthige Kosten aufgewendet werden. Quamuis vero sine summi episcopi, vel apud nos principis, vel consistorii consensu & auctoritate templa aedificare non liceat; LINCKIVS *de iure templor. c. 5. n. 28.* facilius tamen admitti potest, vt eadem restaurentur absque consistorii consensu: licet aliquando patroni vel inspectoris consensus sit necessarius. Vid. diss. *de iure & onere reficiendi eccles.*

§. XXIII.

§. XXIII. Nunquam autem temere ad *reparationem templorum* recurrendum est, sed inquirendum prius exacte, num ærarium satis instructum sit pecunia, ad impensas faciendas necessaria? Parochiani enim non possunt ad impensas, in ædes sacras conferendas, temere compelli, quoniam nec *ædificatio*, nec *minus necessaria reparatio* ædium sacrarum de iure præcepta est. Accedit, quod splendida ædificia in nouo fœdere nec vtilia, nec necessaria esse, supra iam dixerim. Inde ne temere hac in re quid fiat, cautum est in *ord. Magd. cit. l. §. 2.* Wenn ein Bau oder Besserung vonnöthen, soll der Gerichts-Herr und Patronen, auch da es ein Hauptbau, solcher aber aus keinen andern, als der Kirchen Mitteln verrichtet werden kan, so dann mit Zuziehung des Inspectoris den Kirchen-Vorrath betrachten, und den Schluß machen, was zu thun seyn wolle. Imo cum in subsidium quoque *parochiani* teneantur: hi quoque *in consilium* adhibendi sunt, si de ædificatione vel notabili restauratione ecclesiæ, vel partis eius, aut ædium parochialium agitur; interest enim illorum, ne varia onera, ex ædificatione vel restauratione prouenientia, inuitis imponantur. Conf. REINKING. *de reg. sec. & eccl. lib. 3. cl. 1. c. 3. n. 17.* Inde quoque facile liquet, parochianos, qui eo tempore fuere, quo reparatio facta est, demum ad hos sumtus teneri, non item nouos, ratione impensarum, iam olim in hanc reparationem factarum, prout censuit *illustris facultas iuridica* Mens. Mart. 1695. Daß Beklagter ꝛc. und ist im übrigen Beklagter von denen zu der Reparation des Priesterbauern-Hofes zu Oberhagen, weniger nicht als von denen alten an ihnen geforderten Kirchenbau-Kosten zu entbinden, sonst aber von der Zeit an, da er das Guth Lütcken-Kranckau erhandelt, so wol dem Priester seine Gebühr zu geben, als auch zu nöthigem Kirchen-Bau, in so weit die Kirchen-Zinsen hierzu nicht zureichen, bey einer hierzu anzulegenden allgemeinen Collecte sein Contingent nach alter Gewohnheit beyzutragen schuldig, und seynd die Unkosten gegen einander aufzuheben. V. R. W.

Quid in reparatione templorum obseruandum?

Rationes decidendi.

Von der sub num. 4to in der Klägere prætension befindlichen Forderung wegen reparation des Priesterbauren-Hofes, und sub num. 5to prætendirten übrigen Kirchenbau Kosten, haben wir deswegen den Beklagten absolviret, weil ordinarie solche Bau und Reparation-Kosten aus denen Kirchen-intraden genommen, oder da selbige nicht anreichen, von

von denen Herren Patronis hergegeben werden müssen; allenfalls aber, da hierüber eine Collecte bey denen Eingepfarreten zu machen, solches als ein onus personale für den Gebrauch der Sacrorum diejenige, welche damals sich derselben zu bedienen gehabt, und deren Erben verbinden, nicht aber wegen alter vorlängst angewandter Kirchenbaukosten ein in solcher Gemeine neu-angekommener Parochianus dafür zu haften schuldig sey.

Quam diligentiam præstare debeant administratores B. E.

§. XXIV. Cum itaque administratorum officium in *prouida administratione* consistat, inde satis perspicuum est, eos ad *culpam leuem* præstandam adstrictos esse. Constat enim ex antea dictis, eam diligentiam exigi ab administratoribus bonorum parochialium circa bona, ad ecclesiam pertinentia, qualis a tutoribus & curatoribus pupillorum exigitur, *l.33. D. de administ. tut.* qui culpam *leuem* præstare debent. Hinc non tenetur administrator de periculo vel casu fortuito, si ædes sacræ vel domus parochialis vetustate consumta corruit, vel animalia, ad parochiam destinata, moriuntur, vel fundus & ager, aggere non inclusus, aquis inundatur, si modo nulla *ipsius culpa* casum antecesserit.

An & quatenus administrator B. ecclesiastica possit alienare?

§. XXV. Venio ad *potestatem* administratorum, disquisiturus, quamnam habeant *libertatem* circa bona parochialia, an & quatenus de iis disponere queant? Equidem bona parochialia vsu & commercio hominum excemta dicuntur, & alienatio eorundem in *c. 5. X. de reb. eccles. alienand. vel non*, expresse prohibetur. Iam olim in *l. iubemus 14. C. de SS. eccles.* id prohibitum fuit, quamuis ratio addita: *vt, sicuti ipsa religionis & fidei mater perpetua est, ita eius patrimonium iugiter seruetur illæsum*, sit satis ieiuna. Speciatim in *œconomos* grauis pœna statuta est, qui alienare ea ausi fuerint, adeo vt etiam tabellio, qui instrumentum alienationis conscripsit, perpetuo exilio afficiatur. Adeo ecclesiæ etiam parochiales *manus mortuas* habent: quicquid habent, satis firmiter tenent. Attamen non dubito, quin etiam bona certo casu ecclesia amittere queat, REINKING. *de regim. sec. & eccles. lib. 3. f. 1. c. 3. n. 2.* idque vel *voluntaria alienatione*, vel *citra voluntatem*, videlicet *secularisatione, præscriptione, pœna &c.* vid. SCHILT. *in instit. iur. can. l. 2. tit. 6 § 17.* De *voluntaria* alienatione, per administratores bonorum parochialium suscipienda, in præsenti tantum disquiram, & quomodo illa legitime suscipi debeat, examinabo, cum alienationes inuoluntariæ a scopo meo alienæ sint. Sunt autem res ecclesiarum parochialium vel *mobiles* vel *immobiles*. Illæ vero cultui diuino destinatæ sunt, & alienari æque ac im-

immobiles prohibentur, vel non inseruiunt cultui diuino, sed reditus sunt ex bonis parochialibus immobilibus, pensiones, decimæ, aliique huius generis prouentus. Huiusmodi res facilius alienari possunt, imo debent, ne alias corrumpantur, cum ecclesiæ parochialis detrimento. In hac alienatione potissimum *boni patrisfamilias* officium attendi debet, vt *iusto tempore* alienentur, h. e. eo, quo vel *natura rerum* id postulat, v. c. si res seruando seruari non possunt, vel quo alii boni patres familias eas vendere solent, quod imprimis in vendendo frumento attendi debet, cuius pretium crescit & decrescit pro varia temporum ratione. Qui in obseruatione huius temporis negligens est, damnum inde ecclesiæ datum reparare tenetur.

§. XXVI. Duo autem ad validam alienationem desiderant iura: (1) *solennitatem*, a iure requisitam, (2) *iustam alienationis causam*, *can. sine exceptione* 52. *C.* 12. *quæst.* 2. Confer. IGNATIVS GASTON. *discept. fiscal.* 45. *num.* 3. quæ ita necessaria sunt, vt renunciare illis non liceat, siquidem in genere pactis priuatorum iuri publico derogari nequit; *l.* 38. *de pact.* SVRDVS *cons.* 28. *n.* 122. ACTOLIN. *resol. iur.* 110. *n.* 155. SANDIVS *de probibita rerum alien. c.* 8. *§.* 11. Interim ex lapsu *temporis immemorialis* præsumtio oritur, omnia solenniter fuisse peracta, CEPHAL. *cons.* 47. *n.* 6. *seqq.* MENOCH. *lib.* 3. *præs.* 132. *n.* 59. quæ tamen præsumtio magis dirigitur ad externam solennitatem, non vero causa necessitatis quoque inde infertur. GAIL. 2. *obs.* 71. *n.* 7. *seqq.* MASCARD. *de prob. concl.* 1323. *n.* 13. Solennitas in eo consistit, vt *causæ cognitio*, *decretum* & *consensus magistratus ecclesiastici* ad distractionem adhibeatur. MERCKELBACH. apud KLOCK. *in relat. cam. vot.* 11. *n.* 69. *seqq.* COTHMANN. *vol.* 1. *consil.* 28. *n.* 73. Ad *iustam causam* vulgo referunt doctores *necessitatem*, *R. I. de anno* 1543. aber der Kirchen Kleinoder, & *R. I. de anno* 1580. nach dem Churfürsten, euidentissimam *vtilitatem*, *incommoditatem*, *pietatem*, vel *iustam remunerandi causam*, vid. MARTINI *in processu iur. Saxon. tit.* 39. *§.* 11. *num.* 40. REINKING. *cit. l. n.* 4. FRANCISC. DVARRENVS *de SS. ecclef. ministr. lib.* 7. *c.* 9. SAMINIATVS *controu. for.* 6. *n.* 7. vbi in specie de *vtilitate* agit, quamuis non desint, qui alias adhuc causas hisce superaddant, qua de re ex instituto egerunt GVILIEL. REDOANVS *de rebus eccles. non alienand.* IOANN. A SANDE *de probibita rerum alienatione.* MAVRIT. *de secularisat. bonorum E. c.* 4. DVARRENVS *cit. l.* 10. BAPTISTA TVRRICELLIVS *de rebus ecclesiæ non alienandis*. Nontum enim est, ecclesias pupillis ac minoribus æquiparari, quorum bona immobilia cum sine certis solennitatibus valide alienari nequeant, nec ecclesiarum bona

Quænam requirantur circa alienationem B. E.

bona alienationi ſine adhibitis debitis ſolennitatibus ſubiicienda ſunt. GAIL. *l. 2. obſ. 72.* CARPZ. *iuriſpr. eccl. lib. 1. definit. 300.* An vero hodie ſolennia iuris canonici in alienatione rerum eccleſiaſticarum obſeruari debeant, prolixius disquirit KLOCKIVS *vol. 1. conſil. 35. num. 262.* BRVNNEM. *de iur. eccleſ. l. 2. c. 3. §. 7.* STRYK. *in not. ad ius eccleſ. Brunnem. l. c.* GVIDO PAPAE *deciſ. 594.* vbi aſſerit, quod apices iuris canonici ne quidem in terris pontificiorum ita ſtricte obſeruentur. Breuiter: exiſtimo ſolennitatem canonicam in noſtris eccleſiis ad conſenſum ſeu decretum conſiſtorii & iuſtam ac ſufficientem alienationis cauſam reſtrictam eſſe, LINCKIVS *de iure epiſc. c. 10. §. 36.* & quia imprimis cauſæ cognitio neceſſaria eſt, hinc ſine ea præcedente alienatio non ſubſiſtit, adeo vt ne quidem *decretum* aliquid operetur ſine *cauſæ cognitione*, MENOCH. *conſil. 80. n. 27. ſeqq.* multo minus vero confirmatio contractus mera vicem decreti ſubire poteſt. MEV. *dec. 84.* RICHTER *dec. 13. n. 11.* Hæc ordinarie ad meram relationem petentis fieri ſolet, nulla præcedente inquiſitione. BERNH. GRAEVEN. *lib. 2. concl. 1. n. 28.* In quibusdam locis ſimul conſenſus quoque patroni neceſſarius eſt, id quod omnino rationem habet, cum patronus ius quoddam *dominii directi* in eccleſiam & eius bona habet. ID. *ibid.*

Alienatio B. E. quatenus ſit nulla?

§. XXVII. Illam itaque alienationem bonorum parochialium iure meritoque nullam eſſe cenſeo, quæ ſine *cauſæ cognitione* & *conſenſu* conſiſtorii ſuſcepta eſt, IO. BAPTIST. SAMINIAT. *controu. for. 1. n. 1. & contr. 2. n. 1. & contr. 3. n. 1.* ſiue eccleſiæ noceat, ſiue non noceat: DVARRENVS *de S. eccleſ. miniſt. l. 7. c. 9. n. 379.* quoniam bona hæc iisdem iuribus ac priuilegiis vtuntur, quibus bona pupillorum ac minorum gaudent, illa vero cum ſine debitis ſolennitatibus valide alienari nequeant, (vid. OCTAV. SIMONCELLA *de decret. & ceter. ſolennit. in contr. minor.*) facilis eſt ad bona parochialia applicatio. ANTON. FABER *in cod. l. 1. tit. 9. definit. 20. n. 10.* HARTM. PISTOR. *obſeru. 68. n. 5.* add. CARPZ. *l. c. definit. 303.* Alienatio itaque talis, ſine cauſa cognita & decreto facta, *ipſo iure* nulla eſt, & res in eccleſiæ dominio manſiſſe intelligitur; *c. 36. ſqq. C. 12. qu. 2.* Hinc eo nomine ipſa eccleſia ad declarandam nullitatem, SAMINIAT. *cit. contr. 3. n. 2.* vel potius ad vindicanda bona agere poteſt. IDEM *contr. 6. n. 64.* Nec opus eſt hoc in caſu *reſtitutionis in integrum;* contractu enim ipſo iure nullo exiſtente, reſciſſio, quam intendit reſtitutio, peti nequit, quin potius vindicatio rei alienatæ obtinet, *l. 2. C. de præd. min. ſine decret. non alienand. l. 4. C. qui aduerſus rem iudicat.* LINCK. *cit. l. n. 57.* & bona nulliter alienata cum omni cauſa & fructibus perceptis petuntur, *cap. ſi quis presbyter. 6. X. de*

rebus

rebus eccl. alien. vel non, REDOANVS *de rebus ecclesiæ non alien. q. 22. §. nunc autem n. 14. seqq.* add. CARPZOV. *iurispr. forens. p. 2. definit. 29.* Quodsi itaque administrator bona & res ecclesiæ nulliter alienauerit, in dolo est, vt contra eum iurari in litem possit. CHRISTINÆVS *ad LL. Mechlin tit. 19. art. 17. n. 8.* Bene tamen monet SITHMAN. *de iure episc. c. 12. n. 38.* respicienda esse ecclesiarum statuta & ordinationes, quæ si remittant illas solennitates, alienatio valet. Quid quod ex lapsu temporis immemorialis solennitas satis suppleri possit. IGNAT. GASTON. *discept. 24. n. 20.* Præterea aliis de causis alienatio talis subsistere potest, licet de solennibus adhibitis non satis constet, de quibus vid. RICCIVS *1. decis. 35.* REDOANVS *de rebus eccles. non alien. qu. 21. n. 41.* TAMBVRINVS *de iur. abbat. p. III. disp. 13. qu. 2. n 19.*

§. XXVIII. Sin vero ex contractu, ab administratoribus valide celebrato, ecclesia fuerit læsa, vel alio modo rem recipere eidem expediat, (vid. *l. 24. §. 4. de restit. minor.*) exemplo *minorum*, restitutione in integrum, & quidem intra quadriennium ipsi succurendum, DOMINICVS GALES. *ad clem. vn. de restit. in integr. n. 43.* quod continuum est, *c. 1. X. de in integr. restit.* SFORT. ODD. *de restit. in integr. p. 1. q. 3. n. 17.* Quamuis ex eo, quod in *hoc cap. 1.* dicatur, ecclesiam semper restitui, non inferendum esse existimet STRYK. *in not. ad Brunnem. ius eccles. l. 2. c. 14. §. 7.* quod omni tempore restitutio peti possit; nam quadriennii lapsus eam excludit, sed quod ecclesia nunquam fiat maiorennis, & quoties læsa, semper restitutionem in integrum intra legitimum tempus petere possit. FAGVNDEZ. *de iustit. ex contr. l. I. c. 12. n. 8.* Dubium autem est, *a quo tempore hoc quadriennii spatium sit computandum?* A tempore læsionis vult GALESIVS *cit. l. n. 43.* quæ sententia fere communis est. Interim alii non sine ratione demum a tempore mortis administratoris hunc cursum præscriptionis incipere censent, cum, ipso vivente, ecclesia in iusta ignorantia fuisse videatur, & post eam demum læsio innotescat, cuius notitiam administrator, inique & nulliter alienans, forsan suppressit. CLEMENS MERLIN. *decis. 701. n. 13.* Proinde si successori est incognita læsio, terminus *a quo* non tam a tempore *mortis* prioris administratoris, quam potius *scientia* præsentis computari deberet, cum termini eiusmodi breviores non currant ignorantibus; *c. 1. 2. de restit. in integr. n. 6.* IO. BAPT. COSTA *de facti scientia aut ignor. cent. 1. dist. 78.* Non sufficit autem dicere, ecclesiam læsam esse, GALES. *c. l. n. 45.* sed ante omnia læsio est probanda. Et quidem debet adesse *manifesta circumscriptio*, si scilicet administratores valde negligentes

Quatenus ecclesia restituenda.

A quo tempore resti-tuatur.

 tes

tes in ea causa versati sint. Si enim ecclesiæ ex omni læsione restitutionem petere possent, nemo certe cum illis contraheret. Vid. *l. quod si minor. 24. §. 1. D. de minor. l. 12. §. 1. D. de admin. tut.* Fusius hac de doctrina egi in *iur. eccl. protest tit. de restit. in integr.*

Num administratores aliquid remittere possint.

§. XXIX. Inde facile decidi potest quæstio: *num administratores in contractibus aliquid remittere valeant?* Expediti iuris esse puto, illos expresse nihil contrahentibus remittere posse, nisi damnum & iacturam ecclesiæ illatam resarcire velint; annon vero *tacite*, & per negligentiam aliquid remittere valeant, alia quæstio est; nam non infrequens est, plus operari negligentiam administratorum, quam pactum expressum. SICHARD. *ad l. 5. C. de vsur. n. 3.* Verum sine dubio ecclesiæ restitutione in integrum hoc casu erit subueniendum, habebitque illa hoc casu electionem, vtrum contra administratorem, an vero contra tertium, respectu cuius ius amisit, agere malit, exemplo minorum, facto tutorum vel curatorum læsorum. Pari ratione administratores bonorum parochialium obstricti sunt, parata pecunia vendere bona & res ecclesiæ, nec possunt de pretio fidem habere; imo licet eam habuerint, nihilominus tamen non transfertur dominium, cum nulliter fidem de pretio habuisse videantur, nec pactum subsistere possit, cuius ineundi facultas in paciscente defuit. ANDREOLI *contr. 189. n. 7.* NONIVS ACOSTA *de concurs. cred. Reg. 1. ampliat. 13. n. 8.*

Officium administratorum circa lites.

§. XXX. Quoniam ecclesiæ varia sæpius cum aliis intercedunt negotia, optanda potius quam speranda est illa ecclesiæ facies, qua omnia amice & placide peraguntur, præsertim si ipsi res sit cum hominibus turbulentis. & litium rixarumque cupidis. Hanc quum denegata amica negotiorum tractatione litem mouere teneatur ecclesia, quales se administratores circa illam gerere debeant, paucis explicandum est.

An & quatenus transigere possint administratores?

Equidem nullum dubium, administratores rectius aliquando prospicere ecclesiæ demandatæ, si prius de remediis sopiendi lites amicabili compositione solliciti sint, quam si statim ad processus prouocando fortunæ arbitrio res ecclesiæ committant: vtilius enim esse macre concordium quauis pingui sententia, apud cordatiores ICtos dudum obtinuit. Vid. ANDR. KNICHEN. *de Saxon. non prouoc. iur. aduoc. ius cap. 3. n. 73.* Quod si vero per transactionem & amicabilem compositionem controversiam dirimere nequeant, confugiant ad illa remedia sopiendi litem ante motum processum, quæ exactissime nobis exhibet STRYK. *in introd. ad praxin forens. c. 2.* Nam verecunda eius cogitatio, qui lites execratur, non vituperanda per *l. 4. §. 1. in fin. D. alien. iud. mut. caus.* præ-

præsertim etiam cum sæpius sub iusto clypeo quis succumbere possit, & expensæ in processum erogandæ, infinitæque molestiæ aliæ ex processu oriundæ, amicabilem compositionem potius quam dubiam rerum prosecutionem in iudiciis suadeant. Interim cum nudi tantum administratores sint, transactionem caute instituere debent, præsertim si propterea deueniri debeat ad *alienationem rei* immobilis, quo casu solennitates, in alienationibus necessariæ, non intermittendæ: alioquin transactio foret nullius momenti: ENGEL. *in colleg. iur. can. ad tit. de transact. n. 6.* LINCK. *in comm. ad ius can. tit. cit. n. 2.* Conf. *l. 22. C. de admin. tut.* GAIL. *2. obs. 172.* nisi forsan transactio tenderet in euidentem ecclesiæ vtilitatem, veluti si transigatur *retinendo.* FR. MARCI *2. Dec. 188.* KLOCK. *1. Consf. 1. n. 102. 173.* Nec enim, quæ iura canonica disponunt de *transactione prælatorum*, maxime *exemtorum*, huc pertinent. Quodsi ecclesia cum alia ecclesia transigat, per administratores, non adhibitis solennitatibus, facilius transactionem valere existimarem, cum nec alienationes huiusmodi inualidæ sint, prout supra monui, quamuis in contrariam videatur inclinare sententiam LYNCKER. *in comm. ad ius ciuile tit. de transact §. VI. inf.*

§. XXXI. Cum vero administratores bonorum parochialium non repræsentent ecclesiam, sed tantum *extraiudicialiter* res administrent, & consequenter potestas eorum circa litem, in iudicio peragendam, se non extendat: hinc constituendi sunt SYNDICI, siue ex numero præfectorum, siue ex parochianis vel aliunde desumantur. Constituuntur vero illi ordinarie ab ipsa *ecclesia*, sicuti alias a qualibet vniuersitate, vel ab illis, qui repræsentant ecclesiam, vti heic loci sunt die Achtmänner, vid. *Visitations*-Abschied *de anno 1642. §. 12.* vel etiam a *Capitulo*, quod totam ecclesiam repræsentare dicitur, modo omnes, qui sunt de capitulo, debito modo constitutioni intersint, nec alias *inordinate* electio facta sit, alias non valet, quod pluribus illustraui *in iur. eccles. protestant. tit. X. de Syndic.* Hi *syndicato* legitimant suam personam. Non enim cuiquam licet fine mandato comparere, licet ecclesiæ negotia caussam priuilegiatam contineant; quod limitant, nisi quidam ex corpore ecclesiastico compareant, cum *extranei* & qui non sunt ex vniuersitatis corpore, absque *syndicatu* comparentes, repellantur. Vid. CARPZOV. *P. 1. c. 1. def. 26. n. 3.* Sed dubito de hac limitatione; neque enim, si vel maxime *parochiani* compareant, tanquam *litis consortes* sub *cautione rati* admitti possunt, cum reuera magna & ingens sit differentia inter *litis consortes*, vtpote quos *figillatim* & *proprio nomine* lis tangit, & inter pa-

Ad litem ecclesiæ constituendi sunt Syndici.

parochianos, qui nomine *vniuersitatis*, non ob *proprium interesse*, agunt. Parochos vt plurimum facilius admittunt, quod ex principiis iuris canoci fluit, secundum quæ ecclesiam repræsentare dicuntur: vnde inter protestantes meo iudicio non aliter sine *syndicatu* essent admittendi, quam si lis *bona dotalia* ipsorum parochorum tangat.

An extraneus seu non parochianus possit esse syndicus?

§. XXXII. Arbitrarium autem est, vtrum syndicus *ex gremio* ecclesiæ parochialis, an aliunde assumatur. Equidem nonnulli plane negant, syndicum extra vniuersitatem eligi posse, indeque concludunt, eiusmodi syndicatus instrumentum vitiosum esse, cum syndicus ex vniuersitate maiori studio & fide communitatis suæ causas agere præsumatur, quam extraneus, *c. 1. X. de syndic. l. 4. D. quod cuiusque vniuersit. nom.* Add. SEVST. *ad l. 3. D. de iur. n. 37.* vbi & hanc rationem addit, quod originarii melius scire credantur mores & consuetudines eius ordinis, ex quo sunt oriundi. vid. MYNSING. *centur. 4. obseru. 30.* LAVTERB. *in dissert. academ. de synd. thes. 56.* Rursus alii tunc demum admittendum esse censet, si idoneus in tali vniuersitate ad eiusmodi officium non inueniatur. WESENBEC. *in parat. D. quod cui. vniuers. nom. n. 5. & volum. 1. consil. 31. n. 17.* LAVTERB. *dict. dissert. thes. 36.* Verum neutri sententiæ subscribendum esse puto; cum argumenta dissentientium tantum euincant, consultius & e re collegiorum esse, si syndicus ex gremio collegiorum constituatur, quam si extraneus assumatur, qui non eodem zelo pro iuribus collegii conseruandis vigilat: non vero exinde *prohibitio legalis* inferri potest, quin contrarium euincitur ex *l. 1. §. vlt. quod cui. vniuers. nom.* vbi dicitur, extraneum, vniuersitatem defendere volentem, admittendum esse; nam syndici constitutio libera est, & in arbitrio litigantium posita, *arg. l. 1. §. 2. D. de procurat. l. sed si 17. & 19. D. de iniur.* SPECVLATOR. *in tit. de Synd n. 20.* Præterea constitutio syndici ex personis collegii non est *solennitas substantialis*, sed leuis, cuius omissio non vitiat actum, id quod magno Doctorum apparatu & præiudiciis confirmat LVDOV. GVNTH. MARTINI *comment. forens. in ordinat. proc. Saxon. tit. 7. §. 5. n. 71. seqq.* Hunc vnicum excipio casum, si ordinationibus ecclesiasticis specialiter dispositum sit, ne alius quam ex gremio ecclesiæ constitui debeat syndicus, quod etiam, quamdiu aliquis ex parochianis haberi potest, omnino suadendum. Omnes autem syndici eligi possunt, qui procuratores esse queunt, nec specialiter prohibentur; *l. mutus 43. §. 1. D. de procurat.* iuncta *l. 6. §. fin. D. quod cui. vniuers. nom.* add. LAVTERB. *d. dissert. thesi 51.*

Decisio.

Quod-

Quodsi vero administratores & syndici piarum causarum male litem sustineant, in expensas proprio nomine condemnantur, *arg. l. 9. & 10. C. de admin. tutor.* CHRISTINAEUS *ad LL. Mechlin. tit. 19. art. 25. n. 8.*

§. XXXIII. Denique quod si plures syndici *simpliciter* seu *indefinite* dati sint, communiter volunt, vnum absque altero admitti posse, quasi dati *in solidum* dati videantur. CARPZ. *P. 1. dec. 25. n. 8.* Quamuis enim in procuratoribus pluribus datis ius canonicum aliter disponat, vt alter absque altero admitti non possit, *c. 6. de procur. in 6.* nisi clausula *in solidum* adiecta fuerit: in pluribus tamen syndicis datis nihil in iure canonico mutatum esse asserunt, sed potius horum quemlibet adhuc *in solidum* datum censeri. CARPZ. *cit. l.* & *in proc. tit. 5. art. 4. n 50.* ZIEGL. *ad Lancell. lib. 3. tit. 2. §. 6.* LYNCKER. *respons. 184. n. 17.* SCHILT. *ex. 10. §. 53.* Verum vix est, vt huic sententiae tuto subscribi possit. Cum enim syndici in effectu sint *vniuersitatum procuratores iudiciales*, & in iure canonico non raro ita etiam vocentur: nulla apparet ratio differentiae, cur non idem in pluribus syndicis datis obtinere debeat, quod in procuratoribus ex iure canonico in praxi obseruatur. Et dum ius commune in procuratoribus pluribus datis a iure canonico mutatum est, per necessariam quoque consequentiam in syndicis mutatum censeri debet. Vid. STRYK. *in V. M. tit. quod cuiusu. vniuers. nom. §. 12.* Quid si plures syndici constituti sint?

§. XXXIV. Restat vt videamus, in quonam vlterius potestas administratorum ecclesiae consistat. Quando pecuniam mutuo acceperunt, creditor ad *versionis* probationem omnino obligatur, *auth. hoc ius correctum in f. C. de SS. eccles.* ibi: *is creditor hic intelligatur, qui, quod credidit, probat in vtilitatem diuinae domus processisse. Nou. 120. c 6. in fin. c. quod quibusd. X. de fideiuss.* Vnde curiosus sit, quo vertatur pecunia. STRYK. *Vol. 3. disp. 13. de curios. c. 4. n. 27.* Confer, GRATIANUS *discept. for. t. 1. c. 196. n. 9.* vbi recenset tres casus, in quibus creditor curiosus esse debet de versione, in vtilitatem ecclesiae facta, scilicet mutuo, deposito, venditione. Neque enim ab hac probatione liberatur creditor, si forte administrator, ceu communiter fieri sueuit, in chirographo confessus est, pecuniam in vtilitatem ecclesiae esse acceptam & versam, quoniam testatur de facto proprio, & testis est in propria causa, COTHMANN. *Vol. 2. resp. 52.* KLOCK. *vot. cameral. relat. II. n. 68. 148. seqq.* COLER. *in proc. execut. P. 2. l. 3. n. 352.* quemadmodum in ciuitate obaerata & pupillorum debitis idem obseruatur. Priuilegia Quatenus debita contrahere possint administratores?

enim

enim, concessa pupillis, regulariter ceteris omnibus tributa, qui per administratores reguntur, ALEXAND. SPERELL. *in decis. for. eccles. decis. 130. n. 39. seqq.* & respublica, ecclesia ac pupilli pari in plerisque passu ambulant HECT. CAPYC. LATRO *dec. nouiss. l. 2. decis. 765. num. 49.* Propterea cauendum omnibus a contractu cum ecclesia, tanquam re pestifera & perniciosissima, censet WILH. ANTON. A FREVDENBERG *de rescript. morator. conclus. 32. n. 14.* quoniam vix quispiam ita sibi prospicere potest, quo minus damnum incurrat. STRYK. *disput. de probanda vers. credit. c. 2. thes. 21.* Securius tamen & cautius agit creditor, si non cum solis contrahit administratoribus, sed magis cum illis, qui parochianos repræsentant, quales hic loci sunt die Acht-Männer: nam & iure canonico sufficiebat clerum consentire, STRYK. *de caut. contr. S. 2. c. 1. §. 13.* quod hodie in nostris ecclesiis magis applicamus ad parochianos, ex quibus constat ecclesia, die Gemeinde, non ex solo clero, vti pontificii existimant. Deinde *patronorum* quoque consensus adhibendus, & si res magni præiudicii, *consistorii* quoque decretum desuper expetendum. Vid. STRYK. *cit. l. & in dict. disp. 24.* Et ita illustris *Facultas iuridica* academiæ Fridericianæ M. Ian. 1698. respondit.

Auf eingewandte supplication und erfolgete Gesätze in Sachen des Klosters Ammelunxborn, Beklagten an einem, der Schmittingischen Erben Klägern andern Theils, erkennnen ꝛc. ꝛc.

Daß es der eingewandten supplication ohnerachtet bey dem no. 86. befindlichen Urtheil zu lassen, jedoch mit dieser Erklärung, daß beklagtes Kloster mit denen Unkosten zu verschonen, demselben auch den regress an das Amt Polla zu nehmen billig vorbehalten wird, V. R. W.

Rationes decidendi.

Es haben die Schmittingischen Erben wider das Kloster Ammelunxborn Klage erhoben wegen eines Anlehns von 2000. Thlr. Capital. Als nun beklagtes Kloster die producirte obligation recognosciret, ist dasselbe no. act. 86. zu Bezahlung solches Capitals nebst aufgelauffenen Landüblichen Zinsen, auch Erstattung der Unkosten, condemniret worden.

Ob nun wol wider solches Urthel das Kloster das remedium supplicationis ergriffen, und sich deshalb sehr beschweret befindet, indem

dem zuvorhero Klägere ad probandam versionem hätten angehalten werden sollen, weil auch denen ecclesiis das beneficium

l. ciuitas 27. D. de reb. cred.

nach dem mehrern Theil der Rechts-Gelehrten zukommet;

MANTIC. *de tac. & ambig. conuent. l. 8. tit. 13. n. 9.*

KLOCK. *Vol. 3. c. 131. n. 88.*

Hiernächst das Kloster sich erbothen, sein habendes Recht an das Amt Polla und dessen jetzigen Durchl. possessorem zu cediren, also Kläger solche cession anzunehmen angehalten werden sollen;

l. 3. §. 5. D. de in rem vers.

Zumahlen da das Kloster in solche Armuth gerathen, daß es anderer gestalt nicht zahlen kan, in welchem Fall die creditores auch nomina loco solutionis anzunehmen gehalten,

Auth. hoc nisi C. de solut.

und endlich die Kläger von der obligation des Klosters abgegangen, indem sie die Zinsen von dem Amtmann genommen, und also denselben pro debitore assigniret, folglich das Kloster liberiret.

Dieweil aber dennoch zuvörderst in der obligation selbst ausdrücklich enthalten, daß der Abt, Prior und gantze Conuent solches capital aufgenommen, und in einer Summa zu ihren Händen empfangen, und ihrem gnädigen Fürsten und Herren um jährliche Verzinsung, und also zu des Klosters gedeylicher Wohlfahrt, Nutz und Besten gekehret und angewendet, und dahero die versio zur Gnüge erhellet, indem das Amt Polla dadurch eingelöset, und nicht nur darmit des Landes Besten befodert, sondern auch solche Anwendung des Capitals damals für nützlich und zuträglich gehalten worden; Hiernächst aus denen Rechten bekant, daß das beneficium L. ciuitas nur statt finde, wenn die administratores ciuitatis vel ecclesiæ das mutuum contrahiret, nicht aber si ciuitas ipsa, vel illi, qui eam repræsentant, mutuum contraxerint;

RICHTER *Decis. 71. n. 2. seqq.*

CARPZ. *P. 2. c. 6. D. 18. n. 10.*

HARTM. PISTOR. *l. 2. qu. 37. n. 50.*

und solches ad ecclesiam ebenfalls zu appliciren, da in diesem casu kein Zweifel, daß nicht solches mutuum von dem Kloster selbst aufgenommen, indem in der obligation selbst deutlich genug enthalten, daß der Abt, Prior und gantze conuent solches capital aufgenommen, und dahero

dahero keine probatio versionis denen Klägern aufzulegen: Ferner ein creditor nicht schuldig nomen pro pecunia anzunehmen,

l. 17. C. de solut.

auch nicht hindert, was oben ex

l. 3. §. 5. D. de in rem verso

angeführet, dieweil alda dem Domino nicht in genere vt debitori, frey gelassen wird, an statt der Zahlung dem creditori sein nomen zu cediren, sondern weil der creditor vorgegeben, es hätte der seruus, indem er das Geld einem andern geliehen, und also dem Domino eine obligation acquiriret, dadurch sein Bestes befodert, und deßhalb contra dominum actionem de in rem verso angestellet, so ist daher in *d. text.* der creditor angehalten, solches nomen anzunehmen, dieweil, wenn er sich solches wegerte, er nicht sagen könne, daß das Geld in rem seu vtilitatem domini verwandt worden, folglich solcher specialis casus legis hieher keinesweges zu appliciren, deßgleichen auch die angeführte authentic noch zur Zeit dem Kloster nicht zu statten kommen mag, indem vorhero noch viel von dem Kloster zu præstiren, bevor es sich solches beneficii bedienen kan;

secund. deducta a BRVNN. *ad d. Auth. hoc nisi no. 4.*

und endlich in termino solutionis sich schon äussern wird, ob das Kloster mit baarem Geld, oder andern mobilibus oder immobilibus bezahlen kan, und wie weit die cessio nominum loco solutionis anzunehmen sey, und was von Zahlung der Zinsen oben angeführet, deshalb keine delegation machet, indem Kläger gleich anfangs an den Amtmann zu Possa, wegen Hebung der Zinsen, von dem Hertzog Henrico Iulio gewiesen, und darbey weder auf Aufhebung der obligation gedacht, noch sonst hat gedacht werden können, auch Kläger leugnen, daß sie die Zinsen beständig aus dem Amt gehoben, zuletzt aber dennoch eines und das andere von dem Kloster vorgebracht worden, welches eine speciem hat, und dasselbe ab expensis retardati processus liberiret. So seynd wir dahero geschehener massen zu sprechen, anbey aber dem Kloster den regress an das Amt Possa, weil es ihm verschrieben, und durch solche Einlösung des Landes Bestes befördert worden, zu reseruiren bewogen worden.

An & quatenus res ecclesiæ in feudum dari possint?

§. XXV. Nec minorem difficultatem habet illa quæstio, *an res ecclesiæ in feudum dari possint?* de qua conferri meretur CHRISTIN. *volum. 6. D. 6. n. 3. 7. & 8.* Nos distinguendum censemus cum STRY-

STRYKIO *exam. iur. feud. c. 8. qu. 5.* inter res, parochis ad *sustentationem* destinatas, & ad patrimonium ecclesiæ spectantes. Illæ vti alienari, *l. f. 6.* ita in feudum dari nequeunt; hæ vero, exigente ecclesiæ vtilitate, in feudum dari omnino possunt, vt STRVV. *Syntag. iur. feud. c. 6. thes. 3. & 4.* deducit. Ceterum quæ distinctio alias in episcopo inuestiente, obseruanda, vtrum scilicet sit res infeudari solita, nec ne, ad administratores applicari non potest: quin cum in quauis noui feudi concessione alienatio subsit, eadem quoque hic requiruntur, quæ ordinarie in alienatione, obseruanda; vid. *diss. de feud. eccl.*

§. XXXVI. Minime vero licitum est præfectis ærarii ecclesiastici, ab ecclesia aliquid emere aut sibi comparare, quod speciatim interdictum est per *auth. quibuscunque C. de SS. eccles.* Par est ratio bonorum & rerum, pecunia ecclesiæ ab administratoribus acquisitarum, quia pecunia ecclesiastica in locum rei transit. NONIVS ACOSTA *de priuileg. credit. Reg. 1. ampliat. 8. n. 18.* BRVNNEM. *ad l. 8. C. de R. V. num. 5. seqq.* TRENTACINQ. *lib. 3. tit. de emtion. resol. 1. n. 7.* Quin imo in dubio ecclesiæ nomine emta præsumuntur, IO. BAPTIST. DE LARREA *Dec. 92. n. 11.* quæ præsumtio est iuris & de iure, BRVNNEM. *in I. eccl. lib. 2. c. 15. §. 1. n. 1.* Quamuis in ecclesiæ arbitrio positum esse existimem, vtrum velit pecuniam condicere, vid. ACOST. *loc. cit. num. 19.* an vero ipsam rem repetere? Posterius vtilius in concursu creditorum reputat FONTANELLA *de pact. nuptial. tit. 2. cl. 7. gl. 2. p. 8. n. 83.* ne alias in concursu creditorum inter reliquos creditores collocari debeat, cum si afferat sibi *dominium* rei, pecunia ecclesiæ emtæ, extra concursum constituta sit.

An administrator possit aliquid ab ecclesia emere?

§. XXXVII. Mira vero est sententia, quam ACOSTA *loc. cit. n. 20.* fouet putatque *per cap. 1. & 4. X. de pecul. clericor.* administratores, pendente administratione, nihil sibi acquirere posse, reputans, omnia bona, quæ acquirunt administratores, ecclesiæ acquisita censeri & hanc ipsam præsumtionem dicit esse *iuris* & *de iure*, vt non admittatur probatio in contrarium. Prouocat subinde ad *l. 5. C. de contrah. E. V.* vbi tamen non absolute tutoribus interdicta est acquisitio. Ne itaque conditionem administratorum nimis duram faciamus, hunc textum in *c. cit.* rectius interpretamur de præsumtione iuris simplici; vel asserimus, a prælatis ad nostros administratores male argumentum duci; vel denique, restringendum textum esse ad casum ibi propositum, si scilicet administrator, nihil in patrimonio habens, postea, vbi administratio re-

Administrator non prohibetur sibi aliquid acquirere pendente administratione.

rum ecclesiasticarum ipsi permissa, emerit bona immobilia, quo casu merito præsumuntur, prædia ex pecunia ecclesiæ comparata esse. Idem obtinet de donationibus administratorum ecclesiæ parochialis: quantamcunque enim habeant administrationem liberam, libere tamen donare nequeunt, vti pluribus exponit PETRVS DE BELLAPERTICA *in repet. super l. vnic. de confess. n. 32.*

CAP. III.

De

Rationibus ab administratoribus bonorum parochialium reddendis.

CAP. I.

Vnde rationum redditionis necessitas?

Quum quilibet administrator rerum alienarum, seu negotiorum gestor, obnoxius sit ex ipsa *administratione* seu *gestione* reddendis rationibus, *l. 2. & 6. §. vlt. D. de negot. gest.* MEV. *Part. 2. D. 219. n. 2.* & commune hoc onus & debitum ad vnum omnibus administratoribus impositum sit, iure diuino pariter ac humano: nulla ratione aut prætextu ab hoc onere se liberare possunt ecclesiæ parochialis administratores, sed *quotannis* per sanctionem publicam imperialem & ordinationes ecclesiasticas speciales ad hoc ipsum adstringuntur; vid. *reformat. polit. de anno 1548. tit.* Von den Pupillen und Minderjährigen §. Und dieweil mit den Kirchen = Leuten, Gefällen und Gütern; *ordin. Saxon. eccles. in art. gener. 35. in pr. verborum,* die alles Einkommens und Ausgebens richtige Register halten, und dasselbe auch jährlich verrechnen. & §. Es sollen von denen Amtleuten, *add. ordinat. eccles. Magdeb. c. 23. §. 2.* Certe Saluator ipse hoc approbat *Luc. XVI. v. 1. 2.* & pontifex *in cap. Qualiter & quando 17. de accusat.* ac leges ciuiles idem ab administratoribus rerum alienarum exigunt; vid. *l. 1. §. 3. D. de tut. & ration. distrah.* Nam tunc demum bene recteque aliquem in administratione versatum fuisse, constat, si peracta finitaque administratione per rationes fidelitatem suam in gerendo ostenderit, & reliqua simul soluerit. MVNNOZ DE ESCOBAR. *de*

de ratiocin. administrat. c. 1. num. 6. MEV. *P. 8. D. 94.* TVSCH. *pract. concl. tom. 1. conclus. 203. num. 1.* CRESP. DE VALDAVRA *obs. 116. n. 52. in f.* aliique, quos magno numero hanc in rem citat STRYK. *de iur. princ. circa rat. ciuit. c. 1. n. 65.* Peculiaris tamen adhuc in praesenti materia subest ratio. Quoniam enim administratores bonorum parochialium tutoribus pupillorum, quoad iura ac conditiones praecipuas, supra aequiparari dixi: pari, imo maiori necessitate ad reddendas rationes obstricti sunt, qua tutores pupillorum tenentur; cum bona ecclesiastica *bona pauperum* censeantur vid. *l. 1. §. 3. D. de tutel. & ration. distrah.* CARPZ. *iurispr. eccles. l. 2. definit. 316. n. 6.* ALEX. SPERELL. *decis. iur. eccles. 130. n. 40.*

§. II. Euicta hac necessitate, antequam ad rationum redditionem ipsam me conferam, prius in peruersos locorum quorundam mores & nefandas meritoque tollendas consuetudines inquirere lubet, quibus indulgere solent patroni, Superintendentes, parochi, aliique lauti hospites, praesertim in pagis eo tempore, quo administratores rationes reddunt. Vt enim in piis & ad salutem ecclesiae institutis eiusmodi congregationibus halariter, pene dixissem, athletice pancraticeque, viuere possint, exquisitae epulae & opiparae dapes apparantur, vinum generosum & optima cereuisia comparatur, Scythicae potationes instituuntur, & omnia conquiruntur, quae ad demulcendos hominum gulae deditorum animos quicquam conferre possunt. Detestandi sunt illi mores, & abominanda talia conuiuia, quibus ecclesiae bona dilapidantur, eleemosynae, ab ingenuis christianis ecclesiae & pauperibus collatae, dissipantur, & christiana religio nefandis inquinatur criminationibus. Quando in tales comessationes impensae sunt faciendae, tunc nemo est, qui conqueratur de ecclesiae egestate: ast vbi de superfluo pauperibus succurrendum, ibi *non raro* ecclesia se fingit pauperem, vel friuolis huiusmodi impensis se ab hoc onere, vti mali administratores putant, excusat. Bene itaque monitum est in *ordin. Magdeb. c. XXIII. §. 3.* daß dabey kein Gesäuffe geduldet noch gestattet werde. Quia vero hae generales admonitiones non sufficiunt, hinc rectius sumtus hi speciatim determinantur, quod factum est *in ord. eccl. renou. Guelpherb. P. 1. c. 20. §. 9.* daß nicht mehr als 4. oder höchstens 5. Thlr. in der Rechnung passiret werden sollen. In *Gothana ordin. eccl. lib. II. c. 29. §. 10.* hac de re ita cauetur: So verordnen wir, daß hinführo die Kirchen-Väter oder Kasten-Vorsteher auf dem Lande ihre Rechnungen zwar jährlich, aber doch zu Erspahrung

Taxantur comessationes circa rationum redditionem.

der Unkosten, dero Zeit, wann gemeine Rechnung gehalten und abgehöret wird, vor jedes Ortes Obrigkeit oder Patrone und dem Pfarrer ohnfehlbar thun sollen, dargegen denen Kirch-Vätern ein leidliches an Zehrungs-Kosten zu passiren ist. Proinde tales impensæ in comessationes factæ, non essent in rationibus admittendæ, vti in simili casu respondit Facult. iurid. acad. Frider. M. Sept. 1698.

Haben Se. Churfürstl. Durchl. zu Brandenb. unser gnädigster Herr Anno 1686. ein gewisses Reglement aufrichten lassen, darinnen denen Richtern und Administratoribus des gemeinen Wesens ein gewisser modus vorgeschrieben, auch ihre Besoldung und Gehalt determiniret, darbey aber unnöthige Ausgaben und conuiuia verbothen, welches vor kurtzer Zeit bey einer abermaligen Commission wiederholet, und darbey verordnet worden, daß im Fall sich in denen Rechnungen bey künfftiger Abnahme finden würde, daß die Gerichte und andere solches Reglement überschritten, sie zu dessen Restitution angehalten werden solten. Hat sich hierauf ohnlängst bey angestellter iustification der Richter-Rechnung befunden, daß so wol dieselben, als die Schöppen mehr Besoldung, als in der competentz enthalten, angemasset, auch Conuiuia angestellet, deren Ersetzung Ihr gesuchet, Sie aber dazu sich nicht verbunden erachten.

Ob nun wohl für die Gerichte zu seyn scheinet, daß der letztere Commissions-Recess auf die künfftigen Rechnungen ziehle, und dahero ad præteritas rationes nicht zu ziehen sey, in Erwegung nicht einmal nouæ leges Principum ihren effectum in præteritum haben können.

Weil aber dennoch dieses Reglement bereits Anno 1686. seinen Anfang genommen, und daselbst dasjenige verboten ist, wowider jetzo pecciret worden, und die in dem letztern Commissions-Recess in casum contrauentionis iniungirte restitutio pro nouo puncto nicht zu achten, sondern bereits virtualiter in dem Reglement de anno 1686. enthalten gewesen, indem bekant, daß ein jeder, der sich etwas anmasset, so ihm verbothen worden, zu dessen Restitution gehalten ist, zumaln wenn die Sache administratores ciuitatum betrifft, welche so wenig aus den gemeinen Stadt-Gütern, als ein Vormund aus seines pupillen Vermögen etwas zu seinen Nutzen zu verwenden, oder zu verschwenden, berechtiget ist, immassen beyderseits tutores und administratores ad reparationem damni suo facto vel leui culpa dati verbunden seynd; Endlich auch der letztere Commissions-Recess nicht von

von künftigen Rechnungen, sondern von künftiger Abnahme der bereits geführten Rechnung deutlich genug disponiret;

So seyd ihr dahero die Restitution alles dessen, was nach Anno 1686. von denen Richtern und Schöppen zu viel gehoben, oder auf verbotene Conuiuia gewendet, zu fordern wohl befugt, Ihr seyd auch damit allerdings zu hören. V. R. W.

§. III. Rationes toti ecclesiæ reddi vult *ordin. eccles. Saxon. d. art. 35. in pr.* quia eius bona sunt administrata, & ab ecclesia administratio eis concessa. M. A. de DOMINIS *de republ. eccles. lib. 9. c. 6. n. 21.* hoc ipso contendit, inspectores, parochos & parochianos a rationibus, præfectorum ærarii reddendis, excludendos non esse, multo minus a magistratu aut ecclesiæ patrono ab hoc actu illos arcendos, qui optimam bonorum & rerum ecclesiasticarum notitiam habent. SCHILTER. *instit. iur. can. lib. 2. tit. 6. §. 24.* Et hoc rationi iuris omnino congruit & ex intima vniuersitatum indole fluit. Qui bona *vniuersitatis* administrat, illi quoque rationes reddere, sicuti qui priuatorum bona administrat, principali illas reddere debet. HESSER *de ration redd. loc. III. n. 1.* Accedit, quod, vbi ærarium ecclesiasticum quoad sumtus & expensas in res & personas ad ecclesiam spectantes non sufficit, parochiani quandoque *in subsidium* teneantur. DON MICHAEL DE CORTIADA *decis. 180. n. 17.* PAVL. CHRISTIN. *vol. 2. decis. Belgic. 228. per tot.* Hoc intuitu in *ordin. consist. Mareh. tit. 15. in f.* cautum est: es sollen die Vorsteher dem Rath und Pfarrern, in Beyseyn zweyer Personen aus den vier Wercken und Zweyen von der Gemeine, jährlich beständige Rechnung thun, welche Rechnung der Rath und der Pfarrer, auch einer von den Gewercken, oder Gemeine versiegeln, und bis auf unserer Visitationen Zukunft wohl verwahret hinterlegen sollen, damit ihnen gebührlicher Bescheid davon gegeben werden könne. Perinde enim videtur esse, vtrum omnes parochiani admittantur, an vero hi, qui parochianos repræsentant, quia sæpius ob ingentem parochianorum multitudinem omnes & singuli conuocari non possunt. In hac celeberrima ciuitate rationes redduntur in Gegenwart jeder Pfarr-Kirchen Pastoris und der Acht Männer, vt disponitur in *Visitations*-Abschied von *Anno 1642.* im andern Haupt-Punct *art. 12.* Repræsentant enim illi Octo-viri singularum parochiarum parochianos, quod patet ex historia reformationis, quam exhibet THOMAS. *in histor. stultit. & sapient. P. 3. statim ab initio.*

Rationes reddendæ toti ecclesiæ.

§. IV.

Patronus non excludendus a rationibus reddendis.

§. IV. Ante omnia autem *patroni*, siue clericus sit siue laicus, *praesentia* requiritur, quia non solum conuenit illis rationem reddere, a quibus andministratio commissa, *l. 1. §. 3. D. de tut. & ration. distrahend.* ibi BARTOL. *l. 2. §. quod de frument. D. de administrat. rer. ad ciu. pertinent.* MEV. *P. 7. D. 177. n. 3.* verum etiam quia e re patroni, vt *domini directi* est, farta tectaque manere bona ecclesiastica *c. nobis 25. X. de iur. patron. & can. filiis C. 16. q. 6.* conf. SITHMAN. *de I. episc. cap. 13. n. 17.* Praeterea ei ad paupertatem redacto necessaria vitae subsidia ab ecclesia suppeditanda sunt, *can. contra sanctorum 29. C. 16. qu. 2. c. nobis 25. in fin. X. de iur. patron.* ROCH. DE CVRTE *rubr. de vtilit. iur. patron. n. 1.* PAVL. *de* CITADIN. *p. 6. art. 4. n. 1. seqq.* SCHOENBERG. *de aduocat. armat. c. 10. n. 524.* quod fieri commode non posset, si ex administratione perfida ad inopiam vergeret ecclesia. CASPAR ZIEGLERVS *ad Lancell. lib. 1. tit. 28. §. 6. verb. licebit tamen.* Ceterum vbique patrono hoc ius non competit, quamuis tamen hoc casu ius *admonendi malos administratores* & *denunciandi* habeat, imo ex caussis adductis vrgere queat, vt simul rationum redditioni interesse possit, vt, quae forsan contra administratores monenda sunt, tempestiue adducere queat; *concil. Tolet. IX. c. 1.* SCHILTER. *instit. I. can. lib. 2. tit. 6. 24.*

Superintendentis praesentia simul requiritur.

§. V. Regulariter tamen ecclesiae patroni a rationibus, ab aerarii ecclesiastici praefectis reddendis, *superintendentes* excludere nequeunt: sicuti enim rationes ecclesiasticorum redituum non *vnice ad* ius patronatus, sed apud pontificios *ad ius episcopi* pertinent: ita principes protestantes ex *suprema inspectione*, quam in ecclesiam eorumque bona exercent, concurrere possunt ad hunc actum, siue vices suas delegauerint deputatis quibusdam, siue, quod vt plurimum fieri sueuit, superintendentes huic inspectioni praefecerint, qui *nomine principis* inuigilare debent, ne bona ecclesiastica ab administratoribus dissipentur, atque haec ratio sine dubio magis sobria est, quam quae ex institutis *iuris episcopalis pontificii*, quod principibus nostris imprudenter tribuunt, peti solet, Referunt scilicet cum pontificiis IO. GERHARD. *de minist. eccles. §. 114.* SIGISM. FINCKELTH. *de iure patron. c. 2. n. 4. 5.* prouisionem, vt ab oeconomis aliisque rerum ecclesiasticarum administratoribus rationes debito modo reddantur, *ad ius dioecesanum*, & sic in terris pontificiorum episcopo hoc ius tribuitur, quemadmodum etiam prouisum in *concil. Trident. sess. 22. de reformat. c. 9.* conf. LINCK. *de iure episcop. c. 10. n. 19.* adeo vt etiam laicis administrator caussae piae teneatur computum & rationes reddere coram iudi-

cc

ce ecclesiastico, qui ordinarie est episcopus, & soluere reliquum, omni appellatione remota. Vid. DON MICHAEL *de* CORTIADA *decis.* 164. *n.* 13. SPERELL. *decis.* 98. *n.* 4. vbi illud extendit, vt etiam eo nomine possit coram iudice ecclesiastico conueniri; conf. CORTIADA *decis.* 165. Ast sub hac qualitate principibus protestantibus concursus ad rationes reddendas adscribi nequit, quamuis veterani ICti id plerumque facere soleant, iuris pontificii principiis adeo immersi, vt se ab his liberare nequeant. Consultius meo iudicio est, vt rationes reddantur in ipsis visitationibus, quibus superintendentes, pastores, patroni, aliquando etiam præfecti intersunt, quod cautum in *ordin. eccles. Cellensi CXIII. in f.* vbi additur: Daß die Kirchen-Juraten alle Jahr die Rechnung schliessen, wenn sie geschlossen, den Pastoren jedes Orts vorzeigen, und in einen bequemen Kasten legen, und bey den special- oder general-Visitationen gebührlich ablegen, wenn sie richtig befunden werden, sich von den Superintendenten quittiren lassen.

§. VI. Præterea nec parochi ab hac rationum exactione excludi possunt, vtpote quibus etiam inspectio plerisque in locis super bonis ac reditibus ecclesiæ competit: confer. *ordinat. eccles. Saxon. d. art.* 35. & *decretum synod. de anno* 1624. §. Und weil die Kirchen- und Hospital-Güter, quamuis hoc ipsum ad parochos & curatores paganos in *ordinat. eccles. Magdeb. c.* 23. §. 2. restringatur, alibi vero ad parochos & curatores oppidanos extendatur. Sic expresse statuit de hac & aliis supra memoratis adsertionibus *ordinat. eccles. Magdeb. loc. cit.* verbis: Es sollen die Vorsteher und Kirch-Väter über Einnahme und Ausgabe, doch auf den Dörfern, da die Leute selten schreiben können, mittelst der Pfarrer Hülfe, richtige Rechnung halten, und jährlich auf einem gewissen dazu bestimten Tag in Gegenwart des Erb- und Gerichts Herrn, Patroni, oder auch des Raths und gewisser Personen aus der Gemeine, ingleichen des Pfarrers jedes Orts die Rechnung ohne alle Unkosten (quo ipso *commessationes* disertis verbis prohibentur) ablegen und iustificiren. Caueant autem sibi patroni, superintendentes, parochi aliique, quibus rationes reddendæ sunt, ne κώφα πρόσωπα in hoc actu agant, sed accurata dexteritate & solertia inuentarium, libros rationum, expensas impensasue continentes, ipsasque rationes inspiciant, defectus varios examinent, errores calculi notent, & ea omnia peragant, quæ ad ecclesiæ & reipublicæ vtilitatem vergunt. conf. CRESP. *de* VALDAURA *obs.* 116. *n.* 62. & 47.

Parochi quoque rationibus reddendis interesse debent.

Sed ad eas reddendas non tenentur.

§. VII. Exinde tamen minime inferri poteſt, ipſos parochos adſtringi poſſe ad rationes reddendas, ſi forſan adminiſtratores ſint ἀναλφάβητοι, cum adminiſtratio ipſis non ſit primario commiſſa, ſed tantum quædam inſpectio; id quod clarius patet ex ſeq. reſponſ. *Ill. Facultatis Juridicæ* Academiæ Fridericianæ, an. 1696. M. Nov. concepto hisce formalibus: Will ihm aufgebürdet werden, daß er die Kirchen-Rechnungen von denen ihm anvertraueten Kirchen zu Siersleben, Auchsdorf und Hübim machen und calculiren ſolle, darwider er ſich opponiret, und alſo, ob er darzu von Rechtwegen verbunden ſey, belehret ſeyn will. Ob nun wol einem Prediger mit oblieget, dahin zu ſehen, daß mit denen Kirchen-Geldern wohl haußgehalten, und nichts davon unnützlich außgegeben werde, CARPZ. *iurispr. eccleſ. lib. 2. def. 313. n. 2.* hiernächſt ſo wohl bey der Kirchen-Viſitation Anno 1678. als auch in der Magdeb. Kirchen-Ordnung, wenn die Vorſteher nicht ſchreiben können, die Rechnung durch des Paſtoris Hülfe gemachet werden ſolle, verordnet. Dieweil aber dennoch die Adminiſtration der Kirchen-Gelder eigentlich den Kirchen-Vorſtehern oblieget, und dieſe dahero zu Ablegung ordentlicher Rechnung verbunden, wie ſolches weitläufftig ausführet CARPZ. *iurispr. eccl. lib. 2. def. 314.* ſie auch davon nicht befreyen kan, daß ſie Schreibens und Rechnens unerfahren, denn ſie ſolches durch andere thun laſſen müſſen, wie denn ihres Ortes der Schulmeiſter darzu gebrauchet worden; die Viſitation- und Kirchen-Ordnung auch einen Prediger darzu nicht abſolute verbindet, ſondern nur einem Prediger die Freyheit läſſet, die Verfertigung der Rechnung über ſich zu nehmen, dadurch aber ſeine legitimæ Exceptiones nicht aufgehoben ſind, wann er dadurch in ſeinen ihm obliegenden Amts-Geſchäfften gehindert wird; zumaln bereits bey der Apoſtel Zeit die cura redituum eccleſiaſticorum denen Lehrern und am Wort dienenden abgenommen, der Kirche auch dadurch kein Schade zuwächſt, denn wenn gleich vor dem ein Schulmeiſter bey Führung der Kirchen-Rechnung ſich nicht aufrichtig erwieſen, dieſes bey denen folgenden Schulmeiſtern keine præſumtionem ſimilis malitiæ machet, allenfalls auch dergleichen Betrügerey durch fleißige Aufſicht der Kirchen-Vorſteher wohl verhütet werden kan; So erſcheinet daher allenthalben ſo viel, daß der Herr wider Willen zu Haltung der Kirchen-Rechnung nicht gezwungen werden könne. V. R. W.

§. VIII.

§. VIII. Sicuti vero certi iuris est, quoslibet aliarum rerum administratores, siue *necessarii* sint siue *voluntarii*, siue a parte, lege, aut iudice constituti fuerint, illis, quorum interest, rationes reddere obstrictos esse, MVNNOZ *de* ESCOBAR. *c. 3. n. 32.* & si rationem veram & rectam non reddant, vti falsos a lege puniri, *l. 1. §. 4. D. de falsis*; imo perpetua sæpius infamia notari, *l. 1. D. de his qui not. infam.* & remoueri, BERGER *de fideic. art. 40. n. 15.* GVTIERREZ *de tutel. p. 3. n. 3.* etiamsi cautionem offerant: MICHAEL *de* CORTIADA *decis. Cathol. 84. n. 1. & 2.* ita quoque ærarii præfecti, quibus administratio bonorum parochialium incumbit, ad rationes reddendas obligantur, pertinetque hæc cognitio ad *iudicem ecclesiasticum.* IDEM *cit. l. n. 9.* Quæcunque enim circa tutores disposita & decisa sunt vtplurimum locum habent in curatore, decurionibus reipublicæ, Hospitalariis, prælatis, magistris fabricæ, prouisoribus siue administratoribus bonorum pauperum & aliis piorum locorum curatoribus, vt late probauit BARTOL. SOCINVS *Consil. 66. n. 2. volum. 3.* Et sic olim prouisum fuit in *synodo Antiochena c. 25.* vt episcopi, quibus administratio rerum ecclesiasticarun concessa erat, redderent rationes synodo prouinciæ, ac velut quodam repetundarum iudicio tenerentur; vid. CHRISTOPH. IVSTELLVS *ad Cod. can. eccl. vniuers. §. 188.* A quibus rationes exigendæ?

§. IX. Illis itaque conuenit rationes reddere, a quibus administratio peracta fuit, nec facile hoc onus ad alios transit, nisi forsan ad heredes. Quamuis enim ad hos administratio rerum ecclesiasticarum non transeat, nisi pariter idonei sint, vt negotia a defuncto inchoata ad finem perducere queant, *l. 1. & 4. D. de fideiuss. & hered. tut. l. 40. D. pro soc.* quo casu quoque ad rationes reddendas tenentur ex propria administratione: attamen cum heredes suscipiant obligationes defuncti, administratorum bonorum ecclesiasticorum heredes quoque rationem reddere tenentur, non tantum de gestis a defuncto, sed etiam de neglectis, per *l. heredes eorum. vlt. C. de hered. tutor.* conf. HAHN. *ad Wes. tit. de tut. & rat. distr. n. 4.* quamuis rationes non eadem exactitudine ab heredibus exigi possint; *arg. l. 1. C. eod. l. 2. C. de magistr. conuen.* Nam graue est, ex alterius administratione rationes reddere, & de factis alienis & incognitis respondere, ex quo forsan est, quod leges heredes administratoris vlterius obligare noluerint, quam ad *dolum* & *latam culpam* defuncti præstandam, *arg. l. 1. §. officio. D. de tut. & rat. distr. l. 4. D. de magistr. can. l. 2. C. eod.* CRAVETTA *conf. 218.* CEPHAL *IV. conf. 466. n. 1. sqq.* Quod si vero socios functionis habeant: illi potius quam *heredes* tenentur, ob maiorem huius muneris notitiam & cognitionem. BESOLD. *P. 5. conf. 208. n. 19.* An heredes administratoris teneantur ad rationes reddendas?

Quatenus fideiussores teneantur?

§. X. Fideiussores autem administratoris non tenentur ad rationem reddendam, nec contra illos tali actione agi potest, nisi excusso & condemnato prius principali, & summa liquidata cum eo, etiamsi renunciauerint beneficio excussionis; *l. 1. C. de conuen. fisc. debit.* Fideiussor enim se obligans pro administratore, eatenus tantum se obligat, quatenus redditis rationibus apparet, administratorem esse debitorem, AYMON. CRAVETTA *cons. 275. n. 13.* Iam autem administratur ante redditas rationes non potest dici debitor, licet confessus fuerit, ad manus suas aliquid peruenisse. Non enim sequitur: tale quid peruenit ad manus administratoris: ergo condemnari debet ad id restituendum, sed est expectandus exitus redditæ rationis. ANDREOLI *controu. 187. n. 6.* BORGNINVS CAVALC. *de tutor. n. 214.* Hinc semper opponere potest fideiussor hanc exceptionem, quamuis se obligauerit tanquam *debitor principalis* & *in solidum*, cum constet ex *qualitate negotii*, illud *principaliter* ad administratores pertinere, adeoque non potest fideiussor aliter considerari, nisi tanquam fideiussor, quia non potuit se immiscere administrationi, ad se non pertinenti, IO. FRANC. ANDREOLI *controu. 30. n. 4. 8. & 9.* Operatur vero hæc clausula, dum se obligavit tanquam *principalem*, quod redditis rationibus, & facta condemnatione administratoris, statim possit agi contra fideiussorem *executiue. Auth. præsente C. de fideiuss.* An vero fideiussor administratoris liberetur, si computatio non fuerit facta cum administratore viuente, exinde dubium habet, quia ita non constat, quid & quantum debeatur. Verum cum fideiussores administratorum ordinarie de tribus caueant: 1) administratorem bene & fideliter administraturum, 2) rationes redditurum, 3) reliqua soluturum; hinc etiam euidens est, fideiussorem sollicitum esse debere, vt rationes reddantur. Nam pro facto alieno intercedere potuit: quod factum si debitor non impleat, tenetur tamen fideiussor ad interesse; vid. ARNOLDI *controu. 64. n. 7. seqq.* Sin autem negligens ecclesia fuerit in exigendo debito ab administratore, qui postea soluendo non est, fideiussores liberantur. ANDREOL. *controu. 213.* Quod si denique plures administratores rationes reddere debeant, cauendum, ne rationum redditio separetur, sed vno & coniuncto actu expediatur, quia rationum redditio actus indiuiduus est. MEV. *p. 6. D. 130.*

An fideiussor liberetur, si computatio non facta?

Quomodo rationes sint reddendæ.

§. XI. Difficile admodum esse, rationes ex omni parte perfectas reddere, res ipsa loquitur. ANCHORAN. *consil. 331.* SOCINVS Senior *l. 2. consil. 159.* GRYPHIAND. *in œcon. leg. l. 2. c. 3. n. 128.* ad quam difficul-

cultatem tollendam supra *c. 2. §. 2.* administratoribus bonorum parochialium iniunctam esse diximus *confectionem inuentarii*, tanquam legitimæ administrationis fundamentum, & caput rationum, vna cum diligenti consignatione singulorum acceptorum, & expensorum, vt in propatulo sit, quid, vnde & ex qua causa accepta sint? *l. Apparitores. 5. C. de exact. trib. l. 1. §. 2. D. de tutel. & ration. distrahend.* cui, quid, quantum & quare sit expensum? FRIDERVS MINDANVS *de mandat. c. 49. n. 15.* NICOL. *de* PASSER. *de priuat. script. l. 4. tit. de lib. admin. n. 3.* Cautus itaque sit administrator, vt omnia annotet sigillatim de die in diem, tam respectu eius, quod recepit, quam illius, quod expendit, vel si soluerit aliquid, adnotet causam, ex qua soluerit vel receperit, quia rationes etiam causam habere debent, ex qua acceptum datumue sit. MENOCH. *de A. I. Q. l. 2. cas. 209. n. 14.* Recte proinde idem MENOCHIVS dicit, quod ille, qui aliena negotia tractauit, præstare debeat rationes legendas in suis codicibus, non autem *in folle* exhibere, quod genus loquendi ab illis sumtum est, qui pecunias in marsupio ostentant, nec qualis quantaue sit, ostendunt, quemadmodum eleganter explicat ALCIAT. *l. 4. de V. S. n. 4.* Quod si liber *in folle & sine distinctione & expressione* causæ dati & accepti scriptus sit, concurrente *dolo*, vel saltim *lata culpa*, aduersus talem administratorem *iuramento in litem* locus est. MVNNOZ *de* ESCOBAR. *de ration. administr. c. 10. n. 49. seqq.* Conuenit enim rationes distinctim & particulatim, aperte & explicate, *l. qui sub conditione 3. D. de condit. & demonstrat.* & non in folle, *l. si seruus 82. D. eodem*, seu, vt dicitur, in sacco, *l. 3. §. si plus 6. D. de stat. liber.* & *sub inuolucro* reddere, MOLIN. *in consuet. Parisiens. §. 6 gl 6. n. 16.* & consequenter accepta & expensa, sigillatim ac in specie describere, & iuxta se ponere, *l. 2. §. 2. D. administr. rer. ad ciuitat pertinent.* quoniam intricata ratio nulla est ratio. ESCOB. *cit. loc. c. 10. n. 44.* Cum itaque rationes in folle redditæ pro non redditis habeantur, denuo sine dubio reddendæ sunt, adeo vt etiam heredes pro rationibus in folle redditis teneantur. IAC. SCHVLTES *in addit. ad Mod. Pistor. P. 3. qu. 126. n. 32.* MVNNOZ *ab* ESCOBAR *in tr. de ration. c. 3. n. 31.* Rationes non sunt in folle reddendæ.

§. XII. Eum autem in finem administratores bonorum parochialium rationes reddunt, vt ea, quæ supersunt, ecclesiæ restituant, quia rationis redditio fit & ordinatur primario ad reliquorum restitutionem. Quomodo rationes examinandæ? NATTA *l. 2. consil. 114. n. 8.* TIBER. DECIAN. *Vol. 4. resp. 84. n. 21.* GVTIERREZ. *de tutel. p. 3. c. 1. n. 76.* CARPZ. *lib. 5. tit. 8. resp. 85. n. 6.* Ad hoc

autem adstringi non possent administratores, nisi rationes *exacte* reddendæ essent. Hinc illi, in quorum præsentia rationum redditio fit, *exacte* examinare illas debent, non vero partes sequi BERTAZOLI *cons. crim. 91.* asserentis *scrupulosam* rationis redditionem non esse exigendam ab administratoribus publicis: id enim & iuri communi & rationi contrariatur, quin potius rectius sine dubio in *ordin. Magdeb. eccl. c. 23. §. 2.* dicitur: welche dieselbe mit allem Fleiß erwegen sollen. Idcirco (1) ad inuentarium recurrendum est, vt appareat, quid, quantum, quale existat, de quo rationum redditio fieri debet? MEV. *p. 6. decis. 84.* (2) libri rationum probe examinandi, vtpote qui data & accepta in se continent. STRYK. *de iure princip. circa ration. c. 4. n. 23.* ibique citati Dd. Hinc volumina, cautiones, instrumenta exhibenda sunt, ni administratores se velint suspectos reddere, *arg. l. 7. D. de admin. tut. ibique Gloss.* CLEMENS MERL. *decis. 473. n. 11.* conf. *l. 8. §. 5. D. de liber. legat.* SICHARD. *ad rubr. C. in quib. caus. pign. n. vlt.* E contrario si petens rationum redditionem libros teneat, non prius recte agit, nisi exhibitis reo libris, ex quibus rationes sunt reddendæ. IO. FRANC. ANDREOL. *contr. 318. n. 19. seqq.* (3) Exhibita porro *exacta solertia*, tanquam virgula mercuriali, inuestiganda sunt, & rationes oblatæ legendæ, percontandæ & dispungendæ sunt, ne negligentiam, culpam, perfidiam, fraudes & imposturas, durante administratione admissas, tegant ærarii ecclesiastici præfecti. Quod si documentis & quitantiis, per quæ tamen debita liquida fiunt, omnia satis probari nequeant, aliquando liber rationum, si quidem verosimilia continet, iuramento producentis firmari potest. NICOL. *de* PASSERIBVS *lib. 4. de script. priu. qu. 1. n. 56. seqq.* MASCARD. *de probat. concl. 975. n. 82.*

Ecclesiæ competit tacita hypotheca in bonis administratoris.

§. XIII. Quod si vero excussis rationibus apparet, administratores debitores ecclesiæ esse, habebit ecclesia eo nomine *tacitam hypothecam* in omnibus bonis administratorum a tempore, quo fuit suscepta administratio, HIER. ROCCA *disp. iur. select. c. 50. n. 91.* & iure prælationis gaudebit in concursu creditorum. IO. FRANCISC. ANDREOLI *controu. 353. n. 9.* MANTICA *de tac. & ambig. conuent. lib. 9. tit. 16.* NONIVS ACOSTA *de priuil. credit. Reg. 3. amp. 23. n. 63.* Aequiparantur videlicet ecclesiæ pupillis & minoribus, adeoque hic non tam fit extensio *doctrinalis*, quin potius lex per *generalem æquiparationem* priuilegium tacitæ hypothecæ ad ecclesias extendere voluisse præsumitur, cum administratores instar *curatorum* sint, per *clem. 2. de relig. dom.* conf. BAPTIST. ASINIVS *de execut. §. 7. c. 25. n. 5.* STRYK. *ad Brunn. ius eccl. lib. 2. c. 15.*

15. §. 31. HIER. ROCCA *disp. iur. select. c. 5. n. 23. sqq. n. 35. sqq.* MEV. *p. 2. dec. 295.* MVNOZ *de* ESCOBAR *de ratioc. minist. c. 39. n. 13.* MART. *process. iur. Sax. tit. 45. §. 4. n. 5.* Certior adhuc & latior est prouisio iuris Saxonici, quod maiori fauore ecclesias, scholas & hospitalia digna iudicauit, iisque ius *tacitæ hypothecæ* in bonis *cuiuscunque debitoris* expresse assignauit, adeo, vt etiam tacita hypotheca ad bona feudalia administratorum extensa fuerit; vid. *process. Saxon. tit. 45. §. 14.* Vnde etiam *actio realis* contra administratores in *foro rei sitæ* moueri potest, vti pronunciauit *ill. Facultas iuridica* academiæ Fridericianæ M. Ian. an. 1696.

Auf eingewandte appellation, derselben iustification und erfolgete Gesätze, in Sachen der Anwälde, Canonici Peter Sommels, und Dechant Sparns Erben, Bekl. und Appellanten an einem, Lorentz Dreyers, Vicarii St. Barbaræ, Klägern und Appellanten andern Theils erkennen Churfürstl. Brandenb. zu Cleve- und Märckischer Lande Regierung und Iustitz-verordnete, und in specie zu dieser Sache deputirte Räthe auf ꝛc. ꝛc.

Daß die appellation in ihren formalien beständig und zu gebührender Rechtfertigung anhero erwachsen; So viel aber die materialien betrifft, ist aus den acten so viel zu befinden, daß Dechant Sparns Erben betreffend, in erster instantz wohl gesprochen, und übel appelliret; Was aber den Canonicum Peter Sommeln belanget, ist übel gesprochen und wohl appelliret, derowegen derselbe von angestellter Klage zu absoluiren. V. R. W.

Rationes decidendi.

Obwol bekl. Dechant Sparns Erben unterschiedliche grauamina anführen, hauptsächlich aber, daß sie als Seculares nicht vor dem Thum-Capitul zu stehen schuldig, zumaln auch dasselbe, als in propria causa, vor suspect zu halten.

Weil aber dennoch Dechant Sparn, als administrator der Stifts-Güther, Rechenschaft abzulegen verbunden, und deßwegen seine Güther tacito hypothecæ nexu obligiret gewesen, weßhalb bey ereigender pericul das Stift an dessen Güther sich zu erholen, und dieselbe mit arrest zu belegen wohl berechtiget, die Bekl. daher nicht ratione personæ, sed rei belanget worden; da ein iedweder in foro rei sitæ zu antworten schuldig, zumahl denen Beklagten durch die vorige Urthel nichts benommen, sondern nur daß sie sich einlassen, und auf die

Klage

Klage antworten sollen, zuerkannt, da sie ihre exceptiones annoch hauptsächlich vorbringen können, auch das Thum-Capitul pro iudice suspecto nicht wohl zu halten, da dieselbe vi officii des Stifts Bestes zu beobachten verbunden, auch die sententia mehrentheils von auswärtigen unpartheyischen Rechtsgelehrten abgefasset wird:

So ist beschehener massen das vorige Urthel confirmiret worden.

So viel aber Canonicum Peter Sommeln betrifft, weil aus denen actis nicht erhellet, daß er des verstorbenen Dechant Sparns Erbe worden, zum wenigsten ihm solches nicht erwiesen: hiernächst aber ex facto defuncti keiner belanget werden mag, nisi sit heres, auch dem Stifft kein weiter Recht, als nur hypotheca tacita in bonis administratoris zustehet, daher die Peter Sommeln zukommende intraden mit arrest nicht beleget werden können:

So hat man aus diesen Ursachen denselben von der angestellten Klage absoluiret.

Cautus sit administrator in rationibus recte reddendis.

§. XIV. Ceterum cum illi demum ab iteranda rationum redditione liberi sint, qui rite & secundum iura præscripta rationes reddiderunt: ita rationibus non rite redditis, administratores, non obstante liberatione facta, adhuc tenentur, quia paria sunt, rationes non rite reddere, vel plane non reddidisse, *arg. l. quoties 6. D. qui satisdare coguntur; l. 1. C. de error. calcul.* IAS. *consil. 219. n. 2. l. 2. & cons. 24. num. 3.* MEV. *P. 8. decis. 21.* quamuis actor probare debeat, rationes non esse legitime redditas; MEVIUS *cit. l.* Sed rationibus semel redditis, accurate calculatis, & legitime dispunctis, administratores plenam consequi libertatem, nec amplius inquietandos esse, iura sanciunt pariterque doctores stabiliunt, vid. STRYK. *de rat. redd. ciu. c. 6. n. 1. seqq.* quod æquissimum est, ne administratores incertitudine liberationis defatigentur. MENOCH. *de A. iud. qu. cas. 209. n. 39.* KLOCK. *V. 3. cons. 16. n. 12.* Quatenus autem rationes semel excussæ & examinatæ rursus sub examen reuocari, adeoque defectus noui adhuc allegari queant, plena manu explicat HEESER *de ration. redd. loc. XV*: quæ cum ad generalem doctrinam de *rationibus* reddendis pertineant, adeoque æque ad administratores quoscunque possint applicari: hic regustanda non sunt.

§. XV.

§. XV. Quod vero administratores ecclesiæ more tutorum iuxta *Ref. polit. de anno* 1577. *tit.* 32. quotannis rationes reddere teneantur, notum est, nec huic rei prolixius immorandum. Plerosque enim administratores hodie ad anniuersarias rationes adstringi, existimat MEV. *ad ius Lubec. P.* 2. *tit.* 3. *art.* 2. *num.* 21. quanto magis ergo etiam ærarii sacri præfecti illas *quotannis* reddere debent; maxime iis in locis, vbi in visitationibus annuis illæ sunt reddendæ. Vbi annuæ visitationes non instituuntur, solet iniungi administratoribus, vt quotannis eas conficiant, pastoribus ostendant, & in arca ecclesiastica ad futuram visitationem deponant, prout in ducatu Cellensi moris & iuris est. Conf. *ordin. eccl. Magdeb. c.* 23. *§.* 2. CARPZOV. in *iurisprud. eccles. lib.* 2. *tit.* 20. *def.* 316. Rationes quotannis sunt reddendæ.

§. XVI. Ceterum quas impensas administrator in rationes referre possit, facile ex generali *impensarum* doctrina liquet, quam hic explicare nolo. Paucis: dubium non est, quin impensas *necessarias* & *vtiles* in rationes referre possit, voluptuarias autem & minus vtiles deducere nequeat. MEV. *Part.* 6. *Decis.* 187. Quicquid enim superuacuum & minus vtile existit, tam alienum est a rationibus, quam ab officio boni patrisfamilias; nec sumtuum, nulla re vrgente factorum, est repetitio; *l.* 2. *§. penult. D. si quis caut. l. ex. duob.* 27. *pr. D. negot. gest.* *add.* MEV. *P.* 6. *D.* 187. *n.* 7. Quæ impensæ in rationes referendæ.

§. XVII. *Locum* reddendarum rationum regulariter vnum eundemque cum loco *gestæ administrationis* esse debere, recte censuerunt iura ciuilia *in l.* 1. *&* 2. *C. vbi de ratioc.* quoniam in loco administrationis faciliori modo vel per testes, vel per documenta veritas rationum in comperto haberi potest. HECT. FELICIAN. *de societ c.* 38. *n.* 1. CHRISTIN. *vol.* 3. *D.* 162. *n.* 1. Rationem hanc reddit WESENBEC. *ad tit. C. vbi de ratiocin.* quia naturam actionum realium imitari videntur, cum ratiocinia plerumque fiant de rebus, in loco gestionis sitis, vbi probationes & instrumenta rationum melius inueniri possunt; *l.* 2. *C. vbi de ratioc.* ZANGER. *de except. P.* 2. *c.* 1. *n.* 189. Proinde etiam tutores & curatores in loco gestæ tutelæ vel curæ rationes reddere, & de iisdem ibi conueniri possunt, licet alibi sua habeant domicilia Vid. *l.* 1. 2. *C. vbi de ratioc.* MARTIN. *ad process. Saxon. tit.* 11. *§.* 2. *n.* 154. *seqq.* Cum itaque in loco *gestæ administrationis* melior sit cognitio rationum reddendarum; nullum est dubium, quin rationum redditio de bonis ecclesiasticis administratis in ipsa *parochia*, ad quam spectant, fieri debeat. Vbi rationes reddendæ?

§. XVIII. Possunt autem exigi rationes ab administratoribus, nulla obstante præscriptione, nisi 40. annorum, quemadmodum respondit illustris *Facultas Iuridica M. Ian. an. 1696.*

Als dieselbe uns acta priuata, in Sachen derer Anwalden des Klosters Marienberge, Widerklägern an einem, Heinrich Lüders Erben Widerbeklagten andern Theils, nebst einer facti specie und einem responso von der löblichen Iuristen-Facultät zu Helmstädt, zugeschicket, und sich über 3. unterschiedene Fragen, so bey der facti specie befindlich, des Rechten zu belehren gebethen, demnach erachten ꝛc.

Ob wol in denen Rechten klar versehen, quod quemadmodum omnes actiones personales 30. annis præscribuntur, ita etiam rationum redditio tanto tempore præscribatur,

arg. l. super annali 1. §. ad hæc C. de annal. except.
CASTEEL. *tract. de ratione part. 4. decis. Genuens. 25. n. 4.*

und um diejenigen Rechnungen, deren iustification das Kloster annoch prætendiret, schon anno 1638. geschlossen, und von der Zeit an innerhalb 30. Jahren nicht gefordert, sondern also præscribiret zu seyn scheinen, in mehrer Erwegung nachmahls anno 1680. die von den Lüderschen Erben producirte documenta, dadurch sie beweisen wollen, daß die rationes schon iustificiret, in contumaciam pro recognitis gehalten, darwider das Closter binnen 20. Jahren ihre exceptiones einbringen sollen;

l. 13. §. 1. D. de diuers. & tempor. præsript.
MEV. *P. 1. Dec. 79.*

Hiernächst auch die Lüderschen Erben, daß der verstorbene administrator in seinem Calender anno 1638 den 4. Iulii deutlich angezeichnet, daß er damals von Braunschweig wiederkommen, und seine Rechnung von anno 1622. bis 1632. abgeleget, zum Beweis der allbereit geschehenen iustification vor sich anführen, zumaln gedachter Heinrich Lüders in demselben Calender sein Geschäffte, des Klosters halber richtig annotiret, auch, daß sich solches in der That also verhalte, noch wahrscheinlicher wird, indem auch am 9. Iul. anno 1638. derselbe zu Ablegung seiner Rechnungen von denen Commissariis auf den Iulii

Iulii eiusdem anni citiret worden: vbi autem priuatus liber continet verosimilia, ipsi credendum est;

FLAM. *de* RVBEIS *vol. 1. conf. 32. n. 66.*

und daher die Lüderschen Erben, daß sie nicht allein mit ihrer exceptione præscriptionis gegründet, sondern auch, daß die geforderte Rechnungen allbereit iustificiret, zur Gnüge dargethan zu haben scheinet.

Weil aber dennoch, so viel den punctum præscriptionis betrifft, allhier von denen Rechnungen, so dem Kloster Marienberge abgeleget werden sollen, die Frage, da bekant, quod contra ecclesiam non currat præscriptio minor quam 40. annorum,

Auth. quas actiones C. de SS. eccles.

und noch übrigens die ecclesia tacitam hypothecam in bonis administratoris hat,

FR. MVNNOZ *ab* ESCOBAR. *tr. de rat. administr. c. 39. n. 13.*

cui pariter non præscribitur nisi 40. annis,

l. 7. C. de præscript. 30. ann.

dieselbe Verjährung auch allhier von anno 1628. nicht angerechnet werden mag, sondern nur ab anno 1654. cum nulla præscriptio currat tempore belli,

per *R. I. de ann. 1654. §.* so viel nun die *Capitalia 172.*

und von der Zeit an bis ad ann. 1674. da am 28. Septembr. das erste Urthel publiciret, und darinnen dem Kloster die reconuention vorbehalten worden, kaum 20. Jahr ausmachen, weiter aber die præscription nicht geschehen können, weil per illam sententiam, da das Kloster mit seiner prætension zur reconuention verwiesen, ihm unterdessen ius agendi benommen, sed non valenti agere non currit præscriptio,

l. 1. pr. C de annal. except.

darwider auch nicht hindert, daß das Kloster, nachdem anno 1680. ihre documenta pro recognitis in contumaciam gehalten worden, binnen 10. Jahren seine exceptiones einbringen sollen, indem theils, daß die angezogene documenta pro recognitis gehalten worden, aus denen acten nicht erhellet, theils auch, daß nothwendig binnen 10. Jahren die exceptiones wider die Rechnung einzubringen, aus dem oben angeführten textu

in *l. 13. §. 1. D. de diuers. & temp. præsc.*

nicht erwiesen werden mag, da derselbige von dem casu redet, si rationes iam tum oblatæ, subscriptæ & subsignatæ, sed vnum & alterum ex iis expunctum fuerit,

VDALR. ZASIVS *ad d. l. §. 1. n. 1. & 2.*

welches in diesem Fall sich weit anders verhält, da die Lüderischen Erben nicht einen oder andern Punct in der Rechnung, die noch niemals völlig abgelegt zu seyn erwiesen, durch ihre exceptionem præscriptionis saluiren wollen, sondern die gantze Rechnung, desgleichen auch

MEVIVS

d. P. 1. dec. 79.

de legitime oblatis rationibus redet, da nicht weiter gezweifelt, sondern von dem andern Theil zugestanden wird, quod rationes iam tum actualiter oblatæ fuerint, welches in diesem casu sich nicht findet, und endlichen dieses alles seinen Abfall hat in ecclesia, contra quam, vt supra dictum est, nulla alia quam 40. annorum præscriptio currit:

Ferner die von dem verstorbenen Heinrich Lüders gemachte annotation keine vim probandi in sich begreifft, si quidem scriptura priuata ne quidem semiplenam probationem efficit,

MASCARD. *de probat. concl. m. n. 2.*
BERTAZZOL. *conf. crim. 291. n. 16.*

quo etiam pertinent annotationes priuatæ, qua quis memoriæ causa testatur in libris suis aliquid factum esse, velut se illo die centum mutuo dedisse Titio:

NICOL. *de* PASSERIBVS. *tr. de script. priuat. l. 1. q. 3. n. 63. & 64.*

Folglich da die Lüderische Erben ihre intention noch nicht semiplene erwiesen, zu einem iuramento credulitatis nicht gelassen werden können, solche Ablegung der Rechnung auch dadurch nicht mehr erwiesen wird, daß Heinrich Lüders auf den 20. Iulii anno 638. citiret worden, weil daraus nicht mag geschlossen werden, daß er auch die Rechnung würcklich abgeleget, zumaln das Kloster viel mehrere argumenta pro facienda præsumtione in contrarium vor sich hat, sintemal nicht nur in denen Registern keine Nachicht davon zu finden, da doch die Lüderischen Erben in ihren Duplicis zu ihrer Defension anführen, daß sie deßhalb keine general-Quittung produciren könten, weil kein

Ver-

Verwalter oder administrator dergl. so wenig in genere als in specie erhalten, sondern die ratificatio rationum *saltem registriret* worden,

und deshalb auch daß die Iustification dieser Rechnung, im Fall sie würcklich erfolget, würde registriret worden seyn, wohl zu schliessen: indem auch die Lüderische Wittib Anno 1644. zu Ableg- und Iustificirung ihres Ehemanns sel. geführte Kloster-Rechnung gebührend citiret, welches nicht geschehen seyn würde, im Fall die Rechnung schon iustificiret gewesen, da ja in 6. Jahren dieselbe nebst aller Nachricht nicht so gar abhanden kommen können, solche und andere von dem Kloster angeführte præsumtiones, daher, daß sie diejenigen, so von den Lüderischen Erben allegiret worden, weit übertreffen, desto eher jenen vorzuziehen, cum præsumtio fortior semper tollat debiliorem;

MENOCH. *de præs. l. 1. præs. 30. n. 4. seqq*;
SVRDVS *cons. 94. n. 6.*

Zumahl die von dem Kloster angeführte argumenta non factæ iustificationis am wahrscheinlichsten, da bey denen Gelehrten bekannt, quod illa sit validior præsumtio, quæ verisimilitudini magis conuenit:

CRAVETT. *vol. 4. cons. 662. n. 22.*

Woraus da deren viele zusammen concurriren, vbi semper pauciores vincuntur a pluribus;

ALCIAT. *de præs. reg. 3. præs. 37. n. 9.*
WESEMB. *vol. 1. cent. 4. n. 30.*

Maxime si sint negatiuæ, quæ affirmatiuis semper sunt fortiores:

PARIS. *vol. 2. cons. 29. n. 83.*
VVLTEI. *vol. 1. cons. 22. n. 67.*

So halten wir davor, daß nicht nur der Lüderischen Erben exceptio præscriptionis keinesweges in den Rechten gegründet, sondern auch ihre angeführte argumenta ad probandam iustificationem rationum nichts vermögen.

§. XVIII. Denique etiam hic de *pœnis perfidorum administratorum* agendum fuisset, nisi hæc doctrina ad generalem *iuris ecclesiastici* Remissiue de pœnis perfidorum administratorum.

stici doctrinam spectare videretur, ex qua præter opinionem plura, quam par erat, & ratio instituti postulabat, depromsi, adeoque vel binis verbis tantum de eis agam. Scilicet cum ecclesiæ parochiales, vt *collegia quædam publica*, considerentur, & administratores in plurimis locis *publica auctoritate* confirmentur, & ipse princeps singularem curam pro conseruandis bonis ecclesiasticis gerat; bona ecclesiastica *publicis* quodammodo æquiparantur. Sicuti vero *crimen de residuis* publicum circa illa ab administratoribus committitur: ita contingit, vt fere perfidiam administratorum bonorum parochialium ad idem crimen referre soleant. Sunt in plurimis prouinciis grauiores pœnæ in hos ærarii publici defraudatores constitutæ, de quibus in *vs. mod.* STRYK. *tit. ad l. Iul. pecul.* agitur, quæ tam late extensæ sunt, vt hos administratores eadem pœna teneri, merito dicendum sit. Neque enim parcendum est iis, qui ærarium sacrum defraudant, maxime cum æqualem pro illo conseruando principes subeant curam, ac quidem pro ærario publico. Nec pœna hæc nimis dura censeri debet, cum etiam *vt fures* puniri queant, quales reuera sunt, *l. 1. §. 12. D. de tut. & rat. distrab.* qui hodie adhuc fere grauius puniuntur, qum tales perfidi administratores. Reliqua expendunt SIMON *de perfid. administrat.* & MYLER *ab* EHRENB. *in hyparchol. c. 23.*

SE-

SECTIO VII.

DE

COMMODIS ET ONERIBVS PAROCHIALIBVS.

CAP. I.

De

Decimis & aliis præſtationibus parochialibus.

CAP. I.

PRæter bona parochialia, ex quibus parochis vſusfructus competit, etiam alia emolumenta & fructus illis ex parochiis debentur, quæ non tam ex bonis parochialibus, quam a parochianis eorumque bonis præſtantur, adeoque quodammodo ad *onera parochianorum* referuntur; vnde hanc materiam ſpeciali ſectione illuſtrandam enucleandamque eſſe cenſui. Sunt autem illa emolumenta varii generis, alia magis certa & *fixa*, alia vero *extraordinaria*, & certo demum caſu obueniente debita &c. Debentur emolumenta ex bonis parochianorum parochis.

§. II. Ad emolumenta *fixa* imprimis referri debent *decimæ*, quæ ſunt *quota pars omnium bonorum, licite quæſitorum, miniſtris eccleſiæ, & hodie imprimis parochis exſoluenda.* HENRICVS CANISIVS *ad ius canon. tit. de decim. c. 1. n. 6.* BARBOSA *de iure eccleſ. lib. 3. c. 26. n. 2.* REBVFFVS *de decim. qu. 4.* MONETA *de decim. c. 2.* Alii ſimplicius definiunt decimas, *quotam fructuum vel lucri liciti portionem, DEO debitam.* GONZAL. Decimæ.

TEL-

TELLEZ. *ad c. 6. de decim. n. 6.* Forsan hanc ideo alii præferunt, vt eo firmius, vnde sint decimæ, ostendant. Si enim sunt *Deo debita*, maiorem pro se moralitatem habent. Paucis itaque videndum, tum quo iure introductæ, tum quomodo parochis nostris applicatæ.

Quo iure decimæ debeantur?

§. II. Quæstio prima & capitalis eo redit, *vtrum decimæ sint iuris moralis positiui vniuersalis, an vero particularis, solos Hebræos obstringentis?* Quidam eas, quatenus alimenta pauperum, & eorum, qui sacris vacant ministeriis, continent, aiunt esse iuris naturæ, quod concedi potest, si sermo sit de *obligatione imperfecta:* ZIEGLER *ad Lancell. lib. 2. tit. 26. §. 2.* sed hoc non adeo est in quæstione; dum enim de decimis loquimur, de *certa quota* statum controuersiæ intelligimus. Qui altius ascendunt, decimas etiam in gentilium sacris inualuisse ostendunt, vt REBVFF. *de decim. qu. 1. n. 9.* GONZ. TELLEZ. *ad c. 7. de decim. n. 3.* CANIS *ad tit. de decim. c. 1. n. 5.* Id tamen nondum satis euictum est, quomodo inualuerint, an non ex imitatione quadam fidelium? Nam & *Abraham* iam *Melchisedecho* sacerdoti obtulisse decimas legitur *Genes. XIV.* item vtrum ex quadam necessitate, an vero potius ex voto vel alia pia destinatione? id quod de *Iacobo* constat; vid. HOSPIN. *de orig. bonor. eccles. c. 3.* Id itaque duntaxat euincunt talia exempla, decimarum præstationem esse antiquissimam, de qua fusius agit IO. SPENCER. *de LL. Hebræor. ritual.* passim, imprimis vero *lib. III. diss. 1. c. 10.* Arctior obligatio ratione præstationis demum apparet *Leuit. XXVII.* vbi dicitur: *Omnes decimæ terræ, siue de pomis arborum siue de frugibus, Domini sunt.* It. *Exod. XXII. Omnes decimas tuas non tardabis Deo reddere* Conf. *Deuteron. XII, 6. XIV, 22. XXVI, 11.* Ex quibus locis & aliis multis euincitur, Deum sibi vindicasse decimas de omnibus fructibus. Vnde vero has sibi vindicant clerici? Quia *Numer. XVII, 21.* Deus ius suum per solennem *donationem* & *cessionem* in eos transtulisse videtur.

Apud gentiles etiam decimæ in vsu fuerunt.

Quo iure Deus vindicauerit decimas?

§. IV. Sed ita rursus duæ oriuntur quæstiones: (1) *Quo iure decimæ DEO sint debitæ?* (2) *Quo iure clericis?* Deum sibi vindicasse ab Israelitis præcepto quodam diuino decimas, certum est. Sed vtrum ante rempuublicam Israeliticam præcepto quodam sibi has vindicauerit? Incertum. Quæ enim exempla afferuntur de Abrahamo & Iacobo, ad *votum* spectant, & sic necessitatem suam ex *voto* deducunt: adeoque tunc quidem sponte DEO oblatæ decimæ dici possunt. Fateor tamen piam esse &, si recte intelligatur, omnino approbandam meditationem BRVNNEMANNI *d. I. eccles lib. 2. c. 6. §. 2.* qui iuris *moralis* positiui decimas esse credidit, & id etiam praxi perpetua

Brunnem. sententia commendatur.

tua corroborauit, ceu docet STRYK. *ad cit. l.* Saltim hanc inde euincerem necessitatem, omnino Deum voluisse, vt non minus quam decima pars ad pios vsus destinaretur, & ita moralitate sua constat; quamuis apud Israelitas maior & strictior obligatio superinducta fuerit, quo intuitu ad legem *particularem* diuinam decimæ referri queunt.

§. V. Sed si vel maxime concedamus, decimas esse DEO debitas iure *vniuersali positiuo*, non tamen statim inde fluit, etiam eodem iure easdem deberi clero & sacerdotio. Id quidem lego, Leuitas ius, decimas exigendi, accepisse a Deo, *Num. XVIII. vers. 21.* sed magis in *compensationem*, cum de bonis reliquis, inter Israelitas diuisis, nihil participarent; expresse enim dicitur *vers. 23. & 24.* quod inter Israelititas nihil aliud possidere debeant, sola oblatione decimarum contenti. Iure ergo plane *particulari*, solos respiciente Israelitas & rempubl. eorum, Leuitis decimæ fuerunt debitæ. Hoc ideo adductum, ne parochi ex oblatione decimarum ius sibi quoddam firment vniuersale diuinum, quæ persuasio tamen inepta forsan occasionem dedit, vt parochi sibi decimas a parochianis iure diuino vindicarent. PAVLVS SARPIVS in *tr. des benefices art. 21. qu. 1.* non inepte de hac controuersia iudicat, & imprimis de iis doctoribus, qui parochis iure vniuersali diuino adiudicant decimas, tale iudicium sistit: *Je ne puis me passer de dire, que ces Docteurs ne parlent pas par ignorance sur cette matiere, mais par finesse, pour autoriser leurs pretentions, sous le nom de droit diuin & pour se mettre en credit auprés des gens simples. Mais on pourra ici les convaincre, & leur fermer la bouche. Dans le même texte de l' Ecriture, ou Dieu commande de donner la dixme aux Levites, il ordonne aussi, qu' ils ne puissent posseder aucun fonds de terre, & qu' ils se contentent des dixmes. Si par ce commandement le peuple est obligé de leur donner la dixme, ils seront aussi obligez de n' avoir point d' heritages.* h. e. *Non possum non quin asseram, quod doctores* (qui scilicet decimarum necessitatem iuri morali diuino adscribunt) *non ita loquantur ex quadam ignorantia huius materiæ, sed ex quadam astutia, vt eo maiorem auctoritatem prætensionibus suis concilient sub nomine iuris diuini, & vt simpliciores eo firmiorem fidem eis adhibeant. Sed nihil facilius, quam eos ad silentium redigere. Eodem enim in textu scripturæ S. vbi Deus decimas Leuitis dari iussit, simul constituit, eos non debere possidere vllam aliquam partem terræ,* (promissæ scil.) *sed contentos esse suis decimis. Quod si itaque per hoc præceptum quilibet ad decimarum præstationem est obligatus, clerici quoque non deberent possidere vlla*

Quo iure decimæ debeantur clericis?

Sententia Pauli Sarpii de hac doctrina.

alia bona aut hereditatem. Hactenus SARPIVS. Neque vero ipſi canoniſtæ vnanimiter contrarium docent, ſed plurimi decimas Leuitis fuiſſe debitas dicunt *iure particulari*, cui opinioni fere recentiores canoniſtæ inſiſtunt, quos recenſet GONZALEZ. TELLEZ. *ad c. 32. X. de decim. n. 3.* quibus etiam ipſe *n. 4.* ſubſcribit.

Vnde parochi ſibi decimas vindicauerint?

§. VI. His ita præmiſſis, facilius iam deducimur in cauſam, quare parochi in N. T. ſibi has *decimas* adſcripſerint. POLYDORVS VIRGILIVS *lib. 6. de inuentione rerum c. 14.* vnice prouocat ad diſpoſitionem veteris teſtamenti, quæ a CHRISTO approbata videtur in N. T. *Matth. XXIII, 23.* vbi increpat Phariſæos, quod, quæ ad decimarum præſtationem ſpectant, accurate obſeruent, potiora autem, & quæ maiora ſunt lege, inſuper habeant, addita hac clauſula: *Hæc oportet fieri, at illa non omitti:* ex quibus verbis *decimarum approbationem* infert. In eandem quoque ſententiam abiiſſe ORIGENEM teſtatur, vt quæ de decimis in V. T. ſcripta ſunt, ſecundum literam ſeruari debeant. Verum rurſus confunduntur duæ quæſtiones ſupra ſedulo diſtinctæ. Non enim hic quæſtio eſt, an decimæ Deo debeantur? ſed, an præciſe parochis noſtris in N. T. debeantur? Neque enim in V. T. decimarum eadem ratio erat, cum tria potiſſimum genera earum referantur. Primum decimarum genus quotannis Leuitis dabatur ex vniuerſis frugibus. Alterum genus erat, quod ſoluebatur ex decimis a Leuitis ſummo ſacerdoti. Tertium denique, quod tertio quoque anno ad pauperum, viduarum, pupillorum & peregrinorum inopiam ſubleuandam reponebatur. Vid. RVDOLPH. HOSPINIAN. *de orig. bonor. eccleſ. cap. 3.* Aſt decimæ, quæ hodie parochis debentur, non ita ſoluuntur, imo & diuerſa ratio noſtrorum parochorum eſt, vti iam oſtenſum. Quodſi itaque decimæ ſunt DEO debitæ, ad alios pios vſus deſtinandæ, non autem præciſe parochis præſtandæ.

Reiicitur Polydori Virgilii ſententia.

Ex errore ſibi parochi adſcripſiſſe videntur decimas.

§. VII. Videtur autem hæc opinio, quam, vt dictum, ORIGENI quoque adſcribit POLYDORVS VIRGILIVS, nimis placuiſſe clero; hinc non mirandum, quod inde argumenta petierit pro exigendis decimis. Quo tempore autem id factum ſit, non adeo expeditum eſt. Certe ante CONSTANTINVM de decimis non fuiſſe cogitatum, conſtat, conſentiente ipſo HOSPINIANO *cit. l.* Inualuere itaque poſt CONSTANTINI M. tempora: tunc enim res eccleſiaſticæ incrementa infinita ſumſerunt. Sane ſexto ſeculo iam præceptas decimas fuiſſe, apparet ex ſynodo Matiſconenſi, relata ab HOSPIN. *cit. l.* vbi & plura alia de decimis ex variis conciliis ſynodisque congeſſit. Non improbabilis certe con-

coniectura est PAVLI SARPII in *tr. des benefices art. 11.* eo scilicet tempore imprimis reductas esse decimas, quo prælati & episcopi, quarta sua ex bonis parochialibus non contenti, omnes reditus ad se traxerint, & inde potentiam suam auxerint. Miseri enim tunc parochi parochianorum suorum opem implorare, & ex eorum subsidiis charitatiuis, vt ita loquar, viuere debebant. Verum eiusmodi collectæ alicubi parcius, alicubi liberalius præstabantur, quod non poterat non causam variis querimoniis præbere. Hinc disputari tandem cœptum, quantum quilibet parocho suo præbere deberet? Communis vero opinio mox inualuit, decimas esse præstandas ad exemplum legis diuinæ. Non defuit itaque occasio, parochianis necessitatem harum præstationum per conciones publicas inculcandi, adeo vt PAVLVS SARPIVS *cit. l.* asserat, illis & subsequentibus temporibus parochorum conciones repletas fuisse doctrina de *decimis*, relictis materiis salutem respicientibus necessariis. Iam dudum enim ex doctrina patrum, quam potissimum CYPRIANVS seculo III. & ORIGENES propugnauere, certum expeditumque esse videbatur, episcopos esse *pontifices* maximos, presbyteros *sacerdotes*, diaconos vero *leuitas*. Sacerdotio itaque semel ex vetere testamento cum omni apparatu ad clerum N. T. translato, iura quoque *sacerdotii*, transferri debuere, vt crederet, se in iura sacerdotum & leuitarum V. T. successisse. Inde decimarum obligationem adeo exaggerabant, vt in illa exsoluenda omnem Christianismi perfectionem viderentur reposuisse. Imo volebant, ne quidem expectandum esse, vt clerici decimas peterent, sed cum bona voluntate ipsos parochianos sine admonitione debere donare, & ad domum parochi perferre. Vid. AMELOT DE LA HOVSSAIE *in not. ad cit. art. 11. Sarpii*, vbi & inuectiuas ALCVINI literas contra quendam decimarum exactorem refert. Atque ita semel receptis decimis, variæ postea constitutiones de illis sunt factæ. Occasio introducendi decimas.

§. VIII. Noluerunt autem parochi, decimis semel approbatis, in iis, secundum legislationem Mosaicam consideratis, subsistere, sed vlterius progressi præter decimas, ex fructibus petendas, & in iure diuino vnice fundatas, excogitarunt nouam speciem, *personalium* scilicet *decimarum*, quæ præstari deberent a parochianis ex eorum labore & mobilibus, veluti ex negotiatione, artificio, venatione, piscatione, *& c. 22. X. de decim.* Ratio huius noui inuenti non est obscura. Cum enim ciuitates magis negotiationibus & commerciis inseruiant, & non adeo ex cultura agrorum ibi viuatur, vti quidem in pagis: parum sibi consultum esse Origo personalium decimarum.

 existi-

existimabant parochi *urbani* per decimarum introductionem, nisi etiam ex fructibus rei quæstuariæ eas possent petere; conf. STRYK. *in not. ad I. E. Brunnem. lib. 2. c. 6. §. 3. ad verb. personales in usu &c.* Quoad effectus iuris insignis est differentia inter has decimas & *prædiales*, qui ex fructibus prædii percipiuntur. *Illæ* debentur ecclesiæ, intra cuius fines parochiales prædium situm: *personales* autem illi, vbi quis recipit sacramenta, h. e parochiali: *c. 12. de decim. Personales* præstantur deductis expensis: *cap. 28. eod.*, *prædiales* vero etiam non deductis expensis, *c. 7. eod.* Sed de *personalibus* non vlterius ero sollicitus, postquam illæ hodie non sunt amplius in vsu, fatente ipso REBVFFO *tr. de decim. qu. 3. n. 29.* & LAYMANNO *in Theol. moral. lib. 4. tr. 6. cap. 1. n. 4.* conf. STRYK. *cit. l.*

Differentia inter decimas prædiales & personales.

§. IX. Quod itaque *prædiales* concernit, merito illi ad fructus parochiales referuntur, cum parochi habeant fundatam intentionem respectu omnium decimarum, intra suæ *parochiæ* fines existentium, *c. cum contingat. 29. X. de decim.* ibi: *cum perceptio decimarum ad parochiales ecclesias de IVRE COMMVNI pertineat.* HERCVL. MARESCOTT. *var. resol. lib. 2. c. 95. n. 12.* adeo quidem, vt præsumtio hæc in *petitorio* deuoluat onus probandi in aduersarium, contrarium asserentem. ID. *lib. 1. c. 12. n. 14.* Verum canonistæ adhuc varie hac de re litigant, cum *in c. 31. X. de decim.* asseratur, episcopum quoque ratione decimarum habere fundatam intentionem, quos textus conciliare intendit GONZAL. TELLEZ. *ad c. 18. X. de decim.* Sane si originem decimarum attendimus, merito pro parochis pronunciandum videtur; conf. BARBOSA *de iure eccles. lib. 3. c. 26. §. 2. n. 8.* CANIS. *de decim. c. 8.* Percipiuntur vero hæ decimæ, non tam ideo, quod domini prædiorum sint illius ecclesiæ parochiani; sed quod prædia intra *fines parochiæ* sint sita, adeoque debentur etiam ab illis, qui ne quidem sunt parochiani illius ecclesiæ. Ex quo patet, multum interesse ratione finium parochialium: ex horum enim constitutione dependet quoque ius exigendi decimas. Nam si noui constituantur per *vnionem* vel *dismembrationem* parochiarum, noua inde orta parochia habebit fundatam intentionem ratione decimarum, intra fines nouiter factos existentium. Equidem quoad *dismembrationem* sine dubio læditur ecclesia parochialis antiqua: verum cum hæc fieri non possit absque iusta causa, & nouo parocho quoque de alimentatione prospiciendum sit, nisi aliud fuerit in ipsa dismembratione constitutum; pro parocho nouo pronunciandum. BARBOSA *de iur. eccl. cit. l. n. 18. sqq.*

Parochi fundatam intentionem habent respectu decimarum, intra parochiam existentium.

Debentur etiam a non-parochianis.

An idem dicendum in constitutione nouæ parochiæ?

§. X.

§. X. Ex hoc principio semel posito plures fluunt conclusiones: (1) Parochus habet fundatam intentionem *ratione noualium.* BRVNNEM. in *iur eccles. lib. 2. c. 6. §. 9.* CANIS. *cit. l. c. 11. n. 2. Nouale* est ager, nunc primum præcisus, *c. 1. X. de V. S.* & ad culturam redactus, MVRGA *de benef. qu. 2. n. 452.* CANIS. *cit. l. c. 11. n. 2. de decim.* ein ausgereuter Acker, Reuten, SCHILT. in *instit. iur. can. lib. 2. c. 8. §. 14.* Neubrüche. STRYK. *cit. l. §. 9. verb. cuius finibus sita sunt.* Alio sensu *ager noualis* quoque is dicitur, qui alternis annis cessare solet, *l. 30. de V. S.* conf. GOEDD. *in comment. ad tit. c. n. 10.* Supponendum tamen hic est, decimas *generatim esse assignatas ex omnibus agris*, in parochia sitis; quæ assignatio generaliter quoque se extendit ad agros, postea præparatos. Quamuis vero extraneo parocho decimæ per præscriptionem acquisitæ sint: ad noualia tamen non extraneo sed proprio ius est quæsitum, quia tantum demum præscriptum, quantum possessum, CANIS. *cit. l.* CORTIADA *decis. 191. n. 9.* nisi quis per *priuilegium* hoc ius acquisiuerit. IDEM *n. 11.* Quodsi noualia sint intra limites duarum parochiarum; vtrique parocho deberi decimas pro ratione limitum, asserit REIFFVS *de decim. qu. 14. n. 4.* qua scilicet ius decimarum limites parochiales sequitur. Consuetudine tamen vniuersali Germaniæ decimas ex agris noualibus sibi vindicare PRINCIPES *iure territoriali*, asserit STRYK. *cit. l.* vbi & singularem *Marchiæ* refert consuetudinem de agris incultis quidem, sed de quibus satis constat, quod parochis exinde olim decimæ fuerint præstitæ, vbi partem illorum occupare, accedente consensu magistratus, & in compensationem decimarum, sibi debitarum, colere possunt; quin hoc casu euidentius est, deberi decimas, vbi ad culturam talis ager est redactus, quod plenius declarat MICHAEL *de* CORTIADA *decis. 191. n. 4.*

Vtrum etiam ex noualibus debeantur?

Decimas ex noualibus hodie sibi vindicant principes.

§. XI. Præstatio decimarum (2) sequitur *possessionem* fundi, ex quo debitæ sunt decimæ. Conductores itaque prædiorum illas decimas præstant, *c. 8. & 24. X. de decim.* quod facile admitti potest. In eo vero adhuc difficultas oritur, *vtrum decimæ, non solutæ per aliquot annos, sequantur nouum possessorem prædii, an vero ab illo præstandæ sint, qui fructus percepit?* Equidem sunt *onera fructuum* decimæ, & sic qui fructus percepit, videtur tantum ad illas obligatus esse. Verum & *tributa* eodem modo sunt *onera fructuum*, & nihilominus rei inhærent, & cum re transeunt ad quemuis possessorem; adeoque non incommode contra HENRICVM CANISIVM *ad tit. de decim. c. 4. n. 3.* asseri potest, onus hoc transire ad quemuis possessorem, præsertim cum secundum

Hoc onus sequitur possessorem.

An idem dicendum de non solutis decimis, seu restantibus?

 c. 3.

c.3. X. de decim. decimæ gaudeant *prærogatiua* ante tributa in concursu, quod etiam *iure Saxonico* obseruatur; vid. CARPZ. *p. 1. const. 28. def. 54. n. 4.* Hæc sententia eo vtilior est pro parochis, quo eo promtiorem decimarum exactionem habent. Quodsi vero possessores decimas restantes soluerint, merito illis regressus concedendus contra venditorem, qui fructus percepit. Conf. STRYK. *cit. l. ad §. 7.* vbi præiudicium de conductore, qui soluere decimas debuit.

Omnes ad decimas tenentur, nisi per priuilegium exemti sint ab hoc onere.

§. VII. Præstatio decimarum (3) *singulis* incumbit, nisi quis ab hoc onere se exemtum docere possit, *c. a nobis 4. X. de decim.* vbi pontifex his verbis hoc comprobat; *cum quilibet decimas soluere teneatur, nisi a præstatione earum specialiter sit exemtus.* Cum enim parochus generaliter fundatam intentionem habeat contra omnes; merito *exemtionem*, tanquam *exceptionem* a *regula*, docere debet, qui in ea se fundat. Imo parochus interim manutenendus est in possessione exigendi decimas, donec doceatur de sufficienti priuilegio. BARBOSA *de iur. eccl. lib. 3. c. 26. §. 3. n. 42.* Si itaque, vt vel ex *cit. tx.* apparet, specialiter quidam a præstatione decimarum eximi possunt, corruit eo ipso assertio, iure vniuersali diuino decimas deberi. Variis autem rationibus quis *exemtionem* a præstatione decimarum impetrare potest. Primo quidem per

Exemtio acquiritur per priuilegium;

priuilegium, vbi potestatem eximendi canonistæ pontifici adscribunt, & quidem *soli*, adeo vt *imperiale priuilegium* ius eximendi operari non possit, vti sat inuerecunde docet LANCELLOTTVS *in suis instit. lib. 2. tit. 26. §. 15.* Hunc proinde pro merito excipit ZIEGL. *in not.* docens, hanc sententiam crimen læsæ Maiestatis implicare, & regnum Galliæ libertatem hoc in negotio extollit. Conf. CANIS. *ad tit. X. de decim. c. 17. n. 3.* Cum itaque potestatem præsulis Romani non agnoscamus in nostris ecclesiis: hinc PRINCIPI vi *iuris circa sacra* hanc potestatem competere, recte iudicat STRYK. *cit. l. ad §. 15.* cum apud nos conclamatum expeditumque sit, decimas ab aliis *bonis ecclesiasticis* diuersam sortem non habere, sed eodem cum illis iure censeri. Quo ergo princeps iure generatim in bona ecclesiastica vtitur, eo iure etiam in decimas.

item per præscriptionem.

Deinde quoque *præscriptione* acquiritur. Quamuis enim quidam nullam agnoscere velint *præscriptionem*, ex his fundamentis: (1) quod debeantur Deo; (2) quod qui eas non soluit, peccatum continuet, *c. vlt. de consuet.* adeoque (3) in *mala fide* semper sit; imo (4) decimarum præstatio *debito annuo* comparetur, quod sua natura est inpræscriptibile; & denique (5) sublatis decimis subtrahantur alimenta necessaria parochis;

chis; plura tamen in his occurrunt, quæ petunt id, quod eſt in principio. Supponunt enim, quod parochi extra eas non habeant, vnde viuant, cum tamen plerisque in locis, vbi decimæ per deſuetudinem non præſtantur amplius, iis iam de aliis reditibus proſpectum; prætereaque falſum ſit, decimas clericis noſtris *iure diuino* deberi, & annua debita eſſe inpræſcriptibilia, cuius contrarium oſtendi in *tr. de iur. eccleſ. proteſtant. tit. de præſcript. §. 4. ſeqq.* Inde non dubium, quin immunitati a præſtatione decimarum præſcribi poſſit; quamuis omnino conſiderandum relinquam iis, qui in tali immunitate ſe fundant, rectiusne ſuæ conſulant conſcientiæ, ſi non minus quam decimam partem ſuorum redituum deſtinent ad pios vſus. Ceterum quomodo canoniſtæ ad hæc argumenta reſponſuri ſint, non quidem video, adeoque & HENRICVS CANISIVS *cit. l.* mirifice ſe torquet, vt ſalua hypotheſi communi tamen defendat, immunitatem hanc poſſe acquiri per præſcriptionem. ANTONIVS GRANNANIETTO *ad text. prior. tit. X. de decim. n. 4.* non aliter potuit his dubiis ſatisfacere, quam vt confiteretur, decimas quoad *quantitatem* non eſſe iuris naturæ aut diuini moralis, ſed tantum quoad miniſtrorum eccleſiæ ſuſtentationem. De hac itaque ſi parochis proſpectum, immunitas illa recte concedi poteſt. Obtento enim fine ceſſant media; conf. diſſ. *de præſcript. decim.*

Vtrum laici percipere poſſint decimas?

§. XIII. Inferunt (4) exinde canoniſtæ, *laicos* decimas eccleſiaſticas poſſidere, & obtentas in alios transferre non poſſe, *c. 19. de decim. c. decimas C. 16. q. 7.* Hoc poſito, vlterius ſtatuunt, laicos nullam præſcriptionem temporum allegare poſſe; cum poſſeſſioni huic lex reſiſtat, *c. cauſam 7. de præſcript. l. vbi lex 24. D. de vſuc.* Si quæris rationem, dicunt, hoc ius eſſe *ſpirituale*, adeoque in laicos non cadere. CANIS. *cit. l. c. 13. n. 1.* Sed hos prætextus alii dudum profligarunt. Quomodo enim *animæ* & *ſpiritui* decimæ inſeruiunt, cum potius corporis cauſa dentur, vt inde parochi alimenta habeant? Quod ſi per remotiſſimam quandam conſequentiam *ſpirituale* quid inde eruere velis, quia ſcilicet parochis ideo ius decimandi conceditur, vt illa proponant, quæ ſpiritui & animæ ſunt proficua, neſcio quæ non etiam dicere poſſis ſpiritualia? ZIEGL. *ad Lancell. lib. 2. tit. 26. §. 1.* Papizat itaque CARPZOVIVS in *iurispr. eccleſ. lib. 1. def. 138. num. 7.* quod decimæ ſint ideo *cauſæ ſpirituales*, quia ſunt *patrimonium ipſius Chriſti*. Rectius forſan dicerent, decimas a Deo eſſe inſtitutas in fauorem clericorum, adeoque in laicis ceſſare rationem decimarum introductarum. Acceſſit deinde grauius pondus per *concilium Lateranenſe*, per quod laicis omnes decimæ abiudicatæ,

ceu ex *cap. cit. 19.* conſtat. Equidem, quæ iam eccleſiis deſtinatæ ſunt decimæ, & parochorum ſuſtentationi inſeruiunt, minus recte inde ſubducuntur, niſi aliunde parochis iam ſatis proſpectum. Ceterum ſi ſaluis decimis parochialibus, quis per contractum ſibi decimas acquirere velit, nulla ſubeſt iniquitas; quin experientia docet, a laicis decimas poſſideri, in feudum accipi, & præſcribi poſſe, quæ *ſeculares* vocantur, ad differentiam earum, quæ parochis debentur, & *ſpirituales* vocantur, vt plenius oſtenſum in *alleg. diſſert. de præſcript. decim.*

In aliena parochia ius percipiendi decimas acquiri poteſt.

§. XIV. Parocho (5) in *aliena parochia* ius percipiendi decimas non competit. Sicuti enim fundatam quilibet parochus habet intentionem intra ſuam parochiam: ita in *aliena parochia* nihil iuris ordinarie ipſi competit. Interim etiam *præſcriptione* ius percipiendi decimas ex aliena parochia acquiri poſſe, ſatis certum eſt, *c. cum contingat. 29. X. de decim. c. 18. & 20. eod.* Requirunt vero ad hanc præſcriptionem *40. annos, c. ad aures 6. de præſcript.* ſcilicet ſi præſcriptio titulum & b. f. habeat, quæ duo hic ideo neceſſaria ſunt, quia præſcribenti reſiſtit præſumtio iuris; *c. 1. de præſcript. in 6.* alioquin enim *immemoriale* tempus requirunt. CANIS. *c. l. n. 5.* GONZALEZ TELLEZ *ad c. 29. X. de decim. n. 2.* HERCVL. MARESCOTT. *var. reſol. l. 2. c. 95. n. 21.* Ceterum in legibus publicis *proteſtantibus* iura decimarum ſunt confirmata, vid. *rec. imp. de anno 1555. §.* dagegen ſollen die Stände, quæ ſanctio rurſus eſt ſtabilita in *inſtr. P. art. 5. §. ratione redituum 43.* ſpeciatim vero in §. *Reditus etiam 47. cit. art.* diſpoſitum, vt decimæ, *Auguſtanæ confeſſionis ſtatibus* debitæ ex *alienis territoriis*, iis exſoluantur, qui anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo quarto, die prima Ianuarii in poſſeſſione perceptionis vel quaſi fuerunt: item, vt quæ fundationes die 1. Ian. anni 1624 in poſſeſſione vel quaſi iuris decimandi e bonis *noualibus* in *alieno territorio* fuerunt, etiam ſint in poſterum.

Quot anni in hac præſcriptione requirantur?

Soluendæ decimæ ſunt integræ, non deductis impenſis.

§. XV. Cum itaque parochus intra ſuæ parochiæ fines fundatam habeat intentionem ad decimas percipiendas; obligati quoque ſunt (6) illi, qui intra hos fines prædia poſſident, vt fideliter illas præſtent; & (*a*) quidem *integras*, *non deductis impenſis*, adeoque nec *ſeminis* ratio habetur. BARBOS. *in collect. ad cap. 26. n. 3. de Deo.* Quamuis enim ſecundum ius commune fructus non intelligantur, niſi deductis expenſis, & ita quoque decimæ tanquam fructus eodem iure cenſendæ videantur: fauor tamen *piæ cauſæ* hic illud ſingulare introduxit, vt præſtan-

ſtandæ decimæ ſint integræ, vel potius, vt vox *fructus* in decimis non *ciuiliter*, ſed *naturaliter* capiatur. Huius rei rationem hanc putat eſſe CANISIVS ad *tit. de decim. c. 2. n. 8.* quod Deus prædiales decimas in *ſignum vniuerſalis dominii* ſibi reſeruauerit; quam tamen rationem merito explodit ZIEGL. *ad Lancell. lib. 2. tit. 26. §. 5.* Forſan itaque intereſſe cleri cauſam huius rei conſtituit. Aliam adhuc ſuggerit rationem ANTON. GRANNANIETTO *ad tx. prior. X. de decim. n. 13.* quod in decimarum præſtatione non agatur de damni reſtitutione aut commoditate illius, qui ad decimarum præſtationem tenetur; ſed potius de certa penſione, quæ Deo & eius ſacerdotibus debetur, tunc vero demum fructus *ciuiliter* intelligantur, quando de *fructuum reſtitutione* agitur, aut *reparatione damni*, quæ ratio magis admitti poteſt. Et hoc variis iuris canonici textibus cautum eſſe conſtat; vid. *c. 4. 5. 8. X. de decim.* imprimis vero *c. ex parte 21. eod.* ibi: *agricultores illos, vt de omnibus dictorum prædiorum fructibus, nullis ſubtractis expenſis, ſed integras potius decimas & abſque diminutione perſoluant, per cenſuram eccleſiaſticam compellas*: conf. *c. 32. 10. eod.* Sicuti vero conſuetudine quis plane eximi poteſt ab onere præſtandarum decimarum, & deinde in præſtatione decimarum imprimis *conſuetudo* attendenda eſt; ita quoque ſi conſuetudo loci ferat, vt *deductis impenſis* præſtentur, huic omnino ſtandum; vid. MICHAEL DE CORTIADA *deciſ. 189. n. 3.* In dubio autem iuri communi inhærendum. Præterea non tantum *integræ* præſtandæ ſunt decimæ, reſpectu *expenſarum*, ſed etiam reſpectu *tributorum*, aliorumque *onerum*, ex fructibus illis pendi ſolitorum. BARBOS. *cit. l. c. 26. §. 1. n. 40.* Contrarium pontifex in *c. cum non ſit. 33. X. de decim.* ad auaritiam refert, aſſerens, nimis auare eos decimis defraudare, qui cenſibus & tributa primum de frugibus deducere conentur. Conſtituit itaque pontifex, vt in *prærogatiuam dominii generalis*, ſub quo titulo putat Deum ſibi reſeruaſſe decimas, exactionem tributorum præcedat ſolutio decimarum. In *caſu neceſſitatis* aliud eſt dicendum, cum ipſæ decimæ totæ & integræ peti *in ſubſidium* poſſint, dummodo alimentis non deſtituuntur parochi. ZIEGLER. *ad Lancell. lib. 2. tit. 26. §. 7.*

Conſuetudo tamen hic reſpicienda.

§. XVI. Porro quoque (*b*) occurrendum cenſuerunt legislatores fraudibus parochianorum, in decimarum præſtatione committi ſolitis, dum inæqualem ſolent facere diſtributionem, conſtituentes in plerisque conſtitutionibus eccleſiaſticis, ne aliquid auferatur, & *in horrea* transuehatur, antequam hoc intimauerint ipſi parocho. Hunc in finem

Soluendæ ſunt, antequam frumentum in horreum transuehatur.

finem canonistæ quoque facultatem parocho concedunt, inuito domino, vel possessore agrorum, apponendi *custodes*, seu guardiarios, vt loquuntur, qui fructus custodiant, & animaduertant, ne parochus in decima defraudetur. HERCVL. MARESCOTTVS *var. resolut. lib. 2. cap. 95. num. 34.* VINC. DE FRANCH. *decis. 171. num. 2.* STRYK. *in not. ad ius eccles. Brunneman. lib. 2. c. 6. §. 14.* Constitutum id ipsum est in *ordin. eccles. Magdeb. c. 19. §. 7.* Weil bey der Garben Zehend, so den Predigern theils Orts zukommt, eben so wol als bey den weltlichen Zehenden viel vortheilhaftiges Dinges pfleget vorzugehen, so soll keiner etwas von den Zehend-bahren Aeckern heimführen, er habe denn vorhero dem Prediger seinen Zehenden nach rechter Anzahl des Gewächses, oder, wie viel sonsten vom Acker gebräuchlich, und zwar am gleichen Lande mit den andern Garben ohne einigen Vortheil angewiesen, auch ihm die Wahl unter den gesetzten Mandeln oder Stiegen, wenn er das ausgezehende vortheilhaft befinden würde, solchergestalt gelassen worden, daß ihm zwar frey seyn solle, die Zehlung von unten oder oben der Reihe zu thun, doch daß er den Zehenden nicht ausser der Reihe von den besten Aeckern allein eigenmächtig wegnehme, und soll der zehende Acker mit Mistung und anderer Beartung oder Beschickung gleich andern des Besitzers Aeckern tauglich in acht genommen werden. Idem fere sancitum est in *constit. consist. March. tit. 17. §. 3.* cuius verba exhibet STRYK. *cit. l.* vbi tamen simul illud indulgetur parocho, daß er nicht auf ein sonderlich Stücke, da das Korn vielleicht nicht so gut, gewiesen werde, es geschehe denn mit des Pfarrers Bewilligung; conf. *constit. Elect. Saxon. art. gen. 12. in pr.* vbi eadem prouisio facta. Pertinet huc AMBROSII dictum in *c. quicunque 4. C. 16 q. 7.* inquientis: *Quid est fideliter decimas dare, nisi vt nec peius nec minus aliquando Deo offerat?* Conf. CARPZOV. *lib. 1. iurispr. eccles. def. 7.* vbi etiam praeiudicia occurrunt. Simile quid deprehendo in der Fürstlichen Braunschweig. Wolffenbüttel. Landes-Ordnung *§. 48.* vbi ita: Es soll niemand hinführo sein Korn in einzeln oder mehrern Garben aus dem Felde abführen oder abtragen, ehe und bevor der verordnete Zehend-Mahler (scilicet publica autoritate ad id constitutus & iuramento obstrictus, vti colligo ex §. *seq.*) den Zehenden daraus gemahlet, bey Strafe zehen Gülden, und dem Zehend-Herrn sein Schad vorbehältlich. Wenn aber der Zehend ausgemahlet ist, obschon derselbe noch nicht abgeführet, so mag ein jeder sein Korn nach seiner guten Gelegenheit hinweg bringen, wie er will.

Marchica.

Guelpherbytana.

§. XVII.

§. XVII. Ceterum non vbique in *manipulis* præstantur decimæ, sed alicubi in *frumento excusso*, quo casu itidem parochiani fraudes committere solent. Hunc in finem in *ordin. Saxon. eccl. art. gen. 21.* cautum, vt omne frumentum in ædes parochi transferatur, idque ibi in præsentia *sculteti & scabinorum* parochis parochiani admetiantur, damit man sehe, daß ein jeder tüglich Getreide, und so gut es ihnen gewachsen, und an rechtem Maaß erlege. Quæstionem hic mouet CARPZ. *lib. 1. def. 127. quisnam modius intelligatur, an cumulatus, an per hostorium æquatus*, mit gehäufftem oder abgestrichenem Scheffel? Certe in dubio intelligenda est *mensura consueta*, quæ consistit in modio, *per hostorium* æquato, quia ordinarie ita admetiri solent frumentum. Hinc si parochus contendat, sibi deberi decimas per modios cumulatos, sine dubio consuetudinem illam docere debet. Quodsi tamen a plerisque parochianis eodem modo decimæ soluuntur; fundatam habebit parochus intentionem contra reliquos parochianos, dicto modo decimas præstare recusantes. Huc pertinet *rescriptum*, a CARPZOVIO *cit. l.* adductum. Begehren demnach rc. wofern, des Pfarrers Anziehen nach, alle andere Eingepfarrete das Hafer-Maaß in Erschüttung des Decems häufen, ihr wollet eure Unterthanen gleichfalls darzu anhalten, oder sie ihr priuilegium, und daß sie allein hievon eximiret werden, in originali vorweisen lassen.

Si in frumento excusso soluantur, quo modo hoc sit faciendum?

Quisnam modius iustus intelligatur?

§. XVIII. Præterea (7) *fideliter* sunt præstandæ, h. e. soluendæ, antequam petantur, REBVFFVS *de decim. qu. 12. n. 7.* quod forsan exinde deducitur, quia DEO debentur decimæ; quæ tamen ratio non vbique in nostris parochis applicari potest, ceu supra dictum. Conf. GONZAL. TELLEZ. *ad c. cum homines 7. n. 6.* vbi respondet iis, qui nonnisi ad *petitionem parochi* decimas deberi dicunt. Videlicet cum *quotannis* debeantur hæ decimæ, & sic certam præstationem habeant; dies hic interpellat pro homine. Et sicuti debitum in diem non requirit vlteriorem creditoris interpellationem: ita etiam præstatio decimarum. Vnde non dubitandum, quin parochiani *sponte non soluentes*, decimas eo tempore, quo soluere easdem debebant, constituantur *in mora*, & sic si damnum aliquod in fructibus superueniat, ad eos *periculum* redundet, ex regula communi, quod mora in morosum transferat periculum. HENRICVS CANISIVS *ad tit. de decim. c. 7. n. 20.*

Præstandæ decimæ, antequam petantur.

§. XIX. Vlterius hoc adeo extendunt, vt etiam *expensis parochianorum* ad domum parochi decimæ sint deferendæ. HERCVL. MARESCOTTVS *cit. l. n. 35.* CARPZ. *cit. l. def. 135. n. 5.* Communiter hoc deducere

Præstandæ sunt expensis parochianorum.

cere solent ex *c. reuertimini 65. C. 16. q. 1.* ad quem textum etiam prouocat CARPZ. & CANIS. *cit. l. n. 3.* vbi HIERONYMVS adducit dictum Prophetæ *Malachi III, 10.* inquiens: *Hortor vos atque commoneo, vt inferatis decimas in horrea, h. e. in thesauros templi, & habeant sacerdotes atque leuitæ, qui mihi ministrant, cibos, & probate me, si non tantas pluuias effudero, vt cataractæ cæli apertæ esse credantur.* Sed ex mente Prophetæ hoc inferri non posse satis apparet, si modo eius antecedentia intuemur, vbi inuehitur in eos, qui *defraudatores* decimarum erant, non vero in hos, qui suis sumtibus decimas persoluere recusabant. Neque aliud videtur intendere ipse HIERONYMVS, vt itaque ex textu male inducatur probatio. Vnde CANISIVS *cit. l.* standum hac in re consuetudini putat. Quid vero *in dubio* asserendum? Equidem canonistæ in dubio parochianorum sumtibus decimas esse præstandas asserunt, GONZAL. TELLEZ. *cit. l.* quæ sententia æquitate quidem nititur, sed ex *iure canonico* non satis probatur. Qui itaque in contraria consuetudine se fundat, illam probare tenetur. Conf. STRYK. *cit. l. §. 14.*

A quibus fructibus soluendæ sint decimæ.

§. XX. Habet vero porro (8) parochus fundatam intentionem ratione *omnium fructuum*, in agris suæ parochiæ natorum. Et sic soluendæ sunt decimæ variis ex rebus, quas in compendio complectitur BESOLD. *in thes. pract. verb.* Zehend. Der Großzehend wird gereichet von Weitzen, Rocken, Dünckel, Habern, Beikorn, Gersten Erbsen, Linsen, Bohnen und allen andern Früchten, so der Halm träget. Unter den Kleinzehend wird gerechnet, Obst und was auf Bäumen wächst, Kraut, Rüben, Flachs und dergleichen Früchte. De fructibus arborum dubitat CARPZOVIVS *lib. 2. iurispr. eccl. def. 134.* (quamuis de iure canonico res satis expedita sit, vt patet ex *c. non est in potestate 22. X. de decim.*) quod consuetudo contraria in terris Saxonicis obtineat, adeoque parochiani ad solutionem harum obstricti non sint; hanc tamen consuetudinem putat esse absurdam, irrationabilem & iuri diuino contrariam BRVNNEM. *I. E. lib. 2. c. 6. §. 13.* quæ sententia satis cohæret cum principio eius de obligatione decimarum, supra relato. Intuitu tamen *parochorum* hanc consuetudinem irrationabilem esse non facile dixerim, nec credo, BRVNNEMANNVM in ea fuisse sententia, præsertim si ex aliis reditibus viuere possint. Nam, vt supra dixi, decimæ non præcise debentur clericis, sed ad alios vsus pios destinari possunt maxime ad *pauperum alimentationem.* Pleniorem catalogum fructuum, decimatione obnoxiorum, exhibet BARBOSA *de iur. eccl. lib. 3. c. 26. §. 1.*

§. XXI.

§. XXI. Ex hac itaque obligatione vlterius inferri potest, licet vel maxime *species fructuum* fuerit mutata industria hominis, de illis tamen eandem manere obligationem, quæ erat de prioribus, ne in potestate domini sit, facto suo interuertere decimæ obligationem. HERCVL. MARESCOTT. *c. l. c. 2 95. n. 16.* Quid vero decidendum, si ecclesia parochialis decimam tantum petierit aut exegerit *de quadam specie fructuum*, puta grani vel olei, an propterea amittitur ius & possessio respectu aliarum decimarum ex aliis fructibus? Negat hanc quæstionem HERCVL. MARESCOTTVS *resol. lib. 2. c. 95. n. 17.* ex ea ratione, quod per perceptionem vnius speciei, alio in possessione non existente, illis conseruetur possessio percipiendi decimam ex omnibus aliis fructibus, etiam subrogatis in locum eorum, qui ex prædio decimali antea colligebantur. Supponit itaque, alio parocho in possessione percipiendi decimas ex reliquis fructibus constituto, amitti posse possessionem & ius percipiendi decimas ex reliquis fructibus. Quodsi hoc verum, puto idem quoque dicendum esse, nullo alio in possessione existente, cum ita possessores prædiorum in possessione libertatis constituantur, & sicuti in totum præscribere possunt immunitatem: ita nihil obstat, quo minus etiam possint immunitatem pro certorum fructuum genere acquirere. Illustrabo hoc sententia a *Facultate* nostra Mens. Iul. an. 1700. concepta.

Debetur decima, etiamsi species fructuum mutentur.

An immunitas quoad certa fructuum genera possit præscribi?

Daß zuvörderst Beklagte die original-Stiftung, wodurch der quæstionirte Zehende an besagtes Kloster gekommen, zu produciren, oder in Entstehung dessen eydlich zu erhalten schuldig seyn, daß sie solche Stiftung nicht haben, noch gefährlicher Weise von Handen gebracht, ihnen auch von demjenigen Inhalt, welches daraus ex relatione des Dr Mertlochs und sonst von denen Klägern angegeben worden, nichts wissend sey, bis dahin die Klägere in possessione vel quasi des nicht zu præstirenden Fleisch- Graß- und Baum- Früchte Zehendes, wie auch des mit Gelde zu bezahlenden, und nicht in natura zu ziehenden Feld-Frucht-Zehendes zu schützen; die bisherigen Unkosten aber sind gegen einander zu compensiren und aufzuheben. V. R. W.

Rationes decidendi.

Ob wol sonst die von vielen Jahren her auf die Klägere geschehene elocation des quæstionirten Zehendes tanquam res meræ facultatis denen Conductoribus kein perpetuum ius, decimas ipsis locandi, zu

 wege

wege bringet, die decimæ auch ordinarie de quibuscunque fundi fructibus præstiret werden müssen; Im übrigen ein reus nicht schuldig ist, actori instrumenta zu ediren.

Weil aber dennoch die Kläger ratione des ihnen neuerlich angemutheten Fleisch- und Baum-Früchte-Zehendes, wie nicht weniger des in natua zu ziehenden Frucht-Zehendes vtilem actionem negatoriam angestellet, und dann secundum naturam huius actionis der Gegentheil billig den titulum iuris sui zu dociren, auch die Beklagte den Stiftungs-Brief tanquam instrumentum commune zu ediren schuldig seyn: hiernächst so viel die Præscription dieses Zehenden anlanget, die Klägere nothdürftig bescheiniget, daß sie bis dahin keine Fleisch- noch Baum-Früchte-Zehenden gegeben, auch von Rechts-verjährter Zeit sich nicht darzu verstanden, den Feld-Zehenden in natura absolgen zu lassen, sondern daß ihnen solcher Zehende allemahl gegen billige Bezahlung gelassen werden müsse, worüber die endlich abgehörten Zeugen erhebliche Ursachen angeführet, und demnach billig allhier statt findet, tantum præscriptum, quantum possessum; Im übrigen aber das Kloster probabilem causam exigendi decimas controuersas vor sich gehabt:

So hat so wol in causa principali als expensarum nichts anders, als im Urtheil enthalten, gesprochen werden mögen.

Quomodo parochiani ad præstandas decimas compellantur.

§. XXII. Quodsi parochiani obligationi suæ non satisfaciant, remediis conuenientibus ad præstandas decimas compelli possunt. Equidem canonistis hic statim paratum est fulmen *excommunicationis*, *c. 5. & 26. X. de decim.* CONCIL. TRID. *sess. 25. de Reform. c. 12.* MICHAEL *de* CORTIADA *decis. 189. n. 8.* Imo priuantur *honesta sepultura*, qui ecclesiæ parochiali non restituunt decimas. *c. 19. eod.* Et vtinam nostri parochi etiam hic non excederent, quando priuatis ex affectibus ob minimum lucrum cessans parochianis suis denegant sacramenta. Certe facilius eosdem ad S. cœnam admittunt, quando in delictis manifestis viuunt, & alias impœnitentes sunt; sed si ipsis aliquid lucri decedit, tunc satis strenui nonnulli esse solent in deneganda absolutione. Potest aliquando accidere casus, vt parochiani sint contumaces, & priuato ex odio denegent parocho consuetas præstationes, adeoque sic impœnitentes sint, & tunc ob impœnitentiam, quantum fieri potest, a S. cœnæ vsu dehortandi. Ast cauendum quoque parocho, ne sub hoc prætextu auaritiam suam prodat, præsertim cum pauperes sunt parochiani, quod & ipsi agnoscunt canonistæ: vid. MICHAEL *de* CORTIADA *decis. 189. n. 9.* ibique allegati; CARPZ. *lib. 1. iur. eccl. def. 109.* Hunc commendatum sibi habeant

An recte denegentur sacramenta in casu denegatarum decimarum?

beant hoc casu parochi, quibus alias CARPZOVIUS in magno pretio est, ne videantur saltim eum admittere in passibus vtilibus.

§. XXIII. Præter *decimas* ad fructus parochiales quoque aliæ præstationes fixæ spectant. Notæ sunt apud pontificios PRIMITIAE, quæ pluribus modis differunt a decimis, vt ostendit GONZALEZ TELLEZ. *ad c. 2. n. 4. X. de decim.* & CORTIADA *decis. 190.* & non habent obligationem *perfectam*, sed liberi dicuntur esse arbitrii, nisi consuetudine loci sunt debitæ, quo casu a parochianis exigi possunt. Sed quia hæ primitiæ in nostris ecclesiis vix occurrunt, hinc eas intactas relinquo; vid. LINKIUS *ad decret. tit. de decim. §. 11. in f.* Primitiæ, sunt arbitrariæ.

§. XXIV. Occurrunt etiam OBLATIONES, quæ nec nostris incognitæ sunt ecclesiis. Originem suam traxisse videntur ex more primitiuæ ecclesiæ, in qua oblationes fiebant a communicantibus ad *agapas* & *postcœnium*, & consistebant istæ in *pane*, *vino* aliisque similibus, quæ esui erant, itemque in pecunia aut alia re mobili pro *pauperum sustentatione*. ZIEGLER. *ad Lancell lib. 4. tit. 7. §. 2. verb. oblationes accipiet.* Erant autem oblationes illæ *liberi arbitrii*, & sic nullum ius ecclesiæ ministro ad illarum exactionem præbeant. Ex his oblationibus originem traxisse autumat STRYK. *ad I. E. Brunnem. lib. 2. c. 6. §. 17.* & ex eo LINCKIUS *cit. l. §. 13.* NUMMOS MISSALES die Opfer-Pfennige, qui secundum quorundam locorum consuetudines & constitutiones soluuntur a parochianis omnibus, qui duodecimum ætatum annum attigerunt, singulis trimestribus, alle Quartal. Vnde etiam in *ordin. consist. March. cit. 17. §.* als auch, dicitur hæc pecunia, der Vier-Zeiten Pfennige. De hac oblatione *in iure Saxon. art. gen. 23.* ita disponitur: So soll hinführo ein jedes Mensch, das 12. Jahr erreichet, es habe communiciret oder nicht, seinem Pfarrer alle Quartal ein, und also das gantze Jahr vier Pfennige Opfer-Geld unweigerlich zu geben pflichtig seyn. Conf. STYPMANN. *de salar. cleric. c. 5. n. 133. & c. 3. n. 17.* Non vniformes vero sunt hi nummi missales, sed in pagis nonnullis adaucti. CARPZOV. *lib. 1. def. 105. n. 7.* Origo oblationum. Inde orti nummi missales.

§. XXV. Sunt & aliæ minutæ præstationes, parochis imprimis ruralibus in partem salarii assignatæ, quæ in ciuitatibus vix occurrunt, cum vrbani parochi *salaria* habere soleant, ecclesiis ampliori patrimonio abundantibus. Huc itaque pertinent certæ *præbendæ*, quæ in Saxonia inferiori vocantur Pröven, & alibi in festo natalitiorum, alibi alio tempore præstari solent a parochianis in farciminibus, petasone, panibus, iuxta consuetudinem, cuiusuis parochiæ proprium. Sic Aliæ præstationes recensentur. Pröven.

& ali-

Pasch-Eyer. & alicubi certus numerus *ouorum* tempore Paschatos præstatur, Pasch-Eyer, vid. STYPMAN. *c. tr. c. 5. n. 173. seq.* Expresse hac de re cautum in *veteri iur. eccles. Pomer.* ab Autore cit. allegato *c. 2. n. 129.* his verbis: Item de Pröven up Wihnachten an Gelde, Wörste und Schincke, Brodt, nah gewöhnlicken Kaspelrecht, de Witteldach unde Paschen dem Köster, davon verehret he den Pfarrherrn Inholts des Visitations-Registers. De panibus speciatim constitutum in *iure Saxon. art. gen. 40.* ne minutissimos panes ex viliori frumento offerant, sed tales, quales ipsemet pro se & sua familia coquit, ein gewöhnlich Hausbacken-Brodt, das aufs wenigste einen Groschen werth, oder so er es geringer und dem Kirchner oder Pfarrer nicht annehmlich, ein Silbern Groschen dafür gegeben werden. Recte autem monet CARPZOV. *lib. 1. def. 140. n. 3.* non præcise huic æstimationi inhærendum esse, cum annona variet pro ratione temporis & tempestatis, adeoque fieri possit, vt duobus aut tribus ematur grossis.

Panes.

Pecunia pro panibus.

Häusel-Groschen. §. XXVI. Præterea in *iure Saxon. Elect. art. gen. 24. & 25.* occurrit der Häusel-Groschen und Husen-Groschen. Isti nummi præstantur ab incolis, Häußler, Gärtner und Hausgenossen, qui præter solos nummos missales decimas non soluunt. Voluit itaque serenissimus legislator, daß sie an statt des Decems-Zins oder Brodts, so die Hüffner zu geben pflegen, von ihm selbst, ihren Weibern, Kindern und Gesinde (adeoque hi nummi pro quolibet capite, non separatim præstari debent) über dem gewöhnlichen Opfer-Pfennige (qui nummi cuique personæ imponuntur, & in eo a prioribus differunt) dem Pfarrer 18. Pf. jährlich zu geben, und ihm der Richter jedes Orts solch Einkommen, beneben dem Opfer-Pfennige fleißig einzumahnen und treulich zu überantworten schuldig seyn sollen. Hi vero *nummi*, scilicet *mansarii*, die Husen-Groschen, præstantur ab iis, qui agros possident, nec tamen decimas præstant, & in vno grosso, a quolibet manso soluendo, consistunt, ne melioris sint conditionis, quam ceteri, qui decimas præstant, cum tamen merito æqualiter contribuere debeant.

Husen-Groschen.

Vtrum hæ præstationes sint onera prædiorum. §. XXVII. Sunt adhuc aliæ præstationes minutiores, quæ ex singularum parochiarum consuetudine dependent. De his vero similibusque iam quæritur, *vtrum sint onera fundo & ædibus inhærentia, an vero tantum obligationem personalem contineant?* Quod si posterius asserimus, tertius, in quem res transit, ad has præstationes non obligaretur, nisi quatenus simul esset parochianus. Verum rectius has ad *onera*, prædiis inhærentia, refert FRANC. STYPM. *de salar. cleric. c. 5. n. 282. sqq.* quam

quamuis argumenta, quæ ibi congessit, non adeo concludant. Sunt scilicet illæ præstationes *fixæ* & stabiles, & parochis in partem *salarii* constitutæ, adeoque in eorum præiudicium vergere posset, si mera *obligatio personalis* subesset. Quodsi itaque hæ præstationes fixæ esse debent, sequitur, vt asseramus, illas esse onera prædiis inhærentia, sicut dos est onus feudi: licet enim hi reditus a persona præstari debeant: principaliter tamen *rem ipsam* afficiunt, quo ipso fit, vt etiam conductor ad hæc onera præstanda obligetur, sicuti id experientia plerarumque parochiarum docet, quamuis a locatore has præstationes repetere, vel a locario deducere queat. Ita respondit *Facultas* nostra *Mens. Mai. an.* 1697. ad quæstionem: Ratio decidendi.

Ob nicht dasjenige, was jährlich dem *respectiue* Herrn *Decano* und Prediger in Friedeburg und Fienstedt, imgleichen dem Schul-Diener vom Amte an Getreyde, Getränke, Heu, Mahlzeiten und dergleichen, als ein *Deputat* gegeben werden muß, die Hochgräfl. Herren Pachtere zu tragen?

Ob wol der Pfarr und Schul-Diener Besoldungen, es bestehe an Gelde oder Getreyde, ein onus reale sind, welche sie von dem possessore prædii, er mag solches suo oder alieno nomine nutzen, zu fordern berechtiget seyn, und daher auch die Prediger contra conductorem quoad exactionem decimarum eine fundatam intentionem habe:

BRVNNEM. *de iur. eccles. lib. 2. c. 6. §. 7.*

Weil aber dennoch das fundamentum decisionis daraus nicht zu suchen, wer denen Predigern ihre aus einem Amt oder Gut gebührende Besoldung oder Accidentia liefern müsse, welches allerdings dem Conductori obliegt, sondern auf welchen finaliter dieses onus redundire, welches sonder Zweifel der Dominus prædii übernehmen muß, denn weil auf diesen alle commoda ex prædio percipienda redundiren, so erfordert die natürliche Billigkeit, daß er auch die onera über sich nehmen müsse;

per *l. secundum naturam 10. D. de R. I.*

Hingegen ein conductor, ob er gleich in würcklicher Hebung der Früchte begriffen, dennoch solche gar nicht lucriret, sondern titulo one-

roso gegen Abstattung seiner pension bekömmt, daher dasjenige, was ihm von solchen fructibus entzogen wird, Ihm billig hinwiederum erstattet werden muß, cum grauatus in vno, subleuandus est in alio, zumahln da er in dem Pacht-Contract sich ad hæc onera keines weges verbunden:

So erscheinet daraus allenthalben so viel, daß dasjenige, was er denen Predigern bey währenden Pacht-Jahren an Deputat und sonst entrichten müssen, er denen Herren Verpachtern von der Pension abzuziehen wohl befugt sey.

Quantitas salarii quomodo determinanda.

§. XXVIII. In ciuitatibus parochis plerumque prospicitur de *certo salario*, consistente in determinata pecuniæ quantitate, quæ quolibet spatio trimestri illis exsolui solet, vid. *Magd. ordin. eccles. §. 2.* absque omni diminutione, vel alia denegatione. Dum enim in plurimis locis salaria non adeo magna constituta sunt: iniuria fieret parochis, si diminuerentur quouis modo. In ecclesiis patronatis præsertim fraudes circa salaria occurrere solent, imo non raro *pactiones* inter patronum & futurum parochum fiunt, de minori salario accipiendo, quod certe tolerandum non est; vid. *t. t. X. vt eccles. benef. sine dimin. conf.* Non inique de hisce corruptis moribus iudicat FRANC. STYPMAN. *de salar. cleric. c. 7. n. 54. sqq.* quem locum vlteriori meditationi relinquo. Quid itaque de hisce *pactionibus* statuendum sit, non adeo in ambiguo est.

Sine deminutione.

Merito hæ reprobandæ, & hinc parochus, his non obstantibus, salarium integrum petere non prohiberetur. Allegaret sine dubio patronus *propriam turpitudinem*, si in pacto illo se fundare, & exceptionem *pacti de non petendo* obiicere vellet, propter quem abusum iuris sui merito priuari posset iure patronatus. Accedit, quod ea ratione, cum ex salario exiguo parochus viuere haud possit, parochus inducatur, ad varia media se exhibendi excogitanda, vnde sæpe onerosus esse parochianis cogitur. Et denique salaria ad *dotem ecclesiæ* pertinent, vt propterea impium sit, hæc pacto minuere. Conf. STRYK. *in not. ad ius eccles. Brunnem. lib. 2. cap. 5. §. 2. verb. potius augeantur.* Illustrabo hoc sequente responso, a *Facultate* nostra *Mens. April. an. 1694.* concepto:

Hat derselbe, als Er nach seines Collegen und Pastoris Abzuge an dessen Stelle zum Pastore im Hertzogthum Magdeburg erwehlet worden, mit denen Kirch-Vätern und Vorstehern sich dahin verglichen, daß von dem annuo Salario, welches seine Antecessores gehabt, und in 224. Rthlr. und 2 Wispel Brod-Korn bestanden, in Ansehen des ihm

ihm vorgestellten schlechten Zustandes der Kirchen, Er überhaupt mit 200. Thlr. und ein Wispel Korn zu frieden seyn wolle. Haben hierauf die Kirch-Väter und Vorsteher seinem Successori im Diaconat an statt des gewöhnlichen, und auch ihm zuvor gereichten Salarii an 125. Thlr. 168. Thlr. versprochen; und wollen nunmehro die Kirch-Väter ihm auf sein Anhalten die völlige Besoldung seiner Antecessorum nicht reichen.

Ob nun wol die Kirchen-Vorsteher vorgeben, daß Sie einmal mit ihm um das Salarium überhaupt gehandelt, und transactio sonsten rei iudicatæ in den Rechten gleich geachtet wird, auch die bekante Rechts-Regel, quod ante fuit voluntatis, ex post facto sit necessitatis, ihm im Wege zu stehen scheinet:

Dieweil aber dennoch die Kirchen-Vorsteher denselben durch das Vorgeben, als wäre die Kirche in schlechtem Zustande, ad transigendum induciret, dieses Vorgeben aber, indem sie dem Diacono sein Salarium alsobald gesteigert, offenbar ungegründet gewesen, und auch die transactiones gar wol ex capite doli rescindiret werden mögen, und ihm der gantze titulus decretalium, vt ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur, billig zu statten kömmt; Ferner bewährter Rechts-Lehrer Meynung nach eiusmodi pacta & transactiones pro turpibus gehalten werden,

STYPMANN. *de salariis clericorum cap. 7. n. 57.*

adeo vt pastor non excludatur maioris salarii petitione, cum pactorum quæ contra bonos mores sunt, nulla sit obligatio,

l. 7. §. 7. D. de pactis.

Ueber dieses die Churfürstl. Brandenb. im Hertzogthum Magdeburg publicirte Kirchen-Ordnung

cap. 19. §. 19.

ausdrücklich dergleichen Pacta untersaget:

So erscheinet hieraus allenthalben so viel, daß denen Kirch-Vätern und Vorstehern nicht zugelassen gewesen, ihm an dem gewöhnlichen Salario etwas abzubrechen, ihm auch nicht præiudiciren könne, daß er das verschmälerte Salarium einmal angenommen, sondern es sind die Kirchen-Vorsteher und Kirch-Väter demselben dasjenige, was sie ihn fallen zu lassen überredet, nachzuschiessen, und ihm hinführo das völlige Salarium in der masse, als dasselbe seine nächsten Antecessores gehabt, zu reichen schuldig. V. R. W.

Salarium parochis vrbanis promte soluendum.

§. XXIX. Non sunt autem salaria vnius eiusdemque quantitatis determinatæ, vnde & hodie distinguere optime norunt inter **magere und fette Pfarren.** Magistratus tamen prouidere debet, vt tale constituatur, ex quo parochus se suamque possit sustentare familiam, de quo plenius disquirit STYPMAN. *cit. c.* 7. Certe dolendum, quod hodie in parochiis nonnullis tam exigui reditus reperiantur, cum tamen, si ad priora tempora excurrere velimus, vbi pontificiorum sub iugo adhuc parochiæ tenebantur, sat ampli reditus illis in locis semper fuerint. Hinc *pii principis* est, hisce quoque defectibus mederi; & merito prouidentia IOH. ALBERTI, Ducis Megalopolitani laudanda est, qui hac de re conquestus est in suo testamento, & filiis suis seuere iniunxit, vt hosce defectus emendarent. Verba huc pertinentia ex adducto testamento recensui supra *sect. VI. c. 1.* Conf. THOMAS. *de offic. princip. in aug. salar. min. eccl.*

Remedia ad defectus circa salaria corrigendos.

§. XXX. Vt itaque hisce defectibus remedium aliquod præbeatur, varia in medium adduci solent consilia, quæ etiam non obscure in testamenti prælaudati verbis exprimuntur. Hoc certe indubium est, *visitationes* frequentiores multum conducere ad tollendas illas difficultates, quæ hic suboriri solent. De reuocandis bonis secularisatis, quod etiam aliqui vrgent, dispiciendum alibi. Optimum quandoque consilium ad subleuandam parochorum indigentiam *vniones parochiarum* esse puto, quod etiam vrget FRANC. STYPMAN. *de salar. cleric. c. 10. n. 402.* Alibi enim iam dictum, fieri illam posse *ex iusta causa*: quo posito, nemo facile negabit, indigentiam parochialis ecclesiæ esse iustam causam vniendi illam cum alia, æque indigente; nisi aliæ difficultates vnionem impediant, de quibus princeps cognoscere debet. Qua ratione denique parochiani necesitatibus parochi sui succurrere debeant, dicetur alibi.

Cuinam casus fortuitus circa præstationes noceat?

§. XXXI. Possunt vero illa, quæ salarii loco parochis assignata sunt, & in certis præstationibus consistunt, aliquando per casum fortuitum interuerti, vbi quæstio oritur, *cuinam casus fortuitus noceat, vtrum parocho, an parochianis, ad consuetas præstationes obstrictis?* Quod si prædia integra destruantur, agri fluminibus absorbeantur, facile patet, onera, illis agris inhærentia, quoque eo ipso interire. Si pars autem intereat, in decimis quidem simul parochus damnum sentiet, quia ex illo fundo iam tot reditus amplius sperari non possunt. In aliis autem præstationibus æquior est sententia STYPMANNI *c. l. c. 8. n. 32.* præstationes integras adhuc deberi, quoniam onera, rei inhærentia, per interi-

tum

ritum partis non tolluntur. Quodſi res plane non perit, ſed *caſu fortuito* in eum ſtatum redigitur, vt fructus per aliquod tempus ferre non potuerit, maior ratio dubitandi naſcitur, vtrum parochi *ex agris deſolatis*, von den verwüſteten Höffen, poſſint exigere prouentus & præſtationes conſuetas, veluti Schincken, Würſte, Brod, Eyer, Huffen-Groſchen ꝛc. Hanc quæſtionem *imperiali deciſione* dignam iudicat STYPMAN. *cit. l. n. 40.* vbi per plures rationes dubitandi & decidendi illam exponit. Totam controuerſiam huc demum redire exiſtimo, *vtrum illæ præſtationes conſiſtant in portione ipſorum fructuum, vt decimæ? an ipſius rei onera ſint?* Priori caſu, quia hactenus nulli fructus percepti, decimarum nomine quoque nihil peti poſſe videtur; vnde & in *iure eccleſ. Saxon. art. gen. 21.* tantum requiritur, vt frumenti decimæ in eo præſtentur frumento, ſo gut es ihnen gewachſen. Ceterum cum ſupra dictum, reliquas præſtationes *onera rei* eſſe, nec præciſe reſpectum habere ad fructus: parochi habebunt intentionem fundatam pro petendis & exigendis præſtationibus ordinariis. Accedit, quod parochi interim ſuo non defuerint officio, adeoque huc regula applicari non poſſit, caſum nocere facienti, quæ tamen omnia intelligere volo ſub limitatione, quam in §. 23. adieci de *vrgentiſſima paupertate* parochianorum.

CAP. II.
De
Iuribus ſtolæ.
von
Pfarr-Amts-Gebühren.

§. I.

Svpereſt adhuc aliud genus redituum & emolumentorum parochialium; quæ ſpecialem expoſcunt indagationem, cum a reditibus fixis & hactenus recenſitis aliquo modo differant, ſcilicet emolumenta illa, quæ parochis obueniunt occaſione *præſtiti officii ſacri ſpecialis*, veluti, pro abſolutione, baptiſmo, bene-

nedictione, precibus publicis, proclamatione, concione funebri, pro receptione in gremium ecclesiæ &c.

Stola quid?

§. II. Huiusmodi præstationes communiter appellari solent IVRA STOLAE. Est autem *stola* vestimentorum certum genus, olim mulieribus quodammodo proprium, vti apparet ex *l. 23. §. 2. D. de aur. argent. mund.* Verum hoc non perpetuum fuit, cum, vt demonstrat GOTHOFREDVS *in not. ad cit. l. lit. 8.* stola etiam vsi fuerint masculi. In genere denotauit omnem vestem, quæ corpus tegeret, quod plenius ex antiquitate Romana probat illustraque SAMVEL PITISCVS *in lexic. antiq. Roman.* voce STOLA. Translata deinde hæc vox ad habitus & vestimenta clericorum. Postquam enim superstitio ecclesiam deprauauit; quæsiuerunt clerici, interno cultu deposito, externo aliquo splendore & externis ritibus vestimentisque variis populum rudem allicere, vt si non ex animæ proprio desiderio, saltim externa illa pompa caperetur, præsertim cum vulgus externis magis inhæreat, sensus externos afficientibus. Accedit, quod crederent, *sacerdotium* veteris testamenti ad clericos noui testamenti esse translatum, & hos in locum sacerdotum & leuitarum surrogatos, adeoque eos obstrictos esse, vt peculiari vestimentorum genere a cetera plebe dignoscerentur, sicuti Deus in veteri fœdere sacerdotibus peculiaria vestimenta, quando rem diuinam faciebant, assignauerat, præscripseratque. Optime hoc circumscribit HVBER. *in historia ciuili p. 2. lib. 3. sect. 1. §. 7.* Non aptior præterea videbatur ratio, populum in deuotione erga clerum detinendi & conseruandi, quam si etiam sacra peragerent, non in vestibus vulgaribus, sed aliis peculiariter ad hoc consecratis & destinatis.

Vestimentorum vsus a iudæis promanauit.

§. III. Neque vero ipsi diffitentur canonistæ, se vestimentorum sacrorum vsum a iudaismo repetiisse, ceu iam adnotauit HVBER. *loco alleg.* conf. STEPHAN. *instit. iur. can. lib. 2. c. 2. n. 8.* adeoque non mirandum, quod hodie clerus romanus tot vestibus luxuriet, quamuis mysterium quoddam sub iis latere, rudi plebeculæ persuadere conetur. Inter *vestimenta* autem *sacerdotalia* hæc vulgo numerantur. Primum locum tenet *amictus*, quo sacerdotis collum cingitur, & caput velatur. Sequitur *alba* seu *tunica lintea*, quæ & *talaris* dicitur, eo quod ad talos vsque descendat. Post sequitur *zona*, seu cingulum, & denique *stolam* induit, quæ totum corpus tegit, & ad genua vsque protenditur. Vid. DVRAND. *de rit. eccles. cathol. l. 2. cap. 9.* Fusissime hac de materia agit ANDREAS DV SAVSSAY *in panoplia sacerdotali, seu de venerando sacerdotum habitu, eorumque multiplici munere ac officio in ecclesia Dei*,

Dei, in quo tractatu multa mysteria, & diuinam quandam sapientiam in sacerdotum habitu latitare, credit docetque.

§. IV. Sicuti vero pontificii ab externis quibusdam signis illa, quæ sunt *officii* & *potestatis* singulorum, designare voluerunt: ita quoque vestimenta characterem *officii* & *potestatis*, qua quilibet ex clero in hierarchia Romana pollet, repræsentant. Sic patriarchæ & archiepiscopi peculiare habent *pallium*, de cuius confectione, forma externa, aliaque consecratione videri possunt canonistæ ad *tit. X. de vsu pallii*, & quæ ipsemet de ea ex antiquitatibus obseruaui in *tr. de iure eccles. protest. tit. de vsu & autor. pallii.* Consequuntur eo ipso archiepiscopi plenissimum ius exercendi *legem diœcesanam*, aliaque peculiaria iura, potestatem eorum determinantia. Eodem modo *stola* officii suscepti character erat, & in consecratione solenni conferebatur, qua semper induti esse debebant, si officium aliquod ecclesiasticum peragere vellent. Quæ cum ita sint, stola tandem metonymice, scilicet adhibito signo pro re signata, denotari cœpit *ipsum officium sacrum*, adeo vt *stola priuari* idem denotet, ac officio & dignitate destitui; vid DV FRESNE *in Glossar. voc. Stola.* Et *iudicare stola* idem sit, ac officium sacrum peragere, iuxta versiculum decantatum:

Pallium.

Stola, officii parochialis signum.

Stola officium sacrum denotat.

Herbipolensis sola iudicat ense atque stola.

§. V. Atque ita facilius intelligere possumus, quænam dicantur IVRA STOLAE. Vox enim *iuris* tam ambigua est, vt etiam accipiatur pro *honorario* & *sportulis* præstandis, vnde nata phrasis: die gewöhnlichen iura præstiren, Cantzley-iura, qua appellatione *sportulæ cancellariæ* aulicæ imperialis, iuxta taxam præscriptam præstandæ, denotantur, vid. *appendix iur. feud.* STRYKII *sub num. 5.* Sunt itaque *iura stolæ* ipsa honoraria & sportulæ seu emolumenta, quæ parochis ratione *stolæ*, h. e. officii sacri, per stolam significati, præstantur, Germ. Pfarr-Amts-Gebühren, alias vocari solent *accidentalia*, accidentien. Verum hæc vox generalior est, & in genere de omni emolumento, *extraordinarie* ratione officii cuiuscunque percepto, prædicatur. FRITSCH. *de accidental. c. 1.* Quid quod etiam *accidentalia* dentur, quæ non semper respectum habent ad officium aliquod sacrum speciale præstandum, veluti quod a parochianis ex mera liberalitate in parochos tempore noui anni, diei natiuitatis &c. soluitur, quæ tamen reuera nullam obligationem perfectam continent.

Iura stolæ quid?

Accidentalia.

§. VI.

Origo iurium stolæ.

§. VI. Anteqnam autem de singulis iuribus stolæ quid referamus, tria maxime capita excutienda sunt: (1) origo eorundem, (2) iustitia, & (3) obligatio, vtrum *perfecto* an *imperfecto* iure debeantur? Origo harum præstationum dependet ex *liberalitate* quorundam laicorum, qui ex mera virtutis operatione clericis soluere solebant honorarium, seu remunerationem quandam pro exhibito officio sacro. Quamuis enim prohibitum erat, pro administrandis officiis sacris quid exigere: *cum in ecclesia. X. de sim.* a sponte tamen & liberaliter offerentibus pecuniam accipi, minime interdictum erat, *c. 12. C. 13. quæst. 2.* Sed sicuti illa, quæ ante liberi arbitrii meræque facultatis erant, facile tractu temporis, accedente longa praxi & obseruantia constanti, conuerti possunt in *necessitatem;* ita similiter hic factum esse constat, quod bene exponit PAVLVS SARPIVS in *tr. des benefices art. 28.* inquiens: *comme quelques gens pieux & riches donnoient, s' ils vouloient, quelque chose pour la sepulture de leurs parens, ou pour les sacramens, qu' ils recevoient, la courtoisie se conuertit en dete, jusque à introduire la coutume, de paier tant, ce qui fut un sujet de dispute, les laiques ne voulant rien paier pour l' administration des Sacramens, parce qu' ils ne paioient les dismes, que pour cela; Et les ecclesiastiques refusant de faire leurs fonctions, si l' on ne leur donnoit ce, qu' ils pretendoient étre d' usage.*

Prohibita hæc iura in concil. Lateran.

§. VII. Dedit hæc controuersia ansam in *concilio generali Lateranensi* constituendi ab INNOCENTIO III., ne tale quid in posterum exigeretur a parochianis. Verba huius constitutionis referuntur in *c. 42. X. de Simon.* vbi ita dispositum: *Ad apostolicam audientiam frequenti relatione peruenit, quod quidam clerici pro exequiis mortuorum & benedictionibus nubentium & similibus pecuniam exigunt & extorquent: & si forte eorum cupiditati non fuerit satisfactum, impedimenta fictitia fraudulenter opponunt. E contra vero quidam laici laudabilem consuetudinem erga sanctam ecclesiam, pia deuotione fidelium introductam, ex fermento hæreticæ prauitatis nituntur infringere sub prætextu canonicæ pietatis. Quapropter super his prauas exactiones fieri prohibemus, & pias consuetudines præcipimus obseruari; statuentes, vt libere conferantur ecclesiastica sacramenta, sed per episcopum loci veritate cognita compescantur, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare.*

Falsa interpretatio clericorum hu-

Quamuis itaque reuera iura stolæ in hoc concilio sint interdicta, clerici tamen facile interpretationem quandam huic constitutioni adiicere potuerunt, vi cuius illud, quod *directo* erat prohibitum, *per indi-*

interdictum consequerentur. Animaduertebant, *piam & laudabilem* *consuetudinem* in hoc textu sustineri, inde statim hanc ipsam ad *iura stolæ* referebant, & effingentes in suis parochiis quandam consuetudinem, auxilio episcoporum, qui partem de tunica sine dubio accipiebant, eo adigebant parochianos, vt nisi publicis censuris se exponere vellent, auaritiæ clericorum omnia indulgere deberent. Sed iam cordatiores ex pontificiis adnotarunt, cauillatoriam hanc parochorum fuisse interpretationem, nec id diffitetur DVARRENVS *de sacris eccles. minister. lib. 7. cap. 6. circa fin.* quamuis maluerit ἀπέχειν. Quin in ipso *concilio Tridentino* hac de interpretatione pessima quidam conquesti sunt, vti optime annotat AMELOT DE LA HOVSSAIE *in not. ad Paulum Sarpium cit. loc.* inquiens: *Cette constitution aiant été allégúe au Concile de Trente, Jean Marie de Monte premier legat dit, que c' étoit faire grand tort à ce Pape & au Concile general de Lateran, de croire, qu' ils eussent autorisé un si grand abus; & que si on lisoit les Chapitres, qui précèdent celui-ci, l' on verroit clairement, que ce Concile avoit condamné cette coutume, & que dans le dit Chapitre il n' aprouvoit point l' usage des ofrandes pour l' administration des Sacramens, mais seulement certaines pratiques loüables, établies en faveur des Eglises, comme les dixmes, les premices, les ofrandes à l' autel &c.* Videtur tamen hæc Cardinalis MONTANI admonitio satis commoda & necessaria caruisse effectu: quamuis enim in *Sess. 21. de reform. c. 1.* constitutum legamus, vt episcopi *gratis* ordines conferant, & dimissorias & testimoniales eodem modo dent; de parochorum exactione tamen nihil ibidem continetur, sed patres concilii communi interpretationi, clero fauorabili, insistere, quam defectus emendare maluisse videntur.

Ius canonis pro conseruandis iuribus stolæ.

Cardinalis Montani querelæ de hac pessima interpretatione in concil. Trident.

§. VIII. Mansere itaque parochi in *perpetua & quieta possessione* percipiendi *iura stolæ*, & sine dubio illa continuata est post tempora reformationis in nostris ecclesiis. Illud forsan mireris, quare circa hæc iura stolæ reformatio necessaria sit intermissa, cum tamen merito reformatio quædam fieri debuisset? Verum historia temporis istius docet, reformationem in his fieri non potuisse, nisi plane parochis necessaria vitæ subsidia simul essent auferenda, quod tamen iniquum erat. Cum enim post reformationem bona ecclesiastica per secularisationem aliasque varias subtractiones, quas turbidus rerum status promouebat, ad profanos vsus hinc inde conuerterentur: ecclesiæ ingentem substantiam amiserunt, vnde alias commode potuissent parochi sustentari. Hinc merito hæc iura stolæ ipsis relinquenda erant, vt in

Quare hic reformatio necessaria sit intermissa?

partem salarii cederent: quamuis non dubitem, parochos nostros ægre non laturos, si res in pristinum statum reducerentur, & ita reductis reuocatisque bonis ablatis, iura stolæ ipsis auferrentur.

An iura stolæ iustitiæ non repugnent?

§. IX. Alterum caput, quod de *iustitia horum iurium* agit, variis inuolutum est difficultatibus. Valde sudant canonistæ, vt hæc iura a *crimine simoniæ* liberent. Quæ sit sententia Iesuitarum & Moralistarum pontificiorum, recenset ZIEGL. *ad Lancell. lib. 4. tit. 3.* Alia videtur incedere via LVDOVICVS ENGEL. *ad tit. de simonia §. 3. num. 13.* vbi dicit, non exigi pretium sacramenti, sed tanquam stipendium necessarium pro sustentatione ministrorum ecclesiæ. Porro pecuniam pro missa & precibus dari, non tanquam *pretium* pro re illa spirituali; sed pro *mercede* operis & seruitii, ad quod præstandum gratis nemo obligatus est, licet alias sufficientes reditus habeat. Verum hi colores eleganter incrustant iura stolæ, sed, si penitius examinantur, plures absurditates in se continent. Si enim parochi habent sufficientes reditus, quos *generatim* pro quocunque officio sacro sibi assignatos sciunt, quid opus est iuribus stolæ, cum iam aliunde habeant, quo viuere possint? Cur remuneranda sunt *speciatim* quæcunque officia sacra, cum *generatim* pro laboribus sacris præbenda sufficiente instructi sint? Deinde quod nemo *gratis* teneatur alteri inseruire, & quod qui altari inseruit, de altari quoque viuere debeat, huc applicari nequit, cum gratis operas suas haud præstent, sed aliunde opera eorum satis compensetur.

Canonistarum sententia excutitur.

Alios prætextus, qui de *consuetudine immemoriali* adducuntur, non tangam, cum diuturnitas temporis peccata non minuat, sed augeat; *c. 8. & 9. X. de simon.*

Quatenus iura stolæ tolerari possint?

§. X. Cum vero in nostris ecclesiis, præsertim in villis & pagis, reditus parochiales, vt dictum, adeo minuti sæpe deprehendantur, vt, si parochis *iura stolæ* auferre vellemus, plane fructu potiore parochiali carere deberent, quod tamen ne fiat, omnino prouidendum, & vero parochiani in subsidium ad sustentationem obstricti sint: excusandi sunt parochi, si iura stolæ a parochianis suis petant, quippe qui, his sublatis, nihilominus ad sustentationem eorum tenerentur. Ad hunc casum rectius adplicantur argumenta, quæ antea adducta sunt; & sicuti nulla simonia committitur, si *generatim* pro officio sacro clericis soluitur sufficiens salarium: ita nullum subesse quoque potest vitium, si, deficiente salario, clericus viuere debet ex iuribus stolæ, quæ *speciatim* pro singulis curis & laboribus soluuntur.

Multis abusibus hæc iura sunt obnoxia.

Equidem diffiteri nequeo, infinitis abusibus hæc iura esse obnoxia, imo ansam ad multas iniquita-

tes

tes posse dari, vt in singulis iuribus postea ostendam, adeoque consultius vtique fore, si alia ratione & via parochis prospiceretur de sufficiente salario, vti optime notauit SECKENDORF. in Christen-Staat *lib. 3. c. 6. §. 4.* inquiens: So ist auch die Art der Accidentien an vielen Orten, wenn mans genau betrachtet, nicht recht wohlständig, sondern macht dem Predigt-Amt kein fein Ansehen, erregt Streit und Unwillen, und könte viel besser auf ehrlichen und untadelichen Unterhalt gedacht werden. Verum antequam id fiat, inuidenda non sunt parochis accidentalia consueta, præsertim cum pii parochi temperamentum adhibebunt, vt abusus euitentur, impii autem ne quidem a sua auaritia abstinebunt, si vel maxime salarium certum iis statuatur. Equidem Propheta *Meleachi I, 10.* imputat Leuitis in peccatum, quod gratis nulla sacrificia faciant. Sed notum est, quod illis Deus prospexerat de sufficienti reditu, decimis scilicet, quibus contenti esse iubebantur. Ex quo quidem illud inferri potest, si parochi alios sufficientes reditus, quos *generatim* pro officii sacri præstatione percipiunt, habent, rectius eos facturos, si iuribus stolæ plane abstineant. Conf. CARPZ. *lib. 1. def. 110.*

§. XI. Cum itaque appareat, iura stolæ in ecclesiis nostris ob conditionem earum variosque abusus, quibus obnoxia sunt, magis tolerari quam approbari: merito inde infertur, illa stricte esse imterpretanda, & extensionem non recipere, adeoque merito peccare parochos, si *noua accidentalia* introducere velint. FRITSCH. *de iure accident. c. 5. §. 3. & 4.* Vnde in *recess. prouinc. March. de anno 1653. §. 20.* prouisum. Es sollen die Pfarrer wegen der Gebühr für die Taufe der Kinder und Ehelichen Copulationen niemand übersetzen, sondern sich an dem genügen lassen, was sie vor Alters gehoben, oder bey der Visitation ihnen zugewilliget worden. Valde abusum parochorum taxauit Pastor quondam & Superintendens Hallensis ARNOLD. MENGERING. *in scrutinio conscientiæ c. 11. qu. 69.* cuius verba adducta sunt a FRITSCHIO *cit. l.* & STRYK. *in not. ad I. E. Brunnem. l. 2. c. 5. §. 6.* quæque hic repetere non intempestiuum videtur. Ita vero ille: Prediger fragen sich, ob sie verordnete und nach Gebrauch der Kirchen begünstigte und bestimmte accidentia, oder Bey-intraden ihres Gefallens gesteigert, erhöhet, und gleichsam ihren Pfarr-Kindern, was und wie viel sie zum Aufgeboth, Einsegnen, Kindtaufen, Leichgängen geben sollen, vorschreiben, setzen und anheischen wollen? Dis ist absonderlich zu erinnern und zu rügen, denn es einer und der ander hierunter mercklich versiehet. So gar hat der leidige Geitz und Geldsucht manche Priester

Iura stolæ stricte sunt interpretanda.

Auiditas parochorum augendi iura stolæ.

heut zu Tage besessen, daß sie mit dem guten Willen und Vermögen ihrer Pfarr-Kinder nicht zufrieden seyn, oder sich mit einer freyen einfältigen Gabe und Verehrung sättigen und begnügen lassen wollen.

Ab initio iura stolæ debita fuerunt iure imperfecto.

§. XII. Denique superest tertium membrum excutiendum, *quo iure debeantur iura stolæ, vtrum perfecto, an vero imperfecto*, h. e. *an possint remediis coactiuis exigi, si parochis a parochianis denegantur?* Cum iura stolæ non sint vnius eiusdemque naturæ: vna quoque decisione quæstio absolui nequit. Hoc certum est, ab initio eadem fuisse liberæ voluntatis, quippe ex *liberalitate* mera dependentia Sed, vt dictum, transiit hæc in necessitatem, non tamen quoad omnia; quædam enim adhuc retinuere pristinam naturam. Vnde distingui potest inter ea, quæ *certam & determinatam præstationem* legibus ecclesiasticis, aut alias consuetudine acceperunt, & quæ pudori cuiuscunque relicta sunt. Ibi sine dubio *ius perfectum* parocho nascitur pro exigendis illis iuribus. Prouisum itaque in *ordin. consist. March. tit. 17. §.* Was auch ꝛc. was auch dem Pfarrer und Kirchen-Dienern in erhaltener visitation an accidentien zugeordnet, oder sie sonst vor Alters gehabt, davon soll ihnen nichts entzogen, sondern vielmehr, so es füglich geschehen kann, gebessert werden. Equidem pontificii suis censuris sibi ius dicunt, quod tamen simoniacum esse non credunt. Diuersa enim esse aiunt, *conuenire* aliquem pro exigendis iuribus stolæ ante administrationem, & *cogere* aliquem per censuras post eam: hoc legitimum esse credunt, illud vero simoniacum. PAVLVS SARPIVS *in tr. des benefices art. 28. in f.* Adeo autem clerus Romanus in Germania in exactionibus rigidus fuit, vt Principes Imperii in *grauaminibus, oratori pontificis oblatis art. 86.* publice hac de re fuerint conquesti. Posteriori casu obligatio tantum adest imperfecta, id quod eo pertinet, vt a confitente vel pro administratione baptismi nihil exigere liceat. CARPZ. *lib. I. iurispr. consist. def. 119.* Hoc in *ordin. eccles. Saxon. art. gen. 26. in pr.* laudabiliter constitutum. Es soll niemand von Reichung des Hochwürdigen Sacraments der Taufe und des Nachtmahls des HErrn dem Kirchen-Diener etwas zu geben pflichtig seyn. Verum mores hic variant, & alicubi *nummus confessionis* pars salarii esse prætenditur, vbi sine dubio obligationem perfectam habebit. Quid vero dicendum in dubio, si non constet, vtrum *perfecto* an *imperfecto iure* debeantur? Equidem fere vbique iura stolæ sunt necessitatis, adeoque hodie quidem pro illa erit præsumtio, vbi tamen excipio nummum confessionarium, & illud, quod solui solet pro *preci-bus*

Quædam iura stolæ debentur iure perfecto.

Quædam imperfecto.

Quid dicendum in dubio.

bus publicis, vbi merito valere debet illud ICti: *multa honeste accipiuntur, quæ minus honeste petuntur; l. 1. §. 5. D. de extraord. cognit.* STRYK. *ad Brunnem. I. E. lib. 2. c. 5. §. 6.*

§. XIII. Cum vero iura stolæ fructibus parochialibus annumerentur, LINCKIUS *de episc. iur. c. 8. §. 15.* & in eo a decimis aliisque præstationibus realibus differant, quod hæc magis ob *officium personæ præstitum* debeantur, cum illa sine respectu ad personam ex re intra parochiam sita exigantur: sequitur, vt tantum parochiani alicuius parochiæ ad hæc iura præstanda sint obligati. Est inde porro euidens, quantum intersit parochorum, ne parochiani extra parochiam suam sacramenta percipiant, aut alios actus exerceant, & licet id vel maxime fiat, tamen parocho proprio non denegata facultas iura stolæ sibi debita exigendi. Solet tamen non raro controuersia moueri, quando diuersæ religionis incolæ in aliqua parochia reperiuntur, *an parocho etiam ius exigendi iura stolæ competat ab illis, qui diuersæ sunt religionis, & sacramenta aliosque actus in alia vicina parochia iuxta Instr. Pac. exercent, interim tamen intra parochiam habitant?* Si res esset diiudicanda secundum principia, hactenus exposita, parocho exigendi ius vix competeret, præsertim cum iura stolæ sint personalia, & a parochianis pro speciali officio & labore sacro præstito debeantur, qualem non desiderant diuersæ addicti religioni: neque etiam actus, propter quos iura hæc præstantur, expediuntur a parocho illius loci, quomodo ergo quid prætendere eo nomine poterit? Verum hæc argumenta sæpe non admittit praxis locorum. Interim videmus, rationes nostras admissas esse in recessu quorundam Statuum Imperii, ante plures annos hac de re facto, cuius mentionem facit LINCKIUS *de iure episcop. c. 8. n. 16.* Verba huc pertinentis sunt hæc: Und nachdem auch dieser Zweifel vorgefallen, wie man sich beyderseits ratione iurium parochialium künftig gegen einander zu verhalten haben möchte, so ist Krafft dieses verglichen worden, daß die iura realia, als da seyn die Witthums- Zehend und andere dergleichen Fälle bey einer ieden Pfarre, wohin dieselbe jederzeit gehörig gewesen, ohne Unterscheid der Religion verbleiben. So viel aber die iura personalia stolæ belangt, weiln sich für dismal kein vorständiges Mittel zu einem beständigen Vergleich bezeiget, ist die Sache dahin gestellet worden, daß bis auf künftige weitere Handlung ermeldte iura stolæ an dem Ort entrichtet werden sollen, wo die Person, welche solche be-

Iura stolæ præstantur a parochianis.

An parochiani diuersæ religionis hæc iura præstare debeant?

Adducitur recessus quorundam statuum imperii.

zahlen soll, nach Gestaltsame ihrer Religion die geistliche Verrichtung empfähet, als daß die Catholischen Unterthanen die iura stolæ denen Catholischen Priestern, die Augspurgische confessions-Verwandte aber ihren Pastorn oder Pfarrer verreichen sollen, ohngeachtet ein oder die andere solche Person anderwerts eingepfarret wäre.

Quibusnam parochis debeantur iura stolæ, si plures adsint?

§. XIV. Quandoquidem vero parochialis ecclesia non raro duobus, tribus vel quatuor parochis est instructa; ita iam videndum, quibusnam iura stolæ competant? Certe si omnes actui parochiali intersint, veluti ducendo funeri, omnibus quoque iura stolæ soluenda esse constat. Sed alii tamen actus non nisi ab vno possunt expediri, veluti confessio, baptismus &c. vbi vel alternis vicibus solent quædam ministeria peragi, vel etiam parochianis integra erit electio, vti in confessione accidit: alibi aliter hoc esse determinatum constat. Solet tamen non raro inde inæqualitas respectu rerituum inter parochos oriri, & sic litibus ansa dari, ad quas præcauendas quidam vtile esse crediderunt, æqualem diuisionem accidentalium inter eosdem instituere, quod remedium etiam commendat STRYK. *ad ius ecclef. Brunnem. l. 2. c. 5. §. 6.* Examinauit latius hanc quæstionem STYPMANN. *de salar. cleric. c. 7. n. 86. sqq.* vbi tandem diuisionem reiicit, sed argumentis, pro diuisione militantibus, non satisfacit, multo minus eius rationibus aliquid roboris inest. Nam quod dicit, *inueterata non sine iusta causa esse mutanda*, petitionem principii continet, licet vel hodie adhuc hæc Diana adoretur. Nonne enim satis vrgens causa subest, quando eo ipso contentiones inter parochos tolluntur? Deinde plures circumstantias supponit, ex quibus aliquando videri posset æqualitas minus commoda, quæ vel remotius petita, vel nullam continent incommoditatem. Præterea in legibus ferendis magis respiciendum ad id, quod *vt plurimum* fit, non quod bis aut semel accidere potest. Inane porro argumentum est, quod nulla detur actio ad diuisionem accidentalium, quod concedi potest, quamdiu aliqua diuisio accidentalium non est introducta. Postquam vero introducta est, quis dubitet, iam dari actionem? Et denique omnia eius argumenta fere eo tendunt, vt euincant, parochum ad diuisionem iurium stolæ non esse obstrictum, antequam lege hæc præcepta fuerit, quod quidem facilius concedi potest, de quo casu tamen hic non loquimur.

Annon vtilius sit, omnia accidentalia diuidere inter parochos?

Nummus confessionarius.

§. XV. Inter iura stolæ autem præcipuum fere locum continet *nummus confessionarius*, der Beicht-Pfennig, de quo hodie præsertim

sertim variæ sunt controuersiæ & querelæ. Iam LVTHERVS *t. I. Ien. Lat. fol. 126. b.* suo tempore dixit: *Claues Christi fecerunt auaritiæ ministerium*, quod licet ad iniustas exactiones applicari possit, non tamen negandum, plura incommoda & iniquitates inde oriri, vt omnino consultius ecclesiis nostris videretur, si loco huius nummi aliunde ecclesiæ ministris prospiceretur. Vid. STRYK. *cit. l.* Non me quidem latent argumenta, quæ pro defensione huius nummi allegari solent, quæque etiam adducit CARPZOV. *in iurispr. ecclef. lib. I. def. 118.* Verum si prætextus a veris causis separamus, alia facies rerum inde nascitur. Nec id diffitentur theologi cordatiores, ceu videri potest apud FRITSCH. *de iure accident. c. 7. §. 7. &* PETR. MVLLER. *de nummo confess. thes. vlt.* Ceterum id caute prouisum in *ordin. Saxon. elect. art. gen. 26.* sponte oblatum hunc nummum accipi, exigi autem non posse, adeo vt pœna exigentis hunc nummum, tanquam debitum, sit *remotio ob officio*, quemadmodum patet ex rescripto supremi Consistorii Dresdensis adducto a MVLLERO *cit. loc. th. 3.* his verbis concepto: Wir haben euren eingeschickten Bericht, die Irrungen, so zwischen dem Pfarrer-Substituten zu Boßdorf und den Eingepfarreten zu Leindorf und Wetzendorf, wegen des eingeforderten Beicht-Pfenniges und allerhand Neuerungen, sich bisher enthalten, betreffende, verlesen hören. Wiewol nun dem Pfarrer die Beicht-Pfennige von dem, so sie freywillig ungefordert reichen, anzunehmen unverboten ꝛc. Wollet unterdessen dem Substituten bey Verlust seines Dienstes befehlen, daß er für die Beicht und Tauffen von den Leuten Inhalts des 26. general-Articuls nichts fordern, auch sonsten aller Neurung sich gäntzlich enthalten solle ꝛc. An exigi possit?

§. XVI. Porro huc spectant *funeralia*, de quorum abusu & illegitima exactione iam quædam dicta sunt in materia *de iure paroch. circa sepulturam.* Determinata vero hic sunt funeralia iure Saon. *cit. l.* quamuis fere dubitem, an parochi hoc minimo pretio sint contenti, vnde & CARPZOV. *lib. 1. def. 112. in f.* asserit, si consuetudine pinguius honorarium sit introductum, huic præcise standum. Sed de modo introducendi eiusmodi consuetudinem non constat, cum reuera augmentum liberæ & meræ voluntatis sit, & sic determinationem perpetuam non habeat. Cuinam autem parocho illa funeralia debeantur, iuxta consuetudines locorum decidendum. Ordinarie parocho loci, vbi quis mortuus, debentur, vt adeoque peregrini hoc intuitu quoque ad parochianos referendi, ceu alibi fusius dictum. Quodsi parochiani diuersæ reli- Funeralia. Cuinam parocho debeantur? Cuinam debeantur, si

Parochiani sunt diuersæ religionis.

religionis, h. e. catholicæ & protestantium religioni addicti, in aliquo loco occurrant, de illis dispositum in *instr. pac. artic. 5. §. 35.* vt quidem publicis cœmeteriis arceri non debeant, cuiusque tamen ecclesiæ parochialis iura, pro demortuis pendi solita, præstentur. Hoc etiam ad alia *iura stolæ* recte applicatur, vt ex sequente responso Facultatis nostræ de anno 1697. Mense Mai. apparet.

Ist Anno 1697. bey entstandener Streitigkeit wegen der Stadt-Kirchen daselbst zu St. Nicolai zwischen denen Evangelisch-Lutherischen und Reformirten ein solenner Vergleich getroffen, und darinnen beliebet, daß die Kirche zu St. Nicolai denen Reformirten verbleiben, die Lutherischen aber an statt derer eine andere in der Stadt aufbauen solten, worzu von Reformirter Seiten 12000. Thlr. nebst Abtretung der Archi-Diaconats-Besoldung und eines Pfarr-Hauses verwilliget worden, mit welcher Kirchen es auch nunmehr so weit zum Stande, daß der Gottes-Dienst darinnen völlig geübet wird, und ietzo noch einige dubia übrig, darüber unsere Rechts-Belehrung verlanget worden, als

1. Ob sie nicht berechtiget die Verordnung zu thun, daß bey der Geistl. Verwaltung ihren Lutherischen Predigern, custodi und andern Bedienten bey der Stadt-Kirchen zur Heiligen Dreyfaltigkeit gleich den andern Lutherischen Geistl. und Schul-Bedienten bey der Schloß-Kirchen zu St. Bartholomäi, auch Reformirten Geistlichen Schulbedienten und andern ausser der Stadt in Ankuhn, so nunmehro auch Lutherisch, die gewöhnliche Heringe und Brodt in der Fasten-Zeit wöchentlich des Sonnabends und letzlich des Montags vor Ostern nebst dem legirten Gelde gereichet werden müssen, und bey der Possess zu schützen?

2. Ob nicht der Lutherische Pastor zur Heiligen Dreyfaltigkeit eben so wol mit zur Abnahme der Hospital-Rechnung, Distribution der Currenden-Tücher, bey der geistlichen Verwaltung, Conference des Hochfürstl. Wolffgangischen Stipendii und andern actibus, als der Reformirte Pastor zu St. Nicolai zu ziehen sey, daß sie entweder zugleich, oder doch Wechsel-weise ein Jahr ums andere, derselben beywohneten?

3. Ob nicht die Lutherischen Prediger bey der neuen Kirchen SS. Trinitatis in dem Hospital geleichergestalt auf ihre Verordnung zu

zu predigen gehalten, auch ihnen das gewöhnliche accidens als den andern Evangelischen Lutherischen Predigern bey Hochfürstl. Schloß-Kirche und Reformirten zu St. Nicolai daraus zu entrichten sey?

Ob nicht ratione paritatis des Raths Abgang so wohl in ihrer Lutherischen SS. Trinitatis, als Reformirten St. Nicolai Kirchen, Wechselsweise ein Jahr um das andere zu halten, und der gewöhnliche Pfarr-Pfennig aus der Raths-Cammer und dem Gebrauch nach also beyden zuzuwenden sey, daß ietzo, bey dem auf den Donnerstag nach ietzt bevorstehenden Iohannis Bapt. Tag abgehenden Ober-Burgermeister Lutherischen Religion, der Anfang in der neuen Lutherischen Kirchen zur Heil. Dreyfaltigkeit dazu gemachet, und das andere Jahr, bey Abgang des Reformirten Ober-Burgermeisters in der Reformirten Kirchen St. Nicolai, in gleicher Form verfolget, und ein Jahr ums andere Wechselungs-weise continuiret werde?

5. Ob nicht Senatus Lutheranæ Religionis die, zu dessen Ehre und Respect bey der neuen Kirchen SS. Trinitatis bishero angewandte und noch anzuwendende gehörige gemeine sumtus, aus dem Aerario communi oder Cämmerey zu nehmen befugt?

Was nun die Entscheidung solcher Fragen betrifft, so setzen wir pro generali fundamento decisionis in facto gewiß zu seyn, daß (1) die neu-erbauete Stadt-Kirche, zur Heiligen Dreyfaltigkeit genannt, so wol für eine Haupt- und Pfarr-Kirche zu achten, als die zu St. Nicolai, und dahero unter solchen beyden Kirchen so weit eine paritas iurium & priuilegiorum seyn müsse, bis, daß einer vor der andern eine expressa præeminentia verstattet sey, aus dem getroffenen Vergleich ab allegante erwiesen wird; (2) Daß hiernächst durch obberührten Vergleich de anno 1679. nichts anders intendiret worden, als damit alle Differentien, so der Kirchen halber zwischen denen Reformirten und Lutherischen entstanden, gäntzlich gehoben, und durch die Separirung der Lutherischen von der Nicolai- und Erbauung einer absonderlichen Kirchen bey dem Rath und Bürgerschaft beyder Religionen ein sicheres Fundament zur Einigkeit geleget werden möchte;

per d. Rec. §. Endlich und zum 13.

(3) und zu solchem Ende nicht allein daselbst bestätiget, daß der Rath pari numero aus Reformirten und Lutheranern bestehen solle, sondern es ist auch (4) dem Lutherischen Rath das Ius Patronatus so wol bey der neuen Kirchen zur Heiligen Dreyfaltigkeit concediret, als es der Re-

§. VI. Anteqnam autem de singulis iuribus stolæ quid referamus, tria maxime capita excutienda sunt: (1) origo eorundem, (2) iustitia, & (3) obligatio, vtrum *perfecto* an *imperfecto* iure debeantur? Origo harum præstationum dependet ex *liberalitate* quorundam laicorum, qui ex mera virtutis operatione clericis soluere solebant honorarium, seu remunerationem quandam pro exhibito officio sacro. Quamuis enim prohibitum erat, pro administrandis officiis sacris quid exigere: *cum in ecclesia. X. de sim.* a sponte tamen & liberaliter offerentibus pecuniam accipi, minime interdictum erat, *c. 12. C. 13. quæst. 2.* Sed sicuti illa, quæ ante liberi arbitrii meræque facultatis erant, facile tractu temporis, accedente longa praxi & obseruantia constanti, conuerti possunt in *necessitatem;* ita similiter hic factum esse constat, quod bene exponit PAVLVS SARPIVS in *tr. des benefices art. 28.* inquiens: *comme quelques gens pieux & riches donnoient, s'ils vouloient, quelque chose pour la sepulture de leurs parens, ou pour les sacramens, qu'ils recevoient, la courtoisie se conuertit en dete, jusque à introduire la coutume, de paier tant, ce qui fut un sujet de dispute, les laiques ne voulant rien paier pour l'administration des Sacramens, parce qu'ils ne paioient les dismes, que pour cela; Et les ecclesiastiques refusant de faire leurs fonctions, si l'on ne leur donnoit ce, qu'ils prétendoient être d'usage.*

Origo iurium stolæ.

§. VII. Dedit hæc controuersia ansam in *concilio generali Lateranensi* constituendi ab INNOCENTIO III., ne tale quid in posterum exigeretur a parochianis. Verba huius constitutionis referuntur in *c. 42. X. de Simon.* vbi ita dispositum: *Ad apostolicam audientiam frequenti relatione peruenit, quod quidam clerici pro exequiis mortuorum & benedictionibus nubentium & similibus pecuniam exigunt & extorquent: & si forte eorum cupiditati non fuerit satisfactum, impedimenta fictitia fraudulenter opponunt. E contra vero quidam laici laudabilem consuetudinem erga sanctam ecclesiam, pia deuotione fidelium introductam, ex fermento hæreticæ prauitatis nituntur infringere sub prætextu canonicæ pietatis. Quapropter super his prauas exactiones fieri prohibemus, & pias consuetudines præcipimus obseruari; statuentes, vt libere conferantur ecclesiastica sacramenta, sed per episcopum loci veritate cognita compescantur, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare.* Quamuis itaque reuera iura stolæ in hoc concilio sint interdicta, clerici tamen facile interpretationem quandam huic constitutioni adiicere potuerunt, vi cuius illud, quod *directo* erat prohibitum, *per indi-*

Prohibita hæc iura in concil. Lateran.

Falsa interpretatio clericorum hu-

interdictum consequerentur. Animaduertebant, *piam & laudabilem consuetudinem* in hoc textu sustineri, inde statim hanc ipsam ad *iura stolæ* referebant, & effingentes in suis parochiis quandam consuetudinem, auxilio episcoporum, qui partem de tunica sine dubio accipiebant, eo adigebant parochianos, vt nisi publicis censuris se exponere vellent, auaritiæ clericorum omnia indulgere deberent. Sed iam cordatiores ex pontificiis adnotarunt, cauillatoriam hanc parochorum fuisse interpretationem, nec id diffitetur DVARRENVS *de sacris eccles. minister. lib. 7. cap. 6. circa fin.* quamuis maluerit ἀπέχειν. Quin in ipso *concilio Tridentino* hac de interpretatione pessima quidam conquesti sunt, vti optime annotat AMELOT DE LA HOVSSAIE *in not. ad Paulum Sarpium cit. loc.* inquiens: *Cette constitution aiant été allégée au Concile de Trente, Jean Marie de Monte premier legat dit, que c' étoit faire grand tort à ce Pape & au Concile general de Lateran, de croire, qu' ils eussent autorisé un si grand abus; & que si on lisoit les Chapitres, qui précédent celui-ci, l' on verroit clairement, que ce Concile avoit condanné cette coutume, & que dans le dit Chapitre il n' aprouvoit point l' usage des ofrandes pour l' administration des Sacramens, mais seulement certaines pratiques loüables, établies en faveur des Eglises, comme les dixmes, les premices, les ofrandes à l' autel &c.* Videtur tamen hæc Cardinalis MONTANI admonitio satis commoda & necessaria caruisse effectu: quamuis enim in *Seß. 21. de reform. c. 1.* constitutum legamus, vt episcopi *gratis* ordines conferant, & dimissorias & testimoniales eodem modo dent; de parochorum exactione tamen nihil ibidem continetur, sed patres concilii communi interpretationi, clero fauorabili, insistere, quam defectus emendare maluisse videntur.

Ius canonis pro conseruandis iuribus stolæ.

Cardinalis Montani querelæ de hac pessima interpretatione in concil. Trident.

§. VIII. Mansere itaque parochi in *perpetua & quieta possessione* percipiendi *iura stolæ*, & sine dubio illa continuata est post tempora reformationis in nostris ecclesiis. Illud forsan mireris, quare circa hæc iura stolæ reformatio necessaria sit intermissa, cum tamen merito reformatio quædam fieri debuisset? Verum historia temporis istius docet, reformationem in his fieri non potuisse, nisi plane parochis necessaria vitæ subsidia simul essent auferenda, quod tamen iniquum erat. Cum enim post reformationem bona ecclesiastica per secularisationem aliasque varias subtractiones, quas turbidus rerum status promouebat, ad profanos vsus hinc inde conuerterentur: ecclesiæ ingentem substantiam amiserunt, vnde alias commode potuissent parochi sustentari. Hinc merito hæc iura stolæ ipsis relinquenda erant, vt in par-

Quare hic reformatio necessaria sit intermissa?

partem salarii cederent: quamuis non dubitem, parochos nostros ægre non laturos, si res in pristinum statum reducerentur, & ita reductis reuocatisque bonis ablatis, iura stolæ ipsis auferrentur.

An iura stolæ iustitiæ non repugnent?

§. IX. Alterum caput, quod de *iustitia horum iurium* agit, variis inuolutum est difficultatibus. Valde sudant canonistæ, vt hæc iura a *crimine simoniæ* liberent. Quæ sit sententia Iesuitarum & Moralistarum pontificiorum, recenset ZIEGL. *ad Lancell. lib. 4. tit. 3.* Alia videtur incedere via LVDOVICVS ENGEL. *ad tit. de simonia §. 3. num. 13.* vbi dicit, non exigi pretium sacramenti, sed tanquam stipendium necessarium pro sustentatione ministrorum ecclesiæ. Porro pecuniam pro missa & precibus dari, non tanquam *pretium* pro re illa spirituali; sed pro *mercede* operis & seruitii, ad quod præstandum gratis nemo obligatus est, licet alias sufficientes reditus habeat. Verum hi colores eleganter incrustant iura stolæ, sed, si penitius examinantur, plures absurditates in se continent. Si enim parochi habent sufficientes reditus, quos *generatim* pro quocunque officio sacro sibi assignatos sciunt, quid opus est iuribus stolæ, cum iam aliunde habeant, quo viuere possint? Cur remuneranda sunt *speciatim* quæcunque officia sacra, cum *generatim* pro laboribus sacris præbenda sufficiente instructi sint? Deinde quod nemo *gratis* teneatur alteri inseruire, & quod qui altari inseruit, de altari quoque viuere debeat, huc applicari nequit, cum gratis operas suas haud præstent, sed aliunde opera eorum satis compensetur. Alios prætextus, qui de *consuetudine immemoriali* adducuntur, non tangam, cum diuturnitas temporis peccata non minuat, sed augeat; *c. 8. & 9. X. de simon.*

Canonistarum sententia excutitur.

Quatenus iura stolæ tolerari possint?

§. X. Cum vero in nostris ecclesiis, præsertim in villis & pagis, reditus parochiales, vt dictum, adeo minuti sæpe deprehendantur, vt, si parochis *iura stolæ* auferre vellemus, plane fructu potiore parochiali carere deberent, quod tamen ne fiat, omnino prouidendum, & vero parochiani in subsidium ad sustentationem obstricti sint: excusandi sunt parochi, si iura stolæ a parochianis suis petant, quippe qui, his sublatis, nihilominus ad sustentationem eorum tenerentur. Ad hunc casum rectius adplicantur argumenta, quæ antea adducta sunt; & sicuti nulla simonia committitur, si *generatim* pro officio sacro clericis soluitur sufficiens salarium: ita nullum subesse quoque potest vitium, si, deficiente salario, clericus viuere debet ex iuribus stolæ, quæ *speciatim* pro singulis curis & laboribus soluuntur. Equidem diffiteri nequeo, infinitis abusibus hæc iura esse obnoxia, imo ansam ad multas iniquitates

Multis abusibus hæc iura sunt obnoxia.

tes posse dari, vt in singulis iuribus postea ostendam, adeoque consultius vtique fore, si alia ratione & via parochis prospiceretur de sufficiente salario, vti optime notauit SECKENDORF. in Christen-Staat *lib. 3. c. 6. §. 4.* inquiens: So ist auch die Art der Accidentien an vielen Orten, wenn mans genau betrachtet, nicht recht wohlständig, sondern macht dem Predigt-Amt kein fein Ansehen, erregt Streit und Unwillen, und könte viel besser auf ehrlichen und untadelichen Unterhalt gedacht werden. Verum antequam id fiat, inuidenda non sunt parochis accidentalia consueta, præsertim cum pii parochi temperamentum adhibebunt, vt abusus euitentur, impii autem ne quidem a sua auaritia abstinebunt, si vel maxime salarium certum iis statuatur. Equidem Propheta *Meleachi I, 10.* imputat Leuitis in peccatum, quod gratis nulla sacrificia faciant. Sed notum est, quod illis Deus prospexerat de sufficienti reditu, decimis scilicet, quibus contenti esse iubebantur. Ex quo quidem illud inferri potest, si parochi alios sufficientes reditus, quos *generatim* pro officii sacri præstatione percipiunt, habent, rectius eos facturos, si iuribus stolæ plane abstineant. Conf. CARPZ. *lib. 1. def. 110.*

Iura stolæ stricte sunt interpretanda.

§. XI. Cum itaque appareat, iura stolæ in ecclesiis nostris ob conditionem earum variosque abusus, quibus obnoxia sunt, magis tolerari quam approbari: merito inde infertur, illa stricte esse imterpretanda, & extensionem non recipere, adeoque merito peccare parochos, si *noua accidentalia* introducere velint. FRITSCH. *de iure accident. c. 5. §. 3. & 4.* Vnde in *recess. prouinc. March. de anno 1653. §. 20.* prouisum. Es sollen die Pfarrer wegen der Gebühr für die Taufe der Kinder und Ehelichen Copulationen niemand übersetzen, sondern sich an dem genügen lassen, was sie vor Alters gehoben, oder bey der Visitation ihnen zugewilliget worden. Valde abusum parochorum taxauit Pastor quondam & Superintendens Hallensis ARNOLD. MENGERING. *in scrutinio conscientiæ c. 11. qu. 69.* cuius verba adducta sunt a FRITSCHIO *cit. l.* & STRYK. *in not. ad I. E. Brunnem. l. 2. c. 5. §. 6.* quæque hic repetere non intempestiuum videtur. Ita vero ille: Prediger fragen sich, ob sie verordnete und nach Gebrauch der Kirchen begünstigte und bestimmte accidentia, oder Bey-intraden ihres Gefallens gesteigert, erhöhet, und gleichsam ihren Pfarr-Kindern, was und wie viel sie zum Aufgeboth, Einsegnen, Kindtaufen, Leichgängen geben sollen, vorschreiben, setzen und anheischen wollen? Dis ist absonderlich zu erinnern und zu rügen, denn es einer und der ander hierunter mercklich versiehet. So gar hat der leidige Geitz und Geldsucht manche Priester

Auiditas parochorum augendi iura stolæ.

heut zu Tage besessen, daß sie mit dem guten Willen und Vermögen ihrer Pfarr-Kinder nicht zufrieden seyn, oder sich mit einer freyen einfältigen Gabe und Verehrung sättigen und begnügen lassen wollen.

Ab initio iura stolæ debita fuerunt iure imperfecto.

§. XII. Denique superest tertium membrum excutiendum, *quo iure debeantur iura stolæ, vtrum perfecto, an vere imperfecto*, h. e. *an possint remediis coactiuis exigi, si parochis a parochianis denegantur?* Cum iura stolæ non sint vnius eiusdemque naturæ: vna quoque decisione quæstio absolui nequit. Hoc certum est, ab initio eadem fuisse liberæ voluntatis, quippe ex *liberalitate* mera dependentia Sed, vt dictum, transiit hæc in necessitatem, non tamen quoad omnia; quædam enim adhuc retinuere pristinam naturam. Vnde distingui potest inter ea, quæ *certam & determinatam præstationem* legibus ecclesiasticis, aut alias consuetudine acceperunt, & quæ pudori cuiuscunque relicta sunt. Ibi sine dubio *ius perfectum* parocho nascitur pro exigendis illis iuribus. Prouisum itaque in *ordin. consist. March. tit. 17. §.* Was auch ꝛc. was auch dem Pfarrer und Kirchen-Dienern in erhaltener visitation an accidentien zugeordnet, oder sie sonst vor Alters gehabt, davon soll ihnen nichts entzogen, sondern vielmehr, so es füglich geschehen kann, gebessert werden. Equidem pontificii suis censuris sibi ius dicunt, quod tamen simoniacum esse non credunt. Diuersa enim esse aiunt, *conuenire* aliquem pro exigendis iuribus stolæ ante administrationem, & *cogere* aliquem per censuras post eam: hoc legitimum esse credunt, illud vero simoniacum. PAVLVS SARPIVS *in tr. des benefices art. 28. in f.* Adeo autem clerus Romanus in Germania in exactionibus rigidus fuit, vt Principes Imperii in *grauaminibus, oratori pontificis oblatis art. 86.* publice hac de re fuerint conquesti. Posteriori casu obligatio tantum adest imperfecta, id quod eo pertinet, vt a confitente vel pro administratione baptismi nihil exigere liceat. CARPZ. *lib. I. iurispr. consist. def. 119.* Hoc in *ordin. eccles. Saxon. art. gen. 26. in pr.* laudabiliter constitutum. Es soll niemand von Reichung des Hochwürdigen Sacraments der Taufe und des Nachtmahls des HErrn dem Kirchen-Diener etwas zu geben pflichtig seyn. Verum mores hic variant, & alicubi *nummus confessionis* pars salarii esse prætenditur, vbi sine dubio obligationem perfectam habebit. Quid vero dicendum in dubio, si non constet, vtrum *perfecto* an *imperfecto iure* debeantur? Equidem fere vbique iura stolæ sunt necessitatis, adeoque hodie quidem pro illa erit præsumtio, vbi tamen excipio nummum confessionarium, & illud, quod solui solet pro *preci-*

Quædam iura stolæ debentur iure perfecto.

Quædam imperfecto.

Quid dicendum in dubio.

bus

bus publicis, vbi merito valere debet illud ICti: *multa honeste accipiuntur, quae minus honeste petuntur; l. 1. §. 5. D. de extraord. cognit.* STRYK. *ad Brunnem. I. E. lib. 2. c. 5. §. 6.*

§. XIII. Cum vero iura stolae fructibus parochialibus annumerentur, LINCKIVS *de episc. iur. c. 8. §. 15.* & in eo a decimis aliisque praestationibus realibus differant, quod haec magis ob *officium personae praestitum* debeantur, cum illa sine respectu ad personam ex re intra parochiam sita exigantur: sequitur, vt tantum parochiani alicuius parochiae ad haec iura praestanda sint obligati. Est inde porro euidens, quantum intersit parochorum, ne parochiani extra parochiam suam sacramenta percipiant, aut alios actus exerceant, & licet id vel maxime fiat, tamen parocho proprio non denegata facultas iura stolae sibi debita exigendi. Solet tamen non raro controuersia moueri, quando diuersae religionis incolae in aliqua parochia reperiuntur, *an parocho etiam ius exigendi iura stolae competat ab illis, qui diuersae sunt religionis, & sacramenta aliosque actus in alia vicina parochia iuxta Instr. Pac. exercent, interim tamen intra parochiam habitant?* Si res esset diiudicanda secundum principia, hactenus exposita, parocho exigendi ius vix competeret, praesertim cum iura stolae sint personalia, & a parochianis pro speciali officio & labore sacro praestito debeantur, qualem non desiderant diuersae addicti religioni: neque etiam actus, propter quos iura haec praestantur, expediuntur a parocho illius loci, quomodo ergo quid praetendere eo nomine poterit? Verum haec argumenta saepe non admittit praxis locorum. Interim videmus, rationes nostras admissas esse in recessu quorundam Statuum Imperii, ante plures annos hac de re facto, cuius mentionem facit LINCKIVS *de iure episcop. c. 8. n. 16.* Verba huc pertinentis sunt haec: Und nachdem auch dieser Zweifel vorgefallen, wie man sich beyderseits ratione iurium parochialium künftig gegen einander zu verhalten haben möchte, so ist Krafft dieses verglichen worden, daß die iura realia, als da seyn die Witthums-Zehend und andere dergleichen Fälle bey einer ieden Pfarre, wohin dieselbe jederzeit gehörig gewesen, ohne Unterscheid der Religion verbleiben. So viel aber die iura personalia stolae belangt, weiln sich für dismal kein vorständiges Mittel zu einem beständigen Vergleich bezeiget, ist die Sache dahin gestellet worden, daß bis auf künftige weitere Handlung ermeldte iura stolae an dem Ort erricht werden sollen, wo die Person, welche solche be-

Iura stolae praestantur a parochianis.

An parochiani diuersae religionis haec iura praestare debeant?

Adducitur recessus quorundam statuum imperii.

zahlen soll, nach Gestaltsame ihrer Religion die geistliche Verrichtung empfähet, als daß die Catholischen Unterthanen die iura stolæ denen Catholischen Priestern, die Augspurgische confessions-Verwandte aber ihren Pastorn oder Pfarrer verreichen sollen, ohngeachtet ein oder die andere solche Person anderwerts eingepfarret wäre.

Quibusnam parochis debeantur iura stolæ, si plures adsint?

§. XIV. Quandoquidem vero parochialis ecclesia non raro duobus, tribus vel quatuor parochis est instructa; ita iam videndum, quibusnam iura stolæ competant? Certe si omnes actui parochiali intersint, veluti ducendo funeri, omnibus quoque iura stolæ soluenda esse constat. Sed alii tamen actus non nisi ab vno possunt expediri, veluti confessio, baptismus &c. vbi vel alternis vicibus solent quædam ministeria peragi, vel etiam parochianis integra erit electio, vti in confessione accidit: alibi aliter hoc esse determinatum constat. Solet tamen non raro inde inæqualitas respectu redituum inter parochos oriri, & sic litibus ansa dari, ad quas præcauendas quidam vtile esse crediderunt, æqualem diuisionem accidentalium inter eosdem instituere, quod remedium etiam commendat STRYK. *ad ius eccles. Brunnem. l. 2. c. 5. §. 6.* Examinauit latius hanc quæstionem STYPMANN. *de salar. cleric. c. 7. n. 86. sqq.* vbi tandem diuisionem reiicit, sed argumentis, pro diuisione militantibus, non satisfacit, multo minus eius rationibus aliquid roboris inest. Nam quod dicit, *inueterata non sine iusta causa esse mutanda*, petitionem principii continet, licet vel hodie adhuc hæc Diana adoretur. Nonne enim satis vrgens causa subest, quando eo ipso contentiones inter parochos tolluntur? Deinde plures circumstantias supponit, ex quibus aliquando videri posset æqualitas minus commoda, quæ vel remotius petita, vel nullam continent incommoditatem. Præterea in legibus ferendis magis respiciendum ad id, quod *vt plurimum* fit, non quod bis aut semel accidere potest. Inane porro argumentum est, quod nulla detur actio ad diuisionem accidentalium, quod concedi potest, quamdiu aliqua diuisio accidentalium non est introducta. Postquam vero introducta est, quis dubitet, iam dari actionem? Et denique omnia eius argumenta fere eo tendunt, vt euincant, parochum ad diuisionem iurium stolæ non esse obstrictum, antequam lege hæc præcepta fuerit, quod quidem facilius concedi potest, de quo casu tamen hic non loquimur.

Annon vtilius sit, omnia accidentalia diuidere inter parochos?

Nummus confessionarius.

§. XV. Inter iura stolæ autem præcipuum fere locum continet *nummus confessionarius*, **der Beicht-Pfennig**, de quo hodie præsertim

sertim variæ sunt controuersiæ & querelæ. Iam LVTHERVS *t. I. Ien. Lat. fol. 126. b.* suo tempore dixit: *Claues Christi fecerunt auaritiæ ministerium*, quod licet ad iniustas exactiones applicari possit, non tamen negandum, plura incommoda & iniquitates inde oriri, vt omnino consultius ecclesiis nostris videretur, si loco huius nummi aliunde ecclesiæ ministris prospiceretur. Vid. STRYK. *cit. l.* Non me quidem latent argumenta, quæ pro defensione huius nummi allegari solent, quæque etiam adducit CARPZOV. *in iurispr. eccles. lib. I. def. 118.* Verum si prætextus a veris causis separamus, alia facies rerum inde nascitur. Nec id diffitentur theologi cordatiores, ceu videri potest apud FRITSCH. *de iure accident. c. 7. §. 7. &* PETR. MVLLER. *de nummo confess. thes. vlt.* Ceterum id caute prouisum in *ordin. Saxon. elect. art. gen. 26.* sponte oblatum hunc nummum accipi, exigi autem non posse, adeo vt pœna exigentis hunc nummum, tanquam debitum, sit *remotio ob officio*, quemadmodum patet ex rescripto supremi Consistorii Dresdensis adducto a MVLLERO *cit. loc. th. 3.* his verbis concepto: Wir haben euren eingeschickten Bericht, die Irrungen, so zwischen dem Pfarrer-Substituten zu Boßdorf und den Eingepfarreten zu Leindorf und Wetzendorf, wegen des eingeforderten Beicht-Pfenniges und allerhand Neuerungen, sich bisher enthalten, betreffende, verlesen hören. Wiewol nun dem Pfarrer die Beicht-Pfennige von dem, so sie freywillig ungefordert reichen, anzunehmen unverboten ꝛc. Wollet unterdessen dem Substituten bey Verlust seines Dienstes befehlen, daß er für die Beicht und Taufen von den Leuten Inhalts des 26. general-Articuls nichts fordern, auch sonsten aller Neurung sich gäntzlich enthalten solle ꝛc. An exigi possit?

§. XVI. Porro huc spectant *funeralia*, de quorum abusu & illegitima exactione iam quædam dicta sunt in materia *de iure paroch. circa sepulturam*. Determinata vero hic sunt funeralia iure Saon. *cit. l.* quamuis fere dubitem, an parochi hoc minimo pretio sint contenti, vnde & CARPZOV. *lib. 1. def. 112. in f.* asserit, si consuetudine pinguius honorarium sit introductum, huic præcise standum. Sed de modo introducendi eiusmodi consuetudinem non constat, cum reuera augmentum liberæ & meræ voluntatis sit, & sic determinationem perpetuam non habeat. Cuinam autem parocho illa funeralia debeantur, iuxta consuetudines locorum decidendum. Ordinarie parocho loci, vbi quis mortuus, debentur, vt adeoque peregrini hoc intuitu quoque ad parochianos referendi, ceu alibi fusius dictum. Quod si parochiani diuersæ reli- Funeralia. Cuinam parocho debeantur? Cuinam debeantur, si

Parochiani sunt diuersæ religionis.

religionis, h. e. catholicæ & protestantium religioni addicti, in aliquo loco occurrant, de illis dispositum in *instr. pac. artic. 5. §. 35.* vt quidem publicis cœmeteriis arceri non debeant, cuiusque tamen ecclesiæ parochialis iura, pro demortuis pendi solita, præstentur. Hoc etiam ad alia *iura stolæ* recte applicatur, vt ex sequente responso Facultatis nostræ de anno 1697. Mense Mai. apparet.

Ist Anno 1697. bey entstandener Streitigkeit wegen der Stadt-Kirchen daselbst zu St. Nicolai zwischen denen Evangelisch-Lutherischen und Reformirten ein solenner Vergleich getroffen, und darinnen beliebet, daß die Kirche zu St. Nicolai denen Reformirten verbleiben, die Lutherischen aber an statt derer eine andere in der Stadt aufbauen solten, worzu von Reformirter Seiten 12000. Thlr. nebst Abtretung der Archi-Diaconats-Besoldung und eines Pfarr-Hauses verwilliget worden, mit welcher Kirchen es auch nunmehr so weit zum Stande, daß der Gottes-Dienst darinnen völlig geübet wird, und ietzo noch einige dubia übrig, darüber unsere Rechts-Belehrung verlanget worden, als

1. Ob sie nicht berechtiget die Verordnung zu thun, daß bey der Geistl. Verwaltung ihren Lutherischen Predigern, custodi und andern Bedienten bey der Stadt-Kirchen zur Heiligen Dreyfaltigkeit gleich den andern Lutherischen Geistl. und Schul-Bedienten bey der Schloß-Kirchen zu St. Bartholomäi, auch Reformirten Geistlichen Schulbedienten und andern ausser der Stadt in Ankuhn, so nunmehro auch Lutherisch, die gewöhnliche Heringe und Brodt in der Fasten-Zeit wöchentlich des Sonnabends und letzlich des Montags vor Ostern nebst dem legirten Gelde gereichet werden müssen, und bey der Possess zu schützen?

2. Ob nicht der Lutherische Pastor zur Heiligen Dreyfaltigkeit eben so wol mit zur Abnahme der Hospital-Rechnung, Distribution der Currenden-Tücher, bey der geistlichen Verwaltung, Conference des Hochfürstl. Wolffgangischen Stipendii und andern actibus, als der Reformirte Pastor zu St. Nicolai zu ziehen sey, daß sie entweder zugleich, oder doch Wechsel-weise ein Jahr ums andere, derselben beywohneten?

3. Ob nicht die Lutherischen Prediger bey der neuen Kirchen SS. Trinitatis in dem Hospital geleichergestalt auf ihre Verordnung zu

zu predigen gehalten, auch ihnen das gewöhnliche accidens als den andern Evangelischen Lutherischen Predigern bey Hochfürstl. Schloß-Kirche und Reformirten zu St. Nicolai daraus zu entrichten sey?

Ob nicht ratione paritatis des Raths Abgang so wohl in ihrer Lutherischen SS. Trinitatis, als Reformirten St. Nicolai Kirchen, Wechselsweise ein Jahr um das andere zu halten, und der gewöhnliche Pfarr-Pfennig aus der Raths-Cammer und dem Gebrauch nach also beyden zuzuwenden sey, daß ietzo, bey dem auf den Donnerstag nach ietzt bevorstehenden Iohannis Bapt. Tag abgehenden Ober-Burgermeister Lutherischen Religion, der Anfang in der neuen Lutherischen Kirchen zur Heil. Dreyfaltigkeit dazu gemachet, und das andere Jahr, bey Abgang des Reformirten Ober-Burgermeisters in der Reformirten Kirchen St. Nicolai, in gleicher Form verfolget, und ein Jahr ums andere Wechselungs-weise continuiret werde?

5. Ob nicht Senatus Lutheranæ Religionis die, zu dessen Ehre und Respect bey der neuen Kirchen SS. Trinitatis bishero angewandte und noch anzuwendende gehörige gemeine sumtus, aus dem Aerario communi oder Cämmerey zu nehmen befugt?

Was nun die Entscheidung solcher Fragen betrifft, so setzen wir pro generali fundamento decisionis in facto gewiß zu seyn, daß (1) die neu-erbauete Stadt-Kirche, zur Heiligen Dreyfaltigkeit genannt, so wol für eine Haupt- und Pfarr-Kirche zu achten, als die zu St. Nicolai, und dahero unter solchen beyden Kirchen so weit eine paritas iurium & priuilegiorum seyn müsse, bis, daß einer vor der andern eine expressa præeminentia verstattet sey, aus dem getroffenen Vergleich ab allegante erwiesen wird; (2) Daß hiernächst durch obberührten Vergleich de anno 1679. nichts anders intendiret worden, als damit alle Differentien, so der Kirchen halber zwischen denen Reformirten und Lutherischen entstanden, gänzlich gehoben, und durch die Separirung der Lutherischen von der Nicolai- und Erbauung einer absonderlichen Kirchen bey dem Rath und Bürgerschaft beyder Religionen ein sicheres Fundament zur Einigkeit geleget werden möchte;

per d. Rec. §. Endlich und zum 13.

(3) und zu solchem Ende nicht allein daselbst bestätiget, daß der Rath pari numero aus Reformirten und Lutheranern bestehen solle, sondern es ist auch (4) dem Lutherischen Rath das Ius Patronatus so wol bey der neuen Kirchen zur Heiligen Dreyfaltigkeit concediret, als es der Re-

formirte Rath über die Kirche zu St. Nicolai behalten, daß also (5) in allen Stücken auf die æqualität zwischen denen Raths-membris und beyden Kirchen geschehen worden, quam æqualitatem magistrarus semper sequi debet,

Nou. 2. cap. 5.

CARPZOV. *iur. eccles. l. 1. def. 196. n. 9.*

quippe in æqualitate præcipua ciuitatis felicitas consistit,

IAC. OMPHAL. *de vsurpat. LL. lib. 2. c. 6. n. 1.*

quia hæc mater concordiæ est;

WESENBEC. *de collat. bonor. n. 7.*

vt hinc propter seruandam æqualitatem sæpius a regulis iuris & proprietate sermonis recedamus,

l. fin. C. commun. vtriusque iudic.

HARTM. PISTOR. *P. 1. qu. 19. n. 9.*

& vnaquæuis dispositio in dubio interpretanda est illo sensu, qui magis ad æqualitatem reducit;

TIRAQVELL. *de primogenit. qu. 4. n. 5.*

CARD. TVSCH. *pract. conclus. lit. E. concl. 304. n. 5. seq.*

wie dann dergleichen æqualität auch per

instr. pac. art. 5. §. 35.

daselbst eingeführet, wo Catholische oder Evangelische Anno 1624. in possessione gewesen, daß einer des andern Religion nicht verächtlich halte, noch ab exercitio similium iurium abtreibe, sed expresse cautum, quod in his & similibus pari cum ciuibus iure habeantur, æquali iustitia protectionique tuti, welches alles um so vielmehr die Evangelische unter sich obseruiren solten.

Wie nun dieses zum Grunde nothwendig gesetzet werden muß, wenn die Stadt Z. in Ruhe und Einigkeit zwischen beyden Religions-Verwandten conseruiret werden soll, so fliesset hieraus die Entscheidung der 1. Frage von sich selbst.

Denn obgleich scheinen möchte, daß in der Fasten-Zeit, der Gewohnheit nach, auszutheilende Heringe und Brodt, nebst dem legirten Gelde, auf diese neue Kirche nicht zu ziehen sey, weil diese jährliche præstationes fundiret, bevor diese neue Kirche gemacht worden, ad non cogitata vero nec iuramentum extendendum est.

BERLICH. *pr. concl. 22. n. 25.*

SERAPHIN. *de priuil. iurament. P. 119. n. 2.*

Weil

Weil aber dennoch die Kirche zu St. Nicolai erstlich der Evangelisch-Lutherischen Religion zugethan gewesen, und also kein Zweifel, daß die Lutherischen Geistlichen eher in possessione dieser jährlichen Austheilung gewesen, bevor die Reformirten derselben theilhaftig worden, wie sie denn auch, ungeachtet nachhero die Reformirte Religion eingeführet worden, so bald die Kirche zu St. Bartholomäi, wie auch in der Vorstadt Ancun mit Lutherischen Predigern besetzet worden, solche Heringe und Brodt bis dato empfangen, und also keine ration verhanden, warum die Geistliche und Bediente bey der neuen Kirchen zur Heiligen Dreyfaltigkeit davon ausgeschlossen werden solten, weil sie dergestalt deterioris conditionis seyn würden, als alle andere Prediger des Orts, welches aber dem aufgerichteten Recess keines weges gemäß, sondern vielmehr demselben entgegen, indem darinnen verordnet, daß Senatus Lutheranæ Religionis gleiches Recht und Genuß am Hospital und geistlichen Verwaltung behalten, also muß auch ihnen, ihre Prediger daraus zu providiren, nachgelassen werden.

Welchen allen nicht entgegen stehet, daß man zur Zeit der Fundation an diese neue Kirche nicht gedacht, indem bekannt, quod mutato rerum statu etiam iura ipsa mutationem recipiant.

CARPZOV. *iurispr. eccl. lib. 3. def. 48. n. 9.*

Semper enim tacita clausula subest, rebus sic stantibus, vel in eodem statu manentibus;

l. 38. D. Mand.

BARBOS. *Tr. de Clausul. cap. 129. n. 2.*

Welches alles dadurch um so viel mehr bestärcket wird, daß die Kirche zu St. Nicolai ihre eigene Diaconats-Besoldung dieser neuen Kirchen zulegen lassen, woraus genugsam zu schliessen, daß sie auch die denen geringsten Kirch-Bedienten gebührende Accidentia ihnen nicht haben verweigern wollen:

So sind wir der Meynung, daß die Herren wohl befugt, die Verordnung zu machen, daß bey der geistlichen Verwaltung denen Predigern bey der neuen Kirche und andern Bedienten, gleich andern Lutherischen und Reformirten Geistlichen und Schul-Bedienten, die gewöhnliche Heringe und Brodt in der Fasten-Zeit, nebst dem legirten Gelde gereichet werde, und weil solches bereits einmal geschehen, und sie dadurch possessionem momentaneam erhalten, sind sie in summariissimo billig zu schützen, bis ein anders ordentlich ausgeführet.

Die 2. Frage betreffend, ist derer Entscheidung auch ausser Zweifel; denn weil die Hospital-Verwaltung beyderley Religions-Verwandten zustehet, und also beyde Kirchen dabey ein gleiches Recht haben, so müssen auch beyde Pastores æqualiter oder alternis vicibus bey der geistlichen Verwaltung und Conferentz der Stipendien concurriren.

Gleiche Bewandniß hat es mit der 3. Frage. Denn weil bis dato die Reformirte und Lutherische Prediger aus der Schloß-Kirche in dem Hospital Wechselweise geprediget, und dem Lutherischen Rath die Verwaltung darüber so wol, als dem Reformirten zustehet, auch die neue Kirche, weil sie eine ordentliche Pfarr-Kirche ist, nicht weniger Iura haben kan, als die Schloß- und Stadt-Kirche; überdem, da die Reformirte Kirche die Archidiacnats-Besoldung abtreten müssen, daraus nun so viel mehr zu præsumiren, daß auch die geringern commoda dieser neuen Kirchen werden zuzustehen seyn:

So kan dahero mit Bestande Rechtens denen Predigern bey der neuen Kirche, auf der Herren Verordnung, gleich andern übrigen Predigern in der Hospital-Kirche zu predigen, und das davon gefällige accidens zu geniessen, nicht verweigert werden.

Auf die 4te Frage erachten wir, obgleich die Aufführung des neuen Raths mehr pro solennitate publica, als pro parte cultus diuini zu achten, und in solennibus, was einmal eingeführet worden, nicht leicht zu ändern:

Weil aber dennoch der Rath halb aus Lutherischen bestehet, und ihnen der Gebrauch der neuen Kirchen so wol als den Reformirten Rath die St. Nicolai-Kirchen, zu allen actibus æquali iure übergeben, auch respectu der St. Nicolai-Kirchen keine præscriptio opponiret werden kan, weil, so lange die Lutherische Kirche nicht erbauet gewesen, darin keine Aufführung des Raths geschehen können, non valenti autem agere, vel ius aliquod exercere, non currit præscriptio;

l. 1. C. de annal. Except.

Hiernächst auch die Aufführung des neuen Raths zu der Kirchen allerdings pro parte cultus diuini zu achten, weil darin GOtt gedancket wird für die bisherige Conseruation des Raths und gemeiner Stadt; So erfordert abermals die æqualität, daß, wie die Lutherischen membra Senatus, den Ober-Burgemeister Reformirter Religion zu der St. Nicolai-Kirchen zu begleiten, kein Bedencken tragen,

gen, dieselbe aus Liebe zur Einigkeit, wenn ein Lutherischer Ober-Bürgermeister erwählet worden, solches gleicher gestalt bey der neuen Kirchen zu verrichten gehalten seyn.

Was die 5te Frage betrifft; Ob zwar in dem Vergleich expresse bedungen worden, daß die Reformirten nach Erlegung derer 12. Thlr. von allem fernern Zuschub der neuen Kirchen, quocunque titulo es auch seyn möchte, in Ewigkeit befreyet seyn solten:

So ist dennoch hierbey billig ein Unterscheid zu machen unter dasjenige, was eigentlich zur reparatur der Kirchen verwendet wird, und unter die personal-Ausgaben, welche die membra Senatus reformatæ religionis, zum Behuff ihrer Kirchen, aus dem ærario communi zu nehmen pflegen; denn weil solches ærarium beyden Theilen des Raths gemein ist, und so wenig die Lutherische zu der Reformirten, als diese zu der Lutherischen Kirchen, Kraft oftgedachten Recessus, etwas beyzutragen verbunden, so wenig können die Reformirten Raths-Glieder etwas ex ærario communi ihrer Kirchen zum Besten anwenden, cum in re communi sit melior ratio prohibentis:

l. Sabinus 28. D. comm. diuid.

So erscheinet daraus so viel, daß auch ratione huius ærarii communis eine Gleichheit zu halten, und entweder von dem Reformirten Rath zum Behuf ihrer Kirchen nichts aus dem ærario zu nehmen, oder auch dem Lutherischen Rath respectu ihrer Kirchen ein gleiches zu verstatten sey. V. R. W.

§. XVII. Hoc vero ita intelligendum, vt si quidem quælibet religio *suum liberum exercitium*, suamque peculiarem parochiam habeat, propriæ ecclesiæ parochiali iura stolæ solui debeant, licet eodem vtuntur cœmeterio. Quodsi vero alteri religioni tantum liberum religionis exercitium indultum, alteri denegatum, eo casu, vbi eodem cœmeterio vtrique religioni addicti vtuntur, soluenda sunt iura stolæ ecclesiæ parochiali illius loci, id quod euidentius apparet ex responso sequenti Ill. *Facultatis iuridicæ Hallensis Mens. Sept. an. 1701.* concepto, quod integrum adiicere lubet.

Quid iuris, si alicui religioni nouiter religionis exercitium indultum. Adducitur Responsum Hallense.

Haben die in der Fürstl. Anhaltischen Residentz-Stadt Cöthen sich befindliche Lutheraner in mehr als 100. Jahren das exercitium ihrer Religion alda niemals gehabt, dahero, ob ihnen gleich gegönnet worden, sich des heiligen Abendmahls auf denen nahbelegenen

Dörfern zu gebrauchen, sie dennoch, wo andere actus parochiales zu verrichten gewesen, solche durch das Reformirte Ministerium bey der Stadt-Kirchen verrichten, und insonderheit ihre Todten auf den zu besagter Kirchen gehörenden GOttes-Acker, durch eben dieses Ministerium und Reformirte Schulbediente, begraben lassen müssen. Hat aber vor einigen Jahren Ihro Fürstl. Durchl. zu Cöthen denen der Lutherischen Religion Zugethanen das öffentliche exercitium in seiner Residentz gnädigst vergönnet, worauf auch diese würcklich eine Kirche erbauet, einen Prediger dazu berufen, und ihre Todten auf dem gleichfalls erlangten GOttes-Acker in Begleitung des Lutherischen Predigers und Schulbedienten begraben lassen; indessen aber, weil einige Lutherische schon vorhin ihre nahe Freunde auf der Reformirten GOttes-Acker begraben lassen, haben dieselben annoch begehret, daß man sie gleichfalls alda begraben möchte, und als dißfalls Streit entstanden, ob bey dergleichen Begräbniß die Reformirte oder Lutherische Prediger die Leiche begleiten sollen, ist am 28. Aug. dieses Jahres von denen Fürstl. Räthen die Sache dergestalt entschieden worden, daß der GOttes-Acker beyder Religion-Verwandten gemein bleiben, und ein jeder seine Leiche, durch das seiner Religion zugethane Ministerium und Schulbediente, begraben zu lassen Macht haben, auch insonderheit der Reformirten Geläut denen Lutheranern, weil diese zur Zeit mit Glocken schlecht versehen, nicht versaget werden solle, wodurch sich das Ministerium so wol als die Patroni der Reformirten Kirchen beschweret zu seyn erachten. Ob nun wol, wenn der Streit die Reformirten und Lutherischen Unterthanen unter sich alleine beträffe, sonder Zweifel für jene der Ausspruch ausfallen müssen, indem das Begraben der Todten mit zu denen actibus parochialibus gehöret, und also die Lutherischen, wenn sie ihre Todten auf der Reformirten GOttes-Acker und also in derselben Parochie begraben, auch dem Ministerio an seinen Einkünften uud Pfarreinhebungen keinen Eintrag thun möchten; hiernächst derselbe anführet, daß es in dem verstrichenen gantzen Seculo niemals geschehen, daß ein Lutherischer Pfarrer mit Lutherischen Schul-Collegen und Schülern bey dem Leichen-Conduct eines verstorbenen Lutheraners auf dem dasigen Reformirten Gottes-Acker gewesen, über dem auch die Lutherische sich von der Reformirten Stadt-Kirchen gäntzlich abgewendet hätten, und in dem Instr. P. art. 5. §. 35. klar versehen sey, daß zwar die GOt-

GOttes-Acker denen andern Religions-Verwandten nicht versaget, der parochiali ecclesiæ aber doch ihre Gebühren entrichtet werden solten, und endlich scheinen möchte, daß über dieses art. 7. eiusd. Instr. P. denen quærentibus zu statten kommen möchte:

Dennoch aber und dieweil der Streit in gegenwärtigen Sachen nicht bloß zwischen denen Unterthanen ist, sondern derselbe bereits durch eine Fürstliche Verordnung dergestalt entschieden worden, daß der Reformirte Gottes-Acker denen Reformirten und Lutheranern gemein verbleiben, und diesen frey stehen solle, ihre Leichen durch ihre eigene Prediger und Schul-Bediente darauf begraben zu lassen, welches denn ein Landes-Fürst, vermöge des ihm zustehenden iuris circa sacra, zu thun wohl berechtiget ist, er auch bey Aufrichtung neuer Kirchen die bisherigen Parochien mit gutem Recht theilen und ändern kan; und dannenhero es darauf nicht ankommt, ob in kurtzer oder langer Zeit die Lutherische das öffentliche Religions-Exercitium in der fürstl. Residentz gehabt haben oder nicht, alldieweil dißfalls des Fürsten Macht keiner Verjährung unterworfen; wie denn auch gleichfalls nichts zur Sache thut, daß die Lutherische sich von denen Reformirten gäntzlich abgesondert, indem, solcher Sonderung ungeachtet, der Landes-Fürst nichts desto minder die Gemeinschaft an der Reformirten Gottes-Acker denen Lutherischen wohl verstatten können; und wie es denen Reformirten wohl zu gönnen, wenn ein Lutherischer Landes-Herr ihnen das freye Exercitium an einem solchen Orte vergönnet, wo sie es vorhero niemalen gehabt haben, daß dadurch dem Lutherischen Ministerio seine Hebungen geschmälert werden, also auch die Reformirte sich nicht entgegen seyn lassen müssen, wenn denen Lutheranern dergleichen wiederfähret; Endlich aber art. 5. des Instr. Pac. nur allein von dem Fall redet, wenn unter denen Catholischen und Evangelischen ein Streit wegen der iurium parochialium entstehet, der art. 7. aber zwar von den Evangelischen unter sich handelt, iedoch diesen casum supponiret, wenn ein protestirender Landes-Fürst seinen der andern protestirenden Religion zugethanen Unterthanen an ihren Pfarr-Rechten etwas abbrechen wolle, welches sich auf gegenwärtigen Fall nicht appliciren lässet, da der Landes-Fürst und der Stadt-Rath als Patronus der Stadt-Kirchen einer Religion zugethan; zu geschweigen, daß in besagtem art. 7. die iura derer Durchl. Fürsten von Anhalt durch deutliche Worte von der Disposition des besagten §. ausgenommen sind:

So

So mag besagtem Stadt-Rath, daß er die künftig versterbende Lutherische mit ihrem Lutherischen Pfarrer und Schule auf den Reformirten Gottes-Acker begraben lassen müsse, von dem Landes-Fürsten mit Bestande Rechtens wohl angesonnen werden. V. R. W.

Portio parochialis canonica.

§. XVIII. Posset etiam suo modo huc referri *portio canonica* parochialis, parocho debita, si parochianus alibi elegerit sepulturam, quæ in hoc consistit, vt parocho & ecclesiæ parochiali certa portio, vel dimidia, vel tertia, vel quarta, pro cuiusuis loci consuetudine, de iis, quæ alteri parocho eiusque ecclesiæ, vbi sepulturam defunctus elegit, obueniunt ratione sepulturæ, præstetur, etiamsi vel titulo institutionis vel legati alteri ecclesiæ quid relictum sit: *c. 4. 8. 9. & 10. X. de sepult.* quamuis ipsimet canonistæ fateantur, per consuetudines locorum hanc portionem vbique deberi, vid. ENGEL. *in colleg. iur. can. de sepult. n. 13.* PETRVS DE VBALD. *tr. de quarta paroch. canon.* quemadmodum etiam apud nos incognita est.

Honorarium pro concione funebri.

§. XIX. Pertinet huc porro *honorarium*, pro concione funebri soluendum, quæ alicubi a confessionario est facienda; alicubi inspectori competit; alicubi vero ab illo facienda, quem ordo tangit, quando scilicet *alternis vicibus* hæc ministeria peraguntur. Puto tamen hic non respuendum desiderium defuncti, si forsan huic vel illi ecclesiæ ministro concionem hanc commiserit, si scilicet parocho ordinario honorarium consuetum alias præstetur: tunc enim eius iam non amplius interest, vid. STRYK. *ad Brunnem. ius eccl. cit. l. verb. pro concione funebri*, cum & secundum ius canonicum eligere in aliena parochia sepulcrum liceat, præstitis tamen funeralibus proprio parocho. Plenius hisce de concionibus edisserit WILDVOGEL *peculiari dissert.*

An parochus honorarium hoc exigere possit, si ob morbum conciones habere nequeat? Responsum Ienense.

Honorarium ipsum alicubi determinatum esse constat, alicubi ad partem *salarii* refertur, quo casu ex *iure perfecto* debetur. Hinc quæritur, *quid iuris, si parochus morbo aliove iusto impedimento impediatur, quo minus hasce conciones habere possit, an nihilominus consuetum honorarium exigere queat?* Quamuis vero alias casus noceat facienti; quia tamen hoc casu illud honorarium partem salarii constituit, hoc vero parochus, si non sua culpa impediatur, integrum nihilominus exigere potest: merito pro parocho pronunciandum, qremadmodum ita pronunciasse inclytam Facultatem iuridicam Ienensem, refert WILDVOGEL *cit.*

disp.

disp. c. 5. §. 7. vbi sequens hanc rem optime illustrans adducit responsum:

Ist euer Vater Gabriel Weidhase, bisheriger Pfarrer zu Ottersdorf, als sich im Julio verwichenen Jahres die Ruhr aldar entsponnen, wegen fleißiger Besuchung der Krancken und inficirten Personen selbst angestecket worden, und endlich darüber verstorben. Es seynd aber binnen währender seiner Kranckheit auf die zwantzig Personen gleichfalls Todes verblichen, denen euer Vater keine Leich-Predigt thun können, auch unerachtet er andere Pastores darzu ersuchen lassen, dennoch solche ob mortis periculum hierzu nicht erlangen mögen, und ihr fordert nunmehro von denen Erben derjenigen Personen, so keine Leich-Predigten erhalten, die eurem Vater sonst zukommende Amts-Gebühren, habt auch dieserwegen von denen zu Kirchen und Schulen verordneten Inspectoribus ein monitorium an sie ausbracht, nichts desto weniger wollen sie sich zu deren Abstattung nicht verstehen, dannenhero ihr berichtet zu seyn verlanget, ob nicht die Erben derjenigen verstorbenen Personen, so wegen grosser Kranckheit eures Vaters, als damaligen Pfarrers, darüber er auch den Geist aufgeben müssen, keine Leichen-Predigt bekommen, Euch die Amts-Gebühren hiervon abzustatten schuldig seyn? Ob nun wohl regulariter das gefoderte honorarium und Amts-Gebührniß eine vorhergehende Bemühung erfodert, und wo sich solche nicht befindet, mit Bestande nicht gefodert werden kan; Uberdiß auch vielleicht nicht alle und jede Verstorbene zu Ottersdorf, oder deren Erben, durchgehends eine Leich-Predigt halten zu lassen, hätten angestrenget werden mögen, daß es also das Ansehen gewinnet, ob wäret ihr von denenjenigen, so Zeit währender eures Vaters Kranckheit ohne Leich-Predigt begraben worden, die sonst gewöhnlichen Gebühren zu fodern nicht berechtiget. Jedennoch aber und dieweil euer Vater wider seinen Willen verhindert worden, sein Amt bey denen Leichbestattungen der Verstorbenen zu verrichten, hiernächst auch dergleichen Amts-Gebühren für Leich-Predigten ein Stück der Priester-Besoldung mit ist, darauf sie vociret zu werden pflegen, und über diß er sein Amt durch fleißige Besuchung der Krancken, so wol hiebevor bey dergleichen infectionibus, als noch ietztmals, mit allem Fleiß und Treue verrichtet, so gar, daß er auch selbst das Leben darüber eingebüsset; So erfodert die Billigkeit, daß zumal die Vermögensten, und die sonst ihren verstorbenen Angehörigen

eine Christliche Leichen-Predigt hätten halten lassen, sich mit euch wegen Abstattung der sonst gewöhnlichen Amts-Gebühren, ob schon euer Vater ihnen die Leich-Predigt wegen seiner Kranckheit würcklich nicht thun mögen, vergleichen, und können im Verweigerungs-Fall von der Obrigkeit darzu gar wohl angehalten werden. V. R. W.

Pannus funebris cuinam debeatur.

§. XX. Illud non prætermittendum, in aliquibus locis pannum funebrem etiam inter accidentalia referri, quem tamen non omnes solent accipere, sed primarius pastor. STYPMANN. *de salar. cleric. c. 3. num. 95.* Alicubi custos hunc sibi vindicat, vt ita haud raro controuersiæ inde oriantur. In dubio ita diuisionem instituendam existimat CARPZOVIVS *lib. 1. def. 116.* vt quidem pannus funebris pastori, linteum vero album æedituo cedat. Alibi etiam parochi sibi vindicant *equum funebrem*, das Trauer-Pferd, quem in *exequiis nobilium* nonnullis in locis adhibere solent, vel pro eo redimendo certam pecuniæ summam. Sed nisi *consuetudo*, & quidem in eo loco, de quo agitur, liquido probetur, exigi nequit, quia tales similesque præstationes vnice in *consuetudine* fundantur, quæ a parochis probanda est.

Cuinam debeantur iura stolæ pro benedictione?

§. XXI. Debetur quoque aliquod honorarium pro *proclamatione* & *hierologia*. Respectu huius rursus contentiones inter parochos exsurgunt, si matrimonio iungendi sint diuersarum parochiarum, cuinam sint præstanda iura stolæ? Tota decisio quæstionis dependet ex iis, quæ dicta sunt *Sect. IV.* Cum enim plerumque copulatio instituti soleat in parochia sponsæ: huius quoque parocho debentur iura stolæ. Ceterum ad tollendas lites conducit, si publica constitutione determinatur, cuinam illa iura sint præstanda, vtrum parocho sponsæ an sponsi? quemadmodum in disp. *de iur. stolæ c. 4. §. 5.* refertur quædam conuentio inter status quosdam imperii, ita vt parocho sponsi hæc honoraria addicta sint his verbis:

Aliquando parocho sponsæ debentur?

Die Copulation und hochzeitliche oder Eheliche Einleitung betreffend, soll hinführo ohne einig künfftiges Widersprechen ꝛc. die Braut dem Bräutigam nachfolgen, und beede verlobte Personen in derjenigen Pfarr ehelich eingeleitet werden, darunter der Bräutigam sein häuslich Anwesen hat, oder sich niederzulassen begehret; Es wäre dann, daß ein Wittber oder lediger Gesell sich zu einer verheyrathet, bey deren er sein domicilium oder Wohnung haben, und ihre Güter besitzen wolte, alsdann und auf solchen Fall er ratione domicilii

cilii

cilii in der Pfarr, dahin dieselbe gehörig, sich einleiten zu lassen, schuldig seyn soll. Da aber einer oder der andere, aus freyem Willen, ohne seiner Herrschaft persuasion oder Gezwang, wegen seiner guten commodität oder andern aus freyem Willen erheblichen Ursachen halber, seine Hochzeit und Kirchgang nicht in der Pfarr, da er seine häusliche Wohnung anzurichten, oder sich niederzulassen, sondern an andern Orten zu halten begehret: solle solches mit Consens und Bewilligung desselbigen Orts ordentlichen Pfarrer (welchen er darum anzusprechen, auch die leidentliche und erträgliche Gebühr, damit er in das Pfarr-Register der introducirten Eheleute einverleibet werde, zu entrichten) in alleweg beschehen: Im Fall aber zwo ledige Personen, die nicht in einer Pfarr wohnhaftig, sich zusammen verloben, und solche Verlöbniß durch den öffenlichen Kirchgang bestätigen lassen wolten, und doch nicht wissen möchten, wo sie sich niederlassen, oder ihr Brodt gewinnen würden, ist auch obregulirter Ordnung nach, nicht unbillig, daß die Braut dem Bräutigam nachfolget.

§. XXII. Solent quoque aliquando parochi accipere *prandium*, praesertim vbi in ecclesiis *filialibus* conciones sunt habendae. Est tamen alicubi in arbitrio ipsius parochi positum, vtrum prandere, an vero certum frumentum vel pecuniam eo nomine accipere malit? FRANC. STYPMANN. *de salar. cler. c. 3. n. 322. seqq.* Hoc praesertim tunc quoque fieri solet, si parochus & parochiani conuenire non possunt de modo prandii exhibendi: quamuis vt in prandium hoc sumtus nimii impendantur, desiderare non possit. ID. *c. 9. §. 25. sqq.* Huc quoque referri possunt die Biersuppen, h. e. conuiuium, quod a rusticis post baptismum institui solet, ad quod plerisque in locis quoque inuitandus est pastor *ex debito*, CARPZOV. *lib. 1. def. 120.* quamuis forsan rectius talia conuiuia plane abroganda essent, prout contra CARPZOV. optime iudicat BRVNNEM. *in iur. eccles. lib. 2. c. 5. §. 7.* Quatenus itaque hodie haec iura *necessitatis* sunt, & *perfecta*, vtiles actiones, *confessoria* & *negatoria*, iis applicantur, prout ad nauseam magno libellorum cumulo ostendit SCHWENDENDOERFFER in *sect. II. action. forens.* Prandia. Die Biersuppen.

§. XXIII. Denique non vbique determinata est quantitas iurium stolae, sed *arbitrio parochianorum* solet committi. Quamuis vero non negandum, hic aliquando peccari a parochianis, *nimis parce* offerendo: peccatur tamen quoque a parochis in *nimia exactione*, vel etiam denegatione ipsius ministerii, ceu factum memini, vbi paro- Quantitas horum iurium variat.

rochus recusauit, ægrorum precibus publicis Deo commendare, antequam certa quantitas ei soluta fuerit. Vbi tamen constitutionibus ecclesiasticis determinatio facta, huic omnino standum, nisi humanitatis ratio aliquando aliud suadeat, veluti respectu pauperum.

CAP. III.
De
Oneribus parochialibus.

§. I.

Connexio.

Equidem quæ de *decimis*, *oblationibus* aliisque præstationibus, vt & *iuribus stolæ* adducta sunt, ad onera parochianorum merito referenda sunt, non tamen vnice, cum respectu parochi ad fructus & commoda parochialia potius referri, & inde quoque a potiori denominari debuerint. Supersunt adhuc aliæ præstationes, quæ non æque vnice præstantur parochis; quamuis præstentur intuitu *ecclesiæ parochialis*, quæ confusionis vitandæ causa separato capite excutienda censui.

Fundamentum onerum.

§. II. Videlicet parochiani non tantum parocho suo ad varias tenentur præstationes; sed insimul quoque ratione *rerum parochialium* ad varia onera obligantur. Fontem huius obligationis non nimis remote quærere debemus, cum oriatur ex intima illa connexione & relatione, quæ parochianos ecclesiæ parochiali addicit, vi cuius tanquam membra illius parochiæ onera *societatis* huius *parochialis* ferre tenentur. Ius naturæ enim docet, in qualibet societate singula membra ad onera eius ferenda concurrere debere

Olim templi refectio ex quarta parte redituum fiebat.

§. III. Imprimis autem hæc onera consistunt in contributione *ad fabricam* ipsius ecclesiæ parochialis, ædiumque aliarum parochialium. Vbi templum olim erat reficiendum, hoc onus fere incognitum erat, cum ex omnibus reditibus quarta pars ad hunc finem seponeretur, vt in fabricam templi conuerteretur, ceu *sect. V. c. 2.* fusius dictum, pleniusque explicatum in *diss. de iure & onere reficiendi eccles.* Volunt

Primo hodie recurritur ad ærarium ecclesiasticum.

vero canonistæ, adhuc ad illam quartam, vbi adest, esse recurrendum, qua sufficiente, nemo præterea est grauandus. ALEX. SPERELL. *decis. 69. n. 1.* Quamuis vero in nostris ecclesiis hæc quarta incognita sit: ha-

habent tamen quædam suum ærarium ecclesiasticum, ex quo refectio vel fabrica talis facienda; præsertim in ecclesiis patronatis, vbi in fundatione certa dos ad *refectionem* istam destinari solet; vid. CARPZ. *lib. 2. iurispr. consist. def. 338. n. 7. & 8.* quod etiam expresse prouisum *in ordin. eccles. Sax. art. gen. 32.* Die Pfarr-Kirche, Pfarr-Häuser und Kirchnereyen sollen nach Gelegenheit iedes Orts, so viel möglich, von der Kirchen Einkommen erbauet werden. Idem dispositum lego *in ordin. Magdeb. eccles. c. 24. §. 1.* vbi demum *in subsidium* parochiani ad refectionem tenentur.

§. IV. Adeo vero parochiani de iure canonico hisce oneribus primario non sunt grauandi, vt si in illa ecclesia quis teneat beneficium pingue, *clericus beneficiatus* potius teneatur de reditibus suis prospicere ecclesiæ, ita vt retineat solummodo necessaria ad victum, *c. 1. X. de eccles. ædific.* MICHAEL *de* CORTIADA *decis. 180. n. 16.* quod etiam clare prouisum in *concilio Trident. sess. 21. de reform. c. 7.* vbi omnes in subsidium vocantur, qui fructus aliquos ex ecclesiis prouenientes percipiunt. Secundum hanc doctrinam ipsi *parochi* ad ecclesiarum refectionem tenentur, quia illi beneficia ab ecclesia parochiali possident, *c. 4. X. de eccles. ædif. c. 22.* KLOCK. *de contrib. c. 10. numer. 42.* Ex quo forsan dependet, quod nostri parochi adhuc hodie tenentur ad reparationem *modicam* ædium parochialium. Sicuti vero consuetudo alias leges facit: ita non dubitandum, quin etiam hic aliam determinationem inducere possit, STRYK. *in not. ad ius eccles. Brunn. lib. 2. c. 2. §. 8.* vt scilicet non beneficiatus teneatur ad reparationem, sed potius populus seu parochiani. BARBOSA *ad c. 4. cit. l. n. 1.* Interim hic tota controuersia reducitur ad probationem huius consuetudinis, vbi imprimis doceri debet, aliquoties per parochianos subministratas fuisse expensas necessarias ex *opinione* quadam *necessitatis*, qua de re agit plenissime ALEX. SPERELL. *cit. decis. per tot.* KLOCK. *de contrib. cit. l. n. 16. sqq.* MICHAEL *de* CORTIADA *decis. 18. n. 1. & 4.* vbi ex professo hanc materiam exponit.

Apud pontificios beneficiati ad hæc onera tenentur; nisi aliud consuetudine introductum.

§. V. Porro patroni quoque præ parochianis ad hoc onus tenentur, *concil. Trident. cit. l.* adeo vt sub pœna priuationis *iuris patronatus* hoc eis iniungi possit, ALEX. SPERELL. *cit. l. n. 10.* CORTIADA *cit. l. n. 8.*, quod & in nostris adhuc seruatur ecclesiis, hoc tamen obseruato, vt talis refectio ecclesiarum, vel ædium parochialium suscipi non possit, irrequisito patrono, cum audiendus vtique semper sit de cuius onere agitur, CARPZOVIUS *iurispr. eccles. def. 336. n. 8. seqq. Ordin. eccles.*

Quomodo patroni teneantur ad hoc onus?

 Magd.

Magdeb. cap. 24. §. 2. Ita censuit *Facultas iuridica* huius loci *Mens. Iul. anni* 1700.

Ist die Kirche bey ihnen dergestalt baufällig worden, daß sie dem gäntzlichen Einfall sehr nahe ist, dahero dieselbe entschlossen sind, sie vom Grunde aus neu aufbauen zu lassen. Weil aber solcher Bau nach dem Urtheil der Bauverständigen nicht unter 5000. Thlr. vollführet werden kan, und doch so wenig die Kirche vor sich, als auch die Gemeinde ermeldete Summe anzuschaffen vermag, hergegen das Kloster Marien-Stuhl das Ius Patronatus über die Kirche hat, und von nicht geringen Mitteln und Einkünften ist, so wollen dieselbe berichtet seyn:

Ob nicht erwehntes Kloster verbunden, die übrigen Kosten zu dem Kirchen-Bau herzugeben; und dafern es sich dazu nicht verstehen wolte, ob es nicht dadurch sich seines habenden *iuris patronatus* verlustig machen würde?

Ob nun wol ein Patronus nicht schlechterdings gehalten ist, eine baufällige Kirche wieder in Stand bringen zu lassen, sondern die dazu erforderte Unkosten entweder aus dem ærario ecclesiastico,

PAVL. *de* CITADIN. *de iure patronat. p. 6. art. 5. num. 4.*

oder von den Eingepfarreten hergeschossen werden müssen;

BOCER. *de collect. c. 5. n. 17.*

Dieweil aber dennoch dem Anführen nach bey der Kirche nicht mehr als 2000. Thlr. vorhanden, die Bürger auch nicht mehr als 600. Rthlr. aufzubringen vermögen, inzwischen aber, bekanten Rechten nach, ein ieder Patronus schuldig ist, die verfallene Kirche wieder aufbauen zu lassen, dergestalt, daß, wenn er solches unterlässet, er sein Ius patronatus verlieret, und selbiges von dem andern, welcher den Bau verrichtet, acquiriret wird.

PETR. PECKIVS *de eccles. reparand. c. 34. n. 1.*

PINCKELTH. *de iur. patr. c. 4. n. 79. sqq.*

So erscheinet daraus so viel, daß das Kloster Marien-Stuhl die übrigen Kosten zu Erbauung der neuen Kirche bey Verlust seines iuris patronatus herzuschiessen verbunden sey, V. R. W.

§. VI.

§. VI. Denique *in subsidium* parochianorum onus est, reficere ecclesiam. CORTIADA *cit. l. n. 18.* Hoc fere in omnibus ordinationibus ecclesiasticis prouisum est, in *ordin. Magdeb cit. l. §. 1.* ita cautum: Die Gebäude der Kirchen, Prediger, Schulmeister und Küster-Häuser sollen von ieder Kirchen Einkommen, und da solche nicht zureichen, von den Zuhörern und Eingepfarreten iedes Orts, vermittelst einer gemeinen billigen und gleichmäßigen Anlage, in Deckung und sonsten in guten Bau und Besserung erhalten werden. Sicuti vero absque patronorum requisitione refectio talis non est suscipienda: ita quoque a cognitione, quæ, antequam ad refectionem hanc progrediantur, institui solet, non sunt excludendi parochiani. CARPZOV. *cit. l. n. 14.* Et cum non raro hæc onera detrectare soleant parochiani: canonistæ etiam eosdem per censuras ecclesiasticas adigendos esse putant. GVTTIER. *l. c. canon. quæst. c. 21. n. 152. in f.* Quin fatetur ALEX. SPERELLVS episcopus Eugubinus *decis. 68. n. 5.* se sæpius facultatem parochis suis concessisse, a cura discedendi ad tempus, & comminandi, se non reuersuros, donec de domo & habitatione sibi prouideretur. *Quamuis enim regulariter*, inquit, *compelli non possint per subtractionem Sacramentorum; ne videatur pretium temporalis oblationis dari pro spirituali: id tamen intelligitur, quando parochus propria auctoritate id faceret.* Verum in nostris ecclesiis *consistorii* cognitio erit, quomodo parochiani ad contribuendum compellendi sint, vt hinc a censuris hisce & denegatione Sacramentorum merito abstinendum sit. Quin & in *decreto synodali Sax. de anno 1624.* iniungitur denen Gerichts-Herren, daß sie die Eingepfarreten dahin mit Ernst anhalten sollen. FINCKELTH. *de iure patron. c. 4. n. 86.*

Parochiani demum tenentur reficere ecclesiam in subsidium.

Admittendi parochiani ad cognitionem de refectione ecclesiæ suscipiendam.

Quomodo parochiani compellantur.

§. VII. Incumbit hoc onus contribuendi indifferenter omnibus parochianis, & qui horum nomine veniunt, CARPZ. *lib. 2. iurispr. eccles. def. 341.* adeo vt si quis duobus in locis domicilium habeat, & ita vtrobique parochianus sit, vtrobique etiam oneri contribuendi subiectus sit. Neque hic excipiuntur nobiles, CORTIADA *cit. l n. 20.* vbi bene animaduertit CARPZ. *cit. l. def. 346.* cum æque sint parochiani ac rustici, & ad hanc oblationem eadem obligatio illos stringat, quæ alios parochianos, quod tamen idem tantum restringit respectu bonorum allodialium. Respectu *feudalium* regulariter ab omnibus contributionibus sunt immunes, etiam *extraordinariis*, qua appellatione etiam contributiones ad fabricam ecclesiæ venire putat CARPZOVIVS *def. 347.* Sed merito de hac sententia dubito cum STRYK. *in not. ad ius eccles.* *Brun-*

Omnes parochiani etiam contribuere debent.

An nobiles respectu feudalium eximantur.

Brunnem. lib. 2. cap. 2. §. 29. Quod enim nobiles respectu *feudalium* ad ordinarias & extraordinarias contributiones non teneantur, id inde est, quod iam domino feudi ad seruitia feudalia intuitu illorum bonorum obstricti sint, adeoque dominus feudi duplex onus ab iis prætendere non possit. Sed hinc non dominus feudi ex hac contributione, de qua agimus, emolumentum capit, sed ecclesia, & diuersa sane est ratio contributionum ciuilium, & quæ ad reparationem ecclesiarum spectant, vbi simul concurrit fauor earum, & obligatio communis, ex parochialitate deducta.

Quomodo filialistæ contribuant?

§. VIII. Cum vero, vt alibi iam dictum, ecclesiæ parochiales *matres* sub se habeant *filias*, & quidem duplici ratione, vt vel proprium templum habeant, vel eo destituantur: diuersa quoque circa contributionem ad refectionem ecclesiæ matris formanda erit decisio. Quod si filialistæ destituuntur proprio templo, & hac ratione vniti sunt matri ecclesiæ; se oneri contribuendi subtrahere nequeunt, cum eadem emolumenta quoque ex ecclesia matre capiant, quæ reliqui parochiani in parochia eius habitantes, FINCKELTH. *cit. l. n. 87.* & quidem secundum mores Saxon. in tertiam partem, ID. *ibid. n. 88.* quod etiam confirmatum in *ord. eccles. Magdeb. c. 24. §. 3.* ibi: sondern etwa den dritten Theil nach der einkünftigen proportion &c. Ceterum vbi de hac consuetudine non constat, merito æqualiter cum reliquis parochianis ad contributionem hanc concurrere debent. CARPZ. *cit. l. def. 344.* Diuersa est ratio, si *proprium templum* habent, in quo sacris intersunt: nam tunc demum ad huius reparationem contribuere debent; non ad matris, ne alioquin duplici grauentur onere. Accedit, quod ratio prædicta hic cesset, cum eorum non adeo intersit, ecclesiam matrem reparari, ID. *def. 345.* Sed id tantum restringendum ad *reparationem ecclesiarum*. Diuersa est ratio in *reparatione ædium parochialium*, vbi indistincte filialistæ contribuere debent, siue habeant proprium templum, siue non; modo rursus eiusmodi ædes in pagis filialistarum non reperiantur: nam tunc eodem modo ad harum refectionem tantum tenentur, id quod cedit in emolumentum parochi, qui ædes illas aliis locare potest.

Onus hoc non reale, sed personale est, & tantum parochianos concernit.

§. IX. Ceterum onus hoc contribuendi non mere reale est, prædia ipsa afficiens, sed magis ex *obligatione parochianorum* deducitur. Contribuere enim debent parochiani, quia refectio in eorum emolumentum cedit: vnde patet, non-parochianos, licet vel maxime præ-

prædia intra parochiam sita habeant, ad hanc contributionem adigi non posse; vid. KLOCK. *de contribut. cap. 10. sect. 1. n. 62. seqq.* nisi *in subsidium* in casu necessitatis. IDEM *n. 71.* E contrario parochiani hoc onus subire debent, licet vel maxime in alieno territorio domicilium habeant, & sub alio degant magistratu, CORTIADA *cit. l. n. 21.* CARPZOV. *cit. l. def. 348.* quod diserte prouisum in *ord. Sax. art. gen. 32.* ibi; ob sie gleich nicht unter einen besondern Herrschafften besessen.

§. IX. Denique contributio hæc merito instituenda secundum *proportionem geometricam.* Quamuis enim omnes ac singuli participent æqualiter de vtilitate ecclesiarum parochialium: tamen cum alias in contributionibus ad *patrimonii quantitatem* respici soleat, a iuris ratione alienum non est, si dicamus, hic quoque eodem modo fieri debere contributionem. CORTIADA *cit. l. n. 24.* Itaque in ciuitatibus quidem contributio fit secundum cuiusque parochiani patrimonii quantitatem: in pagis vero taxa contributionum secundum numerum agrorum solet imponi, cum rusticorum facultates potissimum in agris consistant. Ante omnia tamen ad obseruantiam antiquam respiciendum, quæ si inueterata & certa est, merito seruanda est, prout respondit Facultas nostra iurid. *Mens. Sept. an. 1709.* Quomodo contributio ipsa instituenda.

Nunmehro aus denen Acten so viel zu befinden, daß es bey dem fol. 13. befindlichen und den 20. Sept. 1708. publicirten Bescheide billig verbleibe, und dem Interuenienten-Pfarrer die Dienste nach altem Gebrauch zu leisten schuldig seyn. V. R. W.

Rationes decidendi.

Es ist gleich anfangs von der Fürstl. Anhaltischen Vormundschaffts-Regierung per rescriptum dem Amtmann zu N. anbefohlen worden, der Halbspänner desiderium zu untersuchen, und sie mit den Vollspännern durch ein billig-mässiges reglement proportionaliter zu unterscheiden; Worauf die Partheyen auch vernommen, und weil die Leuteranten nicht in Abrede seyn können, daß sie mit denen Vollspännern etliche 30. Jahr her gleiche Dienste zu Bestellung der Pfarr-Aecker gethan, ist fol. act. 13. erkannt worden, daß die Halbspänner nebst denen Vollspännern gleiche Dienste, wie solches hergebracht, der Kirchen zu *præstiren* schuldig. Worauf sich Leuteranten abermal an die Fürstl. Anhaltische Vormundschaffts-

schafts-Regierung gewandt, von welcher vorgedachter Amts-Bescheid dahin reformiret worden, daß die Halbspänner nur nach proportion der Aecker zu solchem Beytrag der Pfarr-Dienste gehalten, denen Vollspänuern gleichwol annoch unbenommen bleibe, ihre vorgeschützte obseruance und Rechts-bewährte Zeit zu beweisen, wowider anietzo Leuterung eingewandt ist.

Nun haben zwar die Leuteraten vor sich angeführet, daß die Leuterung quoad formalia vor beständig nicht zu achten, angesehen sie nicht vor dem Amte, sondern bey der Fürstl. Anhaltischen Vormundschafts-Regierung interponiret worden, quoad materialia aber, daß es (1) unbillig wäre, daß sie als Halbspänner mit denen Vollspännern, als welche noch eins so viel Aecker besitzen, gleiche Dienste zu Bestellung der Pfarr-Aecker und andere præstationes thun sollen, cum ordinarie in huiusmodi præstationibus respiciendum sit ad patrimonii quantitatem, licet singuli æqualiter participent de vtilitate ecclesiæ parochialis.

CORTIADA *ad decis. 180. n. 24.*

Deswegen sie actionem negatoriam angestellet, und negiret, von ihren getheilten Gütern, welche vorher ein Acker-Gut, gleich denen andern Vollspännern gewesen, doppelte Dienste der Pfarre in Bestellung des Ackers und Contribuirung des Strohes zu Reparirung der Pfarre und andern in actis benamten Gebäuden zu thun, dahero Leuteranten billig das Gegentheil beweisen müssen.

CARPZOV. *P. 2. C. 41. def. 18.*

Zumal (3) bekannt, daß vor vielen Jahren unterschiedliche vereinigte Güter getheilet worden, und darauf die Halbspänner entstanden, folglich auch die onera haben getheilet werden müssen, also der Halbspänner intention in iure & æquitate naturali fundiret sey, hingegen die Vollspänner doppelte Dienste ihnen zumuthen wolten. Wie denn auch (4) deswegen von der Fürstl. Anhaltischen Vormundschafts-Regierung an den Amtmann zu N. die Sache remittiret worden, daß er die sämtlichen Interessenten durch ein billig-mäßiges Reglement proportionaliter aus einander setzen solte, welchem Rescripto durch den Amts-Bescheid kein Genügen geschehen, ja es hatten (5) die Leuteraten sich in obseruantia contraria fundiret, welche in facto beruhet, und also billig erwiesen werden müssen, solche doch (6) durch die bisherigen actus nicht können erwiesen werden, als welche ex causa erronea

nea hergeflossen, contra tenorem des Saalbuchs de Anno 1602. Dieweil aber dennoch Leuteranten gerichtlich *fol. act. II.* gestanden, daß in die 30. Jahren her ein Halbspänner ratione der Kirchen-præstandorum so viel als ein Vollspänner præstiret, und binnen solcher Zeit kein Unterscheid unter Halb- und Vollspänner gemachet sey, sondern über 30. Jahr unter ihnen eine Gleichheit gehalten worden, woraus denn eine obseruantia constans, welche in dergleichen Kirchen-præstandis pro norma beobachtet werden muß,

CARPZOV. *in iurispr. eccles. lib. 5. def. 25. n. 1. sq. & lib. 1. def. 105. n. 8.*

MENOCH. *vol. 3. cons. 265. n. 2.*

von selbsten erfolget, und keines fernern Beweises bedarf, nachdem sie per confessionem aduersariorum gleichsam pro notorio zu halten, iam autem nemo obseruantiam notoriam probare debet,

MYNSING. *5. obs. 96. n. 6.*

ANDREOLI *controu. 6. n. 28.*

auch solche Zeit und die darin erfolgte Actus zulänglich seyn können, ad obseruantiam introducendam, quia obseruantia conficitur ex variis actibus, adeo vt etiam in illa probanda vel duo sufficere possint testes;

GAIL. *2. obs. 31.*

CARPZOV. *P. 2. c. 3. def. 22.*

Wie denn auch von denen Gegenern keine Actus contrarii dargegen haben vorgebracht werden können, die Zeit auch, daß nemlich über 30. Jahren solches geschehen, genug seyn kann, etiam de iure Saxonico ad obseruantiam constituendam, und dahero nach solcher hergebrachten obseruanz die Vollspänner-grauamina vor erheblich zu achten gewesen, und der Leuteraten Einwenden solche nicht umstossen mögen, anerwogen ratione formalium die Leuterung keinen defectum daraus haben mag, daß sie euentualiter vor die Vormundschafts-Regierung interponiret, zumal auch daselbst das Urthel gesprochen, die Leuterung auch angenommen, und ad iudicem priorem remittirret, cum ne quidem appellatio pro deserta zu halten, si per saltum facta sit;

c. 66. X. de appellat.

MEV. *p. 5. dec. 204.*

Ratione materialium aber alles durch die eingestandene obseruantiam contrariam hinweg fallen muß, quippe quæ etiam contra ius commune

 valet,

valet, und wenn also gleich Leuteraten negatoriam angestellet, dennoch Leuteranten kein Beweiß zukommen können, nachdem die Obseruantia in confesso beruhet, auch durch den Amts-Bescheid contra rescriptum der Fürstl. Anhaltischen Vormundschafts-Regierung, so fol. act. 1. befindlich, nicht erkant worden, als worin zugleich mit anbefohlen ist, die Sache summarisch zu untersuchen, auch alle rescripta zu verstehen sind, si preces veritate nitantur,

c. 2. X. de rescript.

und endlich die exceptio erroris & iniquitatis contra obseruantiam theils nicht fundata, theils nicht erwiesen ist:

So hat nicht anders, als geschehen, erkant werden können, und weil wir in der fol. Act. 15. befindlichen Schrift keine Anzüglichkeiten gefunden, hat man solches übergehen müssen.

Quid vero dicendum de iis, qui agros plane non possident, plenius enucleat CARPZOV. *lib. 2. iurispr. consist. def. 342. n. 9. sqq.* Et quia inter nostros prælaudatus Autor præsertim hanc materiam plenissime pertractauit, inter pontificios vero sæpe allegatus Hispanus MICHAEL *de* CORTIADA *integra decis. 180.* PETRVS PECKIVS *de reparat. eccles.* illam excusserunt; satis esse existimaui, summa tantum huius doctrinæ capita attingere, *in iur. eccles. ad tit. de eccles. ædif. & reparand.* penitius explicanda.

SECTIO

SECTIO VIII.
DE
ECCLESIA PAROCHIALI VACANTE.

CAP. I.
De
Generali consideratione ecclesiæ parochialis vacantis.

§. I.

Status *ecclesiæ parochialis vacantis* rectius diiudicari, & sub examen reuocari nequit, quam si paucis *statum ecclesiæ* ex suis propriis principiis, vt & ex historia primitiuæ ecclesiæ regustemus, & iura eiusdem secundum hæc sub incudem reuocemus. Ostendi *Sect. I. c. 2.* vocem *ecclesiæ* sumi vel pro *cœtu externo*, in loco quodam congregato, vel in genere pro *cœtu fidelium dispersio per vniuersum mundum.* Quod si posteriori in sensu ecclesiam consideras, eius caput, director, & proprius pastor, qui oues suas pascit, est CHRISTVS Saluator, & sic nunquam *vacare* potest, quia nunquam deficit, aut suas oues deserit, imo hanc ecclesiam super immobili fundamento collocauit, contra quod omnis inferorum exercitus nihil valebit. *Matth. XVI, 18.* Hunc locum contra ausus pontificiorum, fundamentum *ecclesiæ* PETRVM statuentium, solide ex patrum dictis defen-

Ecclesia interna nunquam vacat.

Sed immobili fundamento subnixa est.

defendit M. A. DE DOMINIS *de republ. eccleſ. lib. I. cap. 6.* Agnouit idem THEOPHYLACTVS *ad locum cit.* ita differens: *quia confeſſus eſt Petrus ipſum filium DEI, dicit Dominus, hanc confeſſionem, quam confeſſus eſt, fundamentum futurum fidelium, ita vt omnis homo, conditurus domum fidei, confeſſionem fundamenti loco ſit ſubſtraturus.* Sic itaque non vacat eccleſia interna reſpectu *capitis*, quod æternum, quod ſe perpetuo vsque ad finem mundi præſto fidelibus futurum promiſit, *Matth. cap. vlt. verſ. vlt.* vbicunque fuerint in eius nomine congregati. *Matth. XVIII, 20.* Nam *verbum Domini manet in æternum*, nec vacauit hactenus reſpectu *fidelium*, cum omni tempore mediis ſub denſiſſimis tenebris reſeruauerit ſibi cœtum quendam fidelium, qui ad idola non tranſierunt. Prædicatum itaque *vacationis* non alii quam *eccleſiæ externæ*, rite ordinatæ, & ſub rectoribus ſuis conſideratæ, applicari poteſt: ſic enim dicitur *vacare*, quoties deſtituta eſt ſuis miniſtris, eam dirigentibus.

Vacatio tantum prædicatur de eccleſia externa ordinata.

Corrupta ſignificatio vacantis eccleſiæ.

§. II. Quemadmodum vero *ambitio* & *auaritia* clericorum eccleſiam mirum in modum eo tempore infecit, quo externam tranquillitatem & quietem chriſtiani imperatores ei indulſerunt, adeo vt non amplius *miniſtri eccleſiarum*, ſed *domini* eſſe maluerint: ita quoque *vacantis eccleſiæ* denominatio adeo poſtea deprauata eſt, vt fere ad *interregnum* aliquod deflexiſſe viſa fuerit, & *vacatio eccleſiarum* longe aliud quid denotauerit, quam priſtinis temporibus, quod paucis ex antiquitatibus illuſtrabo.

Reſpectu apoſtolorum nulla poterat accidere vacatio.

§. III. In primitiua eccleſia curam tum fidelium, tum vt verbum DEI & doctrina de Chriſto per totum diſpergeretur mundum, primario gerebant apoſtoli & euangeliſtæ, quorum officium, vt vel ipſum indicat nomen, adeo *generale* erat, vt ſe certo alicui loco adſtrictos & alligatos profiteri non poſſent, ſed iuxta doctrinam ſui Saluatoris eſſent *miſſi* ſeu *legati*, per vniuerſum mundum euntes, & prædicantes Euangelium. Sic itaque omnibus proderant, quotcunque Chriſti doctrinam amplecterentur, vbique docebant, vbique CHRISTVM profitebantur, præſentes verbis, abſentes literis, exemplo PAVLI, PETRI, IOANNIS, aliorumque. Reſpectu horum itaque, poſtquam morte, vel violenta vel alia, eſſent extincti, nulla *vacatio* propie dicta inducebatur, quia nulli peculiari loco ſe alligauerant, niſi vacationem reſpectu *omnium eccleſiarum* velis inducere, quæ tamen ab hoc loco aliena eſt.

§. IV.

§. IV. Quia tamen numerus fidelium vbique crescebat, & sic singulis locis, ad quæ euangelium penetrauerat, ingens fidelium copia reperiebatur, præterea vero iudæorum pertinacia & malitia fideles cogebat communioni eorum renunciare: consultum visum fuit apostolis, in singulis locis constituere viros in fide probatos, qui cœtui fidelium docendo, adhortando, precando præessent, & gregem CHRISTI pascerent secundum mandatum Saluatoris. Apparet hoc ex alloquio apostoli ad presbyteros, quos Ephesо euocari curauerat, *Act. XX, 28. Attendite*, inquit, *vobis & vniuerso gregi, in quos vos Spiritus S. posuit episcopos, regere ecclesiam DEI.* Fuere ergo eo tempore iam Ephesi plures presbyteri constituti, regentes ecclesiam. Clarius id patet ex *Act. XIV, 13.* vbi refertur, BARNABAM & PAVLVM variis in ecclesiis ordinasse & constituisse presbyteros, eosque Deo commendasse precibus & ieiunio. Addit idem PAVLVS *in epist. ad Tit. cap. I, 5.* se Titum reliquisse Cretæ, vt oppidatim constitueret presbyteros idoneos, consensu ecclesiæ designatos. Huc sine dubio respexit TERTVLLIAN. *lib. de præscript c. 20.* aiens: *Apostoli primo per iudæam contestata fide in Iesum Christum vel ecclesiis institutis, de hinc in orbem profecti eandem doctrinam eiusdem fidei rationibus promulgauerunt, & proinde ecclesias apud vnamquamque ciuitatem condiderunt, a quibus traducem fidei & semina doctrinæ cetera exinde ecclesia mutuata sunt, & mutuantur.* Quamuis itaque hæc satis aperta sint: sedulo tamen cauendum, ne cum PETRO *de* MARCA *de concord. sacerd. & imper. lib. 6. c. 1.* inde *politicum* adstruamus *regimen*, & originem *parochiarum* & *diœcesium* petamus, quasi certi fines singulis ecclesiis eo ipso præstituti fuerint, quod postea demum factum est. Quantum enim hæc a veritate historica abhorreant, ostendi supra *Sect. II. c. 2.* Fuere illæ ecclesiæ in oppidis, ciuitatibus & rebuspublicis; ergo non aliter circumscribi potuere & denominari, quam ab ipsis locis, vbi præsto erant. Non itaque fines Apostoli determinarunt, sed potius cœtui fidelium, iam in loco certo constituto, præficiendos curarunt presbyteros diaconosque, eisque cœtibus a locis suis denominationem dedere. conf. EVSEB. *lib. 3. c. 39.*

Qua occasione cœtus externi olim ordinati fuerint?

Sub regimine quodam:

non tamen ciuili.

§. V. Verum ne sic quidem presbyteri se loco illi in tantum alligatos putabant, vt duntaxat gregem, sibi peculiariter, commissum, pascerent, sed etiam aliis ecclesiis verbo inseruire, & prout necessitas postulabat, maxime post mortem Apostolorum, qui *curam generalem* pro omnibus ecclesiis gerebant, *2 Cor. XI, 28. Gal. II, 7. 8. 9.* illis succur-

Presbyteri non erant perpetuo affixi suis ecclesiis.

currere ſtudebant. Nouerant, vnam eſſe vineam Chriſti, in qua omnibus pro viribus laborandum eſſet: omnes quaſi collegæ & *συγλοιτυργοὶ* vnius eccleſiæ, in qua omnibus *in ſolidum* cura eſſet commiſſa, videbantur, eodem ducebantur conſilio & zelo, præcauentes, ne quid detrimenti caperet eccleſia, POSSIDIVS *in vita Auguſtin: c. 9.* Talem curam vniuerſalem geſſit CYPRIANVS, de quo GREGORIVS NAZIANZ. *orat. XIX. in Cypr. Non enim*, ait, *Carthaginenſium eccleſiæ præſedit ſoli, ſeu Africæ, quæ ex illo & per illum celebris in præſentem vsque diem eſt facta; ſed Heſperiæ vniuerſæ, imo orienti fere ipſi ad finem vsque meridiei & ſeptentrionis. Similiter orat. XVIII. in Athanaſ. Totius orbis cura a quocunque epiſcopo aſſumenda, vbi charitas & neceſſitas ita poſtulat*, &c. Conf. M. ANT. *de* DOMIN. *l. II. c. 7. n. 4. ſeqq.* ARNOLDI *de primitiua eccleſia P. I. l. 2. c. 11. §. 3. ſeqq.*

Omnium erat vnus zelus & idem ardor;

§. VI. Hunc ſtatum eccleſiarum imprimis tempore apoſtolorum & poſt illud obtinuiſſe probabile eſt, vbi nulli reſpectus mundani, nullæ *ambitionis* & *auaritiæ* rationes presbyteros corruperant, ſed omnium vnius idemque erat animus, regnum Chriſti dilatandi, & ſalutem hominum promouendi. Tali ſtatu ſuppoſito, *vacatio* proprie dicta, quæ hodie ita dicitur, contingere vix potuit. Nam ſi vel maxime moreretur, vel in exilium proiiceretur aliquis presbyterorum, plures tamen adhuc ſupererant, & ceteri viciniores æque curam huic, quam ſuæ eccleſiæ, impendebant. Imo tantus ardor in ſingulis erat, Chriſtum annunciandi, vt nunquam deficeret alter, nec tot deliberationes, totque aliæ infinitæ ambages eſſent introductæ. Et quia non ſinguli ſingulis eccleſiis, ſed viri plures præfecti erant, quod Epheſinæ eccleſiæ exemplo conſtat, *Act. XIV, 23.* neque numerus eorum ſemper certus erat, vno vel altero exſtincto; reliqui in eadem eccleſia ſupplebant huius defectum. CENTVRIAT. MAGDEB. *cent. 2. c. 7. 94.* OSIANDER *cent. 4. lib. 1. c. 14.* Ingruentibus tamen perſecutionibus, quæ non raro eccleſiam alicuius loci vniuerſam funditus deſtruere conabantur, quandoque contingere poterat, vt presbyteris deſtitueretur aliqua eccleſia, præſertim cum hiſtoriæ doceant, imprimis ſæuitum fuiſſe in presbyteros & epiſcopos, quibus e medio ſublatis, totam ſaluatoris doctrinam eo facilius exſtirpari poſſe, temere iudicabant.

nec vacatio talis facile contingebat, qualis hodie dicitur;

§. VII. Hoc itaque caſu aliquod ſimulacrum *vacantis eccleſiæ* accidere poterat, quod tamen, cum temporibus noſtris comparatione inſtituta, *vacatio proprie dicta* dici vix poteſt; quia ibi non erant parochiæ & diœceſes, nec certus numerus, ſed cura omnium eccleſiarum ſin-

ſed tantum imago quædam.

ſingulis demandata videbatur. Erat itaque *vacantis eccleſiæ ſtatus* in primitiua eccleſia fere hoc modo comparatus, vt, deficientibus ordinariis presbyteris, non tamen deficerent alii, imo ſinguli in eccleſia tale munus exercere poſſent, docente TERTVLLIANO *de exhortat. caſtit. c. VII.* Neque adeo neceſſe erat, hanc interim ad certum tempus alicui commendare eccleſiam, vti hodie fieri ſolet, neque certum tempus expectabatur, intra quod, vt hodie, vacare debeat eccleſia: magis ſalutis hominum, quam aliorum ciuilium reſpectuum ratio habebatur. Ignorabant annos gratiæ, quibus loco redituum pinguiorum mors & quælibet extrema imminebant; & hinc nullæ lites metuendæ erant de *diuidendis fructibus* inter futurum presbyterum & heredes defuncti, nec aliæ in examen poterant vocari quæſtiones. Sic itaque iura eccleſiaſtica in ſtatu *vacantis eccleſiæ* erant *ſimplicia*, vt non facile lites metuendæ eſſent.

Qua ratione vacatio reſpectu epiſcoporum inualuerit?

§. VIII. Poſtquam epiſcopi a presbyteris euidentius diſtingui cœperunt, mutatus admodum eſt *eccleſiarum* ſtatus, ita vt in epiſcopis primario fundatus & conſtitutus eſſe videretur, quod principium ſæpiſſime inculcat CYPRIANVS. Inde *vacatio* eccleſiis potiſſimum tunc tribui cœpit, ſi epiſcopo eſſent deſtitutæ, qui earum legitimus & primarius erat defenſor. Interim ſub hoc nouo ſtatu, qui iam ſeculo III. adfuit, quotidie eccleſiæ augmenta capiebant admiranda medias inter perſecutiones, quod cum ægre ferrent gentiles, perſecutiones quoque diriſſimæ auctæ ſunt, vbique epiſcopis e medio ſublatis, vel in fugam actis. *Deciana* imprimis miſere affiixit eccleſias, vt plures epiſcopi ſecedere cogerentur, & ipſæ eccleſiæ diſperſæ, in ſyluis & ſpeluncis hinc inde aberrarent. EVSEB. *lib. VI. c. 42.* Ipſe CYPRIANVS per biennium abfuit a ſua eccleſia: alii extrema quæque paſſi erant, vt eo tempore plures eccleſiæ epiſcopis deſtituerentur, & plures epiſcopi absque ſuo grege in exilio pererrarent. Tales epiſcopi poſtea dicti ſunt *vacantes*, ipſa eccleſia vero *vacans*, vid. *c. 8. D. 92.* M. A. DE DOMIN. *de republ. eccleſ. P. I. l. 2. c. 7. §. 27.* licet presbyteris diaconisque non eſſet deſtituta. Grauior & maior ſine dubio erat *vacatio*, quando ne hi quidem aderant. Notæ ſunt querelæ AVRELII in concilio Carthaginenſi, deplorantis, *tantum eſſe defectum presbyterorum, vt plures eccleſiæ eſſent vacantes, ita vt vix diaconus adhuc inueniri poſſet, ſe non poſſe diutius ferre quotidianas querelas populi miſerrimi, ſed inſtanter rogare, vt his ſubſidium præbeatur mature, ne animarum neglectus ipſis cederet in condemnationem.* BEVEREG. *tom. I. ſynod. action. III. c. 51.* Hæc itaque

facies miseranda erat ecclesiarum vere *vacantium*, quam dirissimæ persecutiones producebant, vbi vix alii succurrere poterant, vel volebant, quia eo tempore ardor pristinus quodammodo deferbuerat. Ipse CYPRIANVS diffiteri non potuit, quietem, ante Decianam persecutionem ecclesiis a Deo concessam, nimis noxiam christianis fuisse, presbyterosque ipsos ansam dedisse ad tantam christianorum tepiditatem, qui ipsimet plurimis in ecclesiis tanto in Christum zelo non amplius prædití esse videbantur.

Ratio vacantis ecclesiæ tempore Constantini.

§. IX. Verum postquam CONSTANTINI tempore pax externa reddita ecclesiis, & episcopi structa hierarchiæ fundamenta confirmare studebant, certisque terminis ecclesias circumscribebant: cura hæc communis ecclesiarum magis restricta, & extranei episcopi ab aliarum ecclesiarum cura conciliis publicis exclusi sunt, adeoque alia facies rerum inualuit. Antea sub persecutionibus vacabant quidem ecclesiæ, sed magis *ex iniuria temporum*, quam *ex statu ecclesiarum*, h. e. horrendissimæ persecutiones sæpe tantæ erant, vt quandoque deficerent, qui muneri ecclesiastico præfici possent, vti *§. antec.* dictum: alias vero, cessante hac temporum iniuria, *vacatio* quidem contingere poterat, sed ita comparata erat, vt ecclesia vix esset vacans; imo cum communis omnium episcoporum in omnes ecclesias cura extenderetur, non poterat dici vacare, cuius curam simul alii susciperent, vel de alio idoneo eidem prouiderent. Ast postquam externam sensit quietem ecclesia, & in *statum* quendam *politicum* coniecta, sub certo regimine *episcopi & presbyterorum*: *vera vacatio* facilius contingere potuit. Postquam enim quilibet prælatus seu episcopus diœcesin, tanquam *proprium territorium* tenuit, aliosque a cura eiusdem exclusit, deficiente vel moriente proprio episcopo; proprius singulis locis dandus erat pastor. Quod munus cum vtplurimum plures ambirent, tanquam honorificum & opimum; non potuit non contingere, vt hinc inde concertationes & studia partium existerent, quæ diuturniorem ecclesiæ vacationem non raro operabantur, ceu historiæ ecclesiasticæ & status eorum temporum docet liquidissime.

Studia partium non raro vacationem ecclesiarum prorogabant.

§. X. Imprimis vero *studia partium* & seditiones populi vacationes ecclesiarum extenderunt *ad longius tempus* in summum earum detrimentum. Respexisse huc videtur GELASIVS in epistola *ad Philippum & Seruatium* episcopos, quam refert GRATIANVS *c. 11. D. 63.* his verbis: ***Plebs Diotrensis data nobis petitione defleuit, diu se sine rectoris proprii***

proprii gubernatione dispergi, ac, sicut asseritur, is qui a vobis iam probasus asseritur, a paucis & tenuibus putatur electus, cum ad vos pertineat, vniuersos assidua administratione compellere, vt omnes in vnum, quem dignum sacerdotio viderint, & sine aliqua reprehensione consentiant. Et ideo fratres charissimi diuersos ex omnibus saepe dicti loci parochiis presbyteros, Diaconos, & vniuersam turbam vos oportet saepius conuocare, quatenus non prout cuilibet libuerit, sed concordantibus animis talem, vobis admonentibus, sibi quaerant, sola diuinitatis attentione personam, quam nulla contrarietas a constitutis possit reuocari praescriptis. Ex his verbis satis apparet, ecclesiam fuisse tamdiu *vacantem* propter plebis diffidia, inde enim sumsit GELASIVS occasionem, vt admoneret duos praedictos episcopos, de reducenda in concordiam plebe. STEPHANVS itidem in *c. 12. D. 63.* hoc confirmat, post Immolensis episcopi mortem populum fuisse diuisum propter electionem noui successoris, & addit: *Quod quia saepe contingere solet, (quaerentibus singulis, quae sua sunt, non quae Iesu Christi) non adeo miramur.* AMBROSIVS itidem in *epist. 82.* ad Vercellensem ecclesiam statum sui temporis deplorat, simulque, vnde tantae vacationes ortae, ostendit. *Constigor,* inquit, *dolore, quia ecclesia Domini, quae est in vobis, sacerdotem adhuc non habet, ac sola nunc ex omnibus Liguriae atque Aemiliae Venetiarumque, vel ceteris finitimis Italiae partibus huiusmodi eget officio, quod ex ea aliae sibi ecclesiae petere solebant: & (quod verecundius est) mihi adscribitur vestra intentio, quae affert impedimentum. Nam cum sint in vobis dissensiones, quomodo possumus aliquid, aut nos decernere, aut vos eligere, aut quisquam acquiescere, vt inter dissidentes percipiat hoc munus, quod inter conuenientes vix sustineatur.* Ab hoc non discrepat AVGVSTINVS *epist. 100.* ita de statu sui temporis iudicans: *Scio, post obitum episcoporum per ambitiosos aut contentiosos solere ecclesias perturbari, & quod saepe expertus sum & dolui, debeo, quantum ad me attinet, ne contingat, huic prospicere ciuitati.* Praeterea huc referri merentur, quae APOLLINARIS SIDONIVS *lib. 4. epist. 25.* de statu sui temporis, h. e. seculi quinti recenset, vbi egregie depingit plebis diuersa studia in electionibus adesse solita. Tot sane vestigia adhuc in decretis, ex historia ecclesiastica collectis, de turbulentis electionibus plebis, de admonitionibus episcoporum, vt in tranquillitate fierent electiones, supersunt, vt euidentia rei inde satis liqueat. Denique aliquando etiam tanta penuria promouendorum ad munia episcopalia fuisse videtur, vt inueniri non potuerint, quibus digne illa concrederentur, quod rursus miseriam eius temporis ostendit. Sic GREGORIVS

ad Passiuum episcopum, lib. 19. epist. 13. quam GRATIANVS *c. 18. D. 61.* refert: *Bene*, scribit, *nouit fraternitas vestra, quam longo sit tempore Oprutium pastorali sollicitudine destitutum, vbi diu quaesiuimus, quis ordinari debuisset, & nequaquam potuimus inuenire.* Et LEO quartus ita LOTHARIO & LVDOVICO Augustis rescribit in *c. 16. D. 63. Reatina ecclesia, quae per tot temporum spatia pastoralibus curis destituta consistit, digna est, vt brachio amplitudinis vestrae subleuetur, ac gubernationis regimine protegatur.* Sed omitto alia adiungere exempla, quorum plena est omnis antiquitas ecclesiastica.

Solus episcopi defectus vacationem inducebat, non parochorum.

§. XI. Quae hactenus adducta sunt, euidenter docent, ecclesiae vacantis statum vnice ex *defectu episcopi*, in quo constituta dicebatur, quique eius caput erat, aestimatum fuisse. Parochiales ecclesiae quidem tempore CONSTANTINI M. introductae sunt, vt supra asserui *sect. II. c. 2. §.* sed horum mors vel defectus vacantiam nullam inducebat. Dioeceses episcoporum vltra limites ciuitatum raro extendebantur: omnes ecclesiae ciuitatum & pagorum, ciuitati subiectorum, ad episcopi curam pertinebant, & quamdiu hic supererat, nulla vacatio proprie dicta aderat. In ecclesia cathedrali, si presbyter vel diaconus, vel alius clericus decedebat, *locus* tantum vacabat, non *ecclesia*, episcopo adhuc superstite, qui *caput* erat suae dioeceseos, reliquis tantum ad *seniatum ecclesiasticum* designatis. Similiter si hi, quos episcopus ecclesiis minoribus vel parochialibus praefecerat, decedebant, mox alii praesto erant, ex episcopi iussu rem diuinam in illis facientes, curamque plebis gerentes, & ita rursus *locus* tantum, non *ecclesia* vacare dicebatur. Omnes reliqui clerici erant tantum comministri eius, vti vocabantur teste BLONDELLO *de episc. & presbyter.* ipse autem omnium princeps, dominus & caput, quo superstite, nulla vacatio existere poterat.

Vnde parochiarum vacatio inualuerit?

§. XII. Pedetentim tamen dioeceses episcoporum incrementa maxima sumserunt, plurimisque ecclesiis parochialibus auctae sunt. Neque enim ambitio episcoporum sese continere passa est intra limites ciuitatis vnius, sed plures, seculis subsequentibus, suo sub regimine accepit, maxime in Germania & Gallia, ex quarum coalitione tot amplissimae lataeque dioeceses ortae sunt. Hoc nouo rerum statu parochi, ecclesiis minoribus praepositi, maiorem acceperunt curam in suis ecclesiis, quo minus episcopi *curam specialiorem* tot ecclesiarum amplius gerere poterant. Cogitari subinde eo tempore debuit de *limitibus parochialibus*, de proprio singularum parochiarum districtu seu territorio, de iure cogendi & prohibendi, de bonis singulis Parochis, iure

bene-

beneficiario perpetuo assignandis, & de statu singularum parochiarum peculiari formando, aliisque. His in vsum deductis, parochiales ecclesiæ quoque *vacantes* dici debuere, quæ destitutæ erant proprio parocho, sub cuius peculiari regimine antea vixerant. Quamuis enim episcopus adhuc supererat: huius tamen *specialior cura*, vti olim, ecclesiæ viduatæ deerat, & sola *inspectio generalis* in tot ecclesias supererat, qua parum viduatæ ecclesiæ consultum fuerat. Accedebat tot patronatarum ecclesiarum copia, quibus ne quidem episcopus pastorem præficere poterat, sed præsentationem patronorum expectare debebat, qua facta demum vacanti ecclesiæ prospiciebatur. Inde *vacantium ecclesiarum parochialium* natales petendi.

§. XIII. Nihilominus tamen *sedes vacans* κατ᾽ ἐξοχὴν dicebatur, quando episcopo diœcesis destituta erat, quæ sæpius ad diuturnum tempus variis ex causis protrahebatur. Ad præcauendam itaque eiusmodi *diuturnam vacationem* ecclesiarum nonnulla remedia excogitata & adhibita fuere. *Primum* fuit, *vt successorem adhuc viuentes episcopi sibi designarent, consensu tamen populi & cleri*, ne alias electio talis videretur illegitime facta, in *præiudicium* eorum, qui *ius eligendi* habebant. AVGVSTINVS in *epist. 110.* hoc comprobat, & suo & SEVERI episcopi Mileuitani exemplo, vbi expresse præmittit, se hoc ideo fecisse, quod post obitum episcoporum solerent ecclesiæ perturbari per homines ambitiosos & contentiosos, imo quia SEVERI designatio futuri episcopi populo nondum innotuerat, docet, nonnullam ibi perturbationem populi metuendam fuisse. De ATHANASIO, iamiam agonizante, itidem id referunt & confirmant historiæ, cuius designationi postmodum ab omnibus acclamatum fuit. THEODORET. *lib. IV. c. 18.* Idem consilium quoque Pontifex ZACHARIAS BONIFACIO suppeditat in *c. petiisti 17. C. 7. q. 1.* Plura hac de re exempla suppeditant ZIEGLERVS *tr. de episcop. lib. 1. c. 15.* & M. ANT. *de* DOMINIS *de republ. eccles. lib. 8. c. 1. §. 61. sqq.*

Ad præcauendam diuturnam vacationem (1) successores a viuentibus designari cœperunt;

§. XIV. Cum vero etiam hæc res in abusum traheretur; talis *designatio* prohibita fuit variis conciliis. Vid. *Concil. Antioch. c. 23.* Bene rem exponit GRATIANVS *c. 7. C. 8. q. 1.* inquiens: *His omnibus autoritatibus prohibentur episcopi successores sibi instituere. Sed aliud est, de sui successoris electione cum fratribus deliberare: aliud est, ex testamento, tanquam sua dignitatis, heredem sibi quærere. Illud fieri permittitur, hoc autem penitus prohibetur. Illud autem B. Petri Apostoli ab illis valet in argumentum assumi, qui tales sibi substituunt, qualem sibi successorem B. Petrus quæsiuit. Verum quia officium non vitæ, sed sanguini cœpit de-*

ob abusus varios tamen id postea reprobatum.

deferri, atque ad episcopatum tales quisque sibi successores quaerere coepit, qui vel odiosi populis, vel a plebe docendi inuenirentur: idcirco sacris canonibus statutum est, ne quisquam sibi sui officii quaerat successorem, sed populi electione quaeratur, qui eorum vtilitati digne deseruiat, qui illorum vtilitatem, non sua lucra quaerat, qui Christo semen velit suscitare, non sibi diuitias congregare. Quod qui facere contemserit, iure ab ecclesia repudiatur. Verum tot canones & constitutiones ecclesiasticae, pontificum friuolis dispensationibus, fere extra praxin hodiernam abierunt, vti exempla tot coadiutorum docent.

(II) Circumscriptae sunt electiones variis legibus;

§. XV. *Alterum* fuit, vt electiones episcoporum presbyterorumque certis circumscriberentur legibus & canonibus, ne ex tot inordinatis electionibus *diuturna* amplius induceretur ecclesiarum *vacatio.* Hunc in finem valde pedetentim restrictus fuit populi circa electiones concursus. In oriente quidem IVSTINIANVS *in N. 123. c. 1. & N. 137. c. 2.* ius illud, quod ante populo vniuerso competebat, ad primores ciuitatis restrinxit, ita videlicet, vt deliberarent de tribus personis praesentandis Metropolitano, qui ex illis vni episcopatum deferret. Sed & postea quoque primores praedicti exclusi sunt. Imo vt eo confidentius ius eligendi episcopos clerus in se priuatiue transferre posset, vsus est occasione illa, quasi populi electiones essent turbulentae, ecclesiisque vacantibus nimis incommodae; quod quidem non adeo negari poterat, sed vtplurimum ipse clerus tot incommodis ansam dabat, vti ostendi *disp. de iniust. vocat. fact. ad clam. populi.* Hunc in finem in *Synodo Constantinopolitana IV. c. 22.* cautum est sequentem in modum: *Sancta & vniuersalis synodus definit, neminem Laicorum principum vel potentum semet inserere electioni vel promotioni Patriarchae vel Metripolitae, aut cuiuslibet, episcopi, ne videlicet inordinata hinc & incongrua fiat confusio vel contentio;* vid. *c. 1. 2. D. 63.* Magis itaque haec constitutio est facta ex cleri pruritu dominandi, & plebem deprimendi, quam vt vacantibus ecclesiis eo rectius prospiceretur. *Hoc* praetextum suppeditabat, *illud* veram constituebat causam. Alias quidem iuris certi est, abusum iuris post se trahere illius priuationem; sed magis principalis causa hic latitauit penes clerum, M. A. DE DOMIN. *c. l. §. 53.* adeoque hic potius suo iure debuisset priuari, populus vero aliter in ordinem redigi, & tamen turbulentus clerus a se omnem alienam esse culpam simulauit, & suo proprio delicto ius populi in se priuatiue transtulit. Inprimis vero hic ius summorum principum, qui tales inordinatas vias debuissent & potuissent praecauere, valde violatum & destructum plane est, praesertim in Germania, quo

et hoc praetextu laici exclusi.

ipso

ipso pontificis & cleri potentia quotidie aucta, & ad pessima quæque perpetranda inuitata est. ZIEGLER. *de episc. l. 2. c. §. 68. seqq.* Antea enim ad ipsorum principum curam ipsimet pontifices referebant, vt ecclesiæ non diu manerent vacantes; quem in finem sæpe eosdem admonuere, vt huic defectui, quantum fieri posset, mature prospicerent. Sic Leo quartus ad LOTHARIVM & LVDOVICVM Augustos in *c. 16. D. 63.* ita scribit: *Reatina ecclesia, quæ per tot temporum spatia pastoralibus curis destituta consistit, digna est, vt brachio amplitudinis vestræ subleuetur ac gubernationis regimine protegatur.* Similiter STEPHANVS in *c. 18. D. 63.* de eadem ecclesia vacante GVIDONI comiti mandat, vt, quia ecclesia Dei sine proprio pastore diu non deberet subsistere, ex prisca consuetudine imperatoriam licentiam circa electionem noui episcopi expeteret, vt eo citius illum posset consecrare.

§. XVI. Forsan consultius fuit remedium, quod subinde quoque additum, vt certis circumscriberetur temporis, intra quod facienda electio, cancellis, sub pœna *deuolutionis* & *priuationis* pro illa vice, si electio vltra tempus præstitutum differatur absque iusta causa. Sic in *concilio Lateran.* episcoporum electioni præstitutum est tempus trium mensium, *c. 41. X. de elect. ne*, vt dicitur in *c. 11. D. 50. cadente pastore dominicum gregem antiquus hostis insidiando dilaniet.* Et iam in *concil. Chalced. c. 25.* idem tempus præscriptum erat, *c. 3. D. 75.* Sed prouisionibus aliorum beneficiorum, seu munerum ecclesiasticorum inferiorum sex menses destinati, *c. nulla. c. dilectus. de conceß. præb. c. 5. X. de suppl. negl. prælat.* quod tempus etiam patroni ecclesiastici habent, Laici vero quadrimestre spatium, *c. 3. c. 23. c. 27. X. de iur. patron.* Quod vero in temporis determinatione ita canones variauerint, videtur adscribendum partim magnitudini curæ, quæ breuius tempus requirebat in episcopatibus, quippe a quibus tot speciales ecclesiæ dependent, & sic quasi alimentum suum petunt, partim rationi status ecclesiastici, quæ laici potestatem in præsentando restringere debebat, vt eo facilius ius eligendi vel potius præsentandi ad episcopum rediret. STRYK. *in not. ad I. eccles. Brunnem. lib. 2. c. 8. §. 3.* Verum hæc quidem olim potuere ad statum ecclesiæ adhuc minus corruptum applicari, vbi imprimis episcopi curam suarum ecclesiarum, in propria diœcesi sitarum, habebant, neque adeo eam aliis demandabant, atque sic interesse omnino poterat, ne diu cathedra vacaret. Sed postquam hæc pristinam faciem in totum amisit, ita vt cura ecclesiarum minorum fere videretur infra dignitatem episcopa-

(III) Electiones ad certum tempus restrictæ sunt.

scopalem: non adeo hodie damnum metuendum in ecclesiis cathedralibus, si vel maxime ad longius tempus sedes vacet; qualia exempla nec hodie desunt, capitulo interim vices episcopi supplente. Propius ipsos tangit parochos cura, qui merito citius essent vocandi.

Post reformationem parum hac in re immutatum:

§. XVII. Post reformationem a LVTHERO susceptam, hæc, quæ de vacatione ecclesiarum dicta sunt, parum immutata esse videntur. Neque hoc adeo mirandum, postquam ICti ipsi Wittebergenses, satis ægre ferebant LVTHERI feruorem in comburendo iure canonico, in quo tamen lerna malorum, (loquor cum ZIEGLERO) abolitione digna, continebatur. Non itaque potuit LVTHERVS, ne crabrones irritaret, aut ICtos offenderet, omnia, quæ essent emendanda in iure ecclesiastico, in meliorem redigere statum, sed huic negotio tum HIERON. SCHVRFIVS, tum HENNING a GOEDEN, superstitiosi iuris canonici adoratores, tum alii ICti sollicitudinem suam destinare debuissent, omnemque mouere lapidem, vt ecclesiis suus antiquus nitor restitueretur. Sed sine dubio eos ab hac necessaria cura retraxit cum nimius amor in ius canonicum, tum metus, ne, quod tam magno studio excoluerant, abiicere tenerentur. Inde itaque factum, vt plurima retinuerint necessaria emendatione digna, quo etiam refero, quæ de *vacatione ecclesiarum* parochialium iam dicta sunt.

sed tempus vacationi præfixum remansit.

Canones antiquiores tempus certum ideo præposuerunt prouisionibus ecclesiasticis, ne nimis diu vacarent ecclesiæ, neque tamen præcise voluerunt, vt illa vacatio duraret certo tempore, v. c. per semestre spatium, sed vt ad minimum intra illud tempus ministerio vacanti prospiceretur. Et deinde, status ecclesiarum iam satis erat corruptus illa ætate, qua hoc tempus determinabatur, vt non dubitandum sit, potuisse etiam hunc terminum semestris spatii coarctari: nam, meo iudicio, cura ecclesiarum particularis magis prodest eis, magis saluti singulorum prospicit, quam generalis, vti est in episcopatibus, hinc hoc fatale potuisset facilius extendi, illud vero debuisset coarctari. Multa enim incommoda in ecclesiam redundare possunt, si tanto tempore *cura proprii parochi* destituatur, quam fiduciarii parochi, vt appellantur, quibus interim illa demandata est, eidem non solent adhibere, vt *cap. seq.* ostendendum.

Iam vacatio introducto anno gratiæ, vt plurimum durat ad sex menses.

§. XVIII. Imo, si rem penitius considero, maiora incommoda post reformationem *vacantes ecclesiæ parochiales* senserunt, quam ante. Nam tempus illud *semestris spatii* canonibus eum in finem non erat introductum, vt interim & præcise ecclesia, destituta parocho, vaca-

re

re deberet, sed ne vltra hoc tempus vacaret; vnde nihil prohibet, quo minus statim, post obitum parochi, possit alii hoc beneficium conferri, quod inter pontificios vt plurimum fieri solet, ne ordinarii collatores per prouisiones papales, quarum praxis est frequentissima, suo iure defraudentur, vt adeoque rarissime apud eos beneficia diutius vacare soleant, nisi forsan ipsa sedes vacans sit. Verum in nostris ecclesiis alia rerum facies introducta. Postquam enim parochis nostris libertas ducendi vxores asserta est, quod hactenus optimo iure factum fuit, simul eorum viduæ & liberis beneficium aliquod datum, vt in horum fauorem ecclesiæ diutius vacarent, ita vt intra illud tempus vix possit vacanti ecclesiæ alius parochus præfici, cum interim fructus & reditus parochiæ vacantis viduæ & liberis adscripti sint. Imo quamuis in nonnullis ecclesiis terminus *spatii semestris* retentus sit: adhuc tamen in plurimis vlterius est extensus, vt *ad annum* vacatio durare debeat vnice in fauorem viduarum & liberorum, & ita vtilitas priuatorum præfertur saluti ecclesiæ.

§. XIX. Non reprehendo, quod viduæ & liberis *annus gratiæ*, vti dici sueuit, sit relinquendus; nam pie omnino hoc fieri censeo: sed quod tamdiu in horum fauorem *ecclesiæ vacare* debeant, illud est, quod reprehensione dignum iudico. Possent relinqui reditus primi anni viduæ & liberis, vel eis aliunde prospici, & tamen simul ecclesiæ de alio pastore prouideri, qui interim ecclesiæ gratis inseruire per annum vel semestre spatium deberet; vt de nonnullis academiis testatur BRVNNEMANN. *de iur. eccles. lib. 2. c. 8. §. 2.* quod nouus professor gratis primo anno profiteri debeat, dum defuncti vidua & liberi in anno gratiæ salario fruuntur: quod etiam in plurimis capitulis receptum, in quibus canonici successores sæpe ad plures annos reditibus carere debent, quos vocant die carenß-Jahre. Agnouisse videtur hunc næuum BRVNNEMANN. *c. l. l. 2. c. 5. §. vlt.* ita differens: *Magnus hic error reperitur patronorum, qui ob annum gratiæ differunt vocationem noui pastoris, & interdum experiuntur a superiori suam suppleri negligentiam. Nam mature prospiciendum est de successore, & potest extra ordinem aliquid præstari, vel forte tamdiu sine salario officio fungi, donec annus gratiæ præterlapsus.* Magis itaque ex errore communi, quam certa lege hoc videtur introductum, vt tamdiu differatur vocatio, vnde fere hodie vtplurimum viduæ ex eo ius contradicendi sibi arrogant, metuentes, ne ante tempus ex ædibus excedere parochialibus cogantur, cui rei tamen alia ratione prouideri debebat. Nam & hoc patronorum piorum esse negotium merito exi-

Quod contra intentionem maiorum fit.

ftimo, cum ad eos ſpectet cura circa vacantem eccleſiam, vt miniſtrum idoneum, quam primum fieri poteſt, eidem præficiant, & ſimul tamen viduarum & liberorum iura ſalua & integra relinquant.

Parum prodeſt eccleſiis vacantibus, quod vicinis paſtoribus commendentur.

§. XX. Neque hoc incommodum inde ceſſat, quod eccleſiæ vacantes vicinis paſtoribus *commendari* ſoleant. Nam illæ commendationes haud proſpiciunt eccleſiæ vacanti, nec *fiduciarii parochi* eandem huic, quam *propriæ eccleſiæ*, quam *titulum* vocant, curam adhibere ſolent. Si concione aliqua ſacra, die dominica qualitercunque habita, ſi abſolutione a peccatis, ſecundum conſuetudinem facta, & vſu externo ſacramentorum tota abſolueretur cura eccleſiæ vacantis; concederem, ſatis conſultum eſſe eccleſiæ vacanti per *curam vicinorum*, quorum fere in hiſce actibus conſiſtit prouidentia. Aſt hæc cura etiam *mercenariorum* eſt, quæ ſi comparatur cum apoſtolorum & ceterorum in eccleſia primitiua presbyterorum ſtudio, nomen *curæ* amittit. Nam ſingulorum ita ſalus fere negligitur, qui tamen paſtoribus concrediti eſſe debebant. Imo ſi in pagis parochi in propria parochia non adeo ſolent ſingulorum curam habere, quod expediri debebat per crebras priuatas viſitationes domeſticas, quid expectandum erit in aliena parochia, quæ ſaltim ad tempus alicui eſt commendata, & vbi vtplurimum conqueruntur, ſe *gratis* eidem inſeruire debere: plerique enim parochi ſua quærunt, non quæ Chriſti ſunt. Sed hæc materia *cap. ſeq.* plenius enucleanda.

Status eccleſiæ parochialis vacantis.

§. XXI. Ex hiſce iam, quæ ex hiſtoria *eccleſiarum vacantium* allata ſunt, facile cognoſci poteſt ſtatus eccleſiæ parochialis vacantis. Cum enim eccleſia ſit *ſocietas æqualis* docentium & auditorum; *vacans* dicitur *cœtus auditorum certo in loco determinatus, deſtitutus proprio parocho, cuius vicem interim alii parochi vicini ſubire, eiusque curam habere debent.* Dicitur alias *viduata eccleſia* vel *vidua*, maxime ſi deſtituta eſt epiſcopo, teſte ANTONIO MATTHAEI *de nobilit. lib. II. c. 35. p. 559.* quæ locutio quidem ſatis antiqua, ſed tamen, ſi penitius ſecundum principia noſtrarum eccleſiarum examinatur, valde incommoda eſt. Occurrit phraſis hæc in *concil. Chalced. c. 25.* & in *concil. Lateran. ſub Innoc. III. c. 23.* relato in *c. 41. X. de elect.* & aliis multis locis, in ſcriptis pontificiorum congeſtis a GONZALEZIO *in not. ad cit. c. 41.* voce *viduata.* Ortum traxit ex hypotheſi ficta, quod inter eccleſiam & prælatum ſpirituale quoddam matrimonium contrahatur, *c. 2. X. de translat. epiſcop.* ZIEGLER *de dote eccleſ. ſtatim ab init.* Hac ſemel poſita, non potuit

non

non ecclesia *vidua* dici, quæ marito suo destituta est, vti etiam philosophatur GONZAL. *cit. l.*: quam hypothesin cum reprobemus, merito quoque hac phrasi, tanquam conclusione ex principio reprobato, abstinere deberemus. Interim quia illa ecclesia, quæ episcopo destituta erat, *vidua* dicta fuit, simul satis constat, potissimum ex eius personæ defectu *vacationem* æstimatam fuisse, quia ipse quoque dicebatur proprius ecclesiæ maritus.

§. XXII. Potest vero *ecclesia parochialis* vacare variis modis. Communiter tres constituunt canonistæ: (1) *de facto tantum*, si scilicet nullus quidem actualiter parochus adest, ille tamen ex iniuria temporum vel plebis eiectus fuit, vt ita ius adhuc in illam ecclesiam habeat. Talis ecclesia *externe* quidem vacat, sed non *de iure*, quod non permittit, vt præter meritum quis a sua deiiciatur ecclesia. Tales casus plurimi occurrunt in historia ecclesiastica, vbi sæpe episcopi sedibus suis inique eiecti, post demum restituti. Sed nec hodierna deficiunt exempla, si quis tantum absque præiudicio tot eiectiones virorum piorum examinare velit. (2) *De iure tantum*, quando quis quidem ecclesiæ præfectus est, sed illegitimis remediis, non intrando ouile Christi per ianuam ordinariam, & ita instar *furis* & *latronis* ecclesiam magis occupauit, quam quod rite sit vocatus. (3) *De iure & facto simul*, quæ vacatio *plena* dicitur, quando nullus plane adest parochus, nec aliquis ius aliquod in illam ecclesiam habet; vel quod mortuus, vel translatus, vel depositus legitime sit, vel etiam quod proprio motu resignauerit. LYNCK. *ad decret. tit. de conceff. præb. §. 1.* CORVINVS *in aphor. ad ius canon. tit. quib. mod. benef. vacent.* Atque hæc ordinarie attendi fere vnice solet; prima enim, durante iniuria temporis, non agnoscitur aut effectum habet: multo minus secunda species; nam sic, quod dolendum, pleræque ecclesiæ vacarent, cum *mercenariorum* maior sit copia, quam *fidelium pastorum*, legitime vocatorum, qui rari apparent, quia sunt boni. Sic itaque nobilissimæ species ecclesiarum vacantium fere ignotæ sunt, adeo vt, si quis asserere vellet, plerasque parochias, qui proprium parochum habent, esse vacantes, imputationem contradictionis metuere deberet, & tamen res ipsa satis vera est: sicuti recte e contrario dicitur, plures ecclesias, quæ non habent parochum, non esse vacantes, quia inique proprius parochus eiectus est.

Variis modis ecclesia vacare potest;

§. XXIII. Hisce speciebus alia adhuc potest addi, a canonistis etiam agnita, si ecclesia habeat inutilem parochum. De hac pontifex *in c. 2.* si ecclesia

quo imprimis pertinet,

facies miseranda erat ecclesiarum vere *vacantium*, quam dirissimæ persecutiones producebant, vbi vix alii succurrere poterant, vel volebant, quia eo tempore ardor pristinus quodammodo deferbuerat. Ipse CYPRIANVS diffiteri non potuit, quietem, ante Decianam persecutionem ecclesiis a Deo concessam, nimis noxiam christianis fuisse, presbyterosque ipsos ansam dedisse ad tantam christianorum tepiditatem, qui ipsimet plurimis in ecclesiis tanto in Christum zelo non amplius præditi esse videbantur.

Ratio vacantis ecclesiæ tempore Constantini.

§. IX. Verum postquam CONSTANTINI tempore pax externa reddita ecclesiis, & episcopi structa hierarchiæ fundamenta confirmare studebant, certisque terminis ecclesias circumscribebant: cura hæc communis ecclesiarum magis restricta, & extranei episcopi ab aliarum ecclesiarum cura conciliis publicis exclusi sunt, adeoque alia facies rerum inualuit. Antea sub persecutionibus vacabant quidem ecclesiæ, sed magis *ex iniuria temporum*, quam *ex statu ecclesiarum*, h. e. horrendissimæ persecutiones sæpe tantæ erant, vt quandoque deficerent, qui muneri ecclesiastico præfici possent, vti *§. antec.* dictum: alias vero, cessante hac temporum iniuria, *vacatio* quidem contingere poterat, sed ita comparata erat, vt ecclesia vix esset vacans; imo cum communis omnium episcoporum in omnes ecclesias cura extenderetur, non poterat dici vacare, cuius curam simul alii susciperent, vel de alio idoneo eidem prouiderent. Ast postquam externam sensit quietem ecclesia, & in *statum* quendam *politicum* coniecta, sub certo regimine *episcopi & presbyterorum*: *vera vacatio* facilius contingere potuit. Postquam enim quilibet prælatus seu episcopus diœcesin, tanquam *proprium territorium* tenuit, aliosque a cura eiusdem exclusit, deficiente vel moriente proprio episcopo; proprius singulis locis dandus erat pastor. Quod munus cum vtplurimum plures ambirent, tanquam honorificum & opimum; non potuit non contingere, vt hinc inde concertationes & studia partium existerent, quæ diuturniorem ecclesiæ vacationem non raro operabantur, ceu historiæ ecclesiasticæ & status eorum temporum docet liquidissime.

Studia partium non raro vacationem ecclesiarum prorogabant.

§. X. Imprimis vero *studia partium* & seditiones populi vacationes ecclesiarum extenderunt *ad longius tempus* in summum earum detrimentum. Respexisse huc videtur GELASIVS in epistola *ad Philippum & Seruatium* episcopos, quam refert GRATIANVS *c. 11. D. 63.* his verbis: *Plebs Diotrensis data nobis petitione defleuit, diu se sine rectoris proprii*

proprii gubernatione dispergi, ac, sicut asseritur, is qui a vobis iam probatus asseritur, a paucis & tenuibus putatur electus, cum ad vos pertineat, vniuersos assidua administratione compellere, vt omnes in vnum, quem dignum sacerdotio viderint, & sine aliqua reprehensione consentiant. Et ideo fratres charissimi diuersos ex omnibus sæpe dicti loci parochiis presbyteros, Diaconos, & vniuersam turbam vos oportet sæpius conuocare, quatenus non prout cuilibet libuerit, sed concordantibus animis talem, vobis admonentibus, sibi quærant, sola diuinitatis attentione personam, quam nulla contrarietas a constitutis possit reuocari præscriptis. Ex his verbis satis apparet, ecclesiam fuisse tamdiu *vacantem* propter plebis dissidia, inde enim sumsit GELASIVS occasionem, vt admoneret duos prædictos episcopos, de reducenda in concordiam plebe. STEPHANVS itidem in *c. 12. D. 63.* hoc confirmat, post Immolensis episcopi mortem populum fuisse diuisum propter electionem noui successoris, & addit: *Quod quia sæpe contingere solet, (quærentibus singulis, quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi) non adeo miramur.* AMBROSIVS itidem in *epist. 82.* ad Vercellensem ecclesiam statum sui temporis deplorat, simulque, vnde tantæ vacationes ortæ, ostendit. *Configor*, inquit, *dolore, quia ecclesia Domini, quæ est in vobis, sacerdotem adhuc non habet, ac sola nunc ex omnibus Liguriæ atque Aemiliæ Venetiarumque, vel ceteris finitimis Italiæ partibus huiusmodi eget officio, quod ex ea aliæ sibi ecclesiæ petere solebant: & (quod verecundius est) mihi adscribitur vestra intentio, quæ affert impedimentum. Nam cum sint in vobis dissensiones, quomodo possumus aliquid, aut nos decernere, aut vos eligere, aut quisquam acquiescere, vt inter dissidentes percipiat hoc munus, quod inter conuenientes vix sustineatur.* Ab hoc non discrepat AVGVSTINVS *epist. 100.* ita de statu sui temporis iudicans: *Scio, post obitum episcoporum per ambitiosos aut contentiosos solere ecclesias perturbari, & quod sæpe expertus sum & dolui, debeo, quantum ad me attinet, ne contingat, huic prospicere ciuitati.* Præterea huc referri merentur, quæ APOLLINARIS SIDONIVS *lib. 4. epist. 25.* de statu sui temporis, h. e. seculi quinti recenset, vbi egregie depingit plebis diuersa studia in electionibus adesse solita. Tot sane vestigia adhuc in decretis, ex historia ecclesiastica collectis, de turbulentis electionibus plebis, de admonitionibus episcoporum, vt in tranquillitate fierent electiones, supersunt, vt euidentia rei inde satis liqueat. Denique aliquando etiam tanta penuria promouendorum ad munia episcopalia fuisse videtur, vt inueniri non potuerint, quibus digne illa concrederentur, quod rursus miseriam eius temporis ostendit. Sic GREGORIVS

ad Passiuum episcopum, *lib. 19. epist. 13.* quam GRATIANVS *c. 18. D. 61.* refert: *Bene*, scribit, *nouit fraternitas vestra*, *quam longo sit tempore Oprutium pastorali sollicitudine destitutum*, *vbi diu quaesiuimus*, *quis ordinari debuisset*, *& nequaquam potuimus inuenire.* Et LEO quartus ita LOTHARIO & LVDOVICO Augustis rescribit in *c. 16. D. 63.* *Reatina ecclesia*, *quae per tot temporum spatia pastoralibus curis destituta consistit*, *digna est*, *vt brachio amplitudinis vestrae subleuetur*, *ac gubernationis regimine protegatur.* Sed omitto alia adiungere exempla, quorum plena est omnis antiquitas ecclesiastica.

Solus episcopi defectus vacationem inducebat, non parochorum.

§. XI. Quae hactenus adducta sunt, euidenter docent, ecclesiae vacantis statum vnice ex *defectu episcopi*, in quo constituta dicebatur, quique eius caput erat, aestimatum fuisse. Parochiales ecclesiae quidem tempore CONSTANTINI M. introductae sunt, vt supra asserui *sect. II. c. 2. §.* sed horum mors vel defectus vacantiam nullam inducebat. Dioeceses episcoporum vltra limites ciuitatum raro extendebantur: omnes ecclesiae ciuitatum & pagorum, ciuitati subiectorum, ad episcopi curam pertinebant, & quamdiu hic supererat, nulla vacatio proprie dicta aderat. In ecclesia cathedrali, si presbyter vel diaconus, vel alius clericus decedebat, *locus* tantum vacabat, non *ecclesia*, episcopo adhuc superstite, qui *caput* erat suae dioeceseos, reliquis tantum ad *seniatum ecclesiasticum* designatis. Similiter si hi, quos episcopus ecclesiis minoribus vel parochialibus praefecerat, decedebant, mox alii praesto erant, ex episcopi iussu rem diuinam in illis facientes, curamque plebis gerentes, & ita rursus *locus* tantum, non *ecclesia* vacare dicebatur. Omnes reliqui clerici erant tantum comministri eius, vti vocabantur teste BLONDELLO *de episc. & presbyter.* ipse autem omnium princeps, dominus & caput, quo superstite, nulla vacatio existere poterat.

Vnde parochiarum vacatio inualuerit?

§. XII. Pedetentim tamen dioeceses episcoporum incrementa maxima sumserunt, plurimisque ecclesiis parochialibus auctae sunt. Neque enim ambitio episcoporum sese continere passa est intra limites ciuitatis vnius, sed plures, seculis subsequentibus, suo sub regimine accepit, maxime in Germania & Gallia, ex quarum coalitione tot amplissimae lataeque dioeceses ortae sunt. Hoc nouo rerum statu parochi, ecclesiis minoribus praepositi, maiorem acceperunt curam in suis ecclesiis, quo minus episcopi *curam specialiorem* tot ecclesiarum amplius gerere poterant. Cogitari subinde eo tempore debuit de *limitibus parochialibus*, de proprio singularum parochiarum districtu seu territorio, de iure cogendi & prohibendi, de bonis singulis Parochis, iure bene-

beneficiario perpetuo assignandis, & de statu singularum parochiarum peculiari formando, aliisque. His in vsum deductis, parochiales ecclesiæ quoque *vacantes* dici debuere, quæ destitutæ erant proprio parocho, sub cuius peculiari regimine antea vixerant. Quamuis enim episcopus adhuc supererat: huius tamen *specialior cura*, vti olim, ecclesiæ viduatæ deerat, & sola *inspectio generalis* in tot ecclesias supererat, qua parum viduatæ ecclesiæ consultum fuerat. Accedebat tot patronatarum ecclesiarum copia, quibus ne quidem episcopus pastorem præficere poterat, sed præsentationem patronorum expectare debebat, qua facta demum vacanti ecclesiæ prospiciebatur. Inde *vacantium ecclesiarum parochialium* natales petendi.

§. XIII. Nihilominus tamen *sedes vacans* κατ' ἐξοχὴν dicebatur, quando episcopo diœcesis destituta erat, quæ sæpius ad diuturnum tempus variis ex causis protrahebatur. Ad præcauendam itaque eiusmodi *diuturnam vacationem* ecclesiarum nonnulla remedia excogitata & adhibita fuere. *Primum* fuit, *vt successorem adhuc viuentes episcopi sibi designarent, consensu tamen populi & cleri*, ne alias electio talis videretur illegitime facta, in *præiudicium* eorum, qui *ius eligendi* habebant. AVGVSTINVS in *epist. 110.* hoc comprobat, & suo & SEVERI episcopi Mileuitani exemplo, vbi expresse præmittit, se hoc ideo fecisse, quod post obitum episcoporum solerent ecclesiæ perturbari per homines ambitiosos & contentiosos, imo quia SEVERI designatio futuri episcopi populo nondum innotuerat. docet, nonnullam ibi perturbationem populi metuendam fuisse. De ATHANASIO, iamiam agonizante, itidem id referunt & confirmant historiæ, cuius designationi postmodum ab omnibus acclamatum fuit. THEODORET. *lib. IV. c. 18.* Idem consilium quoque Pontifex ZACHARIAS BONIFACIO suppeditat in *c. petiisti 17. C. 7. q. 1.* Plura hac de re exempla suppeditant ZIEGLERVS *tr. de episcop. lib. 1. c. 15.* & M. ANT. *de* DOMINIS *de republ. eccles. lib. 8. c. 1. §. 61. sqq.*

Ad præcauendam diuturnam vacationem (1) successores a viuentibus designari cœperunt;

§. XIV. Cum vero etiam hæc res in abusum traheretur; talis *designatio* prohibita fuit variis conciliis. Vid. *Concil. Antioch. c. 23.* Bene rem exponit GRATIANVS *c. 7. C. 8. q. 1.* inquiens: *His omnibus autoritatibus prohibentur episcopi successores sibi instituere. Sed aliud est, de sui successoris electione cum fratribus deliberare: aliud est, ex testamento, tanquam suæ dignitatis, heredem sibi quærere. Illud fieri permittitur, hoc autem penitus prohibetur. Illud autem B. Petri Apostoli ab illis valet in argumentum assumi, qui tales sibi substituunt, qualem sibi successorem B. Petrus quæsiuit. Verum quia officium non vitæ, sed sanguini cœpit de-*

ob abusus varios tamen id postea reprobatum.

deferri, atque ad episcopatum tales quisque sibi successores quærere cœpit, qui vel odiosi populis, vel a plebe docendi inuenirentur: idcirco sacris canonibus statutum est, ne quisquam sibi sui officii quærat successorem, sed populi electione quæratur, qui eorum vtilitati digne deseruiat, qui illorum vtilitatem, non sua lucra quærat, qui Christo semen velit suscitare, non sibi diuitias congregare. Quod qui facere contemserit, iure ab ecclesia repudiatur. Verum tot canones & constitutiones ecclesiasticæ, pontificum friuolis dispensationibus, fere extra praxin hodiernam abierunt, vti exempla tot coadiutorum docent.

(II) Circumscriptæ sunt electiones variis legibus;

§. XV. *Alterum* fuit, vt electiones episcoporum presbyterorumque certis circumscriberentur legibus & canonibus, ne ex tot inordinatis electionibus *diuturna* amplius induceretur ecclesiarum *vacatio.* Hunc in finem valde pedetentim restrictus fuit populi circa electiones concursus. In oriente quidem IVSTINIANVS *in N. 123. c. 1. & N. 137. c. 2.* ius illud, quod ante populo vniuerso competebat, ad primores ciuitatis restrinxit, ita videlicet, vt deliberarent de tribus personis præsentandis Metropolitano, qui ex illis vni episcopatum deferret. Sed & postea quoque primores prædicti exclusi sunt. Imo vt eo confidentius ius eligendi episcopos clerus in se priuatiue transferre posset, vsus est occasione illa, quasi populi electiones essent turbulentæ, ecclesiisque vacantibus nimis incommodæ; quod quidem non adeo negari poterat, sed vtplurimum ipse clerus tot incommodis ansam dabat, vti ostendi *disp. de iniust. vocat. fact. ad clam. populi.* Hunc in finem in *Synodo Constantinopolitana IV. c. 22.* cautum est sequentem in modum: *Sancta & vniuersalis synodus definit, neminem Laicorum principum vel potentum semet inserere electioni vel promotioni Patriarchæ vel Metripolitæ, aut cuiuslibet, episcopi, ne videlicet inordinata hinc & incongrua fiat confusio vel contentio;* vid. *c. 1, 2. D. 63.* Magis itaque hæc constitutio est facta ex cleri pruritu dominandi, & plebem deprimendi, quam vt vacantibus ecclesiis eo rectius prospiceretur. *Hoc* prætextum suppeditabat, *illud* veram constituebat causam. Alias quidem iuris certi est, abusum iuris post se trahere illius priuationem; sed magis principalis causa hic latitauit penes clerum, M. A. DE DOMIN. *c. l. §. 53.* adeoque hic potius suo iure debuisset priuari, populus vero aliter in ordinem redigi, & tamen turbulentus clerus a se omnem alienam esse culpam simulauit, & suo proprio delicto ius populi in se priuatiue transtulit. Inprimis vero hic ius summorum principum, qui tales inordinatas vias debuissent & potuissent præcauere, valde violatum & destructum plane est, præsertim in Germania, quo

et hoc prætextu laici exclusi.

ipso

ipso pontificis & cleri potentia quotidie aucta, & ad pessima quæque perpetranda inuitata est. ZIEGLER. *de episc. l. 2. c. §. 68. seqq.* Antea enim ad ipsorum principum curam ipsimet pontifices referebant, vt ecclesiæ non diu manerent vacantes; quem in finem sæpe eosdem admonuere, vt huic defectui, quantum fieri posset, mature prospicerent. Sic Leo quartus ad LOTHARIVM & LVDOVICVM Augustos in *c. 16. D. 63.* ita scribit: *Reatina ecclesia, quæ per tot temporum spatia pastoralibus curis destituta consistit, digna est, vt brachio amplitudinis vestræ subleuetur ac gubernationis regimine protegatur.* Similiter STEPHANVS in *c. 18. D. 63.* de eadem ecclesia vacante GVIDONI comiti mandat, vt, quia ecclesia Dei sine proprio pastore diu non deberet subsistere, ex prisca consuetudine imperatoriam licentiam circa electionem noui episcopi expeteret, vt eo citius illum posset consecrare.

§. XVI. Forsan consultius fuit remedium, quod subinde quoque additum, vt certis circumscriberetur temporis, intra quod facienda electio, cancellis, sub pœna *deuolutionis* & *priuationis* pro illa vice, si electio vltra tempus præstitutum differatur absque iusta causa. Sic in *concilio Lateran.* episcoporum electioni præstitutum est tempus trium mensium, *c. 41. X. de elect. ne*, vt dicitur in *c. 11. D. 50. cadente pastore dominicum gregem antiquus hostis insidianda dilaniet.* Et iam in *concil. Chalced. c. 25.* idem tempus præscriptum erat, *c. 3. D. 75.* Sed prouisionibus aliorum beneficiorum, seu munerum ecclesiasticorum inferiorum sex menses destinati, *c. nulla. c. dilectus. de concess. præb. c. 5. X. de suppl. negl. prælat.* quod tempus etiam patroni ecclesiastici habent, Laici vero quadrimestre spatium, *c. 3. c. 23. c. 27. X. de iur. patron.* Quod vero in temporis determinatione ita canones variauerint, videtur adscribendum partim magnitudini curæ, quæ breuius tempus requirebat in episcopatibus, quippe a quibus tot speciales ecclesiæ dependent, & sic quasi alimentum suum petunt, partim rationi status ecclesiastici, quæ laici potestatem in præsentando restringere debebat, vt eo facilius ius eligendi vel potius præsentandi ad episcopum rediret. STRYK. *in not. ad I. eccles. Brunnem. lib. 2. c. 8. §. 3.* Verum hæc quidem olim potuere ad statum ecclesiæ adhuc minus corruptum applicari, vbi imprimis episcopi curam suarum ecclesiarum, in propria diœcesi sitarum, habebant, neque adeo eam aliis demandabant, atque sic interesse omnino poterat, ne diu cathedra vacaret. Sed postquam hæc pristinam faciem in totum amisit, ita vt cura ecclesiarum minorum fere videretur infra dignitatem epi-

(III) Electiones ad certum tempus restrictæ sunt.

 scopa-

ſcopalem: non adeo hodie damnum metuendum in eccleſiis cathedralibus, ſi vel maxime ad longius tempus ſedes vacet; qualia exempla nec hodie deſunt, capitulo interim vices epiſcopi ſupplente. Propius ipſos tangit parochos cura, qui merito citius eſſent vocandi.

Poſt reformationem parum hac in re immutatum;

§. XVII. Poſt reformationem a LVTHERO ſuſceptam, hæc, quæ de vacatione eccleſiarum dicta ſunt, parum immutata eſſe videntur. Neque hoc adeo mirandum, poſtquam ICti ipſi Wittebergenſes, ſatis ægre ferebant LVTHERI feruorem in comburendo iure canonico, in quo tamen lerna malorum, (loquor cum ZIEGLERO) abolitione digna, continebatur. Non itaque potuit LVTHERVS, ne crabrones irritaret, aut ICtos offenderet, omnia, quæ eſſent emendanda in iure eccleſiaſtico, in meliorem redigere ſtatum, ſed huic negotio tum HIERON. SCHVRFIVS, tum HENNING A GOEDEN, ſuperſtitioſi iuris canonici adoratores, tum alii ICti ſollicitudinem ſuam deſtinare debuiſſent, omnemque mouere lapidem, vt eccleſiis ſuus antiquus nitor reſtitueretur. Sed ſine dubio eos ab hac neceſſaria cura retraxit cum nimius amor in ius canonicum, tum metus, ne, quod tam magno ſtudio excoluerant, abiicere tenerentur. Inde itaque factum, vt plurima retinuerint neceſſaria emendatione digna, quo etiam refero, quæ de *vacatione eccleſiarum* parochialium iam dicta ſunt.

ſed tempus vacationi præfixum remanſit.

Canones antiquiores tempus certum ideo præpoſuerunt prouiſionibus eccleſiaſticis, ne nimis diu vacarent eccleſiæ, neque tamen præciſe voluerunt, vt illa vacatio duraret certo tempore, v. c. per ſemeſtre ſpatium, ſed vt ad minimum intra illud tempus miniſterio vacanti proſpiceretur. Et deinde, ſtatus eccleſiarum iam ſatis erat corruptus illa ætate, qua hoc tempus determinabatur, vt non dubitandum ſit, potuiſſe etiam hunc terminum ſemeſtris ſpatii coarctari: nam, meo iudicio, cura eccleſiarum particularis magis prodeſt eis, magis ſaluti ſingulorum proſpicit, quam generalis, vti eſt in epiſcopatibus, hinc hoc fatale potuiſſet facilius extendi, illud vero debuiſſet coarctari. Multa enim incommoda in eccleſiam redundare poſſunt, ſi tanto tempore *cura proprii parochi* deſtituatur, quam fiduciarii parochi, vt appellantur, quibus interim illa demandata eſt, eidem non ſolent adhibere, vt *cap. ſeq.* oſtendendum.

Iam vacatio introducto anno gratiæ, vt plurimum durat ad ſex menſes.

§. XVIII. Imo, ſi rem penitius conſidero, maiora incommoda poſt reformationem *vacantes eccleſiæ parochiales* ſenſerunt, quam ante. Nam tempus illud *ſemeſtris ſpatii* canonibus eum in finem non erat introductum, vt interim & præciſe eccleſia, deſtituta parocho, vacare

re deberet, ſed ne vltra hoc tempus vacaret; vnde nihil prohibet, quo minus ſtatim, poſt obitum parochi, poſſit alii hoc beneficium conferri, quod inter pontificios vt plurimum fieri ſolet, ne ordinarii collatores per prouiſiones papales, quarum praxis eſt frequentiſſima, ſuo iure defraudentur, vt adeoque rariſſime apud eos beneficia diutius vacare ſoleant, niſi forſan ipſa ſedes vacans ſit. Verum in noſtris eccleſiis alia rerum facies introducta. Poſtquam enim parochis noſtris libertas ducendi vxores aſſerta eſt, quod hactenus optimo iure factum fuit, ſimul eorum viduæ & liberis beneficium aliquod datum, vt in horum fauorem eccleſiæ diutius vacarent, ita vt intra illud tempus vix poſſit vacanti eccleſiæ alius parochus præfici, cum interim fructus & reditus parochiæ vacantis viduæ & liberis adſcripti ſint. Imo quamuis in nonnullis eccleſiis terminus *ſpatii ſemeſtris* retentus ſit: adhuc tamen in plurimis vlterius eſt extenſus, vt *ad annum* vacatio durare debeat vnice in fauorem viduarum & liberorum, & ita vtilitas priuatorum præfertur ſaluti eccleſiæ.

§. XIX. Non reprehendo, quod viduæ & liberis *annus gratiæ*, vti dici ſueuit, ſit relinquendus; nam pie omnino hoc fieri cenſeo: ſed quod tamdiu in horum fauorem *eccleſiæ vacare* debeant, illud eſt, quod reprehenſione dignum iudico. Poſſent relinqui reditus primi anni viduæ & liberis, vel eis aliunde proſpici, & tamen ſimul eccleſiæ de alio paſtore prouideri, qui interim eccleſiæ gratis inſeruire per annum vel ſemeſtre ſpatium deberet; vt de nonnullis academiis teſtatur BRVNNEMANN. *de iur. eccleſ. lib. 2. c. 8. §. 2.* quod nouus profeſſor gratis primo anno profiteri debeat, dum defuncti vidua & liberi in anno gratiæ ſalario fruuntur: quod etiam in plurimis capitulis receptum, in quibus canonici ſucceſſores ſæpe ad plures annos reditibus carere debent, quos vocant die carenz-Jahre. Agnouiſſe videtur hunc næuum BRVNNEMANN. *c. l. l. 2. c. 5. §. vlt.* ita diſſerens: *Magnus hic error reperitur patronorum, qui ob annum gratiæ differunt vocationem noui paſtoris, & interdum experiuntur a ſuperiori ſuam ſuppleri negligentiam. Nam mature proſpiciendum eſt de ſucceſſore, & poteſt extra ordinem aliquid præſtari, vel forte tamdiu ſine ſalario officio fungi, donec annus gratiæ præterlapſus.* Magis itaque ex errore communi, quam certa lege hoc videtur introductum, vt tamdiu differatur vocatio, vnde fere hodie vtplurimum viduæ ex eo ius contradicendi ſibi arrogant, metuentes, ne ante tempus ex ædibus excedere parochialibus cogantur, cui rei tamen alia ratione prouideri debebat. Nam & hoc patronorum piorum eſſe negotium merito exi-

Quod contra intentionem maiorum fit.

ftimo, cum ad eos fpectet cura circa vacantem ecclefiam, vt miniftrum idoneum, quam primum fieri poteft, eidem præficiant, & fimul tamen viduarum & liberorum iura falua & integra relinquant.

Parum prodeft ecclefiis vacantibus, quod vicinis paftoribus commendentur.

§. XX. Neque hoc incommodum inde ceffat, quod ecclefiæ vacantes vicinis paftoribus *commendari* foleant. Nam illæ commendationes haud profpiciunt ecclefiæ vacanti, nec *fiduciarii parochi* eandem huic, quam *propriæ ecclefiæ*, quam *titulum* vocant, curam adhibere folent. Si concione aliqua facra, die dominica qualitercunque habita, fi abfolutione a peccatis, fecundum confuetudinem facta, & vfu externo facramentorum tota abfolueretur cura ecclefiæ vacantis; concederem, fatis confultum effe ecclefiæ vacanti per *curam vicinorum*, quorum fere in hifce actibus confiftit prouidentia. Aft hæc cura etiam *mercenariorum* eft, quæ fi comparatur cum apoftolorum & ceterorum in ecclefia primitiua presbyterorum ftudio, nomen *curæ* amittit. Nam fingulorum ita falus fere negligitur, qui tamen paftoribus concrediti effe debebant. Imo fi in pagis parochi in propria parochia non adeo folent fingulorum curam habere, quod expediri debebat per crebras priuatas vifitationes domefticas, quid expectandum erit in aliena parochia, quæ faltim ad tempus alicui eft commendata, & vbi vtplurimum conqueruntur, fe *gratis* eidem inferuire debere: plerique enim parochi fua quærunt, non quæ Chrifti funt. Sed hæc materia *cap. feq.* plenius enucleanda.

Status ecclefiæ parochialis vacantis.

§. XXI. Ex hifce iam, quæ ex hiftoria *ecclefiarum vacantium* allata funt, facile cognofci poteft ftatus ecclefiæ parochialis vacantis. Cum enim ecclefia fit *focietas æqualis* docentium & auditorum; *vacans* dicitur *cœtus auditorum certa in loco determinatus, deftitutus proprio parocho, cuius vicem interim alii parochi vicini fubire, eiusque curam habere debent.* Dicitur alias *viduata ecclefia* vel *vidua*, maxime fi deftituta eft epifcopo, tefte ANTONIO MATTHAEI *de nobilit. lib. II. c. 35. p. 559.* quæ locutio quidem fatis antiqua, fed tamen, fi penitius fecundum principia noftrarum ecclefiarum examinatur, valde incommoda eft. Occurrit phrafis hæc in *concil. Chalced. c. 25.* & in *concil. Lateran. fub Innoc. III. c. 23.* relato in *c. 41. X. de elect.* & aliis multis locis, in fcriptis pontificiorum congeftis a GONZALEZIO *in not. ad cit. c. 41.* voce *viduata.* Ortum traxit ex hypothefi ficta, quod inter ecclefiam & prælatum fpirituale quoddam matrimonium contrahatur, *c. 2. X. de translat. epifcop.* ZIEGLER *de dote ecclef. ftatim ab init.* Hac femel pofita, non potuit

non

non ecclesia *vidua* dici, quæ marito suo destituta est, vti etiam philosophatur GONZAL. *cit.l.*: quam hypothesin cum reprobemus, merito quoque hac phrasi, tanquam conclusione ex principio reprobato, abstinere deberemus. Interim quia illa ecclesia, quæ episcopo destituta erat, *vidua* dicta fuit, simul satis constat, potissimum ex eius personæ defectu *vacationem* æstimatam fuisse, quia ipse quoque dicebatur proprius ecclesiæ maritus.

§. XXII. Potest vero *ecclesia parochialis* vacare variis modis. Communiter tres constituunt canonistæ: (1) *de facto tantum*, si scilicet nullus quidem actualiter parochus adest, ille tamen ex iniuria temporum vel plebis eiectus fuit, vt ita ius adhuc in illam ecclesiam habeat. Talis ecclesia *externe* quidem vacat, sed non *de iure*, quod non permittit, vt præter meritum quis a sua deiiciatur ecclesia. Tales casus plurimi occurrunt in historia ecclesiastica, vbi sæpe episcopi sedibus suis inique eiecti, post demum restituti. Sed nec hodierna deficiunt exempla, si quis tantum absque præiudicio tot eiectiones virorum piorum examinare velit. (2) *De iure tantum*, quando quis quidem ecclesiæ præfectus est, sed illegitimis remediis, non intrando ouile Christi per ianuam ordinariam, & ita instar *furis* & *latronis* ecclesiam magis occupauit, quam quod rite sit vocatus. (3) *De iure & facto simul*, quæ vacatio *plena* dicitur, quando nullus plane adest parochus, nec aliquis ius aliquod in illam ecclesiam habet; vel quod mortuus, vel translatus, vel depositus legitime sit, vel etiam quod proprio motu resignauerit. LYNCK. *ad decret. tit. de conceß. preb. §. 1.* CORVINVS *in aphor. ad ius canon. tit. quib. mod. benef. vacent.* Atque hæc ordinarie attendi fere vnice solet; prima enim, durante iniuria temporis, non agnoscitur aut effectum habet: multo minus secunda species; nam sic, quod dolendum, pleræque ecclesiæ vacarent, cum *mercenariorum* maior sit copia, quam *fidelium pastorum*, legitime vocatorum, qui rari apparent, quia sunt boni. Sic itaque nobilissimæ species ecclesiarum vacantium fere ignotæ sunt, adeo vt, si quis afferere vellet, plerasque parochias, qui proprium parochum habent, esse vacantes, imputationem contradictionis metuere deberet, & tamen res ipsa satis vera est: sicuti recte e contrario dicitur, plures ecclesias, quæ non habent parochum, non esse vacantes, quia inique proprius parochus eiectus est.

Variis modis ecclesia vacare potest;

§. XXIII. Hisce speciebus alia adhuc potest addi, a canonistis etiam agnita, si ecclesia habeat inutilem parochum. De hac pontifex *in c. 2.*

quo imprimis pertinet, si ecclesia

habeat inutilem pastorem.

c. 2. X. *de translat. episc.* ita: *Iuxta communem modum loquendi illa dicitur ecclesia viduata, quæ licet episcopum habeat, inutilem tamen perhibetur habere.* Non enim ille est minister ecclesiæ, qui curam ecclesiæ deponens, & oues pascere negligens, semet ipsum tantum pascit; *Ezech. XXXIV*, 2. sed qui illa facit, quæ sunt officii pastoralis, h. e. a via perditionis errantes reuocat, & ad Christum, verum salutis pastorem, deducit. Bene ATHANAS. *in apol. ad Constant. Ecclesia non deserenda ab episcopo: nosti ex lectione scripturarum sacrarum, quanti sceleris sit, episcopum ecclesiam suam deserere, & negligere gregem DEI.* Perinde itaque in effectu est, vtrum ecclesia in totum careat ministro & pastore, an vero habeat, sed qui officio suo in totum deest. Quid prodest ouibus pastor, qui eas non pascit, qui luporum rapacitati easdem exponit, vnde vere vacans est talis ecclesia; & vtinam id agnoscerent hi, quorum curæ commissum, vt prouiderent, ne vacans ecclesia relinqueretur. Intellexit hoc optime HIERONYMVS, cuius verba adduxit GRATIANVS in *c. 29. C. 2. q. 7.* quorsum etiam referri merentur, quæ ipsemet *c. 30. sq.* alibique adduxit, quod *capite sq.* fusius exornandum est.

CAP. II.

De

Cura circa ecclesiam parochialem vacantem.

§. I.

Ecclesia comparatur pupillis & minoribus;

Passim in iure ecclesias *minoribus* comparari notum est, & hoc vel ideo, quia bona eorum ab aliis administrantur; sicuti minores ideo imprimis curatores suos habent, vt in bonis administrandis illis præsto sint, ne lubrico ætatis ab aliis decipiantur & lædantur. Vnde & *iura minorum* plerumque ecclesiis applicare solent, vti *sect. VI. cap. 2.* demonstratum est. Sed illud merito mirandum, quod ecclesiæ a potiori comparari non soleant *pupillis*, quorum *personæ* datur tutor, cuius sollicitudo imprimis in *tuendo pupillo* consistit. Quid enim aliud est ecclesia, quam *mystica quadam persona*, quæ instar *pupilli* regenda, & quasi educanda est, vt in via Domini ambulare discat? Et quid aliud sunt

depravato licet concepta.

ſunt miniſtri eccleſiæ, quam *tutores* ſeu *tuitores*, animis ſingulorum præpoſiti, quorum nomine Deo aliquando rationes ſunt reddituri? Ex vitio ſeculi factum eſſe auguror, quod illa comparatio præ hac magis ſit electa, poſtquam vox *eccleſiæ* deprauata, & templis bonisque eccleſiaſticis applicata, maiorque adhibita ſollicitudo circa res eccleſiæ augendas, conſeruandas, & adminiſtrandas, quam circa eccleſiam, proprie dictam, h. e. cœtum Chriſtianorum. Sed ſtet ſua iuri canonico ſententia; nos interim ex vero non erubeſcimus, eccleſias magis *pupillis* comparare, & miniſtros *tutoribus*. Quemadmodum itaque pupilli, tutore deſtituti, quod vel mortuus, vel impeditus, vel ſuſpectus ſit, interim dum alium tutorem accipiunt, aliorum auxilio & cura regi debent, ne interim damnum capiant; ita eccleſiæ vacantes indefenſæ non ſunt relinquendæ, ſed merito ad curam interim alii adſtringuntur.

§. II. Hæc neceſſitas huius ſollicitudinis, interim aliis demandandæ, eo grauior eſt, quo grauiora pericula ex neglecta & omiſſa cura oriri poſſunt. Tam corrupta eſt enim vinea Chriſti, vt niſi quotidiana cura colatur, & a zizaniis conſeruetur, mox inclinare ſoleat ad deſolationem. Vnde in *c. 11. D. 50.* dicitur, metuendum eſſe, *ne cadente paſtore dominicum gregem antiquus hoſtis inſidiando dilaniet*, & in *c. 41. X. de elect. ne pro defectu paſtoris gregem dominicum lupus rapax inuadat.* In primitiua certe eccleſia ſollicitudo hæc videbatur eſſe communis, & ſponte a ſingulis ſuſcipiebatur, maxime ſi eccleſiæ eſſent deſtitutæ proprio paſtore, quia nouerant, vnam eſſe vineam CHRISTI, vbi quidem ſingulis laborandum pro parte, ſibi concredita potiſſimum, vt tamen pars alia quoque, vbi laboratores vel deficiunt, vel non adſunt, *in ſubſidium* eorum curæ cenſeretur eſſe commiſſa. Et tamen purior adhuc erat ſtatus eccleſiæ. Quanto magis itaque hodie, vbi inſignis corruptionum lues totam fere infecit eccleſiam, prouidendum, ne cura vel ad minimum temporis ſpatium intermittatur, ſed opera eorum, qui ad exemplum apoſtolorum debent eſſe συνεργοὶ εἰς βασιλείαν τῦ Θεῦ, *Col. IV, 11. Rom. XVI, 21.* mature ſuppleatur.

Magnam curam & ſollicitudinem requirit.

§. III. Quemadmodum vero hactenus dictum, eccleſiam poſſe variis modis vacare: ita iam de ſingulis videndum, cuinam cura talium incumbat, & quomodo illa rite expedienda. Poſtrema ſpecies ſit iam prima, quippe cui primario inuigilandum, ob tantam talium eccleſiarum vacantium frequentiam & pericula, quæ inde in vniuerſam redun-

Maxime vero quæ habet iuutilem paſtorem.

dundant ecclesiam. Scilicet *quando ecclesia habet quidem suum pastorem, sed inutilem & desidiosum.* Vt autem necessitas curae, pro eiusmodi ecclesiis suscipiendae, eo rectius appareat, ante omnia est ob oculos ponenda miseria earum, quae tam *inutilem* habent *pastorem.* Sed audiamus potius illam ex Dei nostri iudicio apud *Ezech. XXXIV, 2. sq.*

Cuius ecclesiae status depingitur (1) ex sacris; *Vae*, dicit, *pastoribus Israel, qui pascebant semet ipsos, nonne greges a pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat, occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod aegrotum, non sanastis, quod confractum est, non alligastis, & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat, non quaesistis, sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. Et dispersae sunt oues meae, eo QVOD NON ESSET PASTOR.* (Atqui tamen aderant; sed, vt descripsit eosdem Dominus, erant *lupi rapaces & inutiles*, vnde & *vers. 8.* idem repetitur, quod non habeat talis grex pastorem) *& factae sunt in deuorationem omnium bestiarum, & dispersae sunt.* Elegans certe descriptio ecclesiae corruptissimae ob pastorum inertiam & malitiam.

(2) ex Nicolao de Climangis. Neque putandum, in populo Israelitico tantum statum talem miserrimum obtinuisse: nam & post tempora CHRISTI eadem corruptio mox infecit ecclesiam, & hodie eadem, proh dolor! adhuc luditur fabula. Optime statum sui temporis depingit & deplorat NICOLAVS *de* CLIMANGIS *epist. 75.* his verbis: *Non modo mirum mihi videtur, sed plane monstri simillimum, illos, qui sunt in specula ad insidias, & pericula seculi hominibus sacri eloquii ignaris nuncianda constituti, ad tanti terrorem tonitrui non expauescere, in tantaque exuberantia vitiorum, quantam nulli puto seculo visam esse, obmutescere cum suoque tanto periculo alios perire sinere, quorum sanguinem sua de manu propter suam perniciosissimam taciturnitatem requirendum esse audiunt.* Ab hac sententia non abhorret iudicium LVTHERI in der Kirchen-Postill *ad III. aduent.*, existimans, *episcopos & pastores tales inutiles esse vitandos vt lupos.*

Inutilis pastor fit: (1) si plane deserit ecclesiam suam,

§. IV. Potest vero potissimum *inutilis pastor* ouium fieri, (1) si plane deserit suam ecclesiam sibi commissam, reditus quidem parochiales constanter exigens, sed vicaria aliorum opera in obeundo sacro munere vtens. Hic defectus adeo infecit imprimis ecclesiam Romanam, vt fere in morem abierit, deserere ecclesiam, commoditati vitae indulgere, & *conductitiis presbyteris* aliisque clericis ecclesiam committere,

mittere, quod tamen indignum esse, iudicat ipse INNOCENTIVS in *c. vlt. C. 21. q. 2.* Non incommode certe in *concilio Hispalensi II. c. 3.* clerici comparantur *colonis adscriptitiis*, quod sicuti, vbi quisque iam, cœpit esse, ibi perdurare debeat, ita etiam clerici, *qui in agro ecclesiæ operantur, ibi permanere debeant, vbi esse cœperunt.* E contrario ex iudicio ISIDORI *in epist. V.* quam impostor DAMASO tribuit, *pastores, qui propter propriam quietem curam deponunt, & gregem sibi commissum aliis committunt, videntur esse meretricibus similes, quæ statim, vt pariunt, infantes suos aliis nutricibus tradunt educandos, vt suam citius libidinem explere valeant; sic & illi infantes suos, i. e. populos sibi commissos, aliis educandos tradunt, vt suas libidines expleant, i. e. pro suo libitu secularibus curis inhient, & quod vnicuique visum fuerit, liberius agant. Pro talibus enim animæ negliguntur, oues pereunt, morbi crescunt, hæreses & schismata prodeunt, ecclesiæ destruuntur, sacerdotes vitiantur, & reliqua mala proueniunt.* Hinc ATHANASIVS *in apolog. ad Constant.* ita alloquitur CONSTANTINVM imperatorem: *ecclesia non deserenda ab episcopo. Nosti ex lectione scripturarum, quanti sceleris sit, episcopum ecclesiam suam deserere, & negligere gregem DEI: pastorum enim absentia lupis inuadendi gregis occasionem præstat.* Verum ne videar in clerum Romanum iniurius esse, miserrimam huius ecclesiæ faciem potius *alienis*, quam *meis* depingam verbis. Et quem magis hac in re testem vocem, quam ipsum FRANCISCVM DVARRENVM *tract. de sac. eccles. minist. l. 8. c. 5.* qui statum ecclesiæ, cui ipse addictus fuit, his describit verbis: *Quid enim indignius est, quam sacris eos stipendiis frui, qui venialibus diplomatibus, ne dicam venalibus, subnixi, de regendis ecclesiis ne cogitant quidem vnquam, vt aperte canones omnes illudere & contemtui habere videantur? Nemo etenim est, qui nesciat, eos beneficia redituusque ecclesiasticos locare, & maius pretium offerentibus addicere consueuisse, non aliter ac quouis patresfamilias prædia sua, nihil pensi habentes, quam idoneus ad functionem sacram spiritualemque hic redemtor sit, in quem omne onus, quod subire eos oportebat, reiiciunt. Atque ita hæc geruntur, vt quamuis publice nota sint hoc seculo, ficta tamen magis, quam facta olim posteritas fortassis existimatura sit. Nihil de fructuum dilapidatione heic dicam, quos pauperibus distribui veteres canones iubent. Non enim in tantis vitiis hæc scrupulosius excutere animus est: ac per me licet, vt omnem prouentum iactent, profundant, dissipent. De doctrina sane diuina, cuius misera plebs mirum in modum fame-*

& alii eam committit;

quod recte reprobat Duarrenus.

famelica est, ab ipsis omnino deserta conquerimur; illud enim accidit hac tempore, quod vates futurum praedixerat, Amos 8. Emittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquae, sed audiendi verbum Domini, & non inuenient. Et sane dubium non est, quin haec pastorum ignauia errorum omnium & haereson, quibus hodie concutitur orbis magna ex parte, fons & origo sit. Sed mirum est gregem perire, qui pastore destitutus, luporum insidiis quotidie expositus est: Vagos enim quosdam circumforaneos ac mercenarios concionatores in numero pastorum non pono, quos longe lateque a pastoribus differre, sacris literis edocemur.

(2) Si superficiarie officio suo fungitur.

§. V. Equidem ecclesiae nostrae, si *cathedrales* & *collegiatas* excipio, in quibus more Romano viuitur, per Dei gratiam ab hac labe fere sunt immunes, & rariora exstant exempla horum, qui plane deserunt suas ecclesias, & *opera mercenaria* aliorum vtuntur, quod inde esse existimo, quia plerumque non tam amplissimi parochis nostris solent praeberi reditus, nec tanta in potentia & dignitate conspiciuntur, vti quidem clerus in ecclesia Romana. Verum est & aliud genus *inutilium pastorum*, qui ab his, qui non resident, parum vel nihil distant, scilicet qui quidem praesentes sunt *corpore*, sed si curam animarum eis commissam, & officii rationem consideras, merito pro *absentibus* habendi videntur, quales etiam in nostra ecclesia dari, proh dolor! experientia comprobat. Plurimi, in pagis praesertim, vix intelligunt, in quo proprie cura animarum consistat, se suo fatis fecisse officio putantes, si ex opere operato ieiunam aliquam concionem singulis dominicis diebus ad populum habeant, confessiones, lucri odorem suauissimum afferentes, audiant, de cetero suo indulgentes genio, & rei oeconomicae aliisque negotiis alienis strenuam nauantes operam. Alii, qui tricis philosophicis delectantur, & scholasticis controuersiis aliisque contentionibus toti immersi sunt, his vnice totum vitae tempus consumunt, cum summo ecclesiae detrimento, multum ad ecclesiae salutem se contulisse putantes, si controuersiis, hinc inde natis, sese immisceant, & dum ex vana ambitione se pro totius ecclesiae salute laborare putant, gregis sibi commissi curam vel plane abiiciunt, vel superficiarie & tanquam παρέργως tractant, magisque *eruditionis* quam *fidelitatis* laudem affectant. Hisce posset optimo iure obiici, quod VRBANVS papa ad Carolum scribit: *Non in dialectica placuit DEO saluare populum suum. Regnum DEI in simplicitate fidei est, non in conten-*

contentione sermonum c. omnem. 6. D. 37. Certe si quilibet tantum saluti ecclesiæ propriæ intentus esset, sine dubio maior ecclesiæ speranda esset emendatio. Dolendum vero, quod tales haud agnoscant, se nec suæ ecclesiæ prodesse, nec toti christianismo proficere, cui per suas contentiones salutem adferre intendunt, imo potius stimulo ambitionis abrepti se pro *gloria Dei* pugnare & decertare arbitrentur. Tales quærunt, quæ sua, non quæ Dei sunt; hinc etiam, vbi poterant aliis prodesse, adhortationibusque suis homines emendare, id indecorum esse putant, v. c. si conuiuiis & nuptiis intersunt, quia malo suo exemplo alios deteriores reddunt. Et vt rem vnico tantum declarem exemplo, quando nuptiis intersunt, ibique choreas adornari & scurrilia fieri vident, quis est, qui eos reprehendat, & pessimum hunc morem dissuadeat, quin potius quidam saltationibus delectantur, eisque intersunt, cum tamen illæ christianis adeo turpes visæ fuerint, vt publicis conciliis reiectæ fuerint. Discimus hoc *ex concilio Laodiceno can. 53.* vbi statutum, *quod non oporteat christianos ad nuptias venientes, ballare vel saltare, sed caste cœnare vel prandere, sicut christianos decet;* & in *canone 54.* vlterius hoc extensum, *quod non oporteat sacerdotes aut clericos spectacula aliqua contemplari in nuptiis aut conuiuiis, sed antequam Thymelici ingrediantur, eos surgere & decedere.* Huc etiam pertinet, quod in *concilio Paris. VI. c. 38.* cautum legitur contra eos, qui iocis & stultiloquiis, in conuiuiis adhiberi solitis, delectantur. Verba sunt hæc: *Cum ab omnibus christianis, iuxta apostoli documentum, stultiloquium & scurrilitas sit cauenda, multo magis a sacerdotibus Domini, qui aliis exemplum & condimentum salutis esse debent, caueri oportet. Hæc quippe a sanctis viris penitus sunt propellenda, quibus magis conuenit lugere, quam vt scurrilitates, & stultiloquia, & histrionum obscœnas iocationes, & ceteras vanitates, quæ animum christianum a rigore rectitudinis emollire solent, in cachinnos ora dissoluere. Neque enim decet, aut fas est, oculos sacerdotum domini huiusmodi spectaculis fœdari, aut turpiloquiis ad inania rui.* Idem fere inculcatum in *Concilio quini-sexto in Trull. c. 24.* his verbis: *Si quis clericus ad nuptias vocetur, quando ad deceptionem comparata ludicra ingressa fuerint, surgat & e vestigio discedat,* quod quoque statutum in *Concil. Cabilonensi II. c. 9.* Quid dicam de turpi quæstu, & aliis negotiationibus, clericis haud conuenientibus; quæ tamen a pastoribus nostris non semper vitantur, licet vel maxime cura animarum ob tanta impedimenta inanis fiat, qua de re iam suo tempore conquestus est CHRYSOSTOMVS *in homil. 86.*

in Matth. his verbis: *Orationibus, prædicatione ceteroque ecclesiæ cultu prætermisso, alii vini, frumenti, alii venditoribus tota vita colluctantur, hinc quotidiana iurgia, opprobria, conuitia, & sacerdotum vnicuique profanis idonea negotiis imposita sunt nomina.*

Quod tamen pauciores agnoscunt.

§. VI. Ita deprauatus est status ecclesiarum, vt satis deplorari nequeat, imo eo maiori deploratione dignus, quod pauciores illum agnoscere velint, rati, omnia bene sese habere, si modo conciones satis frequentes habeantur, quæ tamen vt plurimum absque fructu sunt, quia illi inutiles sunt, qui in cathedra sacra quotidie clamant. Bene BERNH. TEXTOR. *in præfat. ad obseru. pract. de eccles. ædif. conseru. & gubern.* hac de re loquitur, inquiens, *quot putas esse inter ecclesiarum ministros, qui non ventris gratia, sed propter DEI gloriam & salutem ecclesiæ sacrosanctum ministerium affectent, & suscipiant? Quot inueniemus, qui non in peruersa hac opinione versentur, se officio suo probe satis fecisse, si singulis septimanis vnam atque alteram concionem habuerint, reliqua ædificationis media vel ignorantes, vel non curantes, vel illegitime adhibentes: sæpe enim boni hic dormitant, & negligentes sunt. Quot sunt, qui profanis moribus destruunt, quod doctrina ædificarunt? Quot inter scriptores nostri seculi, qui non potius in libris theoreticis & polemicis, quam practicis conficiendis sunt occupati?* Conf. CONRAD. RITTERSHVS. *lib. 6. sacrar. lect. c. 13.* Addere posses, quod plerique ament errores, hinc inde serpentes, magno impetu refellere, quam errantes oues in rectam & veram viam deducere. Vbi proximus ardet vcalegon, surdi & muti plerique sunt: quæ autem non adeo ad curam eorum spectant, feruide tractant, sub hoc prætextu, quasi præmunire debeant suas oues, ne in eiusmodi errores incidant. Ita tamen in præsentissimo malo, in quo toti immersi iam sunt, eos derelinquunt, vt fructus emendationis & melioris vitæ vix expectari possint. Denique vt dicam, quod sentiam, inter tot inutiles pastorum curas, manent ipsi inutiles, & proh dolor! commissæ oues destitutæ sunt in effectu pastoribus, vt ecclesia videatur esse vacans, quod egregie illustrat LICHTSCHEIDIVS *de iure vocat. minist. sect. 2. c. 2. p. 361.* & SELNECCERVS *comm. in Ps. XII. p. 50.* qui tales pastores, quorum vita cum doctrina non respondet, *impostores & seductores* esse ait.

Definitu difficile est, ad quem cura ecclesiarum,

§. VII. Ad quem vero in hoc tot ecclesiarum vacantium statu cura pertineat, facile definiri posset, si modo secundum regulas CHRISTI & indolem ecclesiæ genuinam iudicium fieri posset. Vt enim iam omittam

tam

tam clericos, reuera non residentes, quippe quorum rara exempla nostris in ecclesiis apparent, vel si se exserunt, pœna remotionis in tales clericos desides constitui solet, de altera tantum specie *inutilium pastorum* hic ero sollicitus. Quod si rem secundum genuinam *indolem ecclesiæ* considero, defectus hic ab aliis fidelibus ministris ecclesiæ supplendus est, & sic cura circa eiusmodi *vacantes* ecclesias illis incumbit, qui verum pastoris officium, quod in sincera fidelitate consistit, explere volunt. Quod si enim obiicias, ideo fines parochiales esse constitutos, vt quilibet se intra suos contineat terminos, atque adeo neminem nec posse nec debere in *aliena parochia* aliquid facere, aut curam quandam circa oues desertas exercere, cum *ius parochiale* etiam adiunctum habeat *ius prohibendi:* fateri qnidem necessum habeo, secundum rigorosa principia *iuris parochialis* hoc admittendum esse, quia hoc inprimis ideo est introductum, vt clero, etiam *inutili*, bene fit, & is regimen suum intra limites, sibi præscriptos, exerceat, non ouium primario, sed opimarum præbendarum curam habens. Verum hæc non ad *abusum* referri deberent, & cogitandum esset, vineam Christi esse vnam, in qua quidem singulis suæ peculiariter sunt commissæ oues, non ita tamen, quasi reliquarum cura plane ad eosdem non pertineret, si a propriis pastoribus hæc abiiciatur. Optime hoc declarat M. ANTON. *de* DOMINIS *de republ. eccl. l. II. c. 7. n. 19.* inquiens: *Quæcunque præcepta ecclesiastica reperiuntur, quæ episcopis inhibent, ne in aliena diœcesi munera exerceant pontificalia, ea humana duntaxat sunt & positiua, & communem respiciunt pacem & concordiam, ne vnus destruat, quod alter exstruxit, vitantque confusionem, vbi quisque episcopus in sua limitata diœcesi suo satisfacit muneri. Vbi vero ex defectu aut impotentia alicuius episcopi fides Christi & religio patitur, & in totam morbus redundat ecclesiam, tunc ex charitate, imo & ex proprio officio, quilibet episcopus & potest & tenetur ecclesiasticam exercere potestatem, eamque ad alienas etiam extendere diœceses; seruata semper vera ecclesiastica pietate, prudentia & moderatione.* In eo sane omnes conveniunt, quemlibet ministrum ecclesiæ, si semina errorum in aliis ecclesiis sparguntur, & hereses imminent, obligatum esse, ad retundendos communi voce & opera hosce errores, licet in alia ecclesia, & non propria hi serpant. Idem adhuc hodie experientia comprobat. Quot clamores & scripta edi solent virulenta, ab omnibus, qui officio sacro præsunt, si tantum vel in syllaba contra receptas voces & phrases ab aliquo etiam bona fide erratur! Tunc enim satis promte prouocare solent

hoc modo vacantium, pertineat.

Merito autem tali vacanti ecclesiæ succurrere deberent alii fideles pastores;

non obstante iure parochiali.

Quod agnouit M. A. de Dominis,

& vlterius illustratur.

ad locum *Luc. V.* quod annuere debeant sociis, qui sunt in alia naui, vt collaborantibus collaborent, & adiuuent illos: neque hoc reprehendi potest, si alias error fundamentum fidei tangat. Sed cur non eadem ratione quemlibet obstrictum esse existimarem, vt si semina *impietatis* propter inertiam alicuius pastoris in vicina aliqua ecclesia spargi videat, æquali labore & communi cura defectum hunc suppleat, & etiam ouium sibi non commissarum *specialiter* curam habeat, quæ a proprio pastore reiecta est. Nonne enim *semina impietatis* æque nocent ecclesiæ, eiusque pacem turbant, quam *errorum* & *hæresium?* imo sæpius hæc cura neglecta plus nocet ecclesiæ, quia facilius errores euitari possunt, si ad veram pietatem oues ducantur, & mysterium fidei in pura conscientia conseruare assuefiant.

Praxis primitiuæ ecclesiæ adducitur.

§. VIII. Atque hæc praxis eo magis esset obseruanda, quo magis praxi primitiuæ ecclesiæ conformis deprehenditur. Nam, vt bene adnotat prælaudatus *archiepiscopus Spalatensis c. l. §. 4.*, parochiarum seu dioecesium inter episcopos ad vitandam confusionem distinctio, ne alter alterius turbaret regimen & gubernationem, non fuit adeo rigide instituta, vt interim dictante charitate quilibet episcopus non posset in alia etiam dioecesi sua vti potestate, vtpote quæ iure diuino non esset locis circumscripta. Sic BASILIVS *epist. 53.* de ATHANASIO prædicat, quod tantam gesserit omnium ecclesiarum curam, quantam eius, quæ ipsi peculiariter a domino esset credita. Similiter CHRYSOSTOMVS *epist. 49.* de AVRELIO episcopo Carthaginensi asserit, quod magnum laborem & sudorem pro omnibus orbis terræ episcopis susceperit. Vid. BARONIVS *tom. V. ad ann. 405. n. 18.* Vlterius idem CHRYSOSTOMVS de EVSTATHIO Antiocheno episcopo *in laudat. eius* refert: *Edoctus probe fuerat a spiritus gratia, ecclesiæ antistitem non de illa solum, quæ ipsi a spiritu sit commissa, curam debere gerere, verum etiam de vniuersa, quæ per orbem terrarum degit.* Plura alia testimonia, ex antiquitate hanc rem declarantia, adduxit M. A. *de* DOMINIS *alleg. c. 7.* Quod autem postea hæc libertas & cura communis fere in desuetudinem abierit, & per leges publicas restricta fuerit, illud ad deprauatum ecclesiæ statum spectat, optandumque foret, vt in nostris ecclesiis hæc cura restitueretur, quod tamen magis optandum, quam sperandum, postquam plerique non quæ DEI, sed quæ *sua* sunt, quærunt.

Quæ ostendit, parochialium limitum eo casu non fuisse habitam rationem.

Stante statu parochiarum inutiles vt

§. IX. Cum itaque nostrarum ecclesiarum ratio fere conueniat cum *bannario ecclesiæ Romanæ*, vi cuius cuilibet parocho indulgetur ius *pro-*

prohibendi & *arcendi* alios eccleſiæ miniſtros a cura ouium, ſibi concreditarum, id quidem eo ipſo efficitur, quod *cura ſpecialiter* ad alias eccleſias, in effectu vacantes, extendi non poſſit. Illud interim adhuc piis fidelibusque eccleſiæ miniſtris integrum eſſe debet, certos paſtores, quos inutiles eſſe iudicabunt, ſuſpectos poſtulare, & conſiſtorii cognitionem deſuper implorare. Cogitandum enim eſt, eccleſias comparari poſſe *pupillis*, vt antea dictum, & paſtores *tutoribus*, qui primario & principaliter, imo vnice propter *perſonas* earumque ſalutem conſtituuntur. Iam in iure noſtro etiam ſingulis ciuibus permiſſum eſt, tutores, qui non *ex fide* tutelam gerunt, ſuſpectos accuſare, adeo vt ne quidem excluſæ ſint fœminæ, quæ alias ad accuſandum ægre admittuntur. In primis vero incumbit ceteris collegis & contutoribus, qui eandem tutelam gerunt, collegam ſuſpectum mature poſtulare, quia alias periculum tutelæ ad eos ſpectat. Quidni itaque idem dicendum eſſe arbitraremur de miniſtris eccleſiæ fidelibus, qui eccleſiæ Chriſti, quamuis per *regiones*, præfecti ſunt, vt iuxta iudicium PAVLI omnes *cooperarii* dicendi veniant? His certe ex *neceſſitate* incumbere debebat, præcauere, ne *inutilis* aliquis & *mercenarius* in vinea Chriſti toleraretur operarius, quia alias in iudicio diuino eo nomine quoque tenebuntur. Verum quod hæc cura quoque omittatur, in cauſa eſt, quod plerique perſuaſum habeant, ſe reliquorum collegarum obſeruatores eſſe haud debere, quæ tamen perſuaſio primis principiis *iuris naturæ*, ne dicam verbo DEI, e diametro repugnat.

ſuſpecti a quolibet paſtore poſtulari poſſunt; quod illuſtratur exemplo tutorum.

§. X. Equidem aliunde ſatis proſpectum eſſe huic rei, plerique aſſerunt, & quidem (I) per *viſitationes annales*, ſuperintendentibus noſtris commiſſas, vbi ſecundum *ordinationes viſitationis* inquirere ſimul debent in *vitam, mores* & *fidelitatem* paſtoris cuiusque eccleſiæ. Confer. *nou. 123. c. 10.* Nam propter hunc finem viſitationes eccleſiaſticas eſſe inſtitutas, docet ZIEGLER. *de epiſc. l. 3. c. 26. §. 1.* AHASVERVS FRITSCHIVS *in not. ad Anton. Fabr. de religione l. 2. c. 4. pag. 190.* IOANNES A MVNSTER von der Kirchen = *Viſitation.* (II) Quod extra viſitationes hoc totum negotium ad *Superintendentes* ſpectet, qui proſpicere debeant, vt clerus inculpate viuat, quem in finem dicuntur *epiſcopi* & *inſpectores*, quod *inſpectio* in alios paſtores totumque populum eisdem incumbat. CARPZOV. *iurispr. conſiſt. l. I. def. 168. n. 4. 5.* & *def. 19. n. 2.* Hæc quidem ſatis optime primitus ſunt conſtituta, & effectum ſuum poſſent habere, ſi etiam in obſeruantiam ſtrictiſſimam deducerentur. Nam ad *viſitationes* quod attinet, illas multis in locis iam diu ceſſaſſe, conqueritur

An huic rei ſufficiant viſitationes? et Superintendentium inſpectiones?

BRUNNEM. *de iur. ecclef. l. 1. c. 6. mem. 12. §. 10.* quod & teftatur FRITSCH. *cit. l.* inquiens: *Experientia conftat, neglecta hactenus per vifitationem infpectione miniftrorum ecclefiæ, multos præfertim in pagis & doctrina ac difciplina ecclefiaftica exiguam rationem habere, atque magis boues, quam Chrifti oues, & fues diligentius quam fuos pafcere & curare.* Vbi vero adhuc vifitationes quandoque frequentantur, ita frigide & inutiles effe folent, vt nulla emendatio inde fperari poffit, præfertim cum non raro ipfi vifitatores a vera & folida pietate alieni effe foleant. Sed de *defectibus vifitationum*, & quæ præterea huc fpectant, alibi dicendi locus erit. Neque alterum, quod adductum eft, medium fufficiens effe videtur, quia non raro ipfi *infpectores* funt inutiles, non facientes illa, quæ fui funt officii. Quod enim BELLARMINUS *in tr. de gemitu Columbæ l. 3. c. 5.* de fuorum epifcoporum negligentia afferit, quod *multi in fpecula affignata non fedeant, quod fpeculentur quidem, fed agros & vineas, & quod eorum ecclefiæ tota fylvefcant*, id etiam de plurimis noftrarum ecclefiarum infpectoribus iure optimo dici poteft. Si enim ferio res tractaretur, emendatio maior fefe exferere deberet, quæ tamen in plurimis locis fruftra exfpectata eft. Quodfi enim inftas, *infpectorum* admonitiones increpationesque effe fatis frequentes, fed plerosque paftores illas parui habere, & effe incorrigibiles; regero, non quiefcendum, fed inftandum, vrgendum, & denique mature rem ad confiftorium effe deferendam, vt tandem tales *inutiles miniftri* remoueantur; & de fidelioribus ecclefiæ profpiciatur.

An concilia remedium hic adferant?

§. XI. Voluit denique etiam ecclefia Romana hifce defectibus remedium quærere per *concilia prouincialia*, quæ hunc in finem fingulis annis funt celebranda ad difcutiendos mores clericorum, *c. 16. D. 18. c. 17. D. 18. c. 25. X. de accufat. concil. Trident. feff. 24. de reformat. cap. 2.* quod quidem medium improbari non poffet, fi modo ea, qua par eft, ratione difcuterentur mores inutilium clericorum. Sed vel exitus docet, hæc concilia fuum non fortiri effectum, quod indicium præbet, difcuffionem hanc morum vel fatis effe frigidam & faltem fieri de *grauioribus exceffibus*, vel plane omitti, ne ita tot inutiles clerici, qui in ecclefia inueniuntur, fuas optimas præbendas deferere cogantur. Alias eiusmodi conuentus paftorum funt maxime vtiles & accommodati ad promouendam ecclefiæ falutem, prout eos quoque commendat BRUNNEM. *de iur. ecclef. lib. 3. c. 2. §. 9.* his verbis: *hoc eft de neceffitate, vt paftores animarum interdum & quidem fæpius conuentus agant, de ecclefiafticis rebus ac emendandis ouibus confilia conferant. Nam nullum collegium eft, in quo membra*

bra non conueniant, & de rebus collegium concernentibus capita conferant &c. Verum in ipsa ecclesia Romana hæc *concilia prouincialia* dudum desierunt, & quæ *diœcesana* vocantur, etiam admodum rara sunt, quia ipsi adhuc episcopi nondum redacti sunt ad formam episcoporum primitiuæ ecclesiæ.

Salubrius remedium est, si mature inutiles parochi denuncientur consistorio.

§. XII. Nullum itaque salubrius remedium superesse videtur, quam vt singuli fideles ministri ecclesiæ sibi incumbere persuasum habeant, reliquam inutilem pastorum turbam mature *suspectam* reddere, denunciationibus eum in finem consistorio oblatis. His ita factis, ex officio consistorium debet inquirere in mores, & omnia facere, quæ ad salutem ecclesiæ spectare videntur. Neque admitto instantiam, correctionem morum non pertinere ad consistorium, ea de causa, quod non sit pars *iurisdictionis;* cum consistoriorum potestas non sit determinanda ex potestate ciuili, sed talis esse debeat, quæ simul ecclesiis bene prospicit, vnde cum non stricta iurisdictio hic exerceatur, sed *cura generalis omnium ecclesiarum*, cum *censura morum* ad consistoria spectet, theologi reliquis assessoribus adiungi solent, vt hæc cura eo melius expediatur. Inde & consistorium non tantum ad *instantiam alicuius*, sed etiam *ex officio* eiusmodi in casibus decernere debet citationem, *nam hic*, vt ait BRVNNEMANNVS *c. l. §. 17. agitur non de interesse pecuniario, sed de interesse animæ, & de remouendis scandalis, quibus plures infici & contaminari possunt.* Neque hanc inquisitionem intermittendam esse ideo existimo, quod aliqui obiiciant, per tales *correctiones morum* non emendari mores impiorum: nam quemadmodum id vniuersaliter verum non est, ita si consistorium videat, parochum plane esse incorrigibilem, alia incedendum est via, & qui inidoneus ad ouile Christi esse cognoscitur, mature inde remouendus. Id sane in nostrarum ecclesiarum intimam perniciem receptum est, quod consistoria difficilia esse soleant in remouendis impiis ecclesiæ ministris, adeo vt, nisi excessus sint grauiores & fere inexcusabiles, ad *remotionem* deueniri non soleat, cuius rei ratio partim adhuc ex reliquiis papatus petenda, quod ordinatus pastor *ordinem & characterem indelebilem* acceperit, adeoque non nisi in extrema necessitate ab ordinibus remouendus sit; partim etiam ex aliis rationibus, quas intactas relinquo, id vnicum tantum adhuc monens, multum hic dependere ex *integritate* eorum, qui consistoriis intersunt, adeoque, si hisce viri irreprehensibiles præfecti fuerint quibus vera salus ecclesiæ curæ cordique est, inde quoque puriorem & integriorem statum omnium ecclesiarum

rum

rum expectandum esse: e contrario si defectus plures hic occurrunt, illos pernecessariam consequentiam quoque in omnes redundare ecclesias, vti quandoque experientia docet. Consistoria sane non tantum causas ecclesiasticas diiudicare, sed praeterea vniuersim curam circa omnes territorii ecclesias gerere, & supremam inspectionem habere debent, qua neglecta, facile negligitur cura singulorum circa singulas ecclesias.

Ex suspensione inutilium parochorum noua vacationis species oritur.

§. XIII. Quando itaque consistorium suum officium facit in discutiendis malorum pastorum moribus, & si eosdem non statim remouet, sed tantum *suspendit ab officio*, quod facilius fieri solet, oritur inde *noua ecclesiae vacantis facies*. Quia enim ministro ecclesiae eo ipso *ad certum tempus* functio ecclesiastica interdicitur, illa interim deuoluitur durante suspensione ad vicinos pastores, perinde ac si defunctus esset proprius parochus: id enim variis ordinationibus ecclesiasticis optime prouisum, quibus ordinarie superintendentibus committi solet, vt vicinis pastoribus curam hanc iniungant. CARPZ. *iurispr. consist. l. II. defin. 116.* Vnde & reditus, quibus *inutilis pastor* interim priuatur, assignantur eis, qui vices eius interim subeunt, vt eo promtiores ad officium exhibendum alienis parochianis reddantur, ad quod etiam vel sola *ratio pietatis* eos adducere debebat. CARPZ. *cit. l. n. 10.*

Haec originem traxit ex poenitentia delinquentibus clericis iniuncta.

§. XIV. Sed vt status *huius vacationis* eo rectius intelligatur, paucis causae eiusdem originem referre lubet. Constat ex historia primitiuae ecclesiae, christianos imprimis studuisse, vt non tantum fidem in Christum *ore*, sed etiam ipso *opere* confiterentur, & quia nihilominus euitari non potuit, quin saepe coetui christianorum sese adiungerent, qui pristinum viuendi morem corrigere haud amarent: disciplina ecclesiastica adhibita fuit, qua talium mores vel in melius reformarentur, vel coetu fidelium plane excluderentur. Ita enim ORIGENES *lib. 3. contra Celsum: Iam*, inquit, *erga peccantes quam seuera est disciplina, praecipue contaminatos libidine, quos e sua communione reiiciunt nostri, quantumuis Celsus eos nugacibus circulatoribus similes faciat*, & post pauca: *ac rursum resipiscentes haud secus quam rediuiuos recipiunt, post longiorem melioris mentis approbationem, quam cum primum ad religionem discendam admitterentur, ea tamen conditione, vt quoniam lapsi sunt, excludantur in posterum ab omnibus dignitatibus & magistratibus ecclesiasticis.* Hic erat *lapsorum* & *receptorum* status, vbi merito obseruanda est pristinorum christianorum singularis praecautio in recipiendis poenitentibus, qui per plures gradus demum recipiebantur, quos explicat CHRISTOPH. IVSTELLVS *biblioth. iur. canon. antiq. tom. 1. in not. ad codic. can. vniu. eccles. p. 76.*

p. 76. & fusissime MORINVS *de administrat. sacram. pœnitentiæ.* Imprimis vero *lapsi* inhabiles iudicabantur ad quæuis munia ecclesiastica, adeo vt etiam episcopi & presbyteri lapsi, postea pœnitentes, reciperentur quidem, sed officio suo haud amplius superesse potuerint. BEVEREGIVS *loc. cit. p. 72.* Aliquando *honorem* quidem retinebant, sed ad sacrum ministerium non amplius admittebantur; *concil. Ancyr. c. 1. & 2.* Atque hoc ipsum quoque variis iuris canonici textibus confirmatur *c. 1. seqq. c. 60. c. 66 seqq. D. 50.* Verum sequioribus temporibus, cum clerici vitam irreprehensibilem plane deponerent, paulatim ab hoc rigore recedi cœpit, ne forsan. vetere disciplina retenta, clerici rarescerent. Sic enim CALIXTVS I. in *c. 14. D. 50.* audacter ait: *Errant enim, qui putant, Domini sacerdotes post lapsum, si condignam egerint pœnitentiam, Domino ministrare non posse, & suis honoribus frui, si bonam deinceps vitam duxerint, & suum sacerdotium condigne custodierint,* id quod *in seqq. textibus ead. Dist.* pluribus confirmatur. Fuisse vero inter patres seculi quinti & sexti hac de re dissensiones, euidens est ex *c. 16. D. 50.* ibi: *dum se dicit de hoc canones diuersos legisse, & diuersas sententias inuenisse, alias resurgendi, alias nequaquam posse* & *c. 23. ibid.* ibi: *licet in hoc diuersa sentiant, dicentes, non posse restitui ad honorem;* quas diuersas sententias conciliare ausus est ISIDORVS in *c. 28. D. 50.* Sed in tanta dissensione præualuisse tandem & recepta videtur sententia, post *pœnitentiam* posse clericos redire ad pristinum officium, nisi crimen esset grauissimum admissum, ob quod *pœnitentia perpetua* eidem iniuncta esset, quia non conueniens videbatur, in *statu pœnitentiæ* sacris præesse officiis. Ceterum propter *leuiora crimina* pœnitentia aliquando ad certum tempus restricta, intra quod *interim* non poterat pœnitens sacris præesse, sed, tempore pœnitentiæ finito, officio & communioni reddebatur *c. 36. D. 50.* vt tamen, si intra illud tempus veræ pœnitentiæ fructus deficerent, vlterius hoc tempus posset protrahi. *cit. c. 36.* Inde orta est *suspensio ab officio sacro*, quia durante pœnitentia executio officii supendebatur, quod clarius ex NICOLAI epistola in *c. 39. D. 50.* constat, vbi clerico incaute agenti pœnitentia indicta legitur, & *vt aliquanto tempore a missarum solenniis suspendatur, denuo posthac ad sacerdotale rediturus officium.* Quin non raro *suspensio* talis *indeterminate* fiebat: quia enim potissimum decernebatur, vt pœnitentiam interim ageret, & ad mores christiano dignos reuerteretur; congruum erat, tamdiu eundem a ministerio diuino arcere, donec de emendata vita probabiliter constaret. Sic in *Concilio Aurel. c. 25.* dicitur: *Tamdiu a sacrificando cessabit,*

quamdiu legitima pœnitentiæ satisfactione correctus ad gradus sui officium redeat, quam amisit. Hæc itaque *suspensio* potissimum ob *impositam pœnitentiam* oriebatur, & hoc intuitu inter *censuras ecclesiasticas* refertur *c. 20. X. de V. S.* quia durante hoc *statu pœnitentiali* sacris vacare non poterat.

Postea in pœnam proprie dictam degenerauit;

§. XV. Verum paulatim, postquam omnia in peius ruere in ecclesia Romana cœperunt, & imprimis pœnitentiæ impositio assumsit naturam *pœnæ* alicuius *externæ* & *ciuilis* ex ratione status hierarchici: hæc quoque suspensio inter *pœnas* clericorum *proprie dictas* relata est, & hac metamorphosi semel introducta, varie cœpit diuidi; dum alia est de *nudo officio*, saluo beneficio, alia simul *a beneficio* & perceptione fructuum, *c. 44. X. de elect. c. 1. de priuil. c. 1. de schismat.* Sed ita tandem vera suspensionis causa neglecta est, præsertim cum & ipsa *pœnitentia* sensim in opus operatum, seu in præstationem certorum actuum externorum degenerauit.

et in hoc statu in nostras translata est ecclesias.

In hoc statu corrupto quoque translata est in nostras ecclesias, vt inutiles clerici per illam quidem puniantur, maxime, vbi suspensio quoque intuitu *salarii* fit, sed non ad pœnitentiam deducantur, quod non diffitentur nostrates. Etenim CARPZOV. *lib. 3. I. E. def. 114.* inter pœnas clericorum hanc quoque refert cum aliis ibi allegatis, & in rationibus subiectis potissimum eo collineat, vt ostendat, ita vindicari crimina a clericis commissa, dum & salario interim priuantur, & maculam quandam contrahunt. Interim parum attenditur, vtrum ad saniores mores redierint, nec ne? quamuis hoc remansisse ex pristina disciplina videatur, quod tandem restituti aliquando deprecationem publicam præmittant, antequam functionem suam recipiant, obseruante CARPZOVIO *lib. 3 I. E. def. 117. n. 10. seqq.* & ita ecclesiæ suæ reconcilientur; quod quidem satis conueniens esse iudico, sed rarius tamen fieri arbitror, imo ipsa deprecatio plerumque in meram *solennitatem* abire solet. Præstaret, vt tales *inutiles clerici* tamdiu suspenderentur, donec fructus veræ pœnitentiæ apparerent, quia alioquin parum ecclesiæ consulitur, imo aliquando plus nocetur. Grauia sunt verba HORMISDAE in *c. 29. D. 50.* inquientis: *Vere dico, quia illi ipsi, quibuscum periculosa & falsa misericordia indulgere videmur, cum ante tribunal Christi pro tantis peccatis damnandi aduenerint, contra nos causam dicturi sunt, dicentes, quod dum aut asperitatem linguæ eorum expauimus, aut falsa blandimenta & periculosas adulationes ipsorum libenter accepimus, in iisdem permanere peccatis eis inutiliter indulgemus, aut ipsa peccata augere permittimus* &c. Hæc verba imprimis contra eos adhibet, qui impios clericos facile rursus ad officium admittunt.

§. XVI.

§. XVI. Eſt itaque, decreta ſuſpenſione, eccleſia non omnino vacans, ſed *ſecundum quid*, cum præterlapſo tempore ſuſpenſus redeat ad functiones ſacras. Rectius & ſalutarius eſſet, ſi diceremus, vacationem ipſam in ſuſpenſo eſſe, vt ex futuro euentu dependeret, vtrum ſuſpenſus ad officium redire poſſet, ſi ſcilicet ſeriam egiſſet pœnitentiam. Verum ita non ſemper certis temporis cancellis eſſet includenda ſuſpenſio, vel ad minimum ita adornanda, vt quidem ipſi relinqueretur ſpes redeundi ad functiones ſacras, ſi emendatioris vitæ fructus edidiſſet, verum non præciſe in eadem parochia, ſed in alia. Infinita incommoda oriuntur in ipſam eccleſiam ex tali *ſuſpenſione*, adeo vt fere dicere poſſis, plus mali in eccleſiam ex tali ſuſpenſione oriri, quam in ipſum miniſtrum, cum tamen in eccleſiæ vtilitatem vergere deberet. Si enim ad biennium vel annum facta ſuſpenſio, in effectu viduata interim exiſtit eccleſia, deſtituta quippe proprio paſtore. Licet enim vel maxime commendetur vicinis paſtoribus; iam ſupra tamen monitum eſt, curam vicinorum vel *imparem* eſſe huic viduatæ eccleſiæ, vel *ſuperficiariam*, & tandem reſolui in meram externam functionem cultus diuini. Quid quod plerumque non vni, ſed pluribus communiter commendetur, quo ipſo, cum cura per plures diſperſa eſt, eo minus eccleſiæ prouideretur, & cura viſitationis domeſticæ, imprimis in parochiis neceſſaria, plane negligitur. Tot canonibus & legibus eccleſiaſticis ab omni tempore inculcata eſt *reſidentia clericorum*, maxime in beneficiis, quæ *curam animarum annexam* habent, & quidem recte, quoniam hæc abſque *reſidentia* expediri nequit. Verum talis reſidentia hic plane deficit, & parochi alieni vix horulæ momentum ibi præſentes eſſe ſolent, quo fit, vt hæc *cura interimiſtica*, die Interims-Cur einer Pfarren, vt vocatur teſte STRVK. *diſſ. de decret. interim. c. 2. n. 38.* ſit fere inanis & abſque omni effectu. Grauiora incommoda ex tali ſuſpenſione redundant in eccleſiam.

§. XVII. Quæ cum ita ſint, non intempeſtiue quæritur, annon loco *decreti interimiſtici*, quo viduata parochia vicinis demandatur, poſſit alius præfici parochiæ, vt tantum malum auertatur? Si iudicem CARPZOVIVM in hac quæſtione eligimus, neganda erit: *ſana enim ratio*, inquit *lib. 3. I. E. def. 116. n. 3. non admittit, nondum vacante miniſterio alium ſubſtituere*, quæ ratio in iure canonico ſatis expedita eſt, ad quod quoque prouocat. Verum an ad eiusmodi regulas iuris canonici, quæ rariſſime *ſalutem eccleſiæ*, h. e. populi eccleſiaſtici intendunt, reſpiciendum ſit in conſiſtoriis noſtris, vel ideo ſubdubito, quia vi iuramenti conſiſtoriales non ad ſeruandam integritatem iuris canonici, ſed An durante ſuſpenſione alius poſſit parochus vacanti parochiæ præfici?

ecclesiæ adstricti sunt, & quamuis contra leges ecclesiasticas nihil tentare aut adornare possint, nulla tamen certa lege ecclesiastica ita restricta est potestas consistorii in casu *suspensionis*, vt non aliquando *extra ordinem* alio modo, quam per eiusmodi *decreta interimistica*, ecclesiæ prouidere possit. Optimum foret, si, (quod alias in ciuilibus πολυτρύλλητον est, *vtilitatem publicam supremam legem esse)* etiam in ecclesiasticis caussis & negotiis cogitarent, *salutem ecclesiæ* h. e. *populi ecclesiastici supremam legem esse debere*, sed longe diuerso acceptam sensu & significatione *salutis ecclesiæ*, ac quidem apud pontificios sueuit. Cum enim hi veram salutem ecclesiæ in eo fere vnice quærant, vt *hierarchia* magis magisque stabiliatur, h. e. vt imperium in conscientias & dominatus sacer conseruetur, & opibus quotidie ecclesia augeatur, tamen eo ipso magis salutem ecclesiæ destrui, apud omnes in confesso est. Illud autem sine dubio *veram* ecclesiæ *salutem* constituit, per quod salus æterna hominum intenditur, & cœtui fidelium, seu congregationi, der Gemeinde, ita prospicitur, vt ad fidem in Christum in pura conscientia conseruandam adducantur, & huc omnes directiones externæ in ecclesiis dirigantur. Nemo vero negabit, melius ecclesiæ quodammodo vacanti prospici per *proprium* quam *alienum* parochum, cui tantum oues commendantur, & cuius oues non sunt propriæ, quippe qui a conducticio pastore haud adeo differt. Equidem illud obstare videtur, quod etiam CARPZOVIVS vrget, suspensum finito tempore posse reuerti ad suum officium, quod ita fieri non posset, si alius interim ecclesiæ vacanti præficeretur. Fateor, hanc rationem satis prægnantem esse, quæ tamen haud foret metuenda, si non adeo omnia iuris canonici remedia, cum summo ecclesiarum nostrarum detrimento, nostris ecclesiis applicare studeremus. Tollatur suspensio, tanquam pœna inconueniens & damnosa ecclesiæ, vel saltim toleretur, quoad *fructuum perceptionem*, vt interim officium suum continuet. Si dicis: atqui nec hæc officii continuatio ipsi indulgeri potest, absque summo periculo ecclesiæ. Regero, quod ita potius plane remouendus sit, quippe qui inutilis ecclesiæ esse noscitur, reseruata tamen spe, vt mutatis moribus possit alii ecclesiæ præfici. Imo denique si suspensio retineri debet, saltim non iniquum foret, quin potius ecclesiæ valde salutare, si interim *substitutus* vel *adiunctus* constitueretur, qui, si vel maxime suspensus rediret ad officium, tamen semper ei maneret adiunctus, & ita ordinarius parochus in pœnam teneretur diuidere fructus officii sui. Quodsi haud sufficientes duobus videntur, in suspensione tamen ad longius tempus consul-

fultum foret, plane eum priuare ſuo officio cum ſpe redeundi ad aliud, ſi in melius mutauerit mores. Hoc ſalus eccleſiæ, tanquam *ſuprema lex eccleſiaſtica*, poſtulat, licet iure certo hic plerumque deficiamur. Sed non adeo ius deeſt, ſi attendamus, translocationes in pœnam in noſtris quoque eccleſiis eſſe receptas, ſecundum CARPZ. *lib. 3. I. E. def. 118.* a quo more haud alienum illud videtur, quod antea monui.

§. XVIII. Atque hoc tunc merito attendendum eſſe videtur, ſi *longior* & *diuturnior* metuenda vacatio eccleſiæ. Nam præter hanc, quam explicui, adhuc ſecundum ius canonicum datur alia ſuſpenſio ad tempus incertum, quando parochi ob inculpationem atrocioris criminis, pendente inquiſitione vel accuſatione, tamdiu ab officio ſuſpenduntur, donec vel ſe purgauerint, vel legitime conuicti fuerint. Sola tamen accuſatio hic non ſufficit, vt NICOL. PAPA in *c. 5. C. 15. q. 8.* monet: *Priusquam audias*, ait, *ne iudicaueris quemquam, atque ante probationem accuſationis illatæ neminem a tua communione ſuſpendas, quia non ſtatim, qui accuſatur, reus eſt, ſed qui conuincitur, criminoſus.* Vbi vero ſatis grauatus eſt indiciis, & publice grauiter diffamatus; ad ſcandalum publicum euitandum, ſuſpenſio decerni ſolet, donec ſe purgauerit; *c. 10. X. de purgat. canon.* BRVNNEM. *in iur. eccl. lib. 2. c. 9. §. 6.* ibique STRYK. SCHILT. *inſt. iur. can. lib. I. tit 19. §. 8.* Suſcepto itaque proceſſu inquiſitorio, ordinarie captura decerni ſolet, eoque magis iam erit ſuſpenſus; & ſi vel maxime ſaluum conductum impetrauerit, ſcandaloſum tamen foret, publici iudicii reum adhuc ad diuina admittere miniſteria. Quodſi iam ſatis grauatus eſſet, vt probabiliter remotio cum grauiori pœna decerni poſſe videretur, quis dubitabit, interim poſſe alium tali vacanti eccleſiæ præfici?

Quid dicendum de ſuſpenſione ob accuſationem inſtitutam?

§. XIX. Sed de ſtatu eiusmodi vacationis, quæ *culpa* inutilis paſtoris contingit, ſatis. Similis huic alia eſt, quæ *caſu fortuito*, viuente licet proprio parocho, contingere poteſt, ſi ob iuſtum impedimentum *corporis*, *ætatis*, vel *valetudinis* aut *animi morbum* non poſſit amplius ſupereſſe curæ rerum diuinarum. Et cum horum exemplorum in antiquitate non minima ſit copia, paululum videndum, quomodo cura eccleſiarum interim expedita fuerit. Solebant clerico ægrotanti, vel ſenio iam confecto, dare *auxiliatorem* vel *adiutorem*; qui vel in conſortium adminiſtrationis adſumebatur, vel, ordinario epiſcopo alioue eccleſiæ miniſtro plane impedito, ſolus adminiſtrabat nomine impediti. EVSEBIVS *lib. 6. eccl. hiſtor. cap. 9.* refert, ALEXANDRVM adiutorem datum fuiſſe NARCISSO Hieroſolymorum epiſcopo, qui ſenio confectus

Datur etiam vacatio ex impedimento parochi orta.

non poterat amplius ministerio sacro præesse. Plura hac de re dicta sunt a me *in orig. præcip. mater. iur. eccl. c. 14.* & ZIEGLERO *in tr. de episcop. lib. 1. c. 15.*

Cui per coadiutores olim subueniebatur.

§. XX. Quemadmodum autem ægrotans episcopus vel minister ecclesiæ propter morbum non erat deiiciendus de suo officio; ita coadiutor non vt *successor* dari solebat, sed vt *curator* tantum. Sic enim GREGOR. *in c. 1. C. 7. q. 1. Et quidem nusquam canones præcipiunt, vt pro ægritudine episcopo succedatur, & omnino iniustum est, vt, si molestia corporis irruit, honore suo priuetur ægrotus. Atque ideo hoc per nos fieri nullatenus potest, ne peccatum in mea anima ex eius dispositione veniat. Sed suggerendum est, vt si is, qui est in regimine, ægrotat, dispensator* (h. e. curator) *illi requiratur talis, qui possit eius curam omnem agere, & locum illius in regimine ecclesiæ (ipsi deposito) ac in custodia ciuitatis implere &c.* Satis clare ex hoc textu apparet, haud permissum fuisse, viuente ægrotante pastore vel episcopo, successorem eligere, sed potius æquius & salutarius esse, vt tantum *adiutor* quidam ipsi adiungeretur. Non desunt quidem exempla, quosdam episcopos sibi successores elegisse: sed vt *capite anteced.* iam dixi, conciliis variis id prohibitum est; quod etiam confirmat ZACHARIAS papa in *c. 17. C. 7. q. 1. De eo autem*, inquit, *quod tibi successorem constituere dixisti, vt te viuente in tuo loco eligatur episcopus, hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra omnem ecclesiasticam regulam vel instituta patrum esse monstratur, sed volumus, vt tibi ministret & sit in euangelium Christi adiutor. Nimis enim reprehensibile manifestum est, vt te viuente tibi alium substituamus &c.* Eo itaque tempore adiutores *curam temporariam ecclesiæ* tantum obtinebant, quæ morte episcopi ægrotantis cessabat, neque adeo inconueniens videbatur, ad tempus dare pastorem ecclesiæ. PAVLINVS de AVGVSTINO, qui VALERIO Hipponensis ecclesiæ episcopo adiutor dabatur, idem confirmat, relatus a GRATIANO *c. 12. C. 7. q. 2.* aiens, quod datus sit adiutor, *non vt succederet in cathedra episcopo, sed accederet*, h. e. simul curam huius ecclesiæ subiret. Quodsi autem ægritudine impeditus officio renunciaret, facilius alius constitui poterat, vt colligitur ex *c. 13. C. 7. q. 1.* vt tamen nihilominus infirmo sumtus & alimenta de eadem ecclesia ministrarentur. *c. 14. ibid.* Aliquando infirmis ne quidem dabatur adiutor, præsertim si spes recuperandæ sanitatis supererat, sed interim vicinorum auxilia subrogabantur, *c. 4. C. 7. q. 1.* Quamuis itaque antiquitus *coadiutores* absque spe succedendi constituerentur: inualuit tamen tandem, vt præterea, mortuo coadiuuando, succederent,

quod

quod qua ratione factum sit, & quo colore defendatur, hic exequi a scopo alienum esse duco Vid. EINCK. *de iure episc. c. 4. n. 57.*

§. XXI. Hæc omnia cum satis saluti ecclesiæ conformia deprehendantur; recte quoque in nostris ecclesiis receptum est, vt in casu huius velut vacantiæ prospiciatur ecclesiæ de quodam *adiutore*, quem *substitutum* vocare solent, si forsan morbo tali laboret pastor, vt spes conualescentiæ nulla appareat. CARPZ. *lib. 1. I. E. def. 16. & 152.* Quamuis in eo magis nouioribus iuris canonici placitis mores nostri accedant, quod talis substitutus ordinarie spem succedendi consequatur, CARPZOV. *cit. l. def. 18.* quod tamen non adeo reprobandum censeo, postquam substitutus eiusmodi spem succedendi habens maiori cura sacris præfuturus creditur. Sic itaque, quæ alias in *vocatione parochorum*, vacante ecclesia, sunt obseruanda, hic quoque non negligenda, &, si ecclesia patronata sit, patrono ius competit talem præsentandi, & totius ecclesiæ consensus adhibendus, vti alias in constitutione noui parochi requiritur. BRVNNEM. *ius eccl. lib. 2. c. 8. §. 20.*

Et hodie in nostris ecclesiis per substitutos.

§. XXII. Denique *vera & proprie dicta vacantia* oritur, quando ordinarius pastor plane deponit officium suum, vel per *mortem*, vel *remotionem*, vel *resignationem* &c. vbi plerumque differentiæ ratio quærenda in tempore vacationis, quia posterioribus casibus duobus tamdiu ecclesia non vacat, vti in primo, ob cessantem annum gratiæ, quamuis sæpe aliæ difficultates oriri soleant ob nouam electionem, si vel turbis peragatur, vel alias litigiosa sit, aliudue impedimentum suboriatur. Credo, vt iam *cap. I.* obseruaui, ad hæc incommoda præcauenda, quæ olim imprimis erant metuenda, vbi plebis electione constitutio peragebatur, introductum fuisse, vt episcopus morti vicinus ante mortem sibi designaret successorem. Exemplum est in ANATOLIO, de quo EVSEB. *lib. VII. c. 32.* hæc refert: *Hunc* (Anatolium) *Theotbonus Cæsareæ palæstinorum episcopus per manus impositionem primus episcopum ordinauit, eumque successorem sibi post mortem ad parœciæ suæ procurationem deligendum prouidit.* Sed displicuit plerisque hæc constituendi successorem ratio: quamuis enim in eo satis vtilis videbatur, vt ita omnis euitaretur vacatio; non leues tamen fraudes præterea in designatione tali successoris occurrere poterant; hinc iam in *Concilio Antiocheno*, anno 341. habito, & quidem *c. 23.* hoc prohibitum est his verbis: *Episcopo non licere alium pro se successorem constituere, etiamsi sit in fine vitæ. Si quid autem tale fiat, irritam esse huiusmodi constitutionem*, vid. *c. 3. C. 8. q. 1.* quo etiam respiciunt textus in *c. 4. 5. ibid.* Rationes hu-

Vera & proprie vacatio oritur, si prorius pastor vel moritur, vel officium deposuit.

ad locum *Luc. V.* quod annuere debeant sociis, qui sunt in alia naui, vt collaborantibus collaborent, & adiuuent illos: neque hoc reprehendi potest, si alias error fundamentum fidei tangat. Sed cur non eadem ratione quemlibet obstrictum esse existimarem, vt si semina *impietatis* propter inertiam alicuius pastoris in vicina aliqua ecclesia spargi videat, æquali labore & communi cura defectum hunc suppleat, & etiam ouium sibi non commissarum *specialiter* curam habeat, quæ a proprio pastore reiecta est. Nonne enim *semina impietatis* æque nocent ecclesiæ, eiusque pacem turbant, quam *errorum* & *hæresium*? imo sæpius hæc cura neglecta plus nocet ecclesiæ, quia facilius errores euitari possunt, si ad veram pietatem oues ducantur, & mysterium fidei in pura conscientia conservare assuefiant.

Praxis primitiuæ ecclesiæ adducitur.

§. VIII. Atque hæc praxis eo magis esset obseruanda, quo magis praxi primitiuæ ecclesiæ conformis deprehenditur. Nam, vt bene adnotat prælaudatus *archiepiscopus Spalatensis c. l. §. 4.*, parochiarum seu dioecesium inter episcopos ad vitandam confusionem distinctio, ne alter alterius turbaret regimen & gubernationem, non fuit adeo rigide instituta, vt interim dictante charitate quilibet episcopus non posset in alia etiam dioecesi sua vti potestate, vtpote quæ iure diuino non esset locis circumscripta. Sic BASILIVS *epist. 53.* de ATHANASIO prædicat, quod tantam gesserit omnium ecclesiarum curam, quantam eius, quæ ipsi peculiariter a domino esset credita. Similiter CHRYSOSTOMVS *epist. 49.* de AVRELIO episcopo Carthaginensi asserit, quod magnum laborem & sudorem pro omnibus orbis terræ episcopis susceperit. Vid. BARONIVS *tom. V. ad ann. 405. n. 18.* Vlterius idem CHRYSOSTOMVS de EVSTATHIO Antiocheno episcopo *in laudat. eius* refert: *Edoctus probe fuerat a spiritus gratia, ecclesiæ antistitem non de illa solum, quæ ipsi a spiritu sit commissa, curam debere gerere, verum etiam de vniuersa, quæ per orbem terrarum degit.* Plura alia testimonia, ex antiquitate hanc rem declarantia, adduxit M. A. *de* DOMINIS *alleg. c. 7.* Quod autem postea hæc libertas & cura communis fere in desuetudinem abierit, & per leges publicas restricta fuerit, illud ad deprauatum ecclesiæ statum spectat, optandumque foret, vt in nostris ecclesiis hæc cura restitueretur, quod tamen magis optandum, quam sperandum, postquam plerique non quæ DEI, sed quæ *sua* sunt, quærunt.

Quæ ostendit, parochialium limitum eo casu non fuisse habitam rationem.

Stante statu parochiarum inutiles vt

§. IX. Cum itaque nostrarum ecclesiarum ratio fere conueniat cum *bannario ecclesiæ Romanæ*, vi cuius cuilibet parocho indulgetur ius pro-

prohibendi & *arcendi* alios ecclesiæ ministros a cura ouium, sibi concreditarum, id quidem eo ipso efficitur, quod *cura specialiter* ad alias ecclesias, in effectu vacantes, extendi non possit. Illud interim adhuc piis fidelibusque ecclesiæ ministris integrum esse debet, certos pastores, quos inutiles esse iudicabunt, suspectos postulare, & consistorii cognitionem desuper implorare. Cogitandum enim est, ecclesias comparari posse *pupillis*, vt antea dictum, & pastores *tutoribus*, qui primario & principaliter, imo vnice propter *personas* earumque salutem constituuntur. Iam in iure nostro etiam singulis ciuibus permissum est, tutores, qui non *ex fide* tutelam gerunt, suspectos accusare, adeo vt ne quidem exclusæ sint fœminæ, quæ alias ad accusandum ægre admittuntur. In primis vero incumbit ceteris collegis & contutoribus, qui eandem tutelam gerunt, collegam suspectum mature postulare, quia alias periculum tutelæ ad eos spectat. Quidni itaque idem dicendum esse arbitraremur de ministris ecclesiæ fidelibus, qui ecclesiæ Christi, quamuis per *regiones*, præfecti sunt, vt iuxta iudicium PAVLI omnes *cooperarii* dicendi veniant? His certe ex *necessitate* incumbere debebat, præcauere, ne *inutilis* aliquis & *mercenarius* in vinea Christi toleraretur operarius, quia alias in iudicio diuino eo nomine quoque tenebuntur. Verum quod hæc cura quoque omittatur, in causa est, quod plerique persuasum habeant, se reliquorum collegarum obseruatores esse haud debere, quæ tamen persuasio primis principiis *iuris naturæ*, ne dicam verbo DEI, e diametro repugnat.

suspecti a quolibet pastore postulari possunt; quod illustratur exemplo tutorum.

§. X. Equidem aliunde satis prospectum esse huic rei, plerique afferunt, & quidem (I) per *visitationes annales*, superintendentibus nostris commissas, vbi secundum *ordinationes visitationis* inquirere simul debent in *vitam*, *mores* & *fidelitatem* pastoris cuiusque ecclesiæ. Confer. *nou. 123. c. 10.* Nam propter hunc finem visitationes ecclesiasticas esse institutas, docet ZIEGLER. *de episc. l. 3. c. 26. §. 1.* AHASVERVS FRITSCHIVS *in not. ad Anton. Fabr. de religione l. 2. c. 4. pag. 190.* IOANNES a MVNSTER von der Kirchen-*Visitation.* (II) Quod extra visitationes hoc totum negotium ad *Superintendentes* spectet, qui prospicere debeant, vt clerus inculpate viuat, quem in finem dicuntur *episcopi* & *inspectores*, quod *inspectio* in alios pastores totumque populum eisdem incumbat. CARPZOV. *iurispr. consist. l. I. def. 168. n. 4. 5.* & *def. 19. n. 2.* Hæc quidem satis optime primitus sunt constituta, & effectum suum possent habere, si etiam in obseruantiam strictissimam deducerentur. Nam ad *visitationes* quod attinet, illas multis in locis iam diu cessasse, conqueritur

An huic rei sufficiant visitationes? et Superintendentium inspectiones?

BRVNNEM. *de iur. eccleſ. l. 1. c. 6. mem. 12. §. 10.* quod & teſtatur FRITSCH. *cit. l.* inquiens : *Experientia conſtat, neglecta hactenus per viſitationem inſpectione miniſtrorum eccleſiæ, multos præſertim in pagis & doctrinæ ac diſciplinæ eccleſiaſticæ exiguam rationem habere, atque magis boues, quam Chriſti oues, & ſues diligentius quam ſuos paſcere & curare.* Vbi vero adhuc viſitationes quandoque frequentantur, ita frigide & inutiles eſſe ſolent, vt nulla emendatio inde ſperari poſſit, præſertim cum non raro ipſi viſitatores a vera & ſolida pietate alieni eſſe ſoleant. Sed de *defectibus viſitationum*, & quæ præterea huc ſpectant, alibi dicendi locus erit. Neque alterum, quod adductum eſt, medium ſufficiens eſſe videtur, quia non raro ipſi *inſpectores* ſunt inutiles, non facientes illa, quæ ſui ſunt officii. Quod enim BELLARMINVS *in tr. de gemitu Columbæ l. 3. c. 5.* de ſuorum epiſcoporum negligentia aſſerit, quod *multi in ſpecula aſſignata non ſedeant, quod ſpeculentur quidem, ſed agros & vineas, & quod eorum eccleſiæ tota ſylveſcant*, id etiam de plurimis noſtrarum eccleſiarum inſpectoribus iure optimo dici poteſt. Si enim ſerio res tractaretur, emendatio maior ſeſe exſerere deberet, quæ tamen in plurimis locis fruſtra exſpectata eſt. Quodſi enim inſtas, *inſpectorum* admonitiones increpationesque eſſe ſatis frequentes, ſed pleroſque paſtores illas parui habere, & eſſe incorrigibiles; regero, non quieſcendum, ſed inſtandum, vrgendum, & denique mature rem ad conſiſtorium eſſe deferendam, vt tandem tales *inutiles miniſtri* remoueantur; & de fidelioribus eccleſiæ proſpiciatur.

An concilia remedium hic adferant?

§. XI. Voluit denique etiam eccleſia Romana hiſce defectibus remedium quærere per *concilia prouincialia*, quæ hunc in finem ſingulis annis ſunt celebranda ad diſcutiendos mores clericorum, *c. 16. D. 18. c. 17. D. 18. c. 25. X. de accuſat. concil. Trident. ſeſſ. 24. de reformat. cap. 2.* quod quidem medium improbari non poſſet, ſi modo ea, qua par eſt, ratione diſcuterentur mores inutilium clericorum. Sed vel exitus docet, hæc concilia ſuum non ſortiri effectum, quod indicium præbet, diſcuſſionem hanc morum vel ſatis eſſe frigidam & ſaltem fieri de *grauioribus exceſſibus*, vel plane omitti, ne ita tot inutiles clerici, qui in eccleſia inueniuntur, ſuas optimas præbendas deſerere cogantur. Alias eiuſmodi conuentus paſtorum ſunt maxime vtiles & accommodati ad promouendam eccleſiæ ſalutem, prout eos quoque commendat BRVNNEM. *de iur. eccleſ. lib. 3. c. 2. §. 9.* his verbis: *hoc eſt de neceſſitate, vt paſtores animarum interdum & quidem ſæpius conuentus agant, de eccleſiaſticis rebus ac emendandis ouibus conſilia conferant. Nam nullum collegium eſt, in quo membra*

bra non conueniant, & de rebus collegium concernentibus capita conferant &c. Verum in ipsa ecclesia Romana hæc *concilia prouincialia* dudum desierunt, & quæ *diœcesana* vocantur, etiam admodum rara sunt, quia ipsi adhuc episcopi nondum redacti sunt ad formam episcoporum primitiuæ ecclesiæ.

Salubrius remedium est, si mature inutiles parochi denuncientur consistorio.

§. XII. Nullum itaque salubrius remedium superesse videtur, quam vt singuli fideles ministri ecclesiæ sibi incumbere persuasum habeant, reliquam inutilem pastorum turbam mature *suspectam* reddere, denunciationibus eum in finem consistorio oblatis. His ita factis, ex officio consistorium debet inquirere in mores, & omnia facere, quæ ad salutem ecclesiæ spectare videntur. Neque admitto instantiam, correctionem morum non pertinere ad consistorium, ea de causa, quod non sit pars *iurisdictionis;* cum consistoriorum potestas non sit determinanda ex potestate ciuili, sed talis esse debeat, quæ simul ecclesiis bene prospicit, vnde cum non stricta iurisdictio hic exerceatur, sed *cura generalis omnium ecclesiarum*, cum *censura morum* ad consistoria spectet, theologi reliquis assessoribus adiungi solent, vt hæc cura eo melius expediatur. Inde & consistorium non tantum ad *instantiam alicuius*, sed etiam *ex officio* eiusmodi in casibus decernere debet citationem, *nam hic*, vt ait BRVNNEMANNVS *c.l. §. 17. agitur non de interesse pecuniario, sed de interesse animæ, & de remouendis scandalis, quibus plures infici & contaminari possunt.* Neque hanc inquisitionem intermittendam esse ideo existimo, quod aliqui obiiciant, per tales *correctiones morum* non emendari mores impiorum: nam quemadmodum id vniuersaliter verum non est, ita si consistorium videat, parochum plane esse incorrigibilem, alia incedendum est via, & qui inidoneus ad ouile Christi esse cognoscitur, mature inde remouendus. Id sane in nostrarum ecclesiarum intimam perniciem receptum est, quod consistoria difficilia esse soleant in remouendis impiis ecclesiæ ministris, adeo vt, nisi excessus sint grauiores & fere inexcusabiles, ad *remotionem* deueniri non soleat, cuius rei ratio partim adhuc ex reliquiis papatus petenda, quod ordinatus pastor *ordinem* & *characterem indelebilem* acceperit, adeoque non nisi in extrema necessitate ab ordinibus remouendus sit; partim etiam ex aliis rationibus, quas intactas relinquo, id vnicum tantum adhuc monens, multum hic dependere ex *integritate* eorum, qui consistoriis intersunt, adeoque, si hisce viri irreprehensibiles præfecti fuerint quibus vera salus ecclesiæ curæ cordique est, inde quoque puriorem & integriorem statum omnium ecclesiarum

rum expectandum esse: e contrario si defectus plures hic occurrunt, illos pernecessariam consequentiam quoque in omnes redundare ecclesias, vti quandoque experientia docet. Consistoria sane non tantum causas ecclesiasticas diiudicare, sed praeterea vniuersim curam circa omnes territorii ecclesias gerere, & supremam inspectionem habere debent, qua neglecta, facile negligitur cura singulorum circa singulas ecclesias.

Ex suspensione inutilium parochorum noua vacationis species oritur.

§. XIII. Quando itaque consistorium suum officium facit in discutiendis malorum pastorum moribus, & si eosdem non statim remouet, sed tantum *suspendit ab officio*, quod facilius fieri solet, oritur inde *noua ecclesiae vacantis facies*. Quia enim ministro ecclesiae eo ipso *ad certum tempus* functio ecclesiastica interdicitur, illa interim deuoluitur durante suspensione ad vicinos pastores, perinde ac si defunctus esset proprius parochus: id enim variis ordinationibus ecclesiasticis optime prouisum, quibus ordinarie superintendentibus committi solet, vt vicinis pastoribus curam hanc iniungant. CARPZ. *iurispr. consist. l. II. defin. 116.* Vnde & reditus, quibus *inutilis pastor* interim priuatur, assignantur eis, qui vices eius interim subeunt, vt eo promtiores ad officium exhibendum alienis parochianis reddantur, ad quod etiam vel sola *ratio pietatis* eos adducere debebat. CARPZ. *cit. l. n. 10.*

Haec originem traxit ex poenitentia delinquentibus clericis iniuncta.

§. XIV. Sed vt status *huius vacationis* eo rectius intelligatur, paucis causae eiusdem originem referre lubet. Constat ex historia primitiuae ecclesiae, christianos imprimis studuisse, vt non tantum fidem in Christum *ore*, sed etiam ipso *opere* confiterentur, & quia nihilominus euitari non potuit, quin saepe coetui christianorum sese adiungerent, qui pristinum viuendi morem corrigere haud amarent: disciplina ecclesiastica adhibita fuit, qua talium mores vel in melius reformarentur, vel coetu fidelium plane excluderentur. Ita enim ORIGENES *lib. 3. contra Celsum: Iam*, inquit, *erga peccantes quam seuera est disciplina, praecipue contaminatos libidine, quos e sua communione reiiciunt nostri, quantumuis Celsus eos nugacibus circulatoribus similes faciat*, & post pauca: *ac rursum resipiscentes haud secus quam rediuiuos recipiunt, post longiorem melioris mentis approbationem, quam cum primum ad religionem discendam admitterentur, ea tamen conditione, vt quoniam lapsi sunt, excludantur in posterum ab omnibus dignitatibus & magistratibus ecclesiasticis.* Hic erat *lapsorum* & *receptorum* status, vbi merito obseruanda est pristinorum christianorum singularis praecautio in recipiendis poenitentibus, qui per plures gradus demum recipiebantur, quos explicat CHRISTOPH. IVSTELLVS *biblioth. iur. canon. antiq. tom. 1. in not. ad codic. can. vniu. eccles. p. 76.*

p. 76. & fusissime MORINVS *de administrat. sacram. pœnitentiæ.* Imprimis vero *lapsi* inhabiles iudicabantur ad quæuis munia ecclesiastica, adeo vt etiam episcopi & presbyteri lapsi, postea pœnitentes, reciperentur quidem, sed officio suo haud amplius superesse potuerint. BEVEREGIVS *loc. cit. p. 72.* Aliquando *honorem* quidem retinebant, sed ad sacrum ministerium non amplius admittebantur; *concil. Ancyr. c. 1. & 2.* Atque hoc ipsum quoque variis iuris canonici textibus confirmatur *c. 1. seqq. c. 60. c. 66 seqq. D. 50.* Verum sequioribus temporibus, cum clerici vitam irreprehensibilem plane deponerent, paulatim ab hoc rigore recedi cœpit, ne forsan, vetere disciplina retenta, clerici rarescerent. Sic enim CALIXTVS I. in *c. 14. D. 50.* audacter ait: *Errant enim, qui putant, Domini sacerdotes post lapsum, si condignam egerint pœnitentiam, Domino ministrare non posse, & suis honoribus frui, si bonam deinceps vitam duxerint, & suum sacerdotium condigne custodierint,* id quod *in seqq. textibus ead. Dist.* pluribus confirmatur. Fuisse vero inter patres seculi quinti & sexti hac de re dissensiones, euidens est ex *c. 16. D. 50.* ibi: *dum se dicit de hoc canones diuersos legisse, & diuersas sententias inuenisse, alias resurgendi, alias nequaquam posse* & *c. 23. ibid.* ibi: *licet in hoc diuersa sentiant, dicentes, non posse restitui ad honorem;* quas diuersas sententias conciliare ausus est ISIDORVS in *c. 28. D. 50.* Sed in tanta dissensione præualuisse tandem & recepta videtur sententia, post *pœnitentiam* posse clericos redire ad pristinum officium, nisi crimen esset grauissimum admissum, ob quod *pœnitentia perpetua* eidem iniuncta esset, quia non conueniens videbatur, in *statu pœnitentiæ* sacris præesse officiis. Ceterum propter *leuiora crimina* pœnitentia aliquando ad certum tempus restricta, intra quod *interim* non poterat pœnitens sacris præesse, sed, tempore pœnitentiæ finito, officio & communioni reddebatur *c. 36. D. 50.* vt tamen, si intra illud tempus veræ pœnitentiæ fructus deficerent, vlterius hoc tempus posset protrahi. *cit. c. 36.* Inde orta est *suspensio ab officio sacro*, quia durante pœnitentia executio officii suspendebatur, quod clarius ex NICOLAI epistola in *c. 39. D. 50.* constat, vbi clerico incaute agenti pœnitentia indicta legitur, & *vt aliquanto tempore a missarum solemniis suspendatur, denuo posthac ad sacerdotale rediturus officium.* Quin non raro *suspensio* talis *indeterminate* fiebat: quia enim potissimum decernebatur, vt pœnitentiam interim ageret, & ad mores christiano dignos reuerteretur; congruum erat, tamdiu eundem a ministerio diuino arcere, donec de emendata vita probabiliter constaret. Sic in *Concilio Aurel. c. 25.* dicitur: *Tamdiu a sacrificando cessabit,*

quamdiu legitima pœnitentiæ satisfactione correctus ad gradus sui officium redeat, quam amisit. Hæc itaque *suspensio* potissimum ob *impositam pœnitentiam* oriebatur, & hoc intuitu inter *censuras ecclesiasticas* refertur *c. 20. X. de V. S.* quia durante hoc *statu pœnitentiali* sacris vacare non poterat.

Postea in pœnam proprie dictam degenerauit;

§. XV. Verum paulatim, postquam omnia in peius ruere in ecclesia Romana cœperunt, & imprimis pœnitentiæ impositio assumsit naturam *pœnæ* alicuius *externæ* & *ciuilis* ex ratione status hierarchici: hæc quoque suspensio inter *pœnas* clericorum *proprie dictas* relata est, & hac metamorphosi semel introducta, varie cœpit diuidi; dum alia est de *nudo officio*, saluo beneficio, alia simul *a beneficio*, & perceptione fructuum, *c. 44. X. de elect. c. 1. de priuil. c. 1. de schismat.* Sed ita tandem vera suspensionis causa neglecta est, præsertim cum & ipsa *pœnitentia* sensim in opus operatum, seu in præstationem certorum actuum externorum degenerauit.

et in hoc statu in nostras translata est ecclesias.

In hoc statu corrupto quoque translata est in nostras ecclesias, vt inutiles clerici per illam quidem puniantur, maxime, vbi suspensio quoque intuitu *salarii* fit, sed non ad pœnitentiam deducantur, quod non diffitentur nostrates. Etenim CARPZOV. *lib. 3. I. E. def. 114.* inter pœnas clericorum hanc quoque refert cum aliis ibi allegatis, & in rationibus subiectis potissimum eo collineat, vt ostendat, ita vindicari crimina a clericis commissa, dum & salario interim priuantur, & maculam quandam contrahunt. Interim parum attenditur, vtrum ad saniores mores redierint, nec ne? quamuis hoc remansisse ex pristina disciplina videatur, quod tandem restituti aliquando deprecationem publicam præmittant, antequam functionem suam recipiant, obseruante CARPZOVIO *lib. 3 I. E. def. 117. n. 10. seqq.* & ita ecclesiæ suæ reconcilientur; quod quidem satis conueniens esse iudico, sed rarius tamen fieri arbitror, imo ipsa deprecatio plerumque in meram *solennitatem* abire solet. Præstaret, vt tales *inutiles clerici* tamdiu suspenderentur, donec fructus veræ pœnitentiæ apparerent, quia alioquin parum ecclesiæ consulitur, imo aliquando plus nocetur. Grauia sunt verba HORMISDAE in *c. 29. D. 50* inquientis: *Vere dico, quia illi ipsi, quibuscum periculosa & falsa misericordia indulgere videmur, cum ante tribunal Christi pro tantis peccatis damnandi aduenerint, contra nos causam dicturi sunt, dicentes, quod dum aut asperitatem linguæ eorum expauimus, aut falsa blandimenta & periculosas adulationes ipsorum libenter accepimus, in iisdem permanere peccatis eis inutiliter indulgemus, aut ipsa peccata augere permittimus* &c. Hæc verba imprimis contra eos adhibet, qui impios clericos facile rursus ad officium admittunt.

§. XVI.

§. XVI. Est itaque, decreta suspensione, ecclesia non omnino vacans, sed *secundum quid*, cum præterlapso tempore suspensus redeat ad functiones sacras. Rectius & salutarius esset, si diceremus, vacationem ipsam in suspenso esse, vt ex futuro euentu dependeret, vtrum suspensus ad officium redire posset, si scilicet seriam egisset pœnitentiam. Verum ita non semper certis temporis cancellis esset includenda suspensio, vel ad minimum ita adornanda, vt quidem ipsi relinqueretur spes redeundi ad functiones sacras, si emendatioris vitæ fructus edidisset, verum non præcise in eadem parochia, sed in alia. Infinita incommoda oriuntur in ipsam ecclesiam ex tali *suspensione*, adeo vt fere dicere possis, plus mali in ecclesiam ex tali suspensione oriri, quam in ipsum ministrum, cum tamen in ecclesiæ vtilitatem vergere deberet. Si enim ad biennium vel annum facta suspensio, in effectu viduata interim existit ecclesia, destituta quippe proprio pastore. Licet enim vel maxime commendetur vicinis pastoribus; iam supra tamen monitum est, curam vicinorum vel *imparem* esse huic viduatæ ecclesiæ, vel *superficiariam*, & tandem resolui in meram externam functionem cultus diuini. Quid quod plerumque non vni, sed pluribus communiter commendetur, quo ipso, cum cura per plures dispersa est, eo minus ecclesiæ prouideretur, & cura visitationis domesticæ, imprimis in parochiis necessaria, plane negligitur. Tot canonibus & legibus ecclesiasticis ab omni tempore inculcata est *residentia clericorum*, maxime in beneficiis, quæ *curam animarum annexam* habent, & quidem recte, quoniam hæc absque *residentia* expediri nequit. Verum talis residentia hic plane deficit, & parochi alieni vix horulæ momentum ibi præsentes esse solent, quo fit, vt hæc *cura interimistica*, die interims-Cur einer Pfarren, vt vocatur teste STRYK. *diss. de decret. interim. c. 2. n. 38.* sit fere inanis & absque omni effectu. Grauiora incommoda ex tali suspensione redundant in ecclesiam.

§. XVII. Quæ cum ita sint, non intempestiue quæritur, annon loco *decreti interimistici*, quo viduata parochia vicinis demandatur, possit alius præfici parochiæ, vt tantum malum auertatur? Si iudicem CARPZOVIVM in hac quæstione eligimus, neganda erit: *sana enim ratio*, inquit *lib. 3. I. E. def. 116. n. 3. non admittit, nondum vacante ministerio alium substituere*, quæ ratio in iure canonico satis expedita est, ad quod quoque prouocat. Verum an ad eiusmodi regulas iuris canonici, quæ rarissime *salutem ecclesiæ*, h. e. populi ecclesiastici intendunt, respiciendum sit in consistoriis nostris, vel ideo subdubito, quia vi iuramenti consistoriales non ad seruandam integritatem iuris canonici, sed An durante suspensione alius possit parochus vacanti parochiæ præfici?

 ec-

ecclesiæ adstricti sunt, & quamuis contra leges ecclesiasticas nihil tentare aut adornare possint, nulla tamen certa lege ecclesiastica ita restricta est potestas consistorii in casu *suspensionis*, vt non aliquando *extra ordinem* alio modo, quam per eiusmodi *decreta interimistica*, ecclesiæ prouidere possit. Optimum foret, si, (quod alias in ciuilibus πολυτρύλλητον est, *vtilitatem publicam supremam legem esse*) etiam in ecclesiasticis causis & negotiis cogitarent, *salutem ecclesiæ* h. e. *populi ecclesiastici supremam legem esse debere*, sed longe diuerso acceptam sensu & significatione *salutis ecclesiæ*, ac quidem apud pontificios sueuit. Cum enim hi veram salutem ecclesiæ in eo fere vnice quærant, vt *hierarchia* magis magisque stabiliatur, h. e. vt imperium in conscientias & dominatus sacer conseruetur, & opibus quotidie ecclesia augeatur, tamen eo ipso magis salutem ecclesiæ destrui, apud omnes in confesso est. Illud autem sine dubio *veram* ecclesiæ *salutem* constituit, per quod salus æterna hominum intenditur, & cœtui fidelium, seu congregationi, **der Gemeinde**, ita prospicitur, vt ad fidem in Christum in pura conscientia conseruandam adducantur, & huc omnes directiones externæ in ecclesiis dirigantur. Nemo vero negabit, melius ecclesiæ quodammodo vacanti prospici per *proprium* quam *alienum* parochum, cui tantum oues commendantur, & cuius oues non sunt propriæ, quippe qui a conductitio pastore haud adeo differt. Equidem illud obstare videtur, quod etiam CARPZOVIVS vrget, suspensum finito tempore posse reuerti ad suum officium, quod ita fieri non posset, si alius interim ecclesiæ vacanti præficeretur. Fateor, hanc rationem satis prægnantem esse, quæ tamen haud foret metuenda, si non adeo omnia iuris canonici remedia, cum summo ecclesiarum nostrarum detrimento, nostris ecclesiis applicare studeremus. Tollatur suspensio, tanquam pœna inconueniens & damnosa ecclesiæ, vel saltim toleretur, quoad *fructuum perceptionem*, vt interim officium suum continuet. Si dicis: atqui nec hæc officii continuatio ipsi indulgeri potest, absque summo periculo ecclesiæ. Regero, quod ita potius plane remouendus sit, quippe qui inutilis ecclesiæ esse noscitur, reseruata tamen spe, vt mutatis moribus possit alii ecclesiæ præfici. Imo denique si suspensio retineri debet, saltim non iniquum foret, quin potius ecclesiæ valde salutare, si interim *substitutus* vel *adiunctus* constitueretur, qui, si vel maxime suspensus rediret ad officium, tamen semper ei maneret adiunctus, & ita ordinarius parochus in pœnam teneretur diuidere fructus officii sui. Quodsi haud sufficientes duobus videntur, in suspensione tamen ad longius tempus con-

consul-

fultum foret; plane eum priuare suo officio cum spe redeundi ad aliud, si in melius mutauerit mores. Hoc salus ecclesiæ, tanquam *suprema lex ecclesiastica*, postulat, licet iure certo hic plerumque deficiamur. Sed non adeo ius deest, si attendamus, translocationes in pœnam in nostris quoque ecclesiis esse receptas, secundum CARPZ. *lib. 3. I. E. def. 118.* a quo more haud alienum illud videtur, quod antea monui.

§. XVIII. Atque hoc tunc merito attendendum esse videtur, si *longior* & *diuturnior* metuenda vacatio ecclesiæ. Nam præter hanc, quam explicui, adhuc secundum ius canonicum datur alia suspensio ad tempus incertum, quando parochi ob inculpationem atrocioris criminis, pendente inquisitione vel accusatione, tamdiu ab officio suspenduntur, donec vel se purgauerint, vel legitime conuicti fuerint. Sola tamen accusatio hic non sufficit, vt NICOL. PAPA in *c. 5. C. 15. q. 8.* monet: *Priusquam audias*, ait, *ne iudicaueris quemquam, atque ante probationem accusationis illatæ neminem a tua communione suspendas, quia non statim, qui accusatur, reus est, sed qui conuincitur, criminosus.* Vbi vero satis grauatus est indiciis, & publice grauiter diffamatus; ad scandalum publicum euitandum, suspensio decerni solet, donec se purgauerit; *c. 10. X. de purgat. canon.* BRVNNEM. *in iur. eccl. lib. 2. c. 9. §. 6.* ibique STRYK. SCHILT. *inst. iur. can. lib. I. tit 19. §. 8.* Suscepto itaque processu inquisitorio, ordinarie captura decerni solet, eoque magis iam erit suspensus; & si vel maxime saluum conductum impetrauerit, scandalosum tamen foret, publici iudicii reum adhuc ad diuina admittere ministeria. Quodsi iam satis grauatus esset, vt probabiliter remotio cum grauiori pœna decerni posse videretur, quis dubitabit, interim posse alium tali vacanti ecclesiæ præfici? (Quid dicendum de suspensione ob accusationem institutam?)

§. XIX. Sed de statu eiusmodi vacationis, quæ *culpa* inutilis pastoris contingit, satis. Similis huic alia est, quæ *casu fortuito*, viuente licet proprio parocho, contingere potest, si ob iustum impedimentum *corporis*, *ætatis*, vel *valetudinis* aut *animi morbum* non possit amplius superesse curæ rerum diuinarum. Et cum horum exemplorum in antiquitate non minima sit copia, paululum videndum, quomodo cura ecclesiarum interim expedita fuerit. Solebant clerico ægrotanti, vel senio iam confecto, dare *auxiliatorem* vel *adiutorem*; qui vel in consortium administrationis adsumebatur, vel, ordinario episcopo alioue ecclesiæ ministro plane impedito, solus administrabat nomine impediti. EVSEBIVS *lib. 6. eccl. histor. cap. 9.* refert, ALEXANDRVM adiutorem datum fuisse NARCISSO Hierosolymorum episcopo, qui senio confectus (Datur etiam vacatio ex impedimento parochi orta.)

 non

quod qua ratione factum sit, & quo colore defendatur, hic exequi a scopo alienum esse duco Vid. LINCK. *de iure episc. c. 4. n. 57.*

§ XXI. Hæc omnia cum satis saluti ecclesiæ conformia deprehendantur; recte quoque in nostris ecclesiis receptum est, vt in casu huius velut vacantiæ prospiciatur ecclesiæ de quodam *adiutore*, quem *substitutum* vocare solent, si forsan morbo tali laboret pastor, vt spes conualescentiæ nulla appareat. CARPZ. *lib. 1. I. E. def. 16. & 152.* Quamuis in eo magis nouioribus iuris canonici placitis mores nostri accedant, quod talis substitutus ordinarie spem succedendi consequatur, CARPZOV. *cit. l. def. 18.* quod tamen non adeo reprobandum censeo, postquam substitutus eiusmodi spem succedendi habens maiori cura sacris præfuturus creditur. Sic itaque, quæ alias in *vocatione parochorum*, vacante ecclesia, sunt obseruanda, hic quoque non negligenda, &, si ecclesia patronata sit, patrono ius competit talem præsentandi, & totius ecclesiæ consensus adhibendus, vti alias in constitutione noui parochi requiritur. BRVNNEM. *ius eccl. lib. 2 c. 8. §. 20.*

Et hodie in nostris ecclesiis per substitutos.

§. XXII. Denique *vera & proprie dicta vacantia* oritur, quando ordinarius pastor plane deponit officium suum, vel per *mortem*, vel *remotionem*, vel *resignationem* &c. vbi plerumque differentiæ ratio quærenda in tempore vacationis, quia posterioribus casibus duobus tamdiu ecclesia non vacat, vti in primo, ob cessantem annum gratiæ, quamuis sæpe aliæ difficultates oriri soleant ob nouam electionem, si vel turbis peragatur, vel alias litigiosa sit, aliudue impedimentum suboriatur. Credo, vt iam *cap. I.* obseruaui, ad hæc incommoda præcauenda, quæ olim imprimis erant metuenda, vbi plebis electione constitutio peragebatur, introductum fuisse, vt episcopus morti vicinus antemortem sibi designaret successorem. Exemplum est in ANATOLIO, de quo EVSEB. *lib. VII. c. 32.* hæc refert: *Hunc* (Anatolium) *Theotbonus Cæsareæ palæstinorum episcopus per manus impositionem primus episcopum ordinauit, eumque successorem sibi post mortem ad parœciæ suæ procurationem deligendum prouidit.* Sed displicuit plerisque hæc constituendi successorem ratio: quamuis enim in eo satis vtilis videbatur, vt ita omnis euitaretur vacatio; non leues tamen fraudes præterea in designatione tali successoris occurrere poterant; hinc iam in *Concilio Antiocheno*, anno 341. habito, & quidem *c. 23.* hoc prohibitum est his verbis: *Episcopo non licere alium pro se successorem constituere, etiamsi sit in fine vitæ. Si quid autem tale fiat, irritam esse huiusmodi constitutionem,* vid. *c. 3. C. 8. q. 1.* quo etiam respiciunt textus in *c. 4. 5. ibid.* Rationes

Vera & proprie vacatio oritur, si prius pastor vel moritur, vel officium deposuit.

nu-

huius prohibitionis tangit pro parte HIERONYMVS, relatus in *c. 6. ibid.*

Hoc casu cura interim demandatur collegæ;

§. XXIII. Quando itaque talis *vacantia totalis* existit, salus ecclesiæ postulat, vt curam interim hoc quoque casu alii suscipiant, *ne gregi fidelium desit custodia pastoralis*, vt loquitur GREGORIVS in *c. 13. C. 7. q. 1.* Verum ante omnia status ecclesiæ, cui defunctus vel remotus præfuit, sedulo ponderandus est: aut enim vnus tantum eidem præest, id quod contingere solet in pagis, aut vero plures vni ecclesiæ præsunt, vt in ecclesiis vrbicis plerumque accidit. Hoc casu non tam *ecclesia* vacat, quam *locus* seu *officium*, & sic facilius cura per superstites collegas suppleri potest. Cum enim *indiuisim* cura ecclesiæ pluribus sit demandata; cura, quæ hactenus apud plures coniunctim fuit, accrescit in solidum reliquis, quippe *in solidum* omnibus censetur tributa. Male enim actum est cum eiusmodi parochis, qui tantum curam eorum, quibus a confessionibus sunt, sibi esse commissam arbitrantur, cum tamen Deus ab iis in genere rationem earum animarum postulabit, quæ eis concreditæ sunt, quales non sunt soli *pœnitentiarii*, vti loquuntur: nam nec hi tantum ei commissi sunt, sed omnes & singuli in illa ecclesia, & sic absque vlla noua commissione reliqui superstites *ex officio* omnium curam soli suscipere debent, donec in collegæ mortui locum alius suffectus fuerit. Imo licet quædam officia specialia inter eos diuisa fuerint, si forsan non vnius generis fuerint ministri vnius ecclesiæ, sed alter *pastor primarius*, reliqui tantum *diaconi*: tamen cadente pastore, illa quoque, quæ huius particularis officii erant, subire debent, quatenus ab eis commode peragi possunt, quæ omnia praxi notoria satis confirmantur.

Vel si vnus tantum parochus adest, aliis vicinis pastoribus.

§. XXIV. Sed altero casu, quando tantum vnus pastor *ecclesiæ viduatæ* præfuit, necessario aliis demandanda est cura huius vacantis ecclesiæ. Quemadmodum autem episcopis omnium ecclesiarum, in diœcesi sua sitarum, cura incumbit: ita in nostris imprimis hæc cura demandata est superintendentibus, vt clare prouisum *in ordin. Saxon. eccl. tit.* Von Beruf= und Annehmung der Kirchen=Diener. Zum andern soll der Superintendens unverzüglich die Verordnung thun, damit alsobald die Kirche durch die benachbarten Pfarrer und unverdächtige Personen mit den ordentlichen Predigten, Austheilung der Heil. Sacramenten, und allem was solchen anhänget, und darunter begriffen, nach Nothdurft bestellet, damit aus Mangel derselben in Nothfällen niemand an seiner Seelen Seligkeit versäumet werde. Idem dispositum in *ordin. eccl. Magd. c. 13. §. 5.* his verbis: Immittelst und

zwar

zwar alsobald, nach erledigtem Pfarr-und Kirchen-Dienst, soll iedes Districts Inspector mit Vorwissen der Obrigkeit und Gerichts-Herren, unter welche solche Pfarr gehöret, Verordnung machen, daß die Kirche durch die nächstbenachbarte Pfarrer mit denen ordentlichen Predigten und Verwaltung der Heil. Sacramenten, und was sich sonsten gebühret, nothdürftig bestellet werde. Hic singulariter notandum, hanc commissionem viduatæ ecclesiæ fieri debere *consensu domini iurisdictionalis*, imo, vti *§. seq. 6.* additur, præscitu quoque *patroni*. Quamuis enim alias hic consensus ex *iurisdictionis* & *patronatus* natura non fluat, cum per curam illam interimisticam patroni ius haud violetur, neque vlla hic *præsentatio*, quæ vnice patrono propria est, fiat: satis tamen conueniens est, vt hic honos vtrique seruetur. In *ordinatione Vinariensi Saxon. lib. 2. c. 1.* fere eadem repetuntur, quæ ex electorali Saxonica antea allata sunt, quibuscum ceterarum prouinciarum ordinationes etiam conspirant. Quin in eo quoque conueniunt, quod non *vni*, sed *pluribus* hæc cura sæpe sit demandanda, neque tamen vbique numerus determinetur: alibi duo, alibi tres eligi ad hanc curam iubentur, qui *alternatim* curam vacanti ecclesiæ impendant, quod an salutare ecclesiæ viduatæ esse possit, ex iis, quæ supra dicta sunt, iudicari potest.

§. XVV. Neque hæ *commendationes* aliarum ecclesiarum adeo recentes, vel heri aut nudius tertius natæ sunt, sed ab antiquissimis iam obtinuere temporibus. Nam, vt vtar verbis FRANCISCI DVARRENI *de SS. eccl. minist lib. 5. c. 7. Priscis temporibus enim ecclesiæ vacanti pastor idoneus statim præfici non poterat, interim vt ea euitarentur mala atque incommoda, quæ vtplurimum ἀναρχία parit, solebat ecclesia vacans probo alicui viro commendari & committi, qui tanquam tutor quispiam aut procurator bona fide actus sui rationem redderet. Hic enim pastor ecclesiæ non erat & ad tempus solum constituebatur. Itaque & poterat & alterius ecclesiæ ministro hæc curatio administratioque mandari.* Idem etiam illustrat ex antiquitate PETR. SVAVIS *histor. concil. Trident. lib. 2.* cuius verba refert ZIEGLER. *ad Lancell lib. 1. tit. 28. §. 10.* Et quamuis alias duabus ecclesiis nemo præfici poterat, *c. 1. 2. C. 21. q. 1.* non tamen contra canones esse, recte iudicabatur, simul ad tempus ecclesiæ alterius curam suscipere, vnde dicitur in *c. 3. ibid. Qui plures ecclesias retinet, vnam quidem titulatam, aliam vero sub commendatione retinere debet.* Vocabantur huiusmodi commendatarii olim *intercessores* vel *interuentores, c. 22. C. 7. q. 1.* vel etiam *visitatores, c. 16. & 19 D. 61.* quorum officium potissimum describitur a GREGORIO in *cit. c. 19.* scilicet *vt nihil de prouentionibus clericorum,* Hæc commendationes ecclesiarum vacantium iam olim vsitatæ erant.

reditu, ornatu, ministeriisque, vel quicquid præfati loci esse potuerit, a quoquam præsumi pateretur, sed omnem vigilantiam atque cautelam circa clerum plebem.que eiusdem ecclesiæ exhiberet, vt in vigiliis obsequioque ecclesiastico sedulo & deuote debuit deseruire.

Quæ tamen seculis sequioribus in grauem abusum tractæ sunt.

§. XXVI. Verum hæ *commendatæ ecclesiæ* mox in rapinam cessisse videntur commendatariis. Aegre enim recedere voluisse videntur ab ecclesia, quam tanquam *procuratores* hactenus obtinuerant, vt proinde in *concilio Carthaginensi c. 8.* relato in *c. 22. C. 7. q. 1.* contra eiusmodi inuasores constitui debuerit, *vt nulli intercessori licitum esset, cathedram, cui intercessor datus est, quibuslibet populorum studiis vel seditionibus retinere, sed dare operam, vt intra annum eisdem episcopus prouideret. Quodsi neglexisset, anno expleto, interuentor alius tribueretur.* Erant quippe hi visitatores, qui & περιοδευταὶ vocantur, quasi *procuratores* & *episcoporum vicarii*, qui tamen nullam propriam sedem habebant, sed regiones episcoporum circumibant & visitabant, obseruante CHRISTOPH IVSTELLO in *not. ad codicem canon. vniuers. ecclesi.* relatum *in biblioth iuris canon. antiq. p. 90.* & cum his potissimum ecclesiæ viduatæ commendarentur, sæpe nitebantur, has ad se trahere. Moris huius, commendandi viduatas ecclesias *visitatoribus* eiusmodi, etiam mentionem facit IOANNES II. pontifex *in epistola 3. ad episc. Gall.* inquiens: *Ne eius* (episcopi Contumeliosi) *ecclesia destituta videatur, in eius locum visitatorem dari decernimus, qui a se nouerit omnia exhibenda, vt nihil de ordinibus clericorum, nihil de ecclesiastica facultate præsumat, sed ea, quæ ad sacrosancta mysteria pertinent, exequatur.* Facit etiam horum visitatorum mentionem IVSTINIANVS in *l. omnem 42. §. 9. C. de episc. & cleric.* fusiusque de his agit AEGID. MENAGIVS *amœnit. iur. ciuil. 35* Verum hæ commendationes ecclesiarum per piam fraudem postea in hunc conuersæ sunt abusum, vt non amplius *ad tempus*, & in casu *necessitatis* fierent, sed potius in hunc finem adhiberentur, vt salvis, vt putant, canonibus, possint duo vel plura beneficia conferri; quorum vnum teneret pastor *iure proprio*, seu vt loquuntur *iure tituli*, reliqua vero ex *commendatione*, & *fiducia*, qui tamen fucus reuera mentem veterum canonum circumuenit, vt bene animaduertit FRANCISCVS DVARENVS *cit. l.* quæ hic late persequi, a scopo meo alienum iudico.

Quæ cura requiritur a fiduciariis parochis?

§. XXVII. Quæ cum ita sint, euidens est, in effectu *beneficia commendata*, quæ & *commenda* dicuntur, hodie magis indulgeri sacerdotibus propter reditus, qui illis *interim* obueniunt, quam propter curam animarum & salutem ecclesiæ, & cum ita magis *parochorum* quam *parochianorum* ratio habetur, facile de *cura hac fucata* iudicium ferri potest. Et

quam-

quamuis in *nostris ecclesiis* huiusmodi abusus multiplicandi beneficia haud dentur: vix tamen abest, quin de cura, *fiduciariis ecclesiis* impendenda, idem iudicari debeat, vt mercenariis hisce pastoribus viduatis ecclesiis parum consultum videatur, vti *Cap. I.* iam præmonui. Quod si tamen rem ex vero determinare par esset; ipsa *commendatio* ad eandem curam obligaret *fiduciarios pastores*, quam propriæ ecclesiæ debent, cum & absque commendatione ad hoc obligati sint. Commendatur vicinis pastoribus *cura animarum*, non *administratio* nuda sacrorum, atque adeo persuasum fiduciarius habere debet, se etiam de temporaria hac cura DEO quoque redditurum esse rationes, eodem modo, quo de *propria ecclesia* illas reddere obstringitur. Quo facilius itaque communiter hæc cura negligi solet, eo magis prouidendum esset, vt vel viduatæ ecclesiæ mox prouideretur de proprio pastore, vel aliis fidelioribus hæc cura committeretur.

§. XXVIII. Si fontem tantæ negligentiæ vel *curæ superficiariæ* quærimus, vix alius ostendi potest, quam quod plurimorum pastorum cura sit mere *mercenaria*: ideo plerique docent, confessiones audiunt, S. cœnam porrigunt, aliaque sacra administrant, vt pingues reditus propterea percipere possint. Ita vero *se ipsos* magis pascunt, quam *animas* sibi commissas. Quid vero inde? scilicet per commendationem ecclesiæ viduatæ augetur labor, sed non semper augentur reditus, quo ipso fit, vt perfunctorie omnia agantur. Vult quidem CARPZOV. *lib. 1. I. E. def. 165.* præmio aliquo seu honorario illorum operam esse compensandam, quam vicini hactenus viduatæ ecclesiæ impenderunt; sed *propter annum gratiæ*, viduæ liberisque debitum, vel parum vel nihil lucri ex commendatione illa habebunt, quin & in plurimis ordinationibus ecclesiasticis, speciatim vero in *ordin. eccl. Magd. c. 14. §. 7.* expresse disponitur contrarium, daß die nechst angesessenen Pastores so lange, bis das halbe Gnaden-Jahr zu Ende rc. ohne Entgeld, und umsonst willig thun und verrichten, die Eingepfarreten aber selbige abholen, und eine Mittags-Mahlzeit zur Nothdurft reichen sollen. Alibi aliter res determinata est. Similiter *in ordin. eccles.* der Wild- und Rhein-Graffschafften *de anno 1673. cap. 2.* ita dispositum, daß die nechst-gesessenen Pfarrer ein viertel Jahr umsonst, die übrige Zeit aber um gebührende Erkäntnis die vacirende Pfarre versorgen sollen. In aliis ordinationibus plane nihil determinatum, vnde dubium moueri posset, an *fiduciarii* in illis locis, vbi plane nihil ex reditibus illis assignatum est, de iure quid pro opera prætendere possint? quod asserendum videtur, si CARPZOVIO iudice caussa esset dirimenda. Ille enim *cit. def. 163.* contendit, æquum esse, vt aliquo præmio labor

Cur cura vicinorum pro ecclesia viduata sit plerumque superficiaria.

 bor

bor vicinorum compenſetur, (1) quod dignus ſit operarius *mercede:* (2) quod *ſubſtituto* itidem prouidendum ſit de *alimentis:* (3) quod *reuerentia* erga paſtores hoc exigat, ne abſque præmio dimittantur: (4) quod lex *gratitudinis* a parochianis hoc poſtulet, vt quia bona ſpiritualia a vicinis parochis accipiunt, carnalia iis viciſſim retribuant. Verum quemadmodum multa *licite* accipiuntur, quæ *minus boneſte* petuntur, pleræque rationes CARPZOVIANAE eo tendunt, quod parochiani viduatæ parochiæ *bene* faciant & *laudabiliter*, ſi præmium aliquod parochis vicinis offerant, id quod nemo negabit; ita vero eſt merum honorarium, ex obligatione antidorali, & ſic *imperfecta* (quoad *forum externum*) deſcendens; aſt inde nullum *ius exigendi* honorarium illis tribui poteſt. Quemadmodum enim PETRVS *epiſt. 1. c. V. 2.* in genere admonet fideles eccleſiæ miniſtros: *paſcite gregem DEI, qui penes vos eſt, turpem quæſtum non adſectantes;* ita ſine dubio turpis eris quæſtus, ſi non aliter quam *pro mercede* velint curam viduatæ eccleſiæ ſuſcipere, quo ipſo meri fiunt mercenarii. Grauiter AVGVSTINVS relatus in *c. vlt. C. 12. q. 1.* contra hos mercenarios loquitur aiens: *ſi priuatum poſſidemus, quod nobis ſufficiat, non illa noſtra ſunt, ſed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus non proprietatem nobis vſurpatione damnabili vindicamus.* Non inuidendum eſt parochis fiduciariis, ſi honorarium quoddam iis offeratur; ſed vt iure ſuo id petere velint, vbi iis nihil eſt peculiariter in ordinationibus eccleſiaſticis conceſſum, merito impediendum.

Ceſſante anno gratiæ fructus parochiales fiduciariis paſtoribus interim aſſignari poſſunt.

§ XXIX. Quemadmodum vero hactenus dicta potiſſimum eum reſpiciunt caſum, ſi vidua vel liberi defuncti parochi adſunt, quibus *annus gratiæ* debetur: ita facilius indulgeri poteſt, vt, anno gratiæ non exiſtente, vel iam ceſſante, reditus parochiales *fiduciariis* aſſignentur, quod etiam contendit CARPZ. *lib. 1. I. E def. 164.* Ratio diſparitatis hæc eſſe videtur, quod priori caſu grauarentur *parochiani* vel *patronus*, ſi ſalarium fiduciariis interim præſtare deberent; ſed hoc caſu nullum adeſt grauamen, cum ipſi reditus, parochis ſemel ob officium ſacrum deſignati, in eum conuertantur vſum, in quem ſemel deſtinati ſunt.

An vicini ad curam eccleſiæ vacanti teneantur, ſi locus peſte infectus eſt.

§. XXX. Eximit tamen CARPZ. *lib. 1. I. E. def. 165.* ab hac obligatione ad *curam interimiſticam* vicinos paſtores, quando locus vacans peſte infectus eſt, ideo, ne cœtus adhuc ſanus lue eadem corrumpatur & inficiatur. Hoc quidem negari nequit, ſi pagi vicini adhuc ſani ſunt, vel præceptum ſuperioris obſtabit, ne paſtor ad locum, peſte infectum, accedere audeat, & ita *per indirectum* ab obligatione tali liberabitur. Verum ſi nulla adſit *prohibitio publica*, accedendi ad locum, peſte infectum, vel ſi a con-

consistorio hoc vicino iniungatur; (quod tamen rarius fieri existimo) nullam rationem subterfugiendi hanc curam vicinus pastor haberet; nam periculum vitæ, quod allegatur, non debet deterrere pastorem fidelem ab obligatione communi. Quod eo magis statuendum, si temperamentum BRVNNEMANNI *in iure eccl. lib. 2. c. 5. §. 16.* admittamus, inquientis: *Putarem tamen, posse sine periculo etiam sacra fieri eo in loco, vbi grassatur lues, præsertim si extra pagum vel vicum in loco puro pastor remotior stet a plebe, habita ratione venti, & eleuata voce doceat populum & sacra Symbola consecrata venerandi sacramenti in mensa aliqua collocet, vnde populus ipse ea inter se diuidere poterit, præsente tamen pastore vicario.*

§. XXXI. Hactenus de cura circa ecclesias vacantes, quæ legitimo pastore carent. Iam paucis ob connexitatem materiæ videndum de PASTORIBVS VACANTIBVS, h. e. proprio grege destitutis, vti vocantur in *concilio Antiocheno c. 16.* quid circa illos iuris sit. Fiunt autem pastores vacantes vel *propria culpa sua*, vel non suo vitio, sed *vi maiori*. Hoc casu merito talis præsupponenda est vis externa, cui cedere debent, & quam nullo modo auertere, aut se diutius in ecclesia sua conseruare possunt. Sæpe disputatum est inter eruditiores, *an tempore publicæ calamitatis pastoribus licitum sit, deserere gregem suum?* veluti tempore pestis, belli, persecutionis &c. Quod si totam affligit ecclesiam eadem calamitas, graue est eandem deserere, præsertim cum illa eo imprimis tempore pastore indigeat, AVGVSTIN. *epist. 180. ad Honorat.* & in hoc afflictionis statu fideles pastores a mercenariis dignoscantur; hi enim secundum iudicium ipsius Saluatoris effugiunt; illi vero etiam vitam suam pro grege, & huius conseruatione libenter deponunt. *Si perniciosum est*, inquit NICOLAVS in *c. 47. C. 7. q. 1. proretam in tranquillitate nauem deserere, quanto magis in fluctibus!* Hoc intuitu episcopos LIBERIVS pontifex in *c. 46 ibid.* his admonet verbis: *Considerate, quanta pro absolutione nostra & liberatione creator dominusque & redemtor noster pertulerit, quibus se contumeliis afficiendum tradiderit, vt nos a vinculis potestatis diabolicæ liberaret. Attendite itaque vobis, & omni gregi, in quo vos Spiritus Sanctus constituit episcopos, regere ecclesiam DEI, quam acquisiuit proprio sanguine, vt non sit, qui vos decipiat, aut seducat in subtilitate sermonis, vt plebes vobis commissas relinquatis* &c. Quodsi autem vel ipsa ecclesia iam dispersa sit, vel tantum vnum ex pastoribus persecutio tangat, vt tamen per alios adhuc æque consuli possit ecclesiæ, fuga talis non adeo improbanda, ipso Augustino teste, qui, *cit. l. fugiat*, ait, *& qui specialiter quæritur, dum per alios firma est ecclesiæ salus.* Et huc forsan pertinet Nicolai assertum in *c. 47. C. 7. q. 1.* vbi simul ostendit,

Quinam pastores dicantur vacantes.

 quo

quo modo pastor fidelis, ingruente & post cessante persecutione, rationem gregis commissi habere debeat. *Vbi non dicimus*, inquit, *quod persecutorum (maxime paganorum) non fugiamus insidias, cum ad tempus saeuiunt, & ob multitudinem delictorum nostrorum nocendi facultatem diuinitus assequuntur: praesertim cum eis prodire vltro non debeamus, & multos prophetas & apostolos ipsumque Dominum huiusmodi fugisse insecutores luce clarius constet: sed quod praecipue nos, qui tanquam arietes ducatum gregibus praebemus, immo qui & horum pastores sumus, Deo autore cum eis in periculis pro viribus persistere pro certo conueniat, & cum tranquillitas reddita diuina fuerit pietate, sopitaque furentium infestatio mox gregem requirere, & in vnum colligere, & eius animos caelestis patriae pace ac potissimum securitate praedicata sursum erigere debemus. Et tamdiu super eorum cautela oportet nos esse sollicitos, vt si Dei indicio praesentis temporis commoda fortassis amittunt, futurae vitae se sperent gaudia absque ambiguitate percipere sempiterna.* In his verbis satis neruose simul circumscribitur *pastoris vacantis* officium erga gregem, quem necessitate pressus derelinquere debuit, & vbi grex ipse dispersus est iniuria temporum: scilicet & pastor *vacans* manet pastor, & grex dispersus non desinit esse grex saluatoris. Colligendus ergo, si per temporis indulgentiam licet; sin secus, obtinebit merito illud CYPRIANI *in epist. 56. Nec quisquam, fratres dilectissimi, cum populum nostrum fugari conspexerit metu persecutionis, & spargi, conturbetur, quod collectam fraternitatem non videat, nec tractantes episcopos audiat. Simul tunc omnes esse non possunt, quibus occidere non licet, sed occidi necesse est. Vbicunque in illis diebus vnusquisque fratrum fuerit a grege interim necessitate temporis, corpore, non spiritu separatus, non moueatur ad fugae illius horrorem, nec recedens & latens deserti loci solicitudine terreatur. Solus non est, cui Christus in fuga comes est; solus non est, qui templum Dei seruans, vbicunque fuerit, sine DEO non est.* Ceterum omnem fugam in persecutionibus TERTVLLIANVS *de fuga in persecutionibus*, Christianis interdictam esse contendit, cuius argumenta examinat PFANNERVS *in obs. eccl. obs. 2. §. 16. seqq.* Denique concludendum GRATIANI verbis, post *c. 48. C. 7. q. 1.* adductis, vbi eandem distinctionem adhibuit & inter alia fatur: *Cum vero non praelatorum tantum, sed totius ecclesiae salus quaeritur, fides impugnatur, necesse est, vt ex aduerso ascendant, & in die belli se ipsos murum opponant pro domo domini, & animas suas ponunt pro ouibus suis, & exemplo passionis suae accendant, quos sermone doctrinae diutius confirmare non valent.* De casu pestis grassantis idem di-

dicendum esse apparet, de quo vid. CARPZOV. *lib. I. E. def. 72.* BRVNNEM. *in iur. eccl. lib. 1. c. 6. in 10. §. 12.*

Vacantes clerici statum suum non amittunt.

§. XXXII. Quodsi itaque vi maiori de sede sua deiecti & ita *vacantes* sint pastores, manent quidem in suo statu, nec propterea desinunt esse clerici, *c. 4. & 5. D. 92.* nisi ipsimet mutauerint rationem vitae suae, sed interim executionem officii sui non habent, nec sub praetextu, quod sint ordinati pastores, alibi se possunt intrudere, postquam hodie omnes ecclesiae in certas diuisae sunt parochias, & quilibet separatum suum territorium, vt ita loquar, habet, cum iure & *prohibendi* & *cogendi*. Vbi *persecutiones* adhuc frequentes erant, id saepe contigisse, certum; quare ad has irruptiones & intrusiones inordinatas praecauendas, in *concilio Ancyrano c. 18.*, relato in *c. 6. D. 92.*, cautum est, vt tales abiicerentur, imo & presbyterii honore priuarentur, si occupare parochias, & vim praesulibus earum inferre, seditiones aduersus eos excitando, studerent. Similiter ne quidem vacantes ecclesias propria autoritate occupare debent, vbi potest per rationem temporis ordinaria prouisio fieri; quod cautum in *concil. Antioch. c. 6.* relato in *c. 8. ibid.* his verbis: *Si quis episcopus vacans in ecclesiam non habentem episcopum surripiens populos sine concilio integri ordinis irruerit, etiamsi populus, quem seduxit, desideret illum, alienum eum esse ab ecclesia oportet.* Non enim par est, quouis modo occupare *vacantem ecclesiam*, nisi forsan tempore calamitatis publicae pro derelicta ab omnibus habeatur; sed potius *vocationem* expectare *diuinam*; & sicuti sponte currentibus locus regiminis est negandus, ita fugientibus est offerendus. *c. 9. C. 7. q. 1.*

Possunt etiam aliis praefici ecclesiis.

§. XXXIII. Hoc interim non negandum est, bonum & aequum esse, vt eiusmodi vacantibus pastoribus interim, quantum fieri potest, succurratur, quemadmodum in primitiua ecclesia factum fuisse constat; in quo tamen mores nostrorum temporum fere recesserunt a pristina ecclesiarum viuendi ratione. *An vero eiusmodi vacans pastor interim alii ecclesiae praefici possit?* quaeritur; quod haud negandum est, praesertim si non adeo spes proxima adsit, fore vt ad proprium gregem mox redire, eumque ita dispersum colligere possit, quale alias officium est vacantis pastoris, secundum dicta in §. 27. a quo nec statuta abhorrent primitiuae ecclesiae, vid. *c. 4. D. 71.* Similiter GREGORIVS in *c. 5. ibid.* vt GRATIANVS, diaconus quidam, sed vacans ob belli iniurias alteri ecclesiae praeficeretur, iubet. Aliquando etiam *vacantes eccle-*

ecclesiæ eiusmodi *vacantibus pastoribus* interim committebantur, cum hac tamen conditione, vt pace restituta ad proprium redirent gregem. Sic GREGORIVS in *c. 42. C. 7. q. 1.* Ioannem episcopum Lissitanæ ciuitatis, ab hostibus occupatæ, in Scyllatina ecclesia constituit sacerdotem, *& licet*, inquit, *a tua ecclesia sis hoste imminente depulsus, aliam, quæ pastore vacat, ecclesiam debes gubernare, ita tamen, vt, si ciuitatem illam ab hostibus liberam effici, & domino protegente ad priorem statum contigerit reuocari, ad eam, in qua prius es ordinatus, ecclesiam reuertaris: si autem prædicta ciuitas continua captiuitatis calamitate premitur, in hac, in qua a nobis incardinatus es, debeas ecclesia permanere.* Conf. *c. 34. C. 7. q. 1.*

Quid dicendum de his, qui ex propria culpa vacantes sunt?

§. XXXIV. Denique si qui *proprio ex vitio* vacantes reperiantur, quod vel suspensi, vel depositi sint, vel etiam aliter sibi commissum ministerium subire neglexerint, posteriori quidem casu, eos in ordinem reducendos esse constat: *c. 7. D. 92.* priori vero omni ministerio interim vacare debent, donec suspensi restituti vel depositi de nouo ad aliam vocati fuerint ecclesiam. Quod si interim priuatim actus quosdam ministeriales susceperint, baptizando infantes, aut eucharistiam administrando; grauius in eos animaduertitur, de quibus pœnis alibi commodior agendi locus erit. Paucis addo, depositos parochos ex sententia iuris canonici inter *vacantes* reuera esse referendos, quia *characterem indelebilem*, quem per *ordinationem* susceperunt, depositione haud amittunt. Nostrates vero hunc prorsus respuunt, adeoque depositum clericum non tam *vacantem* dicere, quam potius clericorum numero plane eiectum, & in *ordinem laicorum* relatum, asserere deberent.

De anno gratiæ & deseruito remissive.

§. XXXV. Denique quando *morte*, vel *resignatione* parochi vacat ecclesia, primo quidem casu tum de *anno deseruito*, tum de *anno gratiæ;* posteriori vero tantum de *anno deseruito* vtplurimum solent graviores enasci quæstiones. Ratio ordinis ergo postularet, vt de vtraque materia paulo latius agerem. Quia vero potiores controuersias, quæ hic moueri solent, tum in *differt. de anno deseruito*, tum etiam in *iure eccles. protest. part. II. tit. de præbend.* plena manu iam explicui, illas hic regustare nolo.

FINIS.

SVP-

SVPPLEMENTA
IVS PAROCHIALE
ILLVSTRANTIA.

Ad Sect. I. c. 2. §. 51. & 52. p. 31.

Ex hac inspectione generali in *ecclesiastica* principis quoque *iurisdictio ecclesiastica* petenda, indeque colligendum, principem non vt *episcopum*, sed ut talem eidem praeesse. Ostendi id ipsum plenius in *diss. de iure episcop. princ. euangel.* & quia simul inde constat, principem eandem non tantum consistorio suo, sed & aliis collegiis delegare posse, id quod vtplurimum in dubium vocare solent, illustrabo hoc sequente *responso mens. Nou. an. 1719.* a *Facultate* nostra dato:

Ist über das Kupfer-Werck daselbst von Ihro Hochfl. Durchl. zu Hessen-Darmstadt vor einigen Jahren ein eigenes Berg-Amt angeordnet, und demselben alle iurisdiction, über die Berg-Arbeiter gnädigst committiret, und von andern höhern collegiis dergestalt eximiret, daß alles immediate von Serenissimo angeordnet, dabey auch bey Anwachs des Bergwercks nöthig befunden, eine eigene Berg-Kirche und Prediger anzuordnen, worüber dem Gewercke nebst dem onere sustentandi auch das ius patronatus gnädigst conferiret ist. Sind nun inzwischen einige Fälle passiret, die ordentlich vor das Consistorium gehören, dabey das Berg-Amt sich einiger cognition angemasset, daneben auch an S. Hochfl. Durchl. gebührende Vorstellung gethan, die doch keine statt finden wollen, dahero gefraget wird:

1) Ob man zu weit gegangen, daß man dem Berg-Amt die iurisdiction in ecclesiasticis eben wie in ciuilibus independenter von andern collegiis, iedoch sub directione Serenissimi, anmassen wollen?
2.) Ob, wenn gedachte iurisdiction dem Berg-Amte verstattet würde, dadurch der gnädigsten Herrschaft einiges praeiuditz zuwachse?
3.) Oder ob nicht vielmehr der princeps secundum regulas prudentiae thue, wenn Er bewandten Umständen nach dem Berg-Amte auch in ecclesiasticis die iurisdiction concedire?

Ob nun wol, so viel die erste Frage betrifft, dem Berg-Amt die iurisdiction generaliter verliehen, und dabey bekant ist, quod sub generali concessione omnes species comprehendantur, bevorab da das Berg-Amt immediate unter S. Hochfl. Durchl. stehet, und von

allen andern höhern collegiis eximiret ist, welche exemtion dadurch, wenn die causæ ecclesiasticæ ad consistorium verwiesen werden solten, geschmälert werden würde, endlich auch in denen Bergwerck-Sachen die Umstände nicht allemal dergleichen separationem causarum zulassen, da vielmehr auch in ecclesiasticis alles nach dessen besonderen conuenienz eingerichtet werden muß:

Weil aber dennoch zu der Zeit, wie das Berg-Amt angerichtet worden, die Gewercken noch keine eigene Kirche und Prediger gehabt, also sub generali concessione iurisdictionis die ecclesiastica nicht verstanden werden mögen, ausser dem auch sonsten bekant, quod sub generali concessione mit allen und ieden Gerichten, ius consistorii habendi haud comprehendatur, cum illud inferiori magistratui rarissime concedatur, qualia non aliter quam speciali expressione transeunt;

LYNCKER. *in anal. ad Struu. ius feud. c. 6. aph. 18. n. 5.*
HORN *class. 1. cons. 2. n. 1.*

und ob wol dem Gewercke das ius patronatus ex post facto conferiret, dennoch davon die iurisdictio ecclesiastica keinesweges dependiret, vielweniger die exemtion von allen und ieden höhern collegiis so fort das Berg-Amt a consistorii iurisdictione eximiret, da ohne dem alle exemtio stricti iuris ist, und auf dasjenige, de quo probaliter haud cogitatum est, nicht gezogen werden mag, endlich was von Beschaffenheit der Bergwerck-Sachen angeführet ist, zwar ein wichtiges argumentum pro concedenda iurisdictione ecclesiastica in futurum ausmachet, gleichwol daß solche schon in præsenti concediret sey, und dem Berg-Amt zukomme, daraus nicht folgen will:

So erhellet hieraus so viel, daß noch zur Zeit dem Berg-Amt die iurisdictio ecclesiastica auf eben die Art, wie die ciuilis, nicht zustehe.

So viel die andere und dritte Frage betriffet, ob wol bey den Protestanten fast durchgehends eingeführet ist, daß die iurisdictio ecclesiastica durch die consistoria, welchen auch Theologi beywohnen, exerciret, nicht aber denjenigen collegiis, welchen die ciuilis iurisdictio zukommt, und allein von weltlichen Personen besetzet sind, mitgetheilet werde, so gar, daß einige sind, die dieses als ein nothwendiges Ding ansehen, und die Vermischung beyder Gerichtbarkeiten keinesweges zulassen wollen,

CARPZ.

CARPZ. *lib. I. iurispr. Conſ. def. 11.*
WEBER *de iur. conſiſt. per tot.*

anerwogen viele Dinge dabey vorkommen können, wovon weltliche Perſonen allein zu urtheilen nicht tüchtig erkant werden, und gleichwie der princeps in ſuo territorio duplicem perſonam epiſcopi & principis repræſentiret, alſo es auch billig iſt, daß pro diuerſo reſpectu auch die diuerſæ iurisdictionum ſpecies ſepariret bleiben, mithin es nicht allein gefährlich, ſondern auch contra regulas prudentiæ zu ſeyn ſcheinen dürfte, wenn dem Berg-Amte die iurisdictio in eccleſiaſticis verliehen werden ſolte:

Weil aber dennoch bereits von vielen bewehrteſten Rechtsgelehrten und Theologis behauptet iſt, daß das ſo genannte ius epiſcopale derer proteſtirenden Fürſten, woraus man die Nothwendigkeit derer beſonderen, und auch mit Theologis beſetzten conſiſtorien herleitet, keinen wahren Grund habe, vielmehr die Landes-Herren aus Landes-Fürſtl. Macht und Gewalt, & ſic vi ſuperioritatis & ſupremæ poteſtatis alle und jede Gerichtbarkeiten exerciren, hergegen denen Biſchöffen eigentlich keine iurisdictio, weder nach ihrem eigentlichen Amt, noch nach Anweiſung der Heil. Schrift zukomme, und es nicht wol zu verantworten ſey, wenn man hiebey in conceptu iuris canonici beſtehen bleiben wolle;

BVDDEVS *in theol. moral. P. 2. c. 3. ſect. 7. §. 21. inf.*
BERGER *in œconom. iur. lib. 2. tit. 2. §. 2. not. 2.*
STRAVCH. *de Stat. a ſumm. princ. §. 26.*

Dieſem zu folge es denn lediglich in der Freyheit derer proteſtirenden Fürſten beſtehet, ob und wie weit ſie die iurisdictionem eccleſiaſticam andern collegiis auſſer denen conſiſtoriis mittheilen wollen, cum nulla lex vel pactio communis adſit, vt non niſi in conſiſtorio iſtæ cauſæ agantur;

MEV. *P. 3. deciſ. 415. n. 9.*

Dahero es auch geſchehen, daß an einigen Orten gar keine conſiſtoria angeordnet ſind, ſondern bey denen ordentlichen Gerichten die cauſæ eccleſiaſticæ tractiret werden, an andern aber, wo auch conſiſtoria ſind, dennoch auch zuweilen denen Städten und Landſtänden die iurisdictio eccleſiaſtica mitgetheilet worden,

IO. PETR. HENRICI *de capac. ciu. munic. iurisd. eccl.*
COTHMAN. *vol. 4. reſp. 33.*

BRVNNEM. *lib. 3. iur. eccl. c. 1. §. 4.*
also weder einige Gefahr zu befürchten, noch contra regulas prudentiæ & praxin protestantium gehandelt werden würde, wenn dem Berg-Amte die iurisdictio in ecclesiasticis certo modo verliehen werden solte, zumal darzu gute und gegründete Ursachen sich befinden, da eines theils gedachtes Berg-Amt bereits von allen höhern collegiis eximiret ist, andern theils auch die Anstalten der Bergwerck-Sachen so beschaffen, daß es demselben erspries lich und beförderlich seyn kan, wenn die Grentzen der iurisdiction des Berg-Amts erweitert, und auf die ecclesiastica gezogen werden, als welche auf vielfältige Art nach der conuenientz der Bergwercks-Sachen reguliret werden müssen:

So erhellet hieraus so viel, daß, wenn das Berg-Amt dieses S. Hochfl. Durchl. geziemend vorstellen werde, zu hoffen stehe, daß S. Hochfl. Durchl. auch demselben die iurisdictonem in ecclesiasticis mittheilen werde. V. R. W.

Ad Sect. I. c. 3. §. 27. p. 48.

Status bonorum ecclesiasticorum & sic quoque *parochialium* æstimandus est ex *anno decretorio*, in *instrum. pac. art. V. §. 31.* præscripto, maxime quoad subditorum ius concernit. Ceterum hic terminus minime referri debet ad ea bona, quæ certo quidem respectu ecclesiastica dicuntur, sed magis *priuata* quam *publica* sunt, cum de his, non de illis instrumentum pacis tantum loqui videatur, vt censui in *responso* de *anno* 1717. *M. Sept.* ad quæstionem:

Ob die der Augspurgischen Confession zugethane von K., die solches legati bedürfen, mit rechtlichem Beyfall von dessen Genuß ausgeschlossen werden mögen?

Ob wol der testator der Catholischen Religion zugethan gewesen, und dahero ausser Zweifel zu seyn scheinet, daß nach denen principiis derselbigen Zeiten er keinen anderen, als welche zu derselbigen Religion sich bekenneten, prospiciren wollen, welches unter andern daraus zu erkennen, daß er eines theils solches legatum zum Behuf der Studirenden auf Universitäten verordnet, iedoch diese notable clausul dabey gesetzet:

doch nicht zu Wittenberg oder gleichen Universitäten;

Wodurch er diejenigen, so auf denen protestirenden Universitäten studi-

studireten, ausschliessen wollen, theils auch denen, so solche reuenüe 10. Jahr lang bekommen, diese Verbindlichkeit aufgeleget, daß sie alle Tage cursum beatæ Mariæ virginis beten und beschliessen sollen mit dem Psalm de profundis clamaui, und andern Gebetern und Collecten für die Seele des testatoris, welches auf keine andere subiecta, als die nach ihrer Religion dieses verrichten können, gezogen werden mag, zu welchen sich doch die Evangelischen auf gedachte Art nicht engagiren mögen, und ob wol dieselbe nach dem Instr. pacis zu dergleichen fundationen mit zugelassen sind, dennoch solches nicht absolute, sondern mit der restriction geschehen, wenn sie anno 1624. in possessione vel quasi illarum fundationum gewesen,

art. V. §. 25. 26. & 31.

wenigstens also solches zuvorderst erwiesen und beygebracht werden müsse:

Weil aber dennoch dieses legatum familiæ priuatum keinesweges unter diejenigen fundationes, pensiones, reditus und beneficia ecclesiastica, zu deren Besitzung præcise auf den annum decretorium zu sehen ist, gerechnet werden mag, anerwogen der Oßnabrückische Friedens-Schluß nur von denen bonis ecclesiasticis mediatis und immediatis handelt, welche auctoritate episcopali & sic publica ad certum vsum ecclesiasticum destiniret und gewidmet sind, als dahin ins besondere monasteria, collegia, balliuiæ, commendæ, templa, scholæ, fundationes, hospitalia, aliaque bona ecclesiastica eorumque reditus referiret werden,

art. V. I. P. §. 25.

welche prædicata nur solchen Gütern, die der Kirchen, Geistlichen oder andern piis corporibus zustehen, und von denenselbon genutzet werden, auch auctoritate episcopali darzu bestimmet worden, lediglich zukommen, quia hæc demum dicuntur bona & beneficia ecclesiastica proprie dicta,

CORVINVS *de person. & benef. eccl. P. 2. lib. 1. tit. 4. n. 11.*
LOTTERIVS *de re benef. lib. 1. qu. 6. n. 40.*
LEVRENIVS *de for benef. P. 1. qu. 10.*

wie dann auch die historia pacis Westphalicæ weiset, daß vornemlich über solche Kirchen-Güther gestritten, und aus dem reseruato ecclesiastico behauptet werden wollen, daß die capitulares canonici und andere geistliche Personen zu solchen nicht anders, als wenn sie der

der Catholischen Religion zugethan wären, gelassen werden möchten, wie die acta publica behaupten,

apud LEHMANNVM *in act. Pac. relig. P. 1. c. 42. seqq.*

Und ob wol dergleichen legata, wie allhier zu befinden, in etlichen effectibus mit den geistlichen Gütern überein kommen, dennoch man dieselbe keines weges pro bonis proprie ecclesiasticis, sondern vielmehr pro privatis familiæ halten, mithin nicht sagen mag, daß die dispositio instrum. pacis an denen Orten, wo sie de anno decretorio handelt, dergleichen legata familiæ priuata, ad studia & dotem destinata, mit unter sich begreiffet, welches man auch von Seiten des Bischofs zu Bamberg erkannt, da bis ad ann. 1629. die Zinsen richtig abgetragen, und anno 1655. nur um remiss des Nachstandes gebeten, in übrigen sich engagiret, daß inskünftige die promte richtige Zahlung erfolgen solle, also dieser Zweifel erst vor wenig Jahren aufgeworfen worden, welcher doch in dem instr. pacis deutlich gehoben ist, als woselbsten unter beyderseits Religions-Verwandten diese Haupt-Regel zum voraus gesetzet ist, quod inter eos mutua & exacta æqualitas esse debeat, ita vt quod vni iustum, alteri quoque iustum esse debeat,

per *art. V. I. P. §. 1.*

aus welcher Haupt-Regul in folgenden unterschiedliche conclusiones, und unter solchen auch diese in art. 5. §. 35. mit gezogen worden, quod siue Catholici siue A. C. addicti fuerint, nullibi ob religionem despicatui haberi, nec a mercatorum, opificum aut tribuum communione, hereditatibus, *legatis*, hospitalibus, leprosoriis, eleemosynis aliisue iuribus aut commerciis arceri debeant; welches nothwendig von dergleichen priuatis legatis, intuitu familiæ relictis, nach der vorhin gesetzten Regul mit verstanden werden muß, da auch so gar anderer piorum corporum iura, als hospitalium, leprosoriorum & eleemosynarum, indistincte auf beyderseits Religions-Verwandte appliciret, und dieselbe auf keinen annum decretorium restringiret werden, auch bey der Haupt-Regul des Osnabrückischen Friedens-Schlusses man in allen controuersiis incidentibus so lange billig verbleiben muß, bis man einen Abfall von derselben deutlich findet, cum in genere in dubio regulæ standum sit,

BARBOSA *in thes. voc. exceptio ax. 8.*

welche exceptio ad hunc casum applicabilis überall ermangelt, wenigstens von Seiten S. Churfürstlichen Gnaden, als Bischoffen von Bam-

Bamberg klärlich beygebracht werden muß. Dagegen denn das qu. testamentum nichts hindern mag, anerwogen niemahls generaliter in Instr. pac. verordnet, daß gegen dessen Verordnungen keine iura communia vel specialia decreta, pacta, priuilegia und andere Verordnungen, so vorher in contrarium gemachet, gelten sollen,

art. 17. I. P. §. 3.

wie dann auch nicht einmahl der Protestanten im Testament gedacht ist, und was von der Universität Wittenberg angeführet worden, nicht so fort die Religion selbsten denotiret und einschliesset, und endlich so viel die iniungirten preces pro anima testatoris betrifft, die Protestirende von der K. Famille billig davon befreyet sind, weil in regard deroselben dieser modus pro moraliter impossibili zu halten, und nach ihrer Confession derselbe nicht erfüllet werden mag, also derselbe vielmehr pro non adiecto zu halten, cum quod conscientiæ alicuius aduersatur, merito pro illicito haberi debeat,

l. 15. D. de condit. instit.

KNIPSCHILD. *de fideic. famil. c. 6. n. 410.*

id quod potissimum ex legatariorum, non testatoris religiosa conscientia æstimandum,

IDEM *cit. l. n. 433.*

ne dicam, eiusmodi conditiones, quæ rem sacram, religionem vel similem ære nundinantur, aut prouocant, pro turpibus & simoniacis reputandas esse, vt ex antiquorum doctrina tradit

IDEM *cit. l. n. 413.*

quæ proinde his, quibus talia legata debentur, remitti debent,

l. 104. §. 1. l. 112. §. 3. de leg. 1.
l. 6. l. 20. de condit. & demonst.
l. 6. l. 9. l. 20. in f. de condit. instit.
l. 16. in f. de ini. rupt. & irrit. fact. test.

Wohin auch der Westphälische Friedens-Schluß selber abzielet, als worin klärlich verordnet, quod A. C. addictis nihil iniungi debeat, quod Augustanæ confessioni vel conscientiæ repugnat,

art. V. instr. pac. §. 48. in f.

zu geschweigen daß die Evangelischen von der K. Familie in possessione notoria des Mitgenusses bishero gestanden, und dahero daraus de facto nicht gesetzet werden möge, welches man doch in den letzteren rescriptis würcklich intendiret:

So erhellet hieraus allenthalben so viel, daß die Augspurgische Confession-Verwandte von K. die solcher Hülfe bedürfen, mit rechtlichem Beyfall von dem Genuß des legati nicht ausgeschlossen werden mögen.

Ad Sect. III. c. 1. §. 24. p. 106.

Facilius tolerari potest *vocatio*, quando *conditio nuptiarum* ei non est annexa, sed proprio motu vocatus defuncti filiam ambit, vt *responsum Mens. Febr. an. 1698.* docet.

Ist der Gräfl. Hof-Prediger, J. C. M. durch ein Unglück mit dem Pferde in einen Kolck gestürtzet und ersoffen, daher die Gräfl. Herrschaft aus Mitleiden gegen die Witbe und Kinder sich entschlossen, die vacante Stelle dergestalt zu ersetzen, damit zugleich eine von des verstorbenen Hof-Predigers Töchtern versorget werden möchte. Ist hierauf die Wahl auf den Rectorem zu A. gefallen, welcher sich auch gegen den Herrn Hof Rath R. nicht allein darzu erkläret, sondern auch von selbsten diesen schriftlich ersuchet, ihm zugleich beförderlich zu seyn, daß er des verstorbenen Hof-Predigers andere Tochter zur Ehe bekommen möchte, er auch, nachdem er zu dem Hof-Prediger-Amt introduciret worden, die J. M. um die Ehe angesprochen, und mit Consens der Mutter und deren Bruder M. D. das Jawort erhalten, iedoch da diese Hochzeit noch auf einige Wochen zu prorogiren gesucht, er sich geändert und mit einer andern sich öffentlich verlobet, darauf ihm die Vollenziehung bey 300. Thaler Strafe inhibiret worden und ietzo gefraget wird:

> Ob bey diesem casu eine Simonia vorhanden, und ob der Prediger S. mit J. M. die Ehe zu vollziehen schuldig oder nicht, und was mit demselben bey fernerer Verweigerung anzufangen?

Ob nun wohl die vocationes ministrorum cum conditione, des verstorbenen Wittib oder Tochter zu heyrathen, nicht von allen gebilliget werden, weil mehr auf die Wohlfahrt der Kirche, als des verstorbenen Kinder zu reflectiren, auch solches alles ad simoniam pfleget gezogen zu werden, wenn bey solchen vocationibus ad Pastoratum auf einen zeitlichen Neben-respect gesehen wird; hiernächst der Prediger S. dem Ansehen nach mit J. M. keine öffentliche spon-

sponsalia celebriret, und also die zu Walckenrieth getroffene sponsalia publica, vtut posteriora, denen andern vorzuziehen.

Weil aber dennoch der Gräflichen Herrschaft hierunter kein Vortheil zuwächset, ob des verstorbenen Predigers Kinder versorget werden oder nicht, welches iedoch, wann ein Patronus simoniæ reus seyn soll, erfordert wird, Sie auch diese condition der vocation nicht mit inseriret, sondern der vocatus S. proprio motu eine eheliche affection auf die J. M. geworfen, und solches nicht allein dem Herrn Hof Rath R. schriftlich entdecket, sondern auch bey der Jungfer, deren Mutter und Mutter-Bruder, einem Gräflichen Consistorial-Rathe, die Anwerbung gethan, und die Zusage erhalten, welches ad publica sponsalia, als wozu nicht mehr als zween Zeugen erfordert werden, genug ist, auch die dilatio solennitatis nuptialis den consensum sponsalitium keinesweges suspendiret, und also der Prediger S. wider seine Pflicht gehandelt, auch ein grosses Aergerniß der Gemeine gegeben, daß er seine verlobte Braut verlassen, und mit einer andern publica sponsalia contrahiret, diese letztern auch ipso iure nulla seyn, cum fidem priori datam violare non potuerit; hiernächst auch die gemeine Käyserl. Rechte eine solche Person, quæ bina sponsalia contraxit, ipso iure pro infami halten, welche in einem geistlichen Amte billig nicht zu dulden:

> So ist hieselbst kein casus simoniacus vorhanden, sondern es ist ihm die Vollenziehung der W. Verlobung billig bey Strafe inhibiret, und im Fall er sein ärgerliches Beginnen nicht freywillig erkennen, und von der W. Verlobung abstehen wolte, ist wegen solcher gedoppelten Verlobung die inquisition wider ihn anzustellen, und er indessen ab officio zu suspendiren. V. R. W.

Ad sect. III. c. I. §. 34. seqq. p. 115.

De simonia suspectos, vel alias innocentia vitæ haud præditos a patronis non posse parochianis obtrudi, plenius euictum est. Illustrabo id vlterius *responso*, *anno 1710. Mens. Martio* a *Facultate* nostro concepto.

Hat der Patronus über die Kirche daselbst, nachdem der vorige Pastor Hr. M. wegen Unvermögenheit resigniret, einen andern, Nahmens C. J. S. præsentiret, denselben auch das Consistorium angenommen, die Gemeine aber allerhand wider ihn eingewandt, und insbeson-

würdiger wider ihren Willen obtrudiret werden möge. Und da also der Gemeine das ius nominandi in dergleichen Fällen gegeben ist, so mag um desto weniger ihr iemand ohne ihren Willen von einem Patrono Catholico aufgedrungen werden, zumahl auch (2) sich solche Umstände bey dem præsentato hervor thun, die ihn eines solchen wichtigen Amts unwürdig machen, indem derselbe, wie die gantzen acta weisen, der Gemeine sich zu obtrudiren, und mit Macht sich in das Kirchen-Amt einzusetzen trachtet, dergleichen candidatos die löblichen Käyser Leo und Anthemius absolute für unwürdig zum Predig-Amt erkannt: Tantum ab ambitu antistes debet esse sepositus, vt quæratur cogendus, rogatus recedat, inuitatus effugiat, sola illi suffragetur necessitas excusandi. Profecto enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus inuitus,

l. si quenquam 31. C. de Episc. & cler.

welches auch mit dem iure canonico überein kommt, zumahl daselbst der Pabst Gregorius also disponiret: sicuti is, qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admouendus, sic qui vltro ambit, vel importune se ingerit, est procul dubio repellendus. Nam qui sic nititur ad altaria conscendere, quid agit, nisi vt crescendo decrescat, & ascendendo exterius, interius ad profunda descendat?

c. 3. C. 1. q. 6.

ZIEGLER. *de Clerico renitente.*

Auch überdem (3) die acta es geben, daß er sowol wegen eines übeln Lebens sich bey der Gemeine verdächtig gemacht, und also wenig Erbauung von ihm zu hoffen, als auch in Schriften selbsten zur Gnüge dargethan, daß er dergleichen Unsträflichkeit nicht hat, die bey einem Prediger erfordert wird. Iam vero in sacerdotibus eligendi curam oportet esse perspicuam. Irreprehensibiles enim esse conuenit, quos præesse necesse est corrigendis,

c. 2. D. 61.

& ita exemplum religiosæ conuersationis de se potius aliis præstare debet,

c. 3. D. 61.

Woraus denn (4) die Gemeine einen solchen Widerwillen gegen ihn gefasset, daß keine Erbauung hieraus zu hoffen, und da im Fall eines solchen Widerwillens mannigmahl ein Prediger das Amt nieder zu legen mag gezwungen werden, wie viel mehr ist zu verhüten, daß, da

noch res integra, der Gemeine keiner obtrudiret werde, welche obtrusion auch sonsten in Rechten verbothen, cautum est enim, ne vllus invitis detur Pastor;

c. 13. D. 61.

Vornemlich aber (5) der præsentatus S. des Verdachts der Simonie sich nicht allerdings entlediget, anerwogen M. H ausgesaget, daß des Pastoris Ehe-Frau dieses selbst gegen ihn bekannt, ob sie wol solches nachgehends geleugnet, worin sie doch suspect ist, nachdem aus denen actis sehr wahrscheinlich zu sehen, daß sie mit dem Candidato unter einer Decke liegen muß, sie auch nicht in Abrede seyn kann, daß, wenn S. zur Pfarre käme, sie alsdenn und ihr Mann und Kinder die Einkünfte darob Lebens-Zeit zu geniessen haben würde, vornemlich aber C. C. deponiret, daß der Pastor zu Kl. gegen ihn gesaget, daß er Geld für die H. H. Pfarre bey sich hätte, auch Zeugen die Tasche gewiesen, und solcher auch das Geld darin wahrgenommen, und ob gleich der Pastor bey seiner Abhörung alles geleugnet, so bleibet doch wenigstens gegen den præsentatum S. ein grosser Verdacht übrig, da denn die Rechte wollen, quod in Simonia probanda leuiores probationes admittantur;

GVILIELMVS REDOANVS *Tract. de Simonia Part. 4. cap. 4. n. 1. seqq.*

MASCARD. *de Probat. Concl. 1304. incip. Simoniæ crimen. n. 8. & 13.*

So halten wir davor, daß bey solchen Umständen der præsentatus S. gestalten Sachen nach der Simonie zur Nothdurft überführet, und er daher so wol deßhalb, als auch seiner unanständigen Aufführung halber der H. H. Gemeine nicht zu obtrudiren sey. V. R. W.

In simili fere casu *Mens. Ian. an. 1721.* ita respondimus.

Hat ein gewisser Patronus ecclesiæ auf dem Lande zu einer vacant gewordenen Pastorat-Stelle seiner Kirchen einen gewissen Studiosum Theologiæ M. P. bereit vor einem Jahre vociret, die Gemeine aber inzwischen in Erfahrung gebracht, daß angeregter Studiosus vor ohngefehr zwey Jahren in einer benachbarten Herrschaft die Pfarr-Substitution folgender massen zu erlangen gesuchet, daß er die Kirch-Väter in der Schencke mit Schincken und Spanischen

nischen Wein tractiret, und unter andern contestationen versprochen, daß, wenn selbige ihm dazu verhelfen würden, er es in ein und andern nicht so genau mit ihnen nehmen, kein Beicht-Geld', auch endlich keinen Decem von ihnen fordern wolle, und da dieser Anschlag nicht geglücket, der gedachte Studiosus wenig Monath hernach unter eben gedachter Herrschaft eine andere Dorf-Pfarre folgender massen ambiret, daß er solche zu erlangen 500. Thlr. geboten, wodurch der gedachte Candidatus M. P. die Gemüther dergestalt gegen sich præoccupiret, daß wider seine ietzige præsentation protestiret worden, dahero gefraget wird:

1) Ob der gedachte Candidatus wegen solcher angeführten Umstände nicht billig recusiret werden könne?
2) Ob nicht so wol Patronus als Candidatus die deswegen verursachte Unkosten den Eingepfarreten refundiren müsse?

So viel nun die erste Frage betrifft, ob es wol an dem ist, daß ein Patronus vermöge seines Patronat-Rechts das ius vocandi allerdings exerciren, und die Gemeine ihm in dessen exercitio nicht eingreiffen könne, welches doch aber per indirectum geschehen würde, wenn sie den præsentatum anzunehmen sich weigern solten, zumahl die Eingepfarreten bey solcher Besetzung der Pfarre weiter nichts als ein votum negatiuum haben, vermöge dessen sie prægnantes rationes, quare præsentatus admitti nequeat, anführen müssen, wozu denn die angeführten Umstände nicht zureichend zu seyn scheinen, anerwogen aus denselben nicht erhellen will, daß der Candidatus M. P. würcklich eine Simonie begangen, auch nicht angeführet werden mögen, daß bey der ietzigen præsentation dergleichen vorgegangen sey;

Weil aber dennoch nach der praxi der protestirenden Kirchen die Gemeine, welcher ein Pfarrer vorgesetzet werden soll, billig darüber zu hören, und ihr wider ihren Willen ein anstößiger Prediger nicht aufgedrungen werden mag,

BRVNNEM. *lib. 2. iur. eccles. c. 8. §. 19.*

es also lediglich alhier darauf ankommt, ob die Eingepfarrete iustam recusandi Candidatum præsentatum causam haben, welches sich bey denen angeführten Umständen zur Gnüge findet, aus welchen zwar nichts mehr, als eine attentata Simonia zu erhellen scheinet, dem-

dennoch dieses dabey offenbar ist, daß, so viel an ihm gewesen, er unrechtmässiger Weise die Simoniam zu committiren, und sich in das Kirchen-Amt einzukaufen intendiret, auch in Simonia vornemlich auf den voluntatem emendi officium spirituale gesehen wird,

REDOAN. *de Simon. c. 2. n. 3.*

BRVNNEM. *lib. 2. iur. eccles. c. 18. §. 5.*

Welcher Wille bey dem Candidato M. P. in beyden angeführten Exempeln efficacissime gewesen, tantum autem ab ambitu debet esse sepositus pastor ecclesiæ, vt quæratur cogendus, inuitatusque effugiat, profecto enim indignus censetur sacerdotio, nisi fuerit ordinatus inuitus,

l. 31. C de episc. & cleric.

Diesemnach der Candidatus M. P. um desto anstößiger und unwürdiger zum Kirchen-Amte ist, je mehr gegen ihn die præsumtion militiret, daß er auch bey der ietzigen præsentation so rein nicht seyn werde, auch keine grosse Hoffnung einiger Erbauung von ihm zu hoffen, vielmehr es alhier billig heisset: Turpius eiicitur, quam non admittitur hospes:

So halten wir dafür, daß die Eingepfarrete den M. P. zu recusiren wol befugt sind.

So viel die andere Frage betrifft, ob wol der Patronus und Candidatus iustam contradicendi & litigandi causam zu haben scheinet, indem jener sein ius patronatus, dirser aber die vocation und præsentation vor sich hat, diesemnach es das Ansehen gewinnen will, als wenn sie denen Eingepfarreten ad expensas refundandas nicht verbunden wären:

Weil aber dennoch bereits dargethan, daß der Patronus, indem er indignum zum Pfarr-Amt zu promouiren intendiret, sich seines iuris patronatus mißbrauchet, der Candidatus aber seine Unwürdigkeit selber agnosciren muß, diesemnach beyderseits es an einer iusta litigandi causa ermangelt, dergestalt daß, wenn die Eingepfarrete, wie zu hoffen ist, in ihrem Suchen reussiren, und der Patronus nebst seinem præsentirten Candidato Sachfällig werden solte, sich von selbsten ereignen wird, daß sie beyde denen Eingepfarreten solche Unkosten temere verursachet, cuius consequens est refusio expensarum:

So sind der Patronus und Candidatus, so ferne sie aus angeführten Umständen Sachfältig werden solten, billig in die Unkosten zu condemniren. V. R. W.

Ad

Ad Sect. III. c. 3. §. 7.

Fines parochiales constituuntur in iis ecclesiis, quæ *publicum religionis exercitium* habent: quæ tantum iure *precarii* priuatum religionis exercitium habent, hisce finibus non includuntur, & sic facilius iuri suo renunciare, & alibi ecclesiam colligere possunt: id quod sequenti *responso de anno* 1717. *Mens. Ian.* illustrabo:

Es haben Se. Hochfürstl. Durchl. zu Brandenb. Marggraf Albrecht in anno 1658. den 4. Oct. denen reformirten Inwohnern zu Nürnberg das priuat-exercitium ihrer religion zum Stein zugelassen, dabey auch in anno 1659. sich declariret, daß die gedachte Nürnbergische Reformirte solche ihre priuat-religions-Uebung in einem Wohn-Haus aldort, ihrem guten Befinden nach, anstellen mögen, nach welchem gnädigsten priuilegio vorgedachte Nürnbergische Reformirte ihr religions-exercitium daselbst angerichtet, und bis anno 1701. exerciret. Dieses exercitium religionis priuatum haben Se. Hochfürstl. Durchl. zu Brandenburg den 5. Ian. 1684. erweitert, und über die vorhin denen Nürnbergischen Reformirten geschehene concession, noch ferner verstattet, ihre Kinder alda zu taufen, Verlobte einzusegnen, die Verstorbenen auf einen darzu zu benennen habenden Todten-Acker zu begraben, auch einen zweyten ausserhalb Stein wohnenden Prediger anzunehmen, ingleichen das Uhr-Glöcklein zu läuten, iedoch daß sie sich dabey still und eingezogen halten, und denen Evangelisch-Lutherischen Geistlichen nichts entziehen solten, ja noch in demselben Jahr am 2. Iun. abermal sich dahin erkläret, daß der gedachten reformirten Gemeine ihr bishero verwilligtes exercitium religionis zu besagten Stein beständig gelassen, und ihnen dabey vergönnet werden solle, der Churpfälzischen Kirchen-Ordnung nachzuleben, und dieselbe zu gebrauchen, iedoch mit dem ausdrücklichen Anhange, daß die gedachte Gemeine vor keine andere Herrschaft, als allein für die gnädigste Hochfürstliche Herrschaft Brandenburg-Onolzbach in ihrer Versamlung bitten solten. Als aber in anno 1701. der Bäyersche Krieg entstund, haben die Nürnbergische Reformirte ihr exercitium religionis in Sicherheit und Ruhe zu haben gesucht, wie sie denn auch solches daselbst erhalten, und auch die Fürther, so bisher sich des religions-exercitii zum Stein mit bedienet, bis Mens. Iul. 1711. laut Beylage sub num. 27., sich zu der Gemeine vor Nürnberg gehalten,

und noch nicht alle Glieder sich davon getrennet, wodurch denn geschehen, daß das religions-exercitium zum Stein eingegangen, bis in anno 1714. sich einige Fürther wieder gemeldet, und einen Befehl in anno 1716. ausgebracht, daß das religions-exercitium zum Stein in vorigen Stand gebracht werden solle, worauf die Fürther sich des Hauses zum Stein, worin vormals der Gottesdienst gehalten, anzumassen gesuchet, dabenebst eine ordentliche Klage gegen die Nürnbergische Reformirte bey Sr. Hochfürstl. Durchl. zu Brandenburg-Onolzbach übergeben, und verlanget, daß die Nürnbergische Reformirte sich mit ihnen berechnen und die Kirchen-Güter ihnen zukommen lassen solten, dabey sie sich auch des zum Stein ad exercitium religionis erkauften Hauses und pertinentien angemasset, und daselbst ihr religions-exercitium absonderlich treiben wollen, wie die acta mit mehrern ausweisen, dabey denn folgende Fragen entstehen:

(1) Ob Ihro Hochfürstl. Durchl. zu Brandenburg-Onolzbach iurisdiction ratione des zu erwartenden Anspruchs gegründet, und darunter, daß die Nürnbergische Reformirte selbige agnosciret, nichts versehen sey?

(2) Wie die merita causæ beschaffen?

So viel nun die erste Haupt-Frage betrift, ob wol aus denen actis offenbar ist, daß die Fürther als Onolzbachische Unterthanen im gegenwärtigen Proceß Klägers Stelle vertreten, und ihre Klage n. 16. gegen die Nürnbergische Reformirte übergeben, also nach der bekanten Rechts-Regul, actor sequitur forum rei, die Klage billig vor dem Magistratu zu Nürnberg, als iudice competente reorum, angestellet werden müssen, absonderlich da dem Ansehen nach diese Sache pro mere ciuili zu halten, und diuisionem rerum communium betrift, mithin keine andere als actio personalis hier angestellet worden, und obgleich die Nürnbergische Reformirte Sr. Hochfürstl. Durchl. iurisdiction agnosciret, und sich vor Dero Gerichte eingelassen, dennoch es das Ansehen, als ob solches ex errore geschehen, gewinnen will, da man von Seiten der Nürnbergischen Reformirten gemeinet, als ob sie daselbsten wegen des vorhin concedirten, aber nunmehro eingegangenen exercitii religionis zu stehen schuldig wären, error autem litigatorum non habet consensum, nec iurisdictionem tribuit;

l. 2. pr. de iudic.

Weil

Weil aber dennoch aus denen Umständen erhellet, daß anfänglich die Nürnbergischen reformirten in anno 1658. von Sr. Hochfürstl. Durchl. zu Brandenburg das priuilegium des priuati religionis exercitii in Dero Lande zum Stein erhalten, solches auch nachgehends durch unterschiedliche rescripta bestätiget und erweitert, ja auch viele Jahre daselbst exerciret, und die Brandenburgischen Unterthanen zum Fürth mit darzu gelassen, also die reformirte Gemeine, quatenus vt vniuersitas consideratur, unter Sr. Hochfürstl. Durchl. Schutz ihr Religions exercitium nicht allein getrieben, sondern auch nach Anweisung der rescriptorum schuldig gewesen, allein vor Dieselbe in ihren Versamlungen zu beten, wodurch Sie die iurisdictionem Sr. Hochfürstl. Durchl. nicht allein agnosciret, sondern auch dieselbe in causis ad vniuersitatem spectantibus agnosciren müssen, und ob wol ex post facto die Nürnbergische reformirte sich von Stein weggewandt, und ihr exercitium religionis zu Nürnberg etabliret, dennoch dabey in Erwegung zu ziehen, daß die Fürther ihre Klage auf das priuilegium, so vormals der reformirten Gemeine zum Stein gegeben, gegründet, daraus geklaget, und, weil sich, ihrem Vorgeben nach, die Nürnberger von ihnen getrennet, dessen vigorem wider zum Stein in Schwang zu bringen, und zu dem Ende die Berechnung gesuchet, aus denen Rechten aber bekannt ist, quod vbi de priuilegio agitur, eius sit cognoscere de priuilegio, qui illud cencessit;

MEV. *p. 9. decis. 57.*

nicht zu gedencken, daß die reformirte Gemeine das ius vniuersitatis von Sr. Hochfürstl. Durchl. erhalten, zum Stein dasselbe etabliret, und der anietzo entstandene Streit aus solchem iure vniuersitatis herfliesset, wie es vorhin in Sr. Hochfürstl. Durchl. Lande etabliret ist, endlich auch nunmehro zu spät seyn würde die exceptionem fori incompetentis zu vrgiren, nachdem die Nürnberger reformirten Sr. Hochfürstl. Durchl. iurisdiction agnosciret, und daß solches wissentlich und sine errore geschehen sey, aus allen Umständen erhellet, also nunmehro ratione iurisdictionis kein Zweifel mehr übrig seyn kann:

l. 1. D. de iudic.

So ist gestalten Sachen und Umständen nach Sr. Hochfürstl. Durchl. iurisdiction in dieser Sache gegründet.

So viel die andere Frage betrift, ob wol die Fürther in actis angeführet, daß sie mit zu derjenigen Gemeine gehören, welcher Se. Hochfürstl. Durchl. das ius vniuersitatis habendæ cum religionis exercitio zum Stein gegeben, auch nicht zu befinden, daß dieselbe solches auf die Nürnberger allein restringiret, vielmehr aus denen documentis erhelle, daß das ertheilte Hochfürstl. priuilegium und concession auf den Ort Stein, als einen beständigen und fixam sedem ecclesiæ reformatæ, errichtet sey, wie absonderlich aus denen in anno 1684. gegebenen rescriptis zu ersehen, als worinnen der Nürnberger mit keinem Wort gedacht worden, vielmehr also Stein pro matre ecclesia zu halten, sie also, da sie sich dazu beständig halten, und das exercitium religionis daselbsten anrichten wollen, wol befugt zu seyn scheinen, ratione bonorum, quæ sunt vniuersitatis, zu klagen, absonderlich da die Nürnbergische Reformirten sich zwar anfänglich wegen Kriegs-Gefahr von gedachtem Orte wegwenden müssen, nachgehends aber, cessante hac necessitate, freywillig sich anderswo etabliret und den thesaurum ecclesiæ mit sich genommen, welches ihnen doch nicht erlaubet gewesen, da vielmehr des Landes-Herrn als summi Episcopi autoritas darzu adhibiret werden müssen, ihnen auch nicht frey stehe, über die Kirchen-Gelder zu disponiren, und sich derselben allein anzumassen, sondern vielmehr mit ihnen als membris eiusdem ecclesiæ zu theilen schuldig wären, nachdem sie sich von ihnen abgesondert, cum etiam bona vniuersitatis recipiant diuisionem,

HEESER. *de commun. bon. p. 2. loc. 4. n. 397.*

absonderlich da auch ihre Vorfahren mit darzu contribuiret, und hin und wieder vor die Gemeine zum Stein collectiret worden, welches ihnen als membris vniuersitatis billig zu statten kommen müsse, und dahero was auf Stein fundiret, legiret und colligiret, billig alda verbleiben und verrechnet, und sie bey der possession der Steinischen Kirchen kräftig geschützet werden müssen, dem zu Folge die Nürnbergische Vorsteher schuldig wären, den Steinischen Kirchen-Schatz, nebst dessen Berechnungs- und andern Kirchen-Büchern, wie auch die abgebrochene Cantzel-Tücher, silberne Geschirr, Glocken, Uhr und dergleichen wieder nach Stein gehöriges Orts zu liefern und zu bringen, und hiernechst richtige Rechnung mit ihnen zu halten:

Weil aber dennoch unterschiedliche irrige fundamenta in iure & facto in denen rationibus der Fürther angeführet werden, auf welchen ihre gantze intention gegründet ist, welche dennoch keinesweges den Stich halten, als da (1) voraus gesetzet wird, daß das priuilegium des religionis exercitii zum Stein indefinite auf die reformirte ertheilet sey, da gleichwol aus denen erstern concessionibus de anno 1658. & 1659. auf welche die folgende sich gründen, bloß derer Nürnbergischen reformirten gedacht wird, dieselbe allein dieses priuatum religionis exercitium erhalten, daselbsten angerichtet, und so gar in dem anno 1684. extendirten priuilegio darauf reflectiret worden, als worinn verboten worden, vor den Magistrat zu Nürnberg das Kirchen-Gebet zu verrichten, wie bishero geschehen zu seyn referiret wird, welches aus keinem andern Ende von der Gemeine zum Stein geschehen, als weil solche vornemlich aus denen Nürnbergischen Angesessenen bestanden, von ihnen angerichtet, und bis noch zu der angeführten Zeit continuiret worden, die Gemeine also damals davor gehalten, daß sie vor ihre ordentliche Obrigkeit, worunter sie gesessen, beten müssen, woraus zur Gnüge erhellet, daß die wenige Fürther, so nachgehends mit darzu getreten sind, dabey in keine consideration gekommen, sondern vielmehr als Gäste precario angenommen, inzwischen die Haupt-Gemeine ieder Zeit aus denen Nürnbergischen reformirten bestanden, als auf welche anfänglich und nachhero beständig das priuilegium priuati exercitii fundiret gewesen, und daß die Nürnbergischen den Fürthern solches ex post facto mit geniessen lassen, ihnen keinesweges nachtheilig seyn kan, in vera enim principis, priuilegium concedentis, sententia & mente inuestiganda imprimis ad veras, quibus ille commotus priuilegium indulsit, rationes nobis respiciendum est, ita, vt quousque priuilegii ratio in persona priuilegiata locum sortitur, etiam ipsum priuilegium locum obtineat,

HARPRECHT. *vol. nou. conf. 25. n. 157.*

wie denn auch 2) irrig angeführet wird, daß die Nürnbergischen reformirten sich von denen Fürthern getrennet, und sie als membra vniuersitatis verlassen, angesehen die Fürther selbsten in actis gestehen müssen, daß wegen des in anno 1701. einfallenden Bäyerschen Krieges die Gemeine ihr religions-exercitium in Sicherheit bringen, und vor Nürnberg solches suchen müssen, so sie nicht allein erhalten, sondern auch die Fürther selbsten bis anno 1711. sich zu dieser Gemeine und ih-

rer verlegten Versamlung gehalten, ja auch solches nothwendig dadurch geschehen müssen, daß sie die Anrichtung des seit anno 1701. eingegangenen Gottesdienstes zum Stein wieder vrgiren und suchen, wodurch sie öffentlich zu verstehen geben, daß daselbsten keine Versamlung gewesen, und sie niemals an sich kommen lassen werden, daß sie seit der Zeit, da zum Stein kein Gottesdienst mehr gehalten, der Nürnbergischen Versamlunge nicht beygewohnet haben solten, da vielmehr so gar noch anietzo etliche Familien der Fürther sich zu der reformirten Gemeine der Nürnberger halten, mithin die Kläger sich eigenthätiger Weise von ihnen getrennet, und eine eigene Gemeine anrichten wollen, welches der Haupt-Gemeine zu Nürnberg nicht præiudiciren mag, cum semper maneat eadem vniuersitas, si vel maxime quidam inde secedant, aut moriantur, & personæ mutentur,

l. 76. de iudic.

in vniuersitatibus enim nihil refert, vtrum omnes idem maneant, an pars maneat, an omnes immutati sint,

l. 7. §. 2. quod cuiusque vniu. nom.

bey welchen Umständen 3) abermal irrig ist, daß die Fürther sich fast als die Haupt-Gemeine ansehen wollen, aus der Ursache, weil sie sich nunmehro wieder zum Stein versamlen und daselbsten ihr exercitium pflegen wollen, folglich ihnen das Vorrecht und das Recht auf die bona vniuersitatis gebühre, als welche auf Stein gegründet und gestiftet worden, und von da nicht transferiret werden mögen, da doch an und vor sich selbsten bekant, quod non locus, sed electorum congregatio, ecclesia dicenda sit,

CLEMENS ALEXANDR. *lib. IV. Strom.*

præsertim cum ecclesiæ collegium & vniuersitatem quandam repræsentent, & iura vniuersitatis habeant,

PVFFENDORFF. *de habit. relig. ad vit. ciu. §. 39. seqq.*

adeoque bona vniuersitatis non ad locum restringenda, sed potius in patrimonio vniuersitatis, qua talis, sint, demum quocunque loco colligentur,

l. 6. §. 1. de rer. diuis.

LOSSAEVS *de iur. vniuers. p. 3. c. 1. n. 4. seqq.*

mithin das Vorgeben, als ob die Güther der reformirten Gemeine auf Stein gestiftet worden, einen groben papismum, nach welchem der Ort und Stein-Hause öfters vor die Kirche genommen wird, in

sich

sich hält, von welchen die protestirenden billig sich enthalten müssen, zumal auch solches der naturæ vniuersitatis e diametro contrair ist, nicht zu gedencken, daß die Gemeine vorlängst sich von Stein weggewendet, und nunmehro an einem andern Ort ihre Versammlung anstellet, welches auch (4) ohne des Landes-Herrn Consens, welches abermal irrig geleugnet wird, wol geschehen mögen, anerwogen denen Reformirten das exercitium religionis priuatum zum Stein bloß per modum priuilegii concediret worden, welchem sie wol renunciiren mögen, iuxta decantatam iuris regulam, quod quilibet priuilegio suo renunciare possit,

l. pen. C. de pact.

und hierin vornemlich der Unterschied inter exercitium religionis publicum, welches publica auctoritate principis dirigiret und etabliret wird, & priuatam per modum meræ gratiæ concessum, anzutreffen ist, da in diesem Fall die Gemeine, als ein corpus priuatum, noch mehr Freyheit behält, und von ihren Gütern frey disponiren kan, wie selbsten der Zustand der Kirchen in denen ersten drey Seculis, welche auch nur priuata sacra exercirten, anweiset, hiernechst auch (5) kein geringer Irrthum ist, daß etliche wenige membra, die sich von der Haupt-Gemeine trennen wollen, ad iudicium communi diuidendo zu prouociren sich erkühnen, und dem Ansehen nach aus der Gemeine eine societatem communis quæstus & lucri gratia initam machen wollen, da zwar in dieser einem ieden erlaubet ist, der societät zu renunciiren, und ad diuisionem zu prouociren, quoniam singuli socii pro rata ius in bonis communis habent, keinesweges aber solches auf eine vniuersitatem zu appliciren, als welche eine personam mysticam repræsentiret, und es daselbsten heisset: Bona vniuersitatis non sunt singulorum, vt in societate;

§. 6. I. de rer. diuis.

l. 7. §. 1. quod cuiusque vniu. nomin.

und da sonsten in einer mascopey es heisset, quod societas debet, singuli pro rata debent, es hergegen in einer vniuersitate sich gantz anders befindet, als woselbsten es heisset, quod vniuersitas debet, singuli non debent,

l. 7. §. 1. cit.

& quod pro vniuersitate sit, non pro singulis fieri censetur, & quod ab vniuersitate agitur, non quasi a pluribus actum videtur,

l. 2. D. quod vniu. nom.

wel-

welches klärlich anzeiget, daß bey einer Gemeine ad diuisionem auf die Weise, wie in societate simplici, in qua singulis ius pro rata competit, nicht geklaget werden mag, absonderlich da die Gemeine ihre integrität behält, ob gleich etliche wenige davon abtreten, und dahero auch die Güter bey derselben bleiben müssen, und ob zwar (6) denen Fürthern solche separation unbenommen ist, dennoch sie dadurch an den Gütern der Gemeine, davon sie abtreten, keinen Anspruch machen mögen, da sie noch nicht einsten erwiesen, daß sie etwas darzu beygetragen, und die bona vniuersitatis vor keine bona communia, in quæ singuli ius pro rata habent, gehalten werden, vielweniger (7) die Fürther ihre Versamlung zum Stein pro matre ecclesia halten mögen, welches sich auf eine solche priuilegirte Versamlung keinesweges schicket, sondern ihnen mit Recht dasjenige vorzuwerfen, was vormals Cyprianus etlichen wenigen, so nicht mehr zu der Africanischen Gemeine gehörten, opponirte, und also schrieb: Miror, quosdam audaci temeritate sic mihi scribere voluisse, vt ecclesiæ nomine literas facerent, quando ecclesia in Episcopo & clero & in omnibus stantibus sit constituta,

CYPRIAN. *epist. 33. edit. Oxon.*

also auch nicht wenig zu verwundern, daß da die Nürnbergische Reformirte anfänglich die Haupt-Gemeine angerichtet, und beständig bishero continuiret, und in ihrer integrität behalten, sich etliche wenige, so sich von ihnen trennen, vor die Haupt-Gemeine ausgeben, und zu solchem Ende die bona vniuersitatis an sich ziehen wollen; an welchen sie doch keine Macht mehr haben können, da sie sich von der Haupt-Gemeine getrennet, und gleichwie (8) diejenigen, welche zu einer Gemeine treten, nicht nöthig haben, etwas præcise, wie in einer societate geschehen muß, zu conferiren, also auch, wenn etliche davon abtreten, keinen partem von denen bonis vniuersitatis, non dissolutæ, sed adhuc durantis, finden mögen:

So erhellet hieraus allenthalben so viel, daß die merita causæ derer Nürnbergischen Reformirten gegen die Fürther in Rechten allerdings wohl fundiret sind.

Ad

Ad sect. III. c. 3. §. 16. seqq. p. 147.

Potissimum ecclesiæ parochiali opponitur *conuentualis* die Closter-Kirchen, quæ *parochianos* non habet, adeoque nec *actus parochiales* exercere potest, quod ex sententia, *Mens. Oct. anno 1718.* lata, liquet.

Auf eingewandte Appellation und erfolgte Gesätze in Sachen Syndicen des Conuents des Jungfern-Klosters Alten-Haldersleben Appellanten an einem, und des Adiuncti fisci Andreas Balthasar Weschen Appellaten am andern Theil, erkennen von GOttes Gnaden Wir Friedrich Wilhelm, König in Preussen ꝛc. nach vorgehabten Rath der Rechtsgelehrten für Recht, daß die Appellation in ihren Formalien zu Recht beständig, und dannenhero die Sache zu gebührender Rechtfertigung anhero erwachsen; der materialien halben erscheinet aus den Acten und der Partheyen Einbringen allenthalben so viel, daß in erster instantz wohl gesprochen, übel davon appelliret, derowegen die Sache an Richter voriger instantz zu remittiren sey. V. R. W.

Rationes decidendi.

Ob wol Appellanten loco grauaminum angeführet haben, daß sie ihre Befugniß des exercitii derer actuum ministerialium in possessione antiqua, und ferner darin fundiret, daß nach dem Oßnabrückischen Friedens-Schluß die Klöster in exercitio libero & publico religionis geschützet, auch der Punct der Einsegnung bereits decidiret sey, dem zu folge ihnen dann die von ihnen angeführte Befugniß zu erweisen auferleget, so sie auch durch die abgehörte Zeugen bewerckstelliget und durch deren Aussage specifice beygebracht, daß sie in antiqua possessione vel quasi derer actuum ministerialium sich befinden, ein mehrers aber von ihnen zu erweisen nicht gefordert werden mögen, weil sie sich fol. 6. nur in solcher Befugniß gegründet, und davon auch die fol. 29. erfolgte Urtheile nur verstanden werden müssen, allenfalls ex possessione tam antiqua vor ihnen die præsumtio militiret, daß sie anno 1624. in dem qu. exercitio actuum ministerialium sich befunden, auch wohl zu glauben, daß, wenn solches sich anders befunden, man nach der Magdeburgischen Policey-Ordnung so lange dabey nicht acquiesciret haben würde, endlich auch dabey zu bedencken sey, daß man hier in antiquis versire, bey welchen der Beweiß sehr schwer fiele, und es leicht geschehen mögen, daß die Nachrichten und Urkunden davon verlohren gegangen wä-

ren, dahero billig inzwischen vor ihnen so lange zu erkennen seyn würde, donec contrarium probatum fuerit.

Weil aber dennoch der Appellat in seinem libell sich in der Magdeburg. Policey-Ordn. c. 6. §. 15. & 16. gegründet, nach welcher klärlich versehen, daß die Catholischen Klöster die Lutherischen Evangelischen Prediger bey Vermeidung empfindlicher Bestrafung nicht beeinträchtigen, noch der Unterthanen Kinder, wenn sie auch gleich Römischer Catholischer Religion, zu taufen sich anmassen sollen, es sey dann, daß an selbigem Orte in anno 1624. einige Catholische Unterthanen wohnhaft gewesen, und derselbigen Kinder damals von ihnen getaufet worden; dagegen aber Appellanten fol. 6. vorgestellet, daß sie nicht das geringste wider die Magdeburgische Policey-Ordnung gehandelt, mithin sich nicht anders als in derjenigen Befugniß, welche der Oßnabrückische Friedens-Schluß und die Magdeburgische Policey-Ordnung erfordert, gründen, und davon die erfolgte Urthel verstanden werden mögen, keinesweges aber die blosse antiqua possessio vel quasi, welche ohnedem keine Befugniß ausmachet, dazu hinlänglich seyn kan, und wenn man diesem zu folge nach diesem principio den geführten Beweis examiniret, sich klärlich hervor thut, daß die Appellanten keinesweges possessionem vel quasi anni decretorii erwiesen, vielmehr die Zeugen kaum von dem, was seit 50. Jahren geschehen seyn mag, deponiren mögen, also das eigentliche thema probandum nicht bewerckstelliget ist, und es alhier mit der blossen præsumtione, vbi certi anni possessio probanda, nicht ausgemacht ist, da im Gegentheil die præsumtion gegen das Kloster militiret, anerwogen bekannt ist, daß die qu. actus ministeriales ad iura parochialia gehören, welche denen Klöstern keinesweges zukommen, vielmehr ihnen alle actus parochiales in iure canonico expresse verboten,

Clem. 1. de priuil.

BARBOSA *de offic. & pot. paroch. P. 2. c. 17. n. 40.*

ESPEN. *in iur. eccles. P. 2. tit. 4. c. 2. §. 9.*

und solche am allerwenigsten bey einem Jungfrau-Kloster seyn können, cum ecclesiæ conuentuales & parochiales toto cœlo differant; endlich auch an und vor sich selbsten nicht gnug ist, daß das quæst. Kloster bishero einige actus ministeriales exerciret, cum ad ius parochiale ostendendum non sufficiat sola administratio sacramentorum, nisi etiam

tam ostensum fuerit, quod de necessitate hæc administrata fuerint, & populus de necessitate illa ibi perceperit,

BARBOS. *cit. l. lib. 1. c. 1. n. 28.*

und was von der Decision in puncto der Einsegnung angeführet ist, ihnen noch auszuführen bevor bleibet, nachdem in der fol. 101. befindlichen Urthel ein besserer Beweiß ihnen vorbehalten:

So ist, wie geschehen, zu erkennen gewesen.

Ad Sect. IV. c. 2. §. 8. seqq p. 217.

An & quatenus electio sepulturæ *extra parochiam* inter protestantes permissa sit, cum pluribus aliis quæstionibus connexis excussum est in *responso, Mens. Ian. anno* 1720. a me concepto.

Es hat die Kirche St. Benedicti in N. N. ihren eigenen alten Kirchhof um der Kirchen her liegend, auf welchem sich iederzeit die Parochiani und eingepfarrete, wiewol meistentheils honoratiores, wie auch Kauf- und Handels-Leute, (weil eine blosse Grab-Stelle mit 6. Thlr., ein Gewölbe auf dem Kirchhofe mit 17. Thlr., und ein in der Kirchen ausgemauertes Gewölbe mit 50. Thlr. der N. N. Kirchen-Ordnung und alten Herkommen nach, ohnstreitig bezahlet zu werden pfleget,) Mittelstandes und arme Personen hingegen auf dem Kirchhof St. Ægidii, welcher der Gemeine in St. Blasii und Benedicti commun und gemein ist, sich haben begraben lassen. Nachdem nun auf dem Benedictiner Kirchhofe die Gewölber für honoratiores und Kauf-Leute rar worden, hat ein Hoch-Fürstliches Consistorium, ad instantiam der Kirchen St. Ægidii, besage Anlage sub A. & B. ea ex intentione, weil tunc temporis diese vormentionirte Kirche, wegen vorhabenden und würcklich vorgenommenen Kirchen-Baues, sich mit Schulden grauiret befand, (wovon selbige pro nunc gäntzlich liberiret) die Concession dahin ertheilet, daß Eingepfarrete aus Benedicti sich auf dem Kirchhof in Ægidii ein Gewölbe, iedoch saluis iuribus stolæ des Ministerii und der Kirchen St. Benedicti, wie expressis verbis sothane concession lautet, erwehlen dürfen. Nun hat sichs vor ohngefehr 2. Jahren gefüget, daß die Kirche St. Benedicti einen gar füglichen Raum und Platz, näher zu der Kirche und in ihrem Kirch-Spiele

4) Ob es recht, daß, was vor einigen Jahren, intuitu paupertatis & ratione pauperum, wie auch in Mangelung eines in St. Benedicti neuen Kirchhofes, einer armen Kirchen pure ex compassione concediret werden sollen, dieselbe solches anietzo ihres Nutzens halber sich perpetuirlichen appliciren, und wol gar eine possession dadurch vorschützen, und damit sich zu Recht beständig behelfen möge?

5) Ob nicht die Kirche, darinnen iemand getaufet und erzogen worden, auch alle geistliche Wohlthaten an der Seelen durch Lehre und Unterrichtung, Sacramenta, Vorbitte und vielfältiges Gebet und Abendmahl empfangen, und noch empfähet, auch seine wesentliche Wohnung, Erhaltung, Nahrung, bis ans Ende hat, ratione sepulturæ allen andern Kirchen und Kirchhöfen billig zu præferiren sey, oder desfalls rechtmäßig befugte Prætension machen dürfe?

6) Ob nicht derjenige, welcher ein Eingepfarreter in St. Benedicti ist, und ein Gewölbe auf dem St. Ægidii Kirchhofe sich machen zu lassen vermeynet, zuvörderst mit der Kirchen Benedicti sich abzufinden, und derselben eben so viel loco sepulturæ, als er einer andern Kirchen dafür erleget, zu entrichten schuldig sey?

7) Ob nicht derjenige, der keine Sepulturam maiorum, Geschlechts- noch Erb-Begräbniß in einer andern Pfarre iemals gehabt, auch in St. Benedicti wohnet, und Sacramenta geniesset, sich aber iedennoch in Ægidii ein Gewölbe oder Grab-Stätte zu kauffen Vorhabens, eben das pretium pro sepultura seiner Kirchen, was er einer andern geben muß, zu bezahlen verbunden sey?

8) Ob nicht ein Benedictiner, welcher sich in einer andern Kirchen ein ausgemauertes Gewölbe machen zu lassen gedencket, seiner Kirchen loco iuris sepulturæ 50. Thlr. erlegen müsse, ob er gleich der andern Kirchen für sothanes Gewölbe nicht so viel geben darf?

9) Ob es recht, daß, da Quedlinburgischer Kirchen-Ordnung gemäß, für ein Gewölbe in der Kirchen 50. Thlr. gesetzet zu bezahlen, eine andere Kirche an statt solcher 50. Thlr., nur 30. Thlr. nimmet, um dadurch Gelder sich zu acquiriren, und andern Kirchen zu præiudiciren?

10) Ob nicht, was bey hinzukünftigen Begräbnissen auf dem neuen Benedictiner Kirchhofe an Opfer-Gelde fället, wegen Bau- und Erhaltung desselben, der Kirchen St. Benedicti allein zustehe und zukomme, und die Kirche St. Ægidii an dem was auf ihrem Kirchhof sich begraben läßt, und sie bekömmet, sich begnügen lassen müsse?

11) Ob nicht derjenige, so ein Gewölbe auf 3. 4. 5. bis 6. Personen erwehlet, dafür Gelder, für alle diejenigen Personen, so viel davor gebühret, alsofort voraus bezahlen müsse?

12) Ob derjenige, der ein Gewölbe, nur auf eine Person bezahlet, sothanes hernach pro lubitu für mehr Personen grösser zu machen befugt sey?

13) Ob nicht vielmehr die Kirche berechtiget, in ein solches, sonder ihr Vorbewust extendirtes Gewölbe andere Christliche honette Leute dahinein setzen zu lassen, oder wenigstens ratione der Erweiterung auf so viel Personen, als solche sich erstrecket, Satisfaction zu fordern, und eum in casum ius agendi & prohibendi ihr zuständig sey?

14) Ob Kirchen-Stände denenjenigen, welche solche in ihrer Parochie haben, und haben können, in andern Pfarren, wohin sie nicht gehören, zu verstatten seyn?

15) Ob Legata, Memorien-Predigten und dergleichen Stiftungen in andere Pfarren zu vermachen, diejenige Pfarre aber, darein man wohnhaft, so schlechter Dings vorbey gegangen werden möge?

16) Ob nicht vielmehr die Parochie und Bedienten, wo man wohnet, das Vor Recht hierunter haben und geniessen sollen, oder das, was andern legiret, ihnen gleichfalls nicht unbillig zu erlegen sey, und de iure prætendiren mögen?

So viel nun die erste, andere, dritte und vierte Frage betrifft, ob wol in denen Canonischen Rechten, welches man in dubio inter Protestantes, absonderlich in materia sepulturarum zu folgen pfleget, versehen, daß zwar ein ieder in ecclesia parochiali, eiusque cœmeterio begraben werde,

c. 5. X. de sepult.

dennoch dabey die freye Wahl verbleiben solle, ausser seiner or-

dent-

dentlichen Pfarre in ecclesia aliena sich ein Begräbniß zu erwehlen, welches die Pfarr-Kirche keinesweges verhindern, und sich dagegen eines iuris prohibendi anmassen kan,

c. 1. C. 3. X. de sepult. c. 3. eod in 6.

adeo vt etiam filii famil. inuito patre sepulturam alibi, etiam in loco minus religioso, eligere possint,

c. 2. in f. C. 4. de sepult. in 6.

angesehen diese Freyheit als höchstfauorabel angesehen, und dafür gehalten wird, daß solche keinesweges zu beschneiden, cum sit pars vltimæ voluntatis, cuius libertas tolli non debet,

PHILIPP. FRANCVS *ad c. 1. §. Si vero de sepult. in. 6.*

Diesem zu folge da das Pfarr-Recht nicht einsten bey denen Römisch-Catholischen ein ius prohibendi würcket, es unverantwortlich fallen würde, wenn unter denen Evangelischen; welche dergleichen Zwang-Rechte in Kirchen-Sachen billig hindansetzen, diese libertas eligendi alibi sepulturam beschnitten seyn solte, dahero es denn geschehen, daß bereits in anno 1710. den 21. Nov. und 1711. den 12. Iun. einigen aus St. Benedicti Pfarre vergönnet worden, auf dem Kirchhof St. Ægidii die Sepulturam zu erwehlen, und Gewölber zu Begräbnissen zu acquiriren, mithin zugleich die Obseruantia, welche in dergleichen Fällen die gröseste Auctorität hat; für diese Freyheit militiret, und es bey derselben gelassen werden muß, weni stens dadurch die Kirche St. Ægidii einen wichtigen Vorzug ex possessione vor sich hat, hergegen die Kirche St. Benedicti ihr ius prohibendi, quod odiosum, bloß und allein auf ein merum lucrum zu gründen intendiret, weil sie grosse Unkosten aufgewendet, und sich durch diesen Zwang indemnisiren will, welches doch derselben kein ius prohibendi & interuertendi libertatem parochianorum geben kan:

Weil aber dennoch die Canonisten selbst lehren, quod electio sepulturæ extra parochiam suam sit ius speciale & exorbitans, contra ius commune inductum,

PHILIPP. FRANCVS *ad c. 1. §. Si vero de sepult. in 6. n. 4.*

Diesemnach billig also anzusehen, daß eines theils solches eine besondere Ursache, warum man von denen gemeinen Rechten und deren Regul abgegangen, habe, andern theils billig so viel möglich eingeschrencket werden muß, cum ius singulare non sit trahendum

dum ad consequentiam,

l. 14. de LL.

da denn, wenn man den Ursprung und die wahre Ursach dieser Freyheit untersuchet, sich eine solche hervor thut, welche bey denen Protestanten keine application findet, anerwogen allein zum Aufnehmen und profit derer Klöster denen Läyen diese Freyheit, sich ausser ihrer Pfarre ein Begräbniß zu erwehlen, vergönnet worden, nachdem man wahrgenommen, daß die Läyen in der bigotterie gestanden, als wenn wegen besonderer Heiligkeit der Mönche und Ordens-Leute der Kloster-Platz heiliger zu halten und zu hoffen stünde, daß dadurch und wegen ihrer Gebeter, ja propter consortium cum monachis post mortem, sie desto ehender ex purgatorio erlöset werden dürften, welche Meinung denen Klöstern, deren Aufnahme auf alle Wege die Päbste befördert, ein grosses eingetragen, und effectuiret, daß, wer im Kloster sein Begräbniß erwehlet, gegen dasselbe danckbar seyn, und ein ansehnliches Legatum demselben pro anima vermachen müssen, von welchem die Pfarr-Kirche auch ihren Vortheil hat, und die quartam Canonicam bekommt, also dieselbe dadurch gnugsam indemnisiret, und beydes der Pfarr-Kirche und denen Klöstern geholfen ist;

Clem. 2. de sepult.

c. 1. extrau. commun. §. porro. de priuil.

GONZALEZ. *ad c. 3. X. de sepult. n. 5.*

Dahero es denn geschehen, daß die Mönche denen Läyen diese Begräbniß sehr angepriesen, und um ihres Nutzens willen ihnen grossen Vortheil davon versprochen, wie die Päbste selbsten nicht läugnen mögen,

c. 1. de sepult. in 6. c. 3. X. de pœn.

c. 1. extrau. commun. de priuil. in pr.

Ja der Pabst Clemens IV. suo tempore gewünschet, daß dieses nicht eingeführet worden, da er so gar die Mönche mit den Raub-Vögeln verglichen und gesaget: Vtinam nunquam volucres super cadauera consedissent,

EDMVND MARTENE *in thes. anecd. tom. 2. p. 397.*

Welche Umstände also beschaffen, daß eines Theils diese Freyheit unter denen Evangelischen keinen fauorem meritiret, andern Theils allerdings zu zweifeln ist, ob solche bey den Evangelischen recipi-

recipiret und erlaubet sey, bevorab da wir dergleichen Kloster-Begräbniß nicht haben, und das gantze fundament dieser Freyheit bey uns cessiret, also es vielmehr bey der Regul, quod quilibet sepeliendus sit in ecclesia parochiali, gelassen werden muß, absonderlich an denen Orten, wo eine jede Pfarr-Kirche ihren eigenen Kirchhof hat, welcher denen Eingepfarreten assigniret, und nicht anders bey uns, als eine res vniuersitatis zu halten und anzusehen, per ea quæ dixi,

in iur. eccl. protest. tit. de sepult. §. 13.

dabey aber bekannt ist, quod nemo possit vsui rerum vniuersitatis renunciare, nisi toti vniuersitati renunciauerit,

SCHILTER. *ex. 4. th. 10. in f.*

und daß ins besondere in N. N. diese Freyheit, sich pro lubitu in einer andern Pfarr-Kirche ein Begräbniß zu erwählen, nicht eingeführet sey, daraus unter andern klärlich erhellet, daß in annis 1710. und 1711., da die Gewölber und Begräbnisse auf St. Benedicti Kirchhof rar geworden, die concession vom Hochlöbl. Stifts-Consistorio specialiter gewissen Personen ertheilet worden, welche unvonnöthen gewesen, wenn, wie in iure canonico verordnet, solche Freyheit einem jeden Eingepfarreten, unseren Rechten und Gewohnheit nach, ohnedem zugestanden, cum a iure communi concessum frustra precibus impetretur,

arg. l. 1. ad municip. in f.
l. 30. de reb. aut. iudic. possid.

& superfluum sit, hoc precibus postulare, quod iam lege permissum est,

l. vn. C. de thesaur.
SVRD. *decis. 173. n. 18.*

Vielmehr das Gegentheil daraus zu schliessen, daß solche electio regulariter ohne Special-Vergönstigung des Consistorii nicht zugelassen sey, cum quod exceptum & singulariter permissum in vno vel altero casu, ius commune in contrarium arguat,

BARBOSA *in thes. c. 43. ax. 7.*

dabey auch das Consistorium jedesmal der Kirchen St. Benedicti und dessen Ministerio die iura stolæ, welche alle Pfarr-Iura in sich begreiffen, reseruiret, und daraus keine allgemeine Regul und Gesetze machen wollen, daß ins künftige die freye Wahl allen und

jeden erlaubet seyn solle, cum quod quibusdam singulariter tantum concessum, personas non egrediatur, quoniam concedens hoc minime voluit,

§. 6. inf. I. de iur. nat. gent. & ciu.
c. 9. X. de priuil.
c. 28. de R. I. in 6.

Nunmehro auch dergleichen Vergönstigung nicht mehr nöthig ist, nachdem vormals es an der Commodität wegen der Leichen-Bestattung in der Kirchen St. Benedicti ermangelt haben mag, welche nunmehro dadurch ersetzet, daß gedachte Kirche mit grossen Unkosten einen neuen kostbaren Kirchhof in vsum parochianorum erbauet, und dadurch die Sache in einen andern Zustand gerathen, daß dasjenige, was ex temporis necessitate einem ieden vergönnet, nicht ferner statt finden kan, necessitatis enim causa cessante, cessat etiam id, quod ob talem necessitatem indultum erat,

l. 16. de offic. praesid.
l. 1. §. fin. de feriis.
IOS. LVDOVIC. *P. 1. decis. 44. n. 10.*

& quae propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi,

l. 162. de reg. iur.
c. 78. de R. I. in 6.

Endlich nicht zu leugnen, daß der Kirchen St. Benedicti kein geringes dadurch entzogen werden dürfte, wenn solche Freyheit, deren andere Kirchen sich doch bishero nicht bedienet, schlechterdings zu verstatten seyn solte, als welche ohnedem bishero kein geringes zugebüsset, grosse Unkosten thun müssen, und es dahero billig ist, daß sie auf andere Weise soulagiret, und ihr solches Commodum, welches die Begräbnissen eintragen, nicht entzogen werde, welches auch die beyden in annis 1710. und 1711. geschehene Concessiones im Munde führen, auch sonsten denen Rechten intuitu dererjenigen, die als membra certae alicuius vniuersitatis sind, und das Commodum vniuersitatis zu befördern allerdings schuldig sind, gemäß ist, wodurch denn die rationes dubitandi von selbsten ihre Abfindung haben:

So erhellet hieraus allenthalben so viel, daß denen Eingepfarreten zu St. Benedicti nicht erlaubet sey, auf St. Aegidii Kirchhof

hof sich ein Begräbniß zu erwählen, sondern auf ihren eigenen Kirchhof sich ein Begräbniß erwählen müssen, auch dasjenige, was in annis 1710. und 1711. mit Vergönstigung des Consistorii geschehen, zu keiner Consequenz gezogen werden mag.

So viel die 5te Frage betrifft, ob wol der Rechts-Lehrer Meinung nach ratione sepulturæ gnug zu seyn scheinet, si quis ad tempus in loco quodam habitauerit,

SANCHEZ. *de matrim. lib. 3. disp. 23. n. 1213.*
MURGA *de benef. eccl. qu. 2. §. 1. sect. 2. concl. 2. n. 679.*

Dieweil aber dennoch dieses allein von Fremden, wenn die in loco, wo sie sterben, begraben werden sollen, zu verstehen ist, hergegen regulariter daselbsten einer begraben werden muß, vbi quis officia consueuit audire diuina & ecclesiastica recipere sacramenta,

c. 2. de sepult. in 6.

Woraus denn die Dd. gar wol schliessen, quod ius sepulturæ multum pendeat ex administratione sacramentorum, & eo ipso, quod in hac parochia sacramenta percepit, videatur ibi elegisse sepulturam,

HERC. MARESCOTT. *lib. 2. var. resol. c. 95. n. 1.*
SPERELLUS *decis. for. eccl. 87. n. 13.*

Zumal eben dadurch, daß jemand bis an sein Ende in der Pfarre wohnet, und die Sacramenta daselbst geniesset, er ipso facto sich zu solcher Gemeinde hält, dessen iura geniesset, und als ein membrum illius vniuersitatis angesehen seyn will, mithin auch gedachter Pfarre ein Vorrecht ratione sepulturæ zustehet, adeo vt si quis alibi sepultus sit, quam vbi sepeliri debebat, ecclesiæ parochiali corpus restituendum sit,

c. 5. X. de sepult.

So hat diejenige Pfarr-Kirche, darin jemand getaufet, die Sacra genossen, er auch daselbst bis an sein Ende gewohnet, vor andern Kirchen ratione der Begräbniß ein Vorrecht.

So viel die sechste, siebende und achte Frage betrifft, ob wol, wenn solche libera electio zugelassen seyn solte, es das Ansehen gewinnen will, als wenn die St. Benedicti Kirche ratione des entzogenen emolumenti nichts fordern könne, da eines theils sie dazu kein ius perfectum anführen kan, lucrum autem incertum & non radicatum peti nequit,

l. f. de peric. & commod. rei vend.
l. 21 §. 3. de act. emt. vendit.

andern Theils auch zwar in iure canonico verordnet, daß von allen obuentionibus, welche einem Kloster, worin jemand sepulturam erwählet, zukommen, die quarta canonica der Pfarr-Kirche bezahlet werden solle,

c. 1. 2. 9. 10. X. de sepult.

Dennoch nicht zu befinden, daß bey denen Evangelischen die quarta canonica eingeführet sey,

LINCK. *ad tit. de sepult. §. 6. in f.*

Allenfalls aber die St. Benedicti Kirche nichts mehr als den vierten Theil von solchem lucro zu fordern berechtiget seyn würde, zu geschweigen, daß Geld für Begräbnissen zu nehmen, verboten, und dahero die Pfarr-Kirche nicht einsten ein gegründetes interesse zu dociren befugt seyn könte:

BRVCKNER. *diss. de sepult. gratis conced.*

Dieweil aber dennoch nicht allein der N. N. Kirchen Ordnung nach die Begräbnisse in denen Pfarr-Kirchen mit gewissem Gelde bezahlet werden müssen, und was dagegen in iure canonico disponiret ist, aus einem irrigen und bey uns verworfenen principio herrühret, als wenn dergleichen Verkaufung derer Begräbnissen eine Simoniam in sich hielte, quod pretium pro terra benedicta & religiosa soluatur,

c. 13. X. de sepult.

welches bey uns keine application haben kan, da dergleichen benedictio bey Kirchhöfen nicht vorgehet,

STRYK. *in not. ad ius eccl. Brunnem. lib. 2. c. 2. §. 12.*
IDEM *in vs. mod. tit. de relig. §. 11.*

und dahero fast durchgehends eingeführet, daß die Pfarr-Kirchen für die Begräbnisse ein gewisses nehmen dürfen,

CARPZ. *lib. 2. iurispr. consist. def. 391. n. 11.*
STRVV. *iurispr. for. lib. 2. tit. 1. §. 11. in f.*
ROTH. *de iur. sepulchr. c. 3. n. 55.*
HARPRECHT. *vol. nou. cons. 22. n. 186. sqq.*

woraus denn von selbst folget, daß denen Pfarr-Kirchen allerdings ein ius certum, radicatum & quaesitum ratione derer Begräbnissen zustehe, und wenn ihnen solches indebite entzogen wird, sie ad inter-

tereſſe & indemnitatem eben ſo wol zu klagen befugt ſind, quam ſi quis mortuum in locum alienum intulit, vbi læſo inferens tenetur ad omne intereſſe,

l. 7. & 8. D. de relig.

In mehrerer Erwegung bereits mit mehrern dargethan, daß die Pfarr-Kirchen in N. N. ein ius prohibendi haben, ne quis in aliena ſepeliatur parochia, alſo ohne deſſen conſens nicht einſten in einer andern Pfarre jemand ſich ein Gewölbe oder Begräbniß ankaufen und erwählen kan, cum eo inuito, qui ius prohibendi habet, actus peragi non poſſit, oder wenn er ja ſolches zu thun intendiret, dennoch wenigſtens die Pfarr-Kirche dabey indemniſiren muß, welches denn nothwendig daraus, was dieſelbe dabey entbehret, und lege publica permittente acquiriren können, erachtet, nicht aber allein darauf geſehen werden muß, was jemand der andern Kirchen, darin er begraben ſeyn wollen, würcklich bezahlet, cum intereſſe nihil aliud ſit, quam vtilitas iuſta, quæ nobis abeſt, quam habere potuiſſemus, ſi damnum ab alio datum non eſſet, aut lucrum non eſſet interceptum,

BRVNNEMAN. *ad l. vn. C. de ſentent. quæ pro eo, quod inter. n. 3.*

Dem zu folge dann, da der N. N. Kirchen-Ordnung gemäß iſt, daß für ein gewölbtes Begräbniß 50. Thlr. gezahlet werde, die St. Benedicti Kirche ſo hoch ihr intereſſe und indemnität wohl äſtimiren mag, ohngeachtet derjenige, ſo in einer andern Pfarre ein Begräbniß ſich ankaufet, ſo viel daſelbſt nicht gezahlet haben ſolte, wie denn auch ſelbſten die Päbſte, welche die Freyheit auſſer ſeiner Kirchen ein Begräbniß zu erwählen, aus beſondern Abſichten zugelaſſen, ſolches nicht anders verſtattet, als indemni ſeruata eccleſia parochiali, und zu ſolchem Ende die quartam canonicam eingeführet, welche weit höher als gedachte 50. Thlr. insgemein ſich erſtrecket, da bekant, wie wichtige legata gemeiniglich pro anima denen Klöſtern, worein einer ſich will begraben laſſen, und der Ordens-Leute Gebeter genieſſen, vermachet zu werden pflegen, dafür die Pfarr-Kirche ein ſehr groſſes lucrum, auch nur quoad quartam Canonicam genieſſet, und dadurch zur Gnüge für dieſe Freyheit indemniſiret wird, es dahero unbillig ſeyn würde, daß man aus dem Iure Canonico die Freyheit der Wahl unter denen Proteſtirenden behaupten, dagegen aber der Pfarr-Kirche die in-

demnität disputiren und verwegern wolte, wie gar billigmäßig der in rat. dubitandi angeführte

LINCK. cit. l. inf.

angemercket, cum qui commodum intendit, incommodum declinare non possit;

So bin ich der rechtlichen Meinung, daß gestalten Sachen und Umständen nach derjenige, der in St. Aegidii Kirchen ein Begräbniß erwählen will, zuvörderst sich mit seiner Pfarr-Kirchen abfinden, und ihr dasjenige, was sie durch solche Wahl verliehret und acquiriren können, erstatten und gutthun müsse.

Die neunte Frage betreffend, ob wol sonsten einem jeden, das Seinige so wohlfeil zu verkaufen als es seine Conuenientz erfordert, erlaubet ist, und daraus niemand einiges præiudicium sich anmassen kan, cum qui suo iure vtitur, nemini faciat iniuriam, nec fraudem committat,

l. 51. D. pro soc. l. 13. §. 1. de iniur.

Dieweil aber dennoch einmal der N. N. Kirchen-Ordnung gemäß ist, daß ein in der Kirchen ausgemauertes Gewölbe mit 50. Thlr. bezahlet werden solle, und den Kirchen-Vorstehern nicht freye Hände darin gelassen, daß sie ad instar priuatorum von solchen Kirchen-Iuribus pro lubitu was remittiren können, und ob wol der St. Benedicti Kirche dadurch directo nichts an ihren Rechten benommen zu seyn scheinet, dennoch hiebey dieser besondere Umstand concurriret, daß andere Kirchen diese remission, da sie an statt der gewöhnl. 50. Thl. nur 30. Thl. nehmen, bloß aus Gewinnsucht und in der Absicht, wie gemeldet wird, thun, damit sie andere, Begräbnisse bey ihnen zu nehmen, anlocken, Gelder acquiriren, und die Begräbnisse denen andern Kirchen entziehen mögen, welches denen Rechten, absonderlich libertate eligendi alibi sepulturam concessa, allerdings zuwider, und verordnet, daß niemand durch Gelübde oder andere Mittel, wohin auch die angeführte cautel gehöret, jemand aus andern Pfarren anreitzen und induciren solle, die Begräbnisse anderswo zu nehmen, alioquin talis electio, quæ fraude alterius ecclesiæ prouocata est, omni effectu carere debet,

arg. c. 1. de sepult. in 6.
Clem. 3. in f. de pœnis.

Wo-

Wohin denn billig das oben angeführte effatum Clementis IV. gehöret: Vtinam nunquam volucres super cadauera consederent, und keinesweges dabey zu regardiren, daß gleichwol einem jedem die Freyheit, in seiner Pfarr-Kirche sich begraben zu lassen, verbleibe, so durch der Mönche ausgepressete Gelübde gehemmet würde, wovon die angeführte textus reden, angesehen die ratio finalis in genere darin bestehet, ne quis aliquem inducat, vt apud se sepulturam eligat,

per verba *cit. c. 1. de sepult. in 6.*

welches nicht allein voto, iuramento exacto, vel fide interposita geschiehet, sondern auch per indirectum mit der angeführten Cautel ausgeübet wird, wann, wie gemeldet, eben zu solchem Ende weniger Geld für die Gewölber nunmehro genommen wird, quo alii inducantur, vt apud se sepulturam eligant, & parochiæ suæ subtrahantur, woraus nichts anders als grosse Zerrüttung, Ialousie und Verdruß entstehen kan, welche doch die Päbste selbsten bey der libertate eligendi extra suam parochiam sepulturam allerdings euitiren wollen:

c. 1. extrav. comm. de priuil. verb. sed pro ea.

So erhellet hieraus so viel, daß gestalten Sachen und Umständen nach das angeführte Unternehmen für unzuläßig zu halten.

Bey der 10ten Frage möchte zwar eingewandt werden, daß bishero zwischen der St. Benedicti und St. Aegidii Kirche einige Gemeinschaft gewesen, und die lucra funeris dahero beyden Kirchen gemein seyn müssen;

Weil aber dennoch von dieser Gemeinschaft kein wahrer Grund in der facti specie sich befindet, hergegen die St. Benedicti Kirche ihren besondern Kirchhof und Pfarre, welche von St. Aegidii Kirche abgesondert, ist, hat, auch nicht zu befinden, aus welchem Grunde die Kirche St. Aegidii von dem Opfer-Gelde, so bey denen Begräbnissen auf dem neuen St. Benedicti Kirchhof fället, sich etwas anmassen möchte, vielmehr bey denen vormals in annis 1710. und 1711. geschehenen Concessionibus expresse ausbedungen, daß der Kirchen St. Benedicti und dessen Ministerio die iura stolæ, wohin in genere die funeralia gehören, in saluo verbleiben sollen, wie denn ohne dem bekant ist, quod iura stolæ fructibus parochialibus annumerentur,

LINCK.

LINCK. *de iur. episc. c. 8. §. 15.*

& sic iura, pro demortuis pendi solita, cuiuis parochiali ecclesiæ propria sint,

per *Instr. pac. art. V. §. 35.*

So ist wol ausser allem Streit, daß, was bey hinkünfftiger Begräbniß auf dem neuen Benedictiner Kirchhofe an Opfer-Gelde fället, der Kirchen St. Benedicti allein zustehe.

So viel die 11te Frage betrifft, ob wol es scheinen möchte, daß bey solchen Begräbnissen niemand etwas mehrers, als was sich pro præsenti sepultura gebühret, zahlen, hergegen keine anticipation für die künftige Begräbnisse thun dürfe, zumal der Käufer davon noch zur Zeit keinen Nutzen hat, und es dahero unbillig seyn würde, wenn man zum Voraus die Gelder dafür fordern solte;

Weil aber dennoch derjenige, so ein Gewölbe auf 3. 4. oder mehr Personen erwählet und sich acquiriret, nicht so wol singula pulchra als vielmehr das ius sepeliendi auf gewisse Personen in certo loco kaufet, quod ius vnum indiuiduumque est,

HARPRECHT. *vol. nou. cons. 22. n. 176. seqq.*

anbey auch die Kirche dieses Recht indiuidue auf die determinirte Personen ihm so fort abtrit, zueignet und übergiebet, dergestalt, daß er dergleichen Gewölbe so fort in der distanz und Grösse præpariren und ausmauren lassen kan, und dahero billig ist, quod tradita merce vendita statim pretium & quidem integrum soluatur,

§. 41. I. de rer. diuis.

& venditor, qui a sua parte impleuit contractum, statim agere possit ad pretium petendum,

l. 13. §. 8. de act. emt. vend.

und nicht hindern mag, daß nur ad interim eine Person darin begraben werde, da eines Theils gnug ist, quod ius sepulturæ indiuiduum sit & qua tale vendatur, andern Theils die Kirche inzwischen den Nutzen, welchen sie aus solchem eingeräumten Platz zu mehrerer Personen Begräbnissen ziehen können, entbehren muß, und sonder Nutzen indessen solche Plätze seyn würden, wenn erst pro rata das Geld alsdann, wenn iemand in solchem Gewölbe beygesetzet wird, gezahlet werden solte:

So ist derjenige, der auf mehrere Personen ein Gewölbe erwählet, dafür so fort das gantze Kauf-Pretium auszuzahlen schuldig.

An-

Anlangend die 12. und 13. Frage sind zwar einige Rechts-Lehrer, welche erinnern, daß dergleichen quæstuosa aucupia, quæ ex venundatione sepulchrorum colliguntur, eingestellet werden müssen,

CARPZ. lib. 2. iurispr. consist. def. 319. n. 7.

cum hoc nihil aliud sit, quam defuncto tributum imponere:

ID. cit. l. n. 8.

Weil aber dennoch diese Meynung allein aus dem principio, quod sepulchra in ecclesiis vendi non debeant, herfliesset, dessen Gegentheil nicht allein bereits dargethan, sondern auch angezeiget worden, daß vermöge der N. N. Kirchen-Ordnung vor iede Person 50. Thlr. gegeben werden müsse, woraus denn von selbsten folget, daß, wer nur ein Gewölbe auf eine Person bezahlet, solches hernach pro lubitu für mehrere Personen grösser zu machen nicht befugt sey, cum nec seruitutem, in alieno fundo constitutam, augere & dilatare liceat,

l. 5. l. 24. D. de seruit. præd. rustic.

l. 12. C. de seruit. & aq.

adeque voluntas eius, cui inde præiudicium nascitur, ante omnia exquirenda est,

l. 8. D. aq. & aq. pluu. arc.

alioquin recte eidem, ne vsus iuris concessi augeatur, resisti potest,

l. 1. §. 15. de aq. quotid. & æstiv.

mit welchen seruitutibus das ius sepulturæ, in fundo templi concessum genau überein kommt, cum non tam fundi proprietas vendi, quam ius habendi sepulchrum in templo censeatur:

CARPZ. decis. 289. n. 18.

ZIEGL. ad Lancell. instit. iur. canon. tit. de sepult. §. 15.

HARPRECHT. vol. nou. cons. 22. n. 297. sq.

So erhellet hieraus so viel, daß derjenige, der nur ein Gewölbe auf eine Person bezahlet, dasselbe zu erweitern, nicht befugt sey.

Bey der 14ten Frage ist zwar Rechtens, daß die Kirchen-Stühle allein denen Eingepfarreten zum Besten erbauet seyn, und solche dahero von ihnen allein acquiriret werden mögen,

MEV. p. 5. dec. 408. n. 4. & 7.

besonders da ein ieder sich billig an seine Pfarr-Kirche halten, und daselbst die sacra geniessen muß,

HARPRECHT. cons. 55. n. 298.

Weil aber dennoch dieses nur bloß dahin verstanden werden muß, daß Eingepfarrete vor Fremde allein einen Vorzug haben,

MEV. *cit. l.*

nicht aber, daß Fremden gantz verwegert seyn solte, in andern Kirchen einen Kirchen-Stuhl zu kaufen, wie denn auch bey denen Evangelischen das Pfarrecht nicht dergestalt zu extendiren ist, daß einem Eingepfarretem verbothen seyn solle, bisweilen in andere Kirchen zu gehen, wenn nur sonsten kein besonderer contemtus dabey vorfällt:

SCHULTZ. *de eo quod iust. est circa paroch. c. 5. §. 3.*

Conf. *ius meum paroch. sect. 4. c. 1. §. 4.*

So halte ich davor, daß denen Eingepfarreten nicht verwehret werden könne, in andern Kirchen Kirch-Stühle zu kaufen.

Endlich so viel die beyden letzten Fragen betreffen, ist zwar billig, daß iedermann zuvörderst vor seine Pfarr-Kirche sorge, und vor dieselbe mehr affection als vor fremde hege, dahero auch in dubio legatum ecclesiæ relictum der Pfarr-Kirche gebühret;

STRYK. *ad Brunem. ius eccl. lib. 2. c. 12. §. 14.*

Dieweil aber dennoch dieses allein von solchem casu, quando non constat, cui ecclesiæ legatum sit, zu verstehen, nirgends aber gebothen ist, daß einer allein seiner Pfarr-Kirchen etwas vermachen, und dieselbe nicht vorbey gehen könne, wenn er einer fremden was vermachen wolle, sondern vielmehr hierin ein ieder seine völlige Freyheit hat,

l. 1 C. de SS. eccl.

und da also die Pfarr-Kirche kein ius quæsitum an solchem legato pio hat, sie sich auch ob præteritionem nicht beschweren, noch in compensationem eius eben so viel fordern mag:

So ist niemanden, auch fremden Kirchen legata und andere Stiftungen zu vermachen verbothen, es mag die Pfarr-Kirche dieserwegen einige compensationem nicht fordern. V. R. W.

Dessen zu Uhrkunde ich dieses responsum abgefasset, unterschrieben und untersiegelt. Halle, den 8. Jan. 1720.

Ad

Ad Sect. 4. c. 2. p. 209.

Qui *violentas* manus sibi inferunt, *honesta* sepultura priuantur. Quid vero *in dubio* dicendum, ex sequenti responso, Mens. Maii 1717. nomine *Facultatis* concepto, liquet.

Als derselbe uns die ergangene acta iudicialia, den ertrunckenen Knecht Heinrich Ludwig Wendten betreffend, zugeschicket, und ꝛc.

Hat Jürgen Rost bey der Gerichts-Obrigkeit daselbst über seinen Knecht Heinrich Ludwig Wendten sich beschweret, daß er aus seinem Dienst gegangen, daher der Herr N. N. den Knecht wollen anhalten lassen, der aber echappiret, und mit einem Kahn auf die Elbe sich retiriret, und wie er ihn ferner daselbst verfolgen lassen, er sich deren entwehret, aus dem Kahne auf eine in die Elbe liegende Sand-Banck gesprungen, und bald nach einer halben Viertelstunde in die Elbe sich gewaget, und nach jener Seite gewatet, bis ihn endlich der Strohm ergriffen und er untergangen. Dahero hiebey gefraget wird:

(1) Was von seinem Tode zu halten, und ob solcher als eine autocheiria anzusehen sey?

(2) Wie es mit seinem Begräbniß zu halten, wenn er wieder aufgefischet würde?

(3) Wem der Tod zuzuschreiben, und ob der Gerichts-Obrigkeit darunter etwas beyzumessen?

(4) Wer die Gerichts-Kosten zu tragen schuldig?

Ob nun wol bey der ersten und andern Frage aus der eydlichen Zeugen Aussage erhellet, daß der ertrunckene Knecht, wie er auf der Elbe verfolget worden, gantz desperat gewesen, und sich halsstarrig gegen die, so ihn verfolget, gewehret, und dabey gesaget; er wäre des Teufels, er wolte ersauffen, oder sie solten versauffen, dabey er sich auch oft dem Teufel ergeben,

test. 2. & 3. art. 14. sqq.

und dabey sehr mit dem Munde geschäumet,

test. 2. & 3. ad art. 17.

endlich in die Elbe auf die Sandbäncke gesprungen, und bald darauf sich in die Elbe abermal begeben und endlich untergangen, woraus fast keine andere Muthmassung erfolgen will, als daß gedach-

ter Knecht recht mit Vorsatz sich zu ersäufen gesuchet, mithin, wenn er solte wieder aufgefischet werden, es das Ansehen gewinnen will, daß er weder auf dem Kirchhof begraben, noch sonst mit einer sepultura ecclesiastica beehret werden könne,

CARPZ. *lib. 2. iurispr. conſ. def. 376.*

SCHILTER. *lib. 2 inſtit. iur. can. tit. 14. §. 9.*

besonders, da er in seiner Widerspenstigkeit und grossen Verfluchungen dahin gefahren, und also nicht meritiret, daß er als ein membrum communionis ecclesiasticæ nach seinem Tode gehalten und angesehen werde:

Weil aber dennoch hier vornehmlich die Frage darauf, ob er einen vorsetzlichen Selbst-Mord begangen, ankommt, und dann aus derer Zeugen Aussage klärlich erhellet, daß, ob er gleich in seiner Widerspenstigkeit einige desperate Reden geführet, er dennoch nicht so wol sich zu ersäufen, als vielmehr jenseit der Elbe sich zu retiriren, intendiret, daher er selbst von seinen Nachfolgern begehret, daß sie ihn an den Allauns-Berg in Lüneburgischen anfahren möchten, welches sie aber nicht thun dürfen,

teſt. 2. ad art. 14.

und wie Er sich auf die Sand-Banck retiriret, und in die Elbe wieder begeben, sich bloß ins Lüneburgische zu retiriren gesuchet,

teſtes ad art. 23.

und dahero lange im Wasser gewatet, und sich wieder auf das Schwimmen begeben, und eine lange Zeit geschwummen,

teſt. 1. ad art. 28.

endlich wie der Strohm ihn ergriffen, über sein Weib und Kind geschrien;

teſt. 1. ad art. 29.

woraus denn klärlich erhellet, daß er keinen Vorsatz sich zu ersäufen gehabt, vielmehr nur durch Schwimmen sich zu retiriren gesuchet, absonderlich da man so hart, als einen grossen Missethäter, ihn verfolget, und zu solcher gefährlichen retirade ihm Gelegenheit gegeben, und ob er wol dabey in culpa ist, dennoch dieser wegen als ein Selbst-Mörder in foro humano nicht angesehen, vielweniger ihm die sepultura ecclesiastica denegiret werden mag, welche nur denen vorsetzlichen Selbst-Mördern zu versagen ist, und in übrigen er GOttes Gerichte wegen seiner desperaten Re-

den zu überlassen ist, in dubio auch allemal billig davor zu halten, daß keiner an sich selbsten einen Selbst-Mord begangen,

ZIEGLER. *ad Lancell. lib. 2. tit. 24. §. 9.*

endlich auch in solchen Fällen die Pontificii selbsten nicht einsten die bekante regulam iuris canonici, quod quibus non communicamus viuis, nec mortuis communicare debeamus, zulassen, sondern vielmehr benignius iudicium de sepultura ecclesiastica fällen,

c. 3. C. 24. q. 2.

vielweniger also unter denen Protestirenden, als welche keine Seel Messen statuiren, in dergleichen luctuosis casibus die sepultura ecclesiastica denegiret werden mag;

So ist der ertrunckene Knecht weder vor einen Selbst-Mörder zu halten, noch ihm, wenn er solte wieder aufgefischet werden, die sepultura ecclesiastica zu versagen.

Bey der dritten Frage möchte zwar angeführet werden, daß der ertrunckene Knecht an seinem Tode allein schuldig sey, anerwogen er aus seines Herren Dienst gegangen, und die Gerichts-Obrigkeit daher wohl befugt gewesen, ihn zur Raison zu bringen, und, da er sich halsstarrig geweigert, ihn verfolgen zu lassen, also dieselbe in re licita versiret:

Weil aber dennoch aus der fol. 2. befindlichen Registratur erhellet, daß, wie Jürgen Rost, sich bey dem Gerichts-Herren N. N. wegen seines Knechts Heinrich Ludwig Wendten beschweret, daß er aus seinen Diensten gegangen, und derselbe bald darauf auf den Hof-Dienst gekommen, und auf Befragen, ob er nicht wieder in Dienste gehen wollen, sich dessen geweigert, der Gerichts-Herr darauf den Vogt holen lassen wollen, worauf der Knecht sich retiriret, über 2. Graben gesprungen, und nach dem Elbe-Teich zugelaufen, der Gerichts-Herr ihn aber nicht allein verfolget und eingeholet, sondern, wie er abermal echappiret, und vom Teiche gesprungen, und einen Kahn ergriffen, er ihn abermal als einen grossen Miss-thäter durch zwey Bauren verfolgen lassen, und dadurch in solchen desperaten Zustand gesetzet, daß er sich endlich in das Lüneburgische zu retiriren gesuchet und darüber ertruncken, und sich dann keinesweges gebühret, in solcher geringen Sache eine solche enorme Verfolgung gegen einen Unterthanen vorzunehmen, und denselben als einen Sclaven zu tractiren, da dessen Ungehorsam zu bestrafen schon andere Mittel vorhanden gewesen:

So ist der Gerichts-Obrigkeit hiebey vieles beyzumessen, und dieselbe keineswegs ausser aller Schuld zu lassen.

Endlich so viel die letzte Frage betrifft, ob wol sonsten der Selbstmord als eine criminal-Sache angesehen wird, und also die Gerichts-Unkosten billig aus dessen Vermögen erstattet werden müssen;

Weil aber dennoch alhier eigentlich keine autocheiria vorhanden, der Gerichts-Herr auch selbsten an diesem erfolgten Unglück keine geringe Schuld träget, und dahero, daß dabey einige expensæ iudiciales gemachet werden müssen, selbsten verursachet:

So ist er solche über sich zu nehmen schuldig. V. R. W.

Ceterum quandoque *solennia sepulturæ* remittuntur parochianis per *dispensationem*, quod plenius explicuit THOMAS. diss. *de iure princip. circa solenn. sepult.* quæ ea occasione conscripta, quod clerus Suecicus Regi hoc ius fere *in dubium* vocaret ex his causis:

Erstlich, setzen sie, laufen dergleichen Beysetzungen schnurstracks wider des allerhöchsten GOttes Wort und Befehl, als welche gebiethen, daß man seine Todten ehrlich solle zu Grabe kommen lassen. Sir. 38, 18.

(2) Wider den Segen, den GOtt der HErr denen Frommen verheissen hat. Gen. 15, 15. 1 Reg. 14, 13.

(3) Ist es eine Strafe, mit welcher GOtt dräuet, ein gottloses Leben zu vergelten. Jer. 22.

(4) Streben sie wider die Exempel der Heiligen so Altes als Neues Testaments. Denn ob wol das Exempel Tobiä von einigen ietzo allegiret wird, so ist doch dieses dabey wohl in acht zu nehmen, daß die Jüden zugleich mit ihm damals gefangen waren unter dem Könige von Ninive: woselbst sie von denen Feinden erschlagen wurden, meistentheils im Dunckeln und zur Nachtzeit, da denn die Cörper unverscharret blieben, gleich denen unvernünftigen Thieren. Weshalben Tobias dieselben zur Erde bestattete, zwar heimlich, und so gut es unter dergleichen Verfolgung geschehen kunte, nicht aber nach seinem Wunsch, und nach der Gewohnheit der Jüden: als von welchen die Rabinen berichten, daß sie die Erbschaften so hoch geschätzet, daß sie keinen ihrer Todten ohne Leich-Ceremonien zur Erde kommen lassen. Denn also lauten ihre eigene Worte: Non fit funus in Ifrael fine fermone prophetarum, *nec ullum discrimen apparet inter divites*

vites & pauperes. Dabeneben streitet solches 5) wider die Ceremonien, welche die reine Lutherische Kirche einhellig recipiret hat. Welche Ceremonien, gleichwie sie der Lutherischen Religion und Kirchen Vormauer sind, also ist zu befürchten, daß, wenn dieselben bestürmet und benommen werden, die Vestung selbst (welches GOtt gnädiglich verhüte) in der Feinde Hände und Gewalt gerathen möchte. Was demnach toti Ecclesiæ zugehöret, das kan durch keines Priuati Vermögen oder Eigensinn geändert werden. Denn also dictiret die Kirchen Ordnung Cap. I. §. 7. Die **Christliche** *Ceremonien*, welche bisher in unsern Gemeinen gebräuchlich gewesen, und annoch im Brauche sind, sollen, ob sie gleich an sich selbst willkührlich und zur Seligkeit nichts thun, dennoch, weilen sie zu guter Ordnung dienen, ferner beybehalten, und niemand zugelassen werden, nach eigenem Gutdüncken etwas zu ändern.

(6) Verursachet dieses eine Confusion und Quasi-Syncretismum. Nach deme malen die Kirchen-Ordnung Cap. 18. §. 11. dictiret, daß die, so fremder Religion sind, und alhier im Lande sterben, zwar den Kirchhof und Ruhe-Stelle, aber keinen Schul-Gesang und Leichen-Predigt geniessen sollen. Welches eben dasselbe ist, so anietzo unter uns Lutheranern durch Suppliquen so viel und sorgfältig gesuchet wird. Ja die Reformirte selbst sind nicht einmal so hart gegen ihre Todten, als nun die unsere. Denn an statt, daß die unsern nun mit Fleiß trachten, ihre Todten heimlich unterzustecken, so tragen die Reformirten ihre Leichen öffentlich bey hellem Tage, Geläute der Glocken, und volckreichen procession zum Grabe.

(7) Verhindert es grossen Nutzen, so die Christenheit aus denen Leich-Predigten schöpfet, als in welchen GOttes Wort gepredigt und verkündiget wird. Der Tode bekommt seinen verdienten Ruhm und Zeugniß seines Christlichen geführten Wandels und seligen Abschiedes, die nachgelassene Betrübten aber Trost und Erquickung in ihrem Trübsal, und alle Gegenwärtige werden ermahnet, ihre Sterblichkeit und Todesstunde stets zu betrachten, die Frommen, in der Verstorbenen Fußstapfen zu treten, die Verstockten aber zur wahren Busse erwecket und aufgemuntert. Insonderheit bey einem vorfallenden casu Tragico. Welche demnach ihre Todten ohne gegründete Ursachen in der Stille beyzusetzen suchen, dieselben zeigen klärlich, daß sie GOttes Wort verachten,

aus

aus demselben keinen Trost verlangen, und ihren Todten keinen rechtmäßigen Ruhm ihres geführten Lebens halber gönnen.

(8) Würde durch Abschaffung der Leich-Predigten nicht nur dem Predigt Amt an ihren Einkünften und Unterhalt ein grosser Eingriff und Schade geschehen; besondern auch die Schulen und Kirchen untergehen, insonderheit da der Kirchen vornehmste Reuenuen aus den Begräbnissen bishero geflossen &c.

M. J. S. J. A. L. Æ. S. J. A. M. B. A.

Quæ vero a rege potentissimo ad hæc dubia leuissimi momenti regesta fuerint, patet ex sequentibus *rescriptis*.

Ehrwürdige, Hoch- und Wohlgelahrte gute Männer, Herr Bischof und sämtliche *Consistoriales*.

Es haben einige von der Priesterschaft sich erkühnet, in ihren bey Ihrer Königl. Majestät eingegebenen Schreiben vorzugeben und zu behaupten, daß die Begräbnisse, welche in der Stille und ohne Leich-Predigten geschehen, wider GOttes Wort, Königl. Majestät Kirchen-Ordnung und Verordnungen, wie auch allgemeine angenommene nothwendige Kirchen-Ceremonien streben, ingleichen, daß durch solche Begräbnisse eine Species Syncretismi eingeführet, und die Vormauer der Lutherischen Kirchen bestürmet werde. Es haben auch einige unter denenselben in ihren Predigten in allgemeinem Gotteshause darauf gedrungen; einige auch haben in solcher Materie aus andern Sprachen auf Schwedisch translatirte Bücher in Druck ausgehen lassen, die Vorrede mit einigen anstößigen Worten und Expressionen dazu aufgesetzet, und nachdem so wol das eine als das andere von ihnen gantz ungegründet und ungereimt vorgegeben worden, indem keines dessen allen mit guten Gründen bewiesen werden kan, sondern so wol der Heil. Schrift, als der Gesetze und Königl. Verordnungs-Wörter auf eine gantz fremde und andere Meinung, als sie an sich selbst rechtlichen Ausdrücken, gezogen; ausser dem daß der höchsten Obrigkeit die Macht, so ihr zustehet, selbst ihre Gesetze und gegebene Verordnung auszudeuten, dadurch gleichsam will disputiret werden. Dahero und nachdem Ihro Königl. Majestät in Dero an uns ausgegebenen gnädigsten Schreiben vom 22ten April, nechsthin

hin ihr grosses Mißfallen über solches bemeldter Priesterschaft unbedachtsames und ungebührliches comportement hat verspüren lassen, gestalt derselben solches auch gantz ernstlich vorgehalten worden, mit der Warnung, sich ein andermal besser in acht zu nehmen: So haben wir uns veranlasset befunden, Euch und denen übrigen Consistorien im Reiche solches hiermit kund zu thun; Womit wir euch GOtt dem Allmächtigen befehlen. Stockholm den 31. Maji, Anno 1701.

Joh. Gabriel Stenbok.	*Christ. Gyllenstirna.*	*N. Güldenstolpe.*
Diedrich Wrangel.	*Gabriel Falkenberg.*	*Ioh. Lilienstedt.*

Euch wird noch unentfallen seyn, welchermassen vor einigen Monaten des verstorbenen Notarii in dem Schwedischen Hofgericht Ionas Robeks Witwe, Catharina Brodina, durch ihre bey J. K. M. Iustiz-Reuision eingerichtete Supplique in Unterthänigkeit angehalten, daß sie, gedachten ihres Mannes Verlangen und Begehren nach, ihn in der Stille und ohne Leichpredigt möchte begraben lassen; dabey neben wie so wohl ihr insgemein, als der Pastor Andreas Leysing insonderheit, nach erlangter Communication selbiger Supplique, mit Erklärungen und Remonstrationen darüber eingekommen, darinnen ihr mit harten und nachdencklichen Worten zu bestärcken vermeinet, daß die Begräbnisse, so in der Stille und ohne Leich-Predigt geschehen, wider GOttes des Höchsten Wort und Befehl, wider die in der Evangelischen Kirchen allgemein angenommene Ceremonien, wider J. K. M. Kirchen-Ordnung und andere gnädige Verordnungen, wie auch euren abgelegten Priesterlichen Eyd streben, und was dergleichen mehr. Worauf ihr fürs erste solche Oerter und Exempel aus der H. Schrift appliciret, welche auf dieses Werck keines weges mit Fug können gezogen werden, indem eine Christliche Leiche, welche in ihr Grab in der Kirchen oder auf dem Kirchhofe von ehrlichen Leuten in seiner Verwandten und Freunde Gegenwart mit Gebet und Sprechung göttlichen Worts darüber vom Predigtamte niedergesetzet und eingesencket wird, keinesweges einem alten Esel, welcher vors Stadt-Thor geschleppet und geworfen wird, zu vergleichen gebühret, auch eben wenig eine solche Begräbniß deßwegen, daß sie in der Stille ohne Leich-Predigt geschicht, derjenigen gleich zu achten, welche GOtt dem Jojakim beym Jerem. 12. Cap. verkündigen lassen. Welches ihr hiebey ohne Grund allegiret, und der H. Schrift unverantwortlich mißbrauchet, und ist dar-

aus von euch gantz ungereimt geschlossen, daß die, welche solchergestalt ihre Todten bestätigen, wider Sirachs Vermahnung in seines Buches 38. Cap. dieselbe nicht ehrlich zu Grabe kommen lassen, oder ihnen die Ehre und den Segen, welche GOtt denen Gottsfürchtigen bey ihrem Tode verheissen, entzogen. Daß aber dergleichen stille Begräbnissen wider die Ceremonien, welche die reine Evangelische Kirchen angenommen, streiten solten, und eine Speciem Syncretismi verursachen, auch die Vormauer von unserer Lutherischen Religion bestürmen solten, so wisset ihr dagegen selbst, daß Leich-Predigten und übrige dabey übliche ritus eine sothane Ceremonie seyn, welche nicht allein von Lutherischen Oertern in fremden Landen, auch in J. K. M. Provincien, sondern auch hier in Ihrer Königl. Majestät Reiche beydes nun und in vorigen Zeiten bey mehrern Leichen unterlassen, als ins Werck gestellet worden, insonderheit bey allen Armen und Kindern, von dem Geringsten bis zum Vornehmsten, daß keiner wider seinen Willen gezwungen worden, solche Ceremonien zu übernehmen, sondern hat solches in eines jeden Wahl, Willkühr und Gutbefinden beruhet. Was demnach weiter, daß dieses wider die Kirchen-Ordnung und euren darauf gesetzten Eyd lauffen solle, anbelanget, so findet sich nicht in der Kirchen-Ordnung, oder höchst-gerechten Verordnungen gesetzt und geboten zu seyn, daß alle Leichen, was Ursach und Hinderniß im Wege liegen möchte, nothwendig mit Leich-Predigten begraben werden müssen, indem die Leich-Predigten nur in J. K. M. Verordnungen zugelassen oder nicht abgeschaffet seyn, für diejenige, welche dieselbige begehren: und daß J. K. M. als des Gesetzgebers Meinung in Deroselben Gesetzen und Verordnungen nicht anders gewesen, solches hat man genugsam aus Königl. Majestät eigenen præiudicatis zu vernehmen gehabt, indem kein Exempel zu finden, daß weder Königl. Majestät selbst, oder Dero Hochseliger Herr Vater jemanden verwegert, seine Todten in der Stille zu begraben, wenn darum wegen einer und der andern angelegenen Ursache, unterthänigste Anführung geschehen, und ist so vielmehr strafbar, daß ihr so wohl insgemein, als oben bemeldter Pastor Andreas Leysing insonderheit, euch vorgenommen, solches mit undienlichen Wörtern zu bestreiten, und dadurch mithin gleichsam der höchsten Obrigkeit die Macht, so ihr zustehet, zu disputiren, ihre Gesetze selbst zu erklären, und darinnen in dem Fall nach der Sachen Beschaffenheit zu dispensiren, indem ihr, wiewol ohne Grund, darauf be-

bestehet, als ob solches wider GOttes heiliges Wort laufe, und wider das Gesetz, welches der Gesetzgeber nach eurer Weise nicht will verstanden haben, ihr doch so hart darauf bestanden, daß man auch öffentlich im Gotteshause in denen Predigten auf unanständige Art dasselbe getrieben, der gantzen anwesenden Gemeine zum grossen Aergerniß. Dann ist einer unter euch so unbedachtsam gewesen, daß er eine aus einer andern Sprache auf Schwedisch translatirte Schrift über selbige Materie, wozu er eine Vorrede mit einigen anstößigen und undienlichen Expressionen gesetzet, im Druck ausgehen lassen. Und nachdem malen wir so wol als sämtliche andere Königl. Majestät anwesende Räthe Euer Verfahren bey allen diesen von solcher Beschaffenheit und Nachfolge zu seyn befunden, daß wir nicht unterlassen können, den Verlauf und Verfolg dieser Sache Königl. Majestät selbst zu berichten. Also und nachdem Königl. Majestät deren uns zugekommenen gnädigen Briefes und Antwort darauf vom 22. April nächstens uns in Gnaden anbefohlen, euch euer unbedachtsames Comportement in dieser Sache gantz ernstlich vorzuhalten, indem solches bey J. Königl. Majestät grössesten Fug und Ursach giebet, euch deswegen vom Fiscal, denen Gesetzen nach anklagen, und nochmalen für dergleichen unanständigen Verhalten strafen zu lassen: So wollen dennoch J. K. M. für dieses mal euch damit übersehen, und dagegen gewarnet haben, euch wohl in acht zu nehmen, daß ihr euch nicht weiter so unverantwortlich vergreiffet, oder auf einige Weise J. K. M. die Macht, welche J. K M. haben ihre Gesetze zu erklären, oder in allerley Fällen nach Beschaffenheit der Sachen zu dispensiren, zu bestreiten oder zu disputiren suchet; dabeyneben in euren Predigten dergleichen etwas zu berühren, wie bishero geschehen zu seyn sich findet, bey Vermeidung ernstlicher Strafe, euch enthaltet. Derowegen zu unterthänigster Folge dieses J. K. M. gnädigsten Befehls, wird euch samt und sonders hiermit vor Augen gestellet, wie ihr euch hierinnen vergriffen; mit ernstlicher Verwarnung, daß, wie J. K. M. euch für dißmahl Gnade wiederfahren lassen, und euch so wol des rechtmäßigen Zuspruchs als der Strafe erlassen, welche ihr durch eure Unbedachtsamkeit euch über den Hals gezogen, ihr euch nun inskünftig besser in acht nehmet, und euch vorsehet zu reden und zu schreiben, was an ihm selbst ungegründet, und ihr gleichwol mit GOttes Wort, K. M. Gesetzen und Verordnungen,

wie auch allgemeiner und nothwendiger Ceremonien Deckmantel zu beschönigen, damit ihr dadurch denen mißlichen Gedancken, die ein oder anderer bey so beschaffenen Umständen von euch fassen könte, entgehen möget: als ob ihr bey allen dem mehr euren eigenen Nutz und Vortheil, denn GOttes Wort und des Königes Gesetze und Kirchen-Gerechtigkeit verfechtet. Welches eben wider euren abgelegten Priesterlichen Eyd streben würde. Wir befehlen euch hiemit ꝛc. Stockholm den 13 May 170·.

Joh. Gabr. Stenbock. *Christian Gyllenstirna.* *N. Güldenstolpe.*
Diedrich Wrangel. *Gabriel Falkenberg.* *Joh. Lilienstedt.*

Ad Sect. 4. c. 2. §. 15. p. 222.

Vtrum *sepulchra hereditaria* diuidi possint, in dubium vocatum est, ceu ex hoc *responso Mens. April.* 1717. concepto liquet.

Hat die Rothische Familie zwey wohlerbauete ausgewölbete Schwiebbogen oder Erb-Begräbnisse, und stehen etliche von denen Rothischen Erben anitzo in den Gedancken, daß es ihnen besser sey, wenn sie ad diuisionem prouocirten, also gefraget wird:

Ob man könne ad diuisionem gezwungen werden?

Ob nun wol sonsten aus den Römischen Rechten bekannt, daß die sepulchra keine res in commercio sind, also auch nicht eigentlich inter res hereditarias, quæ in diuisionem veniunt, referiret werden mögen,

l. 24. §. 1. D. ad SC. Trebell.

adeo, vt ne quidem in emtorem hereditatis transeant,

l. 88. D. de hered. instit.

nec in diuisionem veniant,

l. 7. D. de relig.
STRYK. *in vs. mod. ad tit. de relig. §. 35.*

& si vel maxime venirent, nemo tamen inuitus ad diuisionem compelli poterit:

STRYK. *cit. l.*

Weil aber dennoch die Erb-Begräbnisse und deren iura nicht so wol nach den Römischen principiis, als viel mehr den heutigen moribus beurtheilet werden müssen, nach welchen offenbar ist, daß auch solche Erbbe-

begräbnisse in patrimonio heredum sind, indem die rationes iuris Romani, quod sepulchra rebus diuini iuris accenseri debeant, bey uns notorie cessiren, und dahero wol veräussert werden mögen,

STRYK. *cit. l. §. 30. sqq.*

mithin auch ad hereditatem nothwendig mit referiret, und in diuisionem gebracht werden müssen, und gleichwie in re communi einem ieden sein Theil pro indiuiso zu veräussern frey stehet, auch über dem niemand wider seinen Willen in communione zu bleiben gezwungen werden mag, von selbsten folget, daß auch einer von denen coheredibus ad diuisionem zu prouociren wol befugt sey:

So erhellet hieraus allenthalben so viel, daß die coheredes ad divisionem der beyden Erb-Schwibbogen wol gezwungen werden mögen.

Ad Sect. 5. c. 2. §. 23. p. 287.

Dotales non aliter fruuntur *iurisdictione consistorii*, quam quatenus *fundum* ecclesiasticum possident, prout docet sententia M. Nou. 1719. lata.

Als die Herren uns eingewandte Leuterungen und erfolgte Gesetze in Sachen David Lehmanns Klägern an einem, und Erdmann von Feldern auf Wellersdorf Beklagten am andern Theil, nebst denen übrigen Acten in 6. Voluminibus zugeschicket 2c.

Daß es, beyderseits Leuterungen ohngeachtet, bey dem am 14. April 1719. eröffneten und in vol. act. fol. 216. befindlichen Urthel billig verbleibe, Klägers fol. 142. in Leuterungs-Acten befindliches Suchen auch nicht statt finde, iedoch mit dieser Erklärung, daß Klägern, so fern er wegen Mißbrauch der Gerichte gegen Beklagten einige gegründete Beschwerde zu führen vermeinet, ihm solches zu gebührender Untersuchung an gehörigen Ort zu denunciiren unbenommen verbleibet.

Rationes decidendi.

Ob wol Kläger, so viel dessen Leuterung betrifft, seine Beschwerde vornemlich erstlich darin gesetzet, daß Beklagter ihn unter seine iurisdi-

ction ziehen, und von des Consistorii Gerichtbarkeit gantz entziehen wolle, da er doch die Pfarr-Bauer, und den Adelichen Gerichten nicht unterworfen sey, mithin dadurch grauiret zu seyn vermeynet, daß Beklagter von der Einlassung auf sein Suchen und Vorbringen absoluiret worden, in mehrerer Erwegung, man nicht einsten den Haupt-Punct, worauf in decidendo es ankommen, getroffen, vielmehr zum voraus gesetzet, daß Kläger sein Pfarr-Bauer-Guth bereits anno 1715. an seinen Sohn Christian übergeben und abgetreten, der Sohn auch nebst ihm noch im Guthe sitze, und dahero Klägern kein ius agendi zustehe, welches alles doch, Klägers Vorgeben nach, nicht zu attendiren, vielmehr dieses in consideration zu ziehen gewesen, daß der prætendirte Verkauf und Abtretung des Pfarr-Bauer-Guths coram iudice incompetente, nemlich vor Beklagtens Gerichten, geschehen, und dahero für null und nichtig zu achten, Beklagter auch nur ersuchet, ihn von dem seinen Gerichten eximirten und unter dem Consistorio gelegenen Guth zu vertreiben, und ihm allerhand Dienste aufzubürden, dabey doch keine iusta causa alienandi gewesen, allenfalls auch solches Pfarr-Bauer-Guth auctoritate consistorii, adhibita causæ cognitione, veräussert werden müssen, und wenn auch Beklagter gleich einige actus possessorios ratione iurisdictionis über ihn anführen wolte, er dennoch dem Consistorio nicht præiudiciren, noch sein priuilegirtes forum, lege prohibente, prorogiren möge, übrigens man auch keinen actum iurisdictionis uber ihn anführen, vielweniger diejenige actus, qui liti causam dederunt, attendiren könne; hiernächst so viel das andere grauamen betrifft, der bishero noch ermangelnde Bericht, worauf in voriger Urthel reflectiret worden, bereits fol. 19. abgestattet, keine resolution aber darauf erfolget, und Kläger daraus schliessen will, daß Beklagter nunmehro billig pro confesso & conuicto zu achten, endlich bey dem dritten grauamine Kläger gnugsam ausgeführet zu haben vermeinet, daß Beklagter pendente lite grosse excesse gegen ihn verübet, unrechtmäßiger Weise gepfändet, und die härtesten incarcerationes gegen ihn vorgenommen, und dieser wegen billig anzusehen sey, und so viel Beklagtens Leuterung betrifft, er vornemlich sein grauamen darin setzet, daß Kläger in die Unkosten nicht condemniret worden, da doch seine exceptio litis ingressum impediens gegründet erfunden sey, und die Rechte vermögen, quod victus victori condemnandus sit in expensas.

Die-

Dieweil aber dennoch, so viel Klägers Leuterung betrifft, aus den actis sub signo ** zu ersehen, daß Kläger vornemlich fol. 175. wegen 10. Puncten sich gegen Beklagten beschweret, und solches daraus, daß er ein Pfarr-Bauer sey und unter dem Consistorio stehe, behaupten wollen, darauf aber Beklagter sich nicht einlassen wollen, sondern vielmehr exceptionem legitimationis ad causam fol. 179. opponiret, und solche ex actis publicis & attestatis bekräftiget, als woraus zu ersehen, daß Kläger sich wegen des Pfarr-Bauer-Guths Beklagtens iurisdiction und Zwang zu entziehen und sich noch für einen Pfarr-Bauren auszugeben intendire, da er doch nicht mehr Eigenthümer von dem qu. Guthe sey, sondern solches bereits an seinen Sohn in anno 1715. abgetreten, und dahero die dem possessori allein etwa zustehende exemtion sich nicht anmassen, noch daraus ein ius agendi sich afferiren könne, vielmehr dabey zu erwegen, daß Beklagter mit Unter- und Ober-Gerichten zu Wellersdorf belehnet, und die exemtion niemand weiter zu statten kommen mag, als so weit er das Guth, ratione dessen er eximiret und unter dem Consistorio stehen will, als Eigenthümer inne hat, welches gleichwol Kläger von sich nicht behaupten mögen, und die gegen die Abtretung des Pfarr-Bauer-Guths gemachte dubia ihm keinesweges zu statten kommen können, anerwogen was de alienatione bonorum ecclesiasticorum angeführet ist, auf dergleichen Pfarr-Bauer-Höfe nicht zu ziehen, als welche der alienation unterworfen, und durch dergleichen Abtretung ihren Zustand und Qualität nicht verliehren, auch der Kirchen kein præiudiß daraus zuwächset, dannenhero solche Abtretung auch coram iudice incompetente wol geschehen mögen, cum etiam in contentiosis, multo magis ergo in actibus voluntariis, prorogatio permissa sit,

l. 51. C. de episc. & cler.

und was dagegen aus dem iure canonico angeführet werden möchte, in foris protestantium nicht zu regardiren ist;

STRYK *de caut. contr. sect. I. c. 8. §. 19. inf.*
BERGER. *in œcon. iur. lib. IV. c. 4. p. 942.*
SCHILTER. *lib. I. instit. iur. can. tit. 18. t. 9.*
LINCK. *de iur. episc. c. 11. n. 70.*

Zu geschweigen, daß die Abtretung des Guths, welches noch in communione gewesen, nicht ohne erhebliche Ursache geschehen, und Kläger den

Da-

dabey angegebenen Zwang nicht beygebracht, vielmehr sich an seinem Beweise versäumet, aus diesen allen also erhellet, daß Kläger sich ad causam nicht legitimiren mögen; in übrigen ratione secundi grauaminis nicht zu befinden, wie Beklagter wegen der angegebenen anzüglichen Reden pro confesso & conuicto zu halten, da der begehrte Bericht fol. 19. abgestattet, und es nunmehro auf die Fürstl. resolution beruhet, also es inzwischen dabey sein Bewenden haben muß; endlich das letzte grauamen aus dem ersten vornemlich dependiret, da Kläger absonderlich ex defectu iurisdictionis die angegebene Puncta gegen Beklagten angeklagt, und so ferne Kläger allenfalls, daß dabey ein excess oder Mißbrauch der Gerichte vorgegangen, behaupten will, solches nicht hieher, sondern ad separatum gehöret, auch ihm dabey unbenommen bleibet, solches zur gebührenden Untersuchung zu denunciiren, absonderlich da sich aus Klägers querelen so viel hervor thut, daß, so fern solche wahr seyn solten, Beklagter des Gerichtzwangs sich nicht wenig gemißbrauchet und in modo excediret haben würde, welches billig ex officio in Untersuchung zu ziehen und nach Befinden anzusehen ist, und so viel Beklagtens Leuterung betrifft, er das andere grauamen selbst fallen lassen, wegen des ersten aber keine Beschwerde zu führen Ursach hat, anerwogen doch aus den Acten so viel zu ersehen, daß Kläger ein dotal-Bauer vormals gewesen, über welche die iurisdictio patrimonialis sich nicht erstrecket, und ob er wol das Guth seinem Sohn abgetreten, dennoch sich bey ihm auf dem Hofe aufgehalten, und vermeinen wollen, daß er noch Herr und Besitzer vom Hofe, und die geschehene Uebergabe von keinen Kräften sey, er also, so viel möglich gewesen, sich bey seiner Freyheit mainteniren wollen, also nicht eben als ein improbus & temerarius litigator anzusehen ist, absonderlich da auch Beklagter so gar die Sache zu seiner cognition ziehen wollen, welches per sententiam fol. 99. in actis sub signo ** ihm aberkannt, und er daher selbst nicht wenig zur Weitläuftigkeit Ursach gegeben, aus welchen allen denn auch zugleich erhellet, daß auf des Klägers Suchen in Leuterungs-Acten fol. 142. nicht reflectiret werden mögen, da diese Sache, so viel Klägers Person betrifft, die Kirche nicht angehet, und er gestalten Sachen nach für keinen Pfarr-Bauer mehr zu halten:

So ist allenthalben, wie geschehen, zu erkennen gewesen.

Ad

Ad Sect. 6. c. 2. §. 8. p. 339.

Quodsi patronus *agere* paratus est, dominus vero territorii ipsum *praeuenire* intendit, illum præferendum esse existimauit *Facultas* nostra *iuridica* M. Nov. 1720.

Ob wol aus denen Rechten bekandt, quod episcopus seu iudex ecclesiasticus pro conseruatione & executione legati pii vigilare & laborare debeat, vt, nemine etiam agente & postulante, ex officio in id inquirere possit,

l. 28. inf. C. de episc. & cleric.
l. 46. §. 3. & l. 49. C. eod.

Welches auf Ew. Hochfürstl. Durchl. um desto mehr zu appliciren seyn möchte, da sie nicht allein aus der Landes-Fürstl. Hoheit das Ius Sacrorum mit besserm Fug als die Bischöfe haben, sondern überdem auch zum Ober-Director vorgedachter Stiftung constituiret sind; endlich es das Ansehen gewinnen will, als wenn die patrini hiebey keinen gnugsamen Ernst gebrauchen, ja dabey interessiret seyn möchten:

Weil aber dennoch alles dieses nur alsdenn denen Rechten nach zugelassen und verordnet ist, wenn keine patroni, **die sich der** piæ causæ **annehmen, sich befinden**, quippe qui piarum actionum primarii administratores sunt, & specialem curam pro iure piæ causæ gerere debent, cum episcopis tantum generalis inspectio, & quidem in subsidium competat,

l. 46. §. 3. Cod. de Episc. & Cler.

Gleichwol aus denen Acten so viel erhellet, daß der patronus des Adel. freyen Stifts sich so bald, als diese Sache ruchtbar worden, gemeldet, Copey von der Obligation begehret und vielfältig angehalten, daß ihm das qu. Original ausgeantwortet werden möchte, welches man um desto weniger ihm verweigern können, weil er, daß es sein Ernst sey, durch vielfältige Vorstellungen in actis an den Tag gegeben, Ew. Hochfürstl. Durchl. auch dabey nicht ehender interessiret sind, als wenn nach Auslieferung des Originals, wovon Ew. Hochfürstl. Durchl. eine beglaubte Abschrift nehmen; und bey denen bishero verhandelten Acten verwahren können, der patronus des Stifts in exigendo debito saumselig seyn solte:

So halten wir davor, daß noch zur Zeit Eure Hochfürstl. Durchl. im Nahmen der Stiftung gegen dem von N. keine Klage formiren können.

Ad Sect. 5. c. 3. § 13. p. 297.

Posse ecclesias & monasteria etiam prædia, *oneribus* obnoxia, possidere, patet ex *responso*, *à Facultate* anno 1696. concepto.

Ist in denen alten Amts-Büchern befindlich, daß von desselben, ausser dem quæstionirten Pfandlande, innehabender Länderey von langen Jahren her nur 3. Hufen dienstpflichtig seyn; nachdem aber berührtes Pfandland oder der von dem Stifte Alexandri herrührende halbe Meyer-Hof damit vermischet und von einem Meyer cultiuiret, von 5. Hufen Dienste geleistet worden, und es will anietzo solcher Dienst auf seinen Sattelhof und dazu gehörige 3. Hufen gesetzet, das Pfandland aber für dienstfrey erachtet werden.

Ob nun wol bona ecclesiastica & monasteriorum regulariter von Diensten und andern Ciuil-Beschwerungen frey zu seyn pflegen: Dieweiln aber dennoch, desselben Berichte nach, nicht nur vermöge der Amts-Bücher mehr nicht als 3. Hufen von dessen übriger Länderey Dienste zu leisten schuldig sind, die Sattelhöfe auch im gantzen Lande für frey gehalten werden; hingegen ein Meyerhof, wie das Stift Alexandri in denen ausgestellten Obligationen das Pfandland selbst jederzeit genennet, einen dienstpflichtigen Hof bedeutet, inmassen auch das Stift von noch 2. andern daselbst habenden Meyerhöfen die Dienste würcklichen leisten muß:

So mag demnach das mehr angezogene Pfandland für dienstfrey nicht geachtet, derselbige auch mit mehrern Dienste, als auf die zu seinem Sattel-Hofe gehörige 3. Hufen kömmet, nicht beschweret werden.

Ad Sect. 7. c. 3. §. 8. p. 440.

Filialistas concurrere debere ad *reparationem* ecclesiæ *matris*, certum est; nec illos ab hoc onere liberat, quod per longissimum temporis spatium nihil ad reparationem contulerint, si interim ex ærario ecclesiasti-

siastico refectio facta est, quia hoc ipso *possessionem vel quasi libertatis* haud sunt consecuti, prout responderunt *Scabini Jenenses* anno 1719.

Als uns Acta in Sachen derer Syndicen der Gemeinden zu Unter-Loquitz und Arnebach Imploranten an einem, der Gemeinen zu Laassen und Döhlen, Imploraten am andern Theil, in 4. unterschiedenen Voluminibus nebst einer Frage zugeschicket, und darüber unsere rechtliche Meinung verlanget worden, demnach sprechen wir für recht:

Daraus so viel zu befinden, daß der Imploraten Constituenten Einwendens ungehindert, zum pfleglichen Gebrauch und Erhaltung der Pfarr- und Schul-Gebäude, wie auch der Ringmauer des Gottes-Ackers zu Unter-Loquitz den dritten Theil der benöthigten Bau-Frohnen zu übernehmen, und solche würcklich zu verrichten schuldig. V. R. W.

Et cum Filiastæ leuterationem interponerent, Giessenses ICti eodem anno sententiam priorem confirmarunt.

In Sachen derer Syndicen ꝛc.

Daß eingewandter Leuterung ungeachtet, es bey dem am 17. April publicirten Actor. fol. 88. befindlichen Urthel zu lassen, auch Leuteraten in Expensas retardati Processus præuia Liquidatione & iudiciali moderamine saluo, zu condemniren. Inmassen wir das alles respectiue confirmiren und verdammen. V. R. W.

Rationes decidendi.

Als in Sachen obgedachter Gemeinen am 17. April ietztlaufenden Jahres ein Urtheil dahin ausgesprochen worden,

Daß derer Imploraten Constituenten Einwendens ohngehindert, zum pfleglichen Gebrauch und Erhaltung derer Pfarr und Schul-Gebäude, wie auch der Ringmauer des GOttes Ackers zu Unter-Loquitz, den dritten Theil der benöthigten Bau-Frohnen zu übernehmen, und solche würcklich zu verrichten schuldig seyn.

Gegen welches Urthel Implorate den 22. April, als intra terminum legalem, Leuterung eingewendet, und zwar aus folgenden vermeintlichen grauaminibus, weil (1) ex actis, insonderheit ex attestato Nobilium,

Act. fol. 9.

zu ersehen, daß sie sothane Frohnen niemals verrichtet, solchemnach in libertate naturali zu lassen, (2) dieselbe ehedeß aus dem Unterloquitzischen Gottes-Kasten bezahlet worden; Jnmassen es dann Iuris sey, vt extra casum consuetudinis sumtus ad ædificationem ac reparationem Ecclesiæ domuumque parochialium ex ærario ecclesiastico desumantur;

CARPZ. *Iurispr. Eccles. def. 338.*

Und obwol (3) als derselbige vor einigen Jahren gantz herunter gekommen, Imploranten sich zu diesen Frohnen freywillig erkläret, solches jedoch denen Filiasten nicht præiudiciren könne, gestalt da (4) dieses Unvermögen der Mutter-Kirche nunmehro cessiret, und das ærarium ietzo seine schöne Capitalien wieder habe, die nöthige Reparations Kosten, wie vormahlen, da heraus zu nehmen, in mehrern Betracht, daß auch (5) Sie, Imploraten, ohne diß bey allen Sonn- und Fest-Tagen, paucis exceptis, da sie selbst Predigt bekämen, ihr Geld in den Loquitzer Kirchen-Kasten beysteuren, da hingegen ihre beyde arme Kirchlein in 20. Jahren nicht so viel bekämen, als sie in einem Jahr zu Loquitz einlegeten, und sie (6) um so vielmehr für sich selbst zu sorgen, weil ihre arme Kirchlein kein Capital hätten, und, im Fall Brand-Schadens, oder anderer Unglücks-Fälle, die Unterloquitzer ihnen weder mit Frohnen noch Steurung aus ihrem Gottes-Kasten beystehen würden; zudem (7) sie, Imploraten mit Herrschaftlichen Frohnen, und sonst vorhin schon gar sehr beschweret wären, auch endlich und (8) wenn der Pfarrer nur pfleglich reparirte, die Kleinigkeit über sich nähme, und das unnütze und kostbare Bauen unterwegens liesse, das Loquitzer Aerarium sufficient genung seyn würde, ohne derer Imploraten Beytrag die nöthige Bau-Kosten zu verschaffen,

Act. fol. 51. sqq.

Solche Grauamina aber um deßwillen für erheblich und anreichende nicht zu achten, weilen (1) im Fall, da die Kirch-Kasten nicht vermögend sind, die sumtus ad ædificationem & reparationem templi atque domuum parochialium, quo etiam referenda cœmeteria & eorum conseruatio herzuschiessen, die Eingepfarrte schuldig sind, nicht allein in subsidium die Kosten beyzutragen,

KLOCK. *de Contrib. cap. 10. Sect. 1. n. 51.*

TH. REINKING. *de Reg. Sec. & Eccles. l. 3. Cl. 1. c. 3. n. 17.*

son-

sondern auch die nöthigen Fuhren und Frohn-Dienste dabey zu verrichten,

CARPZOV. *Iurisp. eccles. def. 340.*

Davon auch (2) die Filialisten nicht befreyet sind, siquidem eo ipso, dum participant de commodo & priuilegio matris, etiam de incommodo & oneribus participare debent,

CARD. TVSCH. *Pract. Concl. Lib. V. concl. 230. n. 22. 23.*
FINCKELTH. *de Iure Patron c. 4. n. 88.*

Hierbey aber (3) in facto sich wahr befindet, was gestalten, nachdem die Mutter-Kirche zu Unter-Loquitz vor einigen Jahren nicht mehr in dem Stande gewesen, daß sie die Bau-Reparations-Kosten zum Kirchen-Pfarr- und Schul-Gebäuden, wie auch der Ring-Mauer am GOttes-Acker, da gleichwol die Filialisten ihre Todten mit hinbegraben, ex ærario bestreiten, und die Fuhren und Frohn-Dienste daraus bezahlen können, so wol Mater als Filia laut attestati derer Herren Kirchen-Inspectoren,

Actor. fol. 25. B.

vrgente necessitate, und zu Beförderung der Kirchen Aufnehmen, sich gratis zu Fuhr und Hand Frohnen erklären müssen, auch solche würcklich und ohnweigerlich præstiret; Inmassen sie, besage Actor. Commissorial. sub tit. Unter-Loquitz, bey der Kirchen-Visitation den 20. April 1692. & sub actor. Leutenberg den 19. April 1698. ohne dem schuldig sind, den dritten Theil zum Pfarr Haus und Ring-Mauer, Frohnen zu verrichten, dergestalt, daß, wenn die Unter-Loquitzer zwey mal gefahren, die Laßner und Döhler das dritte mahl Reyhe herum fahren müssen,

Ibid. Actor. fol. 26.

Dannenhero (4) ein blosser Unfug ist, wenn sie sich von wenig Jahren sothaner ihrer Schuldigkeit, aus obangeführten nichtigen prætextibus entbrechen wollen; Anerwogen, so viel die Grauamina anbelanget, (5) derer Herren Kirchen-Inspectorum Amts- und pflichtiger Bericht die attestata derer Herren Nobilium starck überwieget, auch an sich selbst verdächtig sind, nachdem sie wegen derer ihnen zu leistenden Frohnen, und damit solche von denen Gemeinen desto ungehinderter geschehen könne, ein offenbares lucrum dabey haben, ex iure aber bekandt ist, quod in propria causa testimonium prohibeatur,

l. 10. ff. & C. de Testib.

Propria autem causa dicitur, ex qua quis commodum sperat, vel metuit incommodum,

l. 1. §. 1. ff. quand. appell.

CARPZ. *L. 3. Resp. 58. n. 4. & 5.*

licet per indirectum & per accidens tantum,

c. 4. X. de Testib.

Auch die imaginirte libertas naturalis vergeblich fürgespiegelt wird, alldieweilen das contrarium aus derer Kirchen-Inspectoren Zeugniß erscheinet, weniger nicht dergleichen prætension an sich selbst naturali æquitati & per supra deducta, allen geist- und weltlichen Rechten zuwider seyn würde, & locum hic habent, quæ Grotius tradit; Libertas cum natura competere dicitur, id intelligendum est de iure Naturæ præcedente factum omne humanum, & de libertate κατὰ σέρησιν, non de ea, quæ est κατ' ἐναντιότητα, h. e. vt natura seruituti quis subiectus non sit, non, vt ius habeat, ne vnquam seruituti & oneribus subiiciatur. Quare qui legitima causa in seruitutem etiam ciuilem deuenerunt, contenti sua conditione esse debent.

GROT. *de I. B. & P. L. 2. C. 22. §. 11.*

Und zwar hat es mit dieser derer Filialisten Schuldigkeit seine Richtigkeit um so viel mehr, da auch ipsi Nobiles in Filialibus habitantes, wann sich unter ihren Güthern einige Erb und Allodial-Stücke befinden, zu dergleichen Reparations-Kosten bey der Mutter-Kirche zu concurriren, regulariter verbunden seynd,

LYNCKER. *Decis. 648.*

Obwol (6) mit dem loco ex Carpzouio adducto in thesi es seine gewisse Wege hat, iedennoch die limitation in definitionibus proxime sequentibus 339. 340. so gleich dabey zu befinden, quod sc. reditus ac facultates Ecclesiæ non sufficiunt, parœciani contribuere & sumtus, imo operas conferre teneantur, dann aber schnur stracks (7) contra Acta & Attestata Dn. Inspectorum lauffet, daß die Imploranten und die ihnen beyständige Filia Arnsbach sich allein zum Beytrag erkläret, eben so wenig (8) wahr und erwiesen ist, daß die Mutter-Kirche und deren Aerarium nach der Hand, wieder zu ihren schönen Capitalien gelanget, mithin cessante indigentiæ causa, es alles wieder in vorigen Stand gesetzet worden,

den, und der bisherige Beytrag derer Filiasten wegfallen müsse, nachdem ex atteſtato derer Herren Kirchen-Inſpectorum

Actor. fol. 143. fign. ⊙

das contrarium und so viel erscheinet, daß, wann das Nieder-Loquitzische Aerarium eccleſiaſticum die Fuhren und Frohnen wieder bezahlen solte, solches dergestalt würde erschöpft werden, daß auf etwa besorgliche Feuersbrunst, oder anderer Unglücks-Fälle nichts übrig bleiben dürfte, auch (9) die Leuteranten um deßwillen sich des fernern Beytrags nicht entbrechen können, weil sie in den Unter Loquitzischen Klingebeutel öfters einlegen, als diese den ihrigen, und sie für ihre arme Kirchlein selbsten zu sorgen hätten, dergleichen exprobatio beneficiorum, dabey man mit der einen Hand geben, mit der andern aber wieder nehmen will, insgemein für schändlich geachtet wird, und sie daben bedencken müssen, daß sie bey öfterer Frequentirung des Nieder-Loquitzischen Gottes-Hauses, auch so viel mehrere beneficia ſpiritualia, als in ihren Kirchlein geniessen, nicht zu geschweigen, daß, besage Atteſtati derer Kirchen Inſpectorum,

Actor. fol. 144.

diese beyde kleinen GOttes-Häuser zu Laasen und Döhlen an Capitalien so gar bloß nicht sind, und weil sie keine solche Bau-Kosten, als die Unter-Loquitzer haben, die Einnahme die Ausgabe jährlich um ein merckliches ſuperiret, ohne diß es auch denen Rechten gemäß ist, vt parochianos proprii templi ædificatio ab oneribus Eccleſiæ veteris & maternæ addictis, non eximat,

MEV. *part. 3. decis 183.*

BRVNNEM. *Iur. Eccl. Lib. 2. C. 2. §. 9.*

Dann (10) die Herrschaftl. Onera denen Leuteranten zum Behuf nicht dienen können, Cæſari enim & Deo ſuum hic tribuendum,

STRYK. *in not. ad d. l.*

BRVNNEM. *p. 346.*

Endlich und (11) zwar nicht ohne ist, daß ein Pfarr-Herr pfleglich, i. e. moderate bauen und repariren, auch bevorab, wenn es sonderbare Kosten erfordert, solches mit Vorbewust des Superintendenten oder Conſiſtorii thun solle, jedennoch aber der Pfarrer zu Unter-Loquitz glaubhafte Zeugnisse beygebracht hat, daß er auf unnöthige Gebäude keine Kosten angewendet,

Actor. fol. 62. 63.

auch

auch nicht zuglauben stehet, daß bey denen Kirch Rechnungen ihme dergleichen solte passiret werden:

So haben wir nach Inhalt vorstehenden Urthels billig gesprochen, und die Leuteranten, weil sie hac instantia nichts neues oder erhebliches fürgebracht, in expensas retardati Processus condemniren müssen.

Denique, oberleuteratione interposita, Facultas nostra priorem sententiam rursus confirmauit.

Als dieselben Uns Oberleuterung 2c.

Daß es eingewandter Oberleuterung ungeachtet bey dem fol. 176. Volum. sub sign. ⊙ befindlichen Urthel billig verbleibet, es sind auch Beklagte die durch diese Oberleuterung verursachte Unkosten, nach vorher gegangener liquidation, in welcher die iudiciales ab extraiudicialibus abzusondern, und erfolgter derer extraiudicialium moderation, denen Klägern zu erstatten schuldig.

Von Rechts wegen.

INDEX PRIOR.

ſectionum & capitum.

Sect. I.

DE FVNDAMENTIS GENVINIS IVRIS PAROCHIALIS.

Sect. II.

DE NATVRA ET ORIGINE IVRIS PAROCHIALIS.

Sect. III.

DE PAROCHIS PAROCHIANIS VT ET PAROCHIIS.

Sect. IV.

DE IVRE PAROCHIALI CIRCA ADMINISTRATIONEM SACRORVM.

Cap. III.

INDEX

INDEX POSTERIOR
rerum præcipuarum.

Primus numerus Romanus denotat ſectionem; ſecundus cum commate, caput; & tertius cum puncto, paragraphum.

Nihil

In

Auxilia.

Quo

C.

Cæsaro-Papia.

Calamitas publica.

Candidati ministerii S.

Canones.

Canonica parochialis portio.

Castitas.

Cathedraticum.

Cathedrales ecclesiæ.

Cu

Coadiutor.

Coactio.

Coemiteria.

Cœtus externus.

Collegia

Collectæ.

Commendatarii.

Commendatio eccleſiæ.

Bon

Q[u]

Num

Vsum

Cur

Qui-

Iura

 Num

Quid

Noui-

Ab

Parochi fiduciarii.

Eorum

recte

Ad

Eius

Vir-

A quo

&

INDEX

INDEX AVTORVM,
IN HOC TRACTATV ALLEGATORVM ET LAVDATORVM.

Bœhmeri

Bœhmeri (*Iusti Henningii*) ius ecclesiasticum protestantium.
- dissertationes iuris ecclesiastici ad Plin. II. & Tertull.
- ius publicum vniuersale.
- tr. de orig. præcip mater. iur. eccles. Schilteri institutionibus iur. canon. adiectus.
- diss. prælim. de orig. & apparat. iur. canon. ad *Artneri* instit. iur. canon.
- diss. de cauta iudæorum tolerantia.
- de iure epistalmatis.
- de contractu non prælecto.
- de iure exstruendi cœmeterium.
- de imputatione culpæ propriæ.
- de feudis ecclesiasticis.
- de præscriptione decimarum ecclesiasticarum.

Bona (*Ioan.*) de principiis vitæ christianæ.

Borelli (*Camilli*(decisiones.

Born (*Io. Francisc.*) de bannis nuptialibus.

Bowles in pastor. euangel.

Breithauptii (*Ioach. Iusti*) theses credendorum & agendorum.

Brückner (*Ge. Henric.*) de hierophylacibus seu templorum custodibus.

Brunnemanni (*Ioannis*) consilia.
- Comment. in Codicem.
- tr. de iure eccles.

Budæus (*Guilielmus*) ad Digesta.

Buddei (*Io. Francisci*) historia ecclesiastica veteris testamenti.
- diss. de concordia religionis christianæ statusque ciuilis.
- diss. de eo quod decet circa solennia princ.

C.

Caballini (*Caspar*) consilia.

Cancerius (*Iacob.*) in var. resolut.

Canisius (*Henricus*) ad ius canon.

Carocius (*Hieron.*) de iurib. paroch.
- de locatione & conductione.

Carpzouii (*Benedicti*) iurisprudentia ecclesiastica.
- Definitiones.
- Responsa.
- ~~asylum debitorum.~~

Castelli tr. de ratione.

Cavalcanus (*Borgnin.*) de tutoribus.

Choppinus (*Renatus*) de domaniis regni Franc.

Christinæi (*Pauli*) decisiones.
- comment. ad leges municip. Mechlin.

Chrysostomi opera.

Ciceronis (*Marci Tullii*) opera.

de Citadinis (*Pauli*) tr. de iure patronatus.

Clarus (*Iulius*) in recept. sentent.

Clericus (*Ioan.*) in Comment. ad vet. testam.

Coleri (*Matthiæ*) processus executiuus.

Columna (*Anton. Marsil.*) de redit. eccles. orig. & iur.

Comenii (*Io. Amos.*) historia fratrum Bohemorum.
- Pangenersia excitatorium vniuers.
- parænesis ad eccles. Anglican.

Conink (*Aegidii*) disputationes.

Frit-

Mayer

T.

Tho-